

GEÇMİŞTEN GELECEĞE

BURDUR HALK KÜLTÜRÜ VE TURİZM SEMPOZYUMU

(2. Burdur Sempozyumu)

BİLDİRİLER

3-4-5 HAZİRAN 2010

İl Kùltür ve Turizm Mùdùrlùğü Yayınları:5

**GEÇMİŞTEN GELECEĞE
BURDUR HALK KùLTÜRÜ VE TURİZM
SEMPOZYUMU**

(2. Burdur Sempozyumu)

03-05 HAZİRAN 2010

Editör: Mehmet TANIR

ISBN : 978-605-363-746-2

Redaksiyon: Sedat KARAGÜL

Birinci Baskı

750 Adet

Basım Yeri ve Tarihi

Ankara - 2010

Yapım

MRK Baskı ve Tanıtım Hizmetleri Ltd. Şti.
Uzayçağı Caddesi 1254. Sokak No: 2 Ostim
Yenimahalle / Ankara
Tel : 0312 354 54 57

İletişim Bilgileri

İl Özel İdaresi : 0248 233 23 53
İl Kùltür ve Turizm Mùdùrlùğü : 0248 233 10 78
Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi : 0248 213 10 00

İsteme Adresi

T.C. Burdur Valiliğı İl Kùltür ve Turizm Mùdùrlùğü
Burç Mahallesi Atatürk Cad. No:13 (Eski Tekel Binası)
15100 - BURDUR

**Sempozyum Kitabı T.C. Burdur Valiliğı İl Özel İdaresi ile
İl Kùltür ve Turizm Mùdùrlùğü tarafından Mehmet Akif Ersoy Üniversitesinin
katkıları ile düzenlenen Sempozyum bildirilerinden oluşmakta olup, İl Özel idaresinin
destekleri ile bastırılmıştır.**

© Yayınlanan bildiri metinlerindeki yazı, fotoğraf, harita, illüstrasyon, yazım, noktalama vb. konusundaki tüm sorumluluklar bildirilerin yazarlarına aittir.

2. The name of the company which has been appointed as the representative of the company for the purpose of the contract.

3. The name of the company which has been appointed as the representative of the company for the purpose of the contract.

4. The name of the company which has been appointed as the representative of the company for the purpose of the contract.

5. The name of the company which has been appointed as the representative of the company for the purpose of the contract.

6. The name of the company which has been appointed as the representative of the company for the purpose of the contract.

7. The name of the company which has been appointed as the representative of the company for the purpose of the contract.

8. The name of the company which has been appointed as the representative of the company for the purpose of the contract.

9. The name of the company which has been appointed as the representative of the company for the purpose of the contract.

10. The name of the company which has been appointed as the representative of the company for the purpose of the contract.

**GEÇMİŞTEN GELECEĞE
BURDUR HALK KÜLTÜRÜ VE TURİZM
SEMPOZYUMU**

(2. Burdur Sempozyumu)

03-05 HAZİRAN 2010

ONUR KURULU

Süleyman TAPSIZ
Vali
Sebahattin AKKAYA
(Burdur Belediyesi Başkanı)

Prof. Gökay YILDIZ
(Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Rektörü)

Mahmut EVKURAN
(Kültür ve Turizm Bakanlığı Araştırma ve Eğitimi Genel Müdürü)

BİLİM KURULU

Prof. Dr. M. Zeki YILDIRIM
(Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi)

Prof. Dr. Tuncay NEYİŞÇİ
(Akdeniz Üniversitesi)

Prof. Dr. Namık AÇIKÖZ
(Muğla Üniversitesi)

Prof. Dr. Sabri ÇAKIR
(Süleyman Demirel Üniversitesi)

Doç. Dr. Ali YAKICI
(Gazi Üniversitesi)

Doç. Dr. Zafer GÖLEN
(Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi)

Yrd. Doç. Dr. Şevkiye KAZAN
(Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi)

Hamit ÇİNE
(Halk Bilimci)

DÜZENLEME KURULU

İbrahim ŞİMŞEK-Başkan
(İl Özel İdaresi Genel Sekreteri)

Mehmet TANIR
(İl Kültür ve Turizm Müdürü)

Yrd. Doç. Dr. Şevkiye KAZAN
(Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Teke Yöresi ve Kültürü Uygulama ve Araştırma Merkezi
Müdürü)

Satılmış BOSTANCI
(Kültür ve Turizm Bakanlığı Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü Daire Başkanı)

Tamer KURTMAN
(İl Afet ve Acil Durum Müdürlüğü Planlama, Zarar Azaltma ve İyileştirme Şube Müdürü)

Birol YILMAZ
(İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü İl Halk Kütüphanesi Müdürü)

Arş. Gör. Sedat KARAGÜL
(Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi)

SEMPOZYUM SEKRETERYASI

Arş. Gör. Sedat KARAGÜL
(Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi)

Tevfik AKAY
(İl Özel İdaresi Destek Hizmetleri Müdürü)

Birol YILMAZ
(İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü İl Halk Kütüphanesi Müdürü)

İÇİNDEKİLER

A. ÖNSÖZ.....	13
B. AÇILIŞ KONUŞMALARI.....	17
1. <i>Mehmet TANIR</i> Burdur İl Kültür ve Turizm Müdürü.....	19
2. <i>İbrahim ŞİMŞEK</i> Burdur İl Özel İdaresi Genel Sekreteri.....	21
3. <i>Süleyman TAPSIZ</i> Burdur Valisi.....	23
C. BİLDİRİLER.....	25
1. Burdur İli'nin Coğrafi Konumu Ve Tarihi Dönemler İçerisindeki Önemi.....	27
Hakkında Bir Değerlendirme	
<i>Yrd. Doç. Dr. Yıldırım ATAYETER</i>	
2. Burdur İlinin Bazı Yerlerinde Halk Takvimi ve Meteorolojisi Uygulamaları.....	35
<i>Ayşe AKMAN</i>	
3. Yaşayan Burdur.....	57
<i>Tamer YILMAZ</i>	
4. Burdur Halk Kültürü.....	61
<i>Hamit ÇİNE</i>	
5. Kültürümüz İçindeki Burdur Doğumlulardan Bir Genelleme.....	63
<i>Prof. Dr. İsa KAYACAN</i>	
6. Teke Yöresinde Bektaşilik İnancı ve Niyazlar Köyü.....	81
<i>Prof. Dr. Sabri ÇAKIR</i>	
7. Burdur ve Bölgenin Tanıtımı.....	99
<i>Nizamettin ŞEN</i>	
8. Sagalassos Arkeolojik Kazılarının Turizm Açısından Değerlendirilmesi.....	101
<i>Yrd. Doç. Dr. Hannelore VANHAVERBEKE</i>	
9. Alternatif Turizm Değerleri Bakımından Burdur ve Çevresi.....	107
<i>Prof. Dr. Tuncay NEYİŞÇİ</i>	
10. Anadolu'yu Turist Gibi Gezmek.....	111
<i>Hüsnü GÜMÜŞ</i>	
11. Burdur Masallarında Mitolojik Unsurlar.....	113
<i>Dr. Asuman GÜNEŞ</i>	
12. Geçmişten Günümüze Burdur'da Kültür Değişimi.....	117
<i>Yrd. Doç. Dr. Şevkiye KAZAN</i>	

13. Burdur Çocuk Oyunları ve Oyuncakları.....	119
<i>Ceren GÖĞÜŞ</i>	
14. Değişen, Gelişen Burdur.....	131
<i>İbrahim ŞİMŞEK</i>	
15. Burdur’da Seyirlik Oyunlar.....	145
<i>Arş. Gör. Şengül KAZAN KIRÇIK</i>	
16. Burdur Turizm Potansiyeli ve Marka Turizm Alanları.....	151
<i>Osman ÖZBULDU</i>	
17. Burdur Yöresi Kırsal Yerleşmelerinde Halk Mimarisi Geleneği Üzerine.....	155
Bazı Notlar	
<i>Mahmut DAVULCU</i>	
18. Burdur İli Halk Müziği “Burdur’a Özgü Çalgılardan Sipsi, Çifte Sipsi, 203	
Orta Kaba Zurna, Kabak Kemane ve Üç Telli Cura Üzerine Bir İnceleme”	
<i>Tanju OZANOĞLU</i>	
19. Burdur Geleneksel Kadın Baş Giysilerinde Mitolojik İzler.....	237
<i>Asuman ŞENEL</i>	
20. Tarihi İpek Yolunda Buluşalım.....	249
<i>Nilgün ATAR</i>	
21. Burdur İli Turizm Değerlerini Tanıtmada Bilgi Sistemlerinin.....	253
Önemi ve Bir Model Önerisi	
<i>Yrd. Doç. Dr. Murat ÇUHADAR</i>	
22. Kırsal Turizm ve Ağlasun.....	259
<i>Doç. Dr. Salih CEYLAN</i>	
23. Burdur Ölçeğinde Alternatif Turizm Yatırımları ve Turizm İşletmeciliği.....	285
<i>Seçim AYDIN</i>	
24. Burdur İlinin Turizmde Ön Plana Çıkan Değerleri.....	287
<i>Mehmet TANIR</i>	
25. Alternatif Turizm ve Avrupa Birliği Boyutu.....	295
<i>Ayça ÇİFTÇİBAŞI</i>	
26. Burdur İli Evlenme Geleneklerinden Örnekler.....	299
<i>Meltem CİNGÖZ SANTUR</i>	
27. Burdur’un Bazı Yörelerinde Doğum Gelenekleri.....	323
<i>Meltem CİNGÖZ SANTUR</i>	
28. Burdur’un Bazı Yerlerinde Geleneksel Tedavi Beslenme Uygulamaları.....	347
<i>Öznur TANAL</i>	

29. Burdur İli Halk Edebiyatından Örnekler.....	363
<i>İzzet KOCADAĞ</i>	
30. Burdur İli Halk Oyunlarının Günümüzdeki Durumu ve Düşündürdükleri.....	383
<i>Solmaz KARABAŞA</i>	
31. Burdur Yöresinde Geleneksel El Sanatları.....	391
<i>Semra AKBULUT</i>	
32. Burdur'da Halk İnançları ve Bunlara Bağlı Yapılan Pratikler.....	413
<i>Aşiret BORAN ŞEN</i>	
33. Burdur'un Bazı Yerlerinde Ölümle İlgili Gelenekler ve İnanışlar.....	421
<i>Bircan KALAYCI DURDU</i>	
34. Teke Yöresi – Burdur Halk Çalgıları.....	469
<i>Abdurrahman EKİNCİ</i>	
35. Profesyonel Turist Rehberi Gözüyle Burdur.....	505
<i>Oktaç TİLKİ</i>	
36. Kibrya.....	507
<i>Yrd. Doç. Dr. Şükrü ÖZÜDOĞRU</i>	
37. Geçmişten Geleceğe Burdur Halk Kültürü ve Turizm Sempozyumu.....	519
Sonuç Bildirgesi 2010	
38. Burdur'un Yamaç Paraşütü Atlama ve Eğitim Alanları.....	525
<i>Tamer KURTMAN</i>	
39. Sempozyum Fotoğrafları.....	527
40. Basından.....	577

**GEÇMİŞTEN GELECEĞE
BURDUR HALK KÜLTÜRÜ VE TURİZM
SEMPOZYUMU**

(2. Burdur Sempozyumu)

03-05 HAZİRAN 2010

ÖNSÖZ

Milletimizin son derece zengin ve muhteşem tarihini gün ışığına çıkarmak ve yeni nesillere tanıtmak bugün için çok önemli bir görev haline gelmiştir. Bu görevi en iyi yapacak olan da herhalde değerli bilim adamlarımız, akademisyenlerimizdir.

Bilim adamlarımızın, tarihimizi doğru ve yanlış yönleri ile beraber bugünkü nesillere aktarmak, onlara geçmişimizi sevdirmek, ondan ders almalarını sağlamak gibi tarihi görevleri vardır. Esasen bu görev ve sorumluluk hepimizindir.

Üzerine bastığımız bu topraklar, yıllarca atalarımıza vatan olmuş, Türk'ün İslamiyetle yoğrulup hamur olduğu, benliğini bulduğu, Türk'ün yeniden doğuşuna sahne olduğu topraklardır. Bu topraklar bir cihan devletinin kuruluş sancısını çekmiş birliğin, dirliğin zevkini tatmış, vatan toprağı olmanın şerefini yaşamış topraklardır. Bu yörenin tarihi bakımdan oynadığı rolü, gençliğimize anlatmak gerekmektedir.

İnsanlık tarihi kültürü ile birlikte var ola gelmiştir. Dün sahip olduğu birikimlerini kültürel değerlerini geleceğe aktararak hayatını devam etmiştir. "Dünü olmayanların yarınları olamaz" düşüncesi ile hareket eden ve kendi öz değerlerine, yaşam biçimlerine ve sanatlarına sahip çıkanlar dünyada güçlü olarak hayatını sürdürmüş ve diğer kültürleri de etkilemiştir. Kendi kültürünü Dünya ile paylaşan milletler dünya kültürünün oluşmasına önemli katkı vererek belirleyici rol oynamıştır.

Teke yöresinin halk kültürü, toplumda üretilen ortak değerleri, davranışları, yaşayış kalıpları ile özgün bir konuma sahiptir. Genelde İslam'ın etkisi ile oluşan Türk kültürünün mahalli unsurları olan yerel yaşantılarla beslenen Teke Kültürü, canlı sürekli ve hayatla iç içe güçlü olarak devam etmektedir. İlimizin kültürü, doğumlarda, çocuk oyunlarında, düğünlerde, şenliklerde, ölümelerde, türkülerde, edebiyatta, halk oyunlarında, el sanatlarında,

mahalli sanatçılarında, kiliminde, halısında, alaca dokumasında, yemeklerinde velhasıl bütün alanda özgün olarak görülebilir.

Sahip olduğumuz kültürel değerlerin gelecek kuşaklara aktarılması bu aziz milletin bekası açısından son derece önemlidir. Bunun gerçekleşmesinde halk kültürünün tespit edilmesi ve kayıt altına alınması önemli aşamalardandır. Kültürümüzü korumak ve yaşatmak, ayakları kendi kültürü üzerinde sağlam basan, gözleri ufukta dünyanın muasır medeniyetleri arasında yer almayı kendine ölçü (hedef) edinmiş idealist nesli yetiştirme fırsatını doğacaktır.

Teke Yöresinin kültür başkenti Burdur, antik kentleri, kervansarayları, konakları, yaylaları, gölleri ve keşfedilmeye değer pek çok birikimi ile sahip olduğu turizm potansiyelini turizm dünyasına sunma çalışmalarını hızlandırmıştır.

Gerçekleştirilen bu sempozyum ile bir taraftan ilimizin sahip olduğu halk kültürü tespit edilip kayıt altına alınarak Türkiye ve dünya kültürüne katkı sağlanacak, diğer taraftan turizm konuları ve sorunları masaya yatırılarak alternatif turizm şehri Burdur'un turizmden hak ettiği payı almasını sağlama yönünde yol alınacaktır.

Bu sempozyumun hazırlanmasında ve bu kitabın basılmasında emeği geçenlere teşekkür ederim.

Süleyman TAPSIZ
Burdur Valisi

ÖNSÖZ

Son yıllarda dünyada kültürel yöneliş ile geleneksel kültürü keşfetme ve kültür politikalarına daha çok önem verme yönünde gelişmeler yaşanmaktadır. Küreselleşmenin yerel ve geleneksel kültürleri baskı altına aldığı ve tek tip bir küresel kültürü yaygınlaştırdığı çokça şikâyet edilen bir husus olsa da; küreselleşmenin kültür politikalarında yeni fırsatlar ve açılımları da sunduğu görülmektedir. Bu çerçevede ülkeler, kentler ve toplumlar geleneksel kültürlerini korumaya ve tanıtmaya eskiden olduğundan daha çok çaba göstermektedirler.

Kültür politikalarında atılması gereken ilk adım kültür mirasının kapsamlı bir şekilde araştırılması, dökümleşmesi ve belgelenerek arşivlenmesidir. Bu kapsamda Bakanlık olarak öncelikli görevimizin yurt içinde ve yurt dışında kültür mirasımızı araştırmak ve tespit etmek olduğunun bilincindeyiz.

Halkbilimi alanında yapılan çalışmaların kurumsallaştığı önemli merkezlerden biri konumunda olan Bakanlığımız bünyesinde Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü tarafından, kültür mirasımızın tespiti ve korunmasına ilişkin faaliyetler yürütülmektedir. Genel Müdürlüğümüzün yarım asıra yaklaşan bir süreçte kültürel alanda gerçekleştirdiği çalışmaların özünü oluşturan halk kültürü alan araştırmalarında; geleneksel kültürümüze ilişkin değerler ilk elden derlenerek arşivlenmekte, kültürel bellek oluşturulmakta ve kamuoyunun hizmetine sunulmaktadır.

Genel Müdürlüğümüzün UNESCO Somut Olmayan Kültürel Miras Sözleşmesi'nin icracı kurumu olarak yürüttüğü faaliyetler, risk altında bulunan kültürel değerlerin kayıt altına alınmasına ve ulusal dökümlerin oluşturulması çalışmalarına da ivme kazandırmaktadır.

İllerde yapılan halk kültürü çalışmalarının yerel düzeyde benimsenerek bir işbirliği zemininde gerçekleşmesine önem veren Genel Müdürlüğümüzün; halk kültürü ürünlerini belgeleme, arşivleme, yayın ve tanıtım yoluyla kamuoyu ile paylaşma çalışmalarını yerel yönetimlerle işbirliği içerisinde yürütme yaklaşımı, **“Geçmişten Geleceğe Burdur Halk Kültürü ve Turizm Sempozyumu”** ve sempozyum kitabında olduğu gibi somut ürüne dönüşmektedir. 9000 yıllık tarihi ile geçmişten geleceğe köklü ve zengin bir kültürel mirasın sahibi olan Burdur’un kültürel değerlerinin araştırılması, kayıt altına alınarak gelecek kuşaklara aktarılması ve turizm potansiyelinin değerlendirilmesi amacı ile 3-5 Haziran 2010 tarihlerinde gerçekleştirilen Sempozyum verimli bir bilgi şölenine dönüşmüştür. Himaye ve destekleriyle sempozyumun gerçekleşmesini sağlayan Burdur Valisi Sayın Süleyman TAPSİZ’a, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Rektörü Sayın Prof. Dr. Gökay YILDIZ’a, sempozyumun gerçekleşmesinde yoğun çabaları olan İl Özel İdaresi Genel Sekreteri İbrahim ŞİMŞEK’e ve İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Mehmet TANIR’a, katılımcı bilim insanlarına ve Sempozyuma halk kültürü alan araştırmaları ile değer katan ve katılım sağlayan Genel Müdürlüğümüz folklor araştırmacılarına teşekkür eder, eserin faydalı olmasını dilerim.

Mahmut EVKURAN

Araştırma ve Eğitim Genel Müdürü

**GEÇMİŞTEN GELECEĞE
BURDUR HALK KÜLTÜRÜ VE TURİZM
SEMPOZYUMU**

**SEMPOZYUM
AÇILIŞ KONUŞMALARI**

THE
HISTORY OF THE
CITY OF
NEW YORK

BY
JOHN B. HOGAN

İl Kültür ve Turizm Müdürü Sayın Mehmet TANIR'ın Sempozyum Açılış

Konuşmaları

Sayın Valim,

Protokolün kıymetli mensupları, değerli katılımcılar, hanımefendiler ve beyefendiler, Efendim hoş geldiniz şeref verdiniz.

Dünyada kültürel akışkanlığın, ekonomi, sosyal, kültürel ve teknoloji alanındaki gelişmelerin etkisiyle küreselleşmenin ön plana çıktığı günümüzde kültürel alanda etkileşimin olması kaçınılmazdır.

Değerli misafirler,

Küreselleşme dünya kültürünün, ortak kültürün bir parçası olmayı önerirken kendi kültürünü yaşamayı, milletlerin kendisi özelliklerini korumasını da kabul etmektedir. Dolayısıyla her toplumun kendi kültürel değerlerine sahip çıkması, bireylerin kültürü işselleştirmesi, kendi kültürel değerlerini koruması ve geliştirmesi, toplulukların var olması kadar doğaldır. **Özellikle genç kuşakların kendi kültürlerinin öğretilmesi bu aziz milletin geleceği açısından önemlidir.**

Biz dünya kültürü içinde var olduğumuzu, **belirgin renk olduğumuzu, kendi kültürel değerlerimize sahip çıktığımızı**, kendi özbenliğimizi koruduğumuzu ancak bu değerlerimizin güzelliklerini **paylaşmaya** hazır olduğumuzu belirtmek istiyoruz. Bir ayağımız kendi kültürümüz üzerinde dururken diğer ayağımızla dünyaya açık olduğumuzu belirtmek istiyorum.

Toplumda üretilen, yaşatılan, sözlü ve yazılı olarak gelecek kuşaklara aktarılan, özgün olmayan ve **geleneksel alanlarda yoğunlaşan ortak değer, davranışlarla yaşayış kalıplarının bütünü olan Halk kültürünün** gelişimine bu sempozyum ile katkı sağlayacağımızı ümit ediyoruz.

Saygıdeğer misafirler, Teke yöresi ve Burdur'da Halk kütürü açısından neler vardır? sorusunu duyar gibiyim.

Teke yöresi ve Burdur halk kültüründe neler yok ki, Eğit, ıtlığ, cura, sipsi, kabak kemane, teke zortlatması, ıstar, ibecik gelin başı, allı yazmalar, kök boyası ile boyanan kilimler, alaca dokumaları, gül imbikleri ve gül yağı, seyirlik oyunlar, maşala, kütük atma, yünüm böğet, burdur şişi, ceviz ezmesi, doğumlar, düğünler daha neler var sayamadığımız.

Hepinizin yakından bildiğiniz

Evlerinin önü de iğde
İğdenin dalları yerde
Benim de sevdiğim karşıki evde
Karinom Karinom
Kaymak mısın Karinom.
Şeker misin Karinom

türküsu bizim. Evet, Burdur'un halk Kültürünün zenginliğini birlikte göreceğiz.

Değerli katılımcılar,

Bu sempozyumda Halk Kültürü ve Turizm olmak üzere iki alan üzerinde durulacaktır.

Halk kültürü alanında:

Burdur halk takvimi ve meteoroloji, halk kültür örnekleri, türküleri/halk müziği ve halk çalgıları, Bektaşilik, Burdur'dan yetişmiş önemli şahsiyetlerden bir kısmı, masallar, Çocuk oyunları, seyirlik oyunlar, halk mimarisi, inançlar, kültürel yozlaşma, kadınbaş giysileri, tedavi, evlenme gibi **sözlü anlatımlar, toplumsal uygulamalar, el sanatları, gösteri sanatları ve halk bilgisi** üzerinde durulacaktır.

Turizm Alanında:

Tanıtma, antik şehirler, turizm değerlerinin turizmde değerlendirilmesi, Burdur turizm potansiyeli, marka turizm alanları, alternatif turizm ve yatırımları, işletmecilik, turizmi geliştirme çalışma ve projeleri üzerinde durulacaktır.

Diğer taraftan **turizm**, kendine özgü kuralları olan insana hizmeti ve müşteri memnuniyetini merkezde bulunduran, karşılığında ekonomik kazancı hedefleyen bir alandır. Dünyada turistlerin beklentileri devamlı değişmektedir. Coğrafi konumlara, turizm değerlerine ve turist eğilimlerine, tur operatörlerinin yönlendirmelerine ve ülkelerin turizm politikalarına göre turizm yapısı da değişmektedir.

Bölgemizde ve İlimizde yapılabilecek doğru turizm çeşitlerinin yani **alternatif turizm çeşitlerinin** belirlenmesi, var olan turizm potansiyelinin çok taraflı turizm aktörlerinin katkılarıyla geliştirilmesi ayrı bir önem taşımaktadır.

Dünyadaki turizm alanındaki gelişmeleri bölgemize ve Burdur ilimize de yansıtmayı planlıyoruz. Turizm bilincini, profesyonel anlamda turizm işletmeciliğini geliştirmeyi ve Burdur'un turizmden hak ettiği payı almasını sağlamayı hedefliyoruz.

Geçmişten Geleceğe Halk Kültürü ve Turizm Sempozyumu hem halk kültürümüzü yaşatmak hem de bu zenginliklerimizi, sahip olduğumuz turizm değerlerimizi dünya insanları ile paylaşmak ve turizmi geliştirmek açısından önemli bulduğumuz belirtirken; Kültür ve Turizm Bakanlığı Araştırma ve Eğitim Genel Müdürümüz Sayın Mahmut EVKURAN'ın katkılarıyla, Burdur Valiliği, İl Özel İdaresi, İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi ile birlikte düzenlediğimiz ve Burdur Belediyesi'nin Türk Halk Müziği Topluluğu ile katkı sağladığı bu sempozyumun hayırlı olması dileği ile **Teke yöresinin kültür başkenti ve alternatif turizm şehri Burdur'a** tekrar hepiniz hoş geldiniz diyor, saygıyla selamlıyorum.

İl Özel İdaresi Genel Sekreteri Sayın İbrahim ŞİMŞEK'in Sempozyum

Açılış Konuşmaları

Sayın Valim;
Sn. Garnizon komutanım,
Sn. Belediye Başkanım,
Sn. Ağır Ceza Reisim,
Sn. Cumhuriyet Başsavcım,
Sn. Kültür ve Turizm Bakanlığı Araştırma ve Eğitim Genel Müdürü,
Türkiye'nin ve Antalya'nın önde gelen turizm aktörleri,
Basınıımızın değerli temsilcileri,

İlimizin tanıtılmasında son derece **önemli bir dönüm noktası** Sempozyumumuza hoş geldiniz.

“Geçmişten Geleceğe Burdur Halk Kültürü ve Turizm Sempozyumuna” **katılımlarınızdan dolayı şükranlarımı sunuyorum.**

Değerli konuklar,
İlimiz, **dokuz bin yıllık geçmişi** bağrında saklamaktadır.
İnsanoğlunun **ilk ayak izlerinden başlayan** ve günümüze kadar süre gelen, olaylar, efsaneler, destanlar zincirlerine sahiptir.

Sagalassos, Kremna ve Kybria...v.b. zirvelerde yaşam süren kentler nedeni ile **“Bulutların üzerinde yaşayan şehirler diyarı”** diye adlandırılan bu bölge adeta uygarlıkların beşiği, ocağı ve ev **sahibi konumundadır.**

Yaklaşık **200 yıldır** bu bölgede araştırma ve seyahat yapan yerli, yabancı, seyyah ve bilim adamları; bölgemizin geçmiş dönemlerinde oldukça **zengin bir yerleşim alanında** yaşadıklarını ifade etmektedirler.

Anadolu'da tarımın ilk yapıldığı yer **Hacılar**dır.
Paranın ilk kullanıldığı yer ise **Kuruçay**dır.
Türkiye'nin il Turizme açılan **İnsuyu Mağarası** yine Burdur'dadır.

Onlarca tümülüsün varlığı yerleşim alanlarının tepelere doğru yayıldığını göstermektedir.

Bu tümülüslerde bulunan eserler ise eski dönem yöre halkının genellikle **çiftçilikle uğraştığını** işaret etmektedir.

Anadolu'nun en erken devirlerinden bu yana **ticari, iktisadi** ve bir manada da **turizm** anlamında ilişkileri bulunmaktadır.

Burdur İli içinden geçen, Kral yolları günümüz **ticaret ve ulaşım yollarının** temelini oluşturmaktadır.

İlimizin geçmişı ile alakalı sayısız eserden ancak bir kısmının sergilenebildiği **Burdur Müzesi Ülkemizin en önemli müzelerinden** biridir.

İlimiz; turizmin keşfetmekte geç kaldığı, bir başka anlatımla da eskitilmemek için sona bırakıldığı, yakın **geleceğin turizm cennetidir**.

Henüz yeterince tanınmamış **doğamız ve bakir tarihi eserlerimiz**, gezginlerin keşfini beklemektedir.

Yöreyi bilen **Doğa bilimciler ve doğaseverler için**; Burdur, Salda, Karataş, Yarışlı, Gölhisar Göllerimiz ile Çamoluk, Gölhisar, Böğrüdelik, Koca Yayla, Kocapınar, Eşeler, Kemer, Bozdağ, Akpınar, Altınyayla, Kırkpınar, Bucak, Kumar ve Kestel yaylalarımız **vazgeçilmez bir tutkudur**.

Tarlasında - tapanında, ahırında, ekmek evinde, dağında bayırında arı gibi çalışmakta olan Teke Yöresi insanının bir haberle toplanıp, Halk Oyunları ve Seyirlik Oyunlarını sergilemeyi bekledikleri gibi; **Burdur, Gezinlerini bekliyor**.

İletişimin doruğa ulaştığı günümüzde, Turizm; deniz, kum ve plaj üçgeninden çıkacak; insanların ruhuna ve bedenine hitap eden, **“kültür ve doğal zenginlikler”** yanında yerini alacaktır.

Burdurlular olarak bizler; ilimizdeki bu değerleri **bütün dünya insanlarıyla beraber paylaşmak istiyoruz**.

Teke Yöresi Kültürü’nün zirve yaptığı, bu şehrin **eğitim düzeyi** yüksek insanları, **yerli ve yabancı misafirlerini** ağırlamaya hazırdır.

Bu duygu ve düşüncelerle **ev sahipliği yapmaktan** büyük mutluluk duyduğumuzu belirtiyor, sempozyumun başarılı geçmesi ümidiyle saygılar sunuyorum.

Burdur Valisi Sayın Süleyman TAPSIZ'ın Sempozyum

Açılış Konuşmaları

Değerli Katılımcılar,
Kıymetli Basın mensupları,

“Geçmişten Geleceğe Burdur Halk Kültürü ve Turizm Sempozyumu” nun açılışında, sizlerle birlikte olmaktan duyduğum memnuniyeti sözlerimin başında ifade etmek isterim.

Çok değerli akademisyen ve uygulayıcıların, İlimizin Kültür ve turizm konularında yapacakları sunuşların, bilgi ve tecrübe paylaşımının bölgemize, Burdur’a ve Burdur’un geleceğine çok yararlı olacağına inanıyorum. Yapacağınız katkılar için sizlere şimdiden teşekkür ederim.

Sempozyumun tüm çıktılarının kitap haline getirilerek burada bulunamayanların da istifadesine sunulmasını çok önemsemişimi de belirtmek isterim.

Burdur, ilk insanların yaşadıkları yerleşim yerleri, antik kentleri ve Türk İslam eserleri ile önemli bir turizm merkezidir.

Burdur, özellikle İnsuyu Mağarası ve gölleriyle; başta Sagalassos ve Kibyra olmak üzere antik kentleri ve tarihi Burdur evleriyle, arkeoloji ve etnografya müzeleriyle, kültür-tarih turizminin iddialı şehirleri arasında yer alıyor.

Burdur, coğrafi konumu ve binlerce yıllık kültürel mirasıyla, dünya şehirleri arasında ayrıcalıklı bir konuma sahip. 21. yüzyıl, kentlerin yüzyılı olacak. Kentler, kimliklerini canlandırarak, kültürlerini ileriye taşıyarak ve birikimlerini paylaşarak, küresel kültürü oluşturmaya çalışıyor. Kentel gelişim, kentlilik bilincinin özlenen düzeye ulaşması ve kültürel değişimle sağlanıyor.

Bunun için, hem yönetimlerin, hem de sivil toplum kuruluşlarının aktif rol almaları; profesyonel bilgi ve deneyim kaynaklarından yararlanmak gerekiyor.

Burdurlu hem kendinin hem kentinin kaderi üzerinde söz sahibi oldukça; yaşadığı kentle ilgilendikçe; benimseyip sahiplendikçe; düşünmeye, üretmeye, örgütlenmeye giriştikçe Halk kültürü büyük önem kazanacak.

Milletlerin bekası, kültürlerini doğru yansıtmalarına bağlıdır.

Gazi Mustafa Kemal Atatürk’ün ifade ettiği gibi “Tarih yazmak, tarih yapmak kadar önemlidir. Yazan, yapana sadık kalmazsa değişmeyen hakikat, insanlığı şaşkırtacak bir mahiyet alır”.

İbn-i Haldun’a göre;

“Geçmişler geleceğe, suyun suya benzemesinden daha çok benzer”

İnsanlık tarihi; geçmişin geleceğe benzediği sayfalardan mürekkep. Müşterek yaşam alanları kurma ihtiyacının neticesi olarak köklerini binlerce yıl derinlere doğru süren şehirler; kadim medeniyetlerin günümüz insanına bıraktığı mirasın yegane eseri.

Burdur'un zengin kültürel ve tarihi varlıklarının mevcut durumlarını iyileştirerek bunları kentte yaşayanların hayatının bir parçası haline getirecek, kentin kültür birikimine, kültürel üretimine katkı sağlayacak projeler teşvik edilmelidir.

Burdur'da yaşayanlara Burdurluluk bilinci kazandırarak, kentleri ile gurur duymalarını ve kentlerine sahip çıkmalarını sağlamalıyız.

Burdur'un tarihi mirasının ve yaratıcı kültür kapasitesinin tanıtılması, turizm olanaklarının geliştirilmesi, kentsel altyapının iyileştirilmesi ve hizmet kalitesinin yükseltilmesi gerekiyor.

Hedefimiz

Burdur'un eşsiz değerlerini ön plana çıkarmak,
Kültür sanat altyapısını geliştirmek,
Burdur'un kültür turizmi pazarından pay almasını sağlamak,
Burdurlunun karar alma sürecine katılımını sağlamak,

Olmalıdır.

Sözlerime son verirken, böylesine önemli bir konuda, böylesine önemli katılımcılarla gerçekleştirilen bu sempozyum için, Düzenleme ve Bilim Kurulu üyelerini, Sayın Belediye Başkanımızı, Sayın Rektörümüzü, İl Özel İdaresi Genel Sekreterimizi, İl Kültür ve Turizm Müdürlüğümüzü ve Akdeniz Üniversitesi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Muğla Üniversitesi ve Gazi Üniversitesi'nden gelen kıymetli akademisyenler ile Kültür Turizm Bakanlığından gelen değerli konuklarımızı, basın mensuplarını ve emeği geçen herkesi kutluyorum, tebrik ediyorum.

Benzeri önemli konularda tekrar görüşmek ve fikir alışverişinde bulunmak dileğiyle hepinizi sevgi ve saygılarımla selamlıyorum.

**GEÇMİŞTEN GELECEĞE
BURDUR HALK KÜLTÜRÜ VE TURİZM
SEMPOZYUMU**

BİLDİRİLER

ALPHABETICALLY ARRANGED
BY FIRST NAME
SURNAME

ALPHABETICALLY

BURDUR İLİ'NİN COĞRAFI KONUMU VE TARİHİ DÖNEMLER İÇERİSİNDEKİ ÖNEMİ HAKKINDA BİR DEĞERLENDİRME¹

Yıldırım ATAYETER*

ÖZET

Burdur İli, Akdeniz Bölgesi'nde Göller Yöresi adı verilen bölgede yer alır. Burdur İli'nin merkezinde aynı isimle adlandırılan ve deniz seviyesinden 854 m. Yüksekte yer alan Burdur Gölü bulunmaktadır.

Burdur İli güneyde Antalya, batıda Denizli, güneybatıda Muğla, doğu ve kuzeyinde Isparta ve Afyonkarahisar illeri ile komşudur.

Burdur İli'nin alanı 6883 km² dir. Nüfusu 2000 yılı sayımına göre 60.000 civarındadır.

Türkiye'nin 81 ilinden bir tanesi olan Burdur İlinde yerleşmenin tarihi nerdeyse paleolitik döneme kadar dayanmaktadır. Bir başka ifade ile coğrafi ve topografik şartların paleolitik dönemden beri Burdur da yerleşmeyi adeta teşvik ettiği söylenebilir.

Bu bildiri de öncelikle Burdur İlinin coğrafi konumuna daha sonrada neden Burdur da yerleşmenin nerdeyse paleolitik döneme kadar uzandığı konusuna değinilmeye çalışılacaktır.

Anahtar kelimeler. Burdur, Burdur ili, Hacılar, Neolitik dönem yerleşmeleri

ABSTRACT

Burdur Province, Mediterranean Region, called the Lakes Region is located in the region. With the same name called in the heart of Burdur Province and 854 m. above sea level Burdur Lake is located high in the.

Burdur Antalya Province in the South in the west, Denizli, Muğla to the South west, east and North with the neighboring provinces Isparta and afyonkarahisar

6883 km² area in the province of Burdur. According to 2000 census population is around 60,000. Which is one of Turkey's 81 provinces in Burdur Province is based on the settlement date up almost paleolithic period. In other words, geographical and topographical conditions since the paleolithic period, Burdur encourage the settlement can be said almost.

This is the first report to the geographical location of Burdur Province and then the cause Burdur, along with the settlement almost paleolithic period will be tried to be discussing.

Key words: Burdur, Burdur province, Hacılar, Neolithic settlements

GİRİŞ

Burdur İli, Akdeniz Bölgesi'nde Göller Yöresi veya Göller Bölgesi adı verilen bölgede, 36° 51¹ ve 37° 49¹ kuzey enlemleri ile 29° 22¹ ve 30° 53¹ doğu boylamları arasında yer alır.

¹ Bu bildiri Kasım-2009 da yapılan "Kuvay-ı Milliye'den günümüze Burdur" Sempozyumunda sunulan bildirinin yeniden küçük bazı düzenlemeler yapılmasıyla hazırlanmıştır.

* Yrd. Doç. Dr., Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı Coğrafya Öğretim Üyesi

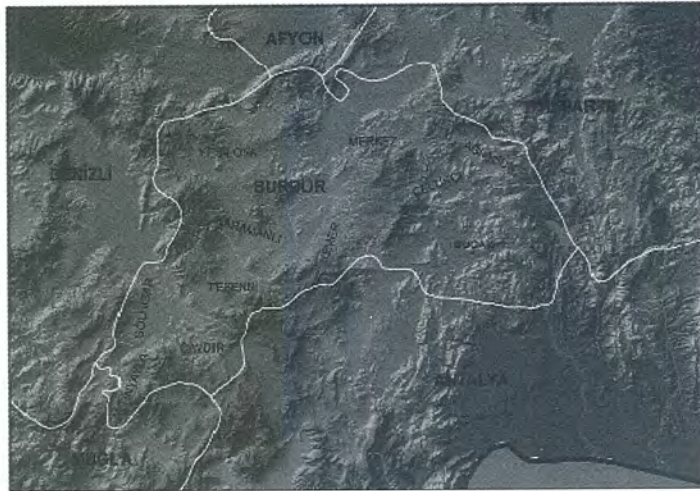
Burdur güneyde Antalya, batıda Denizli, güneybatıda Muğla, doğu ve kuzeyde Isparta ve Afyon illeri ile sınırlıdır. Yüzölçümü 6.883 km²'dir. Deniz seviyesinden ortalama 1000 m olan rakımı ile Burdur, Akdeniz iklimi ile İç Anadolu'nun karasal iklimi arasında bir geçiş iklimi özelliğine sahiptir.(Şekil-1)

Şekil-1 Araştırma sahasının Lokasyon haritası

İL'İN KISA TARİHİ GEÇMİŞİ

Burdur İli, güneyden Batı Torosların uzantıları üzerindeki Boncuk Dağları, Elmalı Dağı ve Katrancık Dağı, doğudan yine Batı Torosların uzantısı olan Kuyucak ve Dedegöl Dağı ve Söğüt Dağı, batıdan ise Acıgöl ve Eşeler Dağları gibi doğal sınırlarla çevrilmiştir.(Şekil-2)

Şekil-2 Araştırma Sahasının önemli yüksek kütleleri

Kapalı bir havza olan Burdur'da Dalaman ve Aksu Çayı dışında denize ulaşan akarsu yoktur. Karstik bir araziye sahip olan Burdur'da, akarsuların bir bölümü göllere dökülürken bir bölümü de düdenlerde kaybolur.

Göl açısından da zengin olan Burdur'da faylarla sınırlanmış bir çukurda yer alan derin Burdur Gölü ile güneybatısındaki Salda, Yarışlı gölleri ve karstik kökenli Kestel, Söğüt ve Gölhisar gölleri vardır. Karstik kökenli olanlar sularını, kenarlarındaki ve tabanlarındaki düdenlere boşaltır. Ayrıca Burdur Şehri'nin kuzeyinde Burdur Gölü yer almaktadır. Bu göl il ile aynı adı taşımaktadır. (Şekil-3)

Şekil-3 araştırma sahasının hidrografik görünümü

İL'İN KISA TARİHİ GEÇMİŞİ VE ADI ÜZERİNE:

Burdur ili toprakları, Neolitik Çağ ile Grek ve Roma medeniyeti kalıntılarının bulunduğu **Pisidyia** adı verilen bir bölgedir. Uzun yıllar Pisidyalılar'ın elinde bulunmuş ve sırasıyla Perslerin ve Makedonyalı İskender'in istilasından sonra Romalıların yönetiminde yaşamıştır.

Roma'nın ikiye ayrılmasından sonra Bizans yönetimine geçen Burdur, 1071 Malazgirt savaşından sonra, sırasıyla, Selçuklular'ın, Hamitoğulları'nın ve Osmanlılar'ın yönetiminde kalmıştır.

Burdur iline Türklerin yerleşmesi 1075–1120 arasında kesintisiz devam etmiştir. Burdur'da Türkler 1211'den sonra büyük yoğunluk kazandılar. Bu Türkmenler kendi boylarının reisi olan beylerin yönetiminde idiler.

Bizans döneminde buraya **Polydorion** denilmiştir. Bir iddiaya göre, Polydorion sözcüğü, önce **"Polydor"** olarak söylenmiş, daha sonra Burdur'a dönüşmüştür.

Kimi kaynaklara göre de; Burdur yöresinin eski adı **Limobrama**'dır. Limobrama **"Göl Kenti"** anlamına gelen Limonobria sözcüğünden türemiş, sonradan değişerek Burdur olmuştur.

Bilge Umar'ın "Türkiye'deki Tarihsele Adlar" isimli kitabında da Burdur ismine ait farklı bir açıklama bulunmaktadır. Şöyle ki;

Polydoros "Doğanın çok nimetlendirdiği yer" anlamına gelmektedir. Yörenin adı, aslında doğal olacağı üzere göle ile bağlantılıydı ve göle kıyısındaki koruluklara işaret etmekteydi. Bula/Pula sözcüğünden türetilmişti.

Pul(a)-D(a)-Ura. Su koruluğunun Yüce Ada / Da'sı yani: "*Su Koruluğunda Tapınılan Yüce Ana Tanrıça.*"

ŞEHİRİN KURULUM ALANI ÜZERİNE:

Şehirler kuruldukları sahalar incelendiğinde coğrafi ve topografik mevkiileri açısından bir takım farklılıkları ile dikkati çekmektedirler. Burdur şehri de bu farklılıkları yansıtmaya açısından ilgi çekicidir.

Bir şehrin yerinin seçiminde birden fazla faktör rol oynayabilir. Ayrıca bir şehrin tarihsel gelişimi esnasında farklı faktörlere bağlı olarak değişim ve gelişim göstermesi de mümkündür.

Esasen şehirler kurulurken ilk etapta Coğrafi ve topografik faktörler yer seçiminde etkili olmaktadır.

Bu açıdan değerlendirildiğinde Burdur şehri dağlık ve engebeli bir saha ile içerde kalan alçak ve verimli ovalar arasında geçişi sağlayan önemli bir ulaşım hattı üzerinde kurulmuştur. Dikkatle incelendiğinde en eski tarihlerden günümüze kadar Burdur şehrinin yerleşim alanı olarak seçilmesinde öncelik hep bu avantajı üzerine olmuştur.

Coğrafi ve topografik şartlar Paleolitik dönemden beri Burdur da yerleşmeyi adeta teşvik etmiştir

NEDEN EN ESKİ ÇAĞLARDAN BERİ BURDUR YERLEŞİM ALANIDIR?

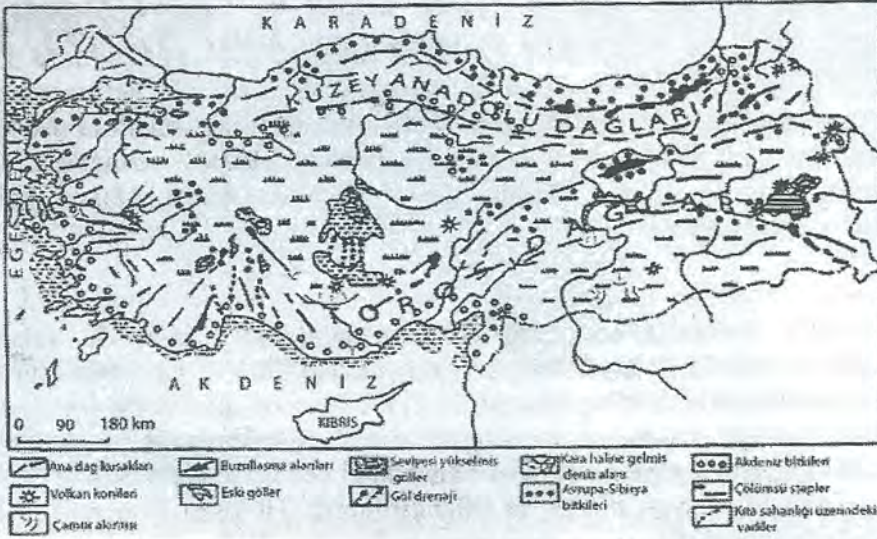
Pleistosen'in son dönemine rastlayan yaklaşık günümüzden **20000** yıl kadar önce iklim şartlarında büyük değişiklikler meydana gelmiş ve Anadolu'nun yüksek kesimlerinde buzul şartları hüküm sürerken, iç kesimlerde de azalan buharlaşmaya bağlı olarak kapalı havzalarda var olan göllerin alanlarında muazzam genişlemeler meydana gelmiştir.

Günümüzden yaklaşık olarak **10000–15000** yıl kadar öncesinde **Holosen** devri başlamış ve bu devir önceki buzul devrinden çok farklı olarak sıcak ve yağışlı iklim şartları ile dikkati çekmiştir.

Holosen de daha önceki iklim şartlarında doğal barınaklarda yaşayan insanlar kuzeye doğru ilerleyerek buradaki dağlık ve engebeli alanların arasında yer alan göle ve bataklık alanlarına yerleşmeye başlamışlardır.(**Şekil-4**)

İşte bu alanlardan bir tanesi de Burdur Gölü kıyısında yer alan **Hacılar**dır. İnsanlar bu alanları yerleşim yeri olarak seçerken göle, akarsulardan su temini, ormanlardan ağaç temini ve en önemlisi ziraat yapabilecek bir alan olması şartlarına dikkat etmişlerdir

Burdur Gölü havzası değişik kesimleri ile Holosenden başlayarak en eski dönemlerden günümüze kadar yukarıda kısmen bahsedilen önemli avantajları ile insanları kendisine çekmiştir.

Şekil-4 Anadolu'nun Holosen başlarındaki Paleocoğrafya haritası(Atalay-2005'den)

Burdur şehri paleolitik dönemde coğrafi ve topografik şartları ile ilk olarak dikkati çektiikten sonra tarihi devirler içerisinde sürekli yerleşim alanı olarak tercih edilmeye devam etmiştir.

Göl Kenarı, Dar Boğaz Ardı, Önemli Yollar Üzeri ve Demir Yolu Üzeri olması gibi farklı avantajları da Burdur'u en eski tarihsel dönemlerden itibaren yerleşim alanı olarak insanlara tercih ettirmiştir.

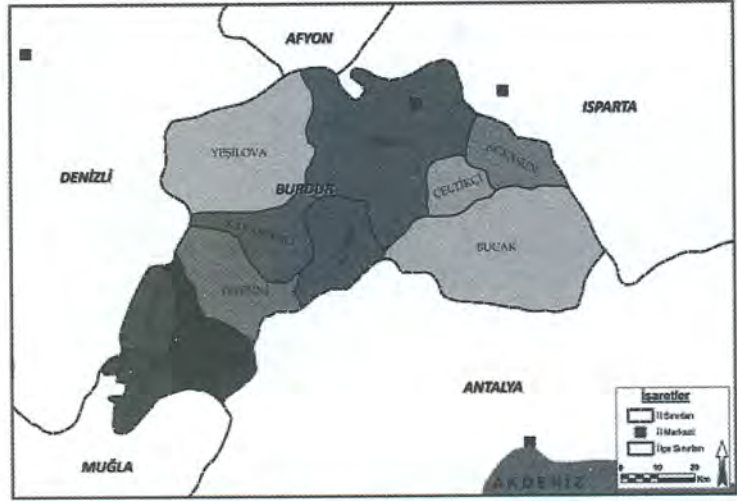
MÖ: 3. yy. kadar Psidya dönemlerinde kurulan **Sagalassos, Kybra ve Kremna** kentleri Roma döneminde bu sahanın önemini vurgulayan niteliktedir. Bu kentlerin kurulduğu tarihler en parlak dönemleri ifade etmektedir. Roma'nın ikiye ayrılması ile Bizans Egemenliğine giren bölge **Polydoron** ismini alacaktır

Türklerin Anadolu'ya geçişi ile birlikte Göçebe Kınalı aşireti bu günkü Şekerpınarı Hamambendi olarak biline türbenin bulunduğu yere yerleştiler. Bu sahaya **Türkemiş** adını verdiler. Daha sonra bu sahayı terk ederek Burdur Çayı kenarına yerleştiler. O dönemden itibaren bu günkü Ulu Camii civarında yerleşik Rum halkı ile kaynaşarak ticaret ve alış veriş yapmaya başladılar. Selçuklular devrinde bu kaynaşma ve Burdur da yerleşme artarak gelişmeye devam etmiştir.

Osmanlılar döneminde değişik tarihlerde değişik şartlarda Burdur da yerleşim sürekli devam eden bir tarzda varlığını sürdürdü. Önceleri Hamit sancağına bağlı bir kaza merkezine, dönüştürüldü. O tarihte küçük bir kasaba idi. Tanzimat döneminde Konya Valiliği Hamit Sancağına bağlı bir kaza merkezi, daha sonra doğrudan Konya ya bağlı bir sancak merkezi durumuna geldi.

Cumhuriyetin ilanından sonra Burdur, Tefenni ilçesi ve Oğuzhan(Bucak) nahiyesini içine alan merkez ilçe dışında bir ilçe ve bir nahiye il merkezi olarak kuruldu. 1926 da Antalya ilinden bazı köyleri alarak ilçe haline gelen Bucak, 1936 da Yeşilova ve Karamanlı, 1953 de Gölhisar, 1958 de Ağlasun, 1987 de Karamanlı ve Kemer, 1190 da Altınyayla(Dirmil) Çavdır ve Çeltikçi ilçe olarak Burdur İline bağlanmışlardır. Burdur'un Merkez İlçe ile birlikte 11 ilçe yönetimi bulunmaktadır.(Şekil-5)

Burdur'un ilinde merkez ilçe ile birlikte toplam 11 ilçe bulunmaktadır. Merkez ilçeden sonra gelen en büyük ilçe Bucak'tır. Kemer en az nüfusu olan ilçedir

Şekil-5 Burdur Merkez İlçe ve İlçeleri

BUCAK: Tarih boyunca çeşitli yerleşimlere sahne olmuş olan Bucak, Burdur'a 44 km ve Antalya'ya 80 km uzaklıktadır. Antalya anayolunun üzerinde ve Burdur'un en büyük ilçesi konumundadır. Tarım ve hayvancılığın yanında sanayi ve ticaret gelişmiştir. Mermencilik ilçenin en önemli geçim kaynağıdır.

AĞLASUN: Burdur ilinin güneydoğusunda bulunan Akdağ'ın güney yamaçlarına kurulmuştur. İlçenin kuzey ve doğusunda Isparta, güneyinde Bucak, güneybatısında Çeltikçi, batısında Burdur bulunmaktadır. Ağlasun ilçesi balığı, kirazı ve Sagalassos antik kentiyle ünlüdür. Ekonomisi daha çok meyve tarımı ve hayvancılığa dayanmakta, son yıllarda balıkçılık da önem kazanmaktadır.

ÇELTİKÇİ: İl merkezine 30 km uzaklıkta, Antalya yolu üzerinde bulunmaktadır. İl in en önemli sebze – meyve yetiştiren ilçesidir. Burdur – Antalya karayolu ile ikiye bölünmüş; iki mahalleden oluşan küçük bir ilçedir.

GÖLHİSAR: Burdur ilinin güneybatısında, Burdur il merkezine 105 km, Antalya'ya 133 km uzaklıktadır. Burdur ilinin ikinci büyük ilçesidir. İlçede tarım önemli bir yer tutar. Nüfusun %90'ı tarımla uğraşır

ALTINYAYLA: Burdur'un güneybatısında bulunmaktadır. İlçede en önemli gelir kaynağı kireç üretimidir. Bir adet modern kireç ocağının yanı sıra 42 adet geleneksel tarzda üretim yapan ocak bulunmaktadır. Yaklaşık 90 bin ton/yıl üretim yapılmaktadır.

ÇAVDIR: İl merkezine 90km uzaklıkta bulunan Çavdır, Akdeniz-Ege geçiş bölgesindedir. İlçede hayvancılık önemli bir yer tutmaktadır. Buna paralel olarak yem bitkileri üretimi de önemli bir paya sahiptir. İlçedeki hayvan pazarına aylık 6000, yıllık 72000 civarında hayvan giriş çıkışı yapılmaktadır. Yaklaşık 25 ton günlük süt üretilmektedir

TEFENNİ: İl in en eski ilçesidir. İl merkezine 70 km uzaklıktadır. En önemli geçim kaynağı tarım ve hayvancılıktır.

KARAMANLI: Burdur – Gölhisar yolu üzerinde bulunan Karamanlı, il merkezine 60 km uzaklıktadır. İlçede ceviz üretimi yaygındır. Antalya'da üretilen sebzeleri Ege'ye taşıyan araçların geçiş güzergâhıdır. Tarım başta olmak üzere sanayi ve taşımacılık önemli bir paya sahiptir.

YEŞİLOVA: İl merkezine 60 km uzaklıktadır. En eski yerleşim yerlerinden biri olup, kalkolitik döneme ait (M.Ö. 5000) eserler çıkarılmıştır. Ekonomisi tarım ve hayvancılığa dayanmaktadır. Günlük 45 ton süt üretilmektedir. 30 civarında mermer ocağı bulunmaktadır

KEMER: İl merkezine 50 km uzaklıkta bulunur. İlçede tarım ve hayvancılık önemli geçim kaynağıdır. Yeni açılmaya başlanan mermer ocakları bulunmaktadır

SONUÇ

Burdur paleolitik çağdan modern çağa kadar her dönemde insanoğluna mekân olmuş önemli bir yerleşim merkezidir. Günümüz Türkiye'sinde de bu önemini her geçen gün artırarak muhafaza etmektedir.

Tarihin farklı dönemlerinde farklı medeniyetlere mekân olan bu yerleşim alanı günümüz Dünyasının önemli kavramlarından birçoğunu halen bünyesinde bulundurmaktadır. Su, Ulaşım, ekonomik alternatifler, verimli tarım alanları, burada hemen aklımıza gelen birkaç avantajı gözler önüne sermektedir.

Şu halde Burdur yerleşimi geçmişte olduğu gibi yakın gelecekte ve hatta uzak gelecekte de bu önemini korumaya devam edecektir.

KAYNAKÇA

YAZILI ESERLER:

Atalay, İ., Kuvaterner'deki İklim Değişmelerinin Türkiye Doğal Ortamı Üzerindeki Etkileri, Türkiye Kuvaterner Sempozyumu, 2005. İSTANBUL

Atayeter, Y., Burdur da hava kirliliği üzerine bir değerlendirme, I. Burdur Sempozyumu Bildirisi 2005, BURDUR

Sungur K.A., Burdur, Acıgöl depresyonları ve Tefenni ovasının fiziki coğrafyası, İ.Ü. Yay, No:95, İSTANBUL

Duygulu, H., Dünyü, bu günü ve yarını ile Burdur kenti, I. Burdur Sempozyumu Bildirisi, 2005, BURDUR

Gelişen Burdur, Burdur Ticaret ve Sanayi Odası Yayını, 2008, BURDUR.

İNTERNET KAYNAKLARI:

http://ansiklopedi.turkcebilgi.com/Burdur_tarihi
<http://www.hasanpasa-bld.gov.tr/page.php?ID=26>
<http://www.burdur.gov.tr>
<http://www.buradadur.com>
<http://aygunhoca.com>
<http://www.burdurda.net>
<http://www.burdurluyum.com>
<http://www.cevreorman.gov.tr/sulak/sulakalan/burdur.htm>
<http://www.burdurturizm.gov.tr>
<http://wowturkey.com>
<http://www.burdurkulturturizm.gov.tr>

BURDUR İLİNİN BAZI YERLERİNDE HALK TAKVİMİ VE METEOROLOJİSİ UYGULAMALARI

Ayşe AKMAN*

Farklı yerlerde ortaya çıkan halk takvimleri ve meteorolojik bilgiler, orada yaşayan insanların uzun süreli deneyimlerine dayalı olarak ortaya çıkarlar. Halk takvimlerine uymamak, insanlar için zararlı sonuçlar getirir. Çünkü halk takvimleri oluştukları doğal ve kültürel ortamın ürünüdürler. Yerel takvimlerdeki zamanı noktalama ya da bölümler, bazen düzenli bir biçimde yinelenen doğa olaylarına bağlı olurken, bazen de dinsel törenler, toplumsal ortamı etkileyen diğer toplumlarla ilişkiler, topluma getirilen bir yenilik, saygın bir kişinin ölümü gibi bir olaya bağlı olarak da görülebirlirler.

Kültür ve Turizm Bakanlığı Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü tarafından Burdur'da gerçekleştirilen halk kültürü alan araştırması kapsamında, Halk Takvimi ve Meteorolojisi konusuyla ilgili olarak; (Tefenni İlçesi/Başpınar Köyü), (Yeşilova İlçesi/Salda Beldesi), (Yeşilova İlçesi/Niyazlar Köyü), (Karamanlı/Merkez), (Altınyayla İlçesi/Çatak Köyü), (Çeltikçi İlçesi/Güvenli Köyü), (Ağlasun İlçesi/Kibrit Köyü), (Burdur/Merkez)'de derleme çalışmaları yapılmıştır. Ses kayıt cihazıyla alanda tespit edilen bilgiler deşifre edildikten sonra kullanılır hale getirilmiştir. Bu konuyla ilgili tespitler alandan derlenen bilgiler ışığında ortaya çıkmıştır. Anlatımı güçlendirmek amacıyla zaman zaman kaynak kişi anlatılarına yer verilmiştir.

Burdur İli'nin farklı yerlerinde konuyla ilgili olarak elde edilen bilgiler dört bölümde değerlendirilmiştir. Birinci bölümde yerel takvim bilgileri, ikinci bölümde meteoroloji uygulamaları, üçüncü bölümde hava durumunu değiştirmeye yönelik uygulamalar ve dördüncü bölümde yörede geleneksel olarak sürdürülen mevsimlik bayram, kutlamalar yer almaktadır. Ele alınan konulara ilişkin yöredeki farklı uygulamalar ve Anadolu genelindeki bilgilerle benzer noktalar belirtilecektir.

1. HALK TAKVİMİ

1.1 Saatle İlgili Kavramlar:

Halk takvimlerinde zamanın belirlenmesiyle ilgili farklı uygulamaların varolduğu görülür. Bunun için de çoğu zaman doğadan, güneşten, aydan, yıldızlardan ve hayvanlardan yararlanılır. Yörede de son zamanlarda yaygın olarak takvim ve saatin kullanılmasına karşın, özellikle tarlada, bağ-bahçede çalışırken zamanı belirlemek, namaz vakitlerini bilmek için bu eski yöntemlere başvurulduğu ve bunların iyi bir şekilde bilindiği görülmektedir.

1.1.1 Sabah:

Sabahın olduğu yıldızlardan, özellikle sabahyıldızının doğmasından anlaşılır (Tefenni İlçesi/Başpınar Köyü). Tanyeri ağarmaya başladığı zaman "şafak attı" denir ve bu andan itibaren sabahın olmuştur(Altınyayla İlçesi/Çatak Köyü). Sabahın tam başlangıç zamanına "şafak sökme" anı da denir(Yeşilova İlçesi/Salda Beldesi).

Sabahın olduğunun başka bir göstergesi ise horoz seslerinin duyulmasıdır (Tefenni İlçesi/Başpınar Köyü). Gecenin ilerleyen saatlerinde horozlar iki defa üst üste öterse sabahın yaklaştığı anlaşılır(Altınyayla İlçesi/Çatak Köyü). Horoz ilk defa öttüğünde kalkılmaz, bu

* Kültür ve Turizm Bakanlığı Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü Folklor Araştırmacısı

ötlüş sabahın yaklaştığını anlatır. İkinci defa öttüğünde saat hemen hemen 05.00 olmuş demektir ve kalkma zamanını ifade eder (Ağlasun İlçesi/Kibrit Köyü).

1.1.2 Kuşluk:

Sabahla öğle arasında kalan zaman dilimi kuşluk olarak adlandırılır ve bu süre yörede iyi bilinmektedir (Tefenni İlçesi/Başpınar Köyü). Kuşluk vakti güneşin bir mızrak boyu veya iki urgan boyu yükselmesi olarak tanımlanmaktadır.

1.1.3 Öğle:

Bir gün içerisindeki zamanın bölümlerinden biri de, kuşluktan sonra gelen öğle vaktidir. Öğle vaktinin belirlenmesinde güneşin, kimi zaman da gölgenin durumu ölçüt olarak alınmaktadır. Güney tarafta durup güneşe bakıldığında, güneş ışınları sağ gözün üstüne düşmüşse öğle vakti gelmiş demektir. Yine aynı şekilde gölgeye bakılır; gölge iki adım uzunluğunda görünüyorsa öğlen vaktinin geldiğine karar verilir. Ayrıca bazı horozların da öğle vakitlerinde öttüğü, bu horoz sesinden de öğle olduğunun anlaşıldığı ifade edilmektedir. Öğle vakti güneşin tam tepede olduğu bir zamanı ifade etmektedir ki, bu da yörede namaz kılınmaması gereken bir zamandır. Bunun için öğlen vaktine namaz kılınmaması gereken zaman anlamında **zaval** vakti de denir.

1.1.4 İkinci:

Yakın çevrede çalışmak üzere çıkıldığında saatin belli olmadığı zamanlarda ikinci vaktinin geldiği de güneşin ve gölgenin durumuna bakarak anlaşılır. İkinci vakti olduğunda güneş epeyce aşağı inmiştir, gölgeler iki katına ulaşmıştır.

İkinci vakti, yörede aynı zamanda bir günün bitip öteki günün başladığı zaman anlamında kullanılmaktadır. Bunu anlatmak üzere "**gün devrildi**" tabiri mevcuttur.

"Sözüm bugün öğlenden keri Cuma akşamı, öğlenden keri devrildi ya gari hindi ikindin ezeni okundu yarın cumartesi, cumartesine devrildi gayri gün" (Karamanlı/Merkez).

1.1.5 Kerahat Zamanı:

Kerahat vakti güneşin doğuş, batış ve tam tepede olduğu zamanlara verilen isimdir. İslam dinine göre namaz kılınmaması gereken noktaları ifade eder. Ancak yörede bu noktalardan sadece birisi, -ikinci vakti- iyi bir şekilde tanımlanmaktadır. İkinci ile akşam vakti arasında zaman dilimine keraat vakti adı verilir. Yukarıda öğlen tam güneşin tepede olduğu, namaz kılınmaması gereken zamana zaval vakti dendiğinden söz etmiştik. Keraat vakti ise yörede yalnızca ikindiyle akşam arasındaki kısa zaman aralığı anlamında kullanılmaktadır. Bu aradaki zaman kısa bir aralık olduğu için genellikle herhangi bir iş yapmaksızın beklenmesi gereken zaman olarak bilinir:

"Sözüm ikindin ezeni namazı gılındı, cenazen hazırsa bizim burlarda gömeriz, cenazen hazır değilse kerahat zamanı geldi, şimdi tam ikindin dar vakıt bi iş kesemiyosun öfkelendiğin vakıta, şimdi tam o zamanmış o zaman. İkindinnen aşamın arası sıkışgın olduğu üçün o zaman cenaze gonmayacemış. Bizim bu yanda cenaze galdırmayız" (Karamanlı/Merkez).

1.1.6 Akşam:

Bir gün içerisindeki belirli zaman noktalarından sonuncusu ise akşam vaktidir ki, bu da güneşin batımı ve havanın kararmasıyla anlaşılır. Akşam vaktine "**günün dinlenmesi**", "**akşamın garangısı**" gibi isimler de verilmektedir (Karamanlı/Merkez).

Bir gün içerisindeki belirli zaman noktalarına ilişkin olarak yörede kimi inanışların olduğu da görülmektedir.

- Sabah erken kalkılması gerektiğine inanılır. Üzerine gün doğduktan sonra kalkan kişinin ömrünün kılalacağına ve nasibinin dar olacağına inanılır (Karamanlı/Merkez).
- İkinci vakti yemek yiyen ömrünü yer denir(Karamanlı/Merkez).
- Akşam olmak üzereyken veya tam akşamın olduğu sırada bir komşudan sirke, turşu gibi şeyler alınmaz(Karamanlı/Merkez).

1.2 Günle İlgili Kavramlar:

Gece ve gündüz, güneşin doğması ile batması arasındaki zaman dilimleridir. Bir günün bitiminin ardından, gece yarısından sonra başka bir gün başlamakta ve bu günler bir hafta içerisindeki sırasına göre isimler almaktadır. Ancak halk takvimlerinde haftanın günlerinin geçerli takvimdeki isimlerinden daha farklı adlar aldıkları görülmektedir. Burdur ili genelinde de böyle bir farklılık söz konusudur. Aşağıdaki tabloda günlerin yöreye özgü adlandırması yer almaktadır:

	Burdur Merkez	Yeşilova Niyazlar Köyü	Karamanlı Merkez	Altunyayla Çatak Köyü	Çeltikçi Güvenli Köyü	Ağlasun Kibrit Köyü
Pazartesi	Yeni Dernek	Göhlisar pazarı		Pazar	Burdur Derneği	Dernek
Salı	Burdur Pazarı		Dernek Burdur Pazarı		Burdur Pazarı	Burdur pazarı
Çarşamba		Gartiyük pazarı		Üzümlü	Isparta Pazarı	
Perşembe	Cuma Gecesi	Yeşilova pazarı Cuma akşamı	Yenice gün Yeşilova pazarı cuma akşamı	Cumay derneği	Bucak Pazarı Dernek Cuma derneği	Dernek
Cuma		Karamanlı pazarı		Cumay		Ağlasun pazarı
Cumartesi			Tefenni Pazarı	Pazar		
Pazar	Dernek	Tadil gün	Tadil gün Göhlisar gedimi	Pazar derneği	Tadil	İstanbul pazarı

Yörede günler genellikle çevredeki yerlerde kurulan pazarlara göre adlandırılır. Pazarın kurulduğu günün bir önceki gününe de “dernek” adı verilmektedir. Dernek sözcüğü, Türkçe sözlükte Pazar veya panayır kurulan gün anlamına gelmektedir. Pek çok yerde Perşembe günleri Pazar kurulduğunu düşünürsek, bugün bir toplanma ve hazırlık zamanını ifade etmektedir. Yörede ise Perşembe günü pazarda ürünlerin satılması anlamında bir toplanmayı ve özel önem verilen cuma günleri için bir hazırlık yapmayı anlatır. Perşembe günlerine cuma akşamı ve dernek adı verilmesi de bunun bir göstergesidir. Perşembe günleriyle ilgili halk diline yansımış kimi deyimlerin bulunduğu görülmektedir:

- “Dernekden bi gün eveli gittim de yükümü öyle sattım”(Ağlasun İlçesi/Kibrit Köyü). Bu söz eldeki ürünün satışının zor olduğu, epey beklemek zorunda kalındığını anlatmaktadır.
- “Dernek gün derilmiş çatılmış her yer” (Karamanlı/Merkez). Bu cümle dünyanın Perşembe günü kurulduğuna ilişkin inancın etkisiyle bugüne verilen önemi ifade etmektedir.

Ayrıca Perşembe günleri herhangi bir işe başlamak için de en uygun, hayırlı günlerden biri olarak görülmektedir. Herhangi bir işe başlamanın yanı sıra, hayır dağıtmak için de

özellikle Perşembe ve Pazar günleri tercih edilir(Yeşilova İlçesi/Niyazlar Köyü). Yörede eskiden beri düğünlerin başlangıç günü olarak Perşembe ve Pazar günü makbul günler olarak kabul edilmektedir(Altınyayla İlçesi/Çatak Köyü), (Karamanlı/Merkez). Ancak sadece Karamanlı'da Perşembe gününün tersine Pazar günü giden gelinin mezara gideceğine inanılmaktadır.

Perşembe günleri aynı zamanda ibadet etme günleri olarak değerlendirilir. Perşembe günlerinin kutsallığına uygun olarak yörede halen sürdürülen “derneklik dağıtma” geleneği söz konusudur (Çeltikçi İlçesi/Güvenli Köyü), (Ağlasun İlçesi/Kibrit Köyü). Perşembe günleri durumu uygun olan evlerde yöresel olarak kömme, bişi adı verilen hamur işleri pişirilerek ihtiyaç sahiplerine dağıtılır. Bu durum kaynak kişilerce bir nevi fakirlere sadaka vermek olarak değerlendirilmektedir.

Yörede Perşembe ve Pazartesi günleri bir ikili olarak başlı başına hayırlı günlerdir. Bunun nedeni olarak da peygamberin oruç tutmak için özellikle bu iki günü seçtiği ve bugünlerde herkesin ibadet etmesi gerektiği düşüncesi gösterilmektedir. Ayrıca her Perşembe gününün, İslami geleneğe göre üç aylar içerisinde yer alan özel bir gece olan Berat gecesi olarak kabul edilmesi gerektiğine inanılır(Karamanlı/Merkez).

Yörede pazarların kurulduğu günlerin dışında en fazla önem verilen gün cuma günleridir. Cuma günleri bir dinlenme günü, ibadet günü ve bir nevi bayram günü olarak kabul edilir. Cuma günleri iş yapmamaya özen gösterilir; iş yapılacaksa bile cuma namazından sonraya ertelenir (Karamanlı/ Merkez).

Perşembe gününün tersine Cuma günleri bir işe başlanmaz (Yeşilova İlçesi/Salda Beldesi), (Yeşilova İlçesi/Niyazlar Köyü), (Altınyayla İlçesi/Çatak Köyü). Cuma günü öküzlerle çifte gidilmez, bir şey ekilip biçilmez, oduna gidilmez, ağaç kesilmez (Altınyayla İlçesi/Çatak Köyü), (Çeltikçi İlçesi/Güvenli Köyü), (Ağlasun İlçesi/Kibrit Köyü). Cuma günü ekilen şeyi domuzların bile yemeyeceğine inanılır(Yeşilova İlçesi/Niyazlar Köyü). Cuma günü ceviz, elma gibi meyveler toplanırsa ağaçların bir daha meyve vermeyeceğine inanılır(Altınyayla İlçesi/Çatak Köyü).

Yörede haftanın günleri içerisinde dikkat edilen günlerden biri de Salı günüdür. Salı günü sallanır inancıyla özellikle Salı günleri herhangi bir işe başlanmaz. O gün bir iş yapılacaksa öğleden sonra başlanır(Karamanlı, Merkez). Salı günü ekin biçmeye başlanmaz, çamaşır yıkanmaz(Yeşilova İlçesi/Niyazlar Köyü).

Yörede haftanın günlerine verilen farklı isimlerin yanı sıra dini bayram günlerine ilişkin olarak da farklı bir isimlendirme olduğu görülmektedir. Yeşilova İlçesi'ne bağlı Salda Beldesi'nde Ramazan ve Kurban bayramlarının ikinci günlerine “sıyrat günü” adı verilmektedir.

Karamanlı İlçe merkezinde ise arife gününden bir gün öncesine “buğday günü”, arife gününe ise “arpa günü” denilmektedir. Bu günlerin ise kimi yasakları içinde barındırdığı görülmektedir. Bugünlerde makas ve iğneyle herhangi bir iş yapılmaz.

“Yoo o makas dutma, bıçak dutmaya bayramlarda bugün buğday, yarın arpa, yarından keri bayram; bu iki gün benim anam çocuğu ölen bi kadın iğne dutmaz derdi. Dünyadakileri güvendirip ahrettekileri hiç anmayıba diye ahrette hiç önüne gelmeyecemiş anam derdi” (Karamanlı/Merkez).

“Gelmeyecemiş değil de, su daşırıarmış onlar ellerinde, masum ölen çocuklar, bebekler, ölüsü ölenler, onun bi iğne dutdun muydu bardağının altı delinir, susuz varırmış oraya, su vermeye gittiği yere de, o gün mahzun olurmuş o çocuk onun için...”(Karamanlı/Merkez).

“Bayram mesela, arife günü, buğday günü, ilk bayram günü iğne dutulmaz” (Karamanlı/Merkez).

1.3 Yerel Takvimde Ayların Adlandırılması ve Belirli Günler:

Yörenin ekolojik yapısına bağlı olarak en fazla tarımı yapılan ürünler arpa, buğday, çavdar ve haşhaştır. Bunun yanı sıra az da olsa gülcülük yapılan yerler de vardır. Yörede yetişen tarımsal ürünlerin ekim-dikim zamanlarına bağlı olarak bir takvimin oluştuğu ve buna dikkat edildiği görülmektedir. Özellikle buğdayın ekim zamanları bu takvimin oluşumunda etkili olmuştur. Yörede halk diline yansımış olan sonbahar ve kış mevsiminde yapılacak tohum atma zamanlarını gösteren tabirler mevcuttur. Bunlardan ilki Eylül-Ekim aylarında olduğu belirtilen güz dönemidir. Bu dönem ilk güz, orta güz, son güz olarak üç dönemden oluşur ve her biri ikişer haftalık dönemdir.

- **İlk Güz:** 1- 15 Ekim arası
- **Orta Güz:** 15 – 30 Ekim arası
- **Son Güz:** 30 Ekim-15 Kasım arası

Bu dönemlerde ekilen ekinlere “güzlük” adı verilir. Bu konuyla ilgili kaynak kişi anlatısı şöyledir:

“Ekinler ekseri güzlük ekin Ekimde ekilir. Ekimde hava güzlük yağdı mı, o zaman ilk güzlük ekin diye ekilir. Kasım girdi mi vay vay başladı denir” (Yeşilova İlçesi/Niyazlar Köyü).

7-23 Kasım arasındaki döneme ise Kasım güzlüğü adı verilir ve yine buğday ekmek için en uygun dönemlerden biri olarak kabul edilir(Çeltikçi İlçesi/Güvenli Köyü).

1.4 Yöre Tarım Takvimine Yansımış Dikkat Edilmesi Gereken Dönemler:

1.4.1 Gazel Tavı veya Kavak Gazeli:

Bu tabir ekin ekilmesi gereken zamanlardan birinin adıdır. Sonbahar sonlarında vay vay zamanından önceki ekim zamanını ifade eder. Gazel tavının Kasım ayının ilk haftası olduğu bilinmektedir(Yeşilova İlçesi/Niyazlar Köyü).

Gazel tavında ekim yapmak kişilerin tercihiyle bağlı olarak gerçekleşir. Bu dönemde ekilen ekinin son derece verimli olacağına inanılır ve bu durumu anlatmak üzere;

- “Kavak gazelinde bulgur etsen yağ katmadan yenir” deyiimi kullanılır(Karamanlı/Merkez).

1.4.2 Vay vay zamanı/Hay hay zamanı:

Yörede buğday ekim zamanlarıyla ilgili olarak takip edilmesi gereken zamanlardan biridir. Bir görüşe göre son güzle zemheri arasında yer alan 15 günlük bir süredir(Burdur, Merkez). Ancak yine de vay vay zamanının da kesin olarak bilinmediği görülmektedir.

Vay vay zamanı, buğday ekim döneminin sonlarına gelindiğinde ekim işiyle ilgili kararsızlığı içeren bir dönemdir. Bu dönemde ekim yapıldığında ürünün çıkıp çıkmayacağı ve nasıl olacağı tam olarak bilinmediğinden sonradan pişmanlık ortaya çıkabilir. Bu dönemle ilgili olarak yörede bilinen bir söz vardır ki,

- “ekici ol da bilici olma” denir(Karamanlı/Merkez). Bu söz, vay vay zamanında da korkmadan buğdayın ekilmesi gerektiği, sonucun ne olacağının belli olmayacağı, Allah verirse buğdayların iyi olacağına inanılması gerektiğini anlatmak üzere kullanılmaktadır.

1.4.3 Zemheri karşılaması:

Aralık ayının sonu ile Ocak ayının başında yer alan son bir hafta-on günlük olan süredir(Yeşilova İlçesi/Salda Beldesi). Bunun için öncelikle toprağın durumuna bakılır ve ekim yapıp yapılmayacağına sonra karar verilir. Toprakta örümcekleşme olmuşsa ekinin

ekilmesine karar verilir. Bu döneme aynı zamanda “örümcek tavi” da denir(Karamanlı/Merkez).

1.4.4 Uyur Tavi:

Ocak Ayının ortalarında havanın uygun olması durumunda buğday ekimi yapılabilir ki, buna “uyur tavi” veya “üyür” adı verilir. Son güzden sonraya kaldığı halde ekilemeyen buğdaylar uyura bırakılır. Bu dönemin Aralık ayında ve Ocak ayında olduğuna ilişkin değişik görüşler mevcuttur.

1.4.5 Yoncaloz:

Yerel takvime göre zemheri yani Aralık ayının son üç günü ile Ocak ayının ilk üç gününü kapsayan toplam altı günlük süre içerisinde yer aldığı bilinen bir güne “yoncaloz” adı verilir. Bu günün tam olarak hangi gün olduğu bilinmemektedir. Bu süre içerisinde tarlaya tohum atıldığında hem o yıl verimli bir ürün alınamayacağına hem de bunu takip eden yedi yıl süreyle o tarlada ürün olmayacağına inanılır (Altınyayla İlçesi/Çatak Köyü).

1.4.6 Yıldız/İldız:

Yerel takvime göre tarihi kesin olarak bilinmemekle birlikte zemherinin yani Ocak ayının sonlarında adı bilinmeyen bir yıldız doğmaktadır. Bu yıldız veya yerel tabirle “ıldız” zamanında hava bazen kar yağışlı bazen de yağmurlu olabilmektedir. Yıldız zamanında havalanın yağmurlu gitmesi halinde arpa ekimi yapılır ki, buna da “ıldız arpası” adı verilir (Karamanlı/Merkez), (Altınyayla İlçesi/Çatak Köyü).

1.5 Hesaplı Kış ve Kış Mevsimindeki Belirli Noktalar:

1.5.1 Koca Doksan:

Anadolu’nun genelinde soğuk kış günlerini hesaplayarak buna göre tedbirli olunması gereken zamanı belirlemek amacıyla kış mevsimine özgü bir hesap mevcuttur ki, buna “hesaplı kış”, “sayılı” gibi isimler verilmektedir. Yörede kış mevsimi Kasım ayında başlamaktadır. Kış mevsimine ilişkin belirli noktalar; Kasım, Zemheri, Yıldız, Hamsin, Cemile(Cemre)ler, Mart Dokuzu’dur.

Kasım, Zemheri ve Hamsin yöre halkı tarafından kış ayları olarak ifade edilmektedir. Ancak bunları birer ay gibi düşünmemek gerekir. Kış Kasım ayında başlamakta, bundan sonra gelen Zemheri ve Hamsin 45’er günlük süreyi kapsamaktadır. Yöre takvimine göre aylar, şu an kullanılan resmi takvim aylarından 15 gün sonra başlamaktadır(Altınyayla İlçesi/Çatak Köyü).

Bunlar içerisinde “yıldız” da başlı başına bir ay adı olmayıp, zemheri içerisindeki birkaç günlük süreyi ifade eder. 21 Aralık tarihinde Zemheri başlamakta ve Zemherinin 27’sinde bir yıldız doğar(Yeşilova İlçesi/Niyazlar Köyü), (Burdur, Merkez). Bu yıldız doğduktan sonra “yıldız arpası” ekimi yapılmaktadır ve aynı zamanda bu süre kış içerisinde gelinen bir noktayı anlatmaktır. Yıldız doğduktan 17 gün sonra da hamsin 4 Şubat tarihinde başlamaktadır(Karamanlı/Merkez), (Burdur/Merkez). 22 Şubatta ilki düşmeye başlayan cemileler de hamsin içerisinde yer alır(Burdur/Merkez).

Kasım ayından itibaren başlayan kış mevsiminin 21 Aralık-21 Mart arasında yer alan bu en soğuk günleri yörede koca doksan olarak adlandırılır. Hamsinin bitimiyle koca doksan bitmiş olur ve bundan sonrası daha sıcak bir dönem olarak kabul edilir. Toplam doksan günlük bu süreyi iyi bir şekilde geçirebilmek için doksan kütük toplanarak hazırlık yapılmaktadır(Yeşilova İlçesi/Salda Beldesi). Bu soğuk günleri anlatmak üzere yörede bazı deyimlerin kullanılır:

- “Kasım kasar gavuru, zahmeri atar savuru” (Karamanlı/Merkez).

- “İldız, hamsin ocakda harenin buz donsın” (Karamanlı/Merkez).
- “İldızdan keridir bizim gışımız, bıyıkların dondu mu bokdur işimiz” (Karamanlı/Merkez).
- “Zahmeride köpek kölgeye yatar” (Karamanlı/Merkez). Zemheri ayının yarısının kıştan, yarısının yazdan olduğuna inanılmaktadır. Bu nedenle bu deyim de zemheri ayındaki sıcak havaları anlatmak üzere kullanılmaktadır.
- “Zehmeri, hamsin sen benden kemsin demiş” (Karamanlı/Merkez). Zemheri ayından sonra gelen hamsinin, zemheriden daha soğuk olduğunu anlatmak üzere söylenmektedir.

- Teke Kışı:

Teke kışı Aralık ayının başında üç günle bir hafta kadar sürebilen soğuk ve yağışlı havayı anlatmak üzere kullanılan yöre takvimine özgü bir tabirdir. Dağlardaki yabani keçi ve tekelerin çiftleşme zamanında olduğuna inanılan soğuk havaları anlatmaktadır(Altınyayla İlçesi/Çatak Köyü).

- Altı Altı Arası:

Zemherinin sonu ile hamsinin başlangıcındaki birkaç günlük döneme bu isim verilir. Bu döneme aynı zamanda “altı beş arası” denildiği de olmaktadır(Burdur, Merkez). Yöre takviminde adı geçen belirli soğuklardan biridir. Altı altı arası adı verilen dönem aynı zamanda tarımsal faaliyetler açısından da dikkate alınan bir dönemdir.

- Cemreler:

Yöre takvimine göre hamsin döneminde soğukların bitmesinin ardından havadaki sıcaklık yükselmesini ifade eden bir terim olarak kullanılmaktadır. Bu dönemde havada belirli bir ısınma olmakla birlikte, bir kararsızlık da görülmektedir. Bu durumu anlatmak üzere yörede “cemile havası” tabiri kullanılmaktadır. Kararsızlık gösteren kişiler için “cemile havası gibisin” denir(Karamanlı/Merkez). Cemre veya cemile ilk olarak havaya, sonra suya ve daha sonra toprağa düştükten sonra havalar ısınmaya başlar. Cemreler aynı zamanda ilk cemile, orta cemile ve son cemile olarak da adlandırılmaktadır. Cemilelerin Şubat ayının üçüncü haftasından itibaren düşmeye başladığı ve birer hafta arayla düştükleri bilinmektedir.

Yörede yapılan çalışma sırasında kaynak kişilere sorulan “cemre nedir, hiç cemre gördünüz mü?” sorusuna birkaç farklı cevap verilmiştir. Çoğunlukla bunun görülecek bir şey olmadığı, bir sıcaklık yükselmesi olduğu, bir isimden ibaret olduğu söylenmiştir. Ancak cemilenin canlı bir varlık olduğu, bir böceğin tohumu olduğuna inananlar da vardır.

Yörede cemrelerin havalanın ısınması dışında daha farklı bir anlamı olduğu da görülmektedir. Özellikle son cemrenin düşmesinden itibaren kuzuların ve oğlakların doğmaya başlaması açısından bu dönem önemli olmaktadır. Yeni doğmuş olan yavruların aşırı soğuklardan etkilenmemesi için sonbaharda tekelerin ve koçların katım zamanı üçüncü cemrenin düşme tarihine denk getirilmeye çalışılır.

- Armut Çiçeği Soğuğu:

Asıl kış mevsimine özgü sert soğuklar bittikten sonra Mart ayında olduğu bilinen ani gelen soğuklara bu isim verilmektedir. Armut çiçeği soğuğu geçmeden sobaların kaldırılmaması gerektiği söylenmektedir(Burdur/Merkez).

1.5.2 Mart Dokuzu/Geceyle Gündüz:

Mart Dokuzu hesaplı kışın bittiği ve baharın başladığı 21 Mart tarihidir(Burdur/Merkez), (Yeşilova İlçesi/Salda Beldesi). Mart Dokuzu her ne kadar kışın bitimi anlamı taşısa da belirli soğuk havaların sürmesi de beklenir. Bunu anlatmak üzere “sürmezse dokuz, sürerse otuz” deyimini kullanılır(Altınyayla İlçesi/Çatak Köyü). Yörede Mart

Dokuzu tarihi aynı zamanda Nevruz ve “geceyle gündüz” olarak adlandırılmakta; bu tarihte geceyle gündüzün birbirine eşit olduğu ifade edilmektedir.

Bu dönemde yöreye bazı kuşlar gelir ve kuşların gelişyle ilgili yorumlar da yapılır. Bu tarihten itibaren yöreye gökçekarga adı verilen karga türünün geldiği ve bu karganın gelişyle birlikte kar yağacağı düşünülmektedir. Mart Dokuzunda leyleklerin gelişyle ilgili çeşitli yorumlar yapılır:

“Leylek bi şeyde geliyo da hatta bi yumurta bırakır gidermiş de yumurta buz dutmadiysa bi hafta sonra tekrar gelirmiş, bakarmış işde ona, yumurtayı delermiş o, yuvası var bizde de öyle denemedik. Leylek bu ayın içinde geldi gitti yeniden gelecek derlerdi sonra gelir götürür. Demek ki, hava ılımış leylek geldiğine göre...” (Ağlasun İlçesi/Kibrit Köyü).

“Şindi bakallardı ovada bizim şeyler var korular vardı, malları otlattığımız korular, kadın ve erkekler bakar da eğer bu sene leylekler gelmiş az kirli üzerini kirli gelirse bu sene bolluk olcek derlerdi; bi de beyaz gelirse heralda bu sene yokluk gıtlık olcek diye kendilerine bi addederlerdi bunu...” (Tefenni İlçesi/Başpınar Köyü).

“Çaput getirirmiş, üç şey getirirmiş de, onu işde çaput getirirse gıtlık olurmuş derler...Ölet (ölü eti) olu derler Allah etmesin...Leylek ağaç getirirse bolluk olur, yağmur yağar derlerdi...” (Karamanlı/Merkez).

“Yapılır şöyle yapılır; leylek gelirse beyaz gelirse, beyaz olursa, açık renkte olursa süt çok olcak derler süt. Sonra siyah olursa ağaçlarda meyva, üzüm, bağ-bahçe, herhangi bi şey bunlarda bu olay fazla oluyor diyorlar, bu gibi durumlar oluyor yani...Hatta bu sene de leylekler siyah geldi dediğim gibi bu sene ağaçlarda geçen seneye nazaran çok fazla verimlilik var, bu takip ederiz biz bunu...” (Yeşilova İlçesi/Salda Beldesi).

“Leyleği gördün mü, gördüm, beline iki daş gat da yuvarlan derler, belin ağrımazmı...” (Ağlasun İlçesi/Kibrit Köyü).

Mart Dokuzu yani 21 Mart tarihi Anadolu’da aynı zamanda baharın gelişi adına Nevruz bayramının kutlandığı bir tarihtir. Ancak Burdur ili genelinde bu bayramın kutlanmasına ilişkin yaygın bir gelenek mevcut değildir. Yörede az da olsa Nevruz kutlamalarına ilişkin bilgiler “Yerel Takvimde Bayramlar Kutlamalar” bölümünde anlatılacaktır.

- Nisan 5’i:

Yöre takvimine göre belirli soğuklardan biri olan Nisan 5’i şu an kullanılan resmi takvime göre aşağı yukarı 20 Nisan tarihine rastlamaktadır. Havanın çok soğuk olabileceği düşüncesiyle yaylaya çıkma zamanı, bu soğuk havanın geçmesinin ardından belirlenir.

- Kocakarı Soğukları:

Yörede tam olarak tarihi bilinmeyen, ancak bahar başlangıcı döneminde ortaya çıkan soğuklara bu isim verilmektedir. Sayılı soğuklardan biri olarak bilinen bu soğuklara aynı zamanda oğlak kışı da denilmektedir ve 21 Mart döneminde olduğu sanılmaktadır:

“Oğlak kışı işde o gocagarının gışı bizde o, oğlak gışı oğlağını da öldürmüş geçisini de öldürmüş, kendini de öldürmüş de gocagarının amansız vakitte yaylaya göçmesinden gabahat bulunur. Bazen derler de benim Allah’a bile şeyim galmadı bak goyun geçisini yaylaya çıkıdı ben giderim demiş, o da fırtınaya dutulmuş ölmüş de Allah’ı inkar etmiş kelimesi de gonuşurlar” (Tefenni İlçesi/Başpınar Köyü).

Başka bir görüşe göre ise kocakarı soğukları Nisan-Mayıs aylarında olmaktadır:

“Kocakarı soğukları yaylaya göçtüğünde olur, kocakarı soğuğu derler. Kocakarı soğuğu bazı olur, bazı olmaz. Bi de hatta gazık yakdıran ay, gazık yakdıran ay mesela adam malları dakacak gazık çakdı ya, yağdı ya, gar yağar gidemez, o gazığı yakmış olur goya, odunu bulamamış olur, gazık yakdıran ay derler buna da...Her zaman olmaz bazen olur” (Altınyayla İlçesi/Çatak Köyü).

- Sitte-i Sevir:

Yörede pek yaygın olarak bilinmeyen, Mayıs ayı başlangıcında Hidrellez zamanlarında görülen, oldukça soğuk geçen, sayılı fırtınalardan biridir. Bu soğukla ilgili olarak yörede “sitte-i sevir kapıları çevir” denilmektedir.

1.5.3 Hidrellez:

Anadolu genelinde Hidrellez, 6 Mayıs tarihinde Hızır İlyas'ın buluşmaları ve baharın gelişi adına kutlanan bir bayramdır. Burdur'da da Hidrellezin anlamı aynıdır. Ancak bunun yanı sıra Hidrellez aynı zamanda havaların ısınması nedeniyle tarımsal faaliyetlerin yoğunlaştığı bir zaman dilimini de ifade etmektedir. Hidrellez gününün özellikle bereketli bir gün olduğu inancıyla o gün tarlaya börtölce, mısır, kavun-karpuz ekilir(Karamanlı/Merkez), (Yeşilova/Niyazlar Köyü).

Yörede hidrellez gününe özgü kimi eğlenceler yapılmakla birlikte bugüne özgü yasakların bulunduğu görülmektedir. Hidrellez gününde Hızır ve İlyas'ın buluşarak mahsullere bakacağı inancıyla tarlaya gidilmemeye çalışılır. Bütün bunlara rağmen il genelinde Hidrellez gününde iş yapılıp yapılmaması gerektiği yönünde bir algılama yoktur.

1.6 Yaz Mevsimi İçerisindeki Belirli Günler:

1.6.1 Gündönümü:

Gündönümünün yılda iki defa olduğu bilinmektedir; ilki 22 Haziran, ikincisi ise 21 Aralık tarihindedir. Bunlardan özellikle yaz gündönümü daha fazla takip edilir. Havaların çok sıcak olacağı düşüncesiyle üç gün süreyle dışarı çıkmanın sakıncalı olacağına inanılır. Gündönümünün hemen ardından yılanların çiftleşme zamanının olduğu bu dönemde tarlada, bahçede dolaşmanın veya çalışmanın tehlikeli olacağı da bilinmektedir.

Yaz gündönümü aynı zamanda başakların dönme zamanıdır; başaklar bu sırada taneyi alıp olgunlaşacaktır(Burdur/Merkez). Bu dönemle ilgili olarak yapılması gereken işleri anlatmak üzere yörede “gün dönmeden, gün doğmadan” tabiri mevcuttur. Kekik, adaçayı gibi bitkiler gündönümü gelmeden ve sabah erkenden, gün doğmadan toplanmalıdır. Gülcülük yapılan yerlerde de gülün sabah erkenden gün doğmadan toplanması gerektiği, üzerindeki kırağıyla birlikte toplandığı takdirde daha fazla yağının çıkacağı ifade edilmektedir.

Yörede “gün ile yayın arası” şeklinde bir tabir vardır. Gündönümünün olduğu günün ertesine yani 23 Haziran tarihine yayın girmesi adı verilir. Yay zamanında mısır, fasulye gibi ürünler ekilmez, ekilirse verimli olmayacağına inanılır.

1.6.2 Eyyam-ı Buhur:

Bu tabir de yörede Temmuz ayı sonundaki oldukça sıcak havaları anlatmak için kullanılmaktadır. Temmuz ayının 27'sinden itibaren olduğu sanılan bu günlerde özellikle öğle saatlerinde dışarı çıkmanın sağlık açısından zararlı olacağına inanılmaktadır.

1.6.3 Kağrı Koşumu:

Yörede Ağustos ayının ortalarındaki sıcak dönemi ifade eden bir terimdir. Tarlada, bağ-bahçe işlerinde kullanılan hayvanları aşırı sıcaklardan korumak için dikkat edilmesi gereken bir dönem olarak bilinmektedir.

1.6.4 Gızıl Cissi/Gızıl İssi

Burdur Merkez'de Temmuz ayı içerisinde olduğu belirtilen “gızıl issi” üzümünün olgunlaşma zamanında, bu sıcaklıkla birlikte üzümlere alaca düştüğü dönemi anlatmaktadır. Başka bir anlatıya göre ise, yörede tam olarak tarihi bilinemese de havaların nispeten ılık gittiği Ekim ayındaki ani sıcaklık yükselmesine “gızıl cissi” adı verilmektedir. Bir gün veya

bir gece içerisinde değişiklik gösteren sıcaklıkla birlikte ürünlerin zarar göreceğine inanılmaktadır.

1.6.5 Pekmez ocağı:

Yörede haşhaş ekmek için en uygun olan zaman olarak bilinen zamana, tam bağbozumu zamanına rastlaması nedeniyle bu isim verilmektedir. Buna yerel tabirle “petmez ocağı” da denilmektedir. Yerel takvime göre bu tarih Eylül ayının sonlarıdır.

2. HALK METEOROLOJİSİ

2.1 Yıldızlar:

Havanın kararmasıyla birlikte akşam saatlerinden itibaren çıkmaya başlayan ve sabah oluncaya kadar tüm gece boyunca gökyüzünde görülmeye başlayan yıldızların gözlemlenmesi ve buna ilişkin bilgiler halk takvimi ve meteoroloji bilgilerinin oluşumunda etkili olmuştur. Yörede de geçmişten günümüze aktarılan tecrübeler ışığında yıldızlara ilişkin bazı yorumların olduğu bilinmektedir.

Sabahın erken saatlerinde ve akşam hava karardıktan çıktıkları bilinen sabah ve akşam yıldızı adı verilen yıldızlara ilişkin bilgiler daha önceki “Saatle İlgili Kavramlar” bölümünde anlatılmıştır. Burdur genelinde yıldızlar, zamanı bilmek ve hava durumunu tahmin edebilmek açısından takip edilmektedir. Özellikle yörede Yedikardeşler adı verilen yıldız kümesi yağmurun yağmasının işareti olarak bilinmektedir. Yedikardeşler ne tarafta ise yağmurun o taraftan geleceğine inanılır.

2.2 Ay:

Yöredeki halk takvimi ve meteorolojisi yorumlarını en fazla etkileyen gök cisimlerinden birisi de aydır. Uzun yıllara dayalı tecrübelerle bağlı olarak ayın bir aylık periyot içerisindeki durumu gözlenmiş ve doğadaki sonuçları görülmüştür. Özellikle coğrafi yapıya bağlı olarak kimi tarımsal faaliyetlerin ayın durumuna bağlı olarak gerçekleştirildiği görülmektedir. Yörede ayla ilgili olarak “ay yenisi” ve “ay eskisi” tabirleri vardır. Günümüz takvimine göre bir ayın ilk günlerinde gök ayının hilal şeklinde çıkmış durumuna ay yenisi adı verilmektedir. Ayın 15’inden sonraki bölümünde giderek gök ayının yuvarlak hale gelmesine de ay eskisi adı verilmektedir. Bu dönemler arasında bir şey ekmek-biçmek, ağaç budamak gibi işler açısından en çok tercih edileni ay eskisidir. Ay yenisinde yapılan işlerden verim alınamayacağına inanılmaktadır.

Yörede yapılan hava tahminleri açısından da ayın durumunu bilmek önemli olmaktadır. Ay hilal biçimindeyken açık kısmı güney tarafa bakıyorsa veya kapalı olan kısmı deniz tarafına bakıyorsa havanın yağmurlu olacağına inanılır. Yine aynı şekilde ayın etrafında kırmızı renkli bir şerit görülürse yakında yağmur yağacağı düşünülür.

2.3 Rüzgarlar:

Yörede rüzgarlar en fazla yağmur veya kar getirme durumları göz önünde bulundurularak bilinmektedir. Güneyden esen rüzgara yöresel tabirle aşağıyel veya kabayel adı verilir. Genel olarak kabayelin yağmur getireceğine inanılır. Kuzeyden esen poyraz, yöresel tabirle “hoiraz” ise kar getiren bir rüzgardır.

“Yağmuru aşağıyel, kabayel getirir, kabayel deriz, kuzeyden esen yel de hoirazdır o kovar bulutları” (Ağlasun İlçesi/Kibrit Köyü).

“Kar yağacağı anlaşılır, şöyle anlaşılır; yağmur yağarken hoiraza çevirdi mi muhakkak bunun ardı kar deriz. Mesela gabayelinen yağar...Burdan lodos eser, onnan beraber yağmur yağarken hoiraza çevirdi mi gar geliyor deriz soğuk oluyor yani, aniden değişir hava, bunun arkası gar deriz”(Burdur/Merkez).

“Hoyraz, hoyrazdan kar yağar, yağmur pek yağmaz” (Altınyayla İlçesi/Çatak Köyü).

“Doğu yeli pek esmez de kuzey hoyraz deriz ona kuzeyden gelene, güneyden gelene kabayel deriz....Gabayel güneyden eser, o zaman yağmur gelecektir, hoyraz geldi mi bulutlar dağılır, açılır hava bi şey yok. Gabayelde de güneyden eserse gabayel dediğimiz yel...”(Çeltikçi İlçesi/Güvenli Köyü).

“Gabayelin guytusu, hoyrazın üyküsü...Şindi hoyrazdan huraya çok soğuk, hoyraz esiba örüzger deynosunuza çok esiba bi yere gidemedin, aman şurda ecicik dinleniysin nen varsa, gıvrılırsın şuraya uyuyagalırsın hoyrazın guytusu bu, orda uyuyagalırsın, hoyrazın guytusunda uyuyup galmış. Gabayelin guytusu, gabayelin guytusu mu olu, burkar burkar nerde guytu yer varsa pasafı oraya dolduru...”(Karamanlı/Merkez).

Yörede batıdan esen rüzgarın vereceği zararı anlatan bir hikaye ise şöyledir:

“Garının birisi değirmende un üğütmüş, dağarçığına atmış getiriyomuş, yel esivermiş, yel esip bille şeyi götürmüş gitmiş dağarçığı. Davacı olmuş padişaha şevketlim benim dağarçığımyı yel aldı gitti demiş. Oldu demiş, gabayel aldıysa bostancıdan alalım demiş senin dağarçığı, hoyraz esdiyse demiş ileçberden alalım demiş, eğer günbatı esdiyse demiş günbatı herkese zarardır, sen de o zararı çek get demiş. Günbatı çok zarardır, o çok zarardır günbatı yeli. Arıya mariya çok dokanır o...” (Çeltikçi İlçesi/Güvenli Köyü).

Yörede rüzgarlara ilişkin “deliyelin veya kabayelin kızını poyraza gelin etme” geleneği vardır. Geçmişte bu geleneğin hem yağmurun yağmasını sağlamak hem de buzların eriyerek soğuk havaların geçmesi için uygulandığı anlatılmıştır.

Karaman İlçe merkezinde aynı gelenek yağmurun yağmasını sağlamak amacına yöneliktir. Bunun için kuraklığın olduğu zamanlarda bir dişi ve bir erkek at kafası bulunur ve mahalle çeşmesinin ayağına gömülür. Meydanlık bir alanda kurban kesilerek etinden hazırlanan yemekler yenir ve dualar edilir. Böylelikle yörede deliyel adı verilen kabayelle poyrazın birbirine karışarak yağmurun yağacağına inanılmaktadır.

Burdur merkezde ise aynı adla anılan, ancak havaların ısınmasını sağlamaya yönelik gelenek kaynak kişi tarafından şöyle anlatılmaktadır:

“Şimdi kar yağar, kar yağdıktan sonra hava soğur dona çevirir, bu karın erimesi için kabayel tabir ettiğimiz bir rüzgar var; mahallenin çocukları çıkar, evleri dolaşır, işte kabayelin kızını poyrazın oğluna alıyoruz düğünümüz var. Ordan efendim bulgur alırlar, yağ alırlar, kavurma alırlar, hep bunları toplanır çocuklar böyle evleri dolaşırlar. Yani kabayelin çıkması için, yani o buzların erimesi için...”.

2.4 Diğer Hava Tahminleri:

Ekonomisi büyük oranda tarıma bağlı olan yerlerde havanın o gün veya daha sonraki günlerde nasıl olacağını bilmek, özellikle dışarıda yapılacak işler açısından önemli olmaktadır. Bunun için kuşaktan kuşağa aktarılan bilgilere göre güneşin, ayın, yıldızların, çevrede bulunan bitkilerin ve hayvanların durumuna bakılarak kimi meteorolojik tahminler yapılabilmektedir.

- Küçükbaş hayvanlar akşam saatlerinde çok fazla geviş getirirler ve buna bağlı olarak boyunlarındaki çanların sesi fazlaca duyulabilir. Akşam saatlerinde çan seslerinin artmış olması ertesi gün yağmur yağacağı anlamında yorumlanır(Yeşilova İlçesi/Salda Beldesi).

- Akşam saatlerinde horozun ötmesi “hava tebdil olmuş” yani değişmiş şeklinde yorumlanır. O gün hava güneşli ve sıcak olmuşsa bile ertesi gün havanın yağışlı olacağı anlamına gelir(Altınyayla İlçesi/Çatak Köyü).

- Yıldızlarda kuşların hareketlerine benzer şekilde bir kıpırdanma varsa, sürekli yanıp sönüyorlarsa bu durum havanın yağışlı olacağına bağlanır(Yeşilova İlçesi/Salda Beldesi).

- Sabah erken saatlerde güneşin önünde duran bir bulut görülürse o gün yağmur yağacağına inanılır(Yeşilova/Niyazlar Köyü).

- Gökyüzünde kara bulutlar olduğu zaman o gün havanın yağışlı olacağı düşünülür(Yeşilova/Niyazlar Köyü).
- Toprakta o gün kendine has güzel bir koku duyulursa o gün yağmur yağacağı düşünülür(Ağlasun İlçesi/Kibrit Köyü).
- Batı tarafından bulut kabarırsa yağmurun yağacağı anlamına gelir(Ağlasun İlçesi/Kibrit Köyü).
- Sarıca arı adı verilen yaban arısının çok fazla görülmesi o yılın yağışsız, kurak bir yıl olacağı şeklinde yorumlara neden olur(Altınyayla İlçesi/Çatak Köyü).
- Gün boyu dışarıda otlayan hayvanlar akşam geç saatlerde bile hala otlamaya çalışırsa ertesi gün havanın yağışlı olacağına inanılır(Karaman/Merkez).
- Küçükbaş hayvanlar o gün birbirleriyle fazla vuruşuyorsa ve çabuk çabuk otlamaya çalışıyorsa yağmurlu havanın gelmek üzere olduğu düşünülür(Altınyayla İlçesi/Çatak Köyü).
- Karıncalar yuvalarına hızlı hızlı gidip gelmeye başlamışlarsa ve yuvadan karıncaların çıktığı görülüyorsa hava yağışlı olacak demektir(Altınyayla İlçesi/Çatak Köyü).

2.5 Kışa yönelik tahminler:

- Son güz döneminde gül ağaçlarında çok çiçek olursa ve elmalar zamansız çiçek açarsa kışın sert geçeceğine inanılır(Ağlasun İlçesi/Kibrit Köyü).
- O yıl armutlar çok olmuşsa kışın sert geçeceğine inanılır (Burdur/Merkez). Ayrıca yörede taşlıca armut adı verilen armut çok olursa kışın sert geçeceği düşünülür(Yeşilova/Niyazlar Köyü).
- O yıl kavak yaprakları tepeden sararmaya başlarsa karın önce yüksek yerlere yağacağı düşünülür. Kavakların yaprakları tümüyle sararmışsa o yıl kışın erkenden geleceğine inanılır(Yeşilova/Niyazlar Köyü).
- Büyük selvi, kavak ağaçları yapraklarını ortasından dökmeye başlarsa o yıl kışın sert geçeceğine inanılır(Altınyayla İlçesi/Çatak Köyü).
- O yıl meşe palamudu çok olmuşsa kış sert geçecek demektir(Yeşilova/Niyazlar Köyü).
- Yaz dönemi boyunca yörede sarıca arı adı verilen eşek arısı fazla görülmüşse o yıl kışın sert geçeceğine inanılır(Yeşilova/Niyazlar Köyü).
- Zamanı geldiğinde kızılıklar çok çiçek açmışsa o yıl kışın zorlu geçeceği anlamına gelir(Karaman/Merkez).
- Kasım ayı başlangıcında dağların başına kar yağarsa "hava bıraktı kendini bu sene kış az olacak" denir(Altınyayla İlçesi/Çatak Köyü).
- Kış mevsiminde havada bir uyuşukluk, bungunluk olursa buna kar havası adı verilir. Bu havaya bağlı olarak insanlarda da bir sıkıntı hali ortaya çıkar ki, bu ruh hali de aynı zamanda karın yağacağını ifade eder(Yeşilova İlçesi/Salda Beldesi).
- Akşam saatlerinde körçingil adı verilen kuş öterse ertesi gün kar yağacağına inanılır(Karaman/Merkez).

3. HAVA DURUMUNU ETKİLEMEYE YÖNELİK UYGULAMALAR

3.1 Yağmurun Yağmasını Sağlamaya Yönelik Olanlar:

Yörede tarımda verimliliğin sağlanabilmesi için yağmurun en fazla beklendiği dönem Mart-Nisan-Mayıs aylarıdır. Yağmurun yağması belirli bir zaman beklendikten sonra hala kuraklık devam ediyorsa, yağmurun yağmasını sağlamaya yönelik olarak yağmur duasına çıkılır. Geleneksel olarak halen yapılmakta olan yağmur dualarını üç grupta değerlendirmek mümkündür:

- Erkekler tarafından gerçekleştirilen yağmur duaları
- Kadınların yaptığı yağmur duaları
- Çocuklar tarafından yapılan oyunumsu törenler

3.1.1 Erkekler Tarafından Gerçekleştirilen Yağmur Duaları:

Yörede özellikle baharın ilk aylarında beklenen yağmurlar yağmadığı zaman yağmurun yağmasını sağlamak amacıyla yağmur duasına çıkılmaktadır. Asıl büyük yağmur duaları erkeklerin öncülüğünde tüm köyün, hatta çevre köylerin de katılımıyla yapılan dualardır. Bu duaya “hacet namazı”, “hacet duası”, “yağmur haceti” adları verilmektedir(Yeşilova İlçesi/Niyazlar Köyü), (Karamanlı/Merkez). Bunun için köyün dışında ormanlık bir yere gidilir ki, yağmur duasının yapıldığı bu tür yerlerde genellikle türbe veya yatırırlar bulunmaktadır(Yeşilova İlçesi/Salda Beldesi), (Yeşilova İlçesi/Niyazlar Köyü), (Çeltikçi İlçesi/Güvenli Köyü). Yağmur duası yapılırken bu türbenin veya tekkenin etrafında birkaç defa dolaşılır. Yörede böyle kutsallığına inanılan yerlerdeki ağaçların kesilme yasağı vardır(Yeşilova İlçesi/Salda Beldesi). Kimi zaman da yağmur duasının yapıldığı yüksekçe yerlerde şahadet getirilerek dolaşılır; duaya katılanlar iç çamaşırlarını, giysilerini, ayakkabılarını ters giymiş olarak gelirler ve bu sırada yerlerde bulunan taşlar ters çevrilir, topraklar itirilir(Karamanlı/Merkez).

Yağmur duası için önceden bazı hazırlıklar yapılması gerekir. Kesilecek kurbanların alınması için para ve hazırlanacak yemekler için yiyecek maddelerinin toplanması gereklidir. Burada amaç, toplanan her şeyin birbiriyle karışmasını sağlamaktır. Bu işlemin yağmurun yağması için gerekli olduğuna inanılır. Yağmur duası için gerekli tüm bu hazırlıklar için daha önceden bir veya birkaç kişi görevlendirilir. Yağmur duasının yapılacağı alana gelindikten sonra kurbanlar kesilir, kadınlar tarafından yemekler hazırlanır. Yörede genel olarak yağmur duası için bir veya birkaç kurban kesilmektedir. Kimi zaman da iki ayrı su kaynağı başında iki kurban kesilmesi kuralı yerine getirilmektedir(Karamanlı/Merkez). Dua için hazırlanan yemekler daha ziyade kesilen kurbanın etiyle yapılan et yemekleri, bulgur ve pirinç pilavı, aşure gibi çeşitlerden oluşmaktadır(Yeşilova İlçesi/Niyazlar Köyü), (Karamanlı/Merkez).

Yağmur duasına katılacak kişilerin arasında küskün olanlar varsa barışmaları ve helalleşmeleri sağlanır. Bunun için bir tam daire olacak şekilde toplanılır; daire içinde bulunan herkes dönerek birbiriyle tokalaşır ve helalleşir (Karamanlı/Merkez), (Burdur/Merkez). Yağmur duası sırasında kadınlar ve erkekler ayrı yerlerde bulunurlar. Kimi zaman da yağmur duasına kadınlar gitmez, evde kalarak dua ederler(Ağlasun İlçesi/Kibrit Köyü). Çocuklar ise dualarının mutlaka kabul olacağına inanıldığından yağmur dualarına özellikle götürülür; dua etmeleri için para ve şeker verilerek teşvik edilirler(Yeşilova İlçesi/Niyazlar Köyü), (Karamanlı/Merkez), (Altınyayla İlçesi/Çatak Köyü), (Çeltikçi İlçesi/Güvenli Köyü). Yağmur duasına götürülen çocukların kimi zaman da ağlamaları istenir (Karamanlı/Merkez). Duadan önce iki rekat namaz kılınır, Kuran okunur, din görevlilerinin öncülüğünde sohbetler yapılır; dinleyenler de “amin” diyerek duaya eşlik ederler. Yağmur duası yapıldıktan sonra yemekler yenir ve ardından sofra duası yapılır, böylece yağmur duası bitmiş olur.

Yağmur duası sırasında eller diğer zamanlardaki dua edilirken olduğu gibi değil, avuç içleri aşağıya bakacak şekilde tutulur(Yeşilova İlçesi/Niyazlar Köyü), (Karamanlı/Merkez), (Altınyayla İlçesi/Çatak Köyü), (Çeltikçi İlçesi/Güvenli Köyü), (Ağlasun İlçesi/Kibrit Köyü). Erkekler ve kadınların ayrı yerlerde bulunarak yaptıkları bu büyük yağmur duasının ardından erkekler orayı terk ettikten sonra, kadınlar ayrıca kendi aralarında dua ederler(Karamanlı/Merkez). Uzun zaman beklendiği halde yağmurlar yağmamışsa birkaç defa daha yağmur duası yapılabilir(Altınyayla İlçesi/Çatak Köyü).

Bahar aylarında beklenen yağmurlar yağmamışsa bu aynı zamanda yağmurların bağlandığı anlamına gelmektedir. Bu inancın etkisiyle mezarlıktaki mezarların üzerinden toprak alınır ve bu toprak hocaya okutturulur(Tefenni İlçesi/Başpınar Köyü).

Yörede ayrıca özel bir gün ayırmaksızın-Cuma günleri yapılmasına dikkat edilerek-, özel bir hazırlık yapılmadan, Cuma namazının ardından erkeklerin katılımıyla yapılan yağmur

duaları da vardır(Ağlasun İlçesi/Kibrit Köyü). Bu şekilde yapılan yağmur duaları üst üste birkaç kez tekrarlanabilir. Cuma günleri yapılan bu duaları, bir değişim olarak görmek gerekir. Önceleri yerleşim merkezinin dışında büyük organizasyonlarla gerçekleştirilen yağmur duaları daha sonra bu şekilde yapılmaya başlanmıştır(Ağlasun İlçesi/Kibrit Köyü), (Burdur/Merkez). Bu değişim kaynak kişi tarafından şöyle ifade edilmiştir:

“Susamlık Tepesi, o tepeye çıkılırdı eskiden, orada kurbanlar kesilir, efendim orda dualar yapılır ve orda eski örf adetimize göre bir şey vardı; birbirinize hak hukukunuz varsa dualar kabul olmaz, onun için hepiniz birbirinizle helalleşin, duayı öyle yapalım derlerdi. Orda bi töğbe istiğfar yapılır, herkes birbiriyle helallaşır, hakkını helal et diye, orda kurbanlar kesilir ve orda yağmur duası yapılırdı. Şimdi bu örf adet kalktı, şimdi yağmur duaları camilerde yapılıyor”(Burdur/Merkez).

3.1.2 Kadınlar Tarafından Gerçekleştirilen Yağmur Duaları:

Yörede genellikle büyük yağmur duaları erkekler tarafından yapılmaktadır. Erkeklerin öncülüğünde gerçekleştirilen yağmur dualarına geri planda olmak üzere kadınlar ve çocuklar da katılmaktadır. Ancak büyük yağmur duası yapıldığı halde yağmur yağmamışsa, kadınlar tarafından daha küçük çapta yağmur duaları yapılır. Kadınlar tarafından gerçekleştirilen yağmur dualarına marsımana(Tefenni/Başpınar Köyü), su gelini(Yeşilova/Salda Beldesi), su gelinciği(Yeşilova/Niyazlar Köyü), vatıvar(Karamanlı/Merkez) gibi isimler verilmektedir. İsimleri farklı olan bu yağmur dualarında içerik olarak bazı farklılıklar söz konusudur.

Bunlar dışında yörede kadınlar tarafından Perşembe günleri mezarlıklara gidilmek suretiyle gerçekleştirilen, “küçük dua” adı verilen yağmur duaları vardır(Ağlasun İlçesi/Kibrit Köyü), (Altınyayla İlçesi/Çatak Köyü), (Yeşilova/Salda Beldesi). Mezarlıkta toplanan kadınlar ölenler için dua ettikten sonra, yağmur duasını yaparlar ve toplu halde boş bir alanda yemek yerler. Mezarlıktaki yağmur duasının ardından kadınlar Salda Gölü’ne bir-iki kilo kadar buğday atarlar(Yeşilova/Salda Beldesi). Bu uygulama da o yıl buğdayın bol olması için yapılmaktadır.

Anadolu’da yapılan hidrellez törenlerini andıran ve kadınlar tarafından yağmur yağdırmak üzere yapılan uygulama yörede vatıvar olarak adlandırılmaktadır(Yeşilova/Niyazlar Köyü). Bunun için bir çömlek alınır ve çevredeki tüm kadınlar çömleğin içine kendilerine ait bir eşya atarlar. Bu eşyaların yanı sıra çömleğin içine nergis ve menekşe çiçeklerinin yaprakları da konur; en son olarak su konduktan sonra çömlek kapatılır ve birkaç gün bekletilir. Önceden belirlenen bir günde, belirli bir yerde toplanan kadınlar maniler söyleyerek çömlekten eşyaları çıkarırlar:

“Merdivanım kırk ayak
Kırkına vurdum dayak
Yar geliyor deseler
Koşardım yalınayak

Süpürgesi yoncadan
Gayet beli inceden
Ben seni sakınıyon
Yerdeki garıncadan

İrafa da un godum
Suyunu sarkıdıgodum
Elinden yarini aldım
Garşıdan bakıdıgodum” (Yeşilova/Niyazlar Köyü).

“Vatıvarım var olsun
İçi dolu gül olsun
Vatıvara gelenlerin
Haceti gabul olsun

Çınar gavağım çınar
Çınardan sıyrılır iner
Gırman benim dallarımı
Cümle guşlar bene gonar”(Karamanlı/Merkez).

Yağmurun yağması için aynı uygulama birkaç gün sonra tekrarlanır(Yeşilova/Niyazlar Köyü). Vatıvar aynı zamanda Karamanlı ilçe merkezinde de benzer şekilde kadınlar tarafından yağmur yağmasını sağlamak üzere uygulanan bir gelenektir. Karamanlı’da bir Cuma gecesi kapatılan çömlek bir hafta bekletilerek ertesi Cuma gün açılır. Bir evde toplanılarak çömlek açılırken aynı zamanda yemekler yenir ve eğlenceler yapılır. Yağmurun hızlı bir şekilde yağmasını sağlamak üzere çömleğin suyu köy çeşmesine boşaltılır.

Kadınlar tarafından yağmurun yağmasını sağlamaya yönelik olarak uygulanan geleneklerden biri de vatıvara isim olarak benzemesine karşın, içeriği farklı olan marsımana geleneğidir. Bu gelenek kaynak kişi tarafından şöyle anlatılmaktadır:

“Marsımana çiçeği onları ellerine alırlar dua ederdi, ya rabbim bunun hatırı için bize şey ver manasına da bağırırlardı. O kız çocukları olsun, deliganlı kızlar olsun, büyük ihtiyar kadınlar olsun, orda çayda ta bizim erkekler beraber bi yerde böyle su şeysi yapılmazdı da....Ondan sonra bu öyledir de marsımana, adı da marsımana çiçeğinden alınma bi şeydi, marsımana yapalım derlerdi yağmur yağmayacak olursa...Marsımana ona bi kuvvet getirirlerdi, yani kendileri orda çor çocuğa giderler şeker dağıdırlar şey yaparlardı....”(Tefenni/Başpınar Köyü).

Vatıvar yapıldığı halde yağmur yine de yağmamışsa bu defa su gelinciği yapılır. Bu gelenek, yöresel tabirle “su gelinciği oynemek” olarak adlandırılmaktadır. Su gelinciği kadınlara mahsus bir gelenek gibi görünmesine karşın erkekler de katılabilir. Su gelinciği için köyün dışında yeşillik bir alan, bir su kenarı veya türbe bulunan bir yer seçilir. Bunun için önceden görevlendirilmiş, dilenci kılığında bir kişi heybesiyle evlerden un, buğday, nohut, mısır gibi yiyecekler toplar. Burada amaç bütün yiyeceklerin birbirine karışmasının sağlanmasıdır; böylelikle yağmurun yağacağına inanılır. Yiyecekler verilirken dilencinin başından su serpilir. Toplanan şeyler büyükçe kazanlarda pişirilir ki, buna tuzlama veya gırgit adı verilir. Tuzlama veya gırgit orada bulunanlara dağıtılır ve hep birlikte yenir. Yiyecekler bittikten sonra dualar okunur; dualar okunurken bir yandan da etrafta bulunan pınarlar dolaşılır. Yine dua sırasında herkes birbirini ıslatmaya çalışır; özellikle de zengin kişiler veya ambarında buğdayı çok olanlar ahırlara yatırılarak ıslatılmaya çalışılır(Yeşilova/Niyazlar Köyü).

Kadınlar arasında yaygın olarak bilinen su gelini yapma geleneğinin temel karakteristiği herkesin birbirini ıslatmaya çalışmasıdır. Bu geleneğin başka bir varyantı da Tefenni İlçesi Başpınar Köyü’nde görülmektedir. Bunun için köyün kadınları bir çayın kenarında toplanırlar. Su gelininin yapılacağı yere gidilirken kadınlar gelinlik elbiselerini veya yeni elbiselerini götürürler ve bunlar orda bulunan suda ıslatıldıktan sonra ağaçlara asılır. Kadınlar maniler söyleyerek birbirlerini ıslatmaya çalışırlar.

3.1.3 Çocuklar Tarafından Yapılan Oyunumsu Törenler:

Halk arasında çocukların dualarının mutlaka kabul olacağına duyulan inancın etkisiyle, çocukların büyük küçük bütün yağmur dualarına katılmaları sağlanır ve teşvik edilir. Ancak yine de yağmurun yağmadığı durumlarda çocukların ayrıca yaptıkları bazı törenler vardır.

Mayıs ayında hıdrellez haftasında herhangi bir günde yağmurun çok yağmasını sağlamaya yönelik olarak çocuklar tarafından gerçekleştirilen tören “su gelini” olarak adlandırılmaktadır:

“Yeni yetişen çocuklar, onla on beş yaş arasındaki çocuklar diri topraklar her evden; mısır, nohut, fasulye, buğday topraklar. Onları toplu şekilde kazanların içerisinde tuzlu şekilde pişirirler evlere dağıtırlar, bunlar yenir. Bu pişerken yeme esnasında yeni yetişen çocuklar su bakraçlarıyla yetişkinleri ıslatırlar, tepeden tırnağa ıslatırlar, kuru yer kalmayınca kadar ıslatırlar; yağışlarımız, yağmurlarımız bol olsun diyerekten...”(Yeşilova/Salda Beldesi). Çocuklar etrafta bulunanları ıslatmak için kullanacakları suyu yedi ayrı pınardan getirirler. Ayrıca bu tören sırasında çobanların değnekleri alınır ve suya atılır; çeşmelerin altında bulunan çöplülükler çaya atılır. Bu tören gerekirse bir hafta-on gün kadar sürebilir.

Karamanlı’da ise çocukların yaptığı yağmur törenine “yağmuncuk” adı verilmektedir. Bunun için çocuklar tüm evleri dolaşarak yağ, un, bulgur gibi yiyecek maddeleri topraklar ve toplanan şeylerden bir kadının yardımıyla yemek hazırlanır. Çocuklar toplu halde evleri dolaşırken aynı zamanda tekerlemeler söylerler:

“Yağmuncuğım yağıversin

Ambarcığım doluversin

Teknede hamur, kalede çamur

Ver Allahım ver bi goca yağmur”

Hazırlanan yemekler hep birlikte yendikten sonra, önceden ayrılan bir miktar bulgur mahalle çeşmesinin oluğuna dökülür. Aynı gelenek Burdur Merkezde de tespit edilmiştir ve çocuklar tarafından gerçekleştirilen bu gelenek “yağmur duası” olarak adlandırılmaktadır.

3.2 Yağmurun Yağmasını Sağlamaya Yönelik Diğer Uygulamalar:

Yağmur duaları genel anlamda bu şekilde yapılmaktadır. Ancak yağmur duası sırasında yapılan kimi farklı uygulamalara da rastlanmaktadır:

- Çocukların beş taş, yöresel tabirle “çavdaş” oynamaları önlenmeye çalışılır. Göğ taş atılırsa yağmurun yağmayacağına, havanın taş gibi kalacağına inanılır(Burdur/Merkez), Çeltikçi/Güvenli Köyü), (Karamanlı/Merkez), (Yeşilova, Niyazlar Köyü).
- Yağmurun yağması için büyükler tarafından taşlarla oynanan bir oyun olan, “sürek” veya “emen” oyunu oynanır(Karamanlı/Merkez).
- Yağmur yağmasını sağlamaya yönelik olarak iki eşi olan bir erkek varsa, onun eşlerinden birinin ayakkabısı tek olarak alınır ve suya bırakılır(Altınyayla/Çatak Köyü).
- Yağmurun yağması için bir yılan yakalanır ve canlı yılan yakılır. Böylece yağmurun yağacağına inanılır(Karamanlı/Merkez), (Tefenni/Başpınar Köyü). Bu uygulama kimi zaman da yılan öldürüldükten sonra yapılmaktadır(Yeşilova/Niyazlar Köyü).
- Kaplumbağa ters çevrilip bekletildiğinde yağmurun yağacağına inanılır(Karamanlı/Merkez).
- Su değirmeninden bakraçlarla su getiren kadınlar, yağmur yağması için bu suyu birbirlerine serperler(Tefenni/Başpınar Köyü).
- Yağmurun yağması için kırk boğumlu asma çubuğu alınır ve bir yere gömülür(Çeltikçi/Güvenli Köyü).
- Yağmur duası sırasında kadınlar karınca yuvalarının olduğu yerlere birkaç buğday tanesi bırakırlar. Bu uygulama hem beklenen yağmurun yağması hem de o yılın bolluk-bereket içinde geçmesini sağlamaya yönelik olarak yapılır(Yeşilova İlçesi/Salda Beldesi).
- Yağmur duası sırasında buğdayı çok olanların ve çobanların başından su dökülür(Karamanlı/Merkez).
- Yağmur duasından önce bir at kafası bulunur ve üzerine ayetler yazıldıktan sonra baraja gömülür. Ayrıca belirli sayıda(yedi bin tane, kırk bin tane gibi) taş toplandıktan ve üzerine dualar okunduktan sonra bir suya bırakılır(Karamanlı/Merkez), (Altınyayla İlçesi/Çatak Köyü).

- Yağmur duası yapıldığı sırada koyunlar' sağılmadan yavruları bırakılır. Böylece kuzuların sevineceğine ve yağmurun yağacağına inanılır(Yeşilova İlçesi/Niyazlar Köyü).
- Yağmur duası sırasında koyunlarla kuzuları ayrılarak meleştirilmeye çalışılır(Karamanlı/Merkez), (Altınyayla İlçesi/Çatak Köyü).
- Yağmur duasından önce evlerde bir önceki yıldan kalan sirke, turşu gibi şeyler varsa bunlar dökülür ve dökülmesi tembihlenir(Karamanlı/Merkez).

3.3 Dolu Kesmek İçin Yapılan Uygulamalar:

Anadolu'nun hemen her yerinde özellikle bahar aylarında görülen dolu yağışları ekili dikili alanları olumsuz yönde etkileyerek zararlı olabilmektedir. Bu zararı önlemek amacıyla dolu yağmaya başladığı anda kesilmesini sağlamak amacıyla yönelik kimi dinsel- büyüsel içerikli işlemler uygulanmaktadır. Çalışmamız sırasında Burdur'da benzeri bazı işlemlere başvurulduğunu gördük.

"Dolu kesmek için sadece o ailenin büyük çocuğunun dişinin altında ezdirir koyunlarına katarlar" (Yeşilova İlçesi/Salda Beldesi).

"Doluyu kesmek için yaparlardı eveli, şindi tolu mu yağıyo, afat olurdu böyle tolu yağardı, iki-üç kere mahsullerimizi dökdü bizim. Şindi sacayağı varsa sacayağıyı atarlardı dışarı tersini çevirirlerdi. Ondan annesinin ilki kimise ona yutdurulardı, anam yutdurudu abama, toludan ilki kimise onu yuttu mu kesilirdi"(Karaman/Merkez).

"Doluyu kesmek için bizde şöyle derler, ekiz çocuk olduysa veyahut da adamın bir tek çocuğu olduysa işte bunu bıçakla keserler" (Altınyayla İlçesi/Çatak Köyü).

"...Anasından ilk doğan çocuk toludan üç tane goynuna gatar, ihlas şerif okur üç sefer, Allah'a doa eder kesilir derler..."(Ağlasun İlçesi/Kibrit Köyü).

4. YEREL TAKVİMDE BAYRAMLAR KUTLAMALAR:

4.1 Yılbaşı:

Resmi olarak kullanılan takvime göre her yılın 31 Aralık tarihi yılbaşı günü olarak kabul edilmektedir. Burdur İli yerel takviminde de yılbaşı tarihi aynıdır. Yörede yılbaşı gününde komşu ve akrabalarla bir araya gelinerek televizyon izleme ve sohbet etme dışında yaygın olarak bir yılbaşı kutlama geleneği söz konusu değildir. Ancak yapılan derleme çalışmaları sırasında tespit edilen "sepet sallama" geleneği yöreye özgü bir yılbaşı eğlencesi olarak yer almaktadır. Yılbaşı günü yüzlerini siyaha boyayan çocuklar evlerin bacasından sepetlerini indirerek yiyecek toplarlar. Önceleri bacadan sepet indirerek yiyecekler toplanırken son zamanlarda kapıların önünde beklemek suretiyle toplanmaktadır. Eskiden beri yılbaşı günlerine özgü bir gelenek olan sepet sallama çocuklar tarafından halen gerçekleştirilmektedir (Ağlasun İlçesi/Kibrit Köyü).

4.2 Nevruz:

21 Mart tarihi başka bir deyişle Mart Dokuzu, Anadolu'nun bazı yerlerinde bir bahar bayramı olarak kutlanmaktadır. Yerel takvimde bu tarih aynı zamanda Sultan Nevruz olarak adlandırılır(Çeltikçi İlçesi/Güvenli Köyü). Burdur İli genelinde de bu tarih koca doksan adı verilen hesaplı kışın bitişi ve baharın gelişi olarak bilinmektedir. Ancak bugüne özgü yaygın bir bayram kutlama geleneğinin olduğu söylenemez.

Burdur il merkezinde geçmişte halkın büyük çoğunluğunun katılımıyla Nevruzun kutlandığı anlatılmasına karşın, son zamanlarda böyle bir uygulama söz konusu değildir. Yöre genelinde Nevruz günü bal yemek gerektiğine ve o gün mutlaka nar ağacı dikmek gerektiğine inanılır.

Yeşilova İlçesi Niyazlar Köyü'nde ise Nevruz, bir bahar bayramı olarak kutlanmasının yanı sıra, inanç bakımından da oldukça önem verilen bir gündür. Burada Mart Nevruzla

özdeşleşmiş durumdadır ve bu durumu anlatmak üzere “Martım geldi, Mavruzum geldi” sözü kullanılmaktadır. 21 Mart gecesi Nevruz olarak kabul edilir ve aynı zamanda yeni bir yılın başlangıcıdır. Nevruz günü Hz. Ali’nin doğum günü ve Hz. Ali’yle Fatma’nın evlendikleri gündür.

Nevruz günü için önceden hazırlıklar yapılır; evlerde yemekler hazırlanır ve o gece yemek üzere çok sayıda yumurta kaynatılır. Önceleri bu yumurtalar aynı zamanda boyanmış da, şimdilerde yumurta boyama ortadan kalkmış durumdadır. Nevruza özgü yumurta pişirmenin amacı, yumurtanın kabuklarının soyulması gibi yeni bir yılla birlikte insanların tazeleneyeceğine duyulan inançtır. Önceden hazırlanmış olan yiyecekler 21 Mart gecesi toplu olarak yenilecek olan yemek içindir. Bu yemeğin ardından Nevruz cemi yapılır.

4.3 Hıdrellez:

6 Mayıs tarihinde Anadolu’nun birçok yerinde baharın gelişi adına kutlanan Hıdrellez en önemli mevsimlik bayramlarımızdan biridir. Bugün Hızır ve İlyas’ın buluşacakları ve dünya üzerinde dolaşacakları bir gün, yeni bir yılın başlangıcı, bolluk ve bereketin geleceği bir gün olarak kabul edilmesiyle de önemli olmaktadır.

“Ha hıdrellez bereket günü...”(Karamanlı/Merkez).

“Büyüklerimizden öyle duyduk Hızır’la İlyas’ın birleşme günüdür ve o da Hıdrellez olarak ilan edilmiştir ve bu birleşmenin de bir sevinci olarakdan mutlu bir gün olarakdan...”(Burdur/Merkez).

Hıdrellez günüyle ilgili yaygın olarak bilinen efsaneye göre Hızır ve İlyas iki kardeşdir, ayrı düşmüşlerdir ve birbirlerini aramaktadırlar. Hızır ve İlyas senede bir gün bir araya geleceklerdir ki, bu da Hıdrellez günüdür. Hıdrellez bu iki kardeşin adıyla anılsa da bunlardan Hızır daha fazla ön plana çıkmış ve bugünle özdeşleşmiştir. Kültürümüzde Hızır, olağanüstü nitelikleriyle bilinen bir kişilik haline gelmiştir. Burdur ili genelinde de yaptığımız çalışmada Hıdrellez gününde gelmesi beklenen Hızır’ın önemli bir kişilik olarak kabul edildiği görülmüştür.

- Hızır zor durumda kalanlara ve iyi insanlara yardım eden bir kişidir.

- Hızır aynı zamanda gelip geçtiği yerlere bereket bırakan bir kişi olarak bilinmektedir. Bununla ilgili olarak yörede “Hızır elledi” tabiri kullanılmaktadır.

- Hıdrellez gününün bereketli bir gün olacağına duyulan inancın etkisiyle un çuvallarının ve ambarların ağzı açık bırakılır.

- Hıdrellez gününden bir gün önce un elenerek belirli bir yere bırakılır. Hıdrellez gününde ise bu un üzerine bakılır ve belirli bir şeyin resmi görülmeye çalışılır.

Yörede çoğunlukla Hızır’ın Hıdrellez olarak bilinen 6 Mayıs tarihinde geleceğine inanılmakla birlikte, Hızır günü olarak adlandırılan başka bir gün daha vardır ki, bu da her yıl Ramazan ayının 27. günüdür. Ramazan ayının 27. günü ile 30. günü arasında Hızır’ın bazı evlere ziyarete geleceğine dair görüşler vardır. Bunun için namazlar sırasında dualar edilmektedir.

Hıdrellez gününe özgü en yaygın geleneklerden biri de hıdrellez yağurdunun yapılmasıdır. O gün sütün içine maya konmadan veya yaprakların üzerinden alınan çiğ tanesiyle yoğurt mayalanırsa tutacağına ve bunun çok bereketli olacağına inanılır. Ancak bu yoğurt evden dışarı verilmez.

Hıdrellez gününde dileklerin gerçekleşeceğine inanılır. Para kazanmak isteyenler bir bezin içine para koyarak gül ağacının dibine bırakır; ev sahibi olmak isteyenler küçük bir ev maketi yaparlar; çocuk isteyenler gül ağacına salıncak kurarlar; başka istekleri olanlar ise isteklerini bir kâğıda yazarak Burdur Gölü’ne veya bir dereye atarlar.

Eskiden daha fazla önem verilmekle birlikte, şimdi de yörede bir hıdrellez kutlama geleneğinden bahsetmek mümkündür. Hıdrellez günü, iş yapılmaması, kırlarda eğlence veya evlerde sohbetle geçirilmesi gereken bir gün olarak düşünülür.

4.4 Çoban Bayramı:

Çoban bayramı, Karaman İlçe merkezinde eskiden varolduğunu öğrendiğimiz bir gelenektir. Bu bayramı da Hıdrellez günü yapıldığı için Hıdrelleze özgü geleneklerden biri olarak görmek gerekir. Bugünde dileklerin kabul olacağı düşüncesiyle yağmur isteğini dile getiren kimi uygulamalar da dikkati çeker.

Hıdrellez günü yapılan çoban bayramı, “katıncı” adı verilen sürü sahipleriyle onların görevlendirdiği çobanların bir araya gelmesiyle yapılır. Bu bayram için önceden hazırlıklar yapılır ki, bu hazırlıklar daha çok o gün köy halkının da katılımıyla düzenlenecek olan yemek daveti içindir. Bunun için helva, baklavalar ve börekler yapılır. Yine aynı gün için çobanın karısı da bir gün öncesinden sütleri sağlar ve bu sütlerden yoğurt yapar.

Çoban bayramını yapmak üzere sürü sahipleri ve çobanlar yeşillik bir yere, aynı zamanda su bulunan bir yere giderler. Bugün için düzenlenen yemeğin yanı sıra kimi eğlencelerin yapıldığı da olmaktadır. Kepeneğini giymiş halde alana gelen çobanın önüne ekmek sacı üç taş üzerine ters çevrilmiş halde konur ve üzerine de su dolu bir testi konur. Çobanın bu testiye dökmeden üzerinden atlaması istenir. Çoban atlayamaz da testiye dökerse çevrede bulunanlar onu ıslatmaya çalışırlar. Çobanın ıslatılmasının bir nedeni onu cezalandırmaktır; ancak bu uygulamanın başka bir nedeni ise yağmur isteğinin dile getirilmesidir. Hıdrellez gününde dileklerin kabul olacağına ilişkin inancın etkisiyle, o yıl mahsullerin bereketli olması için yağmur yağması istenmiş olur. Yörede hayvancılığın eskiye nazaran daha az yapılmasına bağlı olarak, sürüler olmadığı gibi, sürü için çoban tutma durumu da söz konusu değildir. Tüm bunlara bağlı olarak yörede çoban bayramının son zamanlarda yapılmadığı ifade edilmektedir.

4.5 Hasat kalkımı:

Yeşilova İlçesi Salda Beldesi’nde sonbaharda, tarladaki ürünler kaldırıldıktan sonra, genç kızlar ve kadınların katılımıyla yapılan eğlenceye bu isim verilmektedir. Bunun için önceden belirlenmiş bir tarih yoktur; Ekim ayı içerisinde herhangi bir günde yapılabilir. Hasat kalkımı eğlencesi için önceden hazırlıklar yapılır ve fırınlarda yöresel hamur işleri pişirilir. Kadınlar belli bir evde toplanırlar ve kendi aralarında eğlenirler. Bu eğlence o yıl elde edilen ürünlerin bereketli olması amacıyla yönelik olarak gerçekleştirilmektedir. Bu eğlencenin yanı sıra kaldırılan ürünlerden bir miktarı konu komşuya dağıtılmaktadır.

4.6 Yünüm Bögedi:

Yünüm, kelime anlamı olarak yöre çobanlarının koyunlarının toplu halde yıkanmasıdır. Bu işlem koyunların temizlenmesi, yünün ve yapağının kaliteli olması bakımından oldukça önemlidir. Yünüm bögedi törenleri önceleri Gölhisar ve Tefenni İlçelerinin birçok köyünde yapılmasına karşın, son zamanlarda yalnızca Hasanpaşa Beldesi’nde yapılmaktadır. Bu törenler eskiden beri Eylül ayının ilk haftasında önceden belirlenen bir günde yapılmaktadır.

Yünüm törenlerinin yapılması için öncelikle bir yer seçilir ve burası mutlaka bir dere kenarıdır. Koyunların yıkanabilmesi için derenin önü tutularak bir havuz oluşturulur ki, buna da “böğet” adı verilmektedir. Tören öncesinde yapılması gereken en önemli hazırlık çobanların koyunları eğitmesidir. Bunun için çobanlar sürülerinden bir koyunu seçerek kendilerine alıştırırlar ve söz dinler hale getirirler. Bu eğitilmiş koyunlara “elcici koyunu” adı verilir. Hazırlıklar tamamlandıktan sonra çevre köyler de bu törene davet edilir.

Yünümünden bir gün önce koyunlar süslenir, boyanır, boncuklar ve çanlar takılır. Tören sabahı erken saatlerde sürülerin öncü koç ve koyunlarının, suya kolayca inip inmeyeceğinin denemesi yapılır. Hayvanların silah ve teneke sesleriyle ürkütülmesi sonucu yapılan bu işleme “tostos olayı” adı verilir. Bu işlem törenlerin ilk başlangıç zamanıdır ve böylece çobanlar koyunlarının yeteneklerini ölçmüş olurlar. Tüm bunlardan sonra bir kişi tarafından yünümün

başladığı ilan edilir. Kendisine güvenen çoban, elcik koyun ve koçun öntüne geçerek su dolu böğete doğru ilerlemeye başlar. Çobanın elbiseleriyle birlikte suya girmesiyle arkasından da sürü suya girer. Bu sırada çobanlar kendi sürülerine yıl boyunca nasıl baktıklarını anlatırlar ve diğer çobanlara taşlamalarda bulunurlar. Yünüm işlemini bitiren çobanlar ıslak giysilerini çıkarıp yeni giysilerini giydikten sonra sürüleri sahiplerine teslim ederler. Yünüm alanında bütün sürüler böğetten geçirildikten sonra orada bulunan bir komisyon veya halk tarafından sudan en iyi şekilde geçen sürünün çobanı ödüllendirilir. Bu arada yünümü izlemeye diğer köylülerden gelen misafirler için yemek verilir.

4.7 Koç Katımı:

Koç Katımı, hayvancılığın yoğun olarak yapıldığı yerlerde, halkın oldukça fazla önem verdiği işlerden biridir. Koç katımı aynı zamanda herkesin katıldığı eğlenceli bir tören havasında geçmektedir.

Koç katımı için öncelikle küçükbaş hayvanların dişi ve erkek olanları ayrı ayrı otlatılmaya başlanır. Tarihi önceden bilinen bir günde erkek hayvanlar sürüye katılmalıdır ki, doğacak yavrular uygunsuz bir zamanda değil, havaların ısınmaya başladığı belirli bir tarihte doğabilsinler. Anadolu'nun pek çok yerinde olduğu gibi Burdur'da da koç katımı için seçilen zaman Ekim ayı sonlarındadır. Yavruların Mart ayı başlarından itibaren doğması hesaplanarak koç katımı yapılmaktadır.

Burdur'da eskisi kadar yaygın olmasa da halen koç katımının yapıldığı yerler vardır(Ağlasun/Kibrit Köyü), (Altınyayla/Çatak Köyü), (Yeşilova/Niyazlar Köyü), (Yeşilova, Salda Beldesi). Koç katımına aynı zamanda "koç salımı" da denilmektedir(Yeşilova, Salda Beldesi). Yörede yavruların havalar ısındığında doğup hem soğuktan etkilenmemesi hem de yeni çıkmaya başlayan otlarla iyi bir şekilde beslenmesi için yapılan koç katımı daha sade şekilde gerçekleştirilmektedir. Koç katımı çobanların denetiminde yapılmakta; sürü sahipleri ise bu konuda onlara müdahale etmemektedirler.

SONUÇ

- Burdur ili genelinde günün temel bölümleri sabah, öğle, ikindi ve akşam olarak bilinmektedir. Bunun dışında sabahla öğle arasında kalan bölüm kuşluk olarak adlandırılmaktadır. Bunlardan sabah ve akşam vakti için genellikle yıldızların durumundan faydalanılırken; kuşluk, öğle ve ikindi zamanının tespiti için güneş ve gölgelerin durumuna bakılmaktadır. Ayrıca zaval vakti ve keraat vakti tabirleri, namaz kılmak açısından sakıncalı dönemleri anlatır. Yöre insanı için bu zaman dilimlerinin olumlu ve olumsuz bazı anlamları vardır.
- Yörede daha ziyade geçmişte kullanılmasına rağmen haftanın günlerine daha farklı isimler verildiği görülmektedir. Bu isimler bugünlerde yapılan işlerle olduğu kadar, bugünlere yüklenen anlamla da ilgilidir. Perşembe günlerine Pazar kurulan gün anlamında "dernek" adı verilmektedir. Dernek sözü aynı zamanda Pazar kurulan günden bir önceki gün olarak da adlandırılır; "Burdur derneği"sözü Burdur pazarının kurulduğu günden bir önceki gün olarak geçmektedir. Diğer günler ise çevrede kurulan pazarlara göre isimler almaktadır: Gölhisar pazarı(pazartesi) gibi...
- Ayrıca Perşembe gününe Cuma akşamı adı verilmektedir. Bunun nedenlerinden ilki, Perşembe gününün aynı zamanda ibadet günlerinden biri olarak algılanmasıdır. İkinci olarak kutsal bir gün veya Müslümanların bayramı olarak kabul edilen cumadan bir önceki gün olması nedeniyle de önemlidir.
- Perşembe günleri geçmişten beri yapılmakta olan çevrede bulunan fakir insanlara derneklik yiyeceklerin hazırlanarak dağıtılması ise tamamen yöreye özgü geleneklerden biri olarak dikkati çekmektedir.

- Perşembeden sonra en çok önem verilen gün Cuma günüdür ve yörede Cuma günü iş yapılmaması gereken bir gün olarak kabul edilmektedir. Bunun dışındaki günler ise sıradan günler olarak algılanmaktadır.
- Yörede uzun yıllara dayalı tecrübeler ışığında, en fazla tarımı yapılan ürünlerin ekim-dikim-toplanma zamanlarına uygun olarak gelişmiş ve herkesin bildiği bir takvim olduğunu söylemek mümkündür. Bu takvime göre en iyi bilinen ve ekinlerin ekileceği zaman anlamında takip edilen dönem sonbahar mevsimidir. Sonbahar dönemi kendi içinde ilk güz, orta güz ve son güz olarak üç bölümden oluşmaktadır. Bu dönemde ekilen ekin de ilk güzlük, son güzlük gibi adlarla anılmaktadır.
- Kışın en sert geçtiği dönem ise yörede koca doksan olarak bilinir. Koca doksan 21 Aralık tarihinde başlayıp 21 Mart tarihinde biten doksan günlük süredir ki, bu dönem de en iyi bilinen zaman zemheri ve hamsin olarak adlandırılmaktadır. Yine bu zaman zarfında yine ekin ekme için uygun dönemler vay vay zamanı, zemheri karşılaması, yıldız ve uyur tavı olarak bilinmektedir.
- 21 Mart tarihinin Nevruz günü olduğu da yörede bilinmektedir. Ancak bir Alevi Köyü olan Yeşilova İlçesi/Niyazlar Köyü dışında Nevruz kutlanmamaktadır. Ancak özellikle merkezde ve bazı köylerde geçmişte Nevruz kutlamalarının yapıldığına ilişkin bilgiler elde edilmiştir.
- Anadolu genelinde Hidrellez günü olarak bilinen 6 Mayıs tarihi ise yörede önem verilen günlerden biridir. Bugünde bereketli olacağına duyulan inanç nedeniyle fasulye, mısır gibi şeyler ekilmeye çalışılmaktadır. Bunun yanı sıra yeşil şeylerin bugün içerisinde kesilmemesine dikkat edilmektedir.
- Hidrellez günü hem baharın gelişi adına hem de Hızır ve İlyas kardeşlerin buluştukları gün olarak kabul edildiğinden kutlanması gereken bir gün olarak kabul edilir. Daha önceleri yörede kadınlar arasında bugünde vatıvar adı verilen eğlencenin yapılması ve çoban bayramının kutlanması ise hidrellezin eskiden daha çok önem verilen bir gün olduğunu göstermektedir.
- Hidrellez aynı zamanda Hızır'ın çevrede ve evlerde dolaşacağı, bereketli bir gün olarak kabul edilmektedir. Bu inancın etkisiyle evlerde un çuvalları ve anbarlar açık bırakılmakta; otlar üzerinden alınan çiğ taneleriyle hidrellez yoğurdu yapılmaktadır. Bunun dışında yaygın olmamakla birlikte Hızır'ın Ramazan ayının 27. günü evlere geleceği inancı da vardır. Bu da yöreye özgü bir inanış olarak dikkati çekmektedir.
- Yörede özellikle tarım takvimi açısından önemli olan bir başka zaman dilimi ise gündönümüdür. Gündönümü tarihi olarak bilinen 22 Hazirandan bir sonraki gün ise yörede "yay" olarak adlandırılmakta; bu zamana ise "gün ile yayın arası" denilmektedir. Bugünler yılanların çiftleşme zamanı olarak kabul edildiğinden tarlaya gitmenin veya bir şey ekmenin tehlikeli olacağına inanılmaktadır.
- Yöreye özgü kutlamalardan birisi de "yünüm" veya "yünüm bögedi" olarak adlandırılan ve çobanlar tarafından yapılan eğlencedir. Önceleri Burdur'un pek çok yerinde yapılan bu törenler, hayvancılığın azalması sonucu şimdilerde sadece Tefenni İlçesi/Hasanpaşa Beldesi'nde yapılır olmuştur. Hasanpaşa'da ise bu tören son zamanlarda belediye tarafından düzenlenen bir festival görüntüsünde sürdürülmektedir.
- Yörede koç katım törenleri de yünüm bögedi törenleri kadar önem taşımaktadır. Ancak son zamanlarda hem koç katımının yapıldığı yerler azalmış hem de eğlence boyutu ortadan kalkmış gibi görünmektedir.

KAYNAKÇA

Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü Halk Kültürü Bilgi ve Belge Merkezi Belgeleri:

- MD2005.0068
- MD2005.0069
- MD2005.0070
- MD2005.0071
- MD2005.0072
- MD2005.0073
- MD2005.0074
- YB2006.0089
- YB2006.0090
- YB2006.0091
- YB2006.0092
- YB2006.0093
- YB2006.0094
- YB2006.0095

YAŞAYAN BURDUR

Tamer YILMAZ*

Doğa turizmi, turizmin en hızlı büyüyen dalıdır. Ülkemizin, doğayı tahrip eden, büyük yatırım gerektiren ve kâr marjı çok düşük kitle turizminden, doğa dostu, yöre halkına faydalı, az maliyetli, yüksek karlı, eğitimi ve yüksek gelirli kişilere hitap eden doğa turizmine yoğunlaşması şarttır. Kuş gözlem turizmi de doğa turizminin en önemli dalıdır.

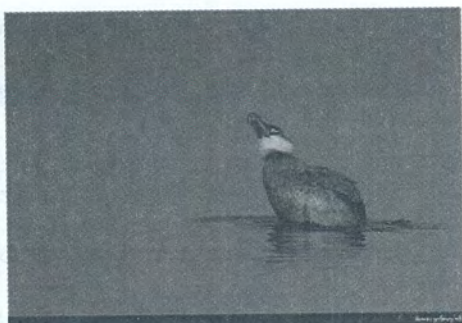
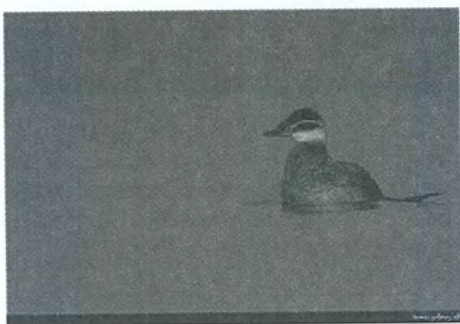
Türkiye bulunduğu konum itibarı ile en az 465, tahminen 500'ün üzerinde kuş türüne ev sahipliği yapıyor. Yani Türkiye'deki kuş türü tüm Avrupa'dakinden daha fazla. Türkiye dünyanın en büyük kuş gözlem rotalarından olan Afrika-Rusya hattında çok önemli bir konuma sahiptir. İlkbahar ve sonbahar dönemlerinde milyonlarca kuş Türkiye üzerinden geçerek kışlama ya da üreme alanlarına ulaşmaktadır.

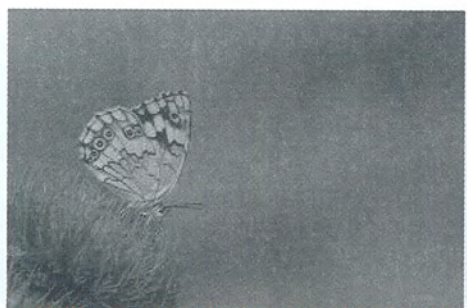
Yaban hayatı turizmi ve kuş gözlemciliği, turizm sektörleri arasında yöre insanına en çok para kazandıran turizm dallarındandır. Bunun sebepleri ise, kuş gözlemcilerin doğal yerleri sevmeleri, doğaya zarar veren lüks tatil yerlerinden uzak durmaları, mütevazı, doğayla iç içe ve yöre halkının işlettiği ufak pansiyonları tercih etmeleri kuşlar açısından zengin, kitle turizminin olmadığı yerlere gitmeleridir. Doğa turizmi teşvik edilirse ilimiz için önemli bir gelir kaynağı olabilir.

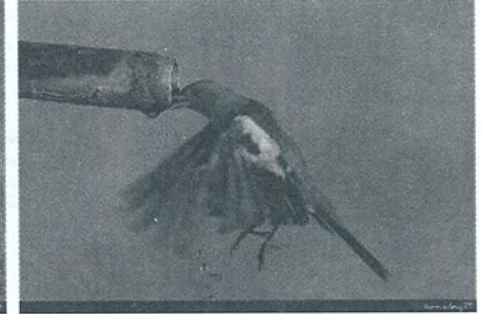
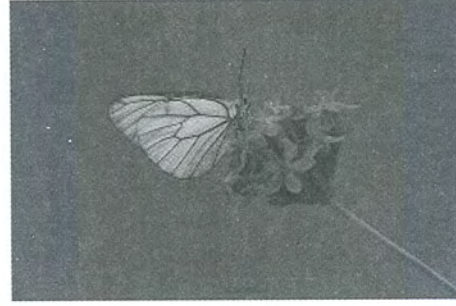
Türkiye'de yaygın olmayan kuş gözlemi, dünyanın birçok yerinde milyonlarca insan tarafından yapılmaktadır. Türkiye'de şu anda yaklaşık 1000 kişi kuş gözlemi yapmaktadır. Ama İngiltere'de 5 milyon kişi kuş gözlemliyor, bu da büyük bir turizm sektörünün gelişmesi anlamına geliyor. Kuş gözlem turizmi, milyar dolarlık bir endüstridir. ABD hükümetinin yaptığı en son araştırma, ABD nüfusunun %20'sinin, yani 48 milyon kişinin kuş gözlemcisi olduğunu ve 20 milyon kişinin kuş gözlemi için seyahat ettiğini göstermektedir. Kuş gözlemcileri, yaş ortalaması ve gelir seviyesi yüksek, eğitimi ve çoğunlukla emekli kişiler olduğundan, kuş gözlemi için büyük miktarlar harcıyorlar. Sadece 2006 yılında ABD kuş gözlemcileri, kuş gözlem seyahat masrafı için 12 milyar dolar harcamışlar ve bunun %57'si, konaklama ve yiyecek için. Bizim de ülke olarak, il olarak bu konuda gerekli çabayı göstermemiz ve ilimizin bu zengin varlığını bir şekilde vitrine koyabilmemiz lazım....

* Doğa Koruma ve Milli Parklar Şube Müdürü

Kaynaklar: www.kuzeydoga.org

BURDUR HALK KÜLTÜRÜ

Hamit ÇİNE*

Türk halk kültürünün zenginliğinin ve değerinin, dünya ülkelerince de bilindiği gibi gerçektir. Dış ülkelerde yapılan yarışmalar ve festivallerde alınan sonuçlar bunun kesin kanıtıdır. Türk ekipleri daima takdirle karşılanmış ve hayranlıkla izlenmiştir. Ancak, kabul edilen kuralların başında, kültür olaylarının gerçek olmaları, halka ve geleneğe dayalı bulunmaları arandığı için, bu konunun üzerinde titizlikle durulmaktadır. Örneğin: Bağlamanın natürel olması, elektronun kabul edilmemesi gibi. Türkü ve oyunlarımızda da durum aynıdır. Ne var ki bazı uygulamalarla, gerek ritimsel gerekse yöresel ve de geleneksel olarak varlıklarını yansıtmamaktadır. Bunun çağdaş bir anlayışla yapıldığı öne sürülüyorsa da tamamen yanlış bir uygulama olduğu ortadadır. Çünkü çağdaşlık eğitim ve uzmanlık isteyen bir kavramdır.

Burdur ,Teke Yöresi ağırlıklı bir kültüre sahiplik etmektedir. Bu daha çok köylerde kendini gösterir. Şehir kültüründe, eski hareketler değişmekte, kaybolmaktadır. Düğünler, muhabbetler, diğer toplumsal hareketler çağın ve teknolojinin olumsuz etkisiyle folklorik değerlerini kaybetmiştir. Örneğin, özel müziği ile çağdaş bir organizasyonu yansıtan, erkekler arası "Ziyafetler" nerede ise yok olmak üzeredir. Düğünlerin eski özelliği kalmamıştır. Köylerde ise kültür hareketleri geleneksel olarak daha canlı durumdadır. Turizmin canlanmasıyla da kültür hareketlerine fazla önem verilmektedir. Bu canlılık esas olarak, kültürün yaşaması bakımından çok değerlidir.

Kaybolmakta veya kaybolmuş olan kültürler, genel olarak türkülere yansıdığı ve türkülerle işlendiği için < Halk Müziğine > daha çok önem vermek durumundayız. Benim ısrarla üzerinde durduğum konu budur. Çünkü, folklorik değerler olarak," Halk Müziği ve Halk Oyunları "bol meyve veren ağacın, birbirinden ayrılmayan iki dalıdır. Bu iki dal kültürümüzün özüdür.

Burdur'un kendine özgü müziği ve oyunları vardır. 1942 yılında saha derlemesine çıkan Muzaffer Sarısözen, Halil Bedii Yönetken grubu, Burdur da türküler derlemişlerdir. Gururumuz olan ilk kaynak kişiler, Ziyet Yenyaz, Aşeli Kandemir, Tepeli Hasan Çavuş, Süpürgeci Mehmet, Tefenni'li Arap Sait, ve Ahmet Yamacı dır ve hepsini rahmetle anıyorum.

Burdur'un zeybek oyunları da zaman içinde derlenmiştir. Çok eski olmaları ve Burdur ağızıyla söylenen "Serenler Zeybeği, On ikidir şu Burdur'un Dermeni(erkek),Şişedeki gül yağı (kadın)oyunu olarak bilinmektedir. "Serenler Zeybeği ise başlı başına Burdur'u simgeler. Serenler zeybeği ayrıca, 1972 yılında, Fransa'nın Dijon kentinde yapılan yarışmada, İzmir Türk Koleji ekibiyle birinci olmuştur. Ağır ve Kıvrak zeybek ve düz oynanan oyunlarımız da vardır. "Teke Yöresi" oyunları da kültürümüzün içindedir.

"Teke Yöresi" müziği ve oyunları, "Yörtük" kültürünü yansıttığı için, köylerimizde daha da canlıdır. Bu türkü ve oyunlar "Gurbet Havaları, Teke Zortlaması" ,Teke zeybekleri yani kıvrak zeybekler ", "Kabardıç", "Kırık Havalar", "Dımıdan" ve "Boğaz Havaları"dır.

* Halkbilimci

"Burdur ve Teke yöresinin müzik folklorunda, karakteristik bir yeri olan "Gurbet Havaları "yöre halkına, tarihsel ve duygusal mutluluk verir. Geçmiş yaşamış gibi anılarını tazeler. 7-8 asırlık en meşhur gurbet havaları, "Avşar Beyleri, Tekeli Oğlu ve Güllük Dağı" dır. Bunlardan ayrı olarak 200 yıl önce yaşanmış bir öykünün ezgisi olan "Ali Bey" gurbet havası da canlılığını korumaktadır."dımıdan" kadınlar arasındaki toplantılarda, tef, l eğan, tepsi gibi araçlarla çalınıp oynama tekniğidir .Teke yöresinin müzik folklorunda en ilginç ve karakteristik yeri olan "Boğaz",baş parmak ile gırtlak üzerine değişik tonlarda ses baskıları yaparak müzik yapmaktır .Sonraları yöre sazlarına da uyarlanarak daha etkileyici olmuşlardır. "Güreş Havaları" da gelenekselliğini sürdürmektedir."Eşkiya" havaları da bu kültürün içindedir.

Beyköylü Alibey, Tefennili Alibey ve Kemerli Gaz Ahmat(Kaz Ahmet) en azılıları olarak bilinirler. Yöre halkı tarafından türkülerı yakılmıştır. Halk tarafından benimsendiğı için müzik kültürü olarak değerlendirilmektedir.

Tüm Anadolu kültürü ile ilgili ve olumsuz etkisi ile bir konuyu dile getirmek istiyorum; bu genel olarak kültürümüzün bazı bölümlerini, kanunların boşluğundan yararlanıp yozlaştırmaya yönelik çalışmalara kolaylık sağlayan türkü ve oyunların "Anonimlik" sıfatıdır. Halk Bilimin iki ögesinden biri "Otantiklik" yani temel yapı, diğeri de "Anonimlik" yani halkın duygularını yansıtan ortaklık deyimi. Yıllar öncesinde türküler ve oyunlar yakılırken, bugünkü gibi tescil kurumları olmadığı için, ortaklık duygusuyla herkesin belligine yerleşmiş. Bugün "Anonim" deyimi, sahipsizdir anlamında değerlendirilerek ve de hak arayacak bir merci olmadığı için, kişi ve kuruluşlar tarafından, istedikleri gibi yorum yaparak kültürümüz zedelenmekte ve yozlaştırılmaktadır. Yıllardır, her türlü yayın organlarında ve de sempozyumlarda açıklandığı halde bu yozlaşma devam etmektedir. Kültür Bakanlığı'nın ve ilgili kuruluşların konuya eğilmeleri en büyük dileğimdir.

KÜLTÜRÜMÜZ İÇİNDEKİ BURDUR DOĞUMLULARDAN BİR GENELLEME

İsa KAYACAN*

A - BURDUR - GİRİŞ

Edebiyatımız, kültürümüz içinde, Burdur çıkışlı isim ve imzalar olarak bilinen ve edebiyatımız ve kültürümüze katkılarıyla onur ve gurur duyduğumuzdan, bazıları bir genelleme içinde şöyle sıralanmakta: (Önce kısa bir Burdur anlatımı);

- Burdur;** Bir sevdadır,
Burdurlu; Sevgi yumağıdır,
Burdur; İnsandır, vatandır, topraktır,
Burdur; Hasrettir, özlemdir,
Burdur; Huzur kentidir,
Burdur; Curadır, bağlamadır, kabak kemanedir sipsidir.
Burdur; Beyköylü Ali beydir, Tefenni'li Ali beydir.
Kemerli Gaz Amad'dır.
Burdur; Düğün havalarından, eşkıya havalarına,
Avşar beylerinden oyun, havalarına, gurbet
havalarına, uzanıp giden, uzunca bir yoldur.
Burdur; Güllük dağından - Genç Ali'ye, Aksulu'lu Osman
Ağa'ya, Arvallı'lı Hatça'ya, duyulan sevdalarda,
mertlikte, kahramanlıkta, türkü türkü, dilden
dile dolaşıp gelen sımsıcak bir el'dir, bölgesel
dildir, güçlü - kuvvetli koldur.
Burdur; Teke havalarında, teke zorlatmalarında,
Teke zeybeğinde, ağır serenler, Tefenni ve
Bucak zeybeklerinde;
- Çalımdır, edadır,
- Kol ve ayak hareketlerinin uyumudur,
- Zeybeklerin duruşudur,
- Yere çift vuruştur,
Bir kahraman, bir efe edasıyla,
Gönül gönüle duruştur.

* Prof. Dr., Araştırmacı, Yazar

Burdur; Testi kebabı, şiş köfte (Burdur şiş), kabak tatlısı,
Burdur muhallebisidir.

Burdur; Damak tadı, ceviz ezmesidir.
Ben Burdur'um,

Ben Burdur'um,

Ben Anadoluyum,

Hasret, hasret,

Duygu, duygu,

Özlem, özlem,

Bayrak, bayrak,

Türkiye, Türkiye,

Burdur benim, benim,

Burdur benim... Bensiz olmaz.

B- ŞAİR – YAZAR VE SÖZ USTALARI

1- Şeyh Sinani Rumi Burduri: Burdur'un yetiştirdiği büyük bilginlerdendir. Bursa'da Ahmet Paşa Medresesinde müderris olarak görev yaptı. 1505 yılında vefat etti. Tepe mezarlığında toprağa verildi. Elyazması dört eseriyle biliniyor.

2-Fedayi Mehmet Dede: 16. yüzyıl tasavvuf şairi olarak biliniyor. Divan-ı Fedayi adıyla yazdığı divan, Milli kütüphanede bulunmaktadır. Ölümü 1577 olarak kaydediliyor.

3-Molla Sinan Burduri: Hamit ilinin Burdur beldesinden olan Molla Sinan efendi, Bursa'da Beyazıtpaşa, Edirne'de Taşlık Medreselerinde müderrislik yaptı. 1627'de Medine-i Münevvere'de mollahı ihсан olundu. Mısır'dan gemi ile Yembu iskelesine çıkarak yola devam ederken, yolda vefat etti. Cenazesi Medine'ye getirilerek Cennetül-Bekada toprağa verildi.

4-Servi yada Derviş Servi: Divan şairi olarak 16. yüzyılda yaşadığı biliniyor. Servi adı takma addır. 1597 yılında vefat etti.

5-Halil Hamid Paşa: 1736 yılında doğdu. 1785 yılında vefat etti. Tezkerecilik, Reisül-küttaplık ve Sadaret Kethüdalığı (İçişleri Bakanlığı) yaptı. 1782'de Sadrazam oldu. Daha sonra Cidde ve Habeşistan Valiliği'ne atanması üzerine, görevine giderken Bozcaada'da başı kesilerek öldürüldü.

6-Halil Efendi Burduri (Muhaddis): Sayılı bilginlerden olan Muhaddis Halil Efendi, Burdur ili Göllhisar ilçesi Kızıllar köyündendir. Müderris olarak pek çok talebe yetiştirdi. 1852 yılında Burdur'da vefat etti, Demircioğlu mezarlığında toprağa verildi.

7-Küçük Şeyh Mustafa Efendi: Burdur Müftülüğü yapan Mustafa Efendi 1824 yılında medrese içinde yeniden yaptırdığı Kütüphaneye 500 ciltlik kitap koyarak vakfetti. 1827 yılında vefatla aramızdan ayrıldı. Yaptırdığı kütüphane binasının güneyinde toprağa verildi.

8-Hattat Osman: 18. yüzyılda yaşadı. Kendisiyle ilgili fazla bilgi bulunamamıştır.

9-Hattat Kayışzade Hafız Osman Efendi: Burdur medreselerinde yetişti. Hayatını, Kur'an-ı Kerim yazmakla geçirdi. 106 Kur'an-ı Kerim yazdı. İstanbul Merkez Efendi mezarlığındaki kabir taşına (M.1984) yılı kaydedilmiştir.

10-Mehmet Ögütçü (Hatip Hoca): Açık fikirli, yenilik taraftarı değerli bir din adamı olan Mehmet Ögütçü, "İslam Dini" adında bir kitap yayınladı. 20 Ekim 1945 tarihinde vefatla aramızdan ayrıldı.

11-Ömer Rıza Doğrul: 1893 yılında doğdu. Mehmet Akif Ersoy'un damadı olan Ömer Rıza Doğrul, kuvvetli kalemliyle, Türk kütüphanesine önemli hizmetlerde bulundu. "Asrı Saadet" adındaki büyük islam tarihi "Tanrı Buyruğu" adındaki Kur'an-ı Kerim tercümesi başta olmak üzere telif ve tercüme 70'den fazla eser yazdı. 13 Mart 1952 tarihinde vefatla aramızdan ayrıldı.

12-Mehmet Hatiboğlu: 1877 yılında Burdur'da, vaizlik ve müftülük yaptı. "Ana Kaynaklarına Göre İslam Dini" ve "Usul ve Tatbikat" adlı kitapları yayınladı. 23 Ekim 1945 tarihinde vefat etti.

13- A. Hamdi Kasapoğlu: 1907 yılında Burdur'da doğdu. Diyanet İşleri Başkanlığı'nda, Din İşleri Yüksek Kurulu üyeliği ve başkanlığı görevlerinde bulundu. "Halka Din Rehberi" adlı kitap başta olmak üzere değişik kitaplar yayınladı.19.05.1986 tarihinde vefat etti.

14-İbrahim Zeki Burdurlu: 1922 yılında Burdur'da doğdu. Gazi Terbiye Enstitüsü'nden mezun oldu. Lise ve Eğitim Enstitülerinde, Türkçe, Edebiyat öğretmenliği yaptı. Burdur Ortaokulu'yla, Burdur Lisesi'nde Türkçe öğretmeni olarak çalıştı. İlk kitabı "Toprak İnsanları"nı 1945 yılında yayınladı. Şiir ve araştırmalarının yanı sıra, masallar ve oyunlar da yazdı. İbrahim Zeki Burdurlu'nun "Burdur" adlı şiiri, burayı ince desenli halıları, zeybeği, türküler, üzümleriyle anlatmaktadır. 1984 yılında İzmir'de vefat etti.

15-Fakir Baykurt: 1929 yılında Yeşilova'ya bağlı Akçaköy'de doğdu. 1948 yılında Gönen Köy Enstitüsü'nü bitirdi. Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü'nde ve bir yıl ABD Indiana Üniversitesi'nde okudu. Köy öğretmenliği başta olmak üzere değişik görevlerde bulundu.

Sanata şiirle başlayan Fakir Bayburt, köy gerçeklerini işleyen romanlar, öyküler, makaleler, film metinleri, romanlar, yazdı. Yılanların öcü, Tırpan, Irazcanın Dirliği kitaplarından bazıları olarak sayılıyor. Değişik gazetelerde yazıları da yayınlanan Fakir Baykurt, 12 Ekim 1999 tarihinde vefatla aramızdan ayrıldı.

16-Hüseyin Akbaş: 1927 yılında Burdur'da doğdu. Gönen Köy Enstitüsü'nde okudu. Anılarını "Gerçek Düşünce ve Eğitim" adlı kitapta topladı.

17-Halit Asım Demirsoy: 1918 yılında doğdu. 1941 yılında vefatla aramızdan ayrıldı. Ölüm temini işleyen şiirlerini "Ölüm" adlı kitapta topladı.

18-Azime (Karabulut) Korkmazgil: 1933 yılında Burdur Ağlasun'da doğdu. Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü Edebiyat Bölümünü bitirdi. Değişik eğitim kurumlarında, son olarak da Ankara Eğitim Enstitüsünde öğretmen ve yönetici olarak görev yaptı. Öykü yazarı ve ozan Hasan Hüseyin Korkmazgil'in eşi olan Azime (Karabulut) Korkmazgil 1986 yılından bu yana Ağlasun'da yaşıyor.

19-Özgül Özgüven: 1935 yılında Burdur'da doğdu. Ankara Tıp Fakültesi'ni bitirdi. "Yağmur Tutan Güzellik" adlı dördüncü şiir kitabını yayınladı.

20-Muammer Susuzlu: 04 Temmuz 1935 tarihinde Burdur'da doğdu. Orta ve lise eğitimini Burdur Lisesi'nde tamamladı. Değişik alanlarda çalıştı. "Yaşam" isimli şiir kitabıyla "Gülşen" adlı bir sanat dergisi yayınladı. 20.07.2009 tarihinde vefat etti.

21-Mustafa Asoğlu: 1943 yılında Yeşilova ilçesinin Kayadibi köyünde doğdu. Bursa Eğitim Enstitüsü Edebiyat bölümünden mezun oldu. Van, Burdur ve Bingöl Sanat Enstitülerinde öğretmenlik yaptı. İlk kitabı, "Et, Ekmek-Karanfil" adıyla yayımlandı. "Ulus" adlı kitabı milliyet yayınları arasında günyüzü gördü.

22-İsa Kayacan: 20 Eylül 1943 tarihinde Burdur ili Tefenni ilçesi'ne bağlı Ece Köyü'nde doğdu. Ortaokulu Tefenni'de, Liseyi Ankara'da, Lisans eğitimini de AÖF Halkla İlişkiler bölümünde tamamladı. Gazetecilik yaptı. Değişik alanlarda 127 ayrı kitap, Ece adlı bir sanat dergisini 28 sayı yayınladı. 3 bin 540 ayrı gazete ve dergide 31.12.2009 tarihi itibarıyla 41 bin 125 makalesi yayımlandı. Azerbaycan'dan iki fahri doktora, bir fahri profesörlük payesi alan Kayacan, 11 ayrı bakanın basın danışmanlığını yaptı. Doğum yeri Ece Köyünde, 8 bin dolayında kitap ve derginin yer aldığı "İsa Kayacan Kütüphanesi"nin kuruluşunu gerçekleştirdi. Özellikle, Burdur'a yönelik "Burdur Hatırlamaları" ve "Burdur'un Saz ve Söz Ustaları" adlı kitaplarıyla, ilgili çevrelerin dikkatini çekti. İsa Kayacan 21 Mayıs 2009 tarihi itibarıyla buraya bir not koymak istiyor:

-Mayıs 2004'te yayınladığım 20 bölümden oluşan 720 sayfalık "İşte Hayatım" adlı kitabımda belirttiğim, resmi görevlerimin yanında, gazete, dergi ve kitaplarla fazla uğraştığım için, çevreme, aileme fazla vakit ayıramadığımı bu nedenle sıklıkla eleştirildiğimi, bir gün rahmetli eşimin, Bakanlarla çalıştığım dönemlerden birinde sıklıkla geç geldiğim günlerden birinde, evdeki çalışma masama; "Karın olarak, bazı konuları görüşmek üzere, senden randevu istiyorum" kelimelerinin bulunduğu not bıraktığını üzüntüyle ama bir gerçek olarak hatırlarken; 21 Mayıs 2009 tarihinde, ilköğretim 4 üncü sınıfa giden torunum Nazlı Aykut'un buz pateni çalışması sonunda oradan çıkarken; "Dede, sen kitap yazmayı, gazetelerde yazmayı bırak artık. Emekli oldun. Herkesin dedesinin o kadar vakti var ki, onlar sevdikleriyle ilgileniyorlar... Sen, sevdiklerinle ilgilenemiyorsun. Ben seni daha fazla görmek istiyorum." deyişini, ciddi bir ikaz olarak kabul ettim. Ama, neyi, nasıl yapabilecektim, Nazlı'nın eleştirisi ve ikazının temelindeki gerekçeleri, beklentileri nasıl cevap verebilecektim!..

23- Osman Oktay: 1951 yılında Bucak ilçesinde doğdu. 1974 yılında AÜ DTCF'den mezun oldu. Milli Eğitim Bakanlığı'yla TRT'nin değişik kademelerinde görev yaptı. Değişik ödüller alan Osman Oktay, çocuk edebiyatıyla ilgili yazı ve yayınlarıyla dikkat çekti. Pek çok senaryonun altına imza koyan Oktay'ın Bilge Kağan, Manas Destanı, Göç Destanı adlı kitapları başta olmak üzere pek çok kitabı yayımlandı.

24-Arslan Özbey: 1956 yılında Tefenni'de doğdu. AÜ- Siyasal Bilgiler Fakültesi'nden mezun oldu. Ankara Radyosunda, eğitim ve kültür programları hazırladı, metin yazarlığı yanında, değişik ilçelerde Kaymakamlık görevinde bulundu.

25-Abdullah Aşçı: 06 Haziran 1921 tarihinde Burdur'da doğdu. İstanbul Haydarpaşa Lisesi'nden mezun oldu. Hikaye, düz yazı ve şiirleriyle dikkat çeken Aşçı, 1960 yılında ilk kitabı "Bekar Adam"ı yayınladı. Abdullah Aşçı; "Yazar oldum. Gün gelir satar da olurum." görüşüyle dikkat çekti.

26-Binnur Şener: 14 Aralık 1947 tarihinde Burdur'da doğdu. Annesinin istememesi üzerine ortaokuldan ayrıldı. Koyu bir Fakir Baykurt hayranı olan Binnur Şener ilk kitabını "Fakirin Kıyısında" adıyla yayınladı.

27-Atıla Özer: 1949 yılında Burdur'da doğdu. Devlet Mühendislik ve Mimarlık Akademisinin İnşaat bölümünden mezun oldu. Anadolu Üniversitesi Uygulamalı Güzel Sanatlar Yüksek Okulu'nda Yrd. Doç. ve Açıköğretim Fakültesi Televizyonunda Grafik Bölümü Başkanlığı görevlerinde çalıştı. 1973 yılında karikatür çizmeye başladı.

Yurtiçi ve yurtdışında pek çok sergi açtı. Yarışmalarda birincilik, ikincilik, üçüncülük olanları başka olmak üzere değişik ödüller aldı.

28- Dr. İrfan Akay: 1944 yılında Gölhisar ilçesinin Armutlu köyünde doğdu. 1961 yılında İ.Ü.Tıp Fakültesine girdi. Askeri Tıbbiye'ye başvurarak, öğrenimi askeri Tıbbiye'li olarak yaptı. Değişik kuruluşlarda çalıştı. Burdur Devlet Hastanesinde görev yaptı. Burdur Türk Ocağı Başkanlığı görevini yürüttü. Değişik gazetelerde sosyo-kültürel ağırlıklı yazılarıyla dikkat çekti.

29-Gülbahar Ünlü: 1963 yılında, Tefenni ilçesinin Yuvalak köyünde doğdu. İktisat fakültesinden mezun olduktan sonra değişik alanlarda çalıştı. Şiire olan aşkı yüzünden sekreterlik, hizmetçilik, seyyar satıcılık yaptı. Uzun süre İstanbul'da yaşayan Gülbahar Ünlü ilk kitabı olan "Tutkunun Gönüllü Sürgünleri"ni 1996 yılında yayınladı.

30-Sebahat Gümüş: 14 Mart 1954 tarihinde Yeşilova ilçesinin Akçaköy'ünde doğdu. Liseyi öğretmen okulunda, yüksekokulu AÖF'de tamamladı. Değişik okullarda öğretmenlik yaptı. Merkezi Burdur'da bulunan Araştırmacı, Yazar ve Şairler Derneğinin Başkanlığı görevini yürüten Sebahat Gümüş, ilk şiir kitabı "Gizemli Duygular"ı yayınladı.

31-Müzeyyen Düdük: 1929 yılında İzmir'de doğdu. 12 yaşında şiir yazmaya başlayan Müzeyyen Düdük 2004 yılında "Gönüllerden Gönüllere" adlı ilk şiir kitabını yayınladı.

32-Ahmet Ali Bilgen: 1946 yılının son günlerinde Ağlasun ilçesinin Mamak köyünde doğdu. Muğla İlk Öğretmen Okulu'nu, arkasından Ankara Gazi Orta Öğretmen ve Eğitim Enstitüsü'nü bitirdi. Gümüşhane'den Uşak'a Ankara'dan Burdur'a değişik yörelerdeki okullarda Türk Dili ve Edebiyatı öğretmenleri olarak 28 yıl çalıştıktan sonra emekli oldu. Ahmet Ali Bilgen değişik gazetelerde köşe yazarlığı yaptı.

33-Hanım Akçay: Burdur ilimizin Kemer ilçesinde dünyaya geldi. "Erkek çocuğu bekleyen aileme 1 Nisan şakası gibi, kız çocuğu olarak dünyaya gelmişim" diyen Hanım Akçay, Burdur Gençlik ve Spor İl Müdürlüğü'nde masa tenisi antrenörü olarak çalıştı. Müzik öğretmenliği yapan Hanım Akçay'ın gazete ve dergilerde şiirleri ve köy çıkışlı roman denemeleri yayınladı.

34-Dr. Yusuf Ekinci: 1943 yılında Burdur'da doğdu. Necati Bey Eğitim Enstitüsünden mezun oldu. Değişik görevlerde çalıştı. Milli Eğitim Bakanlığı Müsteşar Yardımcılığı ve Burdur Milletvekilliği yaptı.

35-Ziya Yüce: Bucak doğumlu. Bağ-Kur Genel Müdürlüğünde, Başbakanlıkta, Daire Başkanı ve Genel Müdür Yardımcısı olarak çalıştı. Şiir kitapları yayınladı.

36-Güner Özkan: 1944 yılında Burdur'un Gölhisar ilçesinde doğdu. İstanbul, Atatürk Eğitim Enstitüsü Resim-iş Bölümünden mezun oldu. Liselerde öğretmenlik, İl kültür Müdürlüğü yapan, Türkiye'de pek tanınmayan çalgılarla ilgili araştırmalar yapıp, uygulamaya

koyan, İzmir Devlet Klasik Türk Müziği Korosu Müdürü olarak çalışan, Güner Özkan'ın "geleneksel Türk Çalgıları" koleksiyonu bulunuyor.

37-Sadık Deda: 1947 yılında İzmir'de doğdu. Burdur nüfusuna kayıtlı olan, Sağlık ve Sosyal yardım Müdürlüğünde Personel Şube Müdürü olarak çalışan,1962-1969 yıllarında futbol oynayan, 1969 yılında futbol hakemliğine başlayan Sadık Deda, FİFA listesinde yer aldı. Türkiye liglerinde maç yönetti. Yurtdışında 25 müsabakada hakem olarak görev yaptı.

38-Mustafa Karaca: 1949 yılında Burdur'da doğdu. Ankara Hukuk Fakültesinden mezun oldu. Avukatlığının Yanında ressamlığıyla da ünlenen, değişik ödüller alan, Burdur Müzik ve Folklor Derneğinin kurucuları arasında yeralan, bu derneğin TSM koro çalışmalarına ud ve ney çalarak katılan Mustafa Karaca, bu koronun şefi olarak da hizmet verdi.

39-Leyla Buhara: 1950 yılında Burdur ili Yeşilova ilçesinde doğdu. Öğretmenlik yaptığı yıllarda güzel sanatların her dalıyla ilgilenen, şiirleri bestelenen, yağlı boya çalışmalarını sergileyen Leyla Buhara'nın bazı tabloları Kültür Bakanlığı koleksiyonunda bulunuyor.

40-Esengül Boyacıoğlu İnalpulat: 1958 yılında Burdur'da doğdu. Değişik kuruluşlarda çalıştı. Ebru işçiliğinde sanatın inceliklerini öğrencilerine aktardı.

41-Asuman Şenel: 1958 yılında Sivas'ta doğdu. Atatürk Ün. Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünden mezun oldu. Hikayeleriyle ödüller aldı. "Burdur Geleneksel Giysileri ve Giysi Aksesuarları" adlı kitabı Valilikçe yayınlandı.

42-Kadir Ertaş: 1961 yılında Burdur'un Kemer beldesinde doğdu. PTT'de memur olarak çalıştı. AÜAÖ Fakültesi Ev İdaresi Bölümünden mezun oldu. Değişik konularda yayınlanan pek çok şiiri bulunuyor.

43-Halil Erdem: 1961 yılında Burdur'un (Dirmil) Altınyayla ilçesine bağlı Çörten köyünde doğdu. Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sınıf Öğretmenliği Bölümünden mezun olan Halil Erdem, ilk şiir kitabını 1990 yılında yayınladı. Sonraki yıllarda,değişik konulardaki kitapları günyüzü gördü.

44-Yusuf Erkan: 05.08.1970 tarihinde Gölhisar'a bağlı Evciler köyünde doğdu. Gazi Üniversitesi Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi "Konaklama İşletmeciliği" bölümünden mezun oldu. Burdur'un folklor ve turizmiyle ilgili değişik kitapları yayınlandı.

45-Nadir Aşçı: 24.09.1976 tarihinde, Burdur'un Tefenni ilçesine bağlı, Beyköy beldesinde doğdu. Karadeniz Teknik Ün. Sınıf öğretmenliği bölümünden mezun olan Nadir Aşçı, değişik okullarda öğretmenlik yaptı ve şiirlerini bazı kitaplarda topladı.

46-Osman Gülmen: 1926 yılında Bulgaristan'da doğdu. Tahsilini eski usul ve eski yazı üzerinden yaptı. Bulgaristan'da "Türkiye lehine casusluk" yaptığı gerekçesiyle tutuklandı. 1956 yılında hapisten salıverildi. Taşocoklarında çalıştı, öğretmenlik yaptı. Lise mezunu olan, 20.11.1969 tarihinde Türkiye'ye göç eden, Tefenni'ye gelen, Tefenni Belediyesinde muhasiplik yapan Osman Gülmen, "Tefenni" kitabının yazarları arasında, Fatih Şimşek'le birlikte yer aldı.

47-Fatih Şimşek: 1976 yılında Burdur'un Tefenni ilçesinde dünyaya geldi. Lisansını Gazi Ün. Kamu Yönetimi bölümünde tamamlayan, Yapı Kredi Bankası ve Tapu Kadastro Genel Müdürlüğünde çalışan Fatih Şimşek, "Tefenni" kitabının yazarları arasında, Osman Gülmen'le birlikte yer aldı.

48-Murat Özmen: 1932 yılında, Burdur'un Karamanlı ilçesinde doğdu. İstanbul Üniv. Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünden mezun oldu. Lise ve Yüksek Okullarda edebiyat öğretmenliği yaptı. Değişik dergilerde yazdı, pek çok kitabı yayımlandı.

49-Rıza Bulut: Burdur'da doğdu. Öğretmenlik yaptı. Burdur Gazetesinde makaleler yazdı. 31 Aralık 2008 tarihinde vefatla aramızdan ayrıldı.

50-Süleyman Sırrı Taraşlı: 1931 yılında Denizli-Tavas'ta doğdu. Orta öğrenimini Burdur'da, yüksek öğrenimini Zonguldak'ta tamamladı. Genel Müdürlük yapan, siyasetin içinde yer alan, pek çok önemli projenin hayata geçirilmesini sağlayan, "Dumanoğulları"ndan Koca Taraşlı Soyağacı" adlı kitabı yayınlayan Süleyman Sırrı Taraşlı, 26 Mayıs 2007 tarihinde vefatla aramızdan ayrıldı.

51-Çetin Bozcu: 15 Temmuz 1937 tarihinde Burdur merkezde doğdu. Ankara, Meslek Yüksek Okulundan mezun oldu. Değişik kuruluşlarda çalıştı, Burdur Belediye Başkanlığı yaptı. Burdur ağzıyla yazdığı, yayınladığı şiirleriyle dikkat çekti.

52-Sami Bülbül: 01.04.1965 tarihinde Burdur'un Bucak ilçesinin Karacaören köyünde doğdu. Türk Dili ve Edebiyatı öğretmenliği ve Lise Müdürlüğü yaptı. Yayınlanmış şiir kitaplarıyla dikkat çekti.

53-Mehmet Cadıl: 1947 yılında, Antalya'nın Korkuteli ilçesinde doğdu. Burdur'un Bucak ilçesinde çalışmaya başladı. Mermercilik alanında başarılı çalışmalar yaptı. Yurtdışına mermer ihracatıyla bölgeye önemli katkılar sağladı. Medya kuruluşlarıyla da Burdur için önemli hizmetler getirdi. TBMM üstün hizmet ödülü aldı. Kırkpınar Güreş Ağılığı yaptı.

54-Dündar Ersan: 1962 yılında, Burdur'un Yakalar köyünde doğdu. Eskişehir İTİA İşletme Fakültesinden mezun oldu. Mermer sektöründe ocak ve fabrika işletmeciliği yaptı. Serbest Muhasebeci olarak çalıştı. Gazetelerde yazıları ve şiirleri yayımlandı.

55-Ali Gözütok: 1937 yılında, Burdu'un Eğneş (Çalıcı) köyünde doğdu. İlahiyat Fakültesinden mezun oldu. Değişik liselerde öğretmenlik ve müdürlük yaptı. Lise yıllarında şiir yazmaya başlayan Gözütok'un, yayınlanmış şiir kitapları bulunuyor.

56-Hasan Konu: 1957 yılında, Burdur'un Bucak ilçesinde doğdu. Çanakkale Gökçeada Öğretmen Okulundan mezun oldu. Hikaye kitapları yayınlanan, pek çok ödülün sahibi olan, değişik ilköğretim okullarında öğretmenlik yapan Hasan Konu'nun adı, Bucakta bir parka verildi.

57-Durmuş Öcal: 1934 yılında, Burdur'un Yeşilova ilçesine bağlı Bademli köyünde doğdu. Değişik fabrikalarda ve yurtdışında çalıştı. Habercilik yaptı. Kültürel ağırlıklı bülten yayınladı.

58-Nazmi Önder: 1946 yılında, Burdur'un Bucak ilçesine bağlı Seydi köyünde doğdu. Isparta Gönen İlköğretmen okulundan mezun oldu. Farklı bölgelerde öğretmenlik yaptı. Değişik şiir kitapları yayımlandı.

59-Gonca Özmen: 1982 yılında, Burdur'un Tefenni ilçesinde doğdu. İstanbul Üniv. İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümünden mezun oldu. Şiirleri, Varlık Dergisinde yayımlandı. Ödüller aldı. Şiir kitapları günümüzde gördü.

60-Osman Tekerci: 1956 yılında, Burdur'un Bucak ilçesinde doğdu. Konya Selçuk Üniv. Eğitim Enstitüsü ve Eskişehir, AÜAÖF 'den lisansını tamamlayarak mezun oldu. Değişik

İlköğretim okullarıyla, Liselerde Türkçe öğretmenliği yaptı. Şiir ve tiyatroya ilgisi büyük olan Osman Tekerci'nin yayınlanmış şiir kitapları bulunuyor.

61-Kamile Yılmaz: 01.12.1948 tarihinde Burdur'un Çavdır ilçesine bağlı Karaköy'de doğdu. Muğla İlköğretmen Okulu'nu bitirdi. Değişik bölgelerde öğretmenlik yaptı. Amatör olarak tiyatrodan oynadı. Radyolarda programlar hazırlayıp sunan Kamile Yılmaz'ın yayınlanmış pek çok kitabı bulunuyor.

62-Hüseyin Zeybek: 1953 yılında, Burdur'un Göllühisar ilçesine bağlı Kargalı köyünde doğdu. Değişik kuruluşlarda çalıştı. Almanya'ya gitti. Bu ülkede Sendika Başkanı olarak görev yaptı. Türkiye'ye döndü. Yayınlanmış şiir kitapları bulunuyor.

63-Kemal Türkay: 1936 yılında, Tefenni'de doğdu. Ziraat Bankasında çalıştı. Cura,bağlama, kaval ustası olarak onlarca programda yer aldı. Güreş organizasyonlarında görev aldı. 1992 yılında vefatla aramızdan ayrıldı.

64-Osman Apaydın: 1951 yılında, Burdur'un Kozluca beldesinde doğdu. Değişik kuruluşlarda çalıştı. Yayınlanmış onlarca şiiri bulunan Osman Apaydın, 23.10.2006 tarihinde vefatla aramızdan ayrıldı.

65-Nezihe Çetiner: Burdur Merkez Yarıköy'de yaşıyor. Değişik konularda yazıp yayınladığı şiirleri bulunuyor.

66-Ramazan Şencan: 1966 yılında Burdur'da doğdu. Valilikte çalıştı. Futbol oynayan Ramazan Şencan'ın yayınlanmış şiirleri bulunuyor.

67-Vesile Alyanak: 28 Şubat 1950 tarihinde Burdur'un Suludere köyünde doğdu. 12.10.1994 tarihinde şehit olan oğlu Ümit için yazdığı şiirleri, Burdur Valiliğince kitaplaştırıldı.

68-Ali Yücel: 20 Nisan 1947 tarihinde Burdur'un Aziziye köyünde doğdu. Tarım Bakanlığı bünyesinde Ziraat Teknisyeni olarak görev yaptı. Daha sonra İktisat Fakültesini bitirdi. Şube Müdürü olarak çalıştı. "Bana Göre İslam Dini" adlı araştırma kitabını yayınladı. Aziziye Folklor Ekibinin yaşamasında önemli katkılarda bulundu.

69- Hasan Akın: 1965 yılında, Burdur'un Aziziye köyünde doğdu. Burdur Endüstri Meslek Lisesinin torna - tesfiye bölümünden ve AÖF İşletme Fakültesinden ön lisansla mezun oldu. Burdur Eğitim Fakültesi Halk Oyunları Ekibi'ni Türkiye finaline taşıyan, Burdur Folklor Araştırma Derneğinin kurucuları arasında yer alan ve Başkanlığını yürüten Hasan Akın'ın, Teke yöresi halk kültürüyle ilgili çalışma ve yayınları bulunuyor.

C-BİLİM ADAMLARI

1-Prof. Dr. Halil İbrahim Kafesoğlu: 1914 yılında Tefenni ilçesinde doğdu. 1940 yılında Ankara DTCF'den mezun oldu. Değişik üniversitelerde Türk Tarihi profesörlüğü yaptı. İ.Ü Edebiyat Fakültesi Umumi Türk Tarihi kürsüsü başta olmak üzere bu alanda değişik yerlerde hizmet verdi. 1965 yılında Kültür Ocağı Başkanı, İstanbul Milliyetçi Öğretmenler Birliği Başkanı oldu. 1976 yılında Altan Deliorman ile birlikte Lise 1 ve 2 tarih ders kitaplarını yazdı. Bazı kaynaklara göre 17 Ağustos 1984 bazı kaynaklara göre de 1987 yılında vefat etti. Tefenni Lisesinin adı 1990 yılında "İbrahim Kafesoğlu Lisesi" olarak değiştirildi.

2-Prof. Dr.Ethem Ruhi Fıglalı: 08.12.1937 tarihinde Burdur'da doğdu. AÜ İlahiyat Fakültesi'nden mezun oldu. Muğla Üniversitesi'nde rektörlük yapan Fıglalı çeşitli ansiklopedilere, ihtisas alanında 50 dolayında madde yazdı.

3-Prof. Dr. Metin Özata: 1958 yılında, Burdur'da doğdu. GATA Askeri Tıp Fakültesinden birincilikle mezun oldu. Değişik kuruluşlarda çalıştı. Mesleğiyle ilgili yayınlanmış pek çok makalesi ve kitabı yanında "Burdur Tarihi" adlı kitabıyla dikkat çekti. Farklı ödüller aldı.

4-Prof. Dr. Muharrem Gökçen: Burdur, Tefenni Sazak köyü nüfusuna kayıtlı. Eğitimi tamamlamak üzere gittiği ABD'ye yerleşti. Tıp, özellikle de kanser araştırmaları alanında ihtisas yapan, Prof. Dr. Muharrem Gökçen'in ismi Tefenni'de bir caddeye verildi.

5-Prof. Dr. Mustafa Gülmen: 1942'de doğdu. 1966 yılında Tıp Fakültesinden birincilikle mezun oldu. Tefenni nüfusuna kayıtlı Prof. Dr. Mustafa Gülmen, tahsilini TSK adına tamamladı. Onlarca bilimsel yayını bulunan Gülmen, cerrahi çalışmalarını sürdürüyor.

6-Prof. Dr. Mehmet Kara: 1945 yılında Tefenni'de doğdu. Ankara Üniv. Ziraat Fakültesinden mezun olan, değişik Üniversite ve Bakanlıklarda çalışan, Prof. Dr. Mehmet Kara'nın yayınlanmış kitapları bulunuyor.

7-Prof. Dr. Emine Cebe: 04.03.1953 tarihinde, Burdur'un Tefenni ilçesinde doğdu. İzmir Yüksek Öğretmen Okulu ve Ege Üniv. Fen Fakültesi Fizik-Matematik Bölümünden mezun oldu. Değişik üniversitelerde çalıştı.

8-Prof. Dr. Azmi Özcan: 1960 yılında, Burdur'da doğdu. Değişik üniversitelerde dersler veren Prof. Dr. Azmi Özcan, Bilecik Üniversitesi Rektörü olarak görev yaptı.

9-Prof. Dr. Görsev (Gülmen) Yener: 1965 yılında, Tefenni'de doğdu. 9 Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesinden 1988 yılında mezun oldu. Değişik Tıp Fakültelerinde görev yaptı.

10-Prof. Dr. Levent Yoleri: Celal Bayar Üniversitesi Tıp Fakültesi Plastik Rekonstrüktif Cerrahi Ana Bilim Dalı Başkanlığı yaptı.

11-Doç. Dr. Süleyman Gülmen: 1945 yılında doğdu. İlkokulu Tefenni'de bitirdi. Hacettepe Üniv. Diş Hekimliği Fakültesinden 1968 yılında mezun oldu. Tefenni nüfusuna kayıtlı Gülmen'in, Tıp literatüründe yayınlanmış pek çok makalesi bulunuyor.

12-Doç. Dr. Salih Aydemir: 1968 yılında, Burdur'un Tefenni ilçesinde doğdu. Ankara Üniv. Ziraat Fakültesinden 1992 yılında mezun oldu. Değişik Fakültelerle, Harran Üniv. Ziraat Fakültesi Toprak Bölümü öğretim üyeliği yaptı.

13-Yrd. Doç. Dr. Veli Öztürk: 1960 yılında, Burdur'da doğdu. 9 Eylül Üniv. İlahiyat Fakültesinden 1985 yılında mezun oldu. DEÜ, İlahiyat Fakültesinde öğretim üyeliği yaptı.

14-Yrd. Doç. Dr. Ali Naci Arıkan: 1964 yılında, Tefenni'de doğdu. Marmara Üniv. Eğitim Fakültesi Beden Eğitimi ve Spor Bölümünden 1990 yılında mezun oldu. Değişik okullarda beden eğitimi öğretmenliği, Süleyman Demirel Üniv. Burdur Eğitim Fakültesinde Beden Eğitimi ve Spor Bölümünde Araştırma görevlisi olarak çalıştı.

15-Yrd. Doç. Dr. Ahmet Bilgin: 1971 yılında Isparta-Yalvaç'ta doğdu. Tefenni nüfusuna kayıtlı olan, Karadeniz Teknik Üniv. Fen-Edebiyat Fakültesi Kimya Bölümünden mezun olan, Yrd. Doç. Dr. Ahmet Bilgin aynı Üniversitede 1993 yılında araştırma görevlisi olarak

çalışmaya başladı. Bilgin'in, Uluslararası hakemli dergilerde yayınlanan pek çok bilimsel makalesi bulunuyor.

16-Yrd. Doç. Dr. Kadir Aşkın Peker: 02 Nisan 1972 tarihinde Tefenni'de doğdu. Bilkent Üniv. Elek. Elektronik Mühendisliği Bölümünden 1996 yılında mezun oldu.

17-Yrd. Doç. Dr. Şevkiye Kazan: Burdur'da doğdu. Ankara Üniv. DTCF Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünden mezun oldu. Değişik bölgelerde Türk Dili ve Edebiyatı ve Türkçe Öğretmenliği yaptı. MAKÜ, Eğitim Fakültesinde Türkçe Eğitimi Bölümünde Öğretim Üyeliği ve Teke Yöresi Kültürü Uygulama ve Araştırma Merkezi Müdürü olarak görev yaptı.

18-Şengül Kazan Kırçık: Burdur'da doğdu. Dicle Üniversitesi Eğitim Fakültesi Beden Eğitimi ve Spor Bölümünden mezun oldu. Değişik liselerde beden eğitimi öğretmenliği yaptı. MAKÜ, Eğitim Fakültesi Beden Eğitimi ve Spor Bölümünde öğretim elemanı olarak çalıştı.

D-HALK ŞAİRLERİ VE ÖZANLARI

1-Vecai (Aşık Vecai): 1794 yılında Burdur'da doğdu. Lirik ve halk şairi olarak tanındı. Yaşadığı dönemde eserlerini bağlama eşliğinde seslendirdiği biliniyor.

2-Haki: Hakkında fazla bilgi yoktur. "İnsanoğlu" adlı koşmasının sonunda, kendini tanıtmaya imzasından, "Haki hal olduğu andır-Haki yeksan olunca" sözünden bu mısraların Haki'ye ait olduğu anlaşıyor.

3-Şemsi Baba: Burdur'un Konak mahallesinden bir halk şairidir. Torunu Mustafa Şemsi de dedesi gibi halk şairi olup saz ve ud çalmıştır. Şemsi Baba, saz çalan ve muamma açan irticalen şiir söyleyen bir halk şairidir.

4-Kemali Baba: Burdurlu olduğu sanılmaktadır. Burdur'da yaşamış bir halk şairi olan Kemali Baba'nın üstüne fazla bilgi yoktur. Burdur'da yaşamış evliyalara hakkında bir "methiye"si bulunmaktadır.

5-Hayri Sine (Aşık Enis): 1931 yılında Burdur'da doğdu. Uzun süre "Aşık Enis" mahlasını kullandı. Değişik kuruluşlarda çalıştı, reji ve operatör asistanlıklarında bulundu. Kendi matbaasında el pedalıyla "Gurbet Öyle Acı ki" adlı kitabını yayınladı.

6-Osman Akkoç: 1944 yılında Gölhisar ilçesinde doğdu. Değişik kuruluşlarda çalıştı. Orman Genel Müdürlüğü kuruluşlarında Orman Muhafaza Memuru olarak görev yaptı. Bilinmeyen yöre türkülerinin hikaye ve sözlerini topladı. Milli Eğitim Müdürlüğü, Halk Eğitimi Müdürlüğü, Burdur İl Kültür ve Turizm Müdürlüğüne şiirlerinin yer aldığı "Gölhisarlı Halk Şairi Osman Akkoç" adlı şiir kitabı günyüzü gördü.

7-Memiş Acar (Feryadi): 1945 yılında Yeşilova, Armutlu köyünde doğdu. (Feryadi) mahlasını kullandı. Değişik yerlerde polis olarak görev yaptı. "Yedikapılı" adlı ilk şiir kitabını 2004 yılında yayınladı.

8-Ali İrşi(Ozan İrşadi): 1951 yılında Burdur'da doğdu. Düzce Orman Tekniker Okulunu 1970 yılında bitirdi. Akara Meslek Yüksekokulundan mezuniyetiyle Yüksek Tekniker olan Ali İrşi'nin yayınlanmış kitapları var.

9-İbrahim Can (Aşık Sarı): 05 Ekim 1953 tarihinde Yeşilova ilçesinin Büyükyaka köyünde doğdu.13 yaşında bağlama çalmaya başladı. Köy Hizmetleri İl Müdürlüğünde çalışan İbrahim Can, 1979 yılında I. İnsuyu Festivalinde seslendirdiği "Tezgahtında Dokur Halı" türküsüyle tanındı.

10-Aşık Ömer Erkan: 1957 yılında Dirmil’de (Altınyayla’da) doğdu. Kadir Turan, Mahmut Kılınç, Aziz Karakaya, Mehmet Yıldırım, Ali Tekin gibi ustalarla çalıştı. Bağlama, Sipsi, zurna ve davul çalan Aşık Ömer Erkan’ın kendisine ait türküleri bulunmaktadır.)

11-Çörtlenli Aşık Hüseyin (Karakaya): Altınyayla (Dirmil) ilçesinin Çörtlen köyünde 1323 yılında doğdu.Curayı ustaca seslendiren Çörtlenli Aşık Hüseyin (Karakaya) 15.08.1973 tarihinde vefatla aramızdan ayrıldı.

12-Asmalı’lı Aşık Osmanali Aslan: 1328 yılında Gölhisar’ın Asmalı köyünde doğdu. Kendi tarzında çaldığı bağlamayı başkalarına öğreterek, zamanımıza taşınmasında büyük emeği geçen, Asmalı’lı Aşık Osmanali Aslan 1990 yılında vefatla aramızdan ayrıldı.

13-Ramazan Kantürk (Aşık Revani): 1941 yılında Gölhisar’da doğdu. Şiire oniki yaşında başladı. Taşlamalar, türküler ve ağıtlar yazdı. Kendi parçalarını çalıp söyleyen Ramazan Kantürk, sazını omzuna alıp köy köy dolaştı.

14-Saim Tanrıver (Aşık Saim): 1947 yılında Burdur’un Yenice Mahallesiindeki 17 nolu evde dünyaya geldi. Eşinin görme, oğlunun zeka özürlü oluşu nedeniyle hayatı acılarla geçti.45 yıldır yazdığı ve yayınladığı şiirlerinde yoksulluk konusunu değişik yönleriyle işledi.

E-TÜRK HALK ve SANAT MÜZİĞİ ALANINDAKİLER

1-Ahmet Yamacı: 1926 yılında Tefenni ilçesinde doğdu. Gönen İlköğretmen okulunda okudu.1944 yılında Ankara Radyosunda açılan imtihanla bağlama dalında birinci oldu. 1954 yılında İstanbul Radyosu Yurttan Sesler Korosu şefliğine atandı. TRT’de Bilimsel Araştırma ve repertuar kurulu üyeliği yaptı. Binden fazla türkü ve oyun havası derledi.

Tefenni Teke Zortlatması’nı, Tefenni yöresinin deyimiyle “Şelpeyi” radyoda ilk lanse eden Ahmet Yamacı 21.03.1987 tarihinde İstanbul’da vefat etti ve Zincirlikuyu Mezarlığında toprağa verildi.

2-Hamit Çine: 04 Nisan 1926 tarihinde Burdur’da doğdu. Lise tahsilini İstanbul Haydarpaşa Lisesinde yatılı olarak tamamladı.14 yaşında bağlama çalmaya başladı. Liseyi bitirdikten sonra Hukuk Fakültesinde bir yıl okudu.Sonra, İzmir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Sanayi İşletmeciliği bölümünden mezun oldu. Ege Üniversitesi Devlet Türk Musikisi Konservatuarında öğretim görevlisi olarak çalıştı. Burdur valiliği yayınları arasında günyüzü gören “Burdur’dan Damlalar” adlı kitabı, teke yöresi folklorunun ansiklopedisi niteliğindedir.

3-Salih Urhan: 1926 yılında Yeşilova ilçesinde doğdu. Babası Ali Urhan yöresinin en iyi bağlama çalanlarından olduğu için, küçük yaşta bağlamayı tanıdı. 1939-1945 yılları arasında Isparta Gönen Köy Enstitüsünde okudu.

1969 yılında TRT’nin açmış olduğu yetişmiş sanatçı sınavına kabak kemane ile katılan Salih Urhan başarılı bulundu ve yıllarca TRT’de kabak kemanesiyle görev yaptı.2004 yılında yayınladığı “Öyküleri ve Notalarıyla Gurbet Havaları” adlı kitabıyla dikkat çekti.

4-Sümer Ezgü: Annesi Burdurlu babası Trabzonlu bir öğretmendir. Sümer Ezgü 1960 yılında dünyaya geldi. Çocukluğu, Burdur ilimizin Bucak kasabasında geçti.

Ortaokulu Bucak’ta liseyi Burdur’da okudu. Sümer Ezgü 1977 yılında başladığı 19 Mayıs Gençlik ve Spor Akademisinin Hentbol bölümünden mezun oldu. Halk oyunları ve Türk Halk

Müziği koro çalışmalarında bulundu. TRT Ankara radyosunun açtığı ses sanatçısı sınavını kazanarak göreve başladı. "Bağlamada tavrı" dersleri aldı.

1981 yılında TRT'ye profesyonel ses sanatçısı olarak girdi. TRT başta olmak üzere değişik TV kanallarında programlar hazırlayıp sundu. Ankara Ü. DTCF Fakültesinde halk müziği dersleri verdi.

5-Rahmi Uğur: 1907 yılında Burdur'da doğdu. Devletin değişik kademelerinde çalıştı. Müzik, folklor ve tarih alanlarındaki araştırmalarıyla dikkat çekti. Burdur tarihini yazdı. Burdur folkloru içinde yer alan halk kültürü ve oyun havalarını, gelenek ve göreneklerini yansıtan önemlilerini, notaya almak suretiyle derleyerek bir eserde topladı.

6-Kemal Caner: 31.12.1951 tarihinde Yeşilova'da doğdu. 1976 yılında Elektrik Mühendisi oldu. TRT'nin açtığı TSM sınavını kazanarak Ankaralı oldu. Sonraki yıllarda TRT'nin İstanbul Radyosunda çalışmaya başlayan Kemal Caner, pek çok bestesiyle TRT repertuarının zenginleşmesini sağlayanlar arasında yer aldı.

7-Şahin Akay: 01.05.1960 tarihinde Gölhisar'ın Hisarardı köyünde doğdu. Lise eğitimini Gölhisar'da tamamladı. 1981 yılında TRT'nin açtığı ses ve saz sanatçısı sınavına sipsi dalında katıldı ve başarılı oldu. 1987 yılında kaval dalında gösterdiği başarısıyla TRT İzmir Radyosu sanatçıları arasında yer aldı.

8-Ferhat Erdem: 1963 yılında Gölhisar Çatak köyünde doğdu. Liseyi Gölhisar'da bitirdi. Konya Kültür ve Turizm Müdürlüğünde Folklor Araştırmacısı olarak çalıştı. TRT Ankara Radyosunda açılan yetişmiş ses sanatçısı sınavlarındaki başarısından sonra, "Sipsi ve kaval sanatçısı" olarak çalışmaya başladı.

9-Kadir Turan: 1335 yılında Dirmil'de (Altınyayla) doğdu. Geçimini yaren geceleri ve düğünlerde çaldığı curayla sağladı. Eserleri arasında; Kezban yenge, Çek deveci, Bizim yaylarımız, yayla yolları, Erik dalı gevrek olur, Şu Dirmil'in çalgısı gibi pek çok ünlü türkünün yer aldığı "deli Kadir" lakabıyla anılan Kadir Turan 28.06.1988 tarihinde vefatla aramızdan ayrıldı.

10-Mehmet Turgut (Paskal Mehmet): 1896 yılında, Burdur'un Tefenni ilçesine bağlı Hüyük köyünde doğdu, 1977 yılında TRT, Antalya Radyosu'nda mahhali sanatçı sınavına katılarak başarılı oldu. Bant yayını ve canlı yayınlara katılarak dikkat çekti.

11-Mustafa Kara (Hüyükklü Arap): 1926 yılında, Tefenni'ye bağlı Hüyük köyünde doğdu. Üç yıllık ilkokulu bitirdi. 1958 yılında TRT Antalya Radyosunda açılan sınava katıldı, başarılı oldu.

12-Ahmet Turgut: 1946 yılında Burdur'un Tefenni ilçesine bağlı Hüyük köyünde doğdu. Ortaokul yıllarında Arap Sait'den etkilenen Ahmet Turgut, 25 lira karşılığında Arap Sait'den aldığı cura ile çalıp söylemeye başladı. Dedesi Paskal Ahmet Çavuş'dan çok şey öğrenen, Gönen İlköğretmen okulundan mezun olan Ahmet Turgut, belirli bir süre öğretmenlik yaptı. Halk Eğitim Merkezi Müdür Yardımcısı olarak çalıştı. Bağlama çalan Ahmet Turgut bir müzik evinin yöneticiliğini yaptı.

13-Erdoğan Çetiner: 1927 yılında Tefenni ilçesi-Ferizli çiftliğinde doğdu. Tefenni yöresinin türkülerini ve oyun havalarını icra ederek, yöre halk müziğini yaşatmaya çalıştı.

14-Osman Eryılmaz: 1935 yılında, Burdur'un Tefenni ilçesine bağlı Çaylı köyünde doğdu. Yöresel sanatçılığı 1949-1950 yıllarına dayanan Osman Eryılmaz, 1963 yılında TRT, Antalya Radyosu'nda açılan sınava katıldı, başarılı oldu.

15-Hafız Rıza Yağız: 1941 doğumlu olan, Burdur'lu Hafız Rıza Yağız, İmam Hatip Okulundan mezun oldu.1958 yılında İmamlığa tayin edildi. TRT Antalya Radyosunda iki yıl çalıp söyledi. TRT Repertuarında pek çok eseri bulunan Rıza Yağız, 1995 yılında emekli oldu. "Memleketin aydın imamlarından, cemaati oynatan imam" gibi ünvanlar aldı.

16-Ahmet Ali Selçuk: 1944 yılında, Burdur ili Tefenni ilçesine bağlı Hasanpaşa köyünde doğdu. Ahmet Yamacılar sülalesinden olan Selçuk, Hüyükli Mustafa Kara'dan çok şey öğrendi.1980 yılında TRT Antalya Radyosun'ndaki sınava girerek başarılı oldu.

17-Mahmut Özcan: 1947 yılında, Burdur'un Çeltikçi ilçesinde doğdu. Bağlama çalan Mahmut Özcan, 1977 yılında TRT Antalya Radyosu'ndaki sınava girerek başarılı oldu.

18-Alaeddin Atasoy: 1949 yılında Burdur merkez Aziziye köyünde doğdu. Aziziye folklor ekibi içerisinde yeralan Atasoy, 1967 yılında Turizm ve Tanıtma Bakanlığınca, Türkiye genelinde düzenlenen yarışmada "Türkiye birinciliğini" aldı.

19-Mehmet Ali Kayabaş: 150 yılında, Burdur-Altınyayla (Dirmil) ilçesinin Kızılyaka köyünde doğdu. Sipsi, davul, zurna ve saz çalan Kayabaş, 1980 yılında İzmir Gençlik Kültür Merkezinin ekibiyle, 07.09.1980 tarihinde katıldıkları Fransa'nın Dijon kentinde 52 ülkenin katıldığı yarışmada birinci olan ekip içinde yer aldı.

20-Süleyman Özen: 1952 yılında, Burdur merkez Kozluca köyünde doğdu. Gazi Eğitim Enstitüsünden mezun oldu. Teke yöresi kültürüyle ilgili araştırmaları bulunan Süleyman Özen, "Yarenler Grubu" içinde yer aldı.

21-Süleyman Yakan: 1955 yılında, Burdur'un Kozluca beldesinde doğdu. Saz çalan Süleyman Yakan, TRT'nin değişik programlarına katılarak çalıp söyledi.

22-Eşref Yurdasiper: 03.04.1955 tarihinde, Burdur'un Karamanlı ilçesine bağlı, Mürseller köyünde doğdu. Burdur Eğitim Enstitüsünden mezun olan Yurdasiper, Halk Oyunları Federasyonu il temsilciliği yaptı.

23-Hacı Ali Yılmaz: 1956 yılında, Burdur merkez Karaçal köyünde doğdu. Küçük yaşta bağlamayla tanışan, kendine ait derlemeleri bulunan Hacı Ali Yılmaz, yedi kaset doldurdu.

24-Mehmet Bedel: 1964 yılında Burdur'un Aziziye köyünde doğdu. Anadolu Üniv. İşletme Fakültesinden mezun oldu. Babası Ali Bedel'den etkilenecek küçük yaşlarında, kabak, kemane ve sipsi çalmaya başladı. Halk müziği oyunları korolarında ve Grup Yarenleri kuranlar arasında yer aldı. Halk Oyunları Federasyonu İl Temsilciliği yaptı. Nefesli sazlar üzerindeki araştırmalarıyla dikkat çekti.

25-Cahit Anık: 1940 yılında Burdur'da doğdu. Ortaokul üçüncü sınıfta bağlama çalmaya başladı. Burdur Lisesinde resim öğretmenini olarak görev yapan, Nejat Günel'in Atölyesinden mezun olan Cahit Anık, Burdur'un tanıtımında önemli katkılarda bulundu.

26-Mehmet Çelikdemir: 1958 yılında, Burdur'un Bucak ilçesine bağlı Çamlık köyünde doğdu. Düdük "Sipsi" çalmaya keçi güderken küçük yaşlarda başladı. Durmuş Yazıcıoğlu'ndan nota ve solfej dersleri aldı. Kabak kemane çalmayı da bu sıralarda başladı.

27-Emin Demirayak: 1934 yılında Dirmil'de (Altınyayla) doğdu. Saz çalan, türkü söyleyen 1964-1980 yılları arasında plakları yayınlanan Emin Demirayak, 11 Eylül 1980 gecesi öldürüldü.

28-Tahsin Yazar: 1957 yılında Burdur merkez Kartalınarı köyünde doğdu. Gönen Öğretmen Okulundan mezun olarak öğretmenliğe başladı. Değişik illerde öğretmen olarak çalıştı. Kabak kemaneyi çok seven, bölge halk oyunları yarışmalarında başarılar elde eden Tahsin Yazar, halk oyunlarında otantikliği ön planda tuttu.

29-Peyami Yengin: 04.04.1960 tarihinde Burdur'un Ağlasun ilçesinde doğdu. Nazilli Öğretmen Okulundan mezun oldu. İstanbul Ün. Edebiyat Fakültesi, Yabancı Diller Eğitim İngilizce Ana Bilim Dalından mezun olan, liselerde İngilizce öğretmenliği yapan, Türk Halk Müziği ve bağlama çalışmalarını bırakmayan, değişik sanatçılardan bağlama ve nota dersleri alan, Grup Yarenler'in kurucuları arasında yeralan, Peyami Yengin, Burdur Belediyesi bünyesinde faaliyet gösteren THM korosunu yönetti.

30-Habib Özyurt: 1941 yılında Kozagaç'da doğdu. Kendisinin bestelediği, çalıp söylediği pek çok türkü bulunan Habib Özyurt, cura çalıyor.

31-Halil Er: 26.10.1957 tarihinde Burdur ili Yeşilova ilçesinde doğdu. Gönen İlköğretmen okulundan mezun olan, değişik yerlerdeki okullarda öğretmenlik yapan, bağlamayla başlayan müzik sevgisini yıllarca sürdüren Halil Er, Grup Yarenlerin kurucuları arasında yeraldı.

32-Sebile Canyıldırım: 1977 yılında Burdur'un Dirmil (Altınyayla) ilçesinde doğdu. THM ile beş yaşında tanıştı. İzmir'de Hale Gür'den eğitim alan, Ankara, Kültür Bakanlığı Gençlik Korosunda çalışan Sebile Canyıldırım'ın derlemeleri bulunuyor.

33-Nurgül Mıhladı: 14.08.1980 tarihinde İzmir'de doğdu. Ege Ün. Devlet Türk Müziği Konservatuvarı Türk Halk Oyunları Bölümünden mezun olan, değişik halk oyunları topluluğunda yeralan, müzik ve halk oyunları kostümü derlemeleri yapan, yurtiçi ve yurtdışında halk oyunları gösterilerinde yeralan Nurgül Mıhladı, 2001 yılında Fransa'nın Dijon kentinde düzenlenen, 23 ülkenin katıldığı uluslararası yarışmada stilize dalda dünya birincisi olan ekibin içinde yeraldı. Grup Serenler Gösteri Ekebi'yle, Türk Halk Oyunları Merkezini kurdu.

34-Sevinç Akkaya: 1982 Burdur- Söğüt doğumlu. Dokuz Eylül Ün. Eğitim Fakültesi Müzik Öğretmenliği Bölümünden mezun oldu. Halk müziği programlarında sesiyle dikkat çekti.

35-Niyazi Birşen: 1324 yılında Van'da dünyaya geldi. 1914 yılında ailesiyle birlikte Ermeni-Rus mezaliminden kaçarak 6-7 yaşlarında Tefenni'ye geldi. İlkokulu bitirip, ortaokula devam ederken bir çeşit göz hastalığından dolayı 14 yaşında gözlerini kaybetti. Bu nedenle öğrenimini sürdüremedi. Tambur, Ud, Bağlama, Keman, Cümbüş gibi müzik aletlerini çalmayı öğrendi. Sanatını, yeğeni Erdoğan Çetiner'e ve bazı gençlere öğreten, Tefenni'ye sanatçılar kazandıran Niyazi Birşen 17.10.1985 tarihinde vefat etti.

36-Şükrü Acar: 1941 yılında, Burdur merkeze bağlı Aziziye köyünde doğdu. Babasının saz yapmasından dolayı, saza karşı ilgi duydu. Davul, zurna, saz çalan, kabak kemane yapımında usta olan Şükrü Acar, aynı zamanda şiirleriyle de dikkat çekti.

37-İsmail Yağız: 1969 yılında Burdur'a bağlı Kozluca kasabasında doğdu. Hafız Rıza Yağız'ın oğlu olan, okuduğu okullarda bağlamasıyla tüm sosyal faaliyetlere katılan, liseyi

bitirdikten sonra çiftçilik ve hayvancılıkla uğraşan İsmail Yağız, Akdeniz Üniversitesinin ilgili bölümlerinden ses eğitim kursu aldı.

38-İsmail Türkkan: 20 Mart 1968 tarihinde Burdur'un Altınyayla ilçesine bağlı Çatak köyünde doğdu. 1979 ve 1980'li yıllarda darbuka ve sipsi çalmaya başladı. Düğünlerde "kadın çalgıcısı" olarak görev yaptı. Pek çok ünlü THM sanatçılarıyla sahne alan, İsmail Türkkan, yurtiçinde ve dışında değişik turnelere katıldı.

39-Hüseyin Demir: 16.07.1960 tarihinde Asmabağ'da (Dirmil) doğdu. Önlisansla eğitimini tamamladı. Sağlık Teknikeri olarak emekli oldu. Sipsinin geliştirilmesi için çaba gösterdi. Sipsiyi seslendirdiği kadar, sipsi yapımında da başarılı oldu. Yöresini ülkesinde, ülkesini de dünyada 7 kez temsil etti. Başarı belgeleri aldı.

40-Abdurrahman Ekinci: 15.03.1944 tarihinde Burdur iline bağlı Çavdır ilçesinin Ambarcık köyünde doğdu. Önlisansla eğitimini tamamladı. Ülkemizin değişik bölgelerinde öğretmenlik yaptı. Araştırmacı,derlemeci, sazbilimci olarak, Burdur folklorunun günyüzüne çıkarılmasıyla ilgili derlemeleriyle dikkat çekti.

41-Sevinç Eratalay: 15.07.1959 tarihinde Burdur'un Tefenni ilçesinde doğdu. Buca Eğitim Enstitüsü Müzik Bölümünden mezun oldu. Müzik öğretmenliği yapan Eratalay, halk türkülerinin yanında kendi bestelerini de yorumladı.

42-İsmail Evcil: 1941 yılında Altınyayla'da (Dirmil) doğdu. Sipsi ve zurna çalan İsmail Evcil, Teke yöresinin halk ezgilerini çalarak, Burdur folklorunun ustaları arasında yer aldı. İsmail Evcil "Tüm Türkiye sipsiyi benimle tanıdı" diyor.

43-Arzu Gök(Ay): 15.12.1978 tarihinde Gölhisar'da doğdu. Süleyman Demirel Üniversitesi Burdur Eğitim Fakültesi Müzik Bölümünden mezun oldu. Değişik yerlerde müzik öğretmenliği yaptı.

44-Emir (Emrullah)Kanyıldiran : 1926 yılında Burdur'un Kızılyaka köyünde doğdu. İkitelli curayı yetkin bir şekilde çalarken, üç telli bağlama çalmaya başladı. Dirmil ekolünün son örneklerinden olarak kabul ediliyor.

45-Ümran Özdemir: 27.03.1974 tarihinde Gölhisar'da doğdu. Ege Üniv. DT Müziği Konservatuvarı Halk Müziği Ses Eğitimi bölümünden mezun oldu. Liselerde müzik öğretmenliği yaptı.

F-GAZETECİLER

1-Ali Rıza Taraşlı: Burdur'da ilk matbaayı kurdu. Cahilliğin önünde set olup durdu.

2-M. Kemal Taraşlı: 1924 yılında, Acıpayam'ın Taraşlı köyünde doğdu. 1933 yılında A.Rıza Taraşlı, Burdur'da bir matbaa kurunca, M. Kemal Taraşlı'da bu çalışmalar içinde yer aldı. 05.11.1956 tarih ve 442'nci sayısından itibaren, Burdur'un Sesi Gazetesinin sahipleri arasında yer aldı. 22.11.1960 tarih ve 1428 nci sayısında bu gazetenin sahibi olarak gazeteciliğini sürdürdü. 13.01.1978 tarihinden itibaren Burdur'un Sesi Gazetesi ismi "Burdur" olarak değiştirildi. Burdur Gazeteciliğinin ilk duayenleri arasında yeralan M. Kemal Taraşlı, 28.03.1992 tarihinde vefatla aramızdan ayrıldı.

3-Osman Şan: 1926 yılında Burdur'da doğdu. Yeni Turan Gazetesi kurucuları arasında yer aldı. Basın Şeref Kartı taşıyan Osman Şan, 1985 yılına kadar Yenigün Gazetesindeki ortaklığını sürdürdü.

4- Mustafa Balbay: 08.08.1960 tarihinde Yelişova'nın Güney kasabasında doğdu. Ege Üniversitesi İleştirim Fakültesinden mezun oldu. Değişik gazetelerde yazarlık yaptı. Cumhuriyet Gazetesinin Ankara Temsilcisi olarak çalıştı. "Ülkelere değil savaşımlara Düşmanım" adlı ilk kitabını yayınladı.

5-Mehmet Doğan Eriş: 1928 yılında Antalya'da doğdu. 27.08.1960 tarihinde Burdur'a gelerek, "Andımız" isimli gazeteyi yayınlamaya başladı. Ulusal gazetelerin ve ajansların muhabirliğini yaptı. "Ergenekon" adlı gazeteyi de yayınlayan Eriş, 15.12.2000 tarihinde vefatla aramızdan ayrıldı.

6-Muharrem Tuncel: 1945 yılında Burdur'un Başmakçı köyünde doğdu. Yenigün Gazetesinin ortakları arasında yer alan Muharrem Tuncel, sonra bu gazeteyi devraldı. Sürekli basın kartı taşıdı.

7-M. Ercan Taraşlı: 1951 yılında Burdur'da doğdu. Burdur Gazetesinin değişik kademelerinde çalıştı. Sürekli Basın kartı sahibi olan M. Ercan Taraşlı, uzun yıllar Burdur Gazeteciler Cemiyeti Başkanlığını yürüttü.

8-Adnan Taraşlı: 1959 yılında Burdur'da doğdu. Kısa bir süre öğretmenlik yaptı. Burdur gazetesinin değişik kademelerinde çalıştı. Bu gazetenin sahibi olarak gazeteciliğini sürdürdü.

9-Melih Lütfi Taraşlı: 20.11.1948 tarihinde Burdur'da doğdu. Yüksek öğrenimini Almanya'da tamamladı. 25 yıl Almanya'da kalan Taraşlı, Burdur Gazetesinin değişik kademelerinde görev yaptı.

10-Kürşat Tuncel: Burdur'da doğdu. Ankara'da gazetecilik yapan Kürşat Tuncel, baba kuruluşu olan Yenigün Gazetesinin değişik kademelerinde çalıştı.

11-Hüseyin Kayacan: Burdur, Tefenni Ece köyünde doğdu. "Kayacan Elektronik" kuruluşuyla, bilgisayar sistemleri alanında önemli hizmetler yaptı. Kurduğu Radyo ve TV. yayınlarıyla kalıcı hizmetler gerçekleştirdi. Burdur Gazeteciler Cemiyeti Başkanlığı görevinde yürüten makale ve şiirleriyle dikkat çeken Hüseyin Kayacan "Burdurlu'nun Sesi" ve "Burdur Güneşi" gazetelerinin yayınlarını yıllarca sürdürdü. Burdur'da "ilk" olarak, Güneş enerjisinden elektrik üretimini gerçekleştirdi.

12-Ahmet Can: 1949 yılında Burdur Merkez Yassıgüme köyünde doğdu. Ege Üniv. Gazetecilik ve Halkla İlişkiler Yüksek Okulundan mezun olan, değişik köy okullarında öğretmenlik yapan, ulusal gazetelerin temsilciliğiyle, gazetecilik alanında araştırmaları bulunan Ahmet Can, köşe yazarlığı yaptı. Burdur Ticaret ve Sanayi Odasının Basın Danışmanlığı görevini yürüttü.

13-Hasan Türkel: 1959 yılında, Burdur'da doğdu. Sağlık Koleji'nden mezun olduktan sonra, değişik hastanelerde çalıştı. Değişik şiir kitapları yayınlanan Hasan Türkel, Burdur Gazetesinin değişik kademelerinde görev yaptı.

14-Gülçin İlci Bozkurt: 1959 yılında Afyonkarahisar'da doğdu. Cumhuriyet Gazetesi Muhabirliği, Burdur Belediyesi Basın Danışmanlığı, Anadolu Ajansı muhabirliği yaptı. 39 yaşında geçirdiği trafik kazası sonucu 13.11.1998 tarihinde aramızdan ayrıldı.

15-Mehmet Manış: Burdurlu'nun Sesi Gazetesinin sahipliğini yaptı.

16-Mustafa Arslan: Değişik haber ajansları ve gazetelerin Burdur muhabirliğini yaptı.

17-Niyazi Manış: Burdurlu'nun Sesi Gazetesinin Yazı İşleri Müdürlüğünü yaptı.

18-Fethi Şimşek: Ulusal basın organlarının Burdur muhabirliğini yaptı. Radyoculukta yayıncılığını sürdürdü.

19-Ali Girişim: Burdur merkezdeki değişik gazetelerde çalıştı. TRT ve Anadolu Ajansının Burdur temsilciliğini yaptı.

20-Mustafa Tulum: Bucak merkezde Oğuzeli Gazetesinin sahipliğini yaptı.

21-Nuri Yıldırım: Antalya Gazipaşa'da doğdu. Burdur'da Et Balık Kurumunda görev yaptı. Merkezi Bucak'ta bulunan Kanal-15 TV'nin Burdur merkezindeki bürosunda Büro Müdürü olarak çalıştı. Amatör Spor Kulüpleri Federasyon Başkanlığını yürüttü.

22-Hüseyin Dilek: Ses-15 Gazetesinde muhabirlik, Kanal-15 TV'de müdürlük yaptı.

23-Mesut Madan: Değişik kuruluşlarda çalıştı. Yıllarca muhabirlik, yaygın basının temsilciliğini yaptı. Köşe yazılarıyla tanınan Mesut Madan, Burdur Belediyesi Basın Danışmanlığı görevini yürüttü.

24-Tacettin Akbaş: 1950 yılında Burdur'un Düğer köyünde doğdu. Milli Gazete ve Zaman Gazetesinin Burdur muhabirliği ve temsilciliğini yaptı. Burdur gazetelerinde köşe yazarlığıyla da dikkat çekti.

25-Sergül Canıgür: Haber peşinde koştu. Cumhuriyet Gazetesinin Burdur Muhabirliğini yaptı. Kanal-15 TV'de programlar hazırlayıp sundu.

26-Yusuf Tortop: Ulusal Basındaki gazetelerin Burdur muhabirliğini yaptı. Sonra bir kamu kuruluşunda çalıştı. Çağdaş Burdur Gazetesinin sahipleri arasında yer aldı. Bu gazetenin Genel Yayın Yönetmenliğini yaptı.

27-İbrahim Nanecioğlu: Bucak ilçesinde Gündem Gazetesinin sahipliğini, Naneci Grubu'nun başkanlığını yaptı.

28-Yunus Serttaş: 1951 yılında Burdur'un Tefenni ilçesinin Karamanlı beldesinde doğdu. Burdur merkezde Kardeşler Matbaasında çırak olarak çalışmaya başladı. Antalya'da çalışan, sonra Tefenni'ye dönen, 31 Ekim 1975 tarihinde Tefenni'nin Sesi Gazetesini yayınlamaya başlayan, TRT Muhabirliği de yapan Yunus Serttaş, 17.06.2003 tarihinde vefatla aramızdan ayrıldı.

29-Esma Serttaş Ayaz: Babadan miras kalan Tefenni'nin Sesi Gazetesinde mesul müdürlük yaptı.

30-Şahin Ali Şen: 1966 yılında Burdur'un Küçükalan köyünde doğdu. Ankara Üniv. Hukuk Fakültesi, Adalet Meslek Yüksek Okulundan mezun oldu. Zaman Gazetesinde muhabirlik, yazarlık, Memur-Sen Konfederasyonu Eğitim-Bir-Sen Genel Başkan Danışmanı olarak görev yaptı.

31-Hakkı Kurban: 14.01.1977 tarihinde Burdur'un Yeşilova ilçesinin Doğanbaba köyünde doğdu. Gazi Üniv. İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümünü bitirdi. Flaş TV. Işık TV. de muhabirlik ve program yapımcısı olarak çalıştı. Halka ve Olaylara Tercüman Gazetesinde muhabir olarak görev yaptı.

32-Faruk Dumlupınar: Gölhisar'da haftalık "Dumlupınar" Gazetesini yayınladı.

GÜNÜN SÖZÜ: Herkes beni Ankaralarda sanır / Burdur'da bir dam çökse içim parçalanır. (İsa Kayacan)

KAYNAKÇA :

1- Burdur 1967 il yılığı-Burdur (Önder ve Güven Matbaaları, Ankara, 1968)

2- Kayacan, İsa : (Ocak 1991)-Burdur Hatırlamaları, Ankara, Ece Yayınları, Y.No.99-380 sayfa.

3- Kayacan, Dr. İsa : (Ağustos 2005) – Burdur'un Saz ve Söz Ustaları, Ankara, Ece Yayınları, Y.No. 118-168 sayfa.

4- Gülmen, Osman-Şimşek, Fatih : (2009) – Tefenni, Ankara, Sistem Ofset, Tefenni Belediyesi yayını, 180 sayfa.

5- Kayacan, Prof. Dr. İsa : Burdur Destanı 'Bensiz olmaz'- (Aralık 2009)
Burdur Ticaret ve Sanayi Odası yayını, kitap serisi: 3-354 sayfa.

TEKE YÖRESİNDE BEKTAŞILIK İNANCI VE NİYAZLAR KÖYÜ

Sabri ÇAKIR*

ÖZET

Yıllardan beri Teke/Göller yöresindeki Alevilik-Bektaşilik inanç sistemini ve uygulamalarını araştırdım ve bu konuda ulusal /uluslararası düzeyde sunumlar ve yazılar yazdım..Niyazlar köyü de bunlardan en başta geleni..O yörede Bektaşilik inanç ve geleneklerini sürdüren en özgün bir yurt köşemiz..Kendi değerlerini, uygulamalarını yaşatan, kimliğini korumaya çalışan, başkalarıyla çatışmayı sevmeyen; insanı inancının merkezine koyan, öğrenim düzeyi yüksek can ve bacılardan oluşmuş; yeşillikler arasında, Burdur Yeşilova İlçesi'nin bir Bektaşi köyüdür.

Niyazlar'ın çok eski bir tarihi vardır...Hacı Bektaş Veli'nin Pir'lerinden olduğu söylenen Niyazi Baba'dan ismini almıştır. Bektaşiliğin "Babagan" kolundandır. O nedenle de "dede" tarafından değil, demokratik esaslara göre seçilmiş "baba" tarafından yönetilir.

Bu makalede yöredeki öteki Alevi-Bektaşi topluluklarının yaşam sürdürdükleri költ merkezleri, köyler ve kasabalardan söz edilecektir. Bu bağlamda Niyazlardaki Bektaşilik inanç ve geleneklerinin yaşayan değerleri ve uygulamaları dile getirilecektir.

ANAHTAR SÖZCÜKLER: Niyaz, İnanç, Költ, Bektaşilik, Baba, Cem, Semah İbadet

ABSTRACT

I have been researching Alawism-Bektashism belief system and practices in the neighborhood of Teke/Göller and conducting numerous presentations at both national and international levels and written several articles regarding the topic for many years. The village "Niyazlar" is the foremost and most authentic one of these neighborhoods, the people of which continue to maintain Bektashi beliefs, practices and traditions. The village is a Bektashi village nested in a green area in Yeşilova County of Burdur District, which is abundant with well-educated "can" (brothers) and "baci" (sisters) who are dedicated to preserve their own values and practices as well as to place the human-being in the heart of their belief.

The history of Niyazlar dates back to old times. The village inherited its name from Niyazi Baba (Father) who was claimed to be one of the Pirs (patron saint) of Hacı Bektaş Veli. The village is connected to "Babagan" subsection of Bektashism. Hence, the village is not governed by a "dede" (grandfather) but by a "baba" (father) who is elected in a democratic manner.

This article will talk about the cult centers, villages and towns where other Alawite-Bektashi communities inhabit. The living values and practices of Bektashi beliefs and traditions in the village Niyazlar will also be given their voices within the context of this article.

KEY WORDS: Prayer, Belief, Cult, Bektashism, Father, Tot, Whirl, Worship

Konu ve Amaç

Bu araştırmamızda yalnız prehistorik, arkeolojik, tarihsel, coğrafi ve ekonomik özellikleri ile değil, aynı zamanda sosyo-kültürel yapısı ile de farklılıklar gösteren bir alan

* Prof. Dr. SDÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü Sosyal Yapı ve Değişme ABD Başkanı

olarak algıladığımız Teke/Göller yöresindeki Bektaşilik inanç ve gelenekleri ile ilgili araştırmalarımızın bir bölümünü oluşturan Niyazlar köyünde yaşayan Bektaşiliğin bir kesitini değerlendireceğiz.

Sunumumuzun konu başlığını oluşturan Tek yöresi zengin tarihi, coğrafi ve ekonomik kaynakları ile Akdeniz bölgesinin batısındaki Antalya ilinin iç kesiminde, birbirinden daha doğal irili ufaklı çok sayıda gölün yer aldığı coğrafi bir alının adıdır. Yörenin içindeki en önemli yerleşim merkezleri Isparta ve Burdur illeridir. Bu illere sınır komşusu olan Denizli, Afyonkarahisar, Konya ve Antalya'nın bazı yerleşim birimleri de Teke yöresine girer.²

Yöre, tarihin tüm dönemlerindeki uygarlık ve kültürleri yaşamış ve 13.yüzyıl başlarında yöreye yerleşen Teke aşiretine bağlı Türkmenler, Anadolu Selçuklu Devleti'nin çökmesinden kısa bir süre önce Hamitoğulları Beyliği'ni kurmuşlardır.³ Bu nedenle yörenin en eski adı **Hamiteli'**dir. Daha sonraları yörenin batı kesimine, bugünkü Burdur ve Antalya illerini kapsayan coğrafi alana ise **"Teke yöresi"** adı verilmiştir. Günümüzde ise bölgenin doğal su kaynaklarını ve zenginliğini yansıtan göllerinden dolayı **"Göller yöresi"** adı kullanılmaktadır. Bu yöre Akdeniz Bölgesi'nin Anadolu'ya uzanan bir geçiş alanını oluşturur.

Antik çağda **Psidia** (Psidia) adıyla anılan yöre, çeşitli prehistorik ve arkeolojik alanları, zengin su kaynakları, akarsuları, İnsuyu (Burdur), Pınargözü (Isparta-Yenişarbademli), mağaraları, vadileri, yaylaları ve insanı büyüleyen orman örtüsüyle de önemli bir turizm potansiyeline sahiptir.

Doğanın ve üretim çeşitliliğinin bu zenginliğini toplumsal alanda da gözlemlemek olasıdır. Yöredeki topluluklar heterojen (farklı) bir yapı göstermekte; Türkmen, Yörük, Alevi-Bektaş-Tahtacı, Sünni, Tatar, Abdal ve Göçmen vb. topluluklar halinde ve kendilerine özgü kültürleriyle yaşamlarını birlikte sürdürmektedirler. Çok geniş alanı kapsayan yöre, Alevilik-Bektaşilik inanç ve gelenekleri açısından da oldukça zengin, birbirinden farklı grupların, toplulukların bir arada yaşadığı bir mekândır. Yıllardan beri sürdürdüğümüz alan çalışmaları, örnek olay ve gözlemlerimizle Alevi-Bektaş köyleri, cemevleri ve ibadet biçimleri kişisel olanaklarımız elverdiği ölçüde araştırılıp yorumlanmaya çalışılmaktadır.

Yöredeki Alevi-Bektaş yerleşim alanlarından saptadığımız en önemli iki köy Burdur ili sınırları içinde bulunan Kargalı köyü ve Niyazlardır. Gölhisar ilçesine bağlı Kargalı köyünün bir Alevi-Tahtacı köyü olmasına karşın Niyazlar Bektaşiliğinin bu yöredeki en eski ve en önemli bir merkezi durumundadır. Teke yöresinin öteki Alevi-Bektaş topluluklarının yaşam sürdürdükleri kült merkezlerinin başında Abdal Musa Tekke'sinin bulunduğu Elmalı'daki Tekke köyü(Antalya sınırları içinde), Tahtacıların yaşam sürdürdüğü Akçaenış köyü, Isparta merkezindeki Aliköy, Baladız, Yakaören, Yalvaç ilçesinin Körküler, Afyon Şuhut ilçesine bağlı Kayabelen (Bedeş) kasabaları gelmektedir. Alevilik-Bektaşilik inancı ve geleneklerinin yaşatıldığı bu merkezler, hem bölgede birbirinden farklı inanç gruplarının(Sünni, Alevi-Tahtacı-Bektaş-Çingene) birliktelikleri hem de törenleri, yatırırları, türbe ve tekkeleri, kültür ve inanç turizmi açılarından önemli çekim alanlarıdır. Niyazi Baba dergâhının(kültünün) bulunduğu Niyazlar köyü de, Burdur'un Yeşilova ilçesi merkezindeki en önemli Bektaşilik inancının sürdürüldüğü bir mekândır.

Niyazlar Köyünde Bektaşilik İnancı

"Elin ile koymadığın bir şeyi alma!

Dilin ile yalan söyleme!

Beline sahip ol!

*Helâlından başkasına gitme!"*⁴

² Geniş bilgi için bkz. AnaBritanica, cilt 9, s.600.

³ Isparta İl Yıllığı, 1985, s.26.

⁴ Bektaşilikte en büyük günah..

Niyazlardaki Bektaşilik töre, inanç, gelenek, görenek ve uygulamalarına geçmeden önce konuyla ilgili üç kavramdan söz etmek gerekir. Bunlardan birincisi konumuzla çok yakından ilgili olduğu için açıklanması zorunlu olan “**inanç**”, ikincisi “**kült**”, üçüncüsü “**Bektaşilik**”tir.

- **İnanç:** İnsana doğumundan ölümüne dek eşlik eden adet ve inançlar, yaşamın belli dönemlerinde, özellikle doğum, evlenme ve ölümden, bunlarla ilgili tören ve ayinlerde etkilidirler. Adet, örf, töre, inanç, gelenek ve görenek gibi sözcükler sıkça kullanılmalarına karşın anlamsal olarak birbirine karıştırılır. Konumuzun içeriği açısından burada sadece **inanç** sözcüğünün anlamları ve tanımları üzerinde durulacaktır.

İnanç (itikad): “Herhangi bir öneriyi doğru diye benimseme” (Ozankaya, 1975:56); “Varlıkların bizzat varoluşlarına veya varoluş biçimlerine ilişkin en temel önkabüller ; bir şeyin öyle olduğuna ilişkin doğrudan belirli nedenlere indirgenemeyen peşin kabul. Sorgulama düzleminin dışına çıkarılmış bilgi”(Demir ve Acar, 1997:142). Daha anlaşılır bir biçimde bir başka inanç tanımı da şöyle verilebilir: “**İnanç, bir kimsenin günlük yaşamını, davranışlarını etkileyen, başkalarından öğrenme yoluyla kazanılan düşünce varlığıdır.**Onun edinilmesinde kişinin deneme yoluna sapması, geçerliliğini kendi yaşamında geçen bir olayla tanınması gerekli değildir. **İnanç denenmeden, us kurallarına, mantık ilkelerine uygulamadan benimsenen, genel geçerliliğini yalnız başkalarından aktarılan olaylara, söylentilere borçlu olan bir düşünce ürünüdür**”(Eyüpoğlu,1974: 17).

Bütün inançların kaynağı olan toprak ana, Anadolu insanın, belli ölçüler içinde düşünmeye itmiş, onu doğa ile karşı karşıya getirmiştir” (Eyüpoğlu, 1974:148). Her toplumun toplumsal yapısına, kültürel düzeyine ve ilişkiler sistemine göre farklı işlevleri olan inançlar, öncelikle etnoloji (budunbilim), halkbilim (folklor) ve sosyolojinin araştırma alanına girmektedir. Özellikle çağdaş Amerikan toplumbiliminde inançlar kültür (ekin) kavramının kapsamına alınmaktadır. Örneğin Amerikan toplumbilimcisi G..Murdock kültür kavramını “**insanların uydukları inançlar ve tutumlar olarak tanımlamaktadır**”(Hançerlioğlu,1986:205). Yine Amerikalı toplumbilimciler Ely Chinoy ve L.Frank Ward, Fransız toplumbilimcisi G.Tarde vb. toplumbilim anlayışları tümtüyle inançsaldır; toplumsal yaşamı inançlarla, isteklerle ve bu inançların meydana getirdiği eğilimlerle açıklarlar. Onlara göre toplumsal olaylar, karşılıklı etkide bulunan bireylerin inanç ve isteklerinden doğarlar (Kösemihal, 1974:136) .

- **Kült:** “Yüce ve kutsal olarak bilinen varlıklara karşı gösterilen saygı, onlara tapınış. Bu saygı ve tapınış duayı, kurbanı, belli ritleri gerektirmektedir. Tapınaklar, toplantı evleri, kutsal olarak bilinen alanlar, tepeler, mağaralar, nehirler kült yeri olarak kullanılır. Kült için bayram ve tören gibi belli zamanlar seçilir; kült araçları bulundurulur; en önemlisi de bu amaçla toplanmış bir cemaat ile cemaati yöneten bir lider gereklidir”(Örnek,1971:148). Kısaca kült kutsal ve yüce olduğuna inanılan varlıklara, nesnelere ve atalara tapınma ve saygı göstermedir. Bu saygıyı gösterirken yerine getirilen geleneksel eylemler, örneğin dua etme, yakarma, yalvarış, kurban kesme, kestiği kurbanın nitelik ve niceliğine göre hem psikolojik hem toplumsal hem de tarihsel bir doyuma erişmedir.
- **Bektaşilik:** Bektaşilik, Hacı Bektaş Veli’ye bağlanma, kapılanma, onun yolundan gitmektir; bu yoldan gidenlere de Bektaşi denir. Bunlar Allah’ın dışındaki tüm varlıklardan sıyrılmış; kaza ve kadere (alın yazısı) boyun eğmiş, kalp zenginliklerinin tümü **Hak** varlığı ve **Ehlibeyt’in** sevgisiyle dolmuş **Nazenin** (çok nazlı)bir topluluktur. Bektaşilikte gidilen yolun adı tarikattır ; bu da bütün Anadolu’daki Alevi

felsefesinin inanç kaynağı olan “Nazenin Tarikatı”dır.⁵ Bir başka tanıma göre de Bektaşilik: “ Hacı Bektaş Veli(1209-1271) adından kaynaklanan eşitlik, arkadaşlık, denklik, olgunluk, özgürlük vb. ilkelerle belirginleşen; Hz.Ali, Ehlibeyt ve Oniki imam sevgisine dayanan bir tarikattır(bkz: Korkmaz, 1993:58,Öz,1997:230). Bektaşiler genel olarak iki kola ayrılır:

1.Çelebi (Çelebiyan) Bektaşiler: Hacı Bektaş Veli’nin evlenmiş (müteehhil) olduğunu, onun soyundan geldiklerini savunan ve kendilerini “ **beloğlu, belevladı, belden gelme, belden türeme, burun kanından doğma**” gibi kavramlarla ifade eden kol.

2.Babagan Bektaşiler: Hacı Bektaş Veli’nin evlenmediğini (mücerret) olduğunu, onun manevi evlatları ve yolunu sürdüren ve bu nedenle kendilerini “**yol evladı, yoloğlu, yoldan gelme, nefes oğlu**” gibi kavramlarla tanımlayan kol. Hacı Bektaş Veli’nin düşüncelerini, onun izinden gittiklerini savunanlar, **babagan** kolunu oluşturlar.⁶

Niyazın Anlamı ve Niyazi Baba

*“Niyazi Baba Niyazi Baba
Dervişlerin giyer hırkayla aba.
Seydiler de Seydi Baba
Merhaba Dengere’de Çomak Baba yolumuz.”⁷*

Niyaz, Alevi-Bektaşî kültüründe çok kullanılan Farsça “niyaz” sözcüğünden gelmez. Bir tarikat ulusuna, büyüğüne ya da tarikatta bir statüyü temsil eden *şeye, nesneye* ve bunlar aracılığı ile Tanrı’ya yalvarma, yakarma biçiminde uygulanan bir ibadet; niyaz ayini vb. anlamları içermektedir. Niyazın kökeni, **Tanrı’nın gizli bir hazine olması, bilmek istenmesi, insanı yaratması; insanın aşk ile aşk için yaratılması** inancına dayanır. Niyaz yüz yüze, insana karşı dönülerek, insan **kible** edinilerek yapılır.⁸ Alevilik –Bektaşilik’te “ **niyaz etmek, niyazım var, niyazlaşmak, niyaz duruşu, niyaz taşı, niyaz vermek, niyazın kabul olsun...**” vb. terimlerle cem törenlerinde yaygın bir biçimde kullanılır.

Niyazlar köyü, böyle bir inançtan kaynaklanan bütüncül ve karışksız (saf) bir Bektaşî topluluğunun yöredeki en belirgin ve tek temsilcisi olarak biliniyor.Adı,1967’de “**Yaprakyazı**” olarak değiştirilmesine karşın halkının direnmesi ve çabaları ile eski adı “**Niyazlar**” yeniden verilmiştir.

Niyazlar, Burdur ili Yeşilova ilçesine 5 km uzaklıkta, ilçenin güneybatısında, “Eşeler” dağı eteğinde, üç tarafı çam ormanları ile çevrili salt bir Bektaşî köyüdür. Yapılan saptamada toplam 58 hane, 61 kadın ve 43 erkek olmak üzere 110 nüfuslu bir yerleşim birimidir. Bu özelliği ile de çok sayıda göç veren, sadece yaşlı ve emeklilerin yaşamlarını sürdürdüğü bir köy olarak değerlendirilebilir. Kesin olarak bilinmemekle, tarihinin çok eskilere dayandığı, anlatılan öykü ve yerleşim alanının özelliklerinden anlaşılmaktadır.

⁵ Kazım Kula, Korkuteli/ Büyükköy’den, Ravi (Bektaşiliği anlatan)olduğunu söyleyen ve “ Bektaşilik nedir? ” sorumuza verdiği yanıt(31.07.2001).

⁶ Bkz.Esat Korkmaz, Alevilik-Bektaşilik Terimleri Sözlüğü, s.58 ; Baki Öz, Bektaşilik Nedir?, s.230-231 ; Orhan Türkoğlu, “ Alevi-Bektaşilerde Norm ve Statü Dağılımı “, Türk Dünyası Araştırmaları, sayı:154, Şubat 2005, s.16.

⁷ K.K., İbrahim Bakan (1917 -13 Haziran 2010),29.11.2000 tarihli görüşme

⁸ Bkz.Esat Korkmaz, Alevilik-Bektaşilik Terimleri Sözlüğü, Ant yayınları, s.270, İstanbul-1993.

Resim 1: Niyazi Baba Türbesi

Köyün en dikkat çekici yapısı **Niyazi Baba Türbesi (Niyazi Baba Tekkesi)** ile 1940'ta yapılan ve 1971'ler de kapatılan ilkököl binasıdır. Köyün boşalması, ilçe merkezine birçok ailenin taşınıp yerleşmesi ve kendilerine ait Niyazlar mahallesini oluşturmaları bu nedene, yani eğitim göçüne bağlanmaktadır.

Yörede tek olan, Bektaşilik inancı ve kült merkezi konumunda işlevini sürdüren Niyazlar köyü, bu özelliklerini **Niyazi Bababa'dan** almıştır. Niyazi Baba buraya ilk gelen bir Bektaşî dervişidir. Nereden geldiği, hangi zamanda burayı yurt edindiği hakkında kesin bir belge ya da bilgi bulunmamaktadır. Ancak, yaklaşık olarak 300-400 yıl önce Horasan'dan gelmiş bir asker ya da komutan olduğu söyleniyor. Köyün alt kısmında Niyazi Baba'ya ait türbe ile bunun çevresinde, şu anda etrafı beton duvarlarla çevrili, oldukça eski bir mezarlık vardır. En eski mezar taşının kitabesinde, Osmanlıca hicri tarih 1271(1854) ya da 1272(1855) yazılıdır. Buna benzer birçok Bektaşî ulu kişisi bu mezarlıkta bulunmaktadır. Bunlardan hicri 1287 (miladi 1866) tarihli mezar taşının kitabesinde şunlar yazılı:

*Bu bağ-ı gülşende bir gonca iken
Bad-ı ecel beni eyledi hazan
Bir gül-i zıba nazenin iken
Hak beni eyledi hak ile yeksan
Bin iki yüz seksen yedi tarihi
Niyazi Baba şeyhi Sadık Dede'nin
Oğlu Hüseyin ruhuna fatiha.⁹*

Buna benzer kitabelerden anlıyoruz ki köyün kimliğini oluşturan inanç ve gelenekler Niyazi Baba ve çevresindeki maddi kült araçlarından kaynaklanmış ve günümüze kadar sürdürülmüştür.

Niyazi Baba'nın ulu kişiliği, söz konusu köye gelişi ile ilgili ilginç söylencelerden bir örnek vermek istiyorum:

"Niyazi Baba Horasan'dan gelme ve Hacı Bektaş Veli'nin pir'lerinden olduğu söyleniyor. Önce Denizli yöresine gelmiş ve oradan da Tavas'ın (Denizli'nin bir ilçesi)

⁹ Bedri Noyan Ddebaba, Bütün Yönleriyle Bektaşilik ve Alevilik, Ardıç yayınları, s.67, Ankara-2002.

bir köyünde yorgun düşerek uykuya yatmış ve hırkasını orada bırakmış; onun için o köyün adı 'Hırka köyü' kalmış. Hırka köyünden yine Tavas'ın Solmaz köyü yakınlarında, yorgun otururken, bu köyden güzel bir gelinden su ister. O da dervişin yorgun ve bitkin olduğunu görünce, su tasının içene orada bulunan çamdan kopardığı pürü (çam yaprağı iğnesi) koyar ve 'buyurun derviş dede' diyerek suyu ikram eder. Derviş bu sudan biraz içer ve geline 'neden böyle yaptın?' diye sorar. Gelin yanıt olarak: 'siz yorgun geldiniz, derviş dede, suyu birden içersiniz, onun için çam pürü koydum içine' der. Bu gizemli yanıt üzerine Derviş Baba: 'kesilen çamlarınız kurumasın, güzelleriniz solmasın' duasını eder. O zamandan beri o köyün adı 'Solmazlar' olmuş; kadınları da yetmiş yaşına kadar güzel ve genç kalmışlar; kesilen çamları da asla kurumamış, yeniden yeşermiş.."¹⁰

Niyazi Baba, benzer söylencelerle yoluna devam eder ve sonunda bugünkü Niyazlar'a gelir. Köyün yukarısında, çam ormanının içindeki pınar başında kuzu yer ve buranın adı da **Kuzupınarı** olarak kalır. Niyazlılar her yıl burada Niyazi Baba'yı anma töreni düzenliyorlar. Daha sonra Niyazi Baba, köyün alt tarafındaki "**çilehane**" ye gelmiş, uzun zaman çilehanede çilesini çektikten sonra, bugünkü türbesinin bulunduğu yerde ölmüştür.

Kul Mehmet'in bir şiirinden esinlenerek, Yeşilova Niyazlar köyündeki Niyazi Baba'nın geçmişinin çok önceki zamanlara dayandığı ve dergahının 17.yy. da iyi çalıştığı saptaması yapılmıştır (Noyan, 2002:70).

Şu andaki türbe, Bektaşî inancı ve öteki kaynaklara uygun bir biçimde muntazam ve emek verilerek yapılmıştır. Türkiye'de yaygın geleneksel türbe mimarisi ve özelliklerini taşımaktadır. Türbenin çevresindeki mezarlıkta bulunan mezar taşları, Osmanlı tarzı mermerden yapılmış; başlıkları da dervişliğin bir simgesi olan, kubbesi dilimli taçlarla işlenmiştir. Niyazi Baba'nın türbesi ise demirden bir kapı, bir iç giriş, yatrının bulunduğu iç alan ve kubbeden oluşmaktadır. Türbenin iç alanında, iç giriş kapısına yakın bir yerde, Niyazi Baba'nın yatrından daha küçük boyutta bir mezar daha var. Niyazi Baba'nın kamberi (rehberi) olduğu söylenmektedir. Türbenin iç duvarları, Bektaşî kültünün tüm manevi geçmişini, büyük yazılarla yansıtmaktadır. Kubbenin kenarlarında Oniki imamlar tek tek yazılıdır. Türbenin iç sağ köşesinde eski bir dolap içinde Niyazi Baba'nın eşyaları olduğu söylenen **kudüm** (trampet), **kılıç**, **teber** (kesici), **değnek** (baston) ve **şamdanlar** bulunmaktadır. Türbenin tarihi yazılı değildir.

Resim 2: Niyazi Baba Türbesinin İç Görünümü ve Sandukası

¹⁰ Cavit Bozkurt, 1933 doğumlu, Bektaşîlik konusunda oldukça derin bilgiye sahip, Niyazi Baba Tekkesi ile ilgili bilgiler kendisinden alınmıştır.

Niyazi Baba'nın Horasan pirlerinden Hacı Bektaş Veli'nin müridi olduğu, mermerden yapılmış sandukasının kapıya bakan yüzünde şu sözlerle anlatılmaktadır:

“Horasan diyarından bir fatih olarak gelmiş; burada çilehanede bir müddet yatmış ve buraya anıt olarak türbe yaptırılmıştır.”

Yine, türbenin iç davarında Alevilik-Bektaşilik'te kült aracı olan üçleme dikkat çekmektedir.

**“Ya Allah, Ya Muhammed, Ya Ali,
Ya Hasan, Ya Hüseyin, Ya Fatma”.**

Türbenin üst kısmındaki bahçede, 1940'larda yapıldığı söylenen cemevi, aşevi, çilehane varmış, bunlar sonraları yıkılmış. Aynı bahçe içinde, ahşap yapılı, minaresi olmayan, 70 yıllık olduğu söylenen bir cami var. Caminin karşısında eski olan ve bugün işlevini yitirmiş bir de köy evi bulunmakta... Cem törenleri, öğretim işlevini yitirmiş olan eski ilkokul binasında sürdürülmektedir. Her yıl **“Kapı Açma Cemi”** ya da **“Babanın Kapı Açma Cemi”** ile başlayan, **“ikrar ayini”**, **“cem ayini”** vb. çeşitli adlarla sürdürülen cem törenleri, genellikle kış aylarında yapılmaktadır.

Dini Yönetici/ Yol Önderi: Baba

Niyazlar Bektaşi topluluğunu, yörede gözlemlediğimiz topluluklardan ayıran en önemli özellikler; Sünni-Bektaşi karışımı olmayıp salt Bektaşilerden oluşması; dini yöneticinin demokratik yöntemle, yani seçimle göreve gelmesi; dedelik kurumu yerine babalık kurumunun geçmesi, ayin ve törenlerde doğal olanın dışında başka bir davranış ya da saplantı içine girilmemesi, semahlarda eşli dönülmesi, ikrar almada **“tek çekilme”** (kadın ve erkeğin tek tek ikrar vermesi) kuralının uygulanması vb. farklılıklardan oluşur.

Niyazlar Bektaşilerinde en önemli kurumsal değişme dedelik kurumunda gerçekleşmiştir.1960 yılına kadar dedelik soy güderken, söz konusu tarihten sonra babalık kurumuna dönüştürülmüş ve babalar çoğunluğun onayladığı, bu konuda yetenekli, bilgi düzeyi yüksek kişiler arasından seçilmiştir. Şu anda Niyazlarda babalık görevini sadık Hoca'nın oğlu ve 1930 doğumlu Halil Yılmaz yürütmektedir. Halil Yılmaz önce dervişlik aşamasına, 1994 yılında da halifelerin imzaları ve o zamanki dedebabanın onayladığı **“icazetname”**¹¹ ile babalık statüsüne yükseltilmiş ve halen bu görevi sürdürmektedir. Köyde cem törelerini yöneten babanın dışında bir rehber(derviş) ve bir de gözcü var.

Halil Baba'nın Bektaşiliğin inancı, Bektaşiliğin tanımı, bir Bektaşi'de aranan nitelikler ve görevler konusundaki düşüncelerini şöyle özetleyebiliriz:

“Bizim kültürümüz Ehlibeyt ve insan sevgisi üzerine kurulmuş bir kültürdür. Anadolu'da yaşamış bazı uygarlıkların toplumsal ve inançsal görüşleri üzerine kurulmuş bir inanç sistemidir. Bu inanç sistemi içinde dinsel inançların yerine getirilmesi yanında çağa uygunluk, ilericilik, sosyal eşitliğin sağlanması düşüncelerinin yaşatılmasını sağlayan bir toplumuz.”

Halil Baba, Bektaşiliğin tanımlarından bazılarını da şöyle sıralamaktadır:

1. Edep sahibi kişilerin okuludur.
2. Muhammed Mustafa'nın aydınlık yoludur.
3. Hz. Ali yoluna soyunmaktır.
4. İşgücünden halka, içyüzünden Hak'a bakan iki yönlü kavşak noktasında bulunmaktır.
5. Kimseyi değiştirmeden, yalnızca mevcut ahenge uyup, mevcut olanın en uygun olduğuna inanıp olgun ve erdemli insan olmaktır.
6. Bir makamdır.

¹¹ İcazetname:1. İzin belgesi, eskiden medreseden alınan diploma.2.Alevi Bektaşi hiyerarşisinde Mürşit ya da dedebaba tarafından dedelik, babalık ya da rehberlik yapacak olanlara verilen izin belgesi(Korkmaz, 1993:179).

7.Hoşgörü ve enginliktir.”

Bu tanımlara bağlı olarak, Baba Halil Yılmaz’a göre bir Bektaşî’de bulunması gereken özellikler şunlar olmalıdır:

- “1.Her yaptığı iş bir mana taşıyan, Hak’tan gelen nasibe razı olmak;
2. Kimsenin malı ve servetinde gözü olmamak;
- 3.Tanrı aşkından ayrı yaşamanın mümkün olmadığına inanmak,
- 4.Cehaletle uğraşmak,
- 5.İnandığı yolun sırrına ihanet etmemek,
- 6.Kula kulluk etmemek,
- 7.Karşılık beklemeden yardım etmek,
- 8.Kişinin kusurunu görürse, düzelterek örtmek;
- 9.Tanrı’nın yarattığı insanları aynı gözle görmek;
- 10.İnsanları rengine, diline ve dinine göre ayırt etmemek;
- 11.Tanrı adı ve aşkıyla kâinatı bir görmek...”

Özet olarak Bektaşiliğin özünü/bakışını şu nefesler dile getirmektedir:

*“Kendi noksanını bilip Arif ol
Kimsenin ayıbını gözetme gönül
Yetmiş üç millete bir nazarla bak
Hak sevmiş yaratmış, söz etme gönül*

*Sakin kalles olup lakırdı düzme
Kimsenin âlemde gönlünü üzme
Düzelmış bir işi yanılıp bozma
İsunmuş dillere buz etme gönül”¹²*

Niyazlar köyü Bektaşilerinin en yüksek statüsünde bulunan Baba Yılmaz görevlerini de şu sözlerle dile getirmektedir:

“Ahmet Yesevi, Lokman Perende, Horasan erenleri, Hacı Bektaş Veli, Yunus Emre, Mevlana, Abdal Musa, Pir Sultan, Nesimi ve niceleri gibi, yüzyıllardır etrafına ışık saçan ve aydınlatan bu bilge kişilerin yolunda yürümek ve düşüncelerini gelecek kuşaklara aktarmak bizlerin birinci görevidir. “Bu anlayışımıza göre Alevilik-Bektaşilik ne bir ilim adamının, ne bir düşünürün, ne de bir filozofun ürünüdür. Bin yılları aşan tarihin bir ürünüdür. Bu inançta “elele, el Hak’a” vardır. Bu söz birliğin ve beraberliğin bir simgesidir. Birçok yanlışlıklar sonucu birlik ve beraberliğimiz zedelenmiştir.”

“Bizim felsefemizde ilkeler birlikle bitmez.. Oniki temel ilke olan ‘eline, diline, beline, eşine, aşına sahip olmak; alını, gönlü, sofrası açık olmak; sır tutucu, ayıp örtücü, gazabı yutucu ve hoşgörülü olmak’. Bunlar Alevilik ve Bektaşiliğin temel ilkelerindendir.”

“İnsanın gerçek güzelliği de sözünün güzelliğidir. Bizim kiblemiz insandır. Kâinata göre de insan vücududur. İnsan yerde ve gökte Tanrı’nın vekilidir. İbadetlerin en büyüğü, faziletliyi kötülükten kaçınmaktır. İnananın, inanan kardeşinin yüzüne sevgi ve muhabbetle bakması ibadettir. Nice sevinçli kimseler vardır ki, onlara nasip olacak kefenlikler dokunup satışa çıkarılmıştır da kendilerinin haberleri yoktur.”

Niyazlar köyü mürşidi Halil Yılmaz, “ 5. Niyazlar Köyü Niyazi Baba’yı Anma ve Kültür Şenliği” nde yaptığı ve çok kısa olarak özetlenen konuşmasını şu şiirle noktıyor:

*“Sevgi, muhabbet kaynar yanan ocağımızda
Bülbüller şevke gelir, gül açar bağımızda
Hırslar, kinler yok olur, aşkla meydanımızda
Aslanlarla ceylanlar dost olur kucağımızda..”¹³*

¹² K.K., İbrahim Bakan (29.11.2002) tarihli görüşme

Niyazlar'da Cem Töreni

• Genel Anlamda Cem

Resim 3: Cem töreninde yemekten bir görünüm/Niyazlar

Bektaşî ibadetlerine “cem” adı verilir. Cem; toplanmak, bir araya gelmek, topluca davranmak anlamlarına gelir. Ayrıca cem töreni gibi isimlerle de adlandırılır.¹⁴ Bir başka ifade ile cem bir araya gelme, toplanma, kutlama, yas etme ve inançlarının gereği ibadet olarak algılanan tören anlamındadır.¹⁵ Bu törenlerin gerçekleştirildiği mekâna ise cemevi denir.

Cem töreni; cem merasimi, Miraç gecesî Arş'da kurulan Kırklar Bezminin yeryüzündeki tekrarıdır. Cem töreni sadece dinsel amaçların, duaların, ibadetlerin gerçekleştirildiği bir eylem biçimi değil, simgeleştirilmiş norm olarak bireysel ilişkilerin, duygu, düşünce, davranış ve kuralların belirginleşmesini, kalıplaşmış davranış bütünüünün oluşmasını sağlar.¹⁶

Cem töreni bireyi, toplumla, toplumsal olanla karşılaştırması açısından edebî en önemli güvencesi, edebî koruyan, kollayan, besleyen en önemli toplumsal kurumdur. Birbirine saygılı, dayanışma, kaynaşma ruhu içinde yürüten cem'de, kişinin toplumsal olana ait olma duygusu gelişir.¹⁷

Cem töreninin dört ana işlevi vardır:

- **Yargı İşlevi:** “Edebî olmayan bireyin ibadeti olmaz inancı vardır. Bu yüzden cem'e başlamadan önce, suç işleyenlere gerekli ise ceza verilir, dargınlar küs ise barıştırılır; manevî arılık sağlandıktan sonra ceme devam edilir.”

¹³ Baba Halil Yılmaz'ın 07.07.2001 günü 5.Niyazlar Köyü Niyazi Baba'yı Anma ve Kültür Şenliği'nde yaptığı konuşmadan alıntı.

¹⁴ Esat Korkmaz, a.g.e., s.250.

¹⁵ Sabri Çakır, “Göller Yöresinde Bektaşîlik İnancı ve Önemli Kült Merkezleri”, Uluslararası Bektaşîlik ve Alevilik Sempozyumu, Isparta, 2005, s.393.

¹⁶ a.g.e., s.393

¹⁷ Ş.Keçeli, A.Yalçın, a.g.e, s.168

- **İbadet İşlevi:** “Cem’de insan kutsal inançlarını hatırlar. Allah, Muhammed ve Ali için dua eder.”
- **Bütünleştirme İşlevi:** “Cem töreni kişiler arası sevgi, dayanışma duygularını geliştiren topluluğu birbirleriyle kaynaştıran bir törendir.”¹⁸
- **Eğitim/Bilim İşlevi:** “Bizim bura da (cemevi) bir eğitim yeridir. İki oluk vardır: Birinden ilim akar, diğerinden pislik akar. Burası bir ibadet yeridir, buradan ilim akar.”¹⁹

Cem töreni kişiler arası sevgi, dayanışma duygularını geliştiren, topluluğun ibadet biçimi olan cem’in kaynağının, Hz. Muhammed’in Miraç’tan dönüşte Hz.Fatıma’nın evine uğradığında oradaki topluluğun birlikte yaptığı ve adına “Kırklar Cem’i” denilen ibadetten geldiğine inanır. Bunu şöyle ifade ederler: **“Bizim küçüğümüz, büyüğümüz yoktur. Küçüğümüzde uludur, büyüğümüz de uludur. Birimiz kırkımız, kırkımız birimizdir.”**

Bektaşilerde cem törenin yapıldığı yer “Erenler meydanı, Kırklar meydanı vs.” olarak adlandırılmaktadır. Cem töreninde kapıdan içeri giren her can (kadın ya da erkek) birdir. Bireyler cem’e gelirken toplumsal unvanlarını dışarıda bırakıp erenler meclisine katılırlar. Cemi dede/baba yönetir ve dedenin/babanın yanında bağlama eşliğinde nefes söyleyen bir ya da birden fazla zakir/düvazcı bulunur. Ayrıca bağlamayı çalıp söyleyen dede/baba ya da derviş de olabilir

Resim 4: Cem’de iki düvazcı Baba’ya niyaz ederken / Niyazlar köyü

Baba, cem’in yapıldığı yerde kapıdan içeri girenin rahatça görebileceği bir yerde oturur. Kapıdan giren canlar önce oradaki topluluğa, niyaz anlamında eşiğe niyaz ederler. Arkasından da babaya niyaz ederler ve babanın önünde durarak dua alırlar. Cem’e lokma getirmek diye bir adet de vardır. Herkes kesesine göre evinden cem için bir lokma getirir. Gelen lokmalar görevli tarafından toplanır ve cem sonunda tüm canlara eşit olarak dağıtılır

Cem’e kadın-erkek birlikte katılır. Haremlik-selamlık yapılmaz. Cemevinin kapısından içeri giren her can cinselliğinden arınır ve kadın-erkek ayrımı yapılmaksızın insan olarak, can olarak görülür. Cem’e küskün ve dargın olanlar alınmaz. Suçlular cem’de yer alamaz ve bu

¹⁸ a.g.e., s.168.

¹⁹ K.K. Halil Yılmaz (Baba) Kasım -2002/Niyazlar

kişiler düşkün olarak adlandırılır. Dargın ve küskün olanlar barıştırılmadan ceme başlanmaz. Ayrıca “kul hakkı yemiş kişiler” cem’e katılamaz. Dargın ve küskünler ya da suçlular toplum huzurunda dede/babanın hakemliğinde cem’de kurulan ve adını Hallacı Mansur’dan alan dar’da kurulan divanda yargılanırlar; aklananlar cem’e katılabilirler.

• İbadet

Tartışılan ve gündem konusu yapılan sorulardan biri de “Bektaşilerde ibadet var mıdır?” sorusudur. Sünni inancına göre Bektaşilerde ibadet yoktur. Ne var ki bu soruya emik bir yaklaşımla verilen yanıtlara göre, Alevi-Bektaşî inancının bir gereği olarak “ibadet vardır”. İbadetle ilgili pratiklere, uygulamalara “cem”, bu uygulamaların yapıldığı mekân da “cemevi” olarak nitelendirilmektedir.. Burada anlaşılması zor olan konu, cemevindeki, simgesel anlamlar taşıyan ve dışarıdan bir gözlemcinin kolayca kavrayıp anlam veremeyeceği “post/makam” sözcüğüdür. Yine ibadetin aşamaları, okunan mersiyeler, “gülbank” diye adlandırılan dualar, ritimler, lokma, semah, düvaz ve saz gibi öğeler cem ibadetinin dinsel ve toplumsal gizemini betimler. Bu pratikler şu sırayla yerine getirilmektedir:

İbadet, cemevine gelen ve ıkrarlı olanlarla yapılır. Cemevinde önce Tarikat namazı kılınır. Tarikat namazında “post” a niyaz edilir. Ondan sonra چراغ uyandırılır(mum yakılır). Niyazlar cemevinde 7 post vardır. Niyaz bu postlara yapılır. Dışarıda “Kurbancı Postu” da vardır ama o görünmez.

Cemevinde ibadet, kapıdan girerken “**kapı yüzün, eşik özün**” diye başlar. Girenler kapının iki yanına elleriyle dokunarak niyaz ederler. Kapı girişinde, eşikte “Horasan Postu” vardır, orada da bir dua okunur. Bu dua da, “**Bismişah, Allah, Allah...**” sözleriyle başlar ; “**Ya Allah, ya Muhammed, ya Ali**” üçlemesiyle devam eder; Hacı Bektaş Veli, İmam Hasan ve İmam Hüseyin ...” sözleriyle bitirilir. Giriş kapısının sağında “İznikçi/ /Kapıcı Postu” vardır. Orada da, yine “ Ya Allah, Ya Muhammed, Ya Ali...”diyerek niyaz edilir.. Giriş kapısının solunda “Gözcü Postu” vardır. Niyazlarda bu posta aynı zamanda “Karaca Ahmet Sultan Postu/Makamı” da denilir. Gözcü cem’i, erkânı yönetir, cem’de düzeni ve sükuneti sağlar..Onun temsil ettiği posta da, aynı şekilde ama farklı bir dua okuyarak niyaz edilir..Kısaca, hizmet sahiplerinin postlarına/makamlarına, sıra ile niyaz/dua edilir.

Cem’deki bu aşamaları, en önemlisi olan “**Dar Meydanı**” izler. Bu, cemevinin ortasında bir yerdedir. Dar Meydanı, Alevilik-Bektaşilikte hesap sorma yeri, yargılama yeridir. Eğer kişi suçlu ise, suç burada belirlenir, cezası ne ise verilir.

Dar Meydanı’ndaki post, Kolaçık Hacım Sultan Postu’dur. Yani bu kişi Batın(diliyle) kılıcıyla suçluları ıslah etmiş bir kişidir. Oraya da niyaz edilir..Daha sonra Baba’ya niyaz edilir. Baba sorar: “Bundan ağrınmış, incinmiş can varsa, söylesin...”der. “Yok” derlerse, herkes niyaz eder. Ondan sonra da Baba’ya varılır (Baba Postu), niyaz edilir. Sonra rehber postuna (Hz. Ali)/makamına niyaz edilir. Bundan sonraki aşamada Küre/Ocak postuna gidilir. Bu postun simgesel anlamı Hasan, Hüseyin’i temsil etmesidir. Burada şu dua okunur: “Ya Allah, ya Muhammed, ya Ali...Ya Hasan-Hüseyin, Balım Sultan, Seyit Ali ..” Sonra “çerağ” a gideriz.”Çerağı Ruşen var”deriz.Bundan sonra tekrar geri gelinir, ortaya niyaz edilir..Yani Dar Meydanı’nda niyaz edilir. Böylece “Tarikat namazı” biter. Bu pratikler, niyazlar cem’de yapılanlar..

Esas ibadet “çerağ uyandırması” ile başlar. Çerağ uyandırması şöyle oluyor: 12 İmamları temsil eden 12 mum konulur. Bu mumların her biri bir imamı temsil etmektedir. Onlar yakılırken ayrı ayrı dualar vardır..Yani mumlar yakılırken her defasında ayrı ayrı dualar okunur.

Cemevindeki esas ibadete gelince, ibadet “İznikçi”(Kapıcı Postu)’na “ya Allah, ya Muhammed, ya Ali”diyerek başlar. Sonra Gözcü Postu’na gelinir, aynı dua okunur..Ondan sonra “Dar Meydanı’na gelinir. Burada da “**Bizi meydanından mahrum etme..**” diye niyaz edilir.Sonra babaya gelinir, O’na “**hak sende**” denir, önce sağa, sonra sola ve ellerinin üzerine

niyaz ediliyor (Babanın eli öpülüyor), sonra sağ yere, postun üstüne niyaz ediliyor.. O'da **"hak sende, hak âdemde"** diyerek duasını ediyor... Babaya niyazdan sonra onun sol tarafındaki Rehber Postu'na niyaz ediliyor. Bu post Şah-ı Merdan Ali'nin postudur. Alevilik ve Bektaşilik'te "rehber" buradan geliyor..Sonra Küre/Ocak postuna geçiliyor..Bu post Kerbela'da şehit edilen Hz. Hasan ve Hüseyin'i temsil eder. Burada da "Ya Allah, ya Muhammed, ya Ali, medet Hasan, Hüseyin..." diye niyaz ediliyor ve en sonda 12 İmamları temsil eden "çırağlara=mumlara" dönülür ve niyaz edilir. Sonunda da cemde bulunanlara" cümlemenize aşk-ı niyazım var" denir ve onlar da "Allah!" sedası ile cevap verirler ve geçer yerinize oturursunuz.

Cemevindeki bu uygulamalar, "ikrar"²⁰ sırasına göre yapılır. Kim önceden ikrar aldı ya da verdiyse, cem'deki pratikler o sıraya göre devam eder. Cem ayininde, kadın-erkek, genç-yaşlı ayırımı gözetilmez. Önemli olan "ikrar"ın önceliğidir. Ancak kadınlar, erkeler bitirdikten sonra ibadete başlar ve aynı namazı kırlarlar. Bacılar da "ikrar" verme-alma sırasına göre niyaz ederler. Nasıl ki erkeklerden ilk sırada Baba ibadetini yapıyorsa, bacılardan da Babanın eşi Ana bacı/Ana sultan önde namazını kılar/niyaz eder. Sonra ikrar sırasına göre öteki bacılar ibadetlerini yaparlar ve yerlerine yine ikrar sırasına göre otururlar.

Bacıların niyazlarını tamamlamasından sonra gözcü: "tamam" der, Baba da bir "gülbank" çeker ve "hayırlısı" der ve söze, sohbetle devam eder. Gözcü : **"Aranızda dargın, küskün varsa, barışsın, görüşsün, görüşmezse, barışmazsa günahı kendine aittir."** der. Eğer dargın, küskün varsa ortaya çıkar: **"Eyvallah erenler, biz falanca adamla dargınız, kırgınız.."**der.Gözcü: -Oku bakalım, tercüman duasını" der. Dar'da durana can, **"eyvallah"**diyerek şu duayı okur:

"Bismişah Allah Allah;

Yüzüm yerde, özüm dar'da, Hak huzurunda, Muhammed Ali Divanı'nda, Ayin-i Cem'in huzurunda malım kurban, canım Tercüman, bu fakirden ağrınmış, incinmiş varsa, dile gelsin, dile gelsin, hakkını talep eylesin benden, suçum neyse hakkını alsın, Allah eyvallah"

Bunun üzerine mürşit/baba sorar: **"Böyle bir talebiniz var mı, canlar, bu candan hoşnut musunuz ?"**der. Cem'deki canlar (kadın-erkek), **"hoşnuduz"** derlerse dua edilir. Ayin-i cem (Erenler Meydanı) boş kalmasın diye, bu cana sen bir "Cebrail-tavuk keseceksin ya da cezası varsa, yanı hatası, kusuru büyükse(hırsızlık, adam öldürme vb. suçlardan Ayin-i Cem'e girmesi gerekmişse) ona, **"Farzdan Düşme"** cezası verilir. "Farzdan Düşme"nin ağır cezaları var: İki büyük baş kurban kesmek, bir Ayin-Cem yapmak gibi. Günümüzde bir Ayin-Cem yapmanın bedeli 50 milyonu bulur. O zaten, yılda bir kez kurban kesmek zorundadır. Buna yılda, yani cem'de kesilen kurbanı Bektaşilik'te **"Nezir Kurbanı"** deriz. Herkes her yıl, "Nezir" kurbanını keser, ancak cezalı ise, suçlu ise, yani talibin suçu varsa, 12 postun sahibi, Niyazlar'da bu 7'dir, Baba ile birlikte toplanırlar ve o canın cezası "şudur" diyerek karar verirler ve ona ağır ceza verilir ve böylece cem ibadetinin sonu gelir.

• Semah ve Saz

Alevi-Bektaşî kültürünün en önemli ritüellerinden biri de **semah'tır**. Bu köydeki araştırmalarımız sırasında **"Semah nedir?"**sorumuza verilen yanıtları şöyle özetleyebiliriz:

²⁰ İkrar: Tarikata girmek için verilen söz..Yani tarikata (Bektaşiliğe) giriş sırası..

Resim 5: Niyazlar cemevinde semah

Semah Alevi-Bektaşilerin ibadeti olan cem'in ayrılmaz bir parçasıdır. Cem törenlerinde, törenin belli bir bölümünde semah dönülür. Cem'i yöneten dede/babanın işareti ile ve düvazcıların çalıp söylediği nefesler eşliğinde kadın- erkek birlikte döndükleri bir seremonidir. Semah dönmek, Alevi-Bektaşî inanç önderleri olan 12 imamlarla ilgili bir olgudur. Onun için cem törenlerinde 12 imamlar için yapılan 12 hizmetten biri olarak kabul edilmektedir. Semah dönen canlar/bacılar duyarlılığın, aşkın, sevginin adeta dorukta olduğu bir trans durumunu yaşarlar. Niyazlarlı Bektaşiler cem ayini gibi semahın da kaynağının Kırklar Meclis'inden geldiğine inanırlar. Niyazlar'ın Bektaşî babası bunu şöyle açıkladı: İnanışa göre, Hz. Muhammed Miraç'tan dönüşte Kırklar Meclisi'ne gelir.. " Ben fakir, fukarayım" diyerek içeri girer. Orada bulunanlardan Selman Farisi bir tane üzüm getirir ve Hz. Muhammed'in önüne koyar.

"Ey Hadem-ül Fukara(Yoksulların Hizmetçisi) bu üzümü Kırklar Meclisi'nde bulunanlara paylaştır" der.. Peygamber bu durumda müşkül(zor duruma düşer) hale düşer..Allah Cebrail aracılığı ile oraya bir tabak göndertir ve peygamber üzüm tanesini bu tabak içinde ezerek şerbet yapar. Bu şerbet, Kırklardan birinin dudağına değince tümü kendinden geçer; aşka gelerek mest olurlar ve tümü kendiliğinden kalkar ve "Ya Allah" diyerek semah dönerler. Semahın kaynağı, bizim törelerimizde, geleneklerimizde oradan kaynaklanıyor. Onun için cemlerde dönülen semahlara "Kırklar Semahı Olsun" deriz..Yani, "Peygamber'in ve O'nun Ehlibeyt'inin yaptığı semahlardan olsun" deriz²¹. Bir başka anlatımla semah, Kırklar'da üzüm tanesinin suyunu içerek mest olanlar(kendinden geçenler) semah dönerek uçup giderler..Yani bir Cebrail gibi uçup giderler.Semahtaki figürler, onu gösteriyor, aşka geliyorlar.

"Semahta neden hep yere bakıldığını" sorduğumuz da şu yanıtı alıyoruz:

"-Saygıdan, bir mürşide karşı arkasını dönmemeden kaynaklanıyor. Mürşidin önüne geldiğinde dönüş yapılır. Bu davranış bir saygının ürünü oluyor. Yani gözler toprakla beraber, devamlı aşağıya bakıyor..Ellerden biri yukarıya, öteki yere bakacak şekilde dönülüyor."²² Bu uygulamaları, yani cem'de ve öteki törenlerde gözlemlene fırsatı bulduğumuz için sadece tarihsel ya da mitolojik söylemlerden hareketle değerlendirme yapılmamıştır. Her katıldığımız cem'de gözlemledik ki mürşidin/babanın cem'i yönetme tarzına göre semah dönülmektedir. Niyazlarlı Bektaşilerde semah çiftli dönülmektedir. Yani eşli/ ikili çiftler halinde uygulanmaktadır. Bu uygulamayı da öteki Alevi topluluklarından farkları olarak

²¹ Halil Yılmaz (Bektaşî Babası) 4 Temmuz 1999/Niyazlar

²² K.K.C. Bozkurt, 3 Temmuz 1999/Niyazlar

açıklamışlardır. Zaten cem'e katılmanın koşulu olan "ikrar" vermeyenler semah da dönemezler. Yani rastgele erkekli /kadınlı semah dönülemez. Kesinlikle çiftlerin de evli olma koşulu vardır. Buradaki semahlar, yerel kıyafetler içinde, ayaklar çıplak, otantik bir tarzda dönülür. Eşli olan kadın-erkek aynı mekânda yani meydanda/cem evinde semah dönerler. Semah hiçbir zaman, bir düğünde ya da başka bir eğlenceye oynanan oyun değil, cem'de ibadetin ayrılmaz bir parçası olarak 12 hizmetin yerine getirilmesinde önemli ve anlamlı bir öğedir. Her ne kadar Sünniler semahı bir dans/oyun olarak algılasalar da Alevi/Bektaşiler kesinlikle semahın oyun olmadığını şu sözlerle dile getiriyorlar:

"Semah oyun değil bizim için ibadettir, Allah'a ulaşmaktır."

Yine semah, saz ve söz eşliğinde dönülür. Düvazcıların sazı ve sözü eşliğinde semah dönülür. Niyazlardaki uygulamada başka bir enstrümanı ya da araç kullanılmamaktadır. Niyazlar da Veli İpek (derviş) semah olayını şöyle anlatmıştır: "Semah" deyince cem evinde beraber toplandıktan sonra yeriz, içeriz, dem çekeriz..Dem çektikten sonra, tabi ki aşka geliriz.Sofralar kalktıktan sonra olur bu iş.Dört kişi, ama erkek, ama kadın. İki erkek, iki kadın kalkar, saz çalınır, deyiş söylenir, semah yapılır.."

- "Semah dinsel mi yoksa toplumsal amaçlı mı" diye sorduğumuzda şu yanıtı alıyoruz.

- Ne diyelim, Bektaşiliğin bir usulü, bir gelenek, bir görenek..

Ne var ki semah da popüler kültürün etkisinde kalarak, iletişim kanallarında, çeşitli törenlerde esas amacının dışında, ticari anlamda ve gösteri kültürünün bir ögesi yani bir oyun olarak yer almaktadır. En yeni örneklerden birisini "**Aspendos'ta Semah**" adı altında "Anadolu Ateşi" denilen halk dansı grubunun semah gösterisi oluşturmaktadır.²³ Sözde Anadolu'nun tüm semah karakterlerinden Anadolu Ateşi yorumuyla yeni bir sentez yapılarak oynanmıştır. Ama Anadolu Ateşi'nin genç bayan oyuncularının giydiği frapan giysiler hiç de semahın özgünlüğü ile ilgisi bulunmamaktadır. Çünkü semah burada bir dans olarak sahnelenmiştir. Hâlbuki Hacı Bektaş Veli'nin şu özdeyişi semahın ne olduğunu anlatıyor herkese:

***"Bütün evren semah döner
Aşkından güneşler yanar
Aslında ermektir hüner
Beş vaktiyle avunmayız."***

• Niyazi Babayı Anma Töreni: Niyazlar Kültür Şenliği

Resim 6: Niyazi Baba'yı Anma Töreninden Bir Görünüm

²³ Milliyet, 23.05.09 tarihli Akdeniz eki.

Öteki Alevi-Bektaşî köylerinde olduğu gibi Niyazlar köyünün ve burada yaşayan Bektaşîlerin tarihsel, olgusal, inançsal nitelikteki yol önderi/aktörü de Niyazi Baba'dır. Niyazi Baba, ilki "Niyazi Baba Pilav Günü"²⁴, daha sonraki yıllarda da "Niyazi Baba'yı Anma ve Kültür Şenliği", "Niyazi Baba Tanışma ve Görüşme Günü" ve "Niyazi Baba Kültür Şenliği" vb. zaman içinde değişen başlıklar altında düzenlenmiş törenlerle anılmaktadır. Tören alanı olarak da köyün yukarısında çamlık içinde, yerel olarak "Kuzupınarı" denilen yer seçilmektedir. Genellikle temmuz ayının ilk haftasına rastlayan cumartesi ya da pazar günü bu etkinlikler yapılmaktadır. Belirlenen gün ve yerde köyde, kentte, yakında uzakta yaşayan Niyazlılar, kadınlı-erkekli toplanır ve o günü kutlarlar..İlkinde şu gözlemimi yazmışım notlarımın arasına: " Pilav Günü'nü, ilk kez yapıyorlar..Yaklaşık 1500 kişi ormanlık alanda toplanmışlar..Kazanlar kurulmuş, etli pilavlar, sarmalar, tatlılar, aşureler yapılarak herkese ikram edildi. Bu ilk kez yapılan ve Bektaşî kültürünün örneklerinin sergilendiği bir dayanışma, kaynaşma ve anma günü..Semah dönenler, kurgusallıktan uzak, doğal görünümleriyle, kadınlı-erkekli sunumlarını yaptılar..Niyazlar, saz eşliğinde semah dönerken yapılyordu..Tüm coşkusuyla etkinlikler, gösteriler günbatımına dek sürdü."

Resim 7: Niyazi Baba'yı Anma Şenliği'nde Semah

Her yıl tekrarlanan bu törenlerden önemli bir gözlemimiz de "5.Niyazlar Köyü Niyazi Baba'yı Anma ve Kültür Şenliği" idi. Köydeki Bektaşîlik anlayışı ve kültürü açısından oldukça geniş kapsamlı etkinliklerin yapıldığı, semahların dönüldüğü, yemeklerin bir birliktelik içinde, kadın-erkek farkı gözetmeden yenildiği bu törende de anlamlı konuşmalar, sunumlar yapılmıştır..

Sonuç

Batı Anadolu'da Teke yöresi Alevi-Bektaşî kültür alanında bulunan önemli köy/kasabalardan "alan araştırması" yöntemiyle seçilen örneklerden biri olan Niyazlar köyü bu çalışmada ele alınmış; örnek olay ve katılımcı gözlem teknikleriyle betimlenmeye çalışılmıştır. Niyazlar, Burdur'un iki Alevi-Bektaşî kimliğini taşıyan ve yörede "salt bir Bektaşî köyü" olarak bilinen ve Niyazi Baba Tekkesi ile ünlenen tarihi bir yerleşim alanıdır. Uzun yıllardan bu yana keşfedilip anlaşılmaya çalışılan Niyazlar, tümüyle Bektaşîlerden

²⁴ Araştırmacının da ilk kez katıldığı bu tören 3 Temmuz 1999'da düzenlenmiştir.

oluşan ve bu inancın yaşatılmasını, geliştirilip duyurulmasını amaçlayan, bölgede Bektaşilik inancını temsil eden tek Bektaşî köyüdür. Çok geniş kapsamlı bir araştırmanın kısa bir özeti olan bu sunumda Niyazlar'daki Bektaşilik geleneğinin birkaç özelliğine değinilmiştir. Yakın zamanda kitap haline gelecek olan araştırmamızda, yörede Bektaşiliğin ilginç yönleri, uygulama biçimleri, törenleri vb. konularda yansız ve zengin bir içerik sunulacaktır.

Niyazlar örneği ve öteki araştırma ve gözlemlerimiz sonucunda elde edilen bulguları genel çizgileriyle özetlemek gerekirse, araştırmanın sonuçları olarak şu özellikler söylenebilir:

1. Yöredeki Bektaşî köy/kasabaları genellikle Sünni-Bektaşî karışımı heterojen bir grup yapısı ve etkileşim süreci içinde yaşamlarını sürdürmektedirler.

2. Cami, cemevi gibi ibadet yerleri ve ilgili törenler, toplulukların kendi inançsal normları ve referans kaynakları bağlamında düzenlenmiş dinsel kurumlar olarak yan yana işlevlerini yapmaktadırlar.

3. Her grup kendine özgü inancın gereği olan dinsel içerikli eylem ve etkinlikleri ayrı ayrı yapmakta; toplumsal içerikli olaylarda (doğum, evlenme, ölüm vb.) inançsal farklılıklar gözetmeksizin birlikte olabilmektedirler.

4. Bektaşiler, işleyen bazı kurumları ve açık toplum yapılarıyla, örneğin musahiplik, Bektaşiliğe giriş (ikrar), evlilik, ocak geleneği, tevella-teberrâ kuralı (sevme-sevmeme), babalık/dedelik kurumu, mezhep/tarikat, toplumsal hiyerarşi ve esnek kimlik anlayışı vb. kendilerini Alevilerden ayrı görmekte ve öyle hissetmektedirler.

5. Yöredeki Bektaşiler, Hz. Ali, Ehlibeyt ve Oniki imamları kendilerine yol gösteren, her cem'de, her törende bu sevgi ve saygıyı "Ya Allah, ya Muhammed, ya Ali" diyerek simgeleştiren ve toplumsal ahlakın kaynağı olarak da "eline, diline, beline, eşine, aşına, işine sahip ol!" ilkelerini benimseyen bir topluluk olmalarına karşın soylarının Hacı Bektaş Veli'den geldiğini açıklıkla ifade etmektedirler.

6. Söz konusu topluluklar, üst söylemlerle dile getirilen ve yapay olarak tartışılan "Aleviler-Bektaşiler İslam'ın içinde mi, dışında mı? ; Alevilik-Bektaşilik din mi, azınlık mı? ; Cem evleri var mı, yok mu? ; " Cem evlerindeki törenleri, eylem biçimleri oyun mu, ibadet mi?" vb. temelsiz tartışma sorularına bakmaksızın inançlarının gereğini yerine getirmektedirler. Bu inancın kaynağı olarak da Ehlibeyt ve insan sevgisini, Anadolu'da yaşamış bazı kültür ve uygarlıkların değerlerinin oluşturduğu bir bütünsel sistemi göstermektedirler. Bu sistem içersinde dinsel inançların yerine getirilmesi yanında, toplumsal içerikli ve yaptırımları gerekli kılan normatif davranışlar da yer alır. Bu nedenle, ayin ve törenlerde bir bütünlük söz konusudur.

7. Bu tören bütünlüğü içinde yapılan cem ayinlerinde düvaz kültü çok zengindir. Cem'de saz eşliğinde okunan nefesler, övgüler, şiirler, dualar, yenen lokmalar, dönülen semahlar Oniki imamlar, Hacı Bektaş Veli ve Atatürk adına söylemlerle dile getirilir.

8. Cem ayinlerinde Bektaşilik erkânına, ikrar alma-verme sırasına göre kadın-erkek yüz yüze ve sessizlik içinde ritüeller yerine getirilerek niyaz edilir.

9. Cem törenlerinde semah dönme, düvaz söyleme yanında, Bektaşiliğin temel kuralları, Oniki imamlar, Hacı Bektaş Veli ile ilgili söylenceler, önemli ve özgün sözler yinelenir. Bu yönüyle de cem törenlerini, yalnızca inancın gereği olan işlevleri üstlenen mekânsal bir örgütlenme düzeni değil, Bektaşiliğin kültürel kalıtının soydan soya aktarılmasını sağlayan bir eğitim kurumu olarak da değerlendirmek gerekir.

10. Yöredeki her Bektaşî topluluğu, ister heterojen isterse homojen bir toplumsal yapı oluştursunlar, Bektaşilik kültürünün özdeksel (maddi) ve tinsel (manevi) simgeleri olarak kendisine ait türbesini, yaturını, ulu kişisini tanımlayarak kurumlaştırmıştır.

11. Son söz olarak denebilir ki, Bektaşî kültüründe baskı ve korkudan çok hoşgörü, sevgi eşitlik ve koruyucu bir öz vardır ve bunların tümü bu bölgede yaşanmaktadır.

KAYNAKÇA

- BALAMAN, Ali Rıza, Akralalık-Evlilik ve Türleri, İzmir-1982.
- BİRDOĞAN, Nejat, "Anadolu'daki Alevi Ocaklarının Kuruluşu, İşlevleri, Yayılımları", IV. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri, I.Cilt, Kültür Bakanlığı Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara-1992.
- ÇAKIR, Sabri, "Kargalı: Tahtacı-Alevi-Köyü" Türk Dünyası Araştırmaları, sayı:108, Haziran 1997, İstanbul-1997.
- ÇAKIR, Sabri, " Göller Yöresi'nde Bektaşilik İnancı ve Önemli Kült Merkezleri", Uluslararası Bektaşilik ve Alevilik Sempozyumu:1. SDÜ İlahiyat Fakültesi Yayını, Isparta-2005
- DEMİR, Ömer ve Mustafa Acar; Sosyal Bilimler Sözlüğü, Vadi Yayınları, Ankara-1997.
- DIERL, Anton Jozef; Anadolu Aleviliği, Çev. Fahrettin Yiğit, Ant. yayınları, İstanbul- 1991.
- DUVERGER, Maurice ; Sosyal Bilimlere Giriş, Çev..Ünsal Oskay, Bilgi Yayınevi, Ankara-1990.
- EYÜPOĞLU, İ.Zeki, Bütün Yönleriyle Anadolu İnançları, Koza Yayınları, İstanbul-1994.
- FIĞLALI, Ethem Ruhi ; Türkiye'de Alevilik-Bektaşilik, İstanbul-1994.
- GÖLPINARLI, Abdülbaki ;100 Soruda Türkiye'de Mezhepler ve Tarikatlar, Geçek Yayınevi, İstanbul-1969.
- GÜNER, Ahmet, Mezhepler ve Alevilik, Hayat Yayınları, İstanbul-1990.
- HANÇERLİOĞLU, Orhan, Toplumbilim Sözlüğü, Remzi Kitabevi, İstanbul-1986.
- KEÇELİ, Şakir, Alevilik-Bozkırda Yanan Ateş, Ankara-1975.
- KORKMAZ, Esat, Ansiklopedik Alevilik-Bektaşilik Terimleri Sözlüğü, İstanbul 1993.
- KÖSEMİHAL, N. Şazi, Sosyoloji Tarihi, Remzi Kitabevi, İstanbul-1974.
- MELİKOF, Irene ; Uyur İdik Uyandırdılar, Çev.Turan Alptekin, İstanbul-1994.
- MELİKOF, Irene, *Hacı Bektaş Efsanesinden Gerçeğe*, Çev.: Turan Alptekin, Cumhuriyet Yay., İstanbul- 1998
- NOYAN, Bedri, (Dedebaba) ; Bektaşilik-Alevilik Nedir ?, Ant/ Can Yayınları, İstanbul-1995
- NOYAN, Bedri(Dedebaba) ; Bütün Yönleriyle Bektaşilik ve Alevilik, Ardıç Yay-Yayınları, Ankara-2002.
- OYTAN, M, Tevfik, Bektaşiliğin İçyüzü, İstanbul Maarif Kitaphanesi ve Matbaası İstanbul-1947.
- OZANKAYA, Özer, Toplumbilim Terimleri Sözlüğü, TDK Yayınları, Ankara-1975.
- ÖRNEK, Sedat Veyis, Etnoloji Sözlüğü, Ankara-1971.
- ÖZ, Baki, Bektaşilik nedir? (Bektaşilik Tarihi), Der Yayınları, İstanbul-1997.
- ÖZKIRIMLI, Atilla, Alevilik-Bektaşilik, Toplumsal Bir Başkaldırının İdeolojisi Cem Yayınları, İstanbul-1993.
- PRITCHARD, E.Evens, Sosyal Antropoloji, Çev. Aydın İnce, M.Kılıç, Birey Yayıncılık, İstanbul-1998.
- SEYİRCİ, Musa, Abdal Musa Sultan, Der yayınları, İstanbul -1992.
- TÜRKDOĞAN, Orhan, Alevi-Bektaş Kimliği, Timaş Yayınları, İstanbul-1995.
- TÜRKDOĞAN, Orhan, Alevi Bektaşilerde Norm ve Statü Dağılımı, Türk Dünyası Araştırmaları, sayı 154, İstanbul-2005.

BURDUR VE BÖLGENİN TANITIMI

Nizamettin ŞEN*

Sevgi olmasa hiçbir şey olmaz. Eğer memleketinizi severseniz bu sevgi ile memleketinize bir şeyler verebilirsiniz. Herkes için kendi doğduğu memleketi, şehri güzeldir, değerlidir. Bunu daha geniş aldığımız zaman şehrimizin kültürel zenginliği ve kimliğimizdir. Kültürel zenginliğimizin içinde halk kültürümüzdür. Şehrimizi tanıta bilmek için ilk önce halk kültürümüzü ve kimliğimizi çok iyi bilmemiz gerekiyor. Sahildeki turizm akımını buralara çekebilmek için kendi halk kültürümüzü, kimliğimizi korumak ve yaşatabilmemize bağlıdır. Gelen turist arkeolojik değerler dışında o yöredeki insan yaşantısı ve halk kültürünü tanımak, görmek istiyor. Burdur'u nasıl tanıtalım dersek, öncelikle marka olmaktan çok Burdur'un bilinirliğini Dünya'da ve Türkiye'de ön plana çıkarmak gerekiyor. Burdur deyince Dünya'da ve Türkiye'de ilk akla gelen arkeolojik değerlerden birisi SAGALASOSS'dur. Sagalasoss'ta kazı yapan Belçikalı dostlarımız çok önemli bir iş başarmışlardır. Bugün Türkiye'deki ve Dünya'daki bütün müzeleri gezin, küçük ama şirin ve güzel olan Burdur müzesi arkeolojik eserleri çok güzel bir şekilde sergilemektedir. Ayrıca Burdur müzesi bünyesinde bulundurduğu eserleri sanal ortamda internetten de sergileyerek Burdur'u tanıtmada çok önemli bir yere sahiptir. Burdur müzesinde sergilenen Sagalasoss'dan çıkan eserlerden ötürü kazı ekibine teşekkür ediyoruz.

Tarih olmasa gelecek olmaz. Burdur yurt dışında tanıtılacaksa, hem arkeolojik hem de kültürel zenginliğini kullanmalıyız. Siz ne kadar doğalsanız kültürel değerlerinizi o kadar güzel sergiler ve tanıtırsınız. Burdur'u Antalya'yla birlikte tanıtabiliriz. Antalya'yla bunu bağlayabilecek kombine edebilecek bir çalışma yapılması gerekiyor. Burdur'a arkeolojik ve kültürel turlar düzenlenebilir. Bazı Anadolu turlarında Sagalasoss yer almaktadır. Günü birlik turlar düzenlenmektedir. Bu turların genişletilebilmesi için çalışmalar yapılabilir. 1985 ve sonraki o yıllarda kültürel hareketliliğini o otantik doğallığı köylerden gelen halkın, sebze ve meyveleri doğal ortamda görmek için Burdur pazarına turlar düzenleniyordu. Bu gibi turlar yeniden düzenlenebilir. Yeni kurduğumuz BAKA ajansımız var. Burada artılarımızı eksilerimizi değerlendiriyoruz. Burdur'un en büyük eksisi yatak, konaklama olarak ortaya çıkıyor. Sagalasoss'u ve diğer antik kentlerimizi çok iyi tanıtmalıyız. Bununla ilgili festivaller, konferanslar vs. düzenlenmeli. Aynı şekilde kültür değerlerimizi de tanıtmalıyız. Burdur'da keman ve viyolonsel üretimi yapıyor. Bunu da tanıtım için kullanabiliriz.

* Antalya Tanıtma Vakfı Başkanı

THEORY OF THE EARTH

CHAPTER I

The Earth is a sphere, and its surface is covered by water. The land is divided into continents and islands. The climate of the Earth is determined by the position of the sun and the atmosphere. The atmosphere is composed of gases and vapors. The water is composed of hydrogen and oxygen. The land is composed of rocks and minerals. The life on the Earth is composed of plants and animals. The Earth is a complex system, and its study is a branch of science.

SAGALASSOS ARKEOLOJİK KAZILARININ TURİZM AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Hannelore VANHAVERBEKE*

Sagalassos Antik Kenti

Sagalassos antik kenti, Burdur ili sınırları içerisinde Ağlasun ilçesinin 7 km kuzeyinde Akdağ'ın güney eteklerinde 1450-1700 metre arası yükseklikte yer almaktadır. Kentin kalıntıları doğu-batı yönünde 2.5 km, kuzey-güney yönünde 1.5 km'yi kapsamaktadır. Bulunduğu coğrafi bölgenin Antik Dönem'deki adı Pisidya'dır.

1980'li yılların başlarında İngiliz araştırmacı Prof. Dr. Stephen Mitchell'ın yanında antik Pisidya bölgesinde yürütülen yüzey araştırmalarına katılan Belçikalı Prof. Dr. Marc Waelkens (Leuven Katolik Üniversitesi) 1990 yılından itibaren Sagalassos kazılarını başlatmıştır ve çalışmalarına halen devam etmektedir. 1993 yılından beri kentin kazılarının yanında kentin çevresinde (kentin "territoryumu"), 1.200 km² büyüklüğünde bir arazi, yüzey araştırmaları yapılmıştır. Böylelikle kent ile kırsal alanlarına dair birçok yeni bilgi toplanmıştır (Waelkens 1993; Waelkens & Poblome 1993, 1995, 1997; Waelkens & Loots 2000; Degryse & Waelkens 2008; Vanhaverbeke & Waelkens 2003). 2005 yılında, Sagalassos'un 1.8 km güneybatısında Düzen Tepesi olarak adlandırılan bir plato üzerinde ikinci (kentsel ?) bir yerleşme yeri tespit edilebilmiştir. Bu anda Sagalassos antik kenti ve Düzen Tepesi 1. sit alanı olarak geçiyormuş.

Sagalassos'un en erken tarihi MÖ 3. binyıla kadar iniyordur. MÖ 14. yy'da bugünkü Burdur ili Arzava devletinin bir eyaletiydi. Arzava devleti, Geç Tunç Çağında (MÖ 1600-1200) güçlü bir beylik olup Hititlerin genişleme eğilimlerine karşı koyabilmişlerdir. Bu sığınma yerlerinden bir tanesi Hitit kaynaklarında Şalawaşşa adı geçen ve büyük bir ihtimalle bugünkü Sagalassos ile eşdeğer olan veya buraya yakın kurulmuş olan yerleşimdir (Waelkens 2000).

Frig ve Lydia dönemlerinde (MÖ 1200-600) kent niteliğine kavuşmaya başlar. MÖ 6. yy.'dan sonra Düzen Tepesi'nde büyük sur duvarla çevrili bir yerleşim yeri oluşturuldu. Çömlek parçaları sayesinde bu yerleşme MÖ 600-100 yılları arasına tarihlendirilebilmiştir (Vanhaverbeke et al. 2010)¹.

Tarihi kaynaklar, MÖ 332 yılında Büyük İskender'in Sagalassos'u fethettiğini anlatır. Pisidya, İskender'in ölümünden sonra gelen hükümdarlar arasında pek çok defa el değiştirmiştir. Bu süreç içinde antik kentte yeni yönetimlerin kurumlarının ve kültürünün benimsendiği izlenmektedir. MÖ 133'ten itibaren Sagalassos, Roma İmparatorluğu hakimiyetine girmiştir. İmparator Augustus zamanında (MÖ 27-MS 4) kent önemli bir ekonomik ivme kazanmıştır. Bu artış Augustus'un Pisidya bölgesine siyasi ve ekonomik şartların düzeltilmesiyle sağlamış olduğu barış dönemi ile ilgilidir. Bu uzun barış döneminde Sagalassos kuzey Pisidya bölgesinin en büyük şehri durumuna gelmiştir. İmparator Hadrianus'un idaresi altında (MS

* Yrd. Doç. Dr., Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü Öğretim Üyesi

¹ Sagalassos'ta da aynı tür erken seramik bulundu fakat Düzen Tepesi ile Sagalassos arasındaki bağlantı bu anda belli değil.

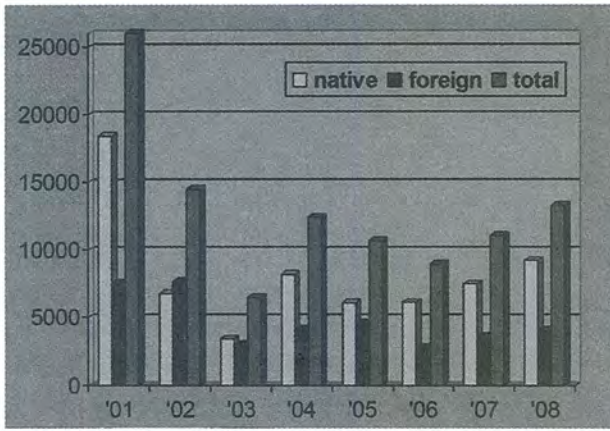
117-138) kent en yüksek seviyesine ulaşmıştır. Onun zamanında Sagalassos, 'Pisidya'nın baş şehri, Romalıların dostu ve müttefiki' olarak tanınmıştır. Aynı zamanda kent, bölgenin dini merkezi olmuştur. Kentin Dor Tapınağı (MÖ 1. yy), Dor Çeşmesi (MÖ 1. yy), Neon Kütüphanesi (MS 2. yy), Meclis Binası (MÖ 2.-1. yy), Yukarı ve Aşağı Agoralar (MÖ 2. yy), Heroon (MS 1. yy), Apollo Klarios Tapınağı (MS 1. yy), Antoninus Pius Tapınağı (MS 2. yy), Antoninler Çeşmesi (MS 2. yy), Hamamlar (MS 2. yy), 9000 kişi kapasiteli Tiyatro (MS 2. yy) ve Macellum (MS 2. yy) gibi yapılarının varlığı tespit edilmiştir. Erken Bizans döneminde (MS 450/75-720) Hristiyanlık kent içinde kurulan kiliseler tarafından belgelendirilmektedir. Fakat MS 6. yy'ın ortasından itibaren kentin çöküş sürecinde farklı etkenler rol almıştır. Bunların başından tekrar eden salgın hastalıklar ve art arda gelen ağır depremler yer alır. Sagalassos'un kentsel özellikleri azalmış ve küçük yerleşimler şeklinde MS 13. yy'a kadar yaşam devam etmiştir. Bu dönemde Türk boylarının bölgeye vardığı ve yerleşmek için Ağlasun Ovası'nı tercih etmişlerdir. Bugün Ağlasun'un merkezinde küçük Selçuklu bir hamam yer almaktadır. Bu hamam olasılıkla burada bulunmuş Selçuklu bir kervansarayı ile bağlıydı (Waelkens 2002, 2004, 2006; Vanhaverbeke et al. 2005).

Sagalassos Arkeolojik Kazılarının Turizm Açısından Değerlendirilmesi

İ. Ateşoğlu'nun yazdığı gibi (Ateşoğlu 2005) turizm açısından Sagalassos'un birçok güçlü yanları vardır. İyi korunmuş yapılar ortaya çıkarılmıştır. Özellikle anastylosis projeleri şehrin eski görkemli durumunu açıklamaktadır. Neon Kütüphanesi, Dor Çeşmesi, Heroon ve Antoninler Çeşmesi yapıların parçaları neredeyse eksiksiz olarak ele geçtiğinden anastylosis (restorasyon) çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Kütüphanesi ve Dor Çeşmesi çalışmaları 1997 yılında sonuçlanmıştır ve Dor Çeşmesinin su havzası yeniden akıtılarak yağya tekrar özgün çeşme fonksiyonu kazandırılmıştır. Heroon çalışmaları ise 2009 yılında sona erdirilmiştir ve 14m yüksekliğindeki anıt, eskiden olduğu gibi uzaktan dikkati çeken en önemli yapılardan biridir. 2010 yılında ağustos ayında Antoninler Çeşmesi'nin çalışmaları sonuçlandırılacaktır ve vaziyette ziyaretçi hizmetine sunulacaktır. Bu tür projeler ziyaretçilere daha görsel bir şekilde yapıların amacını ve fonksiyonunu anlatır. Bunun yanı sıra kentte bulunan panolar ve broşürler daha ayrıntılı danışma verir. Kentten gelen görkemli buluntular ulusal ve uluslararası baskıda yer almıştır. Örneğin 2008 yılında bulunan Roma İmparatorlar başları (Hadrianus, Marcus Aurelius) birçok gazetede, dergilerde ve websayfalarında dikkati çekmiştir. Bunun yanında kentin doğal çevresinin de önemli bir potansiyeli vardır.

Bilimsel bakımdan Sagalassos kazıları Türkiye'de yapılan ve sayıları 40'a varan yabancı kazılar içerisinde ve hatta Doğu Akdeniz'de (Anadolu – Suriye – Ürdün – İsrail) yapılmakta olan en önemli arkeolojik projedir. Sagalassos kazısı yalnız başına bir arkeolojik kazı çalışması değil, daha birçok interdisipliner dallarda da araştırmalar yapılan bir yerdir.

Yine de, İ. Ateşoğlu'nun açıkladığı gibi, kentin turizm potansiyeli henüz tamamen gerçekleştirilmemiştir. Sagalassos'u 2001-2008 yıllarında ziyaret eden turist sayısını incelerken (1. Grafik), iyi sonuçlara rağmen –senelik ortalama toplam 12.000 ziyaretçi- Perge veya Phaselis'e nispeten –senelik ortalama toplam 100.000'den fazla ziyaretçi- ziyaretçi sayısı düşüktür.

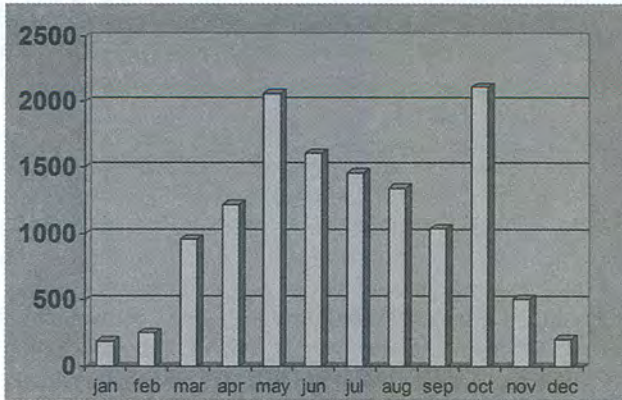

Grafik 1. Sagalassos'u ziyaret eden yerli (native), yabancı (foreign) ve toplam (total) turist sayısı (kaynak: Burdur Müzesi)

Sagalassos'u ziyaret eden turistler genelde ziyaretten çok memnun kalırlar, özellikle eğer rehberli bir kent gezisine katıldılarsa (1. Tablo). Kazı sezonu boyunca Temmuz – Ağustos ayları projenin kendi rehberleri 5 dilde (Hollandaca, Fransızca, İngilizce, Almanca ve İtalyanca) bir açıklama yaparlar. Bu anda Türk rehberi yoktur ve kazı mevsimin dışında Sagalassos'ta rehberlik mevcut değildir. Grafik 2'yi incelerken belli ki en çok ziyaretçi Mayıs ve Ekim aylarında sayılır, yani kazı mevsimin dışında. Demek ki ziyaretçilerin önemli bir kısmı rehbersiz kalıyor².

Kalite	Rehberli	Rehbersiz	Ortalama
Genel	5	3.8	4.45
Var olan müracaat	4.5	3.2	3.91
Kentin ulaşımı	3.5	3.2	3.36
Ziyaretçi yollar	3.67	2.4	3.09
Panolar	4.33	2.4	3.45
Rehberler	4.83	-	4.83

Tablo 1. Sagalassos'u ziyaret eden turistlerin ziyaretlerini değerlendirilmesi (5 üzerinde) (kaynak: Sagala-Sun)

Grafik 2. Aya göre Sagalassos'u ziyaretçi sayısı (kaynak: Burdur Müzesi, Sagala-Sun)

² Sagalassos Projesi'nin geçen sene yenilenmiş bir websayfası var (www.sagalassos.be) (Flemenkçe, İngilizce ve Türkçe). Önceki senelerde kazı mevsimi boyunca haftalık raporlar yayımlanmıştır (İngilizce) (<http://www.archaeology.org/interactive/sagalassos/>).

2005 yılındaki makalesinde İ. Ateşoğlu'nun açıkladığı gibi, başka önemli eksikliklerden biri kentin ulaşımıdır. Tablo 1. bunu da gösterir. Ağlasun köyü büyük yollar (Antalya-İç Anadolu) üzerinde değil ve Sagalassos'a giden yol dar bir asfalt yolu. Sagalassos'u ziyaret etmek isteyenler özellikle Ağlasun'a gitmelidirler. Fakat İ. Ateşoğlu dikkati daha önemli bir eksikliğe çekiyor. Ağlasun'da turizme yönelik neredeyse hiç tesis bulunmaz: köyde az lokanta vardır ve otel veya pansiyon yoktur. Son seneler İstanbul'da kurulan "Buğday Derneği" (<http://www.bugday.org/>) tarafından yapılan destek ile Ağlasun'da birkaç ekolojik konaklama yerleri açıldı (<http://aglasunekolojiltatil.blogcu.com/>). Fakat bu derneğe katılan aileler az ve konaklama eksikliği devam ediyor. Bu eksikliğin temeli – İ. Ateşoğlu'nun yazdığı gibi- Ağlasunluların bilgi eksikliğidir. Herkes Sagalassos'u biliyor, çoğu insan kenti ziyaret etmiş, fakat antik kent ile Ağlasun arasında sürekli bir bağlantı kurulmamıştır. Aynı makalede İ. Ateşoğlu yerel düzeyde gerçekleştirilebilecek birçok öneri vermiştir. İlk 8 öneri şu şekildedir:

1. Ağlasun'da turizmin gelişmesi için her şeyden önce alt yapı hizmetlerinin tamamlanması gerekmektedir.
2. Ağlasun'u Antalya, Isparta ve Burdur'a bağlayan kara yolunda iyileştirme çalışmaları yapılmalıdır.
3. Sagalassos'ta ortaya çıkarılan eserler Ağlasun'da yapılacak bir müzede sergilenmelidir.
4. Yöre halkı turizm konusunda bilinçlendirilmelidir.
5. Ağlasun'da konaklama tesisi bulunmamaktadır: temalı bir otel, alış-veriş merkezi gerekir.
6. Ağlasun ve civar köylerde ev pansiyonluğun teşvik edilmelidir.
7. Antik kentin yakınındaki kireç fabrikası çevre kirliliğine yol açtığından başka bir yere taşınması gerekmektedir.
8. Dağ yürüşü, dağ bisikletçiliği, tırmanma, gül ve kiraz toplama gibi alternatif turizm çeşitliği sağlanmalıdır.

Ne güzel ki İ. Ateşoğlu'nun makalesinden 5 sene sonra onun listesindeki 8 öneriden 6 tanesi yapılmış yolundadır. 2009 Mayıs'ında Sagalassos ekibinde bulunan mimar Ebru Torun ve mimar Göze Üner'e Ağlasun bölgesindeki 15-24 yaş arası gençleri geçmişleri konusunda eğitmek için Dünya Bankası \$20.000 değerinde bir ödül vermiştir. Sagala-Sun (Sagalassos ve Ağlasun isimlerinin birleştirilmesiyle) adındaki proje 2009 Temmuzunda başlamıştır ve 2009-2010 akademi yılı boyunca sürecektir (Yürütme Ekibi: Ebru Torun, Göze Üner, Doç. Dr. Salih Ceylan-MAKÜ).

Projenin amacı; Ağlasunlu gençlere (ve daha az gençlere) kendi kültürel mirasını tanıtmak, yöre halkını arkeoloji ve Ağlasun bölgesinin geçmişi hakkında eğitmek ve bölgesel turizm potansiyelini geliştirmektir. 2009 kazi sezonu boyunca Sagalassos Toplumsal Arkeoloji Projesi, Ağlasun içinden şahıslar ve aileler ile görüşmeler yaparak alan hakkındaki yerel bilinç ve arkeolojiye yönelik tutum hakkında bilgi toplayarak başlamıştı. Ancak görüşmelere katılanlar yayınlar, rehber eşliğinde geziler ya da alan dahilinde bulunacak bilgi kaynakları aracılığıyla alan hakkında daha fazla bilgi edinme isteklerini belirtmiştir. Katılımcılar, aynı zamanda yerel el sanatları ürünlerini satarak projeye dahil olarak ve diğer turizm işleri ile para kazanma fırsatlarına sahip olma isteklerini belirtmişlerdir. Aynı zamanda Ağlasun sakinleri için, özellikle de kadınlar, çocuklar ve alanın yerli çalışanları için aylık eğitim amaçlı turlar düzenlemiştir.

Bunun yanı sıra şu anda Sagalassos'u ziyaret edenlerin büyük bölümü kasabada durmadan alana devam etmektedir. Sonuç olarak, Ağlasun halkı turizmden oldukça az faydalanmaktadır.

Bu durumu düzeltmek için Sagalassos Toplumsal Arkeoloji Projesi, Ağlasun yöneticileri ve Burdur Müzesi ile ortak olarak bölgeye gelen ziyaretçilere yönelik turistik alt yapıyı geliştirmeye çalışmaktadır. Bu anda Ağlasun Belediyesi ile bir anlaşma gerçekleştirildi ve gelecekte "Ağlasun-Sagalassos Ziyaretçi Merkezi" adlı olarak bir bina projeye verildi. Merkezin amacı bölgedeki diğer ilgi çekici mekânlar ve tuvaletler, ATM makineleri ve çay bahçesi gibi öğeler hakkında bilgi vermektir. Daha sonra bu merkezi mendil, meyve ve gül reçelleri, bal ve diğer özel ürünlerin satıldığı bir mekân olarak kullanmak düşünülür. Bu anda bina Sagalassos'a dair fotoğraf sergisine yer veriyor. Yakında ziyaretçi merkezinden Sagalassos'a giden toplu taşımanın başlaması ümit ediliyor. Eninde sonunda ziyaretçi merkezi yerli bir dernek tarafından yönetilecektir ve ikinci bir bina kültür merkezi olarak kullanılacaktır (kaynak <http://www.sagalassos.be/en/community archaeology/>). Bu anda Sagalassos resmi websayfasında (www.sagalassos.be/en/walking/) 4 tane dağ yürüşü parkurları açıklanmıştı ve bu şekilde antik kentin çevresi de turizme açıklandı.

Bu sayede kendi kendisini sürdürerek toplumsal aydınlanma sağlayacak ve Sagalassos'u Ağlasun kültürüne iyice yerleştirecek bir programın ortaya çıkarılması ümit ediliyor.

Kaynaklar

www.sagalassos.be

- İ. ATEŞOĞLU (2005) Burdur Turizminin Geliştirilmesinde Sagalassos Antik Kentinin Yeri ve Önemi, I. Burdur Sempozyumu, 16-19 Kasım 2005, 1. Cilt, Burdur, 683-687.
- P. DEGRYSE & M. WAELENS (eds) 2008. *Sagalassos VI. Geo- and Bio-Archaeology in the Territory of Sagalassos*, Leuven.
- E. TORUN, D. SHOUP, M. WAELENS & S. CEYLAN (baskıda) Archaeological heritage as a source of sustainable rural development: The case of Ağlasun/Sagalassos, Turkey
- H. VANHAVERBEKE & M. WAELENS (2003) *The Chora of Sagalassos. The Evolution of the Settlement Pattern from Prehistory until Recent Times (SEMA V)*, Turnhout.
- H. VANHAVERBEKE, Ö. BAŞAĞAÇ & K. PAUL (2005) A Selçuk Hamam at Ağlasun. Burdur Province, *Turcica* 37, 309-336.
- H. VANHAVERBEKE, M. WAELENS, K. VYNCKE V. DE LAET, S. AYDAL, B. MUŠIČ, B. DE CUPERE, J. POBLOME, D. BRAEKMANS, P. DEGRYSE, E. MARİNOVA, G. VERSTRAETEN, W. VAN NEER, B. ŠLAPŠAK, I. MEDARIČ, H.A. EKİNCİ & M.O. ERBAY (2010) The 'Pisidian' culture? The Classical-Hellenistic site at Düzen Tepe near Sagalassus (southwest Turkey), *Anatolian Studies* 60 (baskıda).
- M. WAELENS (ed.) (1993) *Sagalassos I. First General Report on the Survey (1986 - 1989) and Excavations (1990 - 1991) (Acta Archaeologica Lovaniensia Monographiae 5)*, Leuven.
- M. WAELENS & J. POBLOME (eds) (1993) *Sagalassos II.. Report on the Third Excavation Campaign of 1992 (Acta Archaeologica Lovaniensia Monographiae 6)*, Leuven.
- M. WAELENS & J. POBLOME (eds) (1995) *Sagalassos III. Report on the Fourth Excavation Campaign of 1993 (Acta Archaeologica Lovaniensia Monographiae 7)*, Leuven.
- M. WAELENS & J. POBLOME (eds) (1997) *Sagalassos IV. Report on the Survey and Excavation Campaigns of 1994 and 1995 (Acta Archaeologica Lovaniensia Monographiae 9)*, Leuven.
- M. WAELENS (2000) Sagalassos and Pisidia during the Late Bronze Age, in *Sagalassos V. Report on the Excavation Campaigns of 1996 and 1997 (Acta Archaeologica Lovaniensia Monographiae 11B)* (eds. M. Waelkens & L. Loots), Leuven, 473-485.

- M. WAEKENS & L. LOOTS (eds) (2000) *Sagalassos V. Report on the Survey and Excavation Campaigns of 1996 and 1997 (Acta Archaeologica Lovaniensia Monographiae 11 A & B)*, Leuven.
- M. WAEKENS (2002) Romanization in the East. A case study: Sagalassos and Pisidia (SW Turkey), *Istanbuler Mitteilungen* 52, 311-68.
- M. WAEKENS (2004) Ein Blick von der Ferne. Seleukiden und Attaliden in Pisidien, *Istanbuler Mitteilungen* 54, 435-471.
- M. WAEKENS, H. VANHAVERBEKE, F. MARTENS, P. TALLOEN, J. POBLOME, I. UYTTERHOEVEN, N. KELLENS, T. PUTZEYS, P. DEGRYSE, T. VAN THUYNE & W. VAN NEER (2006) The Late Antique to Early Byzantine City in Southwest Anatolia. Sagalassos and its Territory: A Case Study, in J.-U. Krause & C. Witschel (eds.) *Die Stadt in der Spätantike – Niedergang oder Wandel? Akten des Internationalen Kolloquiums in München am 30. und 31. Mai 2003*, Stuttgart: 199-255.

ALTERNATİF TURİZM DEĞERLERİ BAKIMINDAN BURDUR ÇEVRESİ

Tuncay NEYİŞÇİ*

Burdur, Isparta, Afyonkarahisar gibi kentlerimizin, ki bu kentler “Turizmin Başkenti” olarak adlandırılan Antalya’ya komşudurlar, turizm olayına dahil olamamalarının nedeni ülkemizin turizm anlayışı ve politikalarıyla yakından ilişkilidir. Aslında mevcut durum dikkate alındığında “Turizmin Başkenti”nin bizzatı kendisinin de turizm olayına gerçekten dahil olup olmadığı tartışma götürür bir konudur. Havaalanı-konaklama tesisi arasında yaşanan yoğun hareketliliği turizm olarak adlandıracaksak eğer, sınırları içinden gelip geçen yoğun turist trafiğine bakarak Burdur ilimizi de önemli turizm destinasyonlarımız arasına koymamız gerekir. Turizm, konaklama tesislerinin, milyonlarca ifade edilen turist sayılarının, bunların neden olduğu ticaretin çok ötesinde sosyal, kültürel, ve tabii ki ekonomik boyutları da olan alabildiğine geniş bir etkileşimler alanıdır. Ülkemizin neredeyse sadece konaklama tesisi ile yabancı turist arasındaki ticari ilişkiye indirgenmiş dar turizm anlayışı kırılıp yerel halka öncelik ve ağırlık veren geniş kapsamlı bir turizm anlayışına geçilmeden Burdur ve benzeri illerimizin turizmde hak ettikleri payı almaları, alabilmeleri mümkün değildir.

Yaklaşık 25-30 yıl önce Güney Antalya Turizm Gelişim Projesi üzerine gerçekleştirilen tartışmalarda Antalya’nın turizm alanının güneyde Akdeniz’den başlayıp kuzeyde en azından göller bölgesine kadar uzanan geniş bir alanı kapsaması gerektiğini ileri sürüyor, kıyı bandı için 15-25 bin ile sınırlandırılmış yatak kapasitesi artırımı isteklerinin bu geniş alan kullanılarak gerçekleştirilmesinin çok daha uygun olacağını ileri sürüyordum. Kıyıda bir konaklama tesisinin örneğin Elmalı sedir ormanları içinde ve/ya da Salda Gölü kıyısında, 40-50 yataklı küçük ekler oluşturmalarının günün turizm anlayış ve eğilimlerine cevap verebileceğinin altını çizmeye, turizmi çok daha geniş bir alana yaymayı, yayabilmeyi öneriyordum. Olmadı. Tüm turizm yatırımları dar bir kıyı bandı üzerine yığıldı. Bu yığılma ister istemez güneş-deniz-kum monopolunu yaratarak, daha başlangıçta turizmin çeşitlendirilmesi yolunun tıkanmasına da yol açtı.

Aslında 1970’li yılların başında gerçekleştirilen ve turizm sektörünün pek incelemediği Antalya-Kumluca arasındaki sahil bandı için geliştirilmiş mastır plan inşa edilecek tatil köyleri arasına günübirlik kullanım ve kamp alanları önermiştir. Bunun temel nedenlerinden biri yerel halkın da bu değerlerden yararlanmasını sağlamak diğeri yerel halk ile yabancı turistlerin buluşabileceği etkileşim mekanları yaratmaktır. Bunların sonuncusu Kindilçeşme günübirlik kullanım ve kamp alanı da konaklama tesisine dönüştürülmektedir. Böylelikle Türk turizminin yerel halkı yok sayma ve turizmde izole etme anlayışı son zaferine imza atmış oldu.

Türk turizm anlayışı yabancı merkezlidir. Bu durum sektörün kırılganlığını artırdığı gibi yerel halkın turizm olayına aktif olarak (hem turist ve hem de yatırımcı olarak) katılımını engellemekte ve turizmi en önemli değerinden yoksun bırakmaktadır. Burdur ve benzeri kentlerin turizmde etkin hale gelebilmeleri için önceliklerini **yerel halka ve yerel turizme**

* Prof. Dr., Akdeniz Üniversitesi Öğretim Üyesi

vermeleri ve Kültür ve Turizm Bakanlığı'nı yerel turizm hareketinin teŗvik edilmesi konusunda yönlendirmeye  alıŗmaları gereklidir. Sonuçta yemeğinden kilimine, folklorundan, mimarisine, tarımından doğal değerlerine hemen her Şey, doğrudan ya da dolaylı, insana daırdır. Bu nedenle yerel halkın beğenisini kazanmıŗ, ilgisini  ekebilmiŗ değerler ve destinasyonlar, küçük dokunuŗlarla ve kolaylıkla yabancıların da beğenisini kazanıp ilgisini çekebilirler.

Türk turizmi "konaklama tesisi" merkezlidir. Bu durum gelir dağılımındaki adaletsizliği pekiŗtirmenin yanında sürekli fiyat d ŗ rerek m ŗteri bulabilme gibi bir açmazı da zorunlu kılmaktadır. Burdur ve benzeri kentler turizmde bir araç olan konaklama tesisinin amaç haline d n ŗt r lmesinden özellikle kaçınmalı, konaklama tesisi üretimini öncelikli bir konu olarak görmemeli ve talebe uygun hız ve nitelikte konaklama tesisi üretimini temel ilke olarak benimsemelidirler.  ekici gücün farklı, özgün kültürel ve doğal değerlerde olduğu g zden kaçırılmamalıdır.

Burdur coğrafi olarak turizme en uygun kentlerimizden biridir. Güneyindeki Antalya, kuzeyindeki Pamukkale, doğusundaki Konya ve Kapadokya, batısındaki Fethiye ve Marmaris Burdur'u turistik rotaların kaçınılamaz keŗiŗme ve de uğrak noktası konumuna getirmektedir. Turizmini yapılandırırken Burdur bu özel konumunu mutlaka dikkate almalıdır. Burdur turizmi planlanırken Isparta, Afyonkarahisar, Denizli, Muğla ve Antalya gibi komŗu kentlerle iliŗki kurmaya özel bir  zen gösterilmelidir.

Burdur turizm stratejisini, ülkemizin bilinen turizm merkezlerinin etkisinde kalmadan ve onları örnek almadan, "farklı ve özgün" doğal ve kültürel değerlerini, acele etmeden ancak kararlılıkla sürdürülebilir turizm ürünlerine d n ŗt r p sunabilme ilkesi üzerine oturtmalıdır. Bu bağlamda Burdur'un üzerinde alıŗabileceđi çok sayıda değer vardır. Bu değerler ancak pek çoğu birlikte ve biri diğerini destekleyecek, tamamlayacak biçimde hizmete sunulduğuunda anlamlı bir etki yaratabilirler. Bu anlamda ufuk a maya, turizm konusunda bütüncül d ŗ nmeye

Doğal değerler bağlamında, dünya kıŗ nüfusunun 2/3'  barındıran dikkuyruk  rdeğiyle Burdur ve yaklaşık 200m derinliği turkuvaz mavisi sodalı suyu ve beyaz plajlarıyla Salda G lleri doğal değerlerin baŗında gelmektedir. Tatlı su dalğı lığı, yelken, kürek, kano, s rf gibi su sporlarına uygun bu g ller, çevrelerindeki diğer doğal ve özellikle de kültürel değerlerle desteklenerek birer çok  r n l  cazibe merkezlerine d n ŗt r lebilir. İki g l arasında bulunan ve yaklaşık 9 bin yıllık ge miŗiyle dünyanın bilinen ilk yerleŗim yerlerinden biri olan Hacılar Höyüğü ve ünlü çömlekçiliği, yörenin özgün yemekleri, halk dansları, geleneksel tarımsal uygulamaları, vb turistik ürüne d n ŗt r lebilecek değerleri, yörenin çekiciliğinin artırılmasında önemli destekler sağlayabilir. Her iki g l n de kuŗ gözlemciliği bakımından önem taŗıyan ve bilinen alanlar olduğu g zden kaçırılmamalıdır.

Seren ay Kanyonu, İnsuyu Mağarası gibi diğer doğal değerler de kültürel değerlerle desteklenerek turistik çekim noktalarına d n ŗt r lebilirler.

Kültürel değerler bağlamında Burdur'un ön plana çıkarılabileceği değerler oldukça yüksektir. İlk akla gelebilecek yörük yaŗam biçimi, yerel lezzetler ve halk danslarına ek olarak, g l, afyon, kiraz, anason, gibi yerel tarımsal ürünler, sipsi, kabak kemençe gibi müzik aletleri, öğeler farklı anlayıŗlarla turistik ürünlere d n ŗt r lebilirler. Örneğin tarımsal ürünlerin  i ek

açma ve meyve hasadı dönemleri bu ürünlerden üretilen parfüm, yemek, içki ve hediyelik eşyalar otantik turistik ürünlere dönüştürülebilir ve turizmin hizmetine sunulabilir. Benzeri bir yaklaşım sipsi ve kabak kemane içinde tasarlanabilir.

Sonuç olarak Burdur ili, yakın çevresi ile birlikte düşünüldüğünde katılımcı yaklaşımlarla ve yerel turizme odaklanarak çok yönlü ve çok ürünlü bir turizmi gerçekleştirebilecek potansiyele sahiptir. Yapılması gereken bu sempozyum sonrasında elde edilen sonuçları eyleme dönüştürecek çalışmalara gecikilmeden başlanmasıdır. Mevcut turizm anlayışı ve uygulamalarının örnek ya da model alınmaması aksine bunlara eleştirel yaklaşım kritik önemde bir konu olarak görülmelidir. Yerel halkı ve otantik ve çoklu ürün anlayışına uygun bir turizm anlayışının geliştirilmesi Burdur'un turizmde etkin bir rol oynamasını sağlayabileceği gibi Türk turizminin yapısal değişime zorlanmasına da katkı sağlayacaktır. Burdur bunu başarabilmeyi hedeflemelidir.

ANADOLU'YU TURİST GİBİ GEZMEK...!

Hüsnü GÜMÜŞ*

Yazıma yıllar önce okuduğum Nezihe ARAZ'ın Yunus Emre Kitabındaki bir cümle başlamak istiyorum. " *Ben Anadolu'yu bir turist gibi gezmedim, her türlü cefasına katlanarak her türlü sefasını sürerek gezdim* " diyordu Nezihe Araz...

Bize de ilk öğretilen anlamıyla gezginlerin (seyyahların) yaptığı iş olarak anlatılan turizm sadece gezmek değil, turizm araştırmak, öğrenmek, bulunulan yerin yaşamına katılmak anlamında bir kavramdır. Halk dilinde birisi fazla ilgilenmediği zaman turist gibi geldi gitti derler. Bu kavramı 1963'te okuduğum Nezihe Araz'ın cümleleri ile ve biraz da turizm kültürü ile bağdaştırmak istiyorum.

Kültürel değerlerin kültür ekonomisi içinde değerlendirilerek turizm vasıtasıyla gelir sağlanması anlamında kullanılan kültür turizminden önce tüm kaynakların kullanımını ve değerlendirilmesini sağlayacak formül tüm kişi ve kurumlarda bulunması gereken turizm kültüründe gizli.

Burada bir örnek vermek istiyorum. Eski kitaplar satılan bir dükkânda Halk Kültürüne ait bir sürü kitap gördüm ve kitapçıya " bunlar yanlış mı basıldı da bu kadar ucuza satılıyor. " diye sordum; aldığı cevap ise ilginçti: " Okulda seçmeli ders olduğu için kimse bu dersi seçmiyor, o yüzden kitaplar elimizde kaldı, buları tüketmeye çalışıyoruz."

Üniversitelerde Halk Kültürü hocaları yetiştiren bölümlere rağmen okullarda halk kültürü derslerinin seçmeli oluşu nedeniyle gençlerin halk kültürü eğitimini tercih etmeyişinin büyük bir eksiklik olduğunu düşünüyorum. Halk kültürü dersleri ile çocuklarımıza halk kültürü eğitimini mutlaka vermek ve bunun altyapısını oluşturmak zorundayız. Halk kültürü kadar turizm kültürünün de oluşması ve geliştirilmesi gerekir. Türkiye'nin en önemli müzelerinden olan Burdur Müzesini sadece Burdur da oturanlar gezmiş olsaydı yani turizm kültürü olmuş olsaydı bu sayı 36 binin çok üzerine çıkardı. Müze gezmek ve kenti tanımak kavramlarını gençlerimize vermemiz lazım.

Mesela, kentlerimizde yetişmiş çok önemli kişilerin isimlerinin sokaklara verilmesi bu anlamda turizm kültürü için gerekli olan kavramlardan biridir... Bu bilinci kazansa insanlar müzelere giderler... Önce ne yiyebiliriz diye hareket ediyoruz, bu da bir kültür ama müzeyi gezmek, tarihin nefesini hissetmek gerekiyor.

Bu değerlerimizi koruduğumuz zaman şehirlerimizi tüketmeden bir şeyler üretebiliriz... Bizler yabancıların ne istediğine göre değil kendi doğal yaşam biçimimizi, kültürümüzü korursak, insanlarımıza turizm kültürü verebiliriz.

* TOBB Turizm Meclisi Danışmanı

BURDUR MASALLARINDA MİTOLOJİK UNSURLAR

Asuman GÜNEŞ*

Anahtar Kelimeler: Burdur, masal, ağaç, elma, mitoloji

Kurmaca olarak kabul edilen masallar, olmuş veya olmamış olabilir. Masallar herhangi bir zaman ve mekânda yaşanmış gibi kurgulanabilir ve bu anlamda, hemen hemen zamansız ve mekânsızdır. Masallar eğlendirmesinin yanı sıra eğitsel işlevlere de sahiptir. Masallar “çocuk anlatıları” şeklinde kabul edilmiştir, ama birçok toplumda sadece çocuklarla sınırlandırılmamış, yetişkinlere de hitap etmiştir. Anlatıldığı ortamın kültürel yapısını yansıtmayı, içinde mitolojik unsurlar barındırması bakımından da masallar incelenmeye değerdir.

“Mitler, söylendikleri toplumda, eski çağlarda yaşanmış olayların gerçeğe uygun olduğu düşünülen, nesir anlatıdır. İnanca uygundurlar, inanılmak için öğretilirler ve bilgisizlik, şüphe veya inançsızlığa karşı verilen yanıtları doğrularlar. Mitler dogmanın temelidir. Genellikle kutsaldırlar ve çoğunlukla ayin ve törenlerle bağdaştırılır. Mitler dünyanın orijinini, insanı, ölümü veya kuşların, hayvanların, coğrafi koşulların niteliklerini ve doğa olgusunu kapsar.” (Bascom, 1984: 474)

Halk anlatıları (destan, hikâye, masal, mitoloji, efsane vb.) zamanla birbirlerinden çeşitli unsurlar alarak zenginleşir. Anlatım ortamının, yaşanan coğrafyanın, inançların vb. değişimine paralel olarak bu anlatılardaki motifler, epizotlar da değişmekte, kimi önem kazanmakta, kimi unutulmaktadır. Dolayısıyla halk edebiyatı türleri içinde de gerek yapı bakımından gerekse şekil bakımından değişiklikler görülebilmektedir. Örneğin bir destanın başka bir anlatım ortamında masal şeklinde anlatıldığını görebilirsiniz. Bazı masallar, mitlerin veya destanların parçalanmış şekilleridir. İnançların bir kısmının masallaştırıldığı da görülebilmektedir.

Mitolojik bir anlatının da masala dönüştüğünü veya masalın içinde bir motif olarak yer aldığını görebilmekteyiz. Vladimir Propp, masalın kaynağının mitlere dayandırılması gerektiğini belirtir. Propp, tarihsel bir açıdan tanımlamak gerekirse, olağanüstü masallara, artık kullanılmayan mitsel masallar denilebileceğini ifade eder (Propp, 2001: 132).

Burdur yöresinden derlenmiş masallar da bu açıdan incelendiğinde, hiç de azımsanmayacak oranda mitolojik unsur içerdiği görülmektedir. Önceki bildirimizde “su ve kadın”dan söz etmiştik (Güneş, 2005: 229-233). Bu çalışmada ise mitolojik unsurlardan sadece “ağaç” ve “elma” motifleri üzerinde durulacaktır.

Türk kültüründe ağaç önemli bir yere sahiptir ve bir kült hâline gelmiştir. Ağaç tabiat kültürünün bir parçasıdır. Ağaç kültü, Tanrıyı sembolize ederek Tanrı kutunun kaynağı olarak görülmüştür (Ergun, 2004: 16). Dede Korkut Destanı’nda da bu kültürün izlerine rastlanmaktadır. Örneğin Basat Tepegöz’e “Atam adını sorarsan kaba ağaç, anam adını sorarsan kağan aslan.” der. Orhan Şaik Gökyay’a göre bu, Türklerin bir ağaçtan türedikleri hakkındaki inancın, totemizmin bir kalıntısıdır. Ağaç hakkındaki soylamalar da Altaylı kamların kutsal ağaçlar için söyledikleri ilâhileri hatırlatmaktadır. (Gökyay, 2000: CCXCIV).

Bu kültürün izlerini ve tarihi süreç içinde yaşanan kültürel değişikliklere paralel olarak nasıl başka bir unsura dönüştüğünü Burdur’dan derlemiş masallarda görmek mümkündür. “Eğilik ve Kemrik” (İyilik ve Kötülük) adlı masalda kavak yaprağı körlüğü gidermektedir.

* Dr., Gazi Üniversitesi Türk Dili Bölümü Öğretim Üyesi

Cinler geceleri kavak ağacının altında toplanmaktadır. Başka bir masalda da portakal, suya değince güvercine dönüşür ve hemen suyun başındaki kavak ağacına konar. Huri kızına dönüşen güvercin “Eğil kavağım eğil!” deyince kavak eğilir, bey oğlunu alır; “Doğrul kavağım doğrul!” deyince doğrulur. Bu masalarda eski bir inancın (ağaç) yeni bir inançla (cin ve huri) nasıl yan yana getirildiği ve zamanla yer değiştirdiği görülmektedir.

“İncili Kız” masalında üvey annenin zulmüne dayanamayarak kendini kuyuya atan iyi kalpli ve masum kız orada bir ağaca yaslanır incilere boncuklara bulanır. Başka bir ağaca yaslanır altına bulanır. Kötü kalpli üvey annenin öz kızı ise zengin olmak amacıyla aynı ağaçlara yaslandığında katranlara ve zifte bulanır. Kuru Narla Oyalı Peşkir adlı masalda ise ninesine ve eşine bakmak için kervancıların yanında çalışan iyi niyetli genç, uçsuz bucaksız, otsuz ağaçsız bir çölden geçerken susuz kalır. Rastladıkları bir kuyunun dibinde su araması için oğlanı görevlendirirler. Oğlan kuyunun içinde ilerler ancak su yoktur. Bir ışık görür. Gittikçe yaklaşan ışık, aksakallı bir dervişe dönüşür. Derviş, kuyunun içinde tek başına bu kadar ilerleme cesareti gösteren genci ödüllendirmek ister ve ona kuru bir narla oyalı bir peşkir verir. Bunlar sihirlidir; narın içinden inciler elmaslar çıkar, peşkir serildiğinde ise onların emrinde çalışacak giyimli kuşamlı, pusatlı, boz atlı yüzlerce asker çıkar. Dolayısıyla oğlan ülkenin padişahı olur. Bu iki masalda ağaç ve aksakallı derviş aynı işleve sahiptir. Ancak, ağacın yerini aksakallı derviş almıştır. Dolayısıyla zamanla kültleşmiş bir inancın kültür değişimine paralel olarak şekil değiştirdiği görülmektedir. Aynı yöreye ait bu iki masal kültürel değişimin halk anlatılarına nasıl yansıdığını göstermesi bakımından dikkate değerdir.

Başka bir masalda da meşe ağacının huriye dönüştüğü görülmektedir. Bu masalda evlendikleri gün bey oğlunun evinin önündeki dut ağacına beyaz bir güvercin konar ve “Bey oğlunun yattığı yer güllük gülistanlık, Arap kızının yattığı yer kanla katran!” diyerek uçar. Bu durum uzun süre devam eder. Arap kızı, güvercinin huri kızı olduğunu anlar. Bu güvercini kesip yemeye karar verir. Güvercini bir türlü yakalayamazlar. Sonunda, dutun dalına katran sürerler. Güvercin dala konunca ayakları yapışır. Arap kızı güvercini keserek yer. Güvercinin kanının aktığı yerde büyük bir meşe ağacı çıkar. Bu ağaç da her akşam inler. “Ben bundan yine kurtulamayacağım!” diyerek Arap kızı, onu kesip doğacak bebeğine beşik yaptırır. Meşe ağacını keserken bir parçası ihtiyar bir kadının evine düşer. Parçadan, evin içine güzel bir koku yayılır. Kocakarı güzel kokan bu ağaç parçasını sandığın dibine koyar. Kocakarı fakir olduğu için başkalarının işini yapmaktadır. Yaşlı kadın işe gidince kıymık, huri kızına dönüşür, sandıktan çıkar, evin işlerini yapar, yemekleri pişirip tekrar sandığa girer.

“Büyülü Geyik” adlı masalda üvey annenin eziyetinden bıkan çocuklar evden kaçıp geceyi bir ağaç kovuğunda geçirirler ve sabah uyanıp kovuktan çıktıkları anda hayatları seyir değiştirir. Bu motif bize Oğuz Kağan Destanı’nda ağaç kovuğunda dünyaya gelen ve Oğuz neslini devam ettiren çocukları hatırlatır. Dolayısıyla mitolojik bir unsurun şekil değiştirerek destanlarda da yer bulduğunu görmekteyiz. Propp’a göre gerçeklik masallara dolaylı olarak yansır. Bu geçiş noktalarından biri kültür evriminin belli bir düzeyinde gelişmiş inançlarla oluşmuştur; bir yandan eski kültür biçimleri ile din arasında, öte yandan da din ile masallar arasında kurallarla düzenlenmiş bir bağın bulunması son derece olanaklıdır. Bir kültür, bir din yok olup gider, içerikleriye masala dönüşür. Masallarda eski dinsel canlandırmalarla ilgili izler öylesine bellidir ki, bunları tarihsel bir inceleme yapmadan belirleyebiliriz (Propp, 2001: 141).

Elma, tüm masallarımızda olduğu gibi Burdur yöresine ait masalarda da sıklıkla geçen mitolojik bir unsurdur. Elmanın masalarda yer alması temel olarak bölgede elma yetiştirilmesi ile ilgilidir. Nitekim elma yetiştirilmeyen veya elmanın ne olduğunu bilmeyen bir halkın masallarında bu motif bulunmaz veya elmanın yerini onlarda bulunan başka bir meyve alır. Masallarımız gökten üç elmanın düşmesiyle biter. Bunlardan biri kahramanın, biri anlatanın, biri de dinleyenin başına düşer. Adem, yasak elmayı yediği için cennetten kovulur. Destanlarımızda da elma motifî önemli bir yere sahiptir. Çocuk sahibi olmak isteyen

kadınların elma ağacının altında oturursa hamile kalacağına inanılır ve bu inanç destanlara da yansımıştır. Örneğin Manas Destanı'nda, Cakıp Han, karısı Çırçı'nın çocuk doğurmamasından yakınırken şöyle der:

*"Bu Çırçı'yı alalı,
Yazı kışı on dört yıl oldu
Bu, mezarlı yeri ziyaret etmiyor,
Bu, elmalı yerde yuvarlanmıyor,
Bu, şifalı sularda gecelemiyor."* (Yıldız, 1995: 537)

Ayrıca Çırçı'nın yurdu da "Elmalı Dağ"dır. Manas'ta önemli misafirlere şekerli elma ikram edilmesi de dikkate değerdir.

Ferruh Arsunar'ın derlemiştir olduğu Maraş rivâyetinde ve Hüseyin Bayaz'ın derlediği Antep rivâyetinde Köroğlu Çamlıbel'de güzel bir bahçe yaptırır. Bu bahçede meyve ağaçları vardır. Köroğlu bahçıvana "Bahçenin ilk meyvesini ben yemek isterim." der. Bahçıvan bahçede olgunlaşan ilk elmayı koparıp getirir. Elmanın yarısı kırmızı, yarısı beyazdır. Elmanın kırmızı ve beyaz kısımlarını ayıran kahverengi bir çizgi, beyaz kısımda ise benekler vardır. Köroğlu elmanın güzelliğine bakıp tıpkı bu elma gibi güzel bir çocuğum olsa, diye düşünür. Bu yiğit bir evlât, hem de saki olmalıdır. Köroğlu, "Böyle çocuğu nerde bulurum?" diye yiğitlerine sorar. Kimse bilemez. Bahçıvan İstanbul'da Üsküdar'da Kasapbaşı'nın oğlu Ayvaz'ın bu elmadan da güzel olduğunu söyler. Köroğlu çok sevinir. (Arsunar, 1963: 38-39; Bayaz, 1982: 39-42)

Mitolojide önemli bir yeri olan elmanın bir şeyhe ad olması da bu bakımdan dikkate değerdir. Orta Asya karakterinde bir mutasavvıf ve şeyh özelliği gösteren Elmalı Baba ile ilgili olarak Bektaşî şairi Uryan Abdal şunları söyler:

*"Elmalı Baba'nın, sırrına vardım,
Hakikat erkânın, ben andan gördüm,
Sıtk ile ummana, ben anda daldım,
Ummanın cûşetmiş, Elmalı Baba!"* (Ögel, 1998, 470)

Burdur yöresinden derlenmiş "Al Elmanın Hakkı" adlı masalda ülkesine kıtlık gelen ve iş aramak için başka memleketlere gitmek üzere yola çıkan delikanlı ırmaktan su içerken suyun yüzünde al bir elma görür. Canı çeker ve elmadan bir ısırık alır. Tam çiğneyip yutacakken durur. "Aman, bu elmanın sahibi bana izin verecek mi acaba? İyisi mi ben bu elmayı yemeyeyim. Haramdan ötürü suçlu olmayayım!" diye düşünür ve ısırığı elmayı tükürür. Elmanın sahibini aramaya başlar. Elmanın sahibi ona koyunlarını yedi yıl gütmesi karşılığında hakkını helal edeceğini söyler. Delikanlı yedi yıl bu adam için çalışır. Yedi yıl sonunda da eli, ağzı ve gözü olmayan kızıyla evlenmesini ister. Delikanlı kabul eder. Ancak, kız gerçekten kör, elsiz ve dilsiz değil, tıpkı delikanlı gibi ahlaklı, faziletli aynı zamanda güzeldir. Delikanlı mutlu bir evlilik yapar. "Düşçü Oğlan Masalı"nda, gördüğü düşü hiç kimseye anlatmayan bir oğlan padişah tarafından hapse atılır. Oğlanın hücresinin hemen üstünde padişahın kızının odası vardır. Oğlan on beş yıl bu hücrede kalır. Kızın odasına bir tünel kazar ve her gün oradaki yemekleri yiyerek on beş yıl yaşar. Başka bir ülkenin padişahı, üç elma göndererek bu elmaların hangisinin hangi yıla ait olduğunu sorar. Kızın babası cevabı bilemezse kızı oğluna alacaktır. Bilirse kendi kızını verecektir. Padişah ve kızı soruyu yanıtlamaz. Oğlan, "Al elmaları, götür havuza at. Bu yılınki yarı yarıya suya dalar. Geçen yılınkinin üçte ikisi, ondan öncekinin de hepsi suyun yüzünde kalır." der. Böylece padişah

soruyu doğru cevaplar, ancak oğlu olmadığı için soruyu soran padişahın kızıyla hücredeki oğlan evlendirilir.

Tadiyla, şifasıyla, güzelliğiyle mitolojide, destanlarımızda, inançlarımızda, hayatımızda önemli bir yeri bulunan elma masallarımızda da yer bulmuştur. Türk mitolojisinde ulaşılmak istenen amacın, hedefin simgesi olan elma, destan ve masallarımızda da aynı anlamı korumuştur. Aile için çocuk bir amaçtır, bekâr bir delikanlı için mutlu bir evlilik yapmak amaçtır. Böylece, çocuk sahibi olmak isteyen kadınlar elma ağaçlarının altında oturmuş, kız verilecek delikanlı elma ile sınava tâbi tutulmuştur. Köroğlu'nun amacı ise eşsiz güzellikteki Ayvaz'ı evlat edinebilmektir. Bahçıvanının ona getirdiği elma da bu amacın sembolüdür. Masalların sonunda gökten düşen üç elma da masaldan çıkarılması gereken derstir, masalın anlatılmasındaki amaçtır.

Türk kültüründe, mitolojisinde yer alan iki unsurun (ağaç, elma) Burdur'dan derlenmiş masallarda da önemli bir yere sahip olduğu görülmektedir. Böylece masalların sanıldığıının aksine basit anlatılar değil, incelendiğinde derinliklerinde birçok gizli anlam ve kültürel zenginlik barındıran oldukça değerli eserler olduğu anlaşılmaktadır. Bu değerlerimize sahip çıkmalı, gerek çocukluğumuzda gerekse yetişkinliğimizde bu masalları dinlerken aldığımız zevkten gelecek nesillerimizi mahrum etmemeliyiz. Masallarımızın unutulmaması ve yok edilmemesi, masal anlatanların, masal analarının tükenmemesi için önlemler alınmalıdır. Hatta ülkemiz yabancılara tanıtılırken bu değerlerimizden de yararlanılmalıdır. Örneğin masallarımız çizgi filmlere uyarlanabilir. Türk masalları ile ilgili belgesel filmler, tanıtım programları hazırlanabilir. Masal müzeleri açılabilir. Böylece kültürümüzün bu güzel ve değerli parçasını hem çocuklarımıza hem de yabancılara tanıtmış oluruz.

Kaynakça:

- Arsunar, Ferruh; (1963), Maraş Anlatması Köroğlu Hikâyesi, T. İş Bankası Yayınları.
- Bascom, William R., (2003), Folklorun Biçimleri: Nesir Anlatılar, Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar, 468-505.
- Bayaz, Hüseyin; (1982), Köroğlu Antep Rivayeti, Karacan Yayınları, İstanbul
- Eliade, Mircea, (2001), Mitlerin Özellikleri, Çev. Sema Rifat, Om Kuram Yayınları.
- Ergun, Pervin, (2004), Türk Kültüründe Ağaç Kültü, AKM Yayınları.
- Gökyay, Orhan Şaik, (2000), Dedem Korkudun Kitabı, MEB Yayınları, İstanbul.
- Güneş, Asuman, "Burdur Masallarında Kadın ve Su", I. Burdur Sempozyumu 16-19 Kasım 2005, Bildiriler, cilt: 1, sayfa: 229-233.
- Ögel, Bahaeddin, (1998), Türk Mitolojisi, 2 cilt, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Propp, Vladimir, (2001), Masalın Biçimbilimi, Olağanüstü Masalların Yapısı, Çev. Mehmet Rifat-Sema Rifat, Om Kuram Yayınları, İstanbul.
- Yıldız, Naciye, (1995), Manas Destanı (W. Radloff) ve Kırgız Kültürü ile İlgili Tespit ve Tahliller, TDK, Ankara.

GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE BURDUR'DA KÜLTÜR DEĞİŞİMİ

Şevkiye KAZAN*

Sayın Konuklar,

“Geçmişten Geleceğe Halk Kültürü ve Turizmi Sempozyumu” gündüz ayrı, gece ayrı olmak üzere dolu dolu geçmektedir. Burdur halk kültürü ve turizminin zenginliği, kültürel değerlerin turizmde kullanılması gibi esas konular, dün öğleden sonra Sagalosus antik kentinde tartışıldı. Akşam ise Burdur Belediyesi Halk Müziği Topluluğu tarafından bize doğumdan başlayarak “kütük atma”, askere uğurlama, kız isteme, unodun, keşkek dövme, çeyiz döşeme, kına gecesi, maşala, düğün töreni gibi Burdur’un tüm gelenek ve görenekleri Burdur halk türküleri ve oyunları eşliğinde sunuldu. Burdur kültür ürünlerimize; Türk toplumunun sağduyusunun, günlük hayatının, dinin, geleneğin, dünya görüşü ve beğenisinin yansıdığını bir kez daha hep birlikte gördük.

Akşamki etkinlikte, Burdur halk kültürümüzün zenginliğini keyifle izlerken, Ahmet Hamdi Tanpınar’ın “*Ne içindeyim zamanın, ne de büsbütün dışında; Yekpâre, geniş bir anın parçalanmaz akışında*” dizeleri aklıma geldi. İşte biz de böyle; ne içindeyiz ne de dışındayız zamanın. “Peki, biz nerdeyiz, nerde olmalıyız?” diye düşündüm.

Tarih seyri içinde birçok konuda olduğu gibi Burdur halk kültüründe de değişimler veya etkilenmeler olmuştur. Kültür hayatımızda yeni kurumlar yerini almış, kültür hayatımızın önemli unsurlarından giyim-kuşam, gelenek ve görenekler gibi folklorumuzun birçok konularında değişimler yaşanmıştır. Bugün, bazı gelenek ve göreneklerimiz bütün canlılığıyla yaşamaktadır; ancak sanayileşme, nüfus artışı ve teknolojinin gelişmesi, mevcut olan birçok özgün halk kültürü ürününün zamanla yok olmasına, bir kısmının da değişimine neden olmaktadır. Dünyanın ve ülkemizin yaşadığı hızlı kültür değişimleri sonucu, geçmişten günümüze gelen ve halkbiliminin inceleme alanını oluşturan sözlü ve ezgili ürünler, inanışlar, gelenekler ve görenekler, oyun ve oyuncaklar, mimarî ve el sanatları ana başlıkları altında toplayabileceğimiz halk kültürü verimleri ve bunları yaratan ortamlar ve meslekler yok olmaktadır.

Dün bir oturumda bir hocamız “Bir Burdur türküstünü Sezen Aksu’nun veya Tarkan’ın kendi yorumuyla seslendirmesi türkümüzün bozulması değil kültürümüze yeniden kazandırılması olarak kabul edilmelidir.” dedi. Tamamen katılıyorum. Bu ürünlerin yok oluş süreçlerine bağlı olarak, toplum hayatında yeni ürünler, yeni anlayışlar, yeni gelenekler ve bu konuların incelenmesine yönelik yeni kuram ve yöntemler ortaya çıkarılmalıdır. Zaten hayatın geçiş dönemlerinde, hasatlarda, düğünlerde, doğumlarda yaşanan ve toprağın binlerce yıllık inanışlarından izler taşıyan gelenekler ve törenler günümüzde de sergilenmektedir. İnsan ilişkilerinde görülen farklılıklar ve toplumda yaşanan değişimler, kültürümüze yansımış ve kültürümüz bir değişimle veya yozlaşmayla karşı karşıya gelmiştir. Her ne kadar hızlı bir kültürel değişimle karşı karşıya kalsak da toplumumuzda eski ile yeni iç içe yaşamaktadır. Söz gelimi, bu değişim ve etkilenmeler sonucu mutfak kültürümüz yabancı kültürlerin etkisi altına girmiş; ayaküstü yenilebilen hazır yemeklerle beslenme özellikle gençler arasında rağbet görmüş; kendi kültürümüzde hamburger, pizza gibi yiyecekler ve asitli içecekler yer almaya başlamıştır.

* Yrd. Doç. Dr. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fak. Öğretim Üyesi, BURDUR

Kültürünü korumayan, gençlere aktarmayan milletler, yabancı kültürlerin etkisiyle yok olurlar. Genç kuşak, yaşlı kuşağa göre kültürel değişim ve gelişimi daha çabuk yakalayacaktır. Bunu yozlaşma, kültürene yabancılaşma olarak niteleyip gençleri suçlayıp, sorgulamak, dışlamak yanlıştır. “Gençlere yaşadığı toplumun kültürel değerlerini tanıma fırsatı ne ölçüde veriliyor?” diye düşünmek gerekir. Kendi kültürüne yabancılaşması, beğeni yönünden halktan kopmaması için ona ortak milli kültürümüzün alt yapısı öğretilip sevdirmelidir. Ancak bu yolla gençler, yabancı kültürle baş edip evrensel kültürde yerlerini alabilirler.

Her kültürün bir kurallar ve değerler bütünü vardır. Bu ürünlerin oluşmasında ve şekillenmesinde şehrin tarihi ve kültürel mirasının önemi büyüktür. Bir şehrin kültür dokusunu anlayabilmek için önce halk kültürü araştırmalarına bakmak gerekir. Halk kültürü ürünleri, kendi kültürüyle yabancılaşmayı önler ve tarihsel gelişim sürecinde insanların sanatsal beğenisini belirleyen estetik anlayışını sergiler.

Burdur, bir taraftan çevre kültürüne bir taraftan da Teke yöresi kültürüne sahip çıkmış ve bu iki ayrı kültürü zamanla birbirine kaynaştırmış, gelenekselleştirmiş bir ilimizdir. Bu yönüyle binlerce yıldır süregelen Türk kültür uzantılarını ve milli değerleri saklayan, yaşatan bir kültürel yapıya sahiptir. İşte bu amaçla Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Türk toplumunun birlik ve beraberliğini korumada halk sanatları, kültürü, gelenek ve göreneklerinin öneminden hareket ederek; Burdur ve Teke yöresi halk kültürü öğelerini ortaya çıkarmayı, yaymayı ve öğrencilere tanıtmayı hedef alarak; “Teke Yöresi Halk Kültürü Uygulama ve Araştırma Merkezi”ni kurmuştur. Teke yöresi halk kültürünü araştırmak ve incelemek; her türlü kuramsal ve uygulamalı çalışmaları düzenlemek ve yönetmek; bu araştırma ve uygulamalı çalışmaların sonuçlarını ulusal ve uluslararası düzeyde yayınlamak ve sunmak merkezimizin hedefleri arasındadır. Merkezimiz, ulusal ve uluslararası benzer kuruluşlarla işbirliği içinde Üniversitemizde ve ilimizde yapılacak Teke halk kültürünü araştırma ve uygulama konusunda çalışmaların daha ileriye götürülmesi amacıyla yararlı organizasyonlar ve iletişim desteği sağlamayı ve gerçekleştirmeyi hedeflemektedir. Bugün bu sempozyumda yer almamız da bunun bir göstergesidir. Merkezimiz, ilgili programlardaki derslere, öğrencilerin bitirme ödevlerine lisansüstü derslerine proje uygulamalarında disiplinler arası eşgüdüm sağlayarak, ulusal ve uluslararası çalışmalar hakkında bilgi vererek akademik destek sağlamayı hedeflemektedir.

Kültür ve turizm beldesi olan Burdur’da yapılacak araştırma ve derlemeler, Burdur folkloru hakkında daha ayrıntılı bilgiler vereceği gibi, şu andaki folklorumuza daha değişik boyutlar da getirecektir.

Burdur Teke yöresi halk kültürü ürünleri; araştırılmalı, derlenmeli, öğretilmeli, geniş anlamda Türk kültürel kimliğini, dar anlamda ise Burdur teke yöresi kültürel kimliğini yaşatmaya yönelik olmalı; öğrenilen, öğretilen, canlı kılan ve yaşanan merkezler olarak hayata geçirilmelidir. İşte bu amaçla İl Kültür Müdürlüğü ve üniversitemizin Araştırma Merkezi kanalıyla köy köy yapılacak taramayla yeni bir döküm çıkarılmalıdır. Bağış ve satın alma yoluyla eşyalar, kurulacak örnek köylerde sergilenmelidir.

Maddi kültür varlıkları, her yıl yok olmaktadır; ama biz geç kalmış sayılmayız. Doğduğum ve bugün yaşamı sürdürmekten mutluluk duyduğum yer olması sebebiyle, sahip olduğumuz kültürel değerlerin ortaya çıkarılması çalışmaları beni ziyadesiyle mutlu etmektedir.

Beni dinlediğiniz için hepinize teşekkür eder, saygılarımı sunarım.

BURDUR ÇOCUK OYUNLARI VE OYUNCAKLARI

A. Ceren GÖĞÜŞ*

Birçok uygarlığa ev sahipliği yapmış olan Anadolu toprakları her kültürün burada bıraktığı tortuyu bugüne taşıyarak bizleri zenginleştirmiştir. Bu zenginlik içerisinde çocuk oyunlarının ve oyunu oluşturan diğer unsurların çeşitliliği dikkat çekicidir.

Oyun, insanı günlük yaşamdan koparmadan ona gerçek dünyayı algılamayı, taklit etmeyi, kurallara uymayı, ödül-ceza kavramlarını, ekip çalışması gibi daha birçok kavramı öğreten bir eylemdir. Oyunun bu evrensel özelliklerini Burdur yöresinde de tüm canlılığıyla görebiliriz.

Her yörede olduğu gibi Burdur'da da oyunla ilgili terimler bulunmaktadır. Oyunu oluşturan en önemli öğelerden biri "ebe"dir. Burdur'da ebe'ye çoban, bişik, güdek adları verilir. Ebenin yanı sıra oyunu bozan kişiye mızıkçı ya da oyunu bozmaya mıcırıklamak (Karamanlı, Tefenni) denilmektedir. Oyunda hile yapan ise "cıbil" ve "özüncü" olarak adlandırılır.

Oyuna başlamak kadar oyunu heyecanlı hale getirmek de önemlidir. Oyun içerisinde rakip oyuncu kızdırılıp hata yapmasına çalışılır. Örneğin, Tefenni- Sazak Köyünde, Çelik-Çomak oyununda "Altı okka pekmez, yerinden kalkmaz" sözü rakibi kızdırmak için söylenen sözlerdendir (K.K.16). Oyundaki en küçük çocuk ise "çorbalıktan" olarak adlandırılır ve oyunda yansa bile oyuna devam etmesine izin verilir (Çavdır-Kozağaç Beldesi)

Oyunlar sona erdiğinde evlere dağılmak bile ayrı bir oyundur denilebilir. Bunun için çocuklar değişik uygulamalar yapar veya tekerlemeler söylerler. Bunlardan biri "düğülcük" yapmaktır. Bucak ilçesinde çocuklar tek ellerini yumruk yaparak üst üste koyarlar. İçlerinden biri "Bu ne?" diye sorar, diğer çocuklar hep bir ağızdan "düğülcük" diye karşılık verir, soruyu soran çocuk "herkes evine dağılcık" dedikten sonra çocuklar ellerini açıp dağılır. Tefenni'de ise çocuklar "Oturak pıtırak herkes evine dağılacık" ya da yumruklar üst üste konup "Ağıl ağıl herkes evine dağıl" diyerek evlerine dağılır.

Budur iline bağlı ilçe ve köylerden derlenen bazı çocuk oyunları şunlardır:

ELBAŞ OYUNU

Burdur-Göhlisar yöresinde bilye "dillak" veya "elbaş" olarak adlandırılır. Kişi sayısı kadar bilye bir çizgi üzerine sıralanır. Herkes elindeki diğer bilyeyle belirli bir uzaklıktan çizgi üzerindeki bilyelere sırayla atış yapar. Vurduğu bilyeyi alır. (K.K 2)

BAŞ OYUNU

Elbaş oyununa benzer bir oyundur. Bu oyunda bilye yerine madeni para kullanılır. Oyuncu sayısı kadar madeni para yere dik olarak dizilir. Oyuncular belirli bir uzaklıktan paralara atış yaparlar. Kim en başta duran parayı vurursa oradaki paraları alır. (K.K 2)

YÜZÜK OYUNU

Çok sayıda oyuncunun yer aldığı oyunda bir kişi ebe seçilir. Oyuncular daire olur. Ebe elindeki yüzüğü kişilere verir gibi yapar, diğer oyunculara belli etmeden bir kişinin avcuna bırakır. Oyunculardan birine "yüzük kimde" diye sorar. Bilirse ebe o kişi olur. Bilemezse,

* Kültür ve Turizm Bakanlığı, Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü Folklor (Halk Kültürü) Araştırmacısı

ebe, avcunda yüzüğü saklayan kişiye “kaç yağlı kaç yağsız” diye sorar. Bilemeyen oyuncuya ucu düğüm yapılmış mendille söylenen sayı kadar o sert ya da hafif olarak vurulur.

PABUÇ ALMACI

Açık alanda oynanan bir oyun olan Pabuç Almacı’nda 8-10 kişi toplanır. İçlerinden biri ebe seçilir. Yere bir kazık çakılıp ucuna 2,5-3 metre uzunluğunda bir ip bağlanır. Ebe bu ipin ucundan tutmak zorundadır. Oyuncular ayakkabılarını çıkarıp kazığın altına yığar. Oyuncular ayakkabılarını buradan almaya çalışırken ebe ipin ucunu bırakmadan, daireleri çizerek onları engellemeye çalışır. Eğer ayakkabıların hepsi alınırsa herkes ayakkabısını çıkarıp ileri doğru fırlatır. Kimin ayakkabısı en uzağa gitmişse ebe o oyuncuyu ayakkabının olduğu yerden kazığa kadar sırtında taşır. Eğer oyunculardan biri ayakkabısını almaya çalışırken ebeyle yakalanırsa ebeyle yer değiştirir. (K.K 2)

TOLA

En az 4 kişiyle oynanan bir oyundur. Bir kişi ebe (bişik) seçilir. Ebe, “tola” adı verilen, yumruk büyüklüğündeki yuvarlak taşın yanında durur. Oyuncuların ellerinde tolaya atacakları yassı bir taş bulunur. Belirli bir uzaklıktan oyuncular sırayla ellerindeki yassı taşı tolaya atarak onu ilerletmeye çalışırlar. Taş atıldıkça ebe, taşı sahibine getirir. Tolayı vuramayan ebeyle yer değiştirir. (K.K 8)

KOKİNE

Çeltikçi’de derlenen Tola oyununa benzer bir oyundur. Oyuncular aralarından bir ebe seçerler. Yassı bir taşın üzerine “enik” adı verilen yuvarlak bir taş konur. Ebe bu taşın yanında durur. Oyuncular ellerindeki yassı taşlarla enik’i vurmaya çalışır. Ebe, enik’i vuranın taşını getirmeye gittiğinde oyuncu eniği yerine koymaya çalışır. Eğer eniği yerine koyamadan ebeyle yakalanırsa bu kez o oyuncu ebe olur. (K.K 9)

KUYU TAŞI

Yalnız ülkemizde değil dünyanın çeşitli ülkelerinde de eski dönemlerden beri değişik şekillerde oynanan bir oyundur. Ülkemizde Altı Ev, Mangala, Meneli Taş, Göçmecik gibi adlarla bilinir. Burdur yöresinde de Kuyu Taşı ve Göçek (Tefenni-Sazak’ta 5’er taşla) adlarıyla bilinir.

İki oyuncu karşılıklı oturarak önlerine altışar ($6+6 = 12$) kuyu açarlar. Her kuyunun içerisine dörder tane taş konur. Kuyulardan biri lider kuyu seçilir. İstenilen bir kuyudaki bütün taşlar alınıp diğer kuyulara (karşı oyuncunun kuyuları dahil) sırayla pay edilir. Lider kuyudaki taşlar diğer seferler alınmaz. Oyuncunun elindeki taşlar bitip herhangi bir kuyun karşısı boş kalırsa hak diğer oyuncuya geçer. Oyuncunun amacı karşı tarafın taşlarını kendi kuyusunda toplamaktır. (K.K 6, K.K 7)

BİRCİK-İKİCİK

Çok sayıda oyuncunun katılımıyla oynanan bir oyundur. Çocuklardan biri ebe seçilir. Diğer oyuncular yere oturup ayaklarını uzatır. Ebe, oyuncuların ayaklarını “**bircik, ikicik, üççük, dörtçük, beşçik, altıcık, yedicik, sekizcik, dokuzcuk, oncuk boncuk, çık kara kapıdan kara kancık**” diyerek her ayağı sayar. Tekerlemenin son hecesi kimin ayağına gelirse ebe o ayağı hızlıca yere vurarak oyun dışı bırakır. Her saymada ayak, daha kuvvetli bir biçimde yere vurulur. Bu arada ebe oyuncuları kızdırmak için onlara sorular sorar. Aldığı cevaba göre oyuncunun ayağını daha hızlı yere vurur. (K.K 2)

FIRIN KIZDI

Erkek çocuklar tarafından iki grup halinde oynanan bir oyundur. Birinci gruptakilerden 3 veya 4 oyuncu yüzleri birbirlerine dönük olarak birbirlerinin omuzlarından tutarak daire olurlar. Oyuncuların bu durumuna “fırın” adı verilir. Aynı gruptan bir kişide fırının başında ebe olarak durur. Karşı grubun oyuncuları fırının üzerine atlayarak oyuncuları yıkmaya çalışırken ebe de bu kişileri tekmeyle engellemeye çalışır. Eğer karşı gruptakiler fırının üzerine atlayıp yıkarsa aynı grup yeniden fırın olur. Eğer fırının üzerine atlamaya çalışan oyuncular ebeye yakalanırsa gruplar yer değiştirir. (K.K 2)

KÖS

İki kişiyle oynanan bir oyundur. Yaklaşık 40-45 cm. uzunluğunda, 3 cm çapında bir dal parçası önce ortadan ikiye sonra boyundan ikiye ayrılır. Elde edilen bu 4 tahta parçasına “kös” adı verilir.

Ütmeli bir oyun olan Köş'te oyuncular sayılarını belirlemek için karşılıklı 12+12 bir tarafta, 12+12 bir tarafta olmak üzere çizelge ya da 48 delikli bir tahta hazırlarlar. Her oyuncunun 12 taşı vardır. Oyuncular taşlarını köşlerin gelme durumlarına göre bu tahta üzerinde ilerletir.

Köşlerin bir tarafı kabuklu ve bombeli, diğer tarafı düz ve beyazdır. Bu durum açık (köşün düz tarafı) veya kapalı (bombeli taraf) olarak belirtilir. Oyuncu, her iki eline ikişer köş alıp bunları havada birbirine çarpıtarak atar. Köşlerin açık ya da kapalı gelmesine göre durumlar şöyle adlandırılır:

4 açık: Yayla

4 kapalı: 1-6

2 kapalı-2 açık: 1-2 (oyun karşı tarafa geçer)

1 kapalı 3 açık: 1-3

1 açık 3 kapalı: Köş

Kös gelmeden (1 kapalı 3 açık) oyuncu oyuna başlayamaz. Her Köş geldiğinde, çizelgeye sırayla dizilmiş taşlardan biri hareket ettirilir. Taş yerine renkli ve beyaz fasulye ile nohut da kullanılabilir. Her taş çizelgeyi sırayla geçer, her köş geldiğinde yeni taş ilerletilmeye hak kazanılır. Taşlar, yayla'da 4, 1-6'da 6, 1-3'te 3, 1-2'de 2 ilerletilir. Bir oyuncunun taşı, çizelgede kendi tarafının karelerini (ya da deliklerini) tamamladıktan sonra karşı oyuncunun karelerine geçer ve köş geldiğinde rakibin taşlarını yiyebilir.

Hangi oyuncunun taşı önce biterse yenilmiş olur.

Kösler bazı yerlerde “tınıgırı mışşık kara kabagışşık” tekerlemesi söylenerek atılır. Burdur'da “Bir köş bir yayla” genel olarak rahatlık durumunu belirten bir deyim şeklinde kullanılır.

(K.K 5, K.K 3)

BEŞTAŞ

Ülkemizde en çok bilinen oyunlar arasında yer alan Beştaş Burdur'da aynı isimle bilindiği gibi **Hallap, Kaya, Ebişek Oyunu** veya **Ebişek Taşı** olarak da adlandırılır. Genellikle kız çocuklarının oynadığı bir oyundur.

Yere beş tane taş konur. Bu taşlardan bir tanesi havaya atılır. Bu taş yere düşmeden yerden bir taş alınıp havaya atılan taş da aynı elle yakalanmaya çalışılır. Tek tek bütün taşlar toplandıktan sonra taşlar ikişer ikişer, sonra üç taş ve geriye kalan bir taş, daha sonra dört taşın hepsi alınır.

Oyunun ikinci aşamasında bir elin baş ve işaret parmakları arası açık olacak şekilde yere dayanır. Diğer elle yerdeki taşlar ilk aşamadaki sıralamada olduğu gibi bu köprü'nün altından geçirilmeye çalışır. (K.K 2)

Geçmiş yıllarda bu oyunun oynanmasının Burdur yöresinde hoş karşılanmadığı, “gökten yağmur değil taş yağacak”, “göğü taşıyorsun yağmur yağmaz” diyerek çocukların uyarıldığı bilinmektedir. (K.K 4)

Bu oyun Burdur’un Altınyayla (Dirmil) ilçesinde “Kaya”, Tefenni ilçesinde “Hallap” adlarıyla bilinir.

TIYTİRİ

Tiytiri, hem oyunun adı hem de oyunda kullanılan yay biçimli sırtın adıdır. Genellikle erkek çocuklar tarafından oynanan bu oyunda oyuncular, belirli bir çizgide durarak tiytirilerini yere vurarak yaylandırdıktan sonra ileri doğru atarlar. Kimin tiytirisi en geride kalmışsa o oyuncu diğer oyuncuların tiytirilerini toplayıp sahiplerine getirir. (K.K 1)

KAYRAK

Tefenni ilçesinde **Çizgi** adıyla bilinen bu oyun, kız ve erkek çocukların birlikte oynayabileceği bir oyundur. Kayrak, avuç büyüklüğünde düz bir taş parçasıdır. Yere aynı büyüklükte ve birbirine bitişik olarak 6 kare çizilir. Oyuna kimin önce başlayacağı sayışmacayla belirlendikten sonra ilk oyuncu kayrağını ilk kareye atar ve tek ayağıyla sekerek kayrağı çizgilerde kalmayacak şekilde diğer karelere geçirmeye çalışır. Eğer kayrak çizgi üzerinde kalırsa oynama hakkı diğer oyunculara geçer. (K.K 1) Yanmadan tamamlandığında oyuncu taşını omzunun üzerinden geriye doğru atar. Taş hangi kare üzerine düşerse o kare o oyuncunun “evi” olur. Diğer oyuncular oynarken burayı basmadan geçmek zorundadırlar. (1-2-3 tek, 4-5 çift, 6 tek, 7-8 çift olarak çizilir)

ÇİVİ

Çivi oyunu iki kişi arasında oynanan ütmeli bir oyundur. Uzunluğu yaklaşık 20-25cm, çapı yaklaşık 1 cm olan çubuklar hazırlanır. Bu çubuklara **çivi** adı verilir. Oyun alanı olarak yumuşak toprak bir zemin seçilir. Oyuncular çivilerini toprağa saplamaya çalışırken diğer yandan karşı oyuncunun daha önce sapladığı çivileri düşürmeye çalışır. Karşı tarafın çivisi düşürüldüğünde çivi, düşüren oyuncunun olur. (K.K 1)

KIZGIN TAŞ

Erkek çocuklar tarafından gece oynanan bir oyundur. Düzgün yuvarlak bir taş bulunup ısıtılır. Isıtılan taş bir şeye sarılarak oynanacak alana götürülür. Ebe belirlendikten sonra taş karanlıkta bir yere fırlatılır ve ebenin bu taşı bulması istenir. (K.K 1)

MİLLİK

Çavdır-Kozağaç Beldesinden derlenen bu oyunu genellikle erkek çocuklar oynar. Bir kişi ebe olarak seçilir. Avuç büyüklüğünde beş taş üst üste dizilir. Dizilen bu taşlarla oyuncuların atış yapacağı yer arası yaklaşık 20 adımdır. Her oyuncu sırayla elindeki yuvarlak taşla dizili olan taşlara atış yapar. Atış yapan oyuncu taşların yanında duran ebeye (çoban) yakalanmadan kendi taşını alıp yerine geçmeye çalışır. Taşlar yıkılırsa aynı kişi ebeliğe devam eder.

ÇELLİK-ÇOMAK

Bu oyun da Beştaş gibi ülkemizde çok yaygın olan çocuk oyunlarından biridir. Kuralları yörelere göre farklılıklar gösterse de amaç ve kullanılan araçlar aynıdır.

Oyuncular iki gruba ayrılır. Oyunda “**çellik**” adı verilen 25-30 cm bir tahtayla yaklaşık 1 metre uzunluğunda bir “**çomak**” bulunur. Yere “**ebe taşı**” adı verilen büyükçe bir taş konur. Atış yapacak olan grubun bir elemanı bu taşın yanından çelliği karşı grubun oyuncusuna atar. Karşıdaki oyuncu çelliğe vurabilirse atan oyuncuyla yer değiştirir. Yakalayamazsa, düşen çelliği alıp hızla taşla doğru atar. Eğer çelik ebe taşına değerse gruplar yer değiştirir. Çelik ebe

taşına değmezse çelliğin düştüğü yer ile taşın arası çomağın boyuyla sayılır. Bu sayma “1,2,3,4,5,6,7,8,9, dıkız” denilerek yapılır. Eğer “dıkız” dindikten sonra ölçülebilecek mesafe kaldıysa sayma yeniden 1’den başlar ve “Bir dıkız ...(kaç çomaksa) çomak” denir. Atılan çellikle taşın arasında çomakla ölçülemeyecek kadar az bir uzaklık varsa karşı grup galip gelmiş olur ve gruplar yer değiştirir.

Oyunda 10 farklı atış biçimi vardır. Bu atış biçimleri karşı taraf gelen çelliğe vuramadığı takdirde uygulanır.

- 1- Bir elde çellik, bir elde çomak tutulur. Çellik havaya bırakılarak çomakla ileri fırlatılır.
- 2- Yumruk: Çomak altından, yere dik olarak tutulur. Çomağı tutan elin üzerine çelik konulup, havalandırılarak vuruş yapılır.
- 3- Cimbiş: Çomak alt tarafından tutulur. Çomağı tutan aynı elin iki parmağıyla çellik de tutularak atış yapılır. Çellik ve çomak birbirine paraleledir.
- 4- Kırık: Çomak alttan yere paralel olarak tutulur. Çellik, çomağı tutan elin bileğine konarak atış yapılır.
- 5- Uç: Çomak yere paralel olarak tutulur. Çellik çomağı ucuna konulduktan sonra çellik havalandırılarak vuruş yapılır.
- 6- Bel: Çomak belin arkasında tutulur. Diğer elde tutulan çellik, çomakla vurularak ileri fırlatılır.
- 7- Apıç: Bir ayak havaya kaldırılarak çellik, bacak arasından atılır.
- 8- Taş: Çellik, Ebe Taşı’nın üzerine konur. Çomakla çelliğin bir ucuna hızlıca vurularak karşı tarafa fırlatılır.
- 9- Dik: Çellik, ayakta durabilecek kadar yere çakılır. Çomakla vurularak karşı tarafa fırlatılır.
- 10- Pat: Çellik yere konur. Çomakla bir ucuna hızla vurularak havalandırılır ve tekrar vurularak ileriye gitmesi sağlanır. Pat’ta üç hak vardır.

Rakip taraf çelliği karşılayamazsa çomak yere konur. Rakip oyuncu, arkası atış yapan oyuncuya dönük olarak çomağın iki ucuna basar. Çellik, çomağın ortasına artı olacak şekilde konur. Çelliği atan oyuncu bu kez çelliğe tekme atarak onu uzaklaştırır. Rakip oyuncu çelliği gittiği yerden alana kadar diğer oyuncu geri geri koşar. Çellik yerden alındıktan sonra yenilen oyuncu yenen oyuncuyu sırtında taşır. Oyun sırasında rakip “Altı okka pekmez yerinden kalkmaz” gibi sözlerle kızdırılmaya çalışılır.

(K.K 1, K.K 3, K.K 10, K.K 11)

KAMA

Çivi oyununa benzer bir oyundur. Yine iki kişi arasında oynanır ancak bu oyunda her oyuncu tek çubuk kullanır. Bu çubuk Çivi oyunundakilere göre daha sağlamdır. Bu çubuklara Kama adı verilir. Oyuncular kamalarını sırayla yere saplar. Birinci oyuncu kamasını yerden çekerek tekrar saplar. Her oyuncu kendi kamasının oluşturduğu deliklerin arasına çizgiler çizerek rakip oyuncunun kamasını çember içine almaya çalışır. (K.K 1)

BEDO

Genellikle kız çocukların oynadığı bir oyundur. Birkaç değişik şekilde oynanan bir oyundur. Yere çizilen birbirine bitişik karelerin içine koyulan taşın tek ayak üstünde sekerek ilerletilmesi biçiminde oynanır. Taş çizgi üzerinde kalırsa oyuncu yanar. Eğer çizgiye değmeden taş tüm kareleri doluşturılabilirse oyuncu taşı omzunun üzerinde geriye doğru bu karelerin üzerine atar. Taş hangi karenin üzerinde kalırsa o kare, o oyuncunun olur ve karenin üzeri çizilir. Diğer oyuncular bu kareyi atlayarak geçerler. (Göhlisar-Yeşildere Köyü)

1)

4	3
5	2
6	1

2)

9	
7	8
6	
4	5
3	
2	
1	

DİKME TAŞ

6 kişilik ve daha çok erkek çocukların oynadığı bir oyundur. İki takım halinde oynanır. Yere karşılıklı olarak, her oyuncu için üçer taş dikilir. Her iki tarafın oyuncuları ellerindeki taşları sırayla atarak, karşı tarafın taşlarını yıkmaya çalışır. Taşı yıkılan taraf diğer takımın oyuncularını sırtlarında taşırlar. (Tefenni-Sazak Köyü)

KİBRİT OYUNU

Kibrit kutusuyla oynanan bu oyunda 4 oyuncu bulunur. Kibritin resimli yüzünü atan “çiftçi”, boş yüzünü atan, “hırsız”, eczalı tarafı yukarı gelecek şekilde atan “jandarma” ve dik olarak atabilen oyuncu ise “vali” olur. Vali olan oyuncu hırsız olan oyuncuya ceza verir. Bu cezayı Jandarma uygular. Ceza olarak genellikle ucuna düğüm atılmış havluyla hırsızın ellerine vurulur. Çiftçi olan oyuncu ise ceza almaz.

ÇILDIR KEMİK

Aylı gecede erkekler tarafından oynana bir oyundur. Seçilen bir kişi, bir kemiği ya da boynuzu omzunun üzerinden uzağa doğru atar. Bütün oyuncular kemiği aramaya giderler. Bulan kişi kemiği yeniden atar.

Bu oyunların dışında dramatik nitelikli diyebileceğimiz oyunlar da vardır. Yağmur yağdırmak için yapılan oyun bunlardan biridir. Yağmurun yağmadığı zamanlarda çocuklar iki uzun dal parçasını “+” şeklinde hazırlayıp bunu çiçeklerle süslerler. “Yağmur yağ yağ yağ, Dolu dur dur dur, Ver Allah’ım ver, Sicim gibi yağmur” sözlerini şarkı gibi söyleyip kapı kapı gezerek bulgur, yumurta, yağ gibi erzak toplarlar. Toplanan bu erzakla birlikte yemek yapıp yerler. (K.K1)

Buna benzer bir başka oyun da Gölhisar ilçesi Yeşildere Köyü’nde eskiden kış gecelerinde yapılan Sepet Atması’dır. Birkaç çocuk toplanıp bir sepetin ucuna ip bağlarlar. Çocuklar bir evin yakınına saklanır, içlerinden biri kapıyı çalar. Kapı açıldığında sepeti içeri atıp kaçar. Evden sepetin içine yiyecek bir şeyler konup geri verilir. Çocuklar daha sonra sepete konan yiyecekleri hep birlikte yerler. (K.K 4)

Yine benzer bir uygulama Tefenni ilçesi Çaylı ve Sazak köylerinde hasat zamanı “Tekecik” adıyla yapılır. Çocuklar tekerleme söyleyip, ev ev dolaşıp erzak toplarlar. Tekerleme olarak “Verenin oğlu kızı olsun, vermeyenin iki gözü kör olsun” sözleri söylenir. Toplanan erzak hep birlikte yerler. Tekecik, hasadın bereketli olması dileğiyle yapılmaktadır.

Bunların dışında Güvercin Taklası, Uzun Eşek, Balık Battı, Mendil Kapmaca, Saklambaç, Körebe, Dondum, Kızgın Taş, Yedi Kiremit, Mestine, Esir Oyunu, Tilkicik, Çöp Saklambaç (11 Çöp), Kamış Aldı, Gömbe Değneği gibi oyunlar da Burdur yöresindeki çocuklarca severek oynanmaktadır.

Ayrıca gençlerin kendi aralarında oynadığı bazı oyunlardan da söz etmek gerekir. Örneğin genç kızlar birbirlerini zor durumda bırakmak için içlerinden birini salıncakta sallarken “sarı saman, yeşil çimen, nişanlının adı ne?” diye sorarlar. Sallanan kız bir cevap vermeden onun salıncaktan inmesine engel olurlar. (K.K. 11)

SAYIŞMALAR

Oyuna davet ederken, ebe ve eş seçerken, oyunu başlatırken veya sonlandırırken bazı tekerlemeler söylenmektedir. Sayışmalarda, tekerlemeyi söyleyen oyuncu her hecede parmakla bir oyuncuyu gösterir. Tekerlemenin son hecesinde parmak hangi oyuncuyu gösteriyorsa o oyuncu çıkarılır. Bu sayışmalardan bazıları şöyledir:

* İnci binci
Kim birinci
Annen neci?
Süpürgeci
Baban neci?
Çöpçü
Farenin poposunu kim öptü.

* Allahtan başlıyorum
Kim çıkacak bilmiyorum
Ona kadar sayıyorum
1,2,3,4,5,6,7,8,9,10
Kim patron
Ron ron ron
Trabzon
Zon zon zon
Zonguldak
Kim çı-ka-cak

- * Karga fındık getirdi
Fare yedi bitirdi
Kedi fareyi yedi
Miyav dedi kedi
Hav dedi köpek
Kediyi yedi köpek.
- * İlim ilim
Soğan dilim
Gandili gappak
Fişşek tirilam tom
- * Bir iki
Kurnaz tilki
Fındık fıstık
Kadifeden yastık
Alçık balçık
Sen çık
- * Dokari dokari
Hadi gidelim yukari
Yukari bize dar geldi
Yaptıralım bir oda
Oda değil hamam
Yufkası tamam
Ben bir kız aldım
Babası imam.
- * Bircik, ikicik, üççük, dörtçük,
Beşçik, altıcık, yedicik,
Sekizcik, dokuzcuk, oncuk,
Battalların kara kedisi kancık.
- * İncir mincir
Kim bi-rin-ci-dir?
- * İngili mingili kokiki kokiki
Yes mi no mi nomini
Yes mi no mu?
-Yes (Parmağın geldiği oyuncu)
Kralın kafasını kes.
-(Ya da) No (Parmağın geldiği oyuncu)
Enno piyano.

OYUNCAKLAR

Anadolu çocuklarının oyuncaklarına baktığımızda bu oyuncakların daha çok toprak, taş, bez, tahta, meyve, çiçek gibi doğal malzemeden ve basit tekniklerle yapılmış olduğunu görürüz. Bu oyuncaklar hem çocuklara büyükleri tarafından yapılır hem de çocuklar kendi kendilerine yaparlar.

CINGIRIK

Birçok yörede olduğu gibi Burdur'da da yaylalara kurulan bir oyuncak olan Cingirik çocukların olduğu kadar büyüklerin de keyifle oynadıkları bir oyun aracıdır. Burdur'un Aziziye Yaylası, Armutlu Yaylası (Koca Yayla) gibi yaylalarına kurulan, Cingirak, Cingirlik (Çavdır-Kozağaç Beldesi) Gincirak, Gincirlik, Gincirgöç (Tefenni-Sazak K.) olarak da adlandırılan bu büyük oyuncak için biri 1-1,5 metre diğeri 5-6 metre uzunluğunda iki sağlam kütük gerekir. Kısa olan kütük yere çakılıp yukarıda kalan ucu bombeleştirilir. Uzun olan kütüğün ortası yere çakılan kütükle birleşecek şekilde oyulur ve bu birleşme yerine oyuncağın dönerken ses çıkarması için küçük kömür parçaları konur. Cingirığın iki ucuna bir ya da iki kişi biner, ayaklarla hız verilerek dönlür.

TOSSAK

Anadolu'da genel adıyla topaç olarak bilinen ahşap oyuncak Burdur'a bağlı ilçe ve köylerde değişik adlarla bilinir. Ucunda kabara olmayan **tossak** (Merkez, Tefenni), **tos** (Çavdır), kamçıyla döndürülen **toskalli** (Tefenni), **döndürgeç** (Göhlisar), meşe palamudundan yapılan **pırıldak** (Göhlisar) ve ucunda kabara olan **şebek** (Merkez, Yeşilova, Çeltikçi) yöredeki topaç çeşitleridir. Bunların dışında, eskiden açılmamış çam kozalağından ve tahta makaraların ikiye kesilip, ortasındaki deliğe bir çubuk takılmasıyla yapılan topaçların da olduğu söylenmektedir. (K.K15)

FİŞKIRIK

Fışkırık kamışla yapılan bir oyuncaktır. Sazlıklarda yetişen kamışlar boğumlardan oluşur ve bu boğumlar arasında ince bir duvar bulunur. Kamış iki boğum olarak kesilip bir tarafın arkası tamamen açılır. Diğer ucta kalan kapalı kısma iğneyle bir delik açılır. Kamışın açık olan arka kısmına tam oturacak kadar bir dal barçası bulunup ucuna tıpa olacak şekilde bez sarılır. Kamışta oluşan bu hazneye su doldurulup ucuna bez bağlanmış dal parçasıyla su dışarı fışkırtılır. (K.K 1)

YÖRÜK SAPANI

Sallama sapan da denilen bu oyuncak yünle yapılır. Keçi ya da koyun tüyünden elde edilen yün, eğrilerek ip haline getirilir. Bu iple genişliği yaklaşık 5 cm olan bir parça örülür. Bu parçanın iki ucuna yaklaşık 50'er cm uzunluğunda yine aynı yünden yapılan şeritler geçirilir. Şeritlerden birinin ucu bir parmağa geçirilecek şekilde düğümlenir. Ortadaki parçanın içine taş konulup sıkıştırılır. Şeritlerden düğümlü olan parmağa geçirilir ve şeritlerin uçları aynı elde tutulup sallanır. Oyuncağın bir ucu bırakıldığında taş ileri doğru fırlar. (K.K 1)

SÖĞÜTTEN DÜDÜK

Birçok yörede bilinen ve kolaylıkla yapılabilen bir oyuncak olan düdük, daha çok bahar aylarında yapılır. Bunun nedeni bu mevsimde ağaçların yeşermeye başlayan yumuşak dallarının düdük için uygun olmasıdır. Düdük, genellikle ceviz ve söğüt ağacından yapılır. Yaklaşık 20 cm. uzunluğunda kesilen 1cm çapındaki dala, üstteki kabuğun gevşeyip kolay çıkması için bıçak sapıyla vurulur. Vurulurken "hodduk beri hodduk beri..." ya da "çık çık hemen, çık çık hemen" sözleri melodili olarak söylenir. Bunun nedeni bu kabuğun daldan kolaylıkla ayrılacağı, sesinin de kuş gibi güzel çıkacağı inancıdır. Yörede ağaçtan yapılan üflemeli çalgılar için de benzer uygulamalar yapılır.

Kabuk gövdeden ayrıldıktan sonra dal parçasına flüt gibi şekil verilip delikleri açılır. Bunun dışında yörede, dilli olmayan ve **hodduk** adı verilen, içi boş olan başka bir düdük daha yapılmaktadır. Hoddak yapımında söğüt ve kavak ağaçları kullanılır. (K.K 13)

AĞAÇ TÜFEK

Taze ceviz dallarının ortasındaki yumuşak doku çıkarılarak bir boru yapılır. Fışkırık'ta olduğu gibi başka bir dal parçasına bez sarılarak bu boruya yerleşecek şekilde bir tıpa yapılır. Borunun içerisine ardıc, mazı gibi ağaçların sert meyveleri konup tıpayla ileri fırlatılır. (K.K1)

KILDAN TOP

Plastik topların olmadığı ya da nadir olarak bulunduğu zamanlarda hayvanlar tumar edildiğinde kaşağıda kalan kıllar biriktirilip avuç içerisinde yuvarlanarak top yapılmıştır. (K.K1)

KAPAN

Söğüt ağaçlarının ince dallarıyla kaplumbağa kabuğu biçiminde bir sepet örülür. Örülen sepetin bir yanı bir dal parçasıyla ayağa kaldırılıp, dalın altına ince bir ip bağlanır. Sepetin altına gelecek şekilde yem konularak bu şekilde kuş yakalanmaya çalışılır. (K.K 1)

Bu oyuncakların yanı sıra çocukların çamura istedikleri şekli vererek mutfak eşyası, araba, hayvan figürü yaptıkları da bilinmektedir. Yine eski tahta makaralardan araba, pancardan araba, bezden bebek, karpuz kabuğundan kaplumbağa da Burdur'da yapılan oyuncaklar arasında sayılabilir.

KAYNAK KİŞİLER

- K.K 1** : Eşref YURDASİPER: 1955. Burdur. Yüksek Öğrenim, Em. Öğretmen.
K.K 2 : İsa ERYURT: 1969. Gölhisar. İlkokul Mezunu. Müze Bekçisi.
K.K 3 : Ömer GÜNDÜZALP: 1959. Burdur. Şoför.
K.K 4 : Mehmet TOPÇU: 1956, Gölhisar-Yeşildere Köyü, İlkokul Mezunu. Çiftçi.
K.K 5 : Mehmet KABASAKAL: 1934, Tefenni- Çaylı Köyü, İlkokul Mezunu. Çiftçi.
K.K 6 : İsmail SEMERCİ: 1982. Gölhisar-Yeşildere Köyü, İlkokul Mezunu
K.K 7 : Durmuş KARABAŞ:1987. Gölhisar-Yeşildere Köyü, İlkokul Mezunu.
K.K 8 : Mehmet KAYA: 1917. Çeltikçi-Güvenli Köyü, İlkokul Mezunu.
K.K 9 : Ramazan ÇINAR: 1968. Altınyayla (Dirmil), İlkokul Mezunu, Sporcu.
K.K 10: İsmail ERGÜN: 1941. Altınyayla (Dirmil), İlkokul Mez. Müzisyen.
K.K 11: Sıdika ERDEM: 1968. Tefenni-Sazak Köyü. Lise Mezunu. Ev Hanımı.
K.K 12: Muharrem YÜKSEL: 1962. Tefenni. Lise Mezunu. Serbest Meslek.
K.K 13: Nasuh YILDIRIM: 1930. Tefenni-Sazak Köyü. Okuma-Yazma Yok. Çiftçi.
K.K 14: Sümeysa UYSAL. 1990. Gölhisar-Yeşildere Köyü. Lise Öğrencisi
K.K 15: Hüseyin DİLMEN.1928. Tefenni-Sazak Köyü.-Em. Orman Muhafaza Memuru.
K.K 16: Bayram KAVAK. 1955. Tefenni-Sazak Köyü. İlçe Milli Eğ. Md. Üniv. Evli.

KAYNAKLAR

Halk Kültürü İhtisas Arşivi

BVB 2005.0071

BVB 2005.0072

BVB 2005.0073

MD 2005.0055

MD 2005.0056

S 2005. 2906 (Cıngırık adlı meydan oyuncuğu)

S 2005. 2909 (Cıngırıkta detay)

S 2005. 2922 (Kös oyununda kös durumu)

S 2005. 2923 (Kös oyununda yayla durumu)

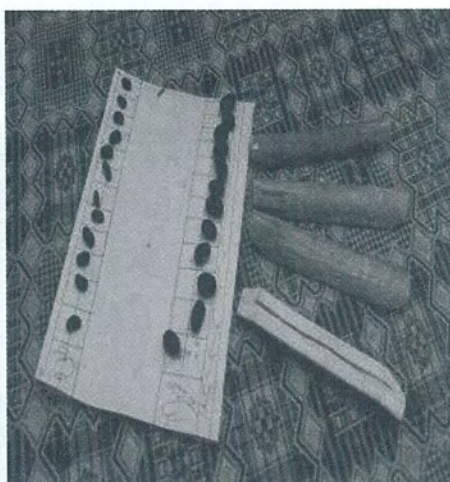
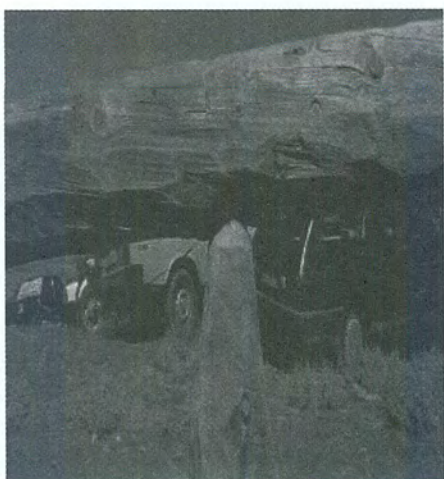
S 2005. 2927 (Topaç yapımı)

S 2005. 2930 (Tossak adı verilen topaç)

S 2005. 2935 (elik-omak oyunu)

S 2005. 2942 (Kuyu Taşı oyunu)

DEĞİŞEN, GELİŞEN BURDUR

İbrahim ŞİMŞEK*

Burdur Adı Nereden Gelmektedir ?

Burdur, Akdeniz Bölgesinin batı kesiminde, Göller Bölgesinde yer almaktadır.

Burdur adının nereden geldiği hakkında çeşitli görüşler ileri sürülmüştür.

Birinci görüş, Burdur adının "Polydorion" kelimesinin daha sonra, "Polydor" şekline dönüştüğü, oradan da Burdur şekline dönüştüğüdür.

İkinci görüş ise Burdur yöresinin eski adı Limobrama "Göl Kenti" anlamına gelen Limobria kelimesinden türemiştir. Sonradan da değişerek Burdur olmuştur.

Fakat Antik Çağlarda Burdur'un yerinde herhangi bir şehir bulunup bulunmadığı bilinmemektedir. Bunun için bu iki adın kesin olarak ne zaman kullanıldığı bilinmemektedir.

Üçüncü görüş ve en akla yatkın olanı da; Burdur şehrini kuran Türkmen boylarından Kınalı Oymağı mensupları, konaklama yeri ararken, burayı buluyorlar ve bölgenin güzelliği karşısında "Cennet Buradadır" demişler ve "Burada Dur" sözü zamanla hece düşmesine uğramış ve Burdur'a dönüşmüştür.

NÜFUS

1. Osmanlı Devleti Dönemi'nde Nüfus

1478 sayımında Burdur'da biri Hristiyan olmak üzere toplam dört mahalle yazılmıştır. Nüfusu 166 neferdir. Cami, Burç Mescidi ve Yeni Mescid mahalleleri toplam 126 neferdi. Hristiyanlar ise 40 neferdi. Gölhisar'ın nüfusu 123 neferdir.

1522 sayımında Burdur'da 369 nefer ve 216 hane Müslüman, 39 nefer ve 22 hane Hristiyan, toplamda 408 nefer ve 238 hane bulunmakta idi. Gölhisar'da 178 nefer, 97 hanedir.

1568 sayımında Burdur'da 702 nefer ve 339 hane Müslüman, 71 nefer ve 40 hane Hristiyan, toplamda 773 nefer ve 379 hane bulunmakta idi. Gölhisar'da 316 nefer, 146 hanedir.

1522 Yılında Köy Nüfusu:

	Nefer	Hane	Mücerret (Bekar)
Burdur	1755	1153	462
Gölhisar	2353	1519	444
Ağlasun	497	307	105
İrle (Yeşilova)	613	372	136

* Burdur İl Özel İdaresi Genel Sekreteri

1831 Yılında Burdur Nüfusu:

	İslam	Reaya (Hristiyan)	Toplam
Burdur	8505	683	9188
Tefenni	1879	-	1879
Göhlhisar	4248	-	4248
Kemer	1321	-	1321
Ağlasun	2168	-	2168
İncir	411	-	411

1877 Yılında Burdur Nüfusu:

		Hane	Nüfus
Burdur	Merkez	4158	10496
	Ağlasun	923	3528
	Toplam	5081	14024
Tefenni	Merkez	900	2647
	Kemer	603	1747
	Göhlhisar	1935	5097
	Toplam	3438	9491
GENEL TOPLAM			

1906 Yılında Burdur Nüfusu:

Kazalar	İslam		Rum		Ermeni		Toplam		Genel Toplam
	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	
Burdur Merkez	24.055	23458	1260	1295	576	595	25891	25348	51239
Tefenni	12578	13059	28	58	-	19	12606	13136	25742
TOPLAM	36633	36517	1288	1353	576	614	38497	38484	76981

2. Cumhuriyetin İlk Yıllarında Burdur Nüfusu**1927 Yılında Burdur Nüfusu:**

	Erkek	Kadın	Toplam
Burdur Şehir Merkezi	6418	6430	12848
Merkez Köyler	5740	6934	12674
Nahiye ve Köyler	7736	9512	17248
Tefenni Kazası ve Köyleri	11165	13477	24642
Bucak Kazası ve Köyleri	7682	8782	16464
TOPLAM	38471	45135	83876

3. Günümüzde Burdur Nüfusu

1971 Burdur depreminde nüfusumuz 231.000 idi. Bugün, Adrese Dayalı Nüfus kayıt sistemine göre yapılan sayımda; 125.825'i erkek, 125.725'i kadın olmak üzere toplam 251.550 kişi yaşamaktadır.

ULAŞIM

1. Anadolu Selçuklu Dönemi'ne Kadar Burdur'da Ulaşım

Burdur tarih boyunca Antalya ve çevresini, Orta Anadolu'ya bağlayan yollar üzerinde yer almıştır. Pamfilya'da yer alan Termessos, Perge, Aspendos gibi şehirler ile Likya'da yer alan şehirlerin Orta Anadolu ile bağlantısı Burdur üzerinden gerçekleşmiştir. Likya şehirleri Gölhisar'da bulunan Kibyra, Pamfilya şehirleri Bucak'taki Kremna ve Ağlasun'daki Sagalassos antik şehirleri aracılığı ile ulaşımını ve ticaretlerini gerçekleştirmişlerdir.

2. Anadolu Selçuklu Devleti ve Beylikler Döneminde Burdur'da Ulaşım

Antalya'dan gelip, Sinop ve Samsun'a kadar uzanan ticaret yolu Burdur üzerinden geçiyordu. 13. yüzyılda yaptırılan kervansaraylar bu ticaretin akışını kolaylaştırıyordu. Antalya üzerinden hem Mısır'la hem de Avrupa ile ticaret yapılıyordu.

Antalya ile Orta Anadolu'yu birbirine bağlayan ticaret yolu üzerinde bulunan Burdur'da, Anadolu Selçuklu Hükümdarı Sultan II. Gıyasettin Keyhüsrev zamanında yapılan İncir Han ile 13. yüzyılda yapıldığı tahmin edilen Susuz Han, Burdur'un önemli ticaret yolları üzerinde bulunduğunu göstermektedir.

3. Osmanlı Devleti Dönemi'nde Ulaşım

15 ve 16. yüzyılda Burdur'da Hacı Yusuf'un yaptırdığı bir kervansaray ile Tefenni'de Nesimi Bey'in yaptırdığı bir kervansaray bulunmakta idi.

Osmanlı Devleti döneminde de Antalya'nın Orta Anadolu ve Batı Anadolu'ya ulaşımı Burdur üzerinden gerçekleşiyordu. En işlek olan yol Burdur – Antalya yolu idi. Antalya'nın Batı Anadolu ile ulaşımını sağlayan yol ise: İstanos (Korkuteli)'den geçerek, Tefenni ovasına, oradan Karaağaç'a, Kazıklıbeli üzerinden Denizli'ye ulaşan yoldu.

19. yüzyılın sonları ve 20. yüzyılın başlarında en işlek güzergâhlar Burdur – Antalya, Burdur – Isparta, Burdur – Tefenni - Gölhisar ile Baradız (Gümüşgün) istasyonu yoludur.

Burdur – Antalya yolu üzerinde sayısız çeşme, sarnıç ve kuyular bulunmaktadır. Yol üzerindeki Çeltikçi Çiftliği ve Bucak'ta birer han ve sayısız kahveler bulunmaktadır.

Burdur – Isparta ve Baradız yolu üzerinde Askeriye Köyü'nde bir kahve bulunmaktadır.

Tefenni yolu üzerinde de han ve kahveler mevcuttur.

Bu dönemde yollar şosedir. İzmir'e ulaşım Baradız ve Çardak İstasyonlarından tren ile sağlanmaktadır.

Burdur'dan ihraç edilecek mallar, Antalya iskelesine deve ve arabalar ile nakledilmektedir.

4. Cumhuriyet'in İlk Yılları'nda Burdur'da Ulaşım

Burdur'a demiryolu 26.05.1936 tarihinde hizmete açılmıştır.

5. Günümüzde Burdur'da Ulaşım

İl hudutları içinde 549 kilometrelik karayolu ağı bulunmaktadır. Söz konusu yol ağının 357 kilometresi devlet yolu, 192 kilometresi ise il yoludur. Yol ağının tamamı asfalt sathi kaplamadır.

182 köy ve 100 mezraya ulaşımı sağlayan 1. derece yollarının tamamı asfalttır.

182 köyümüzün tamamı 1 günde ulaşılabilir şekilde yol kalitesine sahiptir.

Alt yapısı bitirilen 78 köyümüzün köy içi yolları ile ortak kullanım alanlarına kilitli parke taşı döşenmiştir.

TARIM VE HAYVANCILIK

1. Anadolu Selçuklu Dönemi'ne Kadar Burdur'da Tarım ve Hayvancılık

Tarih Öncesi devirlerde Burdur'daki tarım ve hayvancılığa ilişkin en önemli bulgular Hacılar ve Kuruçay Höyükleri'nden elde edilmiştir.

- **Tarım:** Burdur Hacılar Höyüğü'nde yapılan kazılar sonucunda elde edilen bilgiler, yörede arpa, buğday ve Hacılar Bezelyesi'nin yetiştirildiğini göstermektedir.
- **Hayvancılık:** Burdur Hacılar Höyüğü'nde yapılan kazılarda bulunan hayvan kemikleri, Cilalı Taş – Yeni Taş devrinde büyükbaş hayvanlarla, koyun keçi gibi hayvanların evcilleştirilip yetiştirildiğini göstermektedir.

En parlak dönemini M.S. 2 yüzyılda yaşayan Gölhisar ilçemiz sınırları içerisinde yer alan Kibyra'da ise hayvancılık oldukça ileri idi.

2. Anadolu Selçuklu Devleti ve Beylikler Döneminde Burdur'da Tarım ve Hayvancılık

Anadolu Selçukluları ve Hamidoğulları Beyliği Dönemi'ne baktığımızda Burdur'da tarım daha çok hububat yetiştiriciliğine dayanmakta idi. Kışla, Askeriye ve Çerçin Köyleri'nde meyve üretimi (özellikle bağcılık) yapılmakta idi. Hatta Çerçin Köyü Değirmendere mevkiisinde Burdur Ulu Camii'nin vakfiyesi olan ceviz ağaçları yetiştirilmekte idi.

Hayvancılık Burdur ve köylerinin önemli geçim kaynaklarından idi. Burdur'da hem büyükbaş hem de küçükbaş hayvan yetiştiriciliği yapılmakta idi. En çok yetiştirilen hayvan, kıl keçisidir.

Yük taşımacılığında ve tarımda kullanılmak üzere başta öküz, at olmak üzere eşek, deve de yetiştirilmekte idi.

3. Osmanlı Devleti Dönemi'nde Burdur'da Tarım ve Hayvancılık

Bu dönemde Burdur ve çevresinde başta buğday, arpa, keten, kenevir, haşhaş (afyon), sebze ve meyve yetiştirilmektedir. Tapu tahrir defterlerinden elde ettiğimiz bilgilere göre 15. yüzyılda Çeltikçi ve Arvalı (Bağsaray)'da çeltik (pirinç) ekiminin yapıldığını anlıyoruz.

Bu dönem Burdur tarımı ile ilgili en ilgi çekici durum ise Ağlasun'da pamuk üretiminin yapıldığına dair kayıtların olmasıdır.

Tarım: Son dönem Osmanlı tarihine baktığımızda Burdur'da tarım ürünleri olarak hububat başta olmak üzere çeşitli meyve ve sebzelerin yetiştirildiğini görmekteyiz. Üzümün önemli bir yeri vardır. Bunların yanında afyon (haşhaş), anason, kendir, keten de yetiştirilmektedir.

Yetiştirilen ürünler Antalya, Isparta, Dinar, Sandıklı merkez ve köylerine sevk edilerek satılmaktadır.

Yetiştirilen ürünlerden badem içi (10.000 kıyye – 12.820 kg) ve ceviz içi (20.000 kıyye – 25.640 kg.) Avrupa'ya ihraç edilmekte idi.

1870'li yıllarda Bulgaristan'dan gelen göçmenler, Burdur ve Isparta'da gül üretiminin başlamasına vesile olmuşlardır.

Bu dönemde tarımda makineleşme dönemi başlamıştır. Demir saban (pulluk) ve orak makineleri kullanılmaya başlanmıştır.

Hayvancılık: İklim şartları ve toprak potansiyeli bakımından hayvancılığın gelişmesine elverişli olan Burdur'da büyükbaş ve küçükbaş hayvanlar yetiştirilmektedir.

Burdur'da eski usulle de olsa arıcılıkta önemli bir yer tutmaktadır.

Yetiştirilen hayvanların bir bölümünün ürünlerinden, bir bölümünün de derilerinden faydalanılmakta idi. Örneğin 1906 yılında Burdur'da 30.000 kıyve (yaklaşık 38,5 ton) tereyağı, 20.000 kıyve (yaklaşık 25,5 ton) peynir, 75.000 kıyve (yaklaşık 96 ton) bal, 30.000 kıyve (yaklaşık 38,5 ton) yün üretimi gerçekleşmiştir.

4. Cumhuriyetin İlk Yıllarında Burdur'da Tarım ve Hayvancılık

Cumhuriyet'in ilk yıllarında tarımda makineleşme dönemi başlamıştır. Büyük çiftlik sahipleri traktör ile harman, orak, kalbur makineleri satın almışlardır. Araziler pullukla sürülmeye başlanmıştır.

Bütün bunlara rağmen fakir köylüler eski usulde tarıma devam etmişlerdir. Tarım ve hayvancılıkta üretilen ürünler, Osmanlı'nın son zamanı ile aynıdır.

5. Günümüzde Burdur'da Tarım ve Hayvancılık

Günümüzde Burdur İli'nin ekonomisi tarım ve hayvancılığa dayalıdır. Tarımla uğraşan 28.150 ailenin; faaliyet alanı bakımından 6900'ü (%27.73) bitkisel ürün yetiştirmekte, 260'ı (%1.04) hayvan yetiştiriciliği yapmakta ve 17.726'sı (%71.23) hem bitkisel hem de hayvan yetiştiriciliği işini yürütmektedir.

Büyükbaş Hayvan Varlığı:

Büyükbaş hayvanların vasfı : %99'u kültür ırkı

İşletme tipi : Aile Tipi

Süt verimleri : Bir laktasyonda 6.000 lt.

İşletme Sayısı : 21.700

Hayvan Sayısı : 140.640 adet

İşletme başına düşen hayvan sayısı ; ortalama 5 adet'dir.

Küçükbaş Hayvan Varlığı:

Keçi : 55.000 adet

Koyun : 100.550 adet

Toplam: 155.550 adet

SANAYİ

1. Anadolu Selçuklu Dönemi'ne Kadar Burdur'da Sanayi

Tarih Öncesi devirlerde Burdur sanayisine ilişkin en önemli bulgular Hacılar ve Kuruçay Höyükleri'nden elde edilmiştir.

- M.Ö. 5600 – 5400 yılları arasında Hacılar Höyüğü'nde ilkel anlamda araç kullanılarak dokumacılığın yapıldığına dair bulgular elde edilmiştir.

- Yine M.Ö. 5400 – 4750 yılları arasında çanak çömlek yapımının, ziraat ve hayvancılığın yanında önemli bir yer tuttuğu görülmektedir.

En parlak dönemini M.S. 2 yüzyılda yaşayan Gölhisar ilçemiz sınırları içerisinde yer alan Kibyra’da ise Dericilik ileri idi. Bunun yanında demircilikte oldukça gelişmişti.

2. Anadolu Selçuklu Devleti ve Beylikler Döneminde Burdur’da Sanayi

Anadolu Selçuklu ve Hamidoğulları Beyliği Dönemi’nde Burdur’da sanayi gelişmişti. Sabunhaneler, yağ değirmenleri bulunmakta idi. Yine Burdur’da “Boğası” adı verilen ince pamuklu dokuma imalatı yapılmakta idi. Halkın dokuduğu halı ve kilimler Suriye ve Mısır’a ihraç ediliyordu. Burdur Çayı’nın yukarı kesimlerinde su değirmenleri bulunmakta idi.

3. Osmanlı Devleti Dönemi’nde Burdur’da Sanayi

Karakent Köyü’nde 1 sabunhane, Burdur merkezde tahinhane, su değirmenleri ve değirmen taşı üreten yerler bulunmakta idi. Kemer nahiyesinde bulunan sazlıktan hasırlar dokunulduğu ve 1522 yılında 1200 akçe vergi verildiği kayıtlardan anlaşılmaktadır.

Son dönem Osmanlı Tarihine baktığımızda Burdur’da sanayinin gelişmekte olduğunu görmekteyiz. Örneğin 1899 tarihinde Burdur’da 1, 1906’da 2, 1914 yılında 5 tane un fabrikası bulunmaktadır.

Bu dönemde Burdur’da dokumacılığın oldukça geliştiğini görmekteyiz. Her tür iplik alacası, bez, kilim, seccade, hamam ve el havluları dokumacılığı önemli bir yer tutmaktadır.

Yine bu dönemde halıcılık oldukça gelişmiştir. Halis yapağıdan imal edilen sabit boyalı halılar, İzmir yoluyla İngiltere, Amerika, Fransa ve diğer ülkelere ihraç edilmekte idi. Örneğin 1330 (1914) tarihli Konya Vilayeti Salnamesi’nde, Burdur’da 100.000 arşın (68.000 m) halı imal edilip, ihraç edildiği bilgisi mevcuttur.

Gülyağı üretimi Burdur’da 1897 yılında başlamış ve hızla gelişmiştir. Ancak Birinci Dünya Harbi ve Milli Mücadele Dönemi’nde gülyağı üretimi gerilemiştir.

Yukarıda belirtilen sanayi dalları dışında Burdur’da sahtiyan (dericilik), kerestecilik, bakırcılık, döneme özgü zirai alet imalatı bulunmaktadır.

3. Cumhuriyet’in İlk Yıllarında Burdur’da Sanayi

Cumhuriyetimizin ilk yıllarında Burdur Sanayisi, son dönem Osmanlı Sanayisi ile aynıdır. Tek fark, cumhuriyetimizin ilk yıllarında kunduracılık gelişmiştir.

4. Günümüzde Burdur’da Sanayi

Yörede ticaret potansiyeli yüksek olan Antalya ve Denizli’nin Burdur’a çok yakın olması ilin, büyük bir gelişme potansiyeline sahip olduğunu göstermektedir. Her geçen gün genişleyen bu pazarlara yakın olan Burdur, gelecekte çevre illerin artan mal ve hizmet talebini karşılamaya adaydır.

Burdur İlinde ticari hayat çarşı, cadde ve sokaklarda yerleşmiş ticarethanelerle, Organize Sanayi Bölgesi ve Küçük Sanayi Sitelerindeki imalat ve tamirhanelerle uğraşan küçük esnaf ve sanatkar ağırlıklıdır.

İlimiz makarnalık buğday üretiminde (kalite ve sertlik bakımından) Türkiye genelinde ilk sırayı almaktadır.

Burdur illerin gayri safi yurt içi hâsılaya yaptıkları katkı sıralamasında % 0,35’lik payı ile 81 il içinde 54. sırada yer almaktadır.

Kişi başına düşen gayri safi yurtiçi hâsıla sıralamasında ise Burdur, 1951\$ ile 28. sırada yer almaktadır.

SEKTÖRLER	Sayı
Gıda ve yem sanayi	67
Orman ürünleri	29
Tekstil	3
Maden Tarım ve Toprağa Dayalı Sanayi	137
Makine Metal Madeni Eşya Sanayi	52
Diğer işletmeler	25

TİCARET

1. Anadolu Selçuklu Dönemi'ne Kadar Burdur'da Ticaret

Burdur, günümüzde olduğu gibi tarih boyunca Antalya ve çevresinin Orta Anadolu ticaret yolu üzerinde bulunmaktadır. Her ne kadar elimizde fazla bir bilgi yoksa da Anadolu Selçukluları zamanına kadar Burdur'daki antik yerleşim merkezleri önemli birer ticaret merkezi idiler.

2. Anadolu Selçuklu Devleti ve Beylikler Döneminde Burdur'da Ticaret

Anadolu Selçukluları döneminde Antalya yolu üzerine yapılan Susuz Han ve İncir Han Kervansarayları, Burdur ve çevresinin ticaretteki önemini bizlere göstermektedir. Hamidoğulları döneminde Burdur'da ticaret ve taşımacılık oldukça gelişmiştir.

3. Osmanlı Devleti Dönemi'nde Burdur'da Ticaret

15 ve 16. yüzyıllarda Burdur, İrle (Yeşilova), Ağlasun, Yeşilova'da Alan Köyü'nde sürekli Pazar kurulurdu.

Osmanlı Devleti döneminde Burdur'da ticaretin geliştiğine dair en önemli göstergelerden birisi, pazar gelirlerindeki artıştır. Örneğin Burdur'un 1522 tarihinde 6290 akçe olan Bac-ı Bazar (Pazar Vergisi), 1568 yılında 9990 akçeye çıkmıştı. Bu artış, 46 yıllık zaman diliminde Burdur pazarındaki ticaret hacminin yaklaşık %50 arttığını göstermektedir.

Hamidoğulları dönemine dair bilgilerde yer verdiğimiz "Boğası" adı verilen ince pamuklu dokumalar, bu dönemde daha da önem kazanmıştır. Burdur ve Ağlasun'da üretilen boğasılar, önce Bursa'ya gönderilir ve orada boyanırdı. Boğasılar başta İstanbul olmak üzere, Tuna iskelelerine, Lehistan (Polonya), Erdel ve Macaristan'a ihraç edilmekte idi.

Burdur ve çevresinde üretilen buğday, Antalya ve Megri (Fethiye) iskelesinden gemilere yüklenecek İstanbul'a gönderilmekte idi. Ulaşım devellerle yapılmakta idi. Ancak, tüccarların deve bulmakta büyük sıkıntıları çektiklerini görmekteyiz.

Burdur'da 1885 yılında 673, 1906 tarihinde 700 dükkan ve mağaza bulunmakta idi. 1914 yılında ise 7 adet han ve otel, 8 adet lokantanın olduğunu bilmekteyiz.

Burdur'da Cuma ve Pazar günleri öğleden akşama kadar, pazartesi günleri de sabahtan akşama kadar Pazar kurulmakta idi.

Burdur Sancağı'nın 19. yüzyıl sonlarında 600.000 liralık ticaret hacmi vardı. Bunun 400.000 liralık kısmı ihracat, 200.000 liralık kısmı ithalattır.

1899 yılında Burdur Kazası'nın İhracatı: Alaca, sarı ve siyah sahtiyan (deri), tiftik ve kuru fasulye idi.

1899 yılında Burdur Kazası'nın İthalatı: İplik, kahve, şeker, demir, çivi, sabun, pirinç, gaz ve camdır.

1900'lü yıllarda Burdur'da Bank-ı Osmani (Osmanlı Bankası)'nin şubesi bulunmadığından ticaret, zanaat ve ziraatın geliştirilmesi için "Burdur Bankası" ismiyle bir banka kurulmasına teşebbüs edilmiş, ancak bir sonuç elde edilememiştir.

Bu dönemde Burdur ile dış ülkeler arasında gerçekleştirilen ihracat ve ithalat İzmir ve Antalya yoluyla yapılmakta idi.

Burdur'un en önemli ihracat mallarından birisi de halı idi. Elde dokunan halılar başta İngiltere, A.B.D. ve Fransa olmak üzere birçok ülkeye ihraç edilmekte idi.

4. Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Burdur'da Ticaret

Cumhuriyetin ilk yıllarında Burdur'daki ticaret, Son dönem Osmanlı tarihindeki ticaretle hemen hemen aynıdır.

5. Günümüzde Burdur'da Ticaret

- Tarım Makinaları
- Mermer İmalatı
- Gıda İmalatı
- Silah Sanayii
- Orman Ürünleri İmalatı
- Mobilya İmalatı
- Plastik Sanayii Tarım Makinaları
- Dorse İmalatı
- Dış Giyim İmalatı Güneş Enerjisi Sistemleri
- Kalorifer Ve Isıtma Sistemleri
- Mermer Makinaları İmalatı
- Oto Parçası
- Toprak Sanayii
- Kozmetik Sanayii
- Müzik Aletleri
- Tekstil Makinaları İmalatı

- İnşaat Malzemesi İmalatı

İlimizde Sanayi Siciline kayıtlı 340 sanayi tesisi bulunmakta ve yaklaşık 8.662 kişi istihdam edilmektedir.

DIŞ TİCARET RAKAMLARI *

	2008 Yılı	2009 Yılı
Toplam İhracat (\$)	189.524.000	161.556.000
Toplam İthalat (\$)	44.980.000	22.413.000

İlimizin en önemli ihracat sektörü mermerciliktir.

Bu sektörde faaliyet gösteren firma sayısı 90 olup, 60 mermer ocağı bulunmaktadır.

Bu sektörde ilimizdeki doğrudan toplam istihdam 4.000 kişidir.

İhracatımız; başta Amerika Birleşik Devletleri olmak üzere Avrupa, Orta Doğu, Körfez ülkeleri, Türk Cumhuriyetleri, Rusya, Hindistan ve Çin’dir.

SAĞLIK

1. Son Dönem Osmanlı Devleti’nde Burdur’da Sağlık

1330 (1914) tarihli Konya Vilayeti Salnamesi’nde Burdur’da 3 doktor, 1 kabile (ebe), 1 aşı memuru, Sıhhat, İstikamet ve Isparta isminde 3 eczane vardır. Aşıya önem verilmektedir. Yılda yaklaşık olarak 3000 kişiye aşı yapılmaktadır.

En çok görülen hastalıklar: Sıtma (Çamur humması), tifo, frengi ve mevsimsel hastalıklardır. Verem nadir görülmektedir.

Burdur merkezinin içme suyu çoğunlukla menba’ (kaynak) sularından karşılanmaktadır. Nadiren kuyu suyu içme suyu olarak kullanılmaktadır.

Tefenni Kazası’nın da içme suyu çoğunlukla kaynak suyudur. Ancak, kireçlidir. Az da olsa kuyu suyu, içme suyu olarak kullanılmaktadır.

2. Günümüzde Burdur’da Sağlık

Günümüzde Burdur ilinde 6 devlet hastanesi, 1 kadın doğum ve çocuk hastalıkları hastanesi, 57 sağlık evi, 1 il ambulans servisi başhekimliği komuta kontrol merkezi, 13 adet 112 acil yardım istasyonu, 1 halk sağlığı laboratuvarı ve 1 adet verem savaş dispanseri bulunmaktadır.

Devlet hastanelerinin yatak kapasitesi 649 kişidir. Sağlık müdürlüğü bünyesinde; 89 uzman doktor, 143 pratisyen doktor, 21 diş doktoru, 8 eczacı, 164 sağlık teknisyeni, 412 hemşire, 374 ebe görev yapmaktadır.

Hekim başına düşen nüfus 1013 kişidir.

Köylerimizde içme suyu sorunu bulunmamaktadır.

104 köyümüzün kanalizasyonu tamamlanmıştır.

8 köyümüzde doğal arıtma tesisi yapılmıştır.

EĞİTİM

1. Anadolu Selçuklu Devleti Dönemi'ne Kadar Burdur'da Eğitim

Eğitimle ilgili bu döneme ait herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Ancak Sagalassos gibi Burdur yöresindeki antik kentlerde kütüphanelerin bulunması, eğitime verilen önemi göstermektedir.

2. Anadolu Selçukluları ve Beylikler Döneminde Burdur'da Eğitim

Anadolu Selçuklu Dönemi'nde Burdur'daki eğitime ilişkin herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.

Hamidoğulları döneminde (Bugünkü Burdur Müzesi'nin bulunduğu yer – Bazı kaynaklarda Ulu Camii'nin yanı) Muzafferiyе Medresesi ve Kütüphanesi açılmıştır.

İbn-i Batuta Seyahatnamesi'nde Burdur ve Gölhisar'da bulunan Ahilerden bahsetmektedir. Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslamlaşmasında önemli bir yere sahip olan Ahiler, aynı zamanda Anadolu'nun birer eğitim müessesesi idiler. Burdur ve çevresinin eğitiminde Ahilerin önemli bir yerinin olduğu muhakkaktır.

3. Osmanlı Devleti Dönemi'nde Burdur'da Eğitim

15 ve 16.yüzyılda Burdur'da Piri Bey, Hacı Mehmet, Recep ve Hacı İvaz muallimhaneleri (İlkokul) bulunmakta idi. Gölhisar'da Kadı Alâeddin ve Mevlana Şemsettin'in yaptırdığı 2 muallimhane bulunmakta idi. Yine Horzum (Bugünkü Gölhisar'ın bir mahallesi)'da Mevlana Şemsettin'in yaptırdığı muallimhane vardı. Bu muallimhanelerin yanında birçok köyde de muallimhaneler bulunmakta idi.

Sıbyan (Mahalle – Taş) Mektepleri: Sıbyan Mektepleri, 5 – 10 yaş arasındaki erkek ve kız çocuklarını okutmak, onlara dini bilgiler vermek üzere açılan ilköğretim okullarıdır. Burdur Sancağı dahilinde 1870 yılında 127, 1883 yılında 215, 1885 yılında 214, 1892 yılında 164, 1899 yılında 109 sıbyan mektebi bulunmaktadır. Burdur merkezde 2 Rum ve 1 Ermeni Sıbyan mektebi, Tefenni kazasında 2 Rum mektebi bulunmaktadır.

Sıbyan Mekteplerinin sayılarının azalmasının nedeni, yeni usul eğitim veren İbtidai Mekteplerinin açılmasıdır.

İbtidai Mektepleri: Yeni usul eğitim veren ibtidai mektepleri ilk olarak 1872 yılında açılmış ve 1909 yılına kadar bir çok sıbyan mektebi, ibtidai mektebe dönüştürülmüştür.

1892 yılında Burdur'da 11 ibtidai mektebi bulunmaktadır. Bunların 2'si Rumlara, 1'i Ermenilere aittir. 1906 yılında 5 ibtidai mektebi bulunmaktadır.

Medreseler: Burdur'da 1870 yılında 24, 1899 yılında 68, 1906 yılında 73 medrese bulunmaktadır.

Rüşdiyeler: İlkokuldan sonraki ortaokullara eskiden verilen isim. Burdur merkezde 1870'ten 1906 yılına kadar 1 rüşdiye bulunmaktadır. 1870 yılında bu rüşdiyede 2 muallim ve 74 öğrenci bulunmaktadır. 1899 yılında gayri Müslimlere ait 2 rüşdiye bulunmaktadır.

İdadiler: Rüşdiyenin bir üst eğitim kurumu olup, kendisinden üstün bulunan bir mektebe talebe hazırlayan ve yetiştiren okullardır. Burdur'a idadi mektebi 1900'lü yılların başında açılmıştır. 1906 yılında Burdur İdadisinde 1 müdür, 1 müdür yardımcısı, 8 öğretmen görev yapmakta ve 86 öğrenci öğrenim görmektedir.

Kütüphaneler:

- Sadr-ı Esbak Derviş Mehmed Paşa Kütüphanesi: 1770 yılında kurulmuştur. Günümüzde Esat Efendi Kütüphanesi olarak bilinmektedir. Şeyh Sinan Mahallesi'ndedir.
- Küçük Şeyh Mustafa Kütüphanesi: Hacı Ahmed Mahallesi'ndedir. 1822 yılında açılmıştır. Bulguroğlu ve Pirkulzade adıyla da bilinmektedir.
- Sa'denzade Hacı İsmail Ağa Kütüphanesi: 1818 yılında kurulmuştur. Divanbaba Mahallesi'ndedir.

Sadrazam Halil Hamid Paşa Kütüphanesi: 1770 yılında kurulmuştur. Recep Mahallesi'ndedir.

4. Cumhuriyetin İlk Yıllarında Burdur'da Eğitim

1927 yılında birisi anaokulu olmak üzere toplam 71 ilkokul bulunmaktadır. 1 tane ortaokul bulunmaktadır. Öğrenci sayısı 1389 kız, 3818 erkek olmak üzere toplam 5207'dir.

1923 – 1938 yılları arasında 15 yıl içinde Burdur merkez, ilçe, nahiye ve köylerine 28 okul yapılmıştır.

1936 – 1939 yılları arasında Hacılar, Arvalı (Bağsaray), Askeriye, Çeltikçi ve Çavdır'a 5 sınıflı yatılı bölge okulları açılmıştır.

5. Günümüzde Burdur'da Eğitim

İlimizde Milli Eğitim Bakanlığına bağlı olarak; 153 İlköğretim Okulu, 149 Anasınıfı, 12 Bağımsız Anaokulu, 15 Genel Lise, 18 Meslek Lisesi, 4 Anadolu Lisesi, 2 Anadolu Öğretmen Lisesi ve 2 Fen Lisesi olmak üzere toplam 41 lise bulunmaktadır.

İlimizde okullaşma oranı:

a) Okul öncesi öğretimde:

4+5 yaş grubu % 69,25 Türkiye Dördüncüsü,

b) 5 yaş grubu % 94,07 Türkiye Üçüncüsü,

c) İlköğretimde % 96,40

d) Ortaöğretim % 75,72'dir.

Öğretmen başına düşen öğrenci sayısı:

Okul öncesi %15, ilköğretim %16, orta öğretim %12'dir.

İlköğretimde taşınalı sistem çerçevesinde, 2009–2010 eğitim öğretim yılında il genelinde 204 yerleşim biriminden 48 taşıma merkezi okula 242 araçla 4104 öğrenci taşınmaktadır.

Fakülte ve Yüksekokullar

Burdur'da Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi 2006 yılında kurulmuş olup, bünyesinde;

Eğitim Fakültesi,

Veteriner Fakültesi,

Fen Edebiyat Fakültesi,

Burdur Ağlasun, Bucak (3),

Tefenni ve Gölhisar Meslek Yüksekokulları ile

Sağlık Yüksekokulu bulundurmaktadır.

Yeni Veteriner Fakültesi ve Teknoloji Fakültesi inşaatı 2010 yılında bitirilecektir. Ayrıca Fen Edebiyat Fakültesi inşaatına devam edilmektedir.

Mehmet Akif Ersoy Üniversitemizde 2009-2010 Yılında Ön lisans Öğrenci Sayısı 9387, Lisans Öğrenci Sayısı 4282, Yüksek Lisans Ve Doktora Öğrenci Sayısı 358 olup, toplam Öğrenci Sayısı 14.027'dir.

Üniversitemizin 2009-2010 Yılı İtibariyle Akademik Personel Sayıları; 14 Profesör, 20 Doçent, 123 Yardımcı Doçent, 127 Öğretim Üyesi, 23 Okutman, 79 Araştırma Görevlisi, 16 Uzman toplamda 402 Akademik Personel bulunmaktadır.

Üniversitemizin 2009-2010 Dönemi İtibariyle İdari Personel Sayıları, 189 İdari Personel, 45 Güvenlik Personeli, 120 Özleşmeli, Personel toplamda 354 İdari Personel görev yapmaktadır.

TURİZM

1. Osmanlı Devleti Döneminde Burdur'da Turizm

Mesire Yerleri: Burdur'dan Burdur gölüne doğru dört – beş kilometrelik bağlar ve gülistanlar arasındaki yer, Burdur halkının mesire (piknik) alanı idi. Mayıs ayının başından Eylül ayının sonuna kadar Çarşamba günleri İslam Kırı ismi verilen mevkide, Hristiyanlarda Pazar günleri Hristiyan Kırı ismi verilen mevkide piknik yaparlardı.

Av Alanları: Bu dönemde Burdur'daki en meşhur av mahalleri Ağlasun'a bağlı Yumrutaş Köyü ile Bucak'a bağlı Devri, Girmeyi köyleri civarında bulunan dağlardır. Bu dağlarda çoğunlukla geyik ve tilki, nadiren de kaplan, ayı ve domuz avlanmaktadır. Burdur Gölü'nde kaz ve ördek avlanır. Köylerde tavşan, keklik ve tilki avları meşhurdur.

2. Günümüzde Burdur'da Turizm

Burdur ili doğal ve tarihi zenginlikleri, iklimi ve folkloru ile büyük bir turizm potansiyeline sahiptir. Burdur; gölleri, antik kentleri, tarihi Burdur Evleri ve Türk-İslam eserleri ile önemli bir turizm merkezidir.

İlimiz, tarihi zenginliğinin yanı sıra, bulunduğu bölgenin de adıyla özdeşleşen Teke Yöresi'nin, diğer bir deyişle Yörük Kültürü'nün bütün canlılığıyla yaşatıldığı yerdir.

Sagalassos (İmparatorların Gözde Şehri): Roma İmparatorluğu döneminde, Psidia bölgesinin en önemli şehirlerinden biri olan Sagalassos; 20 yıldan bu yana arkeolojik kazılara sahne olmuş ve günümüze kadar önemli yapılar açığa çıkarılmıştır. 1990 yılında Belçikalı heyet tarafından başlanan kazılar halen devam etmektedir. Kazı Başkanı Prof. Marc Wealkens bölgede kazı öncesi 10 yıl yüzey araştırması yapmış ve daha sonra bölgede kazı yapmanın uygun olacağını düşünmüştür.

- **Neon Kütüphanesi:** M.S. 120 yılına aittir, 1997'de restorasyonu tamamlanmış ve ziyarete açılmıştır. Neon ailesi tarafından yapılmış ve kente bağışlanmıştır. Kütüphanenin tabanı mozaik döşelidir.
- **Antik Tiyatro:** M.S. 180-200 yıllarına aittir. Antik Dönem Tiyatrolarının 1.574 m ile denizden yüksekliği en fazla olan örneklerinden biridir. Tiyatronun 8500-9000 kişi kapasiteli olduğu düşünülmektedir.
- **Antoinler Çeşmesi:** M.S. 160-180 yıllarına aittir. Roma İmparatoru Marcus Aurelius döneminde inşa edilmiş, 1998 yılından bu yana restorasyonuna devam edilmektedir.

Yapım çalışmaları Hadrian döneminden başlayarak, birden fazla imparator zamanında tamamlanmıştır. İmparatorluk idaresinin Antoninler sülalesinin hükümdarlık dönemine rastlamaktadır. Kentin siyasi agorası (meydanı) olan yukarı agoranın kuzeyinde 30 metre uzunluğunda, 14 m yüksekliğinde anıtsal nitelikte bir çeşmedir.

- **Agora:** M.S. 1.-2. yüzyıllar arasında inşa edilmiştir. Kentin meydanı ve pazar yeridir. Antoninler Çeşmesi ile daha görkemli bir görünüme kavuşmuştur.
- **Helenistik Çeşme:** M.Ö. 1. yy' a ait anıtsal bir yapıdır. Sagalassos' daki kazılar sonucunda ilk bulunan eserdir. Suyu 2100 yıldır akmaya devam etmektedir.
- **Marcus Aurelius:** 161-180 yılları arasında hüküm sürmüş, fikirleri yakın tarihe kadar Avrupa üniversitelerinde okutulan filozof İmparatorudur. Burdur müzesinde korunmaktadır.
- **Hadrian:** 117-138 yılları arasında hüküm sürmüş Roma İmparatoru Hadrian'a ait büyük boyutlu mermer heykel başıdır. Hadrian heykeli 2007 yılı içerisinde açığa çıkarılmıştır. 2008 yılında Londra Müzesi'nde sergilenmiş ve büyük ilgi toplamıştır. Şu an Burdur Müzesinde korunmaktadır. Heykellerin baş, gövde ve bacakların bitiş noktasından hareketle heykel boylarının 5.5 m olduğu tahmin edilmektedir.

Kibyra (Kahraman Savaşçıların ve Hızlı Atların Şehri): Kibyra' nın önemli özelliği; kurulduğu alan açısından bölgedeki en büyük şehir olmasıdır. 2006 yılından bu yana Müze Müdürlüğümüzün başkanlığında ve üniversitemiz işbirliği ile arkeolojik kazılar yapılmaktadır.

Bu kazılar sonucunda; stadyum, agora ve meclis binası (konser salonu) açığa çıkarılmıştır. Oldukça büyük bir kent olduğunu, 14.000 kişilik stadyumu ve 10.000 kişilik tiyatrosu ile bilmekteyiz. Meclis binası 3600 kişilik kapasitesi ile Anadolu'daki en büyük meclis binası ve konser salonlarından biridir.

2009 yılında, konser salonunun oturma sırası ile sahne arasındaki alanda yer alan ve ince renkli mermer plakalarla yapılmış bir Meduza (Kendisine bakanları taşa dönüştüren mitolojik bir yaratık) başı bulunmuştur. Dünyada yapım tekniği itibari ile eşi benzeri olmadığı bilinmektedir.

Kavaklı Rum Kilisesi: Kültür ve Turizm Bakanlığı'na yakın bir zamanda restore edilerek, Doğa Tarihi Müzesi olarak ziyarete açılacaktır.

İncirhan: İlimiz Bucak ilçesi sınırlarında bulunan, Anadolu Selçuklu Sultanlarından Gıyaseddin Keyhüsrev zamanında, 13. yy.da yapılmıştır.

Susuz Han: 13. yüzyılda yapıldığı tahmin edilen Susuz Han, Burdur'un önemli ticaret yolları üzerinde bulunduğunu göstermektedir.

Baki Bey Konağı: 1830 yıllarına ait olduğu bilinmektedir. Döneminin ihtişamlı bir konağı olup, özellikle baş odası (Misafir Odası-Bey Odası), altın ve gümüş varak işlemeli tavan ve dolaplarla süslüdür. İçerisi düzenlenmiş ve BURDUR evi olarak ziyarete sunulmaktadır.

Taşoda: Taşoda Konağı, Bakibey Konağına nazire olarak yapılmış, aynı dönemin sivil mimarlık örneklerindendir. Valiliğimize bağlı Etnografya Müzesi olarak ziyarete açıktır.

Burdur Müzesi: 1950'li yılların ortasında bugün 60.000'in üzerinde taşınır kültür varlığı koleksiyonlu Burdur Müzesi, iyonuna sahiptir. Bu eserler, bölgemizde yapılan arkeolojik kazılar, satın alma ve vatandaşımızın katkıları ile bir araya getirilmiştir. 2006

yılında revize edilen müze, 2007 yılında İrlanda'da katıldığı "Avrupa Yılın Müzesi" yarışmasında Gezilip Görülmeye Değer Müze ödülü kazanmıştır.

İnsuyu Mağarası: İl merkezine 11 km uzaklıkta bulunan İnsuyu mağarası, Karstik yapının erimesi sonucu oluşan eşsiz güzellikte sarkıt ve dikitlerle süslüdür. Binlerce yıl önce oluştuğu düşünülen ve Türkiye'nin turizme açılan ilk mağarası olan İnsuyu Mağarasının keşfedilen ama ziyarete açılmayan bölümleri vardır.

Sonuç olarak, Ülkemizin henüz doğal güzelliği bozulmamış bir ili olan Burdur, keşfedilmeyi bekleyen doğası, bulutların üzerindeki kentler mirası, otantik kültürel değerleri, eğitime, sağlığa önem veren insanları ile geleceğe güvenle bakmakta ve tüm yerli ve yabancı turistleri artık kısa süreli de olsa birlikte yaşamaya davet etmektedir.

KAYNAKÇA

Burdur Valiliği

- <http://www.burdur.gov.tr>

Burdur İl özel İdaresi

- <http://www.burdurozid.gov.tr>

Osman Koçibay, Araştırmacı

- <http://www.kocibay.net>

BURDUR'DA SEYİRLİK OYUNLAR

Şengül KAZAN KIRÇIK*

Hayatın ilk dönemlerinden beri uğurlama, karşılama, hasat zamanı ve düğünlerde, kutlamalarda, geleneksel eğlenceler ve törenler sergilenmiştir. Çoğu günümüzde hala sergilenmektedir. İnsan ilişkilerinde görülen farklılıklar ve toplumda yaşanan değişimler, bu eğlencelerin ya yapısında değişiklikler meydana getirmiş ya da oyunlar olduğu gibi yansımıştır.

Burdur bir yandan çevrenin özelliğine has kültürüyle, diğer yandan en güzel şekliyle yaşattığı ve ortak edindiği Teke yöresi kültürünü asırlardır karakter, tavır ve duygu birliğiyle kaynaştıran, gelenekselleştiren ve töreleştiren bir toplumun yaşadığı beldedir. Türk kültürünün türlü zenginlikleriyle dolu olan Anadolu'muzun her bölge ve yöresinde olduğu gibi, Teke yöresinin merkezi Burdur ve çevresinde de halk kültürü ve eğlencelerinin ayrı bir önemi vardır.

Seyirlik Oyunlar topluca oynanır. Yani oyuncusu da seyircisi de köylünün kendisidir. Bu yüzden seyirci oyunun içindedir. Sürekli ve belli günlerde, belli amaçlarla oynandığı için köylü konuları bilir. Seyirci ve oyuncu arasında varsayım dayalı ortak bir anlaşma vardır. Oyun alanının ortak paylaşımı söz konusudur. Köy seyirlik oyunları bir köy meydanında ya da boş bir alanda veya geniş bir odada, her yerde oynanabilen oyunlardır.

Anadolu halkının kültürel birikiminin yansımalarından biri olan köy seyirlik oyunları, düğünlerde bayramlarda ya da hasat mevsiminde, hayvanların çiftleşme veya ekinlerin ekildiği zamanlarda ya da mevsim dönümlerinde olduğu gibi köy halkı için önem taşıyan belirli zamanlarda "oyun çıkartma", "oyun yapma" geleneğinden yola çıkılarak sergilenen tiyatro etkinlikleri içine alır.¹

Seyirlik oyunlar sadece eğlence vesilesi ve aracı, hayal ürünü, gelip geçici şeyler değildir; onlar, toplumun günlük sorunlarından, tasalarından, kaygılarından, sevinçlerinden, işlerinden, üretim ve tüketim çabalarından, törelerinden ayrılmaz. Bir kelime ile halkın yaşamıyla kaynaşmışlardır; onunla bir bütün halindedirler ve ancak toplumun yaşamının türlü yönleriyle bir arada incelenerek değerlendirilip yorumlanabilirler.²

Süreç içinde törensel ve büyüsel yanı azalan seyirlik oyunlar giderek eğlence amacına hizmet eden etkinliklere dönüşür.

Seyirlik oyunlarda:

- Oyunu yönetecek bir din adamı veya yetenekli bir din adamı veya yetenekli bir kişi vardır, bunlar; hoca, dede, yiğitbaşı, oyuncu başı, elebaşı, meydancı, köse, deli, oyun ağası, öncü, reis, kâhya vb. gibi çeşitli isimler alırlar.
- Oyuna katılanlar, kılık değiştirme, makyaj yapma, abdest alma, namaz kılma gibi ön hazırlıklar yaparlar.
- Oyunun çatısı belli olduğundan, susulacak, gülünecek vb. yerleri herkes önceden bilir. Oyun anında oyunun niteliğine göre davranılır.
- Genellikle, oyunların kendilerine has belirli oyun yerleri vardır. Köy meydanları, ev önleri, damlar vb.

* Arş. Gör., Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Bölümü Öğretim Elemanı

¹ Nurhan KARADAĞ, "Köy Seyirlik Oyunları", Türkiye İş Bankası Yayınları, I.B., Ankara 1978, s:9.

² Pertev Naili BORATAV, "100 Soruda Türk Halk Edebiyatı", İstanbul 1988, s:224.

- e) Oyunlar belirli günlerde çıkartılır.
- f) Kış yarısı, saya gezme gibi oyunlara adak, hediye verme geleneği vardır.
- g) Oyunların hemen hepsinde dans ve müzik vardır.
- h) Bazı oyunların özel araçları vardır. Deve başı, at iskeleti, sakal gibi.³

Sabit bir teması ve tiplemesi olmayan temsillerdir. Köylülerin kendi çevrelerinden, aile ve iş yaşamından, köylünün şehirliyle ilişkilerinden alınmış, gerçekçi oyunlardır. Amacı eğlendirmektir.⁴

Seyirlik oyunlar, kökeni itibarıyla büyüsel, törensel ve töresel olmakla birlikte zamanla işlevselliğinin azalması ve giderek oyunlara komik öğelerin girmesi ve oynama zamanlarının da değişerek, düğünlerde, bayramlarda, özel günlerde, sadece eğlence için oynanan oyunlardır. Köy seyirlik oyunlarındaki gülünçleşmeler ya da güldürme teknikleri vazgeçilmez unsurdur. Hem söz, hem hareket komiklikleri vardır.

Seyirlik oyunlarda metin yoktur. Ancak oyunların belli bir kanavası vardır. Dolayısıyla oyunlar, oyuncuların becerisi, seyircinin tepkileri doğrultusunda değişebilir. Oyunlar doğmaca oynanır. Oyunlarda bir yönetici vardır. Oyundan az önce hangi kişilerin, hangi rollere çıkacağını, nasıl bir oyun çıkartacağını belirleyen yönetici, oyun boyunca da, kendi de oyunda görev alarak oyunun akışını denetler. Kostümler ve makyajın denetimi de ona aittir. Bir tür organizatör olan yöneticinin çeşitli yörelerde çeşitli adları vardır. Delikanlı başı, cıdıroğlu, köse, meydancı, oyuncu başı, oyun ağası, vb...

Oyuncular köyün istekli ve yetenekli kişileridir. Yalnızca eğlence için çıkartılan oyunlarda oyuncu tam bir çağdaş oyuncudur. Seyirciyle iç içe, bilinçli, onunla her tür espriyi, şakayı yapan özgür bir oyuncu. Çoğunlukla bütün yörelerde, erkeklerin kendi içinde oynadığı oyunlarda, kadın rollerini erkekler, kadınların kendi içinde oynadıkları oyunlarda da erkek rollerini kadınlar yansılar.

Köy seyirlik oyunlarının seyircisi tüm köylüdür. İsteyen herkes seyredebilir, istediği zaman da oyunu bırakıp gidebilir. Köy seyirlik oyunlarının seyircisi, gerek oyunların özü itibarıyla, gerekse mekânın getirdiği bir zorunlulukla oyunla ya da yansılanan durumla organik bağ kuran bir seyircidir.

Oyun yerleri ise yazın meydanlar, kışın ise büyük odalardır. Yani boş olan her alan oyu yeri için uygundur. Seyirlik oyunların seyirciyi illüzyon etme gibi bir kaygısı olmadığı için dekora da gereksinimi yoktur. Dolayısıyla köylünün kendi olanaklarıyla oluşturduğu, bulup buluşturduğu araç gereç ve malzemelerle rahatlıkla oynanabilir. Ya da oyuncular tarafından repliklerle tarif edilir. Seyirci tarafından da var sayılır. Kimi zaman seyirlik oyunlarda, oyun çıkarılan yerler, doğal dekor olarak kullanılır.

Kostümlere stilizasyona gidilir. Oyun çıkararak erkekler kadın olacakları zaman, baş örtüsü, entari, şalvar giyerler. Ama ayakkabılarını değiştirmez ve bıyık kesmezler. Kadınlar içinse bir kasket yeterlidir.

Köpek kılığına girmek için bir kuyruk, koyun olmak için bir post yeterlidir. Ancak hayvanları yansılarken taklit önemlidir. O hayvanın sesini, hareketlerini iyi bir biçimde yansılamak seyirci için yeterlidir. Aksesuarlar köy yerinin olanakları içinde kullanılan araç gereçlerdir.

³ Nurhan KIZILDAĞ, "Köy Seyirlik Oyunları", Türkiye İş Bankası Yayınları, I.B. Ankara 1978,s:17-18

⁴ Nurhan TEKEREK, "Köy Seyirlik Oyunları, Seyirlik Uygulamalarıyla 51 Yıllık Bir Amatör Topluluk:Ankara Deneme Sahnesi ve Uygulamalarından İki Örnek.Bozkır Dirliği ve Gerçek Kavga",Tiyatro Araştırmaları Dergisi,24:2007,s.79

Ses etmenleri oyun anında kişiler tarafından canlı olarak yapılır. Örneğin oyuncu ağaç kesiyorsa, balta sesini ağzıyla yapar, kovandan bal çalarken arı vızıltısını oyuncu ağzıyla yapar. Makyaj ise ilkel yöntemlerle yapılır. Sakal ve bıyık koyun postundan yapılır. Yaşlı, ak kişiler için post kullanılır. Arap ya da kara kişiler için is, tencere karası, kurum, odun kömürü gibi maddelerden yararlanılır. Ak kişilerin yüzü ise una bulanır.

Seyirlik oyunlarda müzik ve dans oyunun vazgeçilmez öğeleridir. Oyun o yöre çalgılarının çaldığı türkü ve oyun havaları ile başlar. Oyuncular ve seyirciler birlikte dans ederler. Oyun sonu diriliş ve bolluk sembolü olarak gene hep birlikte dans edilerek kutlanılır.

SONUÇ

- Köy seyirlik oyunlar, köylünün toplu katılımı ve coşkusu söz konusu olan işlevsel ve görevsel oyunlardır. Ve yine köylünün oyun çıkartma, oyun yapma geleneğinden gelişmiş etkinliklerdir.
- Burdur yöresi seyirlik oyunları, araştırılmalı, derlenmeli, öğretilmeli, geniş alanda Türk kültürel kimliğini yaşatmaya yönelik olmalı, öğrenilen, canlı kılıp yaşanan mekânlar olarak sergilenmelidir.

RESİMLER

Resim 1: Burdur yöresinde bir düğünde köy meydanında gerçekleştirilen seyirlik oyunda kadın kılığına giren erkek oyuncular

Resim 2: Burdur yöresinde bir düğünde köy meydanında gerçekleştirilen seyirlik oyunda, deve ve arap figürü

Resim 3: Seyirlik oyunda arap tiplemesi

Resim 4: Kalaycı seyirlik oyunu

Resim 5: Kekikyağıcı seyirlik oyunu

Resim 6: Kekikyağcı oyununun düğün salonunda gerçekleştirilen bir başka versiyonu

Kaynakça

- Nurhan KARADAĞ, “Köy Seyirlik Oyunları”, Türkiye İş Bankası Yayınları, I.B.,Ankara 1978
- Pertev Naili BORATAV, “100 Soruda Türk Halk Edebiyatı”, İstanbul 1988,s:224.
- Nurhan TEKEREK,”Köy Seyirlik Oyunları, Seyirlik Uygulamalarıyla 51 Yıllık Bir Amatör Topluluk: Ankara Deneme Sahnesi ve Uygulamalarından İki Örnek. Bozkır Dirliği ve Gerçek Kavga”,Tiyatro Araştırmaları Dergisi,24.2007

BURDUR TURİZM POTANSİYELİ VE MARKA TURİZM ALANLARI

Osman ÖZBULDU*

Antik kentleri, Tektonik, karstik çöküntü alanları ve gölleri, Mağaraları , Mesire yerleri , Kuş gözlem evleri, Bir çok doğal güzellikleri , Tarihi Burdur evleri , Etnoğrafik değerleri ve insanların konukseverliğiyle Burdur, turizmden pay almak adına , uzun soluklu çalışmalara ev sahipliği yapmaktadır.

Burdur, İlk çağlardan günümüze insanların ilgisini çekmiştir...

Burdur verimli toprakları ve uygun iklim koşullarıyla nedeniyle bir çekim merkezi olarak, Yüzyıllar öncesinden günümüze ulaşan pek çok insan yaşam alanları ile Batı Anadolu'nun bilinen en eski yerleşim yeridir.

Dünya Arkeolojisinde önemli bir yeri olan höyüklerin yanısıra (Hacılar, Kuruçay, Höyücek , Uğurlu, Kızılkaya, Karamanlı, Çamur,Tefenni Beyköy, Yassıgüme, Burdur, İncirdere, Tepecik Höyükleri) bölgedeki antik kentler nedeniyle (Polydoron (Burdur), Limnombria, Sagalassos (Ağlasun*İstefani* (Tefeni), Cibyra (Göhlhisar), Tirmili (Altınyaka), Cremna, Sia, Kodrula, Moatra Olbasa , Balbura , Oinoanda ve Bubon gibi) arkeoloji ve tarih kaşiflerine,

Birçok doğal güzelliğiyle, Nesli tükenmekte ola 'Dikkuyruk ördekleri gibi endemik kuş türlerini barındıran her biri ayrı özellikler taşıyan habitatlar olan tektonik ve karstik su alanlar, göller (Burdur, Salda, Yaraşlı, Kestel, Söğüt ve Göhlhisar) Mağaralar (İnsuyu ve Sefer Yiğit), Dağlar (Katrancı (2328 m.), Güre (2030 m.), Söğüt (1831 m.) ve Yaylalar (Kırkpınar (Altınyayla), Akdağ (Ağlasun), Kestel, Kumar (Bucak), Akpınar (Kemer), Koca, Böğrüdelik ve Yusufca (Göhlhisar), Eşeler (Yeşilova) ve Aziziye) ve Kuş gözlem evleriyle doğa tutkunlarına,

Bir başka coğrafyada bulamayacakları olanakları barındırmaktadır...

Arkeoloji meraklılarına heyecan veren buluntulara ev sahipliği yapan Hacı ALİ Ekinci müdürlüğünde yönetilen TUREB 2008 ve 2008 Avrupa ödüllü Burdur Arkeoloji müzemiz ile Baki bey konağı gibi geleneksel osmanlı burdur ev mimarının güzel örnekleri ziyarete değer mekanlara sahiptir.

Çorak gölü kuşalan, Salda gölü kuş alanı, Yaraşlı gölü kuş alanı ve Burdur gölü kuş alanları Burdur il sınırları içindedir.

Antalya – Isparta yol güzergahında Aksu nehri üzerindeki Karacaören Baraj göleti kıyısındaki ve Salda gölü etrafındaki turistik işletmeler, Baraj göletleri olta balıkçılığı ve su sporları için yararlanılabilir.

* ARO Eski Başkanı-Profesyonel Turist Rehberi

Birçok göllün yer aldığı bir coğrafyada yer alma avantajıyla, bu değerleri yormadan ve yok etmeden turizm hedefli değerlendirilebilmelidir.

Tur programında yer alan tur güzergahlarının turizm amacına uygunluğunu sağlamak ve turist rehberinin vereceği hizmete ve çıkacak sorunlarına yardımcı olacak tedbirler alınması, altlıklar hazırlanması ve özel düzenlemeler yapılması için çalışmalar yürütülmelidir.

Ancak, herşeyden önce, Burdur insanı yaşadığı kent için turizm hedefli istek taşımalıdır.

Ekonomi dünyasında bütün yollar marka olabilme başarısıyla ilişkilendirilmekte, İyi bir marka olabilme arayışı sürdürülebilir bir ürünle olası görülebilmektedir. Burdur şehrimizin marka değer olarak tanınırlığını artırmak adına yürüttüğünüz çalışmalara katkı olabilmesi dileğiyle bölgemizde turizm yapablmeyi geliştirebilecek projemizi görüşlerinize sunuyorum. Bu proje ile, Turist rehberlerinin mesleki faaliyetleri esnasında, tur programında yer alan tur güzergahlarının turizm amacına uygunluğunu sağlamak ve turist rehberinin vereceği hizmetlere yönelik özel düzenlemeler yapılması, çıkacak sorunlarda çözüme yardımcı olacak tedbirler alınmasına altlıklar hazırlanması ve yerel esnafın turizm faaliyetlerinden daha çok fayda sağlaması amaçlanmaktadır.

BURDUR'DA MARKA BÖLGELER YAPILANDIRMA PROJESİ (MBP)

Amaç: Marka bölgeler oluşturularak esnafın gelirlerinin yükseltilmesi,

İşbirliği yapılacaklar: Amaç hedefinde Faliyetlerde bulunan STK

İlgili kurumlar: Bakanlıklar (Kültür ve Turizm, Sanayi ve Ticaret, İçişleri ve ilgili bakanlıklar), Burdur valiliği ve ilgili kaymakamlıklar, ilgili Belediyeler, Mehmet Akif Üniversitesi, AKTOB, TURSAB, ARO, BURDURTSO, SAYD, PAYD, POYD, ANTAŞ, ANTŞOD, Muhtarlar Derneği, Şehir plancıları Odası, GAZETECİLER CEMİYETİ,

Proje Koordinatörü: Burdur Esnaf ve Sanatkarlar Birliği

Hedef kitle:

- a) Burdur'da yaşayan tüketici,
- b) Burdur dışından yerli veya yabancı tüketici,

Proje sloganları:

Her esnaf kendi işine sahip çıkmalı, tedbirler almalı ve korumalı,

Tüketici önce misafir, sonra müşteri olmalı,

Proje Başlıkları:

1. Marka bölge/ Bölgeler ve sınırları net bir şekilde tesbit edilmeli,
2. Markalaşma amaçlı sınırları tesbit edilen bölge Esnafın yapısıyla ilgili bilgi toplanması,
3. Projeyle ilgili bölge/bölgelerin fiziki alt yapısı arge çalışmasının ardından, amaçla yönelik yeniden tasarlanıp yapılandırılması,
4. Esnafa ve çalışanlara eğitim verilmesi,
5. Bölgelerin korunması, kollanılması ve çevre düzenlemeleri yapılması
6. Tüketiciyi koruyucu yöntemler uygulamaya konulması,
7. Belediye hizmetleri,
8. Güvenlik,
9. Animasyon etkinlikleri ve yarışmalar tertip edilmesi,
10. Marka bölgelerdeki esnaf faaliyetleri konusunda hedef kitlelere yönelik tanıtıcı çalışmalar yürütülmesi ve esnafla ilgili rehber kitapçık hazırlanması,

UYGULAMA

1. Marka bölge/ Bölgeler ve sınırları net bir şekilde tesbit edilmeli,
Proje Koordinatörlüğünce ilgili ve işbirliği yapılacak kurumlarla koordinasyon yapılarak, proje amacına uygun mekanlar ve marka bölgeler net bir şekilde tesbit edilmeli,
2. Markalaşma amaçlı sınırları tesbit edilen bölge ve Esnafın yapısıyla ilgili bilgi toplanması,
 - a) Projeyle ilgili bölge/bölgelerde işyeri olan farklı esnaf odalarına mensup esnaf odalarının tükellerinden teşekkül olmaktadır.
 - b) Esnaf, Mehmet Akif Üniversitesi tarafından hazırlanan bir anket çalışmasıyla, Anketler her bölge için ayrı ayrı kayıt altına alınarak bölgenin yapısal özellikler ve Esnaf'ın beklentileri, sorunlar ve ihtiyaçlar tesbit edilmeli,
 - c) Proje Koordinatörlüğü merkezinde yapılandırılan bilgi merkezinde, Esnaf ve çalışanları hakkında bilgi toplanmalı, mevcut potansiyel değerlendirilmesinde kullanılmak üzere, envanter bir çalışmayla kayıt altına alınmalı, her türlü bilgi akışı sağlanmalı,
3. Marka bölge/bölgelerdeki esnaf dernekleriyle işbirliğine gidilerek, bölge yeniden yapılandırılması
 - a) Marka bölgelerdeki esnafın mesleki faaliyetlerine yardımcı olacak tedbirlerin alınmasında o bölgedeki esnaf dernekleriyle işbirliği yapılır,

b) Meslek gruplarının yapılandırılması ve çeşitlendirilmesi, esnafın çalışma bölgelerinin turizm yapılabilir özellik kazanması için çalışmalar yapılması,

c) Yerel El Sanatları mağazaları çalışmaları yürütülmesi,

d) Marka Bölge/ bölgelerde açık ve kapalı olma süreleri kontrol altına alınmalı, tedbirler alınarak bölgeler arası nöbet sistemine geçirilmesi ve hafta sonu ve gece çalışma saatleri ve turizme yönelik çözümler üretilmesi,

e) Özel tasarımlı sokaklar oluşturulması çalışmaları,

f) Her bölgede ayrı ayrı yemek kültürümüzü yansıtan geleneksel lokantalar açılması,

g) Halka açık tuvaletler, dinlenme köşeleri v.s.

3. Esnafın ve çalışanlarına ahilik ve turizm bilinci kazandırmak için eğitim verilmesi

a) Kültür ve Turizm Bakanlığı, Esnaf ve Sanatkarlar Birliği tarafından eğitim verilmesi,

b) Eğitimlerin AB fonlarından karşılanması için çalışmalarda bulunmak

c) Eğitimlerin günün koşulları gereğince periyodik yapılması,

d) Gelen turist çeşitliliğine göre dil eğitimleri

4. Bölgelerin kültürel varlıklarının korunması, kullanılması ve çevre düzenlemeleri yapılması

a) Marka bölgeler için şehir plancılarının görüş desteği ve belediyelerin katkısıyla oluşturulan değişik projelerle sürdürülebilir alışveriş ve turizm olanağının geliştirildiği çevre düzenlemesi çalışmaları,

b) İlgili Bakanlıklar, Burdur Valiliği ve kaymakamlıklarla çalışmalar yürütülmesi,

b) Marka bölgelerin güvenlik ihtiyacı, özel yetiştirilmiş güvenlik personeli tarafından sağlanma çalışmaları İl Emniyet Müdürlüğü ile yürütülecek,

c) Marka turizm bölgelerine göre binaların yeniden yapılandırılması, makyajı ve düzenlenmesi,

d) Marka bölgeler olarak öngörülen bölgelerde, ülkemiz gelenek ve göreneklerini tanıtıcı animasyon ve tiyatro v.b. çalışmalar yapılması amaçlı çeşitli projeler üretilmesi,

e) Tur araçlarının turistleri indireceği ve yeniden alacağı bölgelerin oluşturulması,

f) Marka bölgelerin trafik düzeninin yeniden yapılandırılması,

- g) Marka bölgelerin Acentaları tur programlarına konulması çalışmaları,
 - h) Tur programları dışında gelen turistlerin marka bölgelere gelebilmesi için altyapı çalışmaları yapılması,
 - k) Marka bölgelerde sergi ve teşhir mekanları'nın yapılandırılması, özel etkinliklerin yapılacağı merkezler ve sistem oluşturulması, animasyon amaçlı faaliyetler tertip edilmesi,
 - l) Marka bölgelere uygun tanıtıcı renk ve simge tesbit edilmesi ve bölgenin tanıtımında esas alınması, yön levhalarının etkin olması ve tabela kirliliğinin önlenmesi ,
- Kent içi marka bölgelerin Seyahat acentaları'nın tur programlarına konulması çalışmaları.

YÖNTEMLER

- a) Proje Koordinatörlüğünce oluşturulan marka bölgelerde genel işleyişi öngören esnafın uyması zorunlu talimatlar tesbit edilip, dernekler tarafından üyelere duyurulması,
- b) Ayrıntılı ticari mal çeşitlerinin broşür ve ilanlarla duyurulması, kent haritası ve planlarla duyuruların desteklenmesi, uygun mevkilere tanıtım noktaları ve yön levhaları konması (Nerede ne bulunur?),
- c) Eğitimlerde müşteriye davranış ve disiplin konularının işlenmesi,
- d) Ahilik prensiplerine modern uygulamalarının getirilmesi,
- e) Denetim ve iyileştirme komisyonlarının sürekli olarak çalışması,
- f) Etik kuralların konulması ve ödüllendirme - cezalandırma sistemleri geliştirilmesi,
- g) Müşteri memnuniyetinin sürekli ve objektif kriterlerle ölçülmesi,
- h) Her bir bölgenin özel bir simge renk ve amblemi ile belirlenmesi ve her türlü çalışmalarda bunların öne çıkarılması, Bölgelerdeki her bir iş yerine kod numarası verilmesi ve ilgili esnafın bu kod numarasıyla tanımlanması,
- ı) Proje Koordinatörlüğünün çalışmaları belediyelerce desteklenmesi için eşgüdümün sağlanması,

ÖRGÜTLENME PRENSİPLERİ

- a) Proje kapsamında oluşturulan marka bölgelerdeki esnaf dernekleri bu projenin işleyişinde etkin olarak, adeta bir ahilik ocağı gibi faaliyet gösterir.
- b) Proje kapsamında derneklerin ve işbirlikçi kurumların katılımı ile Proje Koordinatörlüğü merkezinde Üst Kurul oluşturulur.

- c) Her bölgedeki esnaf dernekleri kendi bölgesinde mesleki örgütsel faaliyetlerini sürdürür, Dernek faaliyetlerinde yardımlaşma ve dayanışma ortamı sağlanır.
- d) Aylık faaliyet hedeflerine göre işbirliği ve projelerin uygulanması sağlanır.
- e) Her ayın çalışma gündemi aylık toplantılarda değerlendirilir ve yeni hedefler belirlenir.
- f) Su yapılan kriterlere uymayanlara yönelik yaptırımlar için;

Sonuç amaç;

Turist rehberi ülkemize ve şehrimize gelen konuklarımızın güvenli, sağlık koşulları titizlikle korunan niteliklere sahip özel mekânlarda, ülkemiz insanıyla birlikte olarak, ülkemiz insanının konukseverlik değerlerini ve Türk insanının geleneksel ahilik felsefesi içinde yürütülen alışveriş mekânlarını yerinde yaşamalarını istemektedir.

BURDUR YÖRESİ KIRSAL YERLEŞMELERİNDE HALK MİMARİSİ GELENEĞİ ÜZERİNE BAZI NOTLAR

Mahmut DAVULCU[✉]

1. Halk Mimarisi

Endüstri Öncesi Dönemin (Tarım Çağı) kendisine has şartları içerisinde yaratılan ve 19. yüzyılda meydana gelen Endüstri Devrimiyle birlikte yok olmaya başlayan halk mimarisi; yaratıldığı çağın ve çevrenin sunduğu teknik, malzeme ve bilgi birikimi ile halkın ihtiyaçlarına göre şekillenip biçimlenen; yaratıcısı olan toplumun yaşam tarzını, toplumsal ilişkilerini, üretim ve tüketim biçimlerini, inanış ve geleneklerini en yalın biçimde ortaya koyan kültürel bir olgudur. Akademik olarak tanımlanabilecek bir eğitim sisteminden ya da yazılı kaynaklardan beslenmeyen bu olgunun oluşumunda en önemli unsur olarak karşımıza çıkan tecrübe ve bilgi birikimi babadan oğula usta-çırak ilişkisi içerisinde kuşaktan kuşağa aktarılmakta, bu da mimariye anonim bir çehre kazandırmaktadır.

Estetik ve lüksten çok işlevsel kaygıların ve rasyonel çözümlerin ağır bastığı halk mimarisi; ev, ambar, samanlık, köyodası, çeşme, kuyu, türbe, değirmen, cami, mescit gibi anıtsallıktan uzak; yapıları itibarıyla içerisinde yer aldığı iklim, coğrafya ve doğa ile uyumlu eserleri kapsamaktadır.

Herhangi bir mimari eserin halk mimarisi kategorisi içerisinde yer almasını sağlayan kıstas onun adı, tipi, büyüklüğü ya da fiziki olarak bulunduğu yer değildir. Kıstas, o yapının üretilmesi sürecine hakim olan felsefi düşünce ile yaratıcılarının dünyaya bakış açısıdır. Bundan dolayı halk mimarisi ürünleri merkezi idarenin ya da toplumun ortak eğilimlerinden kopuk elitist sınıfların otorite, güç, zenginlik ve ihtişamlarını simgeleyen; bir parça da olsa "ölümsüzlük iksirinden" pay almayı uman mimari yapıtlardan kesin olarak ayrılır. Endüstriye dayalı yapay malzemelerden ziyade yakın çevrede kolaylıkla ulaşılabilen doğal malzemelerin kullanılmasından dolayı (ormanlık alanlarda ahşap, volkanik bölgelerde taş, bozkırda çamur) ortaya çıkan ürünler de içerisinde yer aldıkları doğaya ve iklime uyumludur.

2. Araştırma Bölgesi ve Yöntem

Anadolu yarımadasının güneybatı bölgesinde yer alan Burdur ilinde 30 Mayıs-10 Haziran 2005 tarihleri arasında Kültür ve Turizm Bakanlığı Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü Halk Kültürünü Araştırma Dairesi Başkanlığınca kent merkezi, kasabalar ve köylerde kaybolmakta ve değişmekte olan mevcut mimari değerlerin ve geleneksel mimarlık bilgisinin tespiti, belgelenmesi ve arşivlenmesi amacıyla bir araştırma gerçekleştirilmiştir. Alan araştırması sırasında gözlem ve görüşme tekniklerinden yararlanılmış, görüşmeler yaparak derleme metodu ile kayıt altına alınmış, görsel malzeme fotoğraf çekimi ve çizimlerle belgelenmiştir. Burdur İli Merkez, Tefenni İlçesi Merkez, Karamanlı İlçesi Merkez, Karamanlı İlçesi Dereköy, Kemer İlçesi Merkez, Altınyayla İlçesi Merkez, Göllühisar İlçesi İbecik Beldesi, Göllühisar İlçesi Kargalı Köyü, Çavdır İlçesi Kozacı Beldesi, Çavdır İlçesi Bölmeşin Köyü, Yeşilova İlçesi Merkez, Yeşilova İlçesi Niyazlar Köyü, Bucak İlçesi Kocaaliler Beldesi, Bucak İlçesi Kocaaliler Beldesi Kavacık Köyü, Ağlasun İlçesi Merkez

[✉] Kültür ve Turizm Bakanlığı Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü Folklor Araştırmacısı
mahmut.davulcu@kulturturizm.gov.tr

yörede araştırma gerçekleştirilen yerleşim yerleridir. Bu çalışmanın konusunu kırsal kesimde tespiti gerçekleştirilebilen halk mimarisi ürünleri ile halk mimarisi geleneği oluşturmaktadır.

3. Halk Mimarisini Biçimlendiren Etkenler

3.1 Coğrafya

Coğrafi olarak Batı Akdeniz Bölgesinin iç kesimlerinde Batı Toroslar üzerinde yer alan Burdur ili toprakları güneybatıdaki Teke yarımadasının içlerinden, kuzeydoğuda Göller Yöresine kadar uzanmaktadır. İl topraklarının genel görünümünü tektonik kökenli çukurluk alanlar ile bu alanları kuşatan Batı Toros dağ sıraları ve bu dağ sıraları arasında yer alan yaylar oluşturur. Bu toprakların yaklaşık olarak %60,6'sı dağlık, %19,1'si ovalık, %20,3'ü ise platodur. İle bağlı 11 ilçe (Merkez, Ağlasun, Altınyayla, Bucak, Çavdır, Çeltikçi, Gölhisar, Karamanlı, Kemer, Tefenni ve Yeşilova) ve 200 köy bulunmaktadır.

Burdur İli Haritası²⁵

3.2 Jeolojik Yapı

Farklı jeolojik zamanlarda meydana gelen çeşitli formasyonların bir arada bulunması nedeniyle İl toprakları oldukça karmaşık bir jeolojik yapı göstermektedir. Volkanik ve karstik bir yapısı bulunan yöre toprağı genellikle kireç bakımından zengin materyallerden oluşmaktadır. Ayrıca bu toprak kil mineralleri bakımından da oldukça zengindir. İl toprakları üzerinde yer alan irili ufaklı pek çok göl, tektonik ve karstik hareketler nedeniyle meydana gelen çukurluk alanların zamanla su dolması neticesi oluşmuştur.

3.3 İklim

Yazların sıcak ve kuru, kışlarınsa soğuk ve yağışlı geçtiğı bölgede hâkim olan iklim, yapısı itibarıyla Akdeniz iklimi ile karasal iklim arasında bir geçiş iklimi özelliği taşımaktadır.

3.4 Bitki Örtüsü

İl topraklarının yaklaşık olarak % 34'ü ormanlarla kaplıdır. İlin kuzey ve batısında karaçam, güney ve güneydoğusu kesimlerindeyse kızılçam ve meşenin hâkim olduğu ormanlık alanlar mevcuttur. Bununla birlikte bu alanlar genellikle ilin yüksek kesimlerinde ve dağlarda yer almaktadır. Ayrıca ilin güneyinde Sedir ormanlarına da rastlamak mümkündür. Köknar ve ardıç Burdur ormanlarında yaygın olarak yetişen diğer ağaç cinslerindendir. Göl kıyılarında doğal olarak yetişen çeşitli sazlar ve kamışlar kırsal kesimde yaşayan halk

²⁵ Kaynak: TC.Burdur Valiliği Resmi İnternet Sitesi (<http://www.burdur.gov.tr>)

tarafından özellikle mimaride ve günlük hayata dönük bir takım gereçlerin yapımında değerlendirilmiştir.

3.5 Ekonomik Yapı

Kırsal kesimin ekonomisi temel olarak tarım, hayvancılık ve ormancılığa dayanmaktadır. En önemli tarımsal ürünler buğday, arpa, çavdar gibi tahıllardır. Bunun dışında gül, haşhaş, mısır, anason, baklagiller ile çeşitli meyve ve sebzelerin de üretimi yapılmaktadır. Keçi, koyun ve sığır kırsal kesimde yetiştirilen en yaygın hayvan cinsleridir. Ayrıca ev içi tüketime dönük kümes hayvancılığı da yapılmaktadır.

3.6 Doğal Afetler

1900–1973 yılları arasında toplam 11 adet yıkıcı depremin yaşandığı Burdur, önemli bir deprem bölgesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun en önemli nedeni bölgenin tektonik bakımdan çok kıvrımlı bir yapı göstermesidir. Isparta-Burdur-Çivril-Uşak fay hattının geçtiği il topraklarında Burdur Merkez 1. derece, Yeşilova ve Tefenni ilçeleri ise 3. derece deprem bölgesidir. Tabii afetlere neden olan bir diğer unsur da bölgedeki akarsulardır. Bu akarsuların düzensiz rejimleri sık sık su taşkınlarına neden olmakta ve tahribat yaratmaktadır.

3.7 Tarihsel Gelişim ve Kültürel Miras

Antalya Karain ve Isparta Kapalıın mağaralarında yapılan arkeolojik araştırmalar Burdur ilinin de içerisinde bulunduğu Göller Bölgesinde insan hayatının Paleolitik dönemde başladığını ortaya koymuştur. Avcılık, toplayıcılık ve balıkçılık gibi yollarla hayatlarını idame ettiren bu çağ insanları doğal mağaralar, kaya sığınakları ya da geçici kamplarda yaşamaktaydılar. Mezolitik dönemde de devam ettirilen bu hayat tarzı Neolitik dönemle birlikte sona ermeye başlamış, toprağa bağlanan ve yerleşik hayata geçen insanlar ilk köyleri kurmaya başlamışlardır. Kazı yapılan ören yerleri ve elde edilen bulgular, bölgenin özellikle Neolitik Dönemde önemli ölçüde iskân edildiğini ve dünyanın en eski yerleşim merkezlerinden birisi olduğunu ve ayrıca bölgedeki halk mimarisi geleneğinin temellerinin de Neolitik dönemde atıldığını ortaya koymuştur.

Burdur Merkez'e bağlı Hacılar Köyü içerisinde yer alan **Hacılar** Höyüğündeki ilk iskân yeri Neolitik çağa ait köy benzeri bir yerleşim yeridir. Kazılar burada dokuz yapı katı ve üç kültür çağının (Çanak-Çömleksiz Neolitik, Geç Neolitik, Erken Kalkolitik) mevcut olduğunu göstermiştir. MÖ.7000–6500 yıllarına tarihlenen Çanak-Çömleksiz Neolitik Döneme ait yapı katlarında ortaya çıkarılan konutlar dikdörtgen planlı küçük mekânlardan ve bu evlere ait avlulardan müteşekkildir. Bu yapılar taş malzeme ya da ahşap hatıl kullanılmadan tümüyle kerpiç ya da balçıktan inşa edilmişlerdir. Odalar veya avlularda ocaklar mevcuttur. MÖ.5700–5600 yıllarına tarihlenen Geç Neolitik Dönem yerleşmesinde yer alan konutlar geniş bir avlunun etrafına konumlandırılmıştır. Taş temeller üzerine kerpiçten inşa edilen konutlar düz damla örtülüdür. MÖ.5600–5000 yıllarına ait Kalkolitik Çağ yerleşmesi artık bir kasaba görünümündedir. Yerleşme yeri bir savunma hendeği ve kerpiç surlarla tahkim edilmişti. Sur içerisinde birbirine bitişik taş temeller üzerine oturan, içerisinde ocak, fırın ve küllük çukurları yer alan iki katlı kerpiç konutlar mevcuttur. Konutların alt katları ambar olarak kullanılmaktaydı. Kerpiç duvarlar ahşap hatıllarla desteklenmişti. Ayrıca gene kerpiçten inşa edilmiş ambar ve atölye yapıları ile bir tapınak mevcuttu. Ortaya çıkarılan taş kuyular su ihtiyacını gidermeye yönelikti. Burdur'un 15 km. güneybatısında Kuruçay Köyü yakınlarında yer alan **Kuruçay** Höyüğü ildeki diğer bir önemli yerleşme alanıdır. Höyük MÖ.6700–2200 yılları arasında Erken Neolitik, Geç Neolitik, Geç

Kalkolitik ve Erken Tunç Çağlarında yerleşmeye sahne olmuştur. Neolitik Çağa ait yapılar taş temeller üzerinde yükselen kerpiç duvarlardan oluşturulmuştur. Geç Kalkolitik Dönem yerleşmesinde tasarlanmış bir yerleşme düzeni söz konusudur. Bu çağa ait yapılardan en dış halkada yer alanlar birbirine bitişik şekilde inşa edilmiş ve bu sayede bir nevi koruma duvarı oluşturulmuştur. Sokaklar ve avlular bu konutların oluşturduğu yapı gruplarını birbirinden ayırmaktadır. Evler dikdörtgen planlı ve tek mekânlıdır. Çamurla sıvanan beden duvarlarının malzemesi kerpiçtir, temeller ise kırma taştır. Konutların tabanı sıkıştırılmış topraktır. Örtü sistemi ise yassı dam olarak da bilinen düz damdır. Bu damlar kalın ağaç kirişler üzerine atılan merteklerin üzerinin saz, ot, yaprak, dal vs. ile kapatılması ve ve üzerinin toprakla kaplanması yöntemiyle oluşturulmuştur. Yerleşme içerisinde konutların dışında saray, ambar ve tapınak olarak nitelenen binalar ile dairesel forma sahip kerpiç fırın yapıları da ortaya çıkartılmıştır. Tapınak olarak nitelendirilen kerpiç yapının tabanı hasırla kaplanmış, örtü sistemi iki ağaç dikme ile desteklenmiştir. İç mekânda kerpiç bir ocak, fırın ve masa bulunmuştur. **Höyücek** Bucak ilçesinde Burdur-Antalya karayolu yakınlarında yer alan bir yerleşme yeridir. En eski iskân izleri Erken Neolitik Çağa MÖ.6900-6700 yıllarına tarihlendirilmiştir. Tapınak, konut, ambar gibi yapılar taş temeller üzerine kerpiç malzeme ile inşa edilmiştir. Burdur'un güneyinde Çubukbeli yakınlarında bulunan küçük bir ova içerisinde yer alan **Bademağacı** Höyüğü Burdurun da içerisinde bulunduğu Göller bölgesindeki bir diğer önemli tarihsel yerleşmedir. Antalya İli sınırları içerisinde yer alan höyük Bucak İlçesine 20 km. mesafededir. Höyükte MÖ.7000'li yıllarda Erken Neolitik Çağda başlayan iskân, MÖ.5500'lere kadar devam etmiş, uzun süre kesintiye uğrayan yerleşme MÖ.2600'lü yıllarda Erken Tunç Çağında küçük bir kasabanın kurulmasıyla tekrar başlamıştır. Tunç Çağı yerleşmesi MÖ.2300'lere kadar devam etmiştir. MÖ. 2. binyılın başlarında Orta Tunç Çağında kısa bir süreliğine iskân edilen bölgede Erken Hristiyan-Geç Roma Döneminde bir kilise inşa edilmiştir. Yapılan kazılar Erken Neolitik Çağ'da bu bölgede kireç harçlı inşaat yönteminin bilindiğini ve uygulandığını ortaya koymuştur. Daha sonraki dönemlere ait yapılaşma faaliyetlerinde ise kerpiç yöntemi uygulanmıştır. Tunç Çağına ait konutlar megaron tarzındadır. Bu konutların temel ve subasman kısımları moloz taş, üst kısımları ise kerpiçten inşa edilmiştir. Hitit çağı kaynaklarında Pitassa olarak adlandırılan Burdur yöresinde Hint-Avrupa kökenli Luviler yaşamaktaydı. Hitit İmparatorluğunun MÖ. 12. yüzyılda yıkılmasının ardından bölgeye önce Lydia'lılar daha sonra da Phrygia'lılar egemen olmuş, MÖ. 546 yılında ise bu bölge Perslerce ele geçirilmiştir. MÖ. 334'te Büyük İskender'in imparatorluğuna katılan Pisidia bölgesi MÖ.301'de Selefkoslara, MÖ.188'de ise Bergama Krallığına bağlanmıştır. MÖ.25 yılında Büyük Roma İmparatorluğuna katılan Pisidia, Roma İmparatorluğunun ikiye ayrılması ile Doğu Roma (Bizans) İmparatorluğunun payına düşmüştür. Bucak İlçesinde bulunan Cremna, Düğer Köyünde Tymbrinassos, Ağlasun'da Sagalassos ve İbecik Beldesindeki Bubon, Gölhisar ilçesindeki Kybyra, Bucak ilçesi Kestel köyü yakınlarındaki Kodrula, Bucak ilçesi Karaot köyündeki Sia, Belenli köyündeki Olbasa ve Bucak ilçesi Keraitae köyündeki Olbasa kentleri günümüze gelebilen en önemli antik yerleşmelerdir. Ortaçağ'da Bizans hâkimiyeti dönemi boyunca Polydorion olarak adlandırılan şehir ve çevresi MS. 12. yüzyılda Selçuklularca ele geçirilmiş ve Türkmenlerle iskân edilmiştir. Susuz ve İncirdere köylerinde yer alan Kervansaraylar bu döneme ait yapılardır. Bölge XIV. yüzyılın başlarında Hamitoğulları Beyliğince idare edilmeye başlanmıştır. 1299/1300 yıllarında Dündar Bey tarafından inşa ettirilen Ulu Cami ve Muzafferiyi Medresesi bu döneme ait en önemli yapıtlardır. XV. Yüzyılın sonlarından itibaren ise Burdur ve çevresi Osmanlı Devleti topraklarına katılmıştır. Osmanlı döneminde

özellikle kent merkezi imar edilmiş ve pek çok mimari yapıt inşa edilmiştir. Divanbaba Camisi (1775), Şeyh Sinan Camisi (1776), Taşdemir Camisi (1782), Çeşmedamı Camisi (1842), Hecin Camisi (1875), Kayışoğlu Camisi (XIX. Yüzyıl), Selimoğlu Camisi (XIX. Yüzyıl), Tepe Camisi (XIX. Yüzyıl), Kuyu Camisi (XIX. Yüzyıl), Gazi Camisi (XIX. Yüzyıl), Hıdırlık Türbesi (XV. Yüzyıl), Selimoğlu Türbesi (1889), Bulgurlu Medresesi (XVII. Yüzyıl), Tabakhane Hamamı (1523), Baltaoğlu Hamamı (XVIII. Yüzyıl), Eskiyei Hamamı (1803), Esatefendi Kütüphanesi (1808), Pirkulzade Kütüphanesi (1823), Sebilhane Çeşmesi (1723), Şahin Sokağı Çeşmesi (1862), Divanbaba Camisi Çeşmesi (1862), Hacı Ömer Mahallesi Çeşmesi (XIX. Yüzyıl), Recep Mahallesi Cami Sokağı Çeşmesi (1865), Cümbüşlü Çeşme (1839), Özdemir Sokağı Çeşmesi (1830) ve İstiklal Caddesi Çeşmesi (1902) kentte yer alan en önemli Osmanlı eserleridir.

Kent merkezinde yer alan Osmanlı dönemine ait geleneksel konutlar, Ege ve Batı Anadolu Evleri olarak tanımlanan konut gurubuna has özellikleri taşıyan yapılardır. Genellikle iki katlı olan bu evlerin zemin katlarında moloz taş ya da kesme taş, üst katlarında ise ahşap karkas/dolgu veya bağdadi tekniği uygulanmıştır. Konutlar geleneksel mahalle dokusu içerisinde dar sokaklar boyunca birbirlerine bitişik olarak inşa edilmişlerdir. Küçük de olsa her evin bir bahçesi vardır. İçerisinde kuyu, kümes, tuvalet gibi ek yapıların bulunduğu bu bahçeler genellikle evlerin arka cephelerindedir ve kerpiç bir duvarla sınırlandırılmıştır. Geleneksel konutlarda uygulanan en yaygın plan şeması açık sofalı plan tipidir. Bunun dışında iç sofalı konutlar da mevcuttur. Evlerin zemin katlarında bir taşlık ile bunun etrafında yer alan çeşitli hizmet mekânları, esas yaşama alanı olan üst katlarda ise hanay olarak adlandırılan bir sofa ile bu sofaya açılan odalar bulunmaktadır. Sokağa bakan odalar ya da sofa çıkmalarla sokağa doğru genişletilmiştir. Evlerin çatıları kırma çatı olup alaturka kiremitle kaplıdır. Değirmenler Mahallesi Divanbaba Caddesi üzerinde yer alan ve halk arasında Kocaoda olarak tanınan Bakibey Konağı Burdur konut mimarisinin günümüze gelmeyi başaran en eski ve en dikkat çekici örneklerinden birisidir. Bilinen en eski tapu kaydı 1830'lu yıllara ait olan yapının ilk inşasının XVIII. Yüzyıl olduğu sanılmaktadır. İki katlı olan yapının zemin kat duvarları kesme taşla, üst kat duvarları ise ahşap çatki/kerpiç dolgu tekniği ile inşa edilmiştir. Evin zemin katında ambar ve at ahır gibi genel hizmet mekânları yer almakta, taş bir merdivenle üst kata ulaşılmaktadır. Bu katta bahçeye bakan bir eyvan ile odalar bulunmaktadır. Eyvanın doğusunda yer alan büyük oda selamlık ya da başodadır. Örtü sistemi alaturka kiremitle kaplı olan beşik çatıdır. Kentteki bir diğer önemli örnek Pazar Mahallesi'nde yer alan Taş Oda'dır. Yapının XIX. Yüzyılda inşa edildiği sanılmaktadır. Taş Oda iki katlı, ahşap çatki tekniği ile inşa edilmiş olan tipik bir Osmanlı evidir. Evin zemin katında bir ahır ve ağıl, üst katında ise bir sofa ile iki oda bulunmaktadır.

4. Kırsal Yerleşmeler, Topografya ve Doku

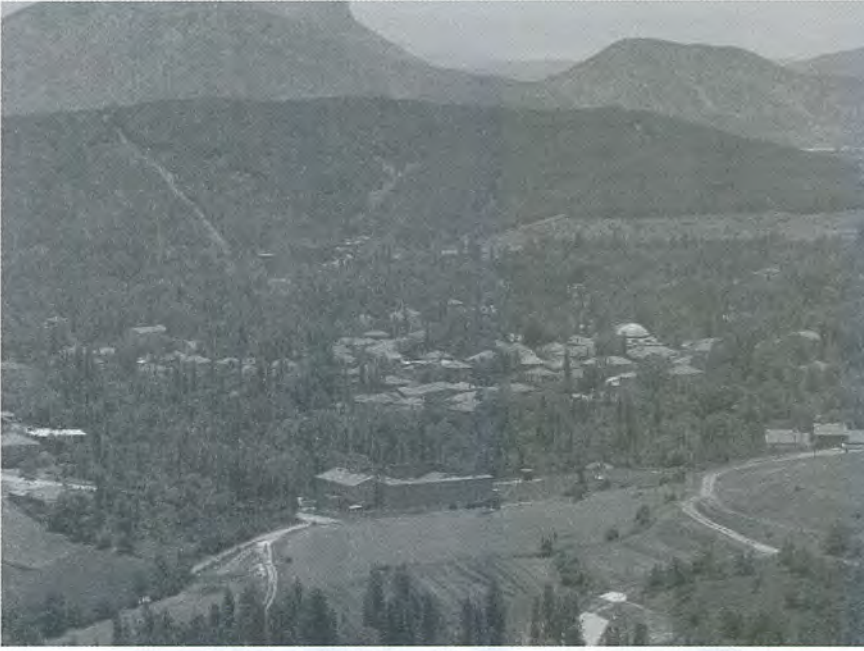
Bölgedeki kırsal yerleşmeler geniş aile tipinin yaygın, ekonomisinin ise büyük ölçüde ziraat ve hayvancılığa kısmen de el sanatlarına (dokumacılık vb.) dayalı olduğu iskân alanlarıdır. İlin kuzeyi oldukça engebelidir ve bu kesimde dağlar ve tepeler arasında uzanan vadiler ile bu vadilerin kesiştiği bölgelerde oluşmuş olan ovalar mevcuttur. İlin güneybatı kesimi ise nispeten daha az engebeli ve alçaktır. İlin bu bölgesinde tarım yapmaya son derece müsait geniş ovalar yer alır.

Resim 1- Yeşilova İlçesi Akçaköy-Geleneksel Doku (AEGM Arşivi)

Kuzeydoğudan güneybatıya doğru uzanan çeşitli dağ kütleleri ile parçalanan il topraklarında yerleşmeler genellikle dağların veya tepelerin yamaç ve eteklerinde kurulmuş, dağ kütleleri arasında kalan ovalar ise tarım yapmak amacıyla değerlendirilmiştir. Zaman zaman düzlük alanların da yerleşim kurmak amacıyla kullanıldığı olmuştur. Yerleşmelerin % 40'ı ovalarda ve yerleşmeye müsait yamaçlarda kurulu iken, kalan % 60'ı dağlık ve tepelik alanlarda yerleşiktir. Bu yerleşmelerin % 80'i toplu %20'si ise dağınık bir dokuya sahiptir. Merkez İlçedeki köylerin % 81'i, Ağlasun'daki köylerin % 60'ı, Bucak'taki köylerin %65'i, Gölhisar'daki köylerin % 80'i, Yeşilova'daki köylerin % 92'si ve Tefenni'deki köylerin % 100'ü toplu yerleşme sergiler. Yerleşmelerin % 53'ü ormaniçi ya da orman kenarı köyüdür. Göl kenarlarında kurulu olan yerleşmelerin oranı ise % 7'dir (Anonim, 1986).

Toplu yerleşmenin uygulandığı yerleşim merkezlerinde, yerleşim yeri cami, köyodası ve çeşme gibi yapılarla bakkal, kahvehane gibi dükkânların bulunduğu bir çekirdek bölge etrafında kuruludur. Köy türü yerleşmelerde yerleşmeyi oluşturan yapılar genellikle büyük kapılarla dış dünyaya açılan kerpiç ya da taş duvarlar arkasında içe dönük bir biçimde gelişmiştir ki bölge halkı bu tavrı evin mahremiyeti ve güvenlik kaygıları ile açıklamaktadır. Kasaba tipi yerleşmelerde ise bu mahremiyet sağır tutulan masif zemin kat duvarları ile sağlanmaya çalışılmıştır. Dağlık alanlarda kurulmuş olan köylerde köyler dağın güney yamaçlarına kurulmuş, kuzey cephesi yamaca bakan evlerin bu sayede güneşten azami şekilde faydalanması sağlanmıştır. Bazı bölgelerde ise evlerin ön cepheleri doğuya bakmaktadır.

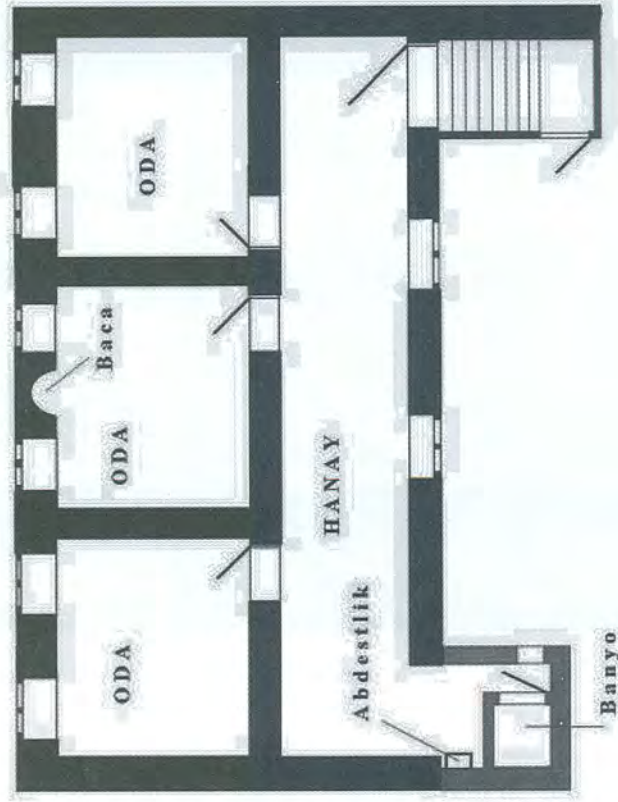
Resim 2- Ağlasun İlçesi Merkez-Geleneksel Doku (AEGM Arşivi)

5. Geleneksel Konutlar

Burdur bölgesinde yer alan geleneksel konutlar genellikle iki kat kısmen de tek kat olarak tasarlanıp inşa edilmiş olan yapılardır. Tek katlı konutlar *yerev* olarak adlandırılmaktadır, aynı şekilde iki katlı konutların zemin katları da *yerev* olarak bazen de *yerkatı* olarak adlandırılır. Daha eski dönemlerde oldukça yaygın bir şekilde kullanıldığı anlaşılan tek katlı konutları oluşturan en önemli birim *tırkaz* adı verilen odadır. Bu mekân içerisinde yatılan, oturulan, yemek pişirilen ve yemek yenilen oldukça büyük bir mekândır.

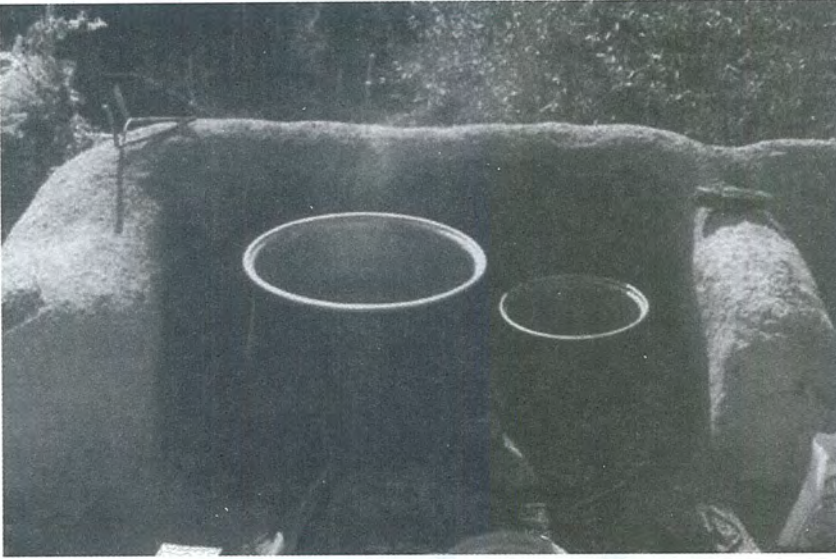
Konutlar *bort* olarak adlandırılan büyük bir kapı ile ulaşılan yüksek kerpiç duvarlarla çevrili geniş bir avlu ya da bahçe içerisinde yer almaktadır. *Hayat* ya da *havlu* olarak adlandırılan bahçe günlük hayatla ilgili bir takım işlerin ve kışa hazırlık faaliyetlerinin gerçekleştirildiği işlevsel bir mekândır. Ayrıca su kuyusu, kümes, tuvalet, ağıl gibi ek yapılar da bu avlu içerisinde yer alır.

Konutların zemin katları genel hizmetler, ev içi üretim, depolama ve hayvancılık için ayrılmıştır. Çift kanatlı büyük bir kapı ile ulaşılan zemin katta yer alan ve *ahur* ya da *ahurdanı* olarak adlandırılan yer büyükbaş hayvanların barındığı mekândır, bu mekânın bir kenarı hayvanların yiyeceği yemler için depo vazifesi görmüştür ki burası *samanlık* olarak adlandırılmaktadır. Dokumacılığın yapıldığı bu yörede zemin katta düzenlenen ve *halievi* olarak adlandırılan bir oda halı, kilim vs. dokuması için ayrılmıştır ki burada dokuma için kullanılan tezgâhlar vs. yer almaktadır. Kimi evlerin zemin katında yer alan ve *mağza* olarak adlandırılan mekân bir nevi depo olarak kullanılmıştır.

Çizim 1- Tefenni İlçesi Merkez Ahmet Özçelik Evi İkinci Kat Plan Krokisi

Üst kat esas yaşama mekânıdır. Ahşap merdivenlerle genellikle zemin kattan ulaşılan bu katta *haney*, *hanay* olarak adlandırılan bir sofa ile odalar bulunmaktadır. *Göz* ya da *ev* olarak da adlandırılan odaların sayısı ailenin büyüklüğüne orantılı olarak iki ile dört arasında değişir. Hanay olarak adlandırılan sofa mekânı ev içi sirkülasyonu sağlar, kimi eşyalar (örneğin *sütlük* adı verilen ve içerisinde peynir, süt, yağ, yoğurt türü süt ürünlerinin muhafaza edildiği ahşap elemanlar) burada muhafaza edilir. Eğer hanay kerpiç duvarlarla dış dünyadan soyutlanmamışsa *yazlağı* adı verilmektedir. Sofanın dışarı bakan duvarlarından birisinin önünde yer alan *apteslik* günlük temizliğin yapıldığı, bulaşığın yıkandığı alandır. Abdestlik *ayazlık* ya da *suluk* olarak da adlandırılmaktadır. Üst katta yer alan ve bir cumba gibi sokağa kimi zaman da avluya doğru taşan *köşk* adı verilen çıkmalar genellikle sofaya kimi zamanda odalardan birisine açılmaktadır.

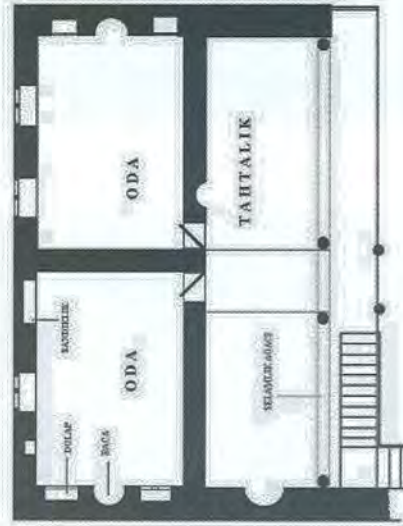
Resim 3- Avluda ocak (AEGM Arşivi)

Resim 4- Oda içerisinde ocak (AEGM Arşivi)

Oda ev içi hayatın geçtiği esas mekândır. Bu mekân içerisinde günlük hayata dönük ihtiyaçlara cevap veren bir takım mimari öğeler mevcuttur. *Baca*, *ateşlik* ya da *ocaklık* adı verilen kerpiç ya da taş ocaklar ısınma ihtiyacını giderdiği gibi aynı zamanda yemeğin pişirilip hazırlandığı alandır. Bu büyük boyutlu ocaklarda yakıt olarak ağaç kütükleri ya da tezek kullanılmıştır. Isınma aracı olarak bölgeye sobanın girişi 1940'lı yıllardan sonra

meydana gelmiştir. Odanın bir kenarında yer alan **girenlik** ise ev halkının banyo ihtiyacını karşılar. Bu mekân **yümelik** olarak da adlandırılmaktadır. **Makat** adı verilen ahşap ya da kerpiç sedirler oturma ya da yatma ihtiyacını karşılamaya dönük mimari öğelerdir. Oda zemini **yazgı** adı verilen kıl dokumalar, çullar ya da kilimle döşelidir. Kerpiç duvarlara açılan ve **göz** adı verilen bir takım nişler çeşitli ev aletlerinin ya da aydınlatma gereçlerinin bulundurulduğu mimari elemanlardır. Pencere seviyesinin üstüne gelecek şekilde duvara yerleştirilen ahşap raflar, **seren**, çeşitli mutfak alet ve gereçlerinin (turşu kapları, pekmez veya su küpleri, bakır sini ve tepsiler, iştirir adı verilen süzgeçler, tavalar, sofraltları, çeşitli tencereler, oklava, elek, sac, senit, madeni kaplar, bardaklar, ahşap veya madeni kaşıklar vs.) kullanıma hazır bir şekilde muhafaza edildiği yerdir. Gene odalarda **yüklük** veya **musandır** adı verilen ve yatak yorganın muhafaza edildiği ahşap dolaplar bulunmaktadır. Kimi yerlerde ev içerisinde yer alan odalardan birisi yalnızca yemek yapmak amacıyla mutfak olarak değerlendirilmiştir. Mutfak araç gereçlerinin ve bir miktar erzağın da yer aldığı bu odalar **aşevi** ya da **aşdamı** olarak adlandırılmaktadır.

Çizim 2- Kemer İlçesi Merkez – İsmail Karagöz Evi İkinci Kat Plan Krokisi

Geleneksel konutların plan tasarımı yapı ustaları tarafından **karnıyarık** ve **bağrıaçık** evler olmak üzere iki ana başlık altında gruplandırılmaktadır (Kaynak Kişi Nasuh ÖZEKİNCİ). İç sofalı plan tipine giren ve karnıyarık olarak nitelendirilen evler dört odalıdır ve sofa bu odalar arasında yer almaktadır. Dış sofalı plan tipine dahil olan bağrıaçık evlerde ise yalnızca iki oda bulunur. Sofa bu iki odanın önünde yer alacak şekilde yerleştirilmiştir.

6. Geçici Konutlar

Geçici konutlar, insanların hayvanlarıyla birlikte mevsimlik olarak ikamet ettikleri bağ evi, yayla evi, mera evi gibi yapılardır.

6.1 Bağevi

Bağ evleri bağ zamanı ikamet edilen geçici konutlardır. Bunlar kerpiç malzemeden inşa edilmiş olan, karadamlı örtülü tek katlı ve tek mekânlı basit yapılardır. Ancak bütün basitliğine rağmen bu yapılar insanların barınması ve günlük hayatlarını idame ettirmesi için gerekli tüm mimari öğeleri (ocak, sedir vs.) bünyesinde taşır. Bu yapılar **bağdamı** ya da **kabıkdam** olarak da adlandırılır.

6.2 Alaçık

Çeşitli araştırmacılar tarafından yerleşik konutlarla çadır arasında bir aşama özelliği taşıdığı öne sürülen ve bölgede **alacık**, **alacuk**, **alıcık** ya da **alacık** olarak adlandırılan bu yapılar yaylada veya bağda kullanılan bir tür geçici konuttur. Dikdörtgen bir plana sahip ve tek mekânlı olan bu yapılar ahşap bir çatkının üzerinin hasır ve keçi kılından elde edilen dokumalarla örtülmesi vasıtasıyla meydana getirilir. Ahşap çatki esnek ve dayanıklı çam ağacı dallarının bir uçlarının yere çakılması ve diğer uçlarının da beşik örtü meydana getirecek şekilde birbirine bağlanması yöntemiyle kurulur. Daha sonra bu çatki dışardan hasır ile kaplanır. Hasır örtünün üstü ise kıl dokumalarla kapatılır ve dışardan bir kolonla sıkıca bağlanır. Fazla rüzgâr almayan düz bir alana kurulan alaçığın duvarları dışardan taşlarla desteklenir. Alaçığın büyüklüğü çubuk eklemek suretiyle istenirse büyütülebilir. İçerisinde bir ocak bulunan alaçıkların zemini genellikle hasır ve kıl dokumalarla kaplanmıştır. Kısa kenarlardan birisinde giriş-çıkışı sağlayan alçak bir kapısı vardır.

6.3 Karaçadır

Karaçadır yağmuru, karı, güneşi geçirmeyen keçi kılından örme bir çadır örtüsü ile bu örtüyü ayakta tutan direklerden müteşekkil dikdörtgen planlı bir çadır türüdür. Anadolu'da genellikle Yörükler ve Doğu Anadolu'nun göçer aşiretleri tarafından kullanılan karaçadır Anadolu dışında Bedeviler tarafından da yaygın olarak kullanılmaktadır. Anadolu'da **kılçadır** ya da **çulçadır** olarak da adlandırılır.

Burdur yöresinde iskan edilen Yörük aşiretlerince yüzyıllar boyunca ikamet amacıyla kullanılan karaçadır temel olarak direkler, kazıklar, ipler (bağ) ve çadır bezinden oluşur. Direk sayısı bölgelere, aşiretlere ve çadırın sahibinin toplumsal statüsü ile ekonomik durumuna göre değişmektedir. Bu direkler çadırı ayakta tutan esas unsurdur. **Çadır çulu** adı verilen ve dikdörtgen biçimindeki çadır bezleri 70–80 cm genişliğinde keçi kılından yer tezgâhlarında dokunan ve **en** ya da **kanat** adı verilen dokumaların birbirlerine dikilmesi yoluyla oluşturulur. Ortalama bir çadır için 6–8 tane kanat yeterlidir. Ahşap direklerin çadır örtüsüne zarar vermeme için örtü üzerinde uygun yerlere ahşap yastıklar dikilmiştir. Çadır kurulurken önce çadırın kurulacağı alan temizlenir, düzeltilir daha sonra bu bez yere serilir ve içinden ahşap direkler kaldırılır. Çadırın ortasında bulunan ana direk diğerlerine göre daha yüksektir. Bir uçlarından çadır direklerine bağlanmış olan çadır ipleri diğer uçlarından da çadır kazıklarına sabitlenmiştir. Çadırın etrafı iç mekâna böcek vs girmemesi için hasırla kapatılmıştır.

Resim 5- Burdur İli Merkez Başmakçı Köyü- Karaçadır (AEGM Arşivi)

Resim 6- Burdur İli Merkez Başmakçı Köyü- Karaçadır (AEGM Arşivi)

Karaçadır genellikle tek mekânlıdır. Zemin hasır döşelidir. Hasırın üzerine ise halı, kilim, keçe ya da hayvan postları serilerek minderler ya da yastıklar vasıtasıyla oturulur ya da yatılır. Çadırın iç mekânı hane halkının günlük hayatı ve çeşitli ihtiyaçlarına göre değerlendirilmiştir. Örneğin yatak-yorgan türü yükler ile yiyecekler çadır içerisinde farklı alanlarda muhafaza edilmiştir. Genellikle gündoğumuna doğru bakan girişin sağında yer alan bölüm kap kacak, yiyecek türü malzemelerin bulunduğu alandır. Bir nevi mutfak gibi kullanılır. Arka direklerin hemen önü ise yüklüktür. Çuvalların muhafaza edildiği alan **sitil** olarak adlandırılır. Çadırı ayakta tutan direklerle bu direklere bağlı olan iplerle giysilerin ve bazı ev eşyalarının asılmasıyla işlevselleştirilmiştir.

7. Müştemilat Yapıları

7.1 Ağıl

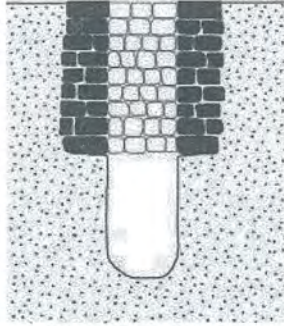
Keçi, koyun gibi küçükbaş hayvanların barındırıldığı kerpiç veya taş malzemeden inşa edilmiş olan yapılardır. Bu yapılar bir çitle çevrili olan açık bölüm ve karadamlı örtülü olan kapalı bölüm olmak üzere iki ayrı bölmeden müteşekkildir.

7.2 Ambar

Burdur yöresinde yer alan ambar yapıları marangozlar tarafından 2-3 santim kalınlığında kesilen düzgün kesitli hatulların köşelerde açılan boğazlar vasıtasıyla üst üste yığılması suretiyle inşa edilmiş olan ahşap depo yapılarıdır. Çatma veya geçme adı verilen teknikte çivi kullanılmadan inşa edilen bu yapıların kullanım amacı tarımsal üretim neticesinde elde edilen çeşitli ürünlerin depolanması ve bozulmasına imkân vermeden muhafaza edilmesidir. Bu yapılar genellikle evin yanında hayat adı verilen bahçededir ve kar yağmur gibi yağışlardan etkilenmemesi için örtme adı verilen ahşap bir çardak altına yerleştirilmiştir. Fare böcek gibi zararlı canlıların depolanmış ürünlere zarar vermesini önlemek amacıyla ambarın yapımında kullanılan ağaç hatullar birbirlerine kınış ve lamba kullanılarak yanaştırılmıştır. Büyüklükleri maliklerin zenginliği, ailenin büyüklüğü ve arazi genişliğine göre değişir. Genellikle çam ağacından inşa edilen ambar yapıları göz adı verilen kapaklı birkaç bölmeden (genellikle dört adet) müteşekkildir. Bu gözler buğday, mısır, yulaf, arpa gibi farklı ürünlerin depolanması amacıyla kullanılır. Ürün tarladan kaldırılıp depolamak amacıyla ambarın bulunduğu yere getirildikten sonra, ambarın üst kapağı kaldırılarak içerisine dökülür daha sonra, ön tarafında yer alan sürgülü kapaklar kaldırılarak gerektiği kadar alınır.

7.3 Kuyu

Su kuyuları yeraltında bulunan su tabakasına ulaşınca kadar toprağın kazılması ile meydana getirilen yuvarlak ve derin çukurlardır. Derinliği yerine ve arazinin yapısına göre değişir. Kuyunun kazılmasından sonra ustalar kuyunun etrafını gerçekleştirebilecek olan çökmeleri önlemek amacıyla taşla ancak harç kullanmadan kuru duvar şeklinde örür. Kimi yerlerde kuyunun ağzına bilezik adı verilen ortası delik büyük bir taş yerleştirilir. Kuyular ayrıca sıcak aylarda yiyeceklerin bozulmasını önlemek ve soğutmak için, bir nevi buzdolabı gibi de kullanılmıştır.

Çizim 3- Su Kuyusu

7.4 Kümes

Kümesler kanatlı evcil hayvanların yetiştirildiği, onları zararlı hayvanlara ve iklim koşullarına karşı korumayı sağlayan yapılardır. *Pinnik* olarak da adlandırılır. Konuta yardımcı bu yapılar genellikle kerpiçten veya ahşap malzemeden hatta zaman zaman taştan yapılan, birkaç metrekare ebadında küçük boyutlu yapılardır. İçerisinde folluk, suluk, tünek (düneklik), yemlik gibi öğeler bulunur.

7.5 Samanlık

Samanlık yapıları hayvan yemlerinin muhafaza edildiği mekânlardır. Avluyu sınırlayan duvarlar içerisinde, hemen evin yakınlarında konumlandırılan bu yapılar genellikle kerpiç malzemeden yığma tekniğiyle inşa edilmiştir.

Resim 7- Tefenni İlçesi Merkez-Kerpiç Samanlık (AEGM Arşivi)

7.6 Tuvalet

Konuta yardımcı yapılardan birisi de tuvalettir. Bunlar evin bahçesinin bir köşesinde, çok basit ve kaba bir biçimde inşa edilmiş olan genellikle kerpiç yapılardır. Tahtadan ya da taştan yapılmış örnekler de mevcuttur. *Kenef, hela, hala, ayakyolu, memişhane, tersik* gibi isimler verilir. Küçük kare bir mekândan müteşekkil olan tuvaletin evin dışında yer almasının

nedeni modern tesisat imkânlarına sahip olmayan kırsal bölge halkının koku, sinek ve hastalıktan korunma kaygısıdır. Genellikle evin güneyinde yer alan tuvaletler avlu kapısına yakın ve bu duvara bitişik bir şekilde yapılmışlar böylece tuvalette oluşan atıkların kolayca sokağa atılabilmesi sağlanmıştır. Üst örtüsü basit ağaç dallarından veya sazlardan yapılan tuvaletlerin avluya açılan ahşap bir kapısı ile havalandırmayı sağlayan küçük bir pencere açıklığı bulunmaktadır.

8. Ortak Kullanım Alanları

8.1 Böyet

Bu yapılar büyük taş havuzlardır. Su ile dolu olan bu havuzların kullanılış amacı sonbahara doğru yaylalardan düzlük alanlara indirilen koyun ve keçi sürülerinin kırılmadan önce yıkanmasını sağlamaktır.

8.2 Çeşme

Halk arasında *bınar* ya da *mınar* olarak adlandırılan çeşmeler köy halkının temiz su ihtiyacını karşılayan ortak kullanım alanlardır. Bu yapılar su kaynaklarından borularla taşınan içme suyunun depolandığı taş bir su haznesi ile suyu bu hazneden, haznenin önündeki yalağa akıtan bir musluk ya da oluktan oluşur. Genellikle köy halkı tarafından ortaklaşa olarak yaptırılan çeşmeler kimi zamansa hayrat olarak inşa ettirilmiştir. Bu nedenle çeşme yapıları zaman zaman hayratlık olarak da adlandırılmaktadır.

Resim 8- Tefenni İlçesi Merkez-Çeşme (AEGM Arşivi)

Resim 9- Hasanpaşa Beldesi-Çeşme (AEGM Arşivi)

8.3 Değirmen

Değirmenler mısır, buğday gibi tarımsal ürünlerin su gücüyle çalışan araçlarca öğütülüp un haline getirildiği yapılardır. Bu yapılar Burdur bölgesinde *karadüzen* olarak tabir edilen geleneksel tarzda inşa edilmiş olan kerpiç ve taş yapılardır. Genellikle köyden uzakta akarsulara yakın mevkilerde kurulmuş olan su değirmenleri iki ana bölümden oluşmaktadır. Bunlardan birincisi değirmenci odası ile onun müştemilatıdır. Bu mekân genellikle taş temeller üzerinde yükselen kerpiç duvarlara sahiptir. Değirmenci ve ailesinin içinde yaşadıkları mekân olan değirmenci odası normal bir oda şeklinde düzenlenmiştir ve içerisinde ocak, sedir gibi mimari elemanlar bulunmaktadır. Müştemilat olarak ise ağır, ağıl, tuvalet vs. yer almaktadır. Diğer kısım ise esas değirmenin bulunduğu mekândır. Tümüyle taş malzemeden inşa edilmiş olan bu kısımda değirmen taşları, çarklar, oluklar ve çeşitli sandıklar yer alır. Öğütme işlemi üst üste konulmuş iki silindirik taş arasında gerçekleşir. Alttaki taş sabit, üstteki ise hareketlidir. Öğütülmek istenen buğday taşların üzerinde yer alan tekne içerisine alınır ve düzenli bir şekilde taşların üzerine bırakılır. Üstte bulunan taşın ortasında yer alan delikten geçen hububat iki taş arasında sıkışarak ezilir, un ve kepek haline gelir. Bunlar taşların kenarından dışarıya atılır.

Değirmenin çalışmasını sağlayan su ark adı verilen büyük ahşap oluklarla getirilmiştir. Değirmenlerin yamaçlar üzerinde inşa edilmiş olması suyun akış hızını arttırıcı bir etkidir. Oluklar kalın ve düz çam ağacı bloklarının içinin baltayla oyulmasıyla oluşturulmuştur. Bu olukların değirmenle bitleştirildiği bölgede, istenince suyu kesen ya da serbest bırakan bir düzenek mevcuttur. Değirmene alınan su çarkları döndürmesini müteakiben çarkın altında yer alan de *domuzluk* adı verilen bir kuyuya dolar ve oradan da zemindeki bir kanal vasıtasıyla dışarı atılır.

Resim 10- Gölhisar İlçesi Kargalı Köyü-Su Değirmeni (AEGM Arşivi)

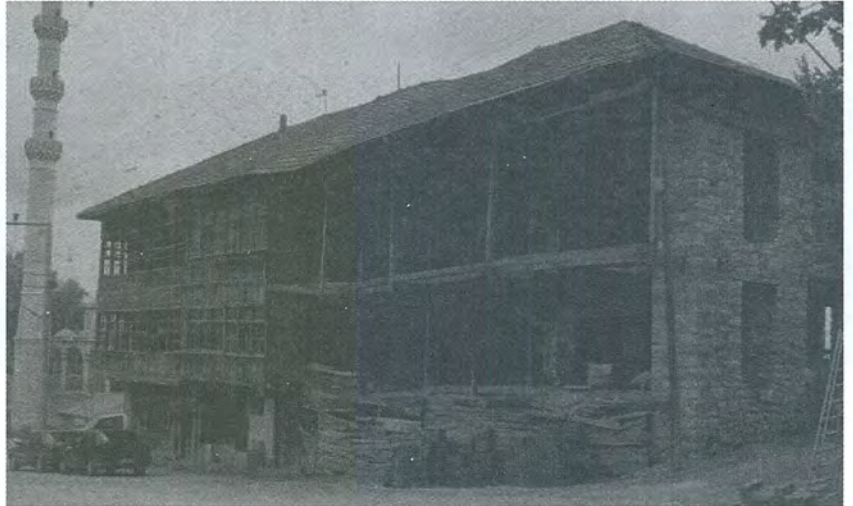

Resim 11- Değirmenci Odası (AEGM Arşivi)

8.4 Köyodası

Köy odaları geleneksel kültürde, esas işlevi misafir ağırlamak olan yapılar olmakla birlikte bunun dışında köy hayatında bir takım sosyal ve kültürel ihtiyaca da cevap verebilen çok işlevli yapılardır. Bu binalar kırsal kesimde yaşayan insanların içerisinde yaşadıkları yerleşme ve onun meseleleri ile ilgili toplantılar yaptıkları, çeşitli oyunların oynanıp eğlencelerin düzenlendiği sosyal ve toplumsal işlevlere sahip yerlerdir.

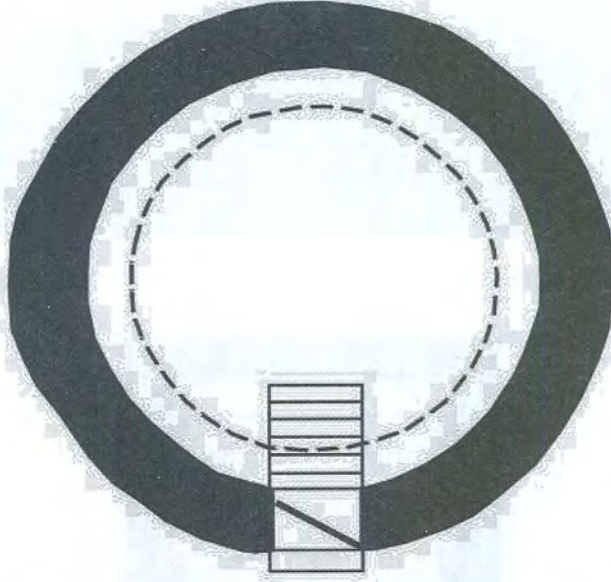
Köyodaları köylerde veya kasabalarda hali vakti yerinde olan zengin insanlar tarafından inşa ettirilir, bakım, onarım ve ağırlama masrafları da bu kişi tarafından üstlenilirdi. Kerpiç veya taş malzeme ile yığma tekniği vasıtasıyla inşa edilen köyodaları, yalnızca iki mekândan oluşan tek katlı ve karadamlı örtülü yapılardır. Bu mekânlardan birisi ahır olarak düzenlenmiştir. Diğer mekân ise yaşama alanı olarak değerlendirilmiştir. Bu mekânda ocak, soba, yıkanma dolabı, sedir, abdestlik gibi konukların çeşitli ihtiyaçlarına cevap veren mimari öğeler mevcuttur.

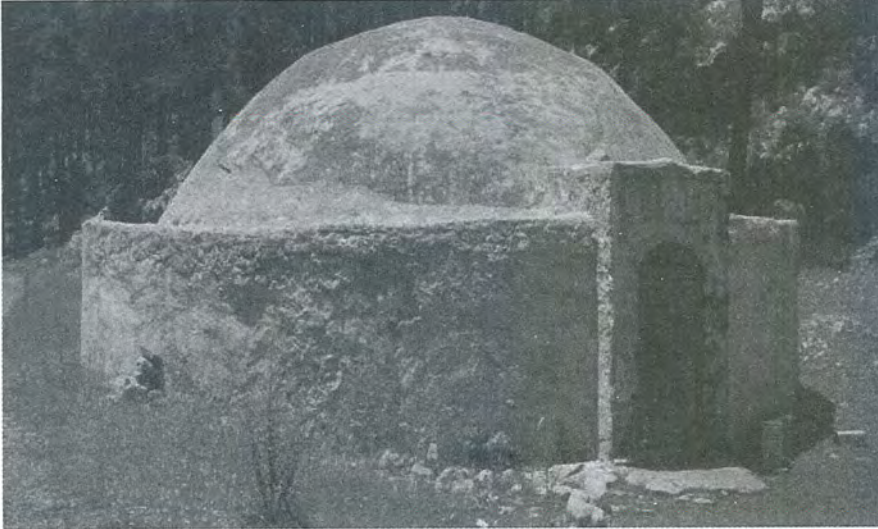
Resim 12- Altınyayla İlçesi Merkez-Köyodası (AEGM Arşivi)

8.5 Sarnıç

Sarnıçlar kısmen yeraltına gömülü olarak inşa edilen, yağmur ve kar sularını biriktirmek ve depolamak amacıyla kullanılan ortak kullanım alanlarıdır. Halk arasında *sarinc* ya da *sarinç* olarak adlandırılır. Dikdörtgen ya da daire planında inşa edilmiş olan bu yapılardan dikdörtgen planlı olanlar tonoz, yuvarlak planlı olanlar ise bindirme kubbe ile örtülüdür. İnşa malzemesi olarak yörede aktaş olarak tanınan suya dayanıklı bir taş cinsi kullanılmıştır. Sarnıçlarda depo edilen su özellikle susuz mevsimlerde hayvanların su ihtiyacını gidermek amacıyla kullanılmıştır.

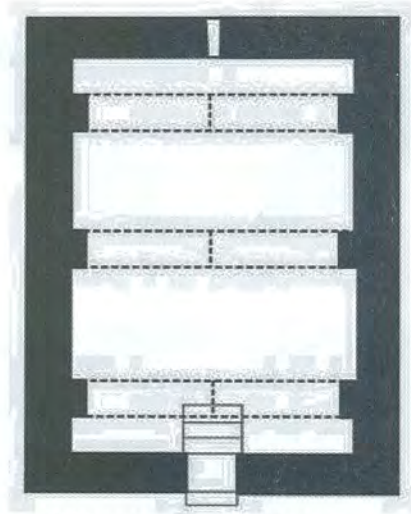
Çizim 4- Bucak İlçesi Kocaaliler Beldesi Sarnıç Plan Krokisi

Resim 13- Bucak İlçesi Kocaaliler Beldesi – Sarnıç (AEGM Arşivi)

Resim 14- Bucak İlçesi Kocaaliler Beldesi – Sarnıç (AEGM Arşivi)

Çizim 5- Bucak İlçesi Kocaaliler Beldesi -Sarnıç Plan Krokisi

8.6 Yunak

Yunak adı verilen yapılar çamaşır yıkamaya mahsus mekânlardır. Kerpiç ya da taştan inşa edilmiş olan bu yapıların içerisinde çamaşır yıkamakta kullanılan büyük kazanlar ile su ısıtma işleminin gerçekleştirildiği büyük ocaklar mevcuttur. Derelere yakın yerlerde karşılaştığımız yunaklar zaman zaman banyo yapmak amacıyla da kullanılan ortak kullanım alanlarıdır.

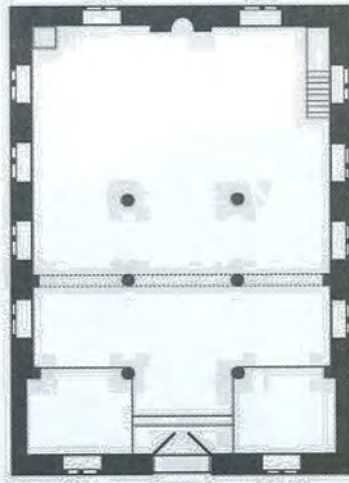
9. Dini Yapılar

9.1 Cami/Mescit

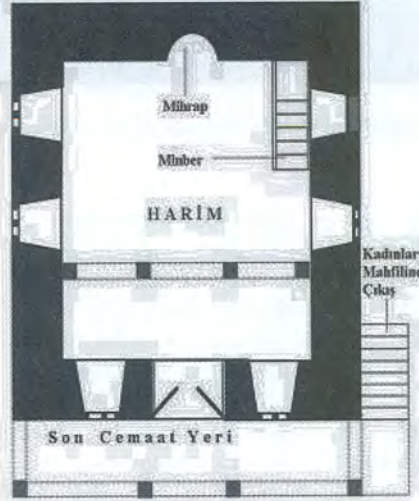
Dini mimarlık yapıtları olan cami ve mescitlerin en önemli özellikleri tek mekânlı, kareye yakın dikdörtgen ya da dikdörtgen planlı, kadınlar mahfili bulunan, kimi zaman bir son cemaat yerine sahip, kırma çatı ile örtülü basit ve tümüyle işlevsel yapılar olmalarıdır.

İlk yapımlarında genellikle minaresiz olan camilere daha sonraki yıllarda bir minare eklendiği de olmuştur. Bölgede boylamasına yönelik gösteren dikdörtgen planlı, ahşap direkli, ahşap tavanla örtülü cami örnekleri de mevcuttur. Cami ya da mescit yapıları genellikle taş temeller üzerine kerpiç malzeme ile inşa edilmiştir. Yığma taş ve ahşap karkas örnekler de bulunmaktadır.

Kırsal kesimdeki camiler içerisinde en dikkat çekici örnek Dengere köyünde yer alan Eski Cami'dir. Yapının 18. yüzyılda inşa edildiği sanılmaktadır. Cami kuzey-güney doğrultusunda dikdörtgen planlı bir yapıdır. Kuzeyinde bir son cemaat yeri ile tek şerefeli bir minaresi bulunmaktadır. Harim ahşap direklere oturan kırma çatı ile örtülüdür. Yapının ana inşa malzemesi kesme taş ve moloz taştır. Caminin inşasında yoğun olarak devşirme malzeme kullanılmıştır. Rivayete göre cami aynı zaman da köyün de ilk kurucuları olan Şeyh Hüseyinoğulları adındaki bir Türkmen boyu tarafından inşa ettirilmiştir.

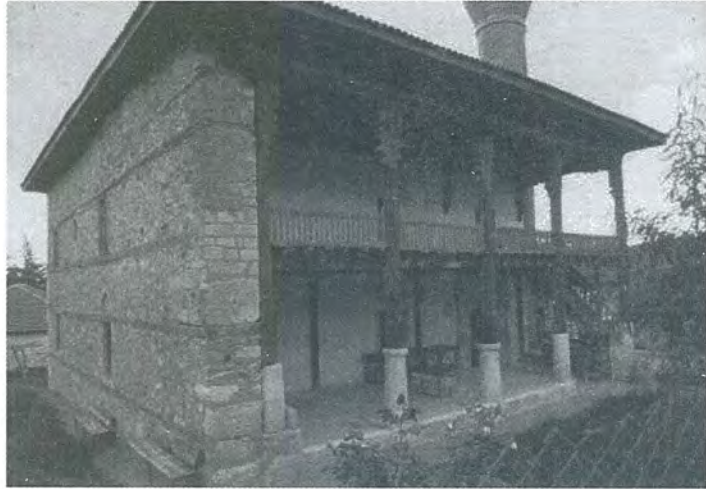
Çizim 6- Kemer İlçesi Merkez Yukarı Cami Plan Krokisi

Çizim 7- Yeşilova İlçesi Niyazlar Köyü Köy Camisi Plan Krokisi

Resim 15- Yeşilova İlçesi Niyazlar Köyü – Köy Camisi (AEGM Arşivi)

Resim 16- Çavdır İlçesi Bölmepınar (Dengere) Köyü – Eski Cami (AEGM Arşivi)

9.2 Türbe

Anadolu’ da kutsal ya da ünlü şahsiyetlerin kabirleri üzerine inşa edilen anıtsal mezar yapıları olan türbelerle karşılaşmak bu bölgede de mümkündür.

Onacak Türbesi Yeşilova ilçesine bağlı Onacak köyü yakınlarında yer almaktadır. Bir tekkenin parçası olduğu sanılan türbe sekizgen planlı tuğla bir yapıdır. Veli Dede veya Melek dede isimli bir şahsın türbe içerisinde metfun olduğuna inanılmaktadır. Yapı topluluğunun geçmişte bir akıl hastanesi olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır.

Bir diğer türbe ise Yeşilova İlçesi Niyazlar köyünde yer alan Niyaz Baba Türbesidir. Orijinalinde kerpiç bir yapı olan türbe binası 20. yüzyılda yenilenmiştir. Türbenin Niyazi Baba ya da Niyazi Dede isminde bir şahsa ait olduğuna inanılmaktadır.

Resim 17- Yeşilova İlçesi Niyazlar Köyü Niyaz Baba Türbesi (AEGM Arşivi)

10. Yapı Malzemesi

1970’li yıllarda yapılan bir istatistiğe göre Burdur İline bağlı köylerde yer alan konutların % 40’ı kerpiç, % 45’i taş ve % 15’i de tuğla-briket-ahşap malzemeden inşa edilmiştir.

10.1 Ahşap

Ahşap bu bölgede gerçekleştirilen imar faaliyetlerinde ikinci dereceden kullanımı olan bir yapı malzemesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun en büyük nedeni bölgedeki ormanların yetersizliği ve mevcut ağaç cinslerinin ağaca dayalı bir mimariye elverişli olmaması belki de tarihsel yapı geleneğinin ağır basmasıdır.

Ahşap malzeme, yapıların örtü sistemlerinin kuruluşunda; taş ve kerpiç yığma yapılarda duvar örgüsü içerisinde hatıl olarak (çat, çatı, dilme veya kuşak), isket yapılarda ise hatıl, kiriş ve dikme olarak strüktürde kullanılmıştır. Taş ya da kerpiç neredeyse bütün konutların ön cephelerinin ahşap elemanlarla kaplanması yaygın bir uygulamadır. Ayrıca kapı ve pencere doğramaları, tavan taban döşemeleri ile dolap ve merdivenlerin kuruluşunda da ahşap malzeme karşımıza çıkmaktadır. İsket adı verilen yapılarda ahşap kullanımı diğerlerine göre artış göstermektedir. Zira kurulan konstrüksiyon tümüyle ahşap malzemeden elde edilmektedir. Ahşap malzemenin ilginç bir kullanım alanı İbecik Beldesinde tespit edilmiştir. Kiremidin bu çevreye girişinden önce çam ağacından elde edilen ve *yırtma tahta* adı verilen ahşap elemanlar binalarda çatı örtüsü olarak kullanılmıştır. Karadeniz Bölgesinde pedavra ya da hartama olarak adlandırılan bu kaplama elemanları, ağacın yarım metre uzunluğunda ve iki santim kalınlığında yarılmışıyla elde edilmiştir.

Çam ağacı bölgede en yaygın olarak kullanılan ağaç cinsidir. Bunun dışında ardıç, selvi ve kavak gibi ağaçlardan da faydalanılmıştır.

Genellikle Tahtacılar tarafından kesilip işlenen ahşap, özellikle kasabalarda satın alma yoluyla temin edilerek inşaatlarda kullanılmıştır. Köy türü yerleşimlerde ise ormanlık alanlara bizzat gidilerek kesim yapıldı. Hemen hemen her yerleşim yerinin gerek yakıt olarak kullanmak ve gerekse inşaat işlerinde yararlanmak amacıyla kesim yaptığı özel bir orman sahası mevcuttur. Örneğin İbecik Beldesinde Havut Dağı adı verilen ormanlık alan, yapı faaliyeti için gerekli ahşap malzemenin temin edildiği en önemli sahadır. Ağacın kesimi ve inşaat alanına getirilmesi ise genellikle imece şeklinde gerçekleştirilmiştir. Balta ile kesilen ve

kabukları soyulan büyük ağaç kütükleri (*öküzleme*) öküzlere bağlanarak inşaat alanına kadar sürüklenerek taşınmış, işlenmesi marangozlarca inşaat alanında gerçekleştirilmiştir. Ağaç kesildikten hemen sonra kullanılmamış, bir ay kadar ormanda bekletilerek kuruması ve acı suyunu bırakması sağlanmıştır.

Kesim sırasında yaşlı ağaçların kesilmesine özen gösterilir, genç ağaçlara dokunulmazdı. Cuma günü ağaç kesilmez, Cuma günü kesilen ağaçtan hayır gelmeyeceğine inanılırdı. Ayrıca ağacın *ayın karankısı*, *gökay* ya da *ayın eskisi* adı verilen vakitte kesilmesine özen gösterilirdi, zira bu vakitte kesilen ağaçların kurtlanmadığına ve çürümediğine inanılırdı. *Ayın eskisi* adı verilen zaman zarfında yani ay hilal biçiminde iken kesilen ağaçların ise kısa bir süre içerisinde kurtlanıp çürüyeceği, ömrünün uzun olmayacağı düşünülürdü. Buna benzer bir diğer inanış ağacın ilkbahar mevsiminde nisan mayıs ayları arasında kesilmesi durumunda çürüyeceği, güz mevsimi içerisinde kesimi yapılan ağaçlarınsa daha sağlam ve uzun ömürlü olacağıdır.

10.2 Taş

Özellikle ilin dağlık kesimlerinde yoğun olarak kullanılan taş, ovalık ve düzlük alanlarda yalnızca binaların alt kesimlerinde ve temellerinde kullanılmıştır. Taş, bölge için ulaşılması zor olmayan ancak pahalıya gelen ve zahmetli bir yapı malzemesidir. Bu malzeme genellikle tarlalardan bahçelerden ve dere yataklarından toplanmış ya da büyük kaya bloklarının patlatılması ile taş ocaklarından elde edilmiştir. İnşaat alanına katır ya da eşek gibi hayvanlarla ya da öküz arabalarıyla taşınan taş, burada ustalar tarafından kabaca işlendikten sonra kullanılmıştır. Ocak olarak nitelendirilen yataklardan malzemenin elde edilmesi iki şekilde gerçekleştirilmiştir. Birincisinde yapı inşa ettirmek isteyen kişi bu taşı parça başına hazır olarak satın almış, diğerinde ise para ile adam tutarak taşı kırdırmış ve inşaat alanına taşıtmıştır.

Yapı ustaları yürüttükleri yapı faaliyeti içerisinde üç cins taş kullanmışlardır. *Aktaş* ya da beyaz taş olarak adlandırılan birinci cins taş ustaların kullanmayı yeğledikleri, yolulması kolay olan ve düzgün bir şekilde işlenip yüz verilebilen kireçli bir taş cinsidir. Bu taş beyaza yakın gri bir renge sahiptir ki renginden dolayı bu isimle adlandırılmıştır. İbecik ve çevresinde yoğun olarak kullanılan ve *köveki* olarak adlandırılan kefeki taşı yapı faaliyetleri içerisinde karşımıza çıkan ikinci taş cinsidir. Kufeki taşı biokarbonatlı sularla çökelen organik ve inorganik maddelerin birikmesi ile oluşan süngerimsi bir yapıya sahip olan bir taştır. Islak ve nemli yerlerde (İbecik’li ustalar bu taşı Çıtlıkkayası Mevkii adı verilen bölgeden elde etmişlerdir) toprağın altından çıkartılarak kullanılan bu taş çıkartıldığı anda oldukça yumuşak olan ancak zamanla sertleşen bir yapıya sahiptir. Taşın bu özelliği kolayca çıkartılmasını ve işlenebilmesini sağlamaktadır. Ancak gözenekli yapısı nedeniyle bu taş ince işçiliğe uygun değildir. *Karataş* olarak adlandırılan üçüncü taş cinsi ise ustaların ancak mecbur kalınca kullandıkları, genellikle temellerde kullanılan yolulması ve yüz verilmesi pek kolay olmayan koyu renkli bir taştır. Sağlamlığından ve suya dayanıklılığından dolayı *sertaş*, *sağlamtaş* olarak da adlandırılır. Ustalar volkanik kökenli bu taşı aletleri ile kabaca kırarak işlemişler ve temel duvarlarının yapımında yararlanmışlardır.

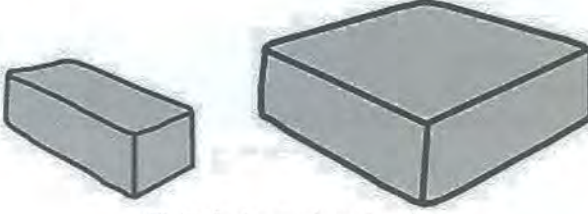
Ustalarca kullanılan bir diğer taş cinsi yörede *gayrak taşı* olarak adlandırılan arduvaz taşıdır. İnce taneli toprağın sıkışması sonucu oluşan bu taş, özellikleri itibarıyla yapı taşı olarak kullanılması mümkün olmayan, ancak bahçe duvarlarının yapımında ya da yassı olması nedeniyle dış zeminde kaplama olarak kullanılabilen bir taş cinsidir.

Bina ustaları duvar örgüsü içerisinde kullandıkları taşları özelliklerine göre farklı isimlerle sınıflandırmışlardır. Binaların köşelerine gelecek şekilde duvar örgüsü içerisinde kullanılan iri boyutlu düzgün taşlar *köşe taşı*, temel duvarlarının yapımında kullanılan kabaca yolulmuş taşlar *temel taşı*, temel duvarının altına bir yastık gibi yerleştirilen iri boyutlu taşlar *battal taş*, duvarların yapımında kullanılan ve esas örgü malzemesi olan taşlar ise *sıra taşı*,

sıra taşlarının bağlantısını sağlamakla görevli olanlarsa *kenet* veya *bağtaşı* olarak adlandırılmaktadır.

10.3 Toprak

Toprak ve toprağın çeşitli türevleri, bölgedeki mimari faaliyetler içerisinde karşımıza çıkan en önemli yapı malzemesidir. Yapı ustaları toprak ve topraktan elde edilen çeşitli ürünleri duvar örgüsünden örtü sistemine kadar hemen her yerde yaygın bir şekilde kullanmıştır.

Çizim 8- Ana ve kuzu kerpici

Toprak kökenli bir inşa malzemesi olan kerpiç bölge mimarisinde önemli bir yer işgal etmektedir. Kerpiç yapımında yörede *mayalı, özlü, et toprak*, ya da *manca toprağı* olarak tabir edilen bir cins bahçe toprağı kullanılır. Bu toprağın özelliğı killi bir toprak cinsi olması ve içerisinde taş kırığı vs. ihtiva etmemesidir. Bu toprak köy ya da kasaba gibi yerleşim yerlerinin çevresinde bulunan özel alanlardan elde edilmiştir. Örneğın İbecik havalisinde Çıtlıkyakası ve Kadıçardağı adı verilen mevkiiler kerpiç üretimi için gerekli toprağın temin edildiğı yerlerdir. Bölgede kerpiç imal etmek üzere yalnızca bu konuda uzmanlaşmış bir usta grubu mevcut olmuşsa da bu faaliyete evi yaptıran kişi ve ailesi de bizzat çalışarak dâhil olmuştur. Kerpiç üretimi bölgede *kerpiç kesmek* ya da *kerpiç dökmek* olarak adlandırılır. Ustanın kerpiç imalatı için yararlandığı en önemli ve vazgeçilmez alet ağaçtan elde edilen bir kalıptır. Dört gözlü olan bu kalıbın ölçüleri standart olmayıp bölgeden bölgeye değişebilmektedir. Örneğın Tefenni’li yapı ustaları 30x20x10 cm ebadında kerpiç kalıbı kullanmıştır.

Kerpiç yapımı temel olarak toprağın saman ve su ile *özleşene* kadar karıştırılıp çiğnenmesi işlemine dayalıdır. Samanın kerpiç hamuruna ilave edilmesindeki temel amaç kerpiç tuğlaların çatlaması ya da kırılmasını önleyici bir etki yaratmaktır. Bu samanın belli bir ölçüsü yoktur, usta bunu göz kararı ilave eder. Bir çukur içerisinde hazırlanan kerpiç hamuru mayalanması amacıyla bir gece dinlendirilir, ertesi gün tekrar su ilave edilerek karılır ve düzlük bir alanda kesilmeye başlanır. Usta kerpicing toprağı yapışıp kalmaması için önce toprağın üzerine bir parça saman döker, sonra kalıbı bunun üzerine yerleştirir ve kürekle kerpiç çamurunu kalıba döker, malayla bastırır üzerini düzeltir, kalıbı hafifçe sallayarak kaldırır, böylece bir kalıp (4 adet) kerpiç kesilmiş olur. Kerpicing kuruması havanın ve güneşin durumuna bağılı olarak bir hafta ile on gün arasında sürer. Kuruma işlemi sırasında kerpiçler alt yüz edilir, böylece kerpiçlerin homojen bir şekilde kuruması sağlanır. Kurumasının ardından kerpiçler toplanır, üst üste yığılarak istiflenir ve üstü kapatılır. Orta boy büyüklükte bir evin yapımı için 4.000 kalıp (16.000 adet) kerpiç gerekmekte olup, dört kişi bunu üç günde kesebilir. Kerpiç tuğlalar temel olarak iki ana gruba ayrılır: *Ana* ve *kuzu* kerpiçler. Ana ya da anaç adı verilen kerpiçler kuzu adı verilen kerpiçlere göre daha büyük boyutlu kerpiçlerdir.

Resim 18- Çavdır İlçesi Kozagaç Beldesi Kerpiç Yığma Konut (AEGM Arşivi)

Resim 19- Karamanlı İlçesi Merkez-Kerpiç Yığma Konut (AEGM Arşivi)

Yapı ustalarının *çamur* adını verdikleri ve duvar örgüsü içerisinde bir nevi harç olarak kullandıkları bağlayıcı malzeme de topraktan elde edilmiştir. Elenerek içindeki taş kırıklarından arındırılan toprak, samanla karıştırılıp suyla karılmış ve mayalanması beklendikten sonra taş ya da kerpiç, duvar örgüsünde harç olarak kullanılmıştır.

Resim 20- Kemer İlçesi Merkez-Kerpiç Yığma Konut (AEGM Arşivi)

ANA KERPIÇ
40X40X10-12 cm

KUZU KERPIÇ
40X20X10-12 cm

20X40X9-10 cm.

Çizim 9- Yeşilova İlçesi Niyazlar Köyü Kerpiç Kalıp ve Ölçüleri

Burdur yöresinde binaların dam örtüsünde kullanılan bir cins toprak *geren* olarak adlandırılmaktadır. En son katman olarak dama döşenen bu toprak açık renkli, su geçirgenliği az olan ve içerisinde tuz ihtiva eden killi bir toprak cinsidir. İçerisinde ihtiva ettiği tuz dam üzerinde ot yetişmesini önleyerek damın ömrünü arttırmaktadır.

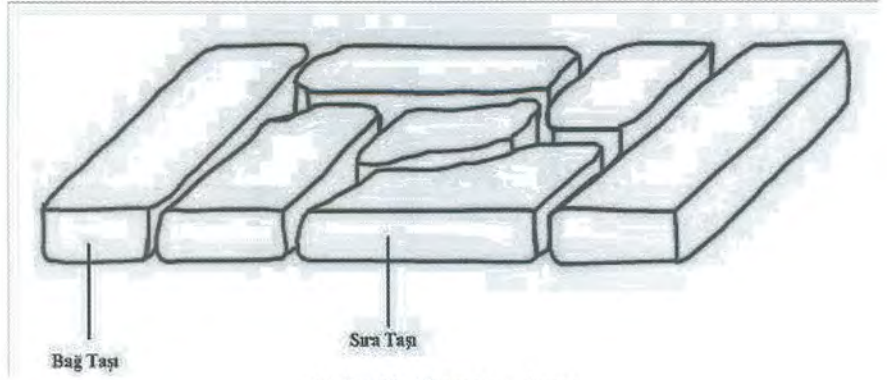
Toprak malzemenin bir diğer kullanım alanı binaların iç ve dış sıvasının yapımıdır. Sıva işlemi tamamen toprak malzeme ile gerçekleştirilir. Ancak bu sıvanın içerisine bir parça çok ince kıyılmış saman katılarak sıvaya bağlayıcı özellik kazandırılır. Sıva üretiminde kullanılan toprak cinsi ustalarca *aktoprak* olarak adlandırılır. Açık gri renkli olan bu toprak içerisinde bir miktar kireç ihtiva etmektedir. Yerel ustalar evlerin taban döşemelerinin yapımında da toprak malzemedan yararlanmışlardır. Samanla karıştırılan bahçe toprağı birkaç santim kalınlığında bir tabaka oluşturacak şekilde evin zeminine dökülmüş, sıkıştırılarak ve tesviye edilerek taban döşemesi oluşturulmuştur.

11. Yapı Tekniğı

Burdur ili kırsal kesiminde kerpiç yığma, taş yığma ve isket (hımış) olmak üzere üç ana yapı tekniğı tespit edilmiştir. Ayrıca bu tekniklerin çeşitli varyasyonları da mevcuttur.

11.1 Yığma Taş Tekniğı:

Bu teknikte taşlar taşıyıcı olacak şekilde üst üste konularak duvarlar oluşturulmaktadır. İnşa edilen bu duvarlar hem taşıyıcı hem de mekânları birbirinden ayırıcı elemanlardır. Yığma taş tekniğı ile inşa edilmiş yapılar özellikle ilin dağlık kesimlerinde karşımıza çıkmaktadır. İlin diğer kesimlerinde yer alan kerpiç ya da ahşap karkas yapıların temel duvarlarının yapımında da bu teknik uygulanmıştır.

Çizim 10- Yığma taş duvar

Yığma taş duvarlarda kullanılan bağlayıcı madde genellikle içerisine saman katılmış olan çamur harcıdır. Kireç özellikle kasabalarda erken tarihlerden beri taş duvarların yapımında kullanılan bir inşaat malzemesidir. Bucak İlçesinde yer alan ve Melli olarak tabir edilen bölgede yer alan konutlar ise ahşap hatıllı kuru taş duvar tekniği ile herhangi bir bağlayıcı madde kullanılmadan inşa edilmiştir. Duvar örgüsünde kullanılan taş genellikle moloz taştır ya da kabaca işlenmiş olan kaba yonu taştır. Yığma taş duvarların dayanım gücünün artırılması için uygulanan en önemli metot duvar örgüsü arasında sıklıkla atılan ve kuşak adı verilen yatay ahşap hatıllardır. Yapı ustaları taş duvarları çift cidarlı (çift yüzlü) olarak öreerek iki sıra arasında kalan boşluğu bol çamur ve helikle doldurmuşlardır. Duvar örgüsünü oluşturan sıra taşları duvarın yüzüne dik olarak yerleştirilen bağ taşları ile bağlanarak duvarın mukavemeti artırılmıştır.

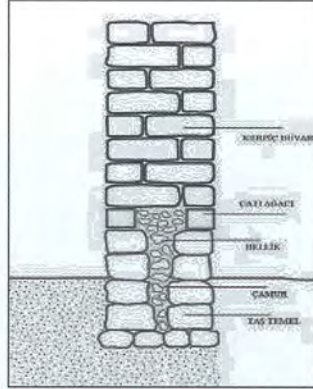

Resim 21- Gölhisar İlçesi İbécik Beldesi Yığma Taş Konut (AEGM Arşivi)

11.2 Kerpiç Yığma Tekniği

Kerpiç yığma tekniği bu bölgede Neolitik dönemden beri uygulanan geleneksel yapı tekniğidir. Bu teknikte yapının taşıyıcı strüktürü ve bölme duvarları kerpiç tuğlaların üst üste istiflenmesi yöntemi ile oluşturulmaktadır. Kullanılan bağlayıcı, içerisine saman katılmış olan çamurdur.

Kerpiç yapılarda taş temel örgüsünün bitirilmesinden sonra taş duvarın üst kısmı mümkün olduğunca düzgün bir şekilde tesviye edilir ve ahşap hatıllar atılır. **Çatı** adı verilen bu hatılların üzerinden hazırlanan kerpiçlerle duvar örgüsüne devam edilir. Örgü arasında gene duvarı sağlamlaştırmak amacıyla yer yer ahşap hatılların atılması bir zorunluluktur. Bu hatıllar kapı ve pencere gibi duvarı zayıflatan açıklıkların alt ve üstleri ile beden duvarının nihayetinde dam kirişlerine yastık vazifesi görmesi amacıyla atılır. Kerpiç örgü, ustalar tarafından *analı-kuzulu*, *yan-uzun* veya *yan-kazık* olarak adlandırılan şekilde gerçekleştirilir.

Çizim 11- Kerpiç duvar

11.3 Ahşap Karkas Tekniği (İsket)

İsket adı verilen yapı tekniği kullanılarak inşa edilen yapılarda, binaların taşıyıcı ve bölme duvarları ahşap çatki arasının kerpiç ya da tuğla ile doldurulması yöntemi ile meydana getirilmiştir.

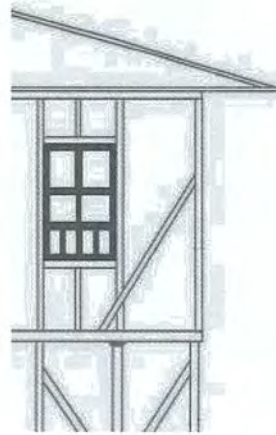
Resim 22- Tefenni İlçesi Merkez-Ahşap Karkas Konut (AEGM Arşivi)

Ahşap malzemenin yoğun olarak kullanılması nedeniyle bu tip evlere *ahşap ev* de denilmektedir. Bu tür yapılarda taş temellerin tamamlanmasından sonra *çatı ağacı* adı verilen ahşap elemanların döşenmesi ile temel duvarı üzerinde yatay bir taban oluşturulur. Daha sonra oluşturulan bu ahşap tabanın üzerine yeterli miktarda direk (*dikme*) oturtulur. Sonra da yatay (*çilbir*) ve çapraz (*payanta*) bağlantılarla ahşap bir iskelet meydana getirilir. Ahşap iskeletin tamamlanmasından sonra direklerin arasına çeşitli şekillerde kerpiç tuğlalar istiflenerek duvarlar oluşturulur. En son olarak da bu duvarlar içerden ve dışardan sıvanır.

Kerpiç yığma yapılara nazaran ahşap malzemenin daha fazla sarf edildiği isket yapıların en önemli özelliği duvarların daha ince olmasıdır. Köy konutlarında pek fazla uygulama alanı bulamayan ve genellikle kasabalarda uygulanan bu teknik ayrıca kerpiç yığma binaların bölme duvarlarının yapımında da kullanılmış, zaman zaman ahır, ağıl gibi ek yapıların inşasında da uygulanmıştır.

Resim 23- Kemer İlçesi Merkez-Ahşap Karkas Konut (AEGM Arşivi)

Çizim 12- İsket Yapı

11.4. Bağdadi Tekniği

Ahşap karkas tekniğinin bir çeşitlemesi olan bağdadi duvar tekniği yerel ustalarca *bagdatı* olarak adlandırılmaktadır. Bu teknik strüktürel nedenlerden dolayı binaların zemin katlarından ziyade üst katlarda uygulanmıştır.

Resim 24- Ağlasun İlçesi Merkez-Bağdadi Konut (AEGM Arşivi)

Bu teknikle inşa edilen yapılarda zemin kat ahşap hatıllarla desteklenen yığma taş duvarlardan oluşturulmuş, bu sağlam altyapı üzerinde ahşap bir iskelet kurulmuştur. Daha sonra ahşap direklere içerden ve dışardan sık aralıklarla ince çitalar çakılmış ve çitalarla oluşturulan yüzey içerisine bol miktarda kırıntı ilave edilmiş olan kireç ve alçıdan müteşekkil bir sıva ile birkaç kat olacak şekilde sıvanarak duvarlar meydana getirilmiştir.

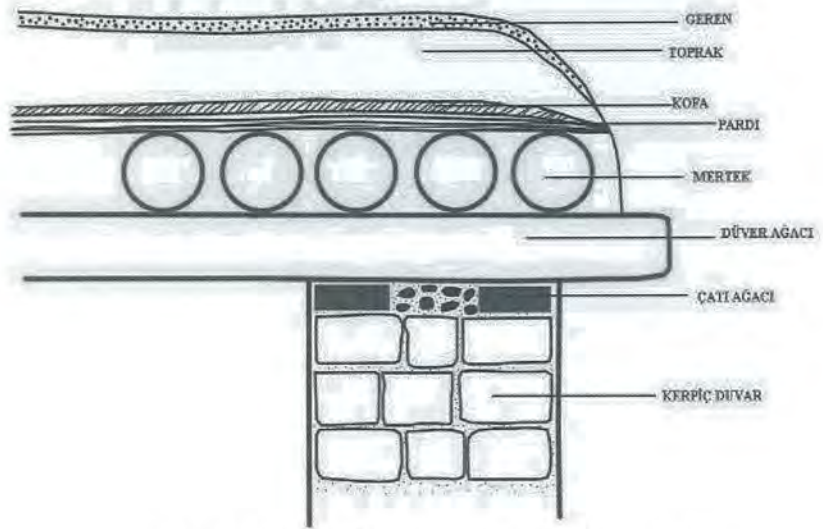
Kent merkezinde yaygın olarak kullanılmış olan bu duvar tekniği, kasabalarda da kullanım alanı bulmuş ancak köy türü yerleşmelerde yürütülen mimari faaliyetlerde hemen hiç uygulanmamıştır.

12. Örtü Sistemi

Anadolu'nun geleneksel örtü sistemi olan düz dam/yassı dam Burdur bölgesinde *karadam* olarak adlandırılmaktadır. Kıрма çatıların eski dönemlerden beri yaygın olarak kullanıldığı İbecik ve çevresi bir kenara bırakılacak olursa Karadam bu bölgede 50'li yıllara kadar bütün köy ve kasabalarda yaygın olarak kullanılmıştır. Bu örtü bölgenin en eski, en yaygın ve karakteristik örtü sistemidir. XX. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren bölgeye modern malzeme ve yapı tekniklerinin hızla girişi karadam yapımının bir kenara bırakılarak kıрма çatıların yaygınlaşması neticesini vermiştir.

Karadamın yapımı binanın beden duvarlarının tamamlanmasından sonra başlamaktadır. Bunun için ilk önce beden duvarlarının üst kısmı tesviye edilir ve *çatı* adı verilen kare kesitli ahşap hatıllar duvar boyunca yerleştirilerek sabitlenir. Böylece damın oturtulacağı alt yapı hazırlanmış olur. Daha sonra çam ağacından elde edilen 60 cm. çapında büyük ahşap kirişler duvar boyunca yaklaşık 1 metre arayla karşılıklı olarak atılır. *Düver* ya

da *salgılık ağacı* adı verilen bu kirişler toprak damın yükünü taşıyan ve duvarlara aktaran elemanlardır. Düverlerin yerleştirilmesinden sonra *mertek*, *goşa* ya da *dal* adı verilen ve düver ağaçlarına göre daha ince kutra sahip ağaçlar düverleri dik olarak kesecek şekilde düverlerin üzerine yaklaşık 10 santim arayla dizilir. Damın merteklenmesinin ardından merteklerin üzerine *pardı/palatur* veya *yarma* adı verilen ve ardıç ağaçlarının kabaca yarılması ile elde edilen ahşap elemanlar çakılır ve ardından halk arasında *kofa/goşa* olarak tanınan bir cins ot ile *hayıt* olarak adlandırılan sazlar merteklerin üzerine basılır, bu sayede dam toprağının aşağıya doğru inmesi engellenir. Yapı ustasının dam örtüsünde bu otları kullanmasının en önemli nedeni çürümeye karşı gösterdiği dirençtir. Damın üzerine bu bitkilerin basılmasından sonra dam toprağı serilmeye başlanır. İp bağlanan kovalar vasıtasıyla dama taşınan bu toprak herhangi bir özelliği bulunmayan bahçe toprağıdır. 20 santim kalınlığa ulaşması ile birlikte dam toprağı ayakla iyice çiğnenir ve üzerine *geren* adı verilen bir toprak cinsi birkaç santim kalınlıkta olacak şekilde basılır. Geren toprağının da döşenmesi ile birlikte karadam *yugu* adı verilen silindirik taşlarla iyice sıkıştırılır. En son olarak da yağmur ya da kar suyunu damdan uzaklaştırmak amacıyla *çörten* adı verilen ahşap oluklar yerleştirilir. Bu su karadam yapılırken bırakılan hafif bir eğim (yaklaşık %5) sayesinde kolaylıkla damdan uzaklaştırılmaktadır.

Çizim 13- Çavdır İlçesi Kozağaç Beldesi-Karadam

Burdur yöresinde karşılaştığımız diğer bir örtü sistemi kırma çatılardır. Binayı örten meyilli bir damdan ibaret olan bu sistemin kırsal bölgede yaygınlaşması XX. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren meydana gelmiştir. Eğimli çatıların bölgeye girmesiyle birlikte kiremit üretimi de söz konusu olmuş ve oluklu ya da yerli olarak tabir edilen alaturka kiremitlerin üretildiği bazı kiremit ocakları işletilmeye başlanmış ancak bu yerel üretim fabrikalarda imal edilen ucuz ve kullanışlı Marsilya kiremitlerinin piyasaya girmesiyle birlikte sona ermiştir.

Yapı ustaları eğimli çatıları iki ana gruba ayırmaktadır. Burada çatının eğimli yüzeylerinin sayısına göre bir ayrım söz konusudur. Eğer çatı iki yöne eğimli (akıntılı) ise kurulan çatı beşikörtü, dört yöne eğimli ise dörtkırma çatı olarak adlandırılır. Beşikörtü adı verilen çift kırma çatıların yapımı sırasında ilk önce *baba ağacı* adı verilen ağaç direkler dikilir ve bu direkler birbirlerine *salgılık* adı verilen ağaç kuşakla bağlanır. Sonra *kırma* adı verilen mertek ağaçları çakılır. *Dilme* adı verilen kiremit altı tahtalarının çakılmasından sonra çatının kiremidi çekilir. *Dörtkırma* adı verilen çatı türü de tıplı beşikörtü gibi 50'li yıllardan

sonra bölgede yaygınlaşan bir örtü sistemidir. Bu tip çatılarda binanın dört yönüne doğru inen dört ayrı pah bulunmaktadır. Çatının yapımı sırasında, salgılıklarla birbirine bağlanan iki baba ağacından dört köşeye doğru dört ayrı mahya ağacı indirilmiş, sonra mertekler ağaçları çakılmış, kiremit altı tahtalarının çatı konstrüksiyonuna eklenmesinden sonra da kiremidi serilerek çatı tamamlanmıştır.

13. Yapı Ustaları

Kırsal kesimde yapı faaliyetlerinde görev alan ve bu işi bir meslek olarak icra eden kişiler *usta* olarak adlandırılır. Ustalık genellikle babadan oğula aktarılan geleneksel bir meslektir. Ancak esasında ustalar da köyde ya da kasabada yaşayan diğer insanlar gibi toprak işleyen ve hayvancılık yapan bir çiftçidir. Ustalık ancak yılın uygun mevsiminde ve eğer iş varsa yürütülür.

Resim 25- Yeşilova İlçesi Niyazlar Köyü-Yapı Ustası İbrahim BAKAN(AEGM Arşivi)

İstisnaları olmakla birlikte yapı ustaları üç ana gruba ayrılabilir: Duvarcılar, kerpiç ustaları, marangoz veya dülgerler. Yapı ekibinde yer alan ve *çamırcı* olarak adlandırılan kişiler amele olarak da nitelendirilebilecek, esas görevi ustalara çeşitli şekillerde (çamur getirmek, taş çekmek vs.)yardımcı olmak olan elemanlardır. Çamırcılık aynı zamanda bu mesleğe atılan ilk adımdır. Duvarcılar taş ya da kerpiç binadaki inşa faaliyetini gerçekleştiren esas kişilerdir. Kerpiç ustaları sipariş üzerine kerpiçi hazırlayıp keserler. Dülger veya marangozlar ise binanın ahşap aksamını (pencere ve kapı doğramaları, merdiven, dolap vs.) yapar, çatısını kurar. Ancak inşaat faaliyeti profesyonel olarak bu işi yürüten bu kişilerin dışında tüm ailenin ve hatta akrabaların da katıldığı; ailenin büyüklüğünün, ekonomik durumunun ve özel ihtiyaçlarının da göz önünde bulundurulduğu kolektif bir süreçtir. Ustalar yalnızca yaşadıkları köy ya da kasabalarda çalışmayıp zaman zaman komşu köy ve kasabalara da bina kurmak amacıyla gitmişlerdir. Gezgın usta gruplarının bu tür faaliyetleri kırsal bölgedeki yerel yapı bilgisini değiştiren, dönüştüren ve geliştiren sonuçlar vermiştir.

Orta büyüklükte bir evin inşasında çalışması gereken usta sayısı bina sahibinin maddi gücüne göre değişmekle birlikte en az iki kişiden ibarettir. Ayrıca en az iki tane de çamırcı gerekir. Evi yaptıran kişi ve ailesi ile yakın akrabaları da zaman zaman inşaat faaliyetine katılır (temel kazısı, taşın veya ahşabın nakliyesi böylece maliyetin kabarması önlenmeye çalışılırdı).

İnsan gücüne dayalı zor bir meslek olması nedeniyle yapıcılık işlerine ancak delikanlılığa adım atmış, bünyesi sağlam gençler dahil olabilir. Bir ustanın yanına çamırcı olarak giren ve amelelik yapmaya başlayan kişi bir yandan da ustadan yapıcılıkla ilgili çeşitli

teknik bilgileri öğrenmeye başlar. Aynı zamanda yapıcılıkla ilgili aletlerin kullanımını, maliyetle ilgili hususları da (bir binada kullanılacak kerpiç sayısı, gerekli olacak taş, ahşap vs.) öğrenir. Yeteneğine bağlı olarak birkaç yıl içerisinde kalfa olarak çalışmaya başlayan genç 20'li yaşların ortasına geldiğinde artık usta olarak kendi başına iş alarak çalışmaya başlayabilir. Hevesi ve kabiliyeti olan gençlerin usta tarafından eğitilip yetiştirilmesi ile kuşaktan kuşağa aktarılan meslek genellikle babadan oğula geçmiş ya da hep aynı aileler tarafından sürdürülmüştür.

Resim 26- Tefenni İlçesi Merkez-İnşa Kitabesi ve Nazarlık (AEGM Arşivi)

Ustanın el emeğinin karşılığı kendisine genellikle para ile ödenir. Ancak yapı sahibinin para veremediği bazı durumlarda ustaya olan borç mahsul ya da hayvan verilmesi sureti ile ödenmiştir. Bölgede iki farklı ihale usulü tespit edilmiştir. Birinci usul yevmiyeciliktir. Yevmiyecilik her iş gününün bitiminde yapı sahibinin ustalara belli bir para ödemesidir. Diğer usul ise yörede kesene veya kabara olarak adlandırılan götürü usulüdür. Bu usulde yapı işi, önceden kararlaştırılan bir eder karşılığında usta tarafından üstlenilmekte, yapı tamamlanıp sahibine teslim edilirken işin karşılığı bina sahibi tarafından ustaya ödenmektedir. Götürüyü alan usta kendisiyle birlikte çalışacak olan usta ve ameleleri bulmak ve onların yevmiyeleri ile bir öğün yemeklerini vermekle yükümlüdür; malzemeyi temin edip inşaat alanına taşıtmak bina sahibi tarafından gerçekleştirilecek olan bir husustur.

Resim 27- Gölhisar İlçesi İbecik Beldesi – İnşaat alanı (AEGM Arşivi)

Resim 28- Gölhisar İlçesi İbecik Beldesi – İnşaat alanında çalışan yapı ustası Mustafa UYSAL (AEGM Arşivi)

Bölgede inşaat mevsimi ilkbaharla birlikte başlar ve sonbahara doğru sona erer. Sabah erkenden başlayan inşaat çalışması akşam havanın kararmasına kadar devam ettirilir. Bundan dolayı çalışma saatleri *gündoğdu-günbatı* deyimi ile ifade edilmektedir. Öğlen vaktinden önce iş bırakılarak yemek ihtiyacını gidermek amacıyla çalışmaya bir ara verilir. Eğer ustalar yerleşim yerinin dışından gelmişlerse yapı sahibi onların yemek, temizlik vs gibi ihtiyaçlarını gidermek ve yatacak yer göstermek zorundadır. Cuma günleri ise mübarek gün olması nedeniyle çalışılmaz.

Resim 29- Gölhisar İlçesi İbecik Beldesi – İnşaat alanında çalışan ustalar (AEGM Arşivi)

Her meslek erbabının olduğu gibi Burdur'lu yapı ustalarının da bir meslek piri bulunmaktadır. Geleneğe göre "pir" bir sanatın ya da zanaatın ilk kurucusu olduğuna inanılan kişidir. Buna göre Habib-ül Neccar Burdurlu ustalarca pir olarak kabul edilmektedir. Kendisi de bir marangoz olan İsa peygamber ise marangozların piridir. Yapı ustalarının yaşatılan sözlü geleneğe göre yapıcılar duvar örerken ip çekmeyi ağ ören bir örümceğe bakarak öğrenmişlerdir.

Resim 30- Gölhisar İlçesi İbecik Beldesi – İnşaat alanında çalışan ustalar (AEGM Arşivi)

Yapı ustalarının mimari faaliyetlerde kullanılan başlıca aletler şunlardır: Şakul/şavkul/top terazi, gönye, terazi/su terazisi, çırpı/kıl ip, metre/ağaç metre/metro, çekiç/taşçı çekici, külünk/balyoz/topuz, küskü/küsük, dülgere baltası, bıçkı/kolostor, testere, nacak/balta, kerpiç kalıbı/kalıp, mala/mısır/mısıra, tekne/çamırcı teknesi, teskere, şeytan arabası/el arabası, kazma, kürek. Bu aletlerin bir kısmı bizzat ustalar tarafından yerel imkânlarla üretilmiş bir kısmı ise kent veya kasabalardan satın alınarak temini gerçekleştirilmiştir.

Resim 31- Burdur İli Kemer İlçesi Merkez-Yapı Ustası Memiş AKÇAY (AEGM Arşivi)

Resim 32- Burdur İli Karamanlı İlçesi Merkez-Yapı Ustası Ramazan TEKİN (AEGM Arşivi)

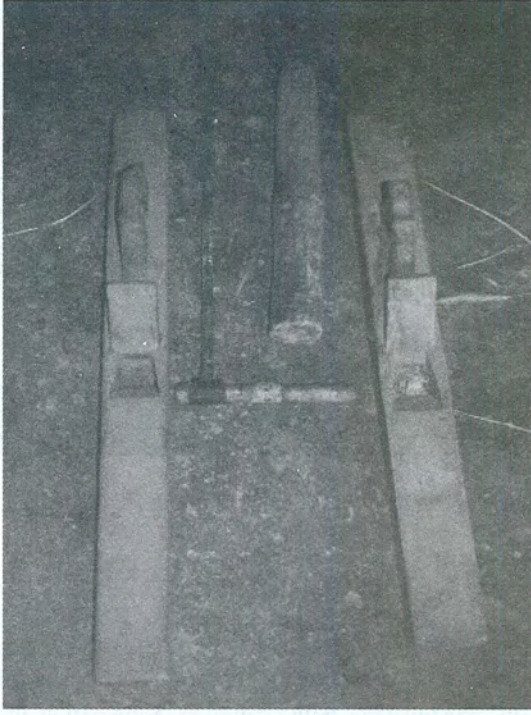
Resim 33- Burdur İli Tefenni İlçesi Merkez-Yapı Ustası Hasan KUZAĞI (AEGM Arşivi)

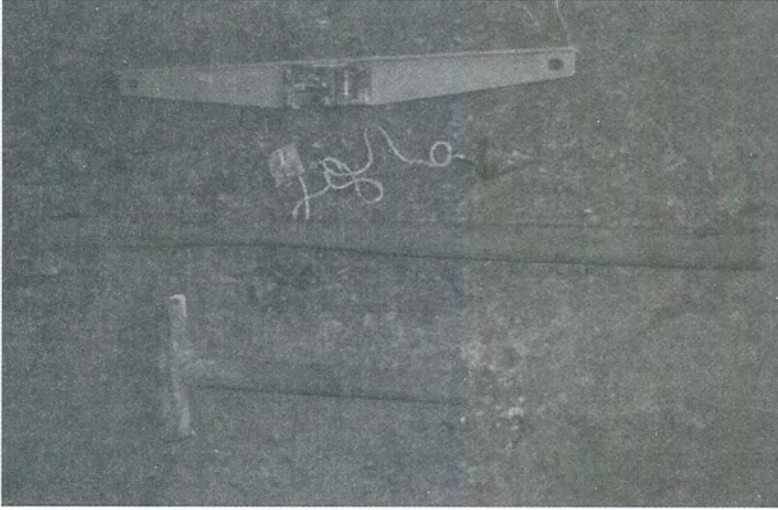
Resim 34- Burdur İli Çavdır İlçesi Kozagaç Beldesi-Yapı Ustası Mustafa DEMİROK (AEGM Arşivi)

Resim 35- Burdur İli Karamanlı İlçesi Dereköy-Yapı Ustası Nasuh ÖZEKİNCİ (AEGM Arşivi)

Resim 36- İnşaatta Kullanılan Aletler (AEGM Arşivi)

Resim 37- İnşaatta Kullanılan Aletler (AEGM Arşivi)

Resim 38- İnşaatta Kullanılan Aletler (AEGM Arşivi)

14. Geleneksel İmar Hukuku

Tüm Anadolu coğrafyasında olduğu gibi Burdur yöresinde de Osmanlı imar sisteminin bir uzantısı olan geleneksel bir imar hukuku mevcuttur. Köy ya da kasaba gibi yerleşim yerlerinde, yerleşim yerinin gelişimini ve yapılaşma faaliyetlerini çok da katı olmayan bir düzen içerisinde tutmaya ve birlikte yaşamının getirdiği bir takım problem ya da husumetleri önlemeye veya çözmeye yarayan bazı temel kural ve kaidelerden müteşekkil olan bu örfi hukuk, 19. yüzyılın ikinci yarısından sonra Osmanlı coğrafyasına adapte edilen batı tarzında imar mevzuatı ve kurulan belediye teşkilatları neticesinde yavaş yavaş yok olmuştur.

Yerel ustalarca nesilden nesile aktarılan ve köy ve kasabalarda belli ölçüde farklılaşan bu sözlü hukukun özünü komşuya zarar vermemek ve ortak mülk ya da kullanım alanı olarak kabul edilen bazı sahaları (yol gibi) işgal edecek ya da daraltacak çeşitli müdahalelerden kaçınmak oluşturur. Yapı ustaları tarafından bu hukukun esası kısaca şöyle özetlenmektedir:

“Bizde eskiden şöyle bir usul varıdı: Başkasının evinin içine bakamazsın. Yani adamın penceresine karşı pencere açamazsın. Biraz beriye alcan. Bu evler, binalar ayrı ayrı düşmüş değil ki! Köy yeri değil her yer. Bazısının evini öbürünün dibine yaparsın. Bazısı da diğerine yapışık olur. Biz öyle bi pencere görmüştük; önce bi pencere açmış adam, sonradan kerpicile doldurmuş orayı. Demek adam istememiş kapattırmış penceresini. Bi de usuldur damın suyu adama zarar vermeyecek.” (Kaynak Kişi Yapı Ustası Memiş Akçay, Kemer İlçesi)

“Bu kasabada her evin bi bahçesi vardır. Ama bazıları birbirine yakın olur. Adamın arsası, oraya ev yapacak. Yapma diyemezsin. Mecbur kalmış ki yapacak ... Amma ne yap ne et yarım metre bi saçakpayı bırakacaksın. O komşuluğun kuralıdır. Komşuya zarar vermeyeceksin. Onun evine, duvarına, penceresine damla düşmeyecek. Bi de bizim ustalarımızın söylediği pencere pencereye karşı açılmaz. Öyle iş olmaz. Birbirini görmemesi için o. Adamın evinde ailesi var, bakamazsın ona. Gözdür, pencere olursa bakarsın. Anca pencere açmazsan bunu engellersin. Eğer adamlar birbirleri halledemezlerse aralarındaki ihtilafı, muhtar çözerdi. Mahkemeye mi gidecek eski zamanda? Bu pencere açıyo derdi, muhtar da kapattırırdı. Biraz beriden açarsın.” (Kaynak Kişi Yapı Ustası Mustafa Uysal, İbecik Beldesi)

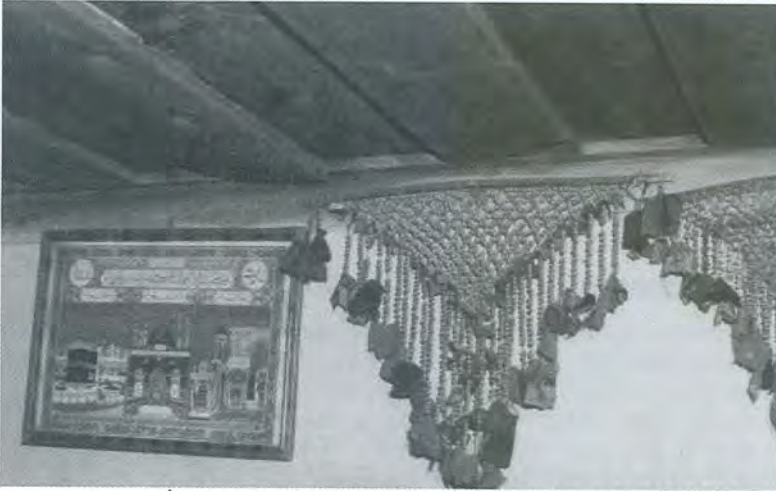
15. İnşaatla İlgili Geleneksel Uygulamalar

Burdur ilinde tespit edilen ve kaynağını Eski Türk inançları ile Anadolu'nun eski kültürlerinden alan inşaatla ilgili bir takım geleneksel uygulamalar temellerin yapımı

sırasında, inşaat esnasında, çatı örtülürken ve eve yerleşirken yapılan pratikler olmak üzere kabaca dörde ayrılabilir.

En yaygın geleneklerden birisi inşaata başlamadan önce yeni yapılan evin hayırlı olması dileğini içeren toplu bir duanın edilmesidir. Salı ve Cuma günleri inşaat başlanması hoş görülme- yen hatta uğursuzluk getireceğine inanılan günlerdir. Salı günü başlanan bir işin hiç tamamlanamayacağına, Perşembe günü yapımına başlanan binanın ise tez biteceğine inanılır. İnşaatın başlaması ve temelin kazılmasından sonra ise bir kurban kesilir. Temel taşları döşenirken kesilen ve kanı temele akıtılan bu kurban yeni yapılan binanın iyilik getirmesi, kaza bela olmaması amacını güden bir adaktır. Genellikle keçi, koyun gibi küçükbaş hayvanlar adak olarak adanır. Kurban kibleye karşı dönülüp, sağ tarafta, binanın köşesine gelecek şekilde kesilir. Kurbanın eti ustalara yedirildiği gibi fakirlere ve komşulara da dağıtılır. Eski ustaların temel çukuruna madeni para attıkları bu mesleği devam ettiren kişiler tarafından bilinmektedir. Tefenni’li yapı ustası Hasan Kuzağı yeni bir bina yapmak amacıyla yıktıkları eski bir evin temel yatağında beze sarılarak temele yerleştirilmiş olan bir Kuran-ı Kerim bulduklarını ifade etmiştir. Temel çukuruna karacaot ya da çöreotu adı verilen bir otun atılması ve bu otun nazarı engelleyip uğur getireceğine inanılması İbecik Beldesinde tesadüf edilen ilginç bir inşaat geleneğidir. İnşaat devam ederken ustaların yapı sahibinden “kürek kalkmıyor”, “çekiç körlendi”, “baca eğri tuttu” gibi çeşitli bahanelerle bahşiş koparmaya çalışması inşaat esnasında uygulanan gelenekler içerisinde zikredilmesi gereken örneklerdir.

Anadolu’nun pek çok bölgesinde olduğu gibi Burdur ve çevresinde de evin damı ya da çatısı yapılırken ustanın çatıya bir bayrak (eskiden kırmızı bir bez) asması binanın tamamlandığına dair bir işarettir. Bu aynı zamanda bahşiş talep etmek manasına da gelir. Bu nedenle bayrağın dikilmesinden sonra ev sahibi oraya basma, çorap, havlu vs. götürüp asar ve ustalar bunları aralarında paylaşır. Bu olay Kemer’de *askı*, İbecik’te *bayrağı takıldı*, Kozağaç’ta *bahşiş* olarak adlandırılır. Evin tamamlanmasından sonra yeni yapılan ev için Mevlit ve Kuran okutulması eve yerleşirken yapılan en önemli pratiktir.

Resim 39- Burdur İli Merkez Büğdüz Köyü-Ev İçerisinde Nazarlık (AEGM Arşivi)

16. Mimari İle İlgili Çeşitli Halk İnanışları

- ✓ Temele karataş konulması iyi değildir.
- ✓ Evin görünen bir yerinden kaplumbağa kabuğu, üzerlik, nazar boncuğu, at nalı asmak, Maşallah yazısını yazmak evi nazardan korur.

- ✓ Gece evden dışarıya kazan verenin kısmeti kesilir.
- ✓ Cuma sabahı evinin kapısını erkenden açanın kısmeti artar.
- ✓ Eşiğe oturulmaz, Şeytan çarpar.
- ✓ Eşiğe oturan “kapıda kalır”, evlenecek eş bulamaz.
- ✓ Eşiğe düşman oturur.
- ✓ Eşiğe oturmak uğursuzluk getirir.
- ✓ Ocaktan alınan kül ayakaltına dökülmez, o küle “Fatma Ananın Uhru” yani unu derler, gece küllüğe ayak basan kişiyi cin bağlar, cinler musallat olur.
- ✓ Ocakta boşuna su kaynatmak iyi değildir.
- ✓ Geceleri değirmenlerde cinler eğleşir.
- ✓ Gece evde tırnak kesmek iyi değildir.
- ✓ Ocağa tırnak, saç atmak iyi değildir.
- ✓ Eve sağ ayakla girilir, sağ ayakla çıkılır.
- ✓ Kapıdan Besmeleyle çıkılır, Besmeleyle girilir.
- ✓ Tuvalette sol ayakla girilir. Sağ ayakla girmek günahtır
- ✓ Tuvalette çok beklemek iyi değildir.
- ✓ Tuvalette konuşmak iyi değildir, günahtır.
- ✓ Tuvalette tükürmek iyi değildir, günahtır.
- ✓ Eğer bir evde büyü varsa, leylek yuvasından bir parça ot alınır, evin içinde yakılır, onun dumanı büyüü uzaklaştırır.
- ✓ Yeni bir eve taşınırken eskisini süpürmek iyi değildir.
- ✓ Her ev sahiplidir, her evin bir yılanı vardır, onu öldürmek iyi değildir.
- ✓ Abdestlikten suyun aktığı yere basmak iyi değildir.

17. Sonuç

Alan araştırması sırasında il genelinde halk mimarisi ürünlerinin hızla yok olmaya yüz tuttuğu hatta bazı bölgelerde tamamen yok edildiği gözlemlenmiştir. Bu çöküşteki en önemli etkenler geleneksel hayat tarzının bitişi, geniş aile düzeninin yerini çekirdek aileye bırakması ve insanların değişen beğeni ve arzularıdır. Bölgeden büyük kentlere ve yurtdışına doğru yaşanan göç olgusu köylerin ve kasabaların boşalmasına neden olmuş; tarım ve hayvancılık gerilemiş; geleneksel üretim tarzı ile ilintili değirmen, ambar, samanlık gibi yapılar işlevlerini yitirerek kaderlerine terk edilmiştir. Eski evler, köy odaları ve camiler ise cazibelerini yitirerek yerlerini modern, ucuz, zahmetsiz malzeme ve tekniklerle inşa edilen betonarme yapılara bırakmıştır. Sayıları çok azalmış olan yapı ustaları ise artık yaşamayan eski bir zanaatın son mirasçılarıdır. Kırsal kesimde halk mimarisi ve mimarlık bilgisi yok olmak üzeredir.

18. Yöresel Yapı Terimleri

Halk mimarisi olgusunun Anadolu coğrafyasının farklı bölgelerinde, farklı şartlarda yeşerip gelişmesinin getirdiği zenginlik ve çeşitlilik, yapı ve yapı sanatı ile ilintili terimlerde de yeknesak bir düzenin oluşmasını engellemiş, aynı veya benzer öğelerin değişik bölgelerde değişik sözcüklerle ifade edilmesi neticesini doğurmuştur. Burdur yöresinde de mimarlıkla ilgili yöreye özgü bir kavramlar silsilesi mevcuttur.

Abdestlik: Ev içerisinde el-yüz yıkanan yer. (Bucak)

Ahar/Ahır/Ahur/Ahurdamı/Ahardamı: Ahır. (Tefenni, Kemer, Gölhisar, Çavdır, Karamanlı, Yeşilova)

Ahur Seküsü: Ahırın yanında yer alan oda. (Yeşilova)

Alacık/Alıcık: Yaylada kullanılan bir cins geçici konut. (Tefenni, Çavdır, Karamanlı, Yeşilova)

Ana: Büyük kerpiç. (Kemer, Çavdır, Yeşilova, Karamanlı)

Ark: Su kanalı. (Kemer)
Aşdamı: Yemek yapılan ve yenilen oda. (Tefenni)
Aşevi: Mutfak olarak kullanılan oda. (Karamanlı)
Ataşlık: Ocak. (Bucak)
Ayakdamı: Taraça (Tefenni)
Ayakyolu: Tuvalet. (Tefenni, Bucak)
Ayazlık: Ev içerisinde el yüz yıkanan yer, abdesthane. (Göhlhisar)
Aygıt: Ahşap malzeme, kereste (Bucak)
Aykırdak: Ahır katında yer alan taşıyıcı direkler. (Karamanlı)
Baba: Kıрма çatılarda kullanılan bir tür ahşap dikme. (Tefenni, Göhlhisar)
Baca: Ocak. (Tefenni, Kemer, Göhlhisar, Çavdır, Karamanlı, Yeşilova)
Bacaduvarı: Ocak örülen, diğerlerine göre daha kalın duvar. (Kemer, Karamanlı)
Bagdatı: Ahşap direklere çıta çıkıp çamurla sıvama yöntemine dayanan bir tür duvar tekniği; bağdadi. (Karamanlı)
Bağdamı: Kerpiç bağ evi. (Kemer)
Bağrıaçık: İki odalı, dış sofalı konut. (Karamanlı)
Barhana: Ev halkı. (Karamanlı, Yeşilova)
Batma: Ahırda yer alan ahşap yemlik. (Bucak)
Battal Taş: Temel yatağına döşenen büyük taşlar. (Karamanlı)
Beşik/Beşik Örtme: Çift pahlı kıрма çatı. (Tefenni, Göhlhisar)
Bort/Bortkapı: Bahçe kapısı. (Karamanlı, Bucak)
Çaşak: Yapı taşlarının toplandığı kayalık yamaçlar. (Bucak)
Çamır: Toprak, su ve samandan elde edilen bir tür harç. (Tefenni, Kemer, Göhlhisar, Karamanlı, Çavdır, Bucak)
Çamırcı: İnşaat işlerinde ustalara yardımcı olan kişi. (Tefenni)
Çarlık: Dam oluğu. (Bucak)
Çat/Çatı/Çatu: Duvar arasında kullanılan ahşap hatıl. (Tefenni, Kemer, Göhlhisar, Çavdır, Karamanlı, Yeşilova)
Çığ: Dam örtüsünde kullanılan bir tür dikenli ot. (Kemer)
Çera/Çıra: Çam ağacının özünden elde edilen bir tür aydınlatma aleti. (Tefenni, Kemer, Karamanlı)
Çilbir: İsket yapılarında direkleri birbirine bağlayan ahşap kuşak. (Kemer)
Çöplen: Dam oluğu. (Karamanlı)
Çörten: Dam oluğu. (Tefenni)
Çörtle: Dam oluğu. (Karamanlı)
Çörtlek: Dam oluğu. (Kemer)
Çörtlen: Dam oluğu. (Çavdır)
Çötlen: Dam oluğu. (Yeşilova)
Cütlek: Dam oluğu (Bucak)
Dal: Mertek. (Kemer)
Dambaşı: Evi oluşturan mekânların, çeşitli günlük faaliyetler amacıyla kullanılan üst kısmı. (Tefenni)
Damev: Kerpiç ev. (Bucak)
Dayak Vermek: Yıkılmaya yüz tutan bir duvarın ağaç payandalarla desteklenmesi. (Tefenni)
Değirman: Su değirmeni (Tefenni, Karamanlı)
Dikme: İsket yapılarında ahşap direk. (Tefenni, Kemer, Karamanlı)
Dilme: (1) Kiremit altı tahtası. (Tefenni) (2) Kereste haline getirilmiş olan ahşap. (Göhlhisar, Karamanlı)
Domuzluk: Su değirmenlerinde çarkın altında yer alan kuyu. (Tefenni)
Döşek: Oda içerisinde yatan yer. (Kemer)

Dünek/Düneklik: Kümes içerisinde tavukların tünemesi için hazırlanmış alan. (Tefenni, Bucak)

Düver: Karadamın yapımı sırasında kullanılan büyük ağaç kiriş. (Tefenni, Kemer, Çavdır, Karamanlı, Bucak)

Eğme: Çam ağacından elde edilen ve alaçık adı verilen konutların iskeletlerinin yapımında kullanılan ahşap elemanlar. (Tefenni, Çavdır, Karamanlı, Yeşilova)

Et Toprak: Kerpiç yapımında kullanılan toprak cinsi. (Yeşilova)

Ev: Oda. (Tefenni, Gölhisar, Karamanlı)

Felik: Helik adı da verilen ve taş duvarlarda duvar arasında dolgu malzemesi olarak kullanılan kırık taşlar. (Bucak)

Gayrak: Bir tür taş cinsi. (Bucak)

Geren: Dam örtüsünde kullanılan bir cins killi toprak. (Tefenni, Kemer, Çavdır, Karamanlı, Yeşilova, Bucak)

Gezleme: Kırma çatılarda mahya ağaçları. (Gölhisar)

Girenlik: Gusülhane. (Tefenni)

Goşa: Karadamda mertek. (Karamanlı, Yeşilova)

Göz: (1) Mimari mekân veya oda. (Tefenni, Kemer, Karamanlı, Bucak). (2) Duvar içerisinde lamba koymak amacıyla kullanılan küçük niş. (Kemer)

Gözenek: Pencere. (Yeşilova)

Hala/Helâ: Tuvalet. (Çavdır, Karamanlı, Yeşilova)

Hahevi: Evlerin zemin katlarında yer alan ve dokumacılık yapılan mekân. (Tefenni, Karamanlı)

Hanay/Haney: Sofa. (Tefenni, Kemer, Gölhisar, Çavdır, Karamanlı, Bucak)

Hayat: Etrafı kerpiç ya da taş duvarla çevrili, günlük hayata dönük bir takım işlerin ve kışa hazırlık faaliyetlerinin yürütüldüğü avlu. (Tefenni, Çavdır, Karamanlı, Yeşilova)

Hayıt: Karadam yapılırken merteklerin üzerine yerleştirilen bir cins saz. (Tefenni)

Hayrat/Hayratlık: (1) Çeşme. (Tefenni) (2) Çamaşırhane. (Kemer)

Helik/Hellik: Taş duvarlarda duvar arasında dolgu malzemesi olarak kullanılan kırık taşlar. (Tefenni, Kemer, Gölhisar, Çavdır, Karamanlı, Yeşilova, Bucak)

Holluk: Kümes içerisinde tavukların yumurtlaması için hazırlanmış alan. (Tefenni)

Horasan: Bir tür harç. (Bucak)

İdare: Bir tür lamba (Kemer)

İsket: Ahşap karkasın arasının kerpiç bloklarla doldurulması yöntemine dayanan bir tür duvar tekniği. (Tefenni, Kemer, Karamanlı, Bucak)

Kabak: Sağlam olmayan zemin. (Tefenni)

Kabıkdam: Bağ evi. (Çavdır)

Kandil: İçerisinde gazyağı yakılan aydınlatma aleti. (Karamanlı)

Karabina: Geleneksel inşa teknikleri ve malzeme ile inşa edilmiş olan her türlü yapı. (Tefenni)

Karadam: Geleneksel örtü sistemi, düz dam. (Tefenni, Karamanlı)

Karadüzen: Kerpiç ya da taş malzemeye dayalı geleneksel inşa yöntemleri. (Tefenni, Karamanlı)

Karaörtü: Geleneksel düz toprak dam. (Tefenni, Kemer)

Karayapı: Geleneksel inşa teknikleri ve malzeme ile inşa edilmiş olan her türlü yapı. (Tefenni, Kemer)

Kargı: Karadamın yapımı sırasında merteklerin üzerine döşenen bir tür saz. (Karamanlı)

Karnıyarık: Dört odalı ve orta sofalı konut. (Karamanlı)

Kazık: Duvar örgüsü içerisinde duvara dik gelecek şekilde yerleştirilen kerpiç. (Tefenni, Kemer, Karamanlı)

Kenef: Tuvalet. (Tefenni, Kemer, Bucak)

Keniş: Kiriş. (Tefenni, Yeşilova, Bucak)
Kerit: Sağlam zemin. (Tefenni)
Kerpiç Keskme: Kerpiç imal etmek. (Tefenni)
Kesik: Temel çukuru. (Çavdır, Bucak)
Kılhaba: Yaygı olarak kullanılan kıldan dokuma çul. (Karamanlı)
Kirellik: Zemin katta yer alan ambar veya depo olarak kullanılan oda. (Bucak)
Kocakapı: Bahçe kapısı. (Göhlhisar)
Kofa/Kova/Gova: Karadam yapılırken merteklerin üzerine basılan bir cins dikenli ot. (Tefenni, Kemer, Karamanlı)
Kolduvarı: Ocağın yapılacağı diğerlerine göre daha kalın duvar. (Göhlhisar)
Köpekçenesi: Taş duvar örülürken taşların birbirine kilitlenmesi. (Göhlhisar)
Köşetaşı: Binaların köşelerine yerleştirilen büyük boyutlu düzgün taş. (Kemer, Göhlhisar, Karamanlı)
Köşk/Köşkü: Evlerin üst katında yer alan çıkma. (Karamanlı, Göhlhisar, Çavdır)
Kuşak: Taş yapılarda duvar örgüsü içerisinde kullanılan ahşap hatıl. (Göhlhisar, Bucak)
Kuzu: Küçük kerpiç. (Kemer, Çavdır, Karamanlı, Yeşilova)
Küllük: Evlerin bahçesinde kül dökülen alan. (Tefenni, Çavdır, Karamanlı, Bucak)
Küveki/Köveki: İşlenmesi kolay olan ve zamanla sertleşen bir tür beyaz taş. (Göhlhisar, Yeşilova)
Mağza: Konutların zemin katında yer alan ve kiler olarak kullanılan mekân. (Göhlhisar)
Makat: Sedir. (Tefenni, Yeşilova, Bucak)
Manca: Kerpiç yapımında kullanılan bir tür toprak. (Karamanlı)
Maşala: Çam ağacından çıra. (Yeşilova)
Memişhane: Tuvalet. (Çavdır, Bucak)
Merdiman: Merdiven. (Karamanlı)
Merdivan: Merdiven. (Kemer, Karamanlı, Yeşilova)
Mertek: Karadam yapılırken düver ağacı adı verilen büyük ağaç kırımların üzerine onları dik açılı ile kesecek şekilde yerleştirilen ağaç elemanlar. (Tefenni, Kemer, Çavdır, Karamanlı, Bucak)
Mesit: Karadamin yapımı sırasında kullanılan büyük ağaç kırımlar, düver. (Karamanlı)
Mih/Muh: İnşaatlarda kullanılan demirci yapması büyük çivi. (Göhlhisar, Bucak)
Mınar/Bınar: Çeşme, pınar. (Kemer)
Mine: Temel çukuru. (Çavdır)
Musandır: Ahşap dolap. (Karamanlı, Bucak)
Ocakbaşı: Ocak. (Kemer, Karamanlı)
Ocaklık: Hayatta bulunan büyük ocak. (Tefenni, Göhlhisar, Yeşilova)
Ocaklık Duvarı: Ocak örülen diğerlerine göre daha kalın duvar. (Yeşilova)
Oda: Köy ya da mahalle odası. (Tefenni)
Öküleme: İnşaatla kullanılmaya uygun büyük ağaç kütüğü. (Tefenni, Kemer, Çavdır, Karamanlı)
Ören: Harçsız kuru duvar. (Bucak)
Örtme: Binanın üstünü örten çatı. (Tefenni)
Öz: Karadam yapılırken atılan büyük ağaç kırımlar. (Yeşilova)
Özlük: Kerpiç ya da çamur harç yapımında kullanılan toprak. (Tefenni, Karamanlı)
Palatır: Ardıç ağacının balta ile yarılmasıyla elde edilen ve merteklerin üzerine serilen ağaç kaplama. (Kemer)
Pardı: Merteklerin üzerine yerleştirilen yarılmış ağaçlar veya dallar. (Çavdır, Yeşilova, Bucak)
Payanta: İsket yapılarda çapraz ahşap bağlar. (Karamanlı)
Pinnik: Kümes(Tefenni, Karamanlı)

Sacak: Üçayak. (Bucak)
Salgılık: Alt ve üst kat arasında atılan ağaç taban kirişleri. (Tefenni)
Sallama: Kıрма çatılarda mertek. (Göhlhisar)
Sarınç/Sarınç: Sarnıç. (Tefenni, Kemer, Bucak)
Seren: (1)Yazlağı adı verilen açık sofanın örtü sitemini taşıyan ağaç direkler. (Tefenni) (2) Ahşap raf. (Göhlhisar, Bucak)
Sergi: Dam yapımında kullanılan kare kesitli ahşap kiriş. (Göhlhisar)
Soku: Dibek taşı. (Bucak)
Suluk: Ev içerisinde el yüz yıkanan yer, abdesthane. (Göhlhisar, Bucak)
Sütlük: Süt ve süt ürünlerinin muhafaza edildiği küçük ahşap dolap. (Tefenni, Kemer, Bucak)
Şavk/Şavklık: (1)Çıra. (Kemer) (2) Lamba (Bucak)
Şerbetlik: Duvar nişi. (Yeşilova)
Tahtalı: Sofa(Yeşilova)
Terslik: Bahçede gübre yığılan alan. (Tefenni, Bucak)
Tırkaz: Zemin katta yer alan kışlık büyük oda. (Karamanlı)
Tırnak: Ahşabın üzerine sıva tutması amacıyla malayla yapılan çizgiler. (Tefenni)
Topanörtü: Dört yöne eğimli kırma çatı. (Göhlhisar)
Tura Tahtası: (1) Bahçe duvarlarının üzerine kerpicing erimesini önlemek amacıyla yerleştirilen tahtalar. (Tefenni) (2) Ahşap raf. (Bucak)
Uzun: Duvar örgüsünde duvara paralel olarak yerleştirilen kerpiç. (Kemer)
Yan: Duvar örgüsü içerisinde duvara paralel olarak yerleştirilen kerpiç. (Tefenni, Karamanlı)
Yarma: Merteklerin üzerine yerleştirilen yarılmış ağaç parçaları veya ağaç kabukları. (Tefenni, Karamanlı)
Yazgı: Oturmak amacıyla kullanılan kıldan dokuma çul. (Tefenni)
Yazlağı: Üç tarafı açık çıkma. (Tefenni, Yeşilova)
Yemleç: Ahşap yemlik. (Karamanlı)
Yerev: Tek katlı konut. İki katlı konutlarda zemin kat. (Kemer, Karamanlı, Yeşilova, Bucak)
Yerkatı: Konutların zemin katı. (Göhlhisar)
Yerli: Geleneksel oluklu kiremit. (Tefenni, Göhlhisar, Yeşilova, Bucak)
Yığı: Yuvak taşı. (Bucak)
Yırtma Tahta: Çıralı ağaçların yarılması ile elde edilen çatı örtüsü, pedavra. (Göhlhisar)
Yugu: Yuvak taşı. (Tefenni, Kemer, Karamanlı, Yeşilova)
Yunak: Çamaşırhane(Tefenni)
Yungu: Yuvak taşı. (Çavdır, Yeşilova)
Yüklük: İçerisine yatak, yorgan vs. konulan ahşap dolap. (Göhlhisar, Karamanlı)
Yümelik: (1) Çamaşırhane (Tefenni). (2) Banyo yapılan mekân. (Karamanlı)
Zarağacı: Hanayın ahşap dış kaplaması. (Çavdır)
Zavlak: Ahşap pencere parmaklığı. (Yeşilova)

KAYNAKÇA :

- Acıpayamlı, O. (1976), **Zanaat Terimleri Sözlüğü**, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
 Alsaç, Üstün (1993), **Türk Kent Düzenlemesi ve Konut Mimarlığı**, İstanbul:İletişim Yayınları.
 Anonim (1986), "Burdur", **Yurt Ansiklopedisi**, Ankara: Anadolu Yayıncılık.
 Bektaş, Cengiz (2001), **Halk Yapı Sanatı**, İstanbul:Literatür Yayıncılık
 Çetinor, B. (1991), "Burdur Evleri", **İlgi Dergisi**, 25(65), sf.3-7.
 Çine, H. (2003), **Burdur'dan Damlalar-Folklor (Halkbilimi)**, Burdur: Arzu Ofset ve Reklam Ajansı.
 Davulcu, M. (2005), **Burdur İli Halk Kültürü Alan Araştırması Derleme Notları**, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı AEGM Halk Kültürü Bilgi ve Belge Merkezi (YB.2005.0187)

- Davulcu, Mahmut (2009), “Sakarya Yöresi Kırsal Yerleşmelerinde Konut Mimarisi ve Ustalık Geleneği Üzerine Bir İnceleme”, **Kastamonu Eğitim Dergisi**, 17 (2), 687-706.
- Duru, R. (1995), “Göller Bölgesi’nde Neolitik Köyden Kasabaya Geçiş”, **Tarihten Günümüze Anadolu’da Konut ve Yerleşme**, İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları.
- Duru, R. (1996), “Burdur Bölgesi Neolitik Çağ Mimarlığı ve Anadolu’daki Çağdaşları Arasındaki Konumu Hakkında”, **Adalya-I**, İstanbul: Vehbi Koç Vakfı Yayınları,
- Erken, S. (1972), “Burdur’da Eski Bir Türk Evi”, **Önasya Dergisi**, 7(74), sf.51-58
- Günay, Reha (1999), **Türk Ev Geleneği ve Safranbolu Evleri**, İstanbul:Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları.
- Hasol, D. (1990), **Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü**, İstanbul: Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları.
- Oğuz, Burhan (2001), **Türkiye Halkının Kültür Kökenleri. İnşa, Isıtma ve Aydınlatma Teknikleri**, İstanbul: Anadolu Aydınlanma Vakfı Yayınları.
- Saatçi, Suphi (1997), “Halk Mimarisinin Halk Bilimi Açısından Değerlendirilmesi”, **V. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Maddi Kültür Seksiyon Bildirileri**, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Sözen, M.-Eruzun, C., (1992), **Anadolu’da Ev ve İnsan**, İstanbul: Emlak Bankası Yayınları.
- TC. Burdur Valiliği Resmi İnternet Sitesi, (<http://www.burdur.gov.tr>)

KAYNAK KİŞİ LİSTESİ					
Adı-Soyadı	D. Tarihi	Doğum Yeri	Mesleği	Eğitimi	Meden Hali
Memiş AKÇAY	1939	Kemer İlçesi Merkez	Yapı ustası	O.Y.Y.*	Evli
İbrahim BAKAN	1917	Denizli İli Kızılhisar Köyü	Yapı ustası, marangoz, demirci	O.Y.Y.	Dul
Mustafa DEMİROK	1941	Çavdır İlçesi Kozagaç Beldesi	Yapı ustası	İ.O.	Evli
Hasan KUZAĞI	1935	Tefenni İlçesi Merkez	Yapı ustası	İ.O.	Evli
Nasuh ÖZEKİNCİ	1927	Karamanlı İlçesi Dereköy	Yapı ustası	O.Y.Y.*	Evli
Gülsüm TEKİN	1933	Karamanlı İlçesi Merkez	Ev hanımı	O.Y.Y.	Evli
Ramazan TEKİN	1926	Karamanlı İlçesi Merkez	Yapı ustası	O.Y.Y.	Evli
Emin UYSAL	1960	Göhlhisar İlçesi Yeşildere Köyü	Yapı ustası	İ.O.	Evli
Mustafa UYSAL	1950	Göhlhisar İlçesi Yeşildere Köyü	Yapı ustası	İ.O.	Evli
Ramazan YILMAZ	1937	Bucak İlçesi Kocaaliler Beldesi Kavacık Köyü	Yapı ustası	İ.O.	Evli

* O.Y.Y: Okuma yazması yok, İ.O: İlkokul Mezunu, O.M.: Ortaokul Mezunu, L.M.: Lise Mezunu, Ü.M.: Üniversite Mezunu

* O.Y.Y: Okuma yazması yok, İ.O: İlkokul Mezunu, O.M.: Ortaokul Mezunu, L.M.: Lise Mezunu, Ü.M.: Üniversite Mezunu

BURDUR İLİ HALK MÜZİĞİ

“BURDUR’A ÖZGÜ ÖTKÜ ÇALGILARDAN SİPSİ, ÇİFTE SİPSİ, ORTA KABA ZURNA, KABAK KEMANE VE ÜÇ TELLİ CURA ÜZERİNE BİR İNCELEME”

Tanju OZANOĞLU

Burdur ilinde; kapalı alanlarda, oda sohbetlerinde icra edilen çalgılar, üç telli cura (kopuz) , bağlama, def ve darbuka’dan oluşmakta, açık alanlarda davul ve zurna birlikte icra ederek genellikle yöresel oyunlarda kendisini göstermektedir.

Burdur ili ve ilçelerinde kapalı alanlarda ve açık alanlarda kullanılan çalgıların organoloji bakımından incelenmesi;

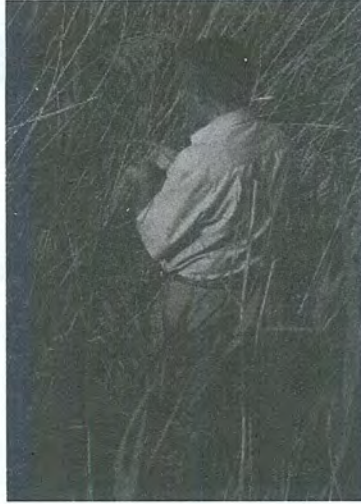
Sipsi ve Çifte sipsi:

Burdur, Gölhisar’a bağlı Dirmil kasabası “ **Teke Yöresi**” oyun ve türküleriyle ün salmıştır. Yörede yapılan düğünlerde ve aile toplantılarında teke oyunlarına ve türkülerine geniş yer verilir. Teke bölgesi, Yörüklerinin yıllardır ellerinden düşürmedikleri, hatta adeta yaşam biçimi olarak kabul ettikleri ve yöre müzik folklorunda çok önemli bir çalgı olan sipsi kelime olarak da çeşitli anlamlarda kullanılmaktadır. Dirmil yöresinde ve Çavdır’da dilli düdük adı da verilen sipsi ile çalınan oyun havalarına Burdur, Tefenni, çavdır yöresinde “ sipsi ya da sipsi havası” denilmektedir.

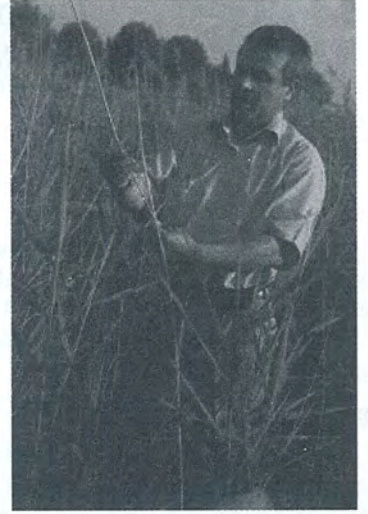
Sipsi, Türk halk müziği nefesli çalgıları içinde en küçük tiz volüme sahip olan çalgılardan biridir. Dirmil yöresinde ve çavdır’da dilli düdük adı da verilen sipsi ile çalınan oyun havalarına Burdur, Tefenni, Çavdır yöresinde “ sipsi ya da sipsi havası “ denilmektedir. Sipsi, perde deliklerinin bulunduğu gövde ya da yöredeki tabirle “ Gödle” ve sesin çıkartılmasını sağlayan ağızlık yine yöredeki tabirle “ cuk- cuk dediğimiz iki kısımdan oluşur. Sipsinin gövde kısmı yörede “ Demir kargı “ denilen sert su kamışından yapılmakta, sipside kullanılan kargılar direk suyun içinde değil, suyun kenarında suyla beslenen, dikenli çöğürlerin içinde yetişen birkaç yıllık olan kargılardır. Kargılar tamamen yaş iken kesilmez gövdesinde biraz kuruması beklenir. Kargının çok sert kalem gibi düzgün, bombesiz, iç ve dış çapları uyumlu olması ve yöredeki tabirle “ Algın “ olması gerekmektedir. Algın olması demek, kargıyı gerektiği şekilde temizleyip yaptıktan sonra, ağızlık olmadan üflendiği zaman ıslık gibi temiz veriyorsa o kargının iyi yani Algın olduğu anlamına gelmektedir.

Sipsinin gövdesi gibi ağızlık yani cuk-cuk kısmı da kargıdan yapılır ve cuk-cuk kısmı sipsi için çok önemlidir. Çünkü ağızlık yapılan kamışın cinsi, boyu, sesin titreşimini sağlayan kapakçığın ince ya da kalın oluşu, sazın hem niteliğinde, hem de akordunda çok etkilidir. Ağızlığın yapımı çok önemlidir ve herkes ağızlık yapamamaktadır. Ağızlık ve gövde kısımları birbirinden ayrılır, aynı ağızlık uygun olan başka bir gövde üzerinde de kullanılır. Sipsinin ses genişliği 1 oktavdır ve enstrümandaki en önemli özellik, nefesle ve ağızlık üzerine dişle yapılan baskı yoluyla elde edilmesidir. Sipsi yöresinde tek çalındığı gibi, birden çok kişiden oluşan guruplar halinde de icra edilir. Gurup halinde icrada bütün sipsiler aynı ezgiye çalabildiği gibi, kimi dem tutarken kimi de ezgiyi çalmaktadır.

Burdur ilinde, Bucak kazası ve bazı yörelerinde ağızlık ve gövde kısımları tek kamıştan yapılan ve adına “ Bucak Sipsisi “ de denilen çeşitleri de görülmüştür. Bu tür sipsiler ağızlarının bozulması halinde çalınamamakta olup, kullanılmamaktadır. Bu yüzden, ağızlık ve gövde kısımları ayrılan sipsiler tercih edilmektedir.

**001- Sipsi yapımı için göl kenarından
Kamış, kargı seçiminin yapılması**

**002- sipsi ağızlığının (cuk cuk)
seçilmesi.**

Bir diğer tür olarak çifte sipsi karşımıza çıkmaktadır, eskiden teke yöresinde delikleri ve ölçüleri aynı olan iki sipsi yan yana iple bağlanarak çalınır, buna “**çifte sipsi**” de denilirdi. “ Derelerde ve tarlalarda bulunan kamışlar tamamen yaş iken çabuk buruştuğu için kesilmez ve kendi kendine kurması beklenir.

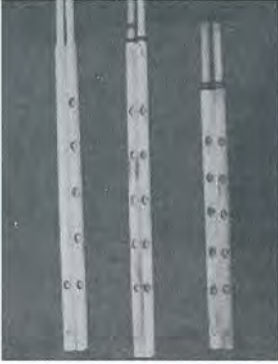

**003 - (Gölden kesilen kamışların, sipsi için en uygun olan boğumlarının
Tespiti, yapım hazırlığı)**

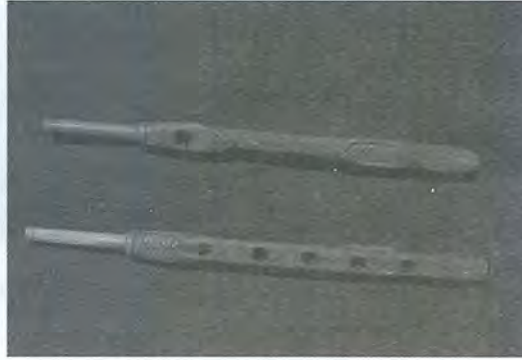
Toplanan 3-5 yıllık bu kamışlar güneş görmeyen bir yerde saman ve talaş içinde tamamen nemini alması için kurumaya bırakılır. Böylece yavaş yavaş kurumaya bırakılan kargıların buruşması ve deforme olması önlenir. Sipsinin gövde kısmı 5-6-7 mm çapındaki

demir kargıdan oluşur. 20-25 cm arasında değişen kargılar artık kenarından düzgün şekilde 15-20 cm olarak kesilir. İçi boş bir boru haline gelen kamışın içerisindeki pamuk benzeri yumuşak zarı ince bir çubukla temizlenir, kamıştan iyi ses elde etmek için bu zarın temizlenmesi gerekmektedir. Daha sonra perdelerin yerleri ölçülü bir şekilde işaretlenir ve 4 mm çapındaki yuvarlak ucu sivri bir şişi ateşte kızdırarak işaretlenmiş olan perdelerin üzeri yakılarak delinir ve içinin çapağı temizlenir.

Sipsinin perdeleri delip, temizlendikten sonra “ alaeğri “ yapılır. Alaeğri günümüzde kiraz ağacı kabuğundan, eskiden dikenli bir ağaç olan çöğürden yapılırdı. Kıpırmızı ve dikenli bir ağaç olan çöğürün dalları ilkbahara girmeden çubuk olarak kesilir. Sipsinin kalınlığına göre çıkartılır, içindeki etli kısım çıkartılır, asıl dışarıdaki kabuk kısmı kalır, Ağaç gövdesinden çıkarıldıktan sonra 10 yıl sonra dahi kullanılabilen alaeğri sipsinin üzerine süs diye konulduğu gibi sağlamlıkta yararır. Sipsi yapılan kargıların iç çapları fazla geniş olmaması gerekir. Geniş iç çaplı sipsilerin sesleri net çıkmaz, bu icracının saza hâkimiyeti bakımından da dezavantajdır. İç çapları 4-5-6 mm olan sipsiler ideal ölçülerdir ve akorda göre iç çaplarda değişebilir.

*004 (Artık kaybolmuş ve
Kullanılmayan çalgılardan çifte sipsi)*

005 (Motifli işlemeli sipsi)

Sipsinin ağızlık kısmı da gövdesi gibi sert su kamışından yapılmaktadır. 4 mm çapındaki ince ve içi boş kargı tek tarafı düzgün olacak şekilde kesilir. Kesilen boru şeklindeki kargıya 1-1,5 mm derinliğinde bir kanal ve 3 cm'lik yatay bir kanal açılır,. Açılan bu kanalın üzerindeki parçaya “ ağızlık kapağı” denilir. Söz konusu kargının içinde çapak ve pislikler olduğundan yine kesilmiş kargı ile içi temizlenir. Daha sonra bu kapağın üzeri keskin bir çakı ile az miktarda üzerinin kabuğu alınacak biçimde kazınır. Daha sonra ateşte kızdırılmış demir parçası ile ağızlık kapağının üzeri ikişer mm arayla çok hafif bir şekilde yakılır. Bunun nedeni ise ağızlığın çalışırken tutukluk yapmasını önlenmektir.

Sipsi ağza alınarak çalınan bir çalgı olduğu için haliyle ıslanacaktır. Islanma sırasında ağızlığın sesi değişmektedir. Bu değişikliği önlemek için ağızlık yarım bardak suyun içine konularak iki üç gün bekletilir. İyi bir ağızlık devamlı olarak çalındıkça oluşur, yeni olan ağızlığı çokça çalmak gerekir. Boyları akortlara göre değişen ağızlıkların üzerine ip dolanır. Bu ip sayesinde ince akort yapılabilir.

Sipsi çalım tekniği

Sipsi icrasında en önemli yer ağızlık kısmıdır. Çalım sırasında gövde ile birleştiği yere kadar ağzın içine alınan ağızlığın açık olan baş tarafı dil veya herhangi bir madde ile

kapatılarak ses elde edilir. Ağızlık kısmının tıkanması bu çalgıda sıkça görülen problemdir. Bu durumun önlenmesi için ağızlığın tıkanmaması için sipsinin ağızlık bölümüne açılan kanaldaki kapağın altına saç kılı geçirilir. Sipsi bir oktav ses sahasına sahiptir ve bu oktav alanı içerisinde üç ses perde deliği olmadan nefesle ve dişlerin yardımıyla elde edilmektedir. Sipsinin ağızlığının alt tarafına bağlanan ip sayesinde ince akort yapma imkânı vardır. Bu ipi yukarı doğru çekerek sesi tizleştirebilir, aşağı doğru çekerek de peşleştirebilir.

06 —Yörede eşlikli sipsi çalma
Geleneği

07- (Sipsi üfleme tekniği)

BURDUR YÖRESİNDE İCRA EDİLEN ÜÇ TELLİ CURA (KOPUZ)

Bağlamada değişik ve üslup tavrı gösteren boğaz havalarının en işlek sazı üç telli veya cura bağlamadır. Küçük olması nedeniyle taşınması kolay ve üç adet telin uyumlu ve kolay akort tutması bakımından tercih edilen üç telli 'de boğaz havaları icra edilir. Üç tellinin bir özelliği icra ederken parmakların kullanılmasıdır. Bu bakımdan bir adı da parmak curasıdır. Gerek değişik düzenlerde, gerekse icradaki tavrı ve üslup ile doğal ve duygusal bir armoni ve çok seslilik meydana getiren Üç Telli ile yörenin tüm ezgileri bir ahenk ile icra edilir.

Burdur yöresinde üç telli cura (bağlama) da yapılan düzenler şunlardır;

1- Kopuz Düzeni

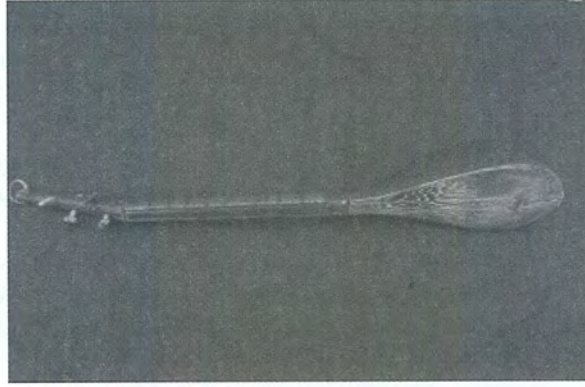
2- Zeybek Düzeni

Burdur yöresinde üç telli curada Anadolu'da oldukça yaygın bir şekilde kullanılan **kopuz düzeni**, Veysel düzeni veya Bağlama düzeni gibi adlarla bilinen düzenin aynısıdır. Fakat çaldığı ezgiler tamamen bilinenin dışında ve kendine özgüdür. Bu düzende kopuzun alt telini **la**, orta telini **Re**, üst telini **mi** sesine akortlanmaktadır.

Zeybek düzeni, bu düzende çaldığı ezgiler ile bölgedeki zeybek ezgilerin zurna ile çalınış şeklini, üç telli kopuzu ile taklit etmektedir.

Bu düzende kopuzun alt telini **la**, orta telini **Re**, üst telini yine **Re** sesine akortlanmaktadır.

Üç telli kopuzun toplam uzunluğu 57 cm.dir. sapı balık sırtı gibi ovaldır. Ses genişliği iki oktavdır. Teknenin dıştan derinliği 12 cm, göğüs tahtasının kalınlığı ise 2 mm.dir. Sap kısmının başladığı yerden tellerin yüksekliği ise 1,5 mm yüksekliğindedir.

008 - (yöreye özgü üç telli cura icra) 009- (Üç telli cura)
Ederken.

Serenler zeybeği üçtelli bağlam ile en iyi şekilde icra edilmektedir.

T R T MÜHÜR DANIŞTIRI KURULU
T H M M MÜHÜR DANIŞTIRI
İNCELEME TARİHİ: 15.04.1990

YÖRE
BURDUR YÖRESİ
KATNAK KÖYÜ
YÖRE EKİPİ
SÖZÜ: 15.04.1990

SERENLER ZEYBEĞİ

İNCELEME
HAYAT ÇİÇEK
SERENLER ZEYBEĞİ
MUTLAKAN
HAYAT ÇİÇEK

guzarır...

NOT: Bu işleme "SCE" projesi kapsamında Dr. Gökhan Çetinkaya tarafından yapılmıştır.

BURDUR YÖRESİNDE KULLANILAN DAVUL VE ÖLÇÜLERİ

Burdur'da açık alanlarda zeybek, teke havalarında orta boy davul kullanılmaktadır. Burdur ili ve ilçelerinde kullanılan davulun bölümleri ve malzemeleri şunlardır;

KASNAK: Derilerin iki taraftan gerilmesini sağlamak için deri çemberleri arasında kalan geniş silindirik şekilde ağaç tabak şeklindedir. Burdur ve ilçelerinde Kasnak genellikle gürgen ve çam ağaçlarından yapılmamaktadır. Kasnağın genişliği 48-50 cm arasındadır.

DERİ: Davulun en önemli kısmı olan deri Burdur yöresinde genellikle keçi veya koyun derisinden oluşmaktadır. Tokmak tarafındaki derinin kalın olması tercih edilmekte buda deri üzerindeki kalınlık kıl bırakmakla elde edilmektedir. Davulun tokmak tarafında genellikle keçi, çibık tarafında koyun derisi gerilmekle birlikte zaman zaman bunun terside görülmektedir. Davula gerilecek deri, hastalısız ve genç hayvan derisi olmalıdır.

ÇEMBER: davul kasnağının her iki tarafından kasnak kenarlarına monte edilerek deriyi germeye yarar. Burdur yöresinde çember kasnakları genellikle gürgen, kızılçık ve dut ağaçlarından yapılmaktadır.

KASNAK BAĞI : (KASNAK BAĞI) Çemberleri sıkıştırmaya yarar, genellikle ketenden yapılma iptir, davul kasnağa geçmiş iki çember vardır, kayışlar, ip gerilip gevşetilerek davulun ses düzeni (akort) sağlanır. Burdur yöresinde kasnak bağlam şekli çapraz şekilde bağlanmaktadır. (şekil)

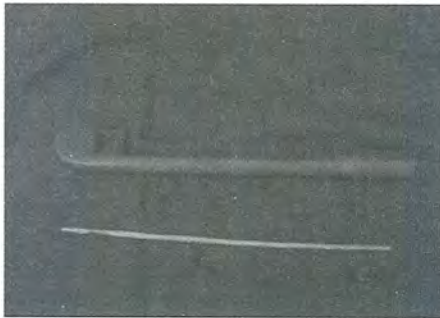

0010- Yöreye ait küçük davul- kasnak İp Bağlanış biçimi

0011- Yöreye ait küçük davul, deri çapının görülmesi.

TOKMAK: Burdur yöresinde davulda daha iyi ses elde etmek için ceviz ve kayısı gibi ağaçlardan yapılma tokmaklar kullanılmaktadırlar. Tokmaklar bölgelere göre kendine has şekilde çeşitlilik göstermiştir. Yöreye ait tokmağın 37-39 cm olarak tespit edilmiştir.

0012- Yöreye ait ceviz ağacından tokmak ve kızılçık dan yapılmış çibık'dan Görünüş

0013- Yörede toplu davul çalma geleneği

BURDUR YÖRESİNDE İCRA EDİLEN KÜÇÜK DAVUL'UN ÖLÇÜLERİ

ÇAP	KASNAK	TOKMAK	ÇUBUK
51 cm	26 cm	37cm	35 cm

ÇIBIK: Tokmağın yardımcısı, tamamlayıcısı olan çubuk ince bir değnektir. Burdur yöresinde kızılçık ağacından yapılan çibık'ın yalgın, olan ağalardan yapıldığı tespit edilmiştir. Yörede kullanılan çibığın uzunluğu 35 cm olarak görülmektedir.

Çubuk deyiminde, birkaç bölgedeki birkaç deyim dışında bütün yurttta “ çibık” şeklinde söylenmektedir. Çibık davulcunun sol elinin baş ve şahadet parmaklarının ucu ile tutularak diğer parmakların yardımı ile çalınır.

BURDUR YÖRESİNE ÖZGÜ ZURNA YAPISI VE ÖLÇÜLERİ

Direk üflemeli çalgıların en yaygın olan zurna, Burdur yöresinde diğer zurnalar göre değişiklik göstermektedir, neredeyse kaval görüntüsüne sahip olan bu çalgı, araştırmaya değer bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Burdur yöresinde zurnanın yapımında kullanışları en makbul ağaç erik ağacıdır. Altı tane üst ve bir alt delikte toplam 7 delik bulunur. Ayrıca diğer bölgelerde kullanılan zurna ağız bölgesinde bulunan (cin veya şeytan) şeytan deliği denilen deliklerinde sağlı sollu almak üzere iki adet bulunmamaktadır.

Başlangıçtan zamanımıza kadar en az değişikliğe uğramış çalgılarımızdandır. Bazı “ anlayan sivrisinek saz, anlamayana davul zurna az, Zurnada peşrev olmaz “ gibi Türk deyimleri, sazımızın devamını ve unutulmamasını sağlamıştır.

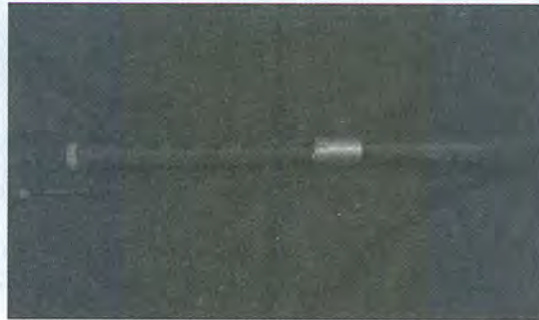
ZURNANIN BÖLÜMLER.

1- Lüle;

Bu kısma lüle denildiği gibi “ etem 1 veya “ metem “ de denilmektedir. Zurnanın nezik kısmının içine geçirilmiş ağaç veya madenden yapılma zıvanıdır. Etem , zurna çalanların çok önem verdiği aletlerden birisidir.

0014-Zurna borusu, erik ağacı
(Burdura özgü dar ağızlı

0015- Burdur yapısı orta kaba zurna.
ve lüle (etem)

2- Nezik ;

Zurnanın ağaç kısmına başka renkte bir ağaçtan yapılmış ve monte edilmiş kısmıdır. Bu zurnanın ağzına kuvvet vererek çatlamasına yardımcı olur.

3-soluk deliği ; (Zurnanın alt tarafındaki neziğe en yakın deliğinin ismidir.

4- Cin şeytan delikleri ; (Zurna borusunun sağ ve sol tarafında açılmış ince deliklere cin ya da şeytan deliği adı verilir.)

5- zurna borusu ; (Zurnanın ses çıkaran geniş ağzına denir)

6- Hava döndüren (Zurnanın deliklerine verilen isimdir.)

7- Avurtluk ; (Etene geçirilen dairemsi bir alettir. Ağaç, kemik ve metalden yapıldıkları olduğu gibi son zamanlarda plastik maddede kullanılmaktadır.)

8- Kamış; Çocukların söğüt ağacından ve cavdır sapından yaptığı düdüklerin aynı olan, ağızlık kamıştan düzülür. İçi delik kamışçık bir süre suda durup yumuşar, sonra bir ucu çakıyla inceltilerek basılır ve diğer ucu etem içine yerleştirilir. İnce ve basılı üst ucu ağza alınır, dudaklar avurtluğa sıkıştırılır ve üflemeyle zurna çalınır.

BURDUR YÖRESİNE AİT ORTA KABA ZURNA ÖLÇÜLERİ;

Zurna:

B Çalgının boyu	A.Ç Çalgının ağız çapı	P.A İki perde arası Mesafe	Ş.P Şeytan delikleri-p
47.5	55	2.7	2

0016- Burdur yöresine ait toplu çalma geleneği.

0017- Yöreye ait zurnanın mahalli sanatçı Tarafından icrası.

Burdur yöresinde açık havada oynan teke ve zeybek oyunlarında zurna çalma geleneği iki davul iki zurna ya da üç davul üç zurna biçiminde olmaktadır. Bu şekilde yapılan icralarda bir zurnacı dem tutarken diğer iki zurnacı sola yapmakta bazen çift ya da üçlü zurnacı aynı çalgıyı icra etmekte ve çok uyumlu ve değişik bir renk elde edilmektedir. Bunun yanında tek zurna ve tek davulla da çeşitli oyunlar oynatmak yanında çiftli ve üçlü zurna ahengini hiçbir zaman vermemektedir.

BURDUR YÖRESİNE ÖZGÜ KABAK KEMANE VE ÖLÇÜLERİ

Türk Halk Müziğimizin telli, yaylı ve deri kapaklı sazlarımızın tek örneğidir. Kabak Kemanede kullanılan kabak bitkisi eski zamanlarda kap vazifesi görmüş, içine yiyecek ve içecek maddeleri konulmuş, bu maddelerin taşınması ve saklanması için kullanılmıştır.

Burdur yöresinde kullanılan Kabak Kemane yapısı; yerinde iyice kurutulmuş bir kabağın yaklaşık 1 / 4 kesilerek, yüzeyine gerilen deri ve saptan meydana gelmiştir. Yapımında kullanılan kabağın çok iyi kurutulması sazın verimini arttırmakta yardımcı olur. Kabağın yüzeyinde kullanılan deri büyük baş hayvanların yürek zarıdır.

Burdur da Mayıs ayında dikilen kabak özellikle çalgı yapımında daha verimli olmaktadır. 10-11cm ağız çapı kesilen kabak'ın derinliğinin de fazla olmaması gerekiyor, derin olduğu takdirde icra esnasında yankılanma oluşmaktadır. Kabak kemanede sap kısmının ağacı genellikle ardıc ağacı kullanılıyor, bunun yanında akmeşe ve kelebek ağaçları da tercih edilmektedir. Genellikle sapta kullanılan burgular daha sert olan şimsir ya da akmeşe ağaçları tercih edilmektedir.

Burdur yöresinde yapılan kabak kemanede kabağın içindeki elyafı madde yumuşak doku fazla temizlenmiyor çünkü kabağın içindeki elyafı doku kabakta yumuşak ve güzel bir ton çıkmasını sağlıyor, ancak kabağın içi tam olarak temizlendiğinde çalgıyı icra ederken daha sert bir ses elde ediliyor, bu nedenle kabak kemane yaparken kabak içindeki elyaf fazla temizlenmiyor. **Slayt. 0018.**

0018-Kabağın 10-11cm kesilen çap
Yüzeyinin içinin kabaca çekirdeklerinden
Temizlenmiş biçimi.

0019- Diz destek çubuğunun sap
kısmına ayarlanması.

8 mm açılan burlu yatağı açılan sapla kabağın birleştigi üst eşiğin olduğu yer eğimli ve 2 cm geride olması gerekmektedir. Aslında orijinali tahta olan destek çubuğu daha sonra tel takıldığında ağacın bükülmesinin önlenmesi, çalgıda ağırlık olması ve dizde daha çok sabitlenmesi için demir haline dönüştürülmüştür. **Slayt .0019**

0020- Destek çubuğun kabak içi ve sap kısmına takılması

0021- kabağa yürek zarı takılırken

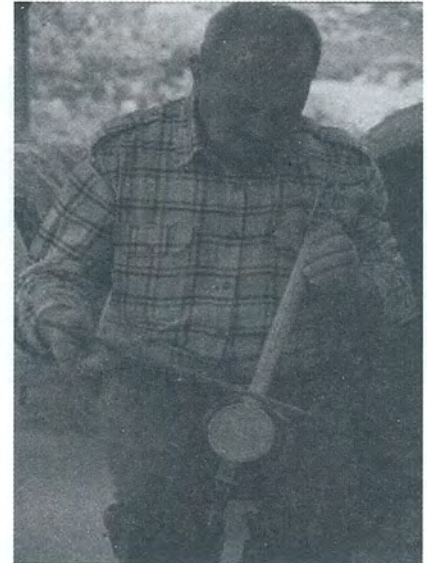
Kabağın 1/4 oranında açılmış kısmına yürek zarı yapıştırılmaktadır. İşlemden önce yürek zarı su dolu bir kapta bir süre ıslatıldıktan sonra işlem yapılmaktadır. S Kabağın sap kısmıyla bileşen yeriyle sap baş eşik arasında uzunluk 31 cm. kabağın ses köprüsü ile sap baş eşik arası 33 cm olmaktadır.

Kabak kemane yayı kelebek ağacından oluşmakta, genellikle atkuyruğu kılı kullanılmaktadır. Yayın boyu 60-65 cm arasında değişmektedir. Kabak kemanede kullanılan teller alt tel 020 mm -orta tel 030 mm- üst tel 030 mm üzerine sarılmış sırma tel sen oluşmaktadır.

KABAK KEMANE ÖLÇÜLERİ VE AKORTLANMASI

0021- Diz destek çubuğunun kabak arasındaki Eğiminin ölçününün yapılması.

0022-Kabak kemane icra ve yay çekiş biçimi

TEKE YÖRESİ TÜRKÜ VE OYUN HAVALARI

Yörenin her kesiminde ezgi yönünden çok zengin olan türkü ve oyun havalarını şöyle sıralayabiliriz

- * Gurbet Havaları
- * Teke Zortlamaları
- * Teke zeybekleri
- * Boğaz havaları

1- Gurbet Havaları

Burdur ve teke yöresinin müzik folklorunda karakteristik bir yeri olan “ Gurbet Havaları” yöre halkının çeşitli sosyal olaylara karşı fazla duyarlılığını simgeler. Konularda gurbet, ayrılık konularını işleyen gurbet havaları özlem, ölüm ve yiğitlik konularıyla yoğrularak ezgilenmiştir.

Gurbet havaları genellikle kaval, sipsi, kabak kemane, üç telli cura yada bağlama ile eşlik edilir. Bu türün örnekleri seslendirilirken çalgıyla ya ezgiyi aynen çalarak ya dem tutarak ya da bir çeşit ritmik motifle eşlik edilir. Teke yöresinde gurbet havalarının sonuna oyun havası niteliğinde çalgısal bir kesim olan “ Kesinti”ler eklenir.

2-Teke Zortlatması

Türe adını veren “ Teke zortlatması” deyiimi ise şuradan gelmektedir. Yörede çok yaygın olarak beslenen keçinin erkeğine teke denilmektedir. Bu hayvanların özellikle eşleme zamanında yaptığı sıçramalar ve hareketler bu türün oyunlarına yansımıştır. M.sarısözen teke yöresinde 9/16 lık usulle “ gakkili havası “ dendiğini belirtmiştir.

T R T MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
T H M REPERTUAR No : 408
İNCELEME TARİHİ :

YÖRE
BURDUR
KAYNAK KİŞİ
AHMET TURGUT ve YÖRE EKİBİ
SÜRE :

TEKE ZORTLATMASI

DERLEYEN
BİRSEL ACAR

DERLEME TARİHİ

NOTALAYAN
YÜCEL PAŞMAKÇI

3- Teke Zeybekleri

Ölçüsü 9/8 lik olup, teke zortlatmasından biraz daha ağır oynanır.

T R T MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
T H M REPERTUAR SIRA No: 366
İNCELEME TARİHİ : 26.1.1984

YÖRESİ
BURDUR- KOZAĞAÇ
KİMDEN ALINDIĞI
FAİK İNCE SAKİR ÖZYURT
SÜRESİ : 180

DERLEYEN
HAMİT ÇİNE

DERLEME TARİHİ

TEKE ZEYBEĞİ

NOTAYA ALAN
SALİM URHAN

4- Boğaz Havaları

Etnik ve ilkel bir yapıya sahip olan Boğaz başparmak ile gırtlak üzerine değişik tonlarda ses baskıları yaparak, boğazdan çıkan sesleri bir müzik meydana getirmek suretiyle gerçekleştirilir. Değişik olayları değişik ezgisel yapılarıyla anlatan boğaz havaları, çalıcının ustalığı ve yorumu ile ayrı bir anlam ve eğer kazanır. Boğaz havaları Teke yöresinin her kesiminde çeşitlilik gösterir. Boğaz havaları daha sonra kavala ve bağlamaya uygulanmış, böylece gırtlak boğaz çalanlar azaldıkça, yaşı ilerlemiş olanlar bağlama ve kaval ile boğaz havalarını devam ettirmişlerdir.

0022-Burdura özgü oda sohbetlerinde icra edilen sipsi, üç telli cura, Kabak kemane ve bağlama, çalma geleneği

023-teke zortlatması, teke zeybeği yöreye özgü havaların çalındığı ve Sadece Burdura özgü toplu ve tek elde oynama geleneği.

BURDUR YÖRESİNE AİT HALK MÜZİĞİ EZGİLERİ

TAT MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
THM 185-1 / 4 / 1973

YÖRESİ
BURDUR / Tefenni

KİMDEN ALINDIĞI
AHMET YAMACI

SÜRE :

DERLEYEN
AHMET YAMACI

DERLEME TARİHİ

NOTAYA ALAN
AHMET YAMACI

MENEVŞESİ TUTAM TUTAM (Teke zotlatması)

(Saz.....)

ME NEV ŞE Sİ TU TAM TU TAM
A RA Sİ NA GÜL LER KA TAM

Nice gurbet elde yatam

Bağlantı { Engel menevşelim engel
Zülüfleri çengel mengel
Aramıza girdi engel

Menevşe kokulu yârim
Kime arzedeğim hâlim
Elimden aldılar yârim
(Bağlantı)

Menevşesi boyun eymiş
Yapracığı suya değmiş
Allı yeşil fıstık geymiş
(Bağlantı)

Menevşesi biçim biçim
Ben ağlarım senin için
Çektiklerim kimin için
(Bağlantı)

TRT. MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
THM. No: 276 - 9.6. 1973

YÖRESİ
TE FENNİ

KİMDEN ALINDIĞI
AHMET YAMACI

SÜRE

BAHÇALARDA BİR KUZU

(TEKE ZOTLATMASI)

DERLEYEN
MUZAFFER SARISÖZEN
DERLEME TARİHİ

NOTAYA ALAN
MUZAFFER SARISÖZEN

BAH ÇA LAR DA BİR KU ZU ÇAN GAL MAN GAL

BOY NU ZU ----- SEN KO YU NOL BEN KU ZU

AL DA TA LIM ŞU KI ZI -----

2

BAHÇALARDA MOR MENİ
VEREM ETTİN SEN BENİ
NASIL VEREM OLMAYIM
HERKES SEVİYOR SENİ

3

BAHÇALARDA GÜL VARI
VAR GİT ELLERİN YARI
SEN BANA YAR OLMAZSIN
YÜZÜME GÜLME BARI

TRT. MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
THM. No: 434 - 22.6.1973

YÖRESİ
TEFENNİ

KİMDEN ALINDIĞI
AHMET YAMACI

SÜRE

DERLEYEN
MUZAFFER SARISÖZEN

DERLEME TARİHİ

NOTAYA ALAN
MUZAFFER SARISÖZEN

ARMUT DALDA ESNİYOR

1. AR MUT DAL DA ES Nİ YOR BİR Bİ Rİ Nİ BES Lİ YOR
2. ÖR DEK SU DA YI KA NIR HEM U YUR HEM U YA NIR
3. ŞU DAĞ LAR MA VIŞ DU RUR GE LE Nİ SA VUŞ DU RUR

ŞU BE NİM GA RİP GÖN LÜM YA Rİ GÖR MEK İS Tİ YÖR
SE NO RA DA BEN BUR DA BU NA CAN MI DA YA NIR
ME RAK ET ME SEV Gİ LİM HAK Bİ Zİ KA VUŞ DU RUR

1
ARMUT DALDA ESNİYOR
BİRBİRİNİ BESLİYOR
ŞU BENİM GARİP GÖNLÜM
YARI GÖRMEK İSTİYOR

2
ÖRDEK SUDA YIKANIR
HEM UYUR HEM UYANIR
SEN ORADA BEN BURDA
BUNA CANMI DAYANIR

3
ŞU DAĞLAR MAVİŞ DURUR
GELENİ SAVUŞTURUR
MERAK ETME SEVGİLİM
HAK BİZİ KAVUŞTURUR

TRT MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
THM REPERTUAR SIRA NO: 575
İNCELEME TARİHİ: 15/III/1974

YÖRESİ
BURDUR-TEFENNİ
KİMDEN ALINDIĞI
AHMET YAMACI

DERLEYEN
M. SARISOZEN

DERLEME TARİHİ

NOTAYA ALAN
M. SARISOZEN

ELİ ELEKLİ GELİN

SÜRESİ :

(118)

(SAZ.....)

E Lİ E LK Lİ GE LİN BAS MA YE LK Lİ GE LİN
EN TA Rİ Sİ TOZ PEM BE VÂ Dİ GÂ RİN VAR BEN DE
TEP Sİ DE Ü ZÜ ME BAK Bİ RAZ DA GÖ ZÜ ME BAK

(SAZ.....)

PA LA ZIM SE LÂM VER DİM AL MA Dİ
HİÇ SÖ ZÜN DE SİN DUR MAZ SİN
" " " EL LER NE DER SE DE SİN

(SAZ.....)

KA TI YÜ RE...K Lİ GE Lİ.....N GÜ ZE LİM
İN SAF YOK MU HİÇ SEN DE.....
SEN BE NİM SÖ ZÜ ME BA.....K " " "

(1)

ELİ ELEKLİ GELİN
BASMA YELEKLİ GELİN (PALAZIM)
SELÂM VERDİM ALMADI
KATI YÜREKLİ GELİN (GÜZELİM)

(2)

ENTARİSİ TOZ PEMBE
YADİĞÂRIN VAR BENDE (PALAZIM)
HİÇ SÖZÜNDE DURMAZSIN
İNSAF YOKMU HİÇ SENDE (GÜZELİM)

(3)

TEPSİDE ÜZÜME BAK
BİRAZDA GÖZÜME BAK (PALAZIM)
ELLER NEDERSE DESİN
SEN BENİM SÖZÜME BAK (GÜZELİM)

YÖRESİ
BURDUR-TEFENNİ
KİMDEN ALINDIĞI
AHMET YAMACI

DERLEME TARİHİ
22/10/1945

NOTAYA ALAN
M. SARISOZEN

SÚRESİ :

(1)
EYLERİM EYLERİM, HANI YAMAN EYLERİM
BEN ÖNÜN İÇİNDE, GÖNLÜM AMAN EYLERİM
SÜSLÜ ALYEM AMAN AMAN EYLERİM

(2)
EVLERİM EVLERİM, HANİ YAMAN KALDIRIM
KALDIRIMDAN DÜŞTÜM, GELİN BENİ KALDIRIN
SÜSLÜ ALYEM AMAN AMAN KALDIRIN.

(3)
EVLERİM EVLERİM, HANI YAMAN BOYUNCA
İÇİNDE YATMADIM, ÜÇ GÜN AMAN DOYUNCA
SÜSLÜ ALYEM AMAN AMAN DOYUNCA.

YÖRESİ
TEFENNİ
KİMDEN ALINDIĞI
AHMET YAMACI
SÜRESİ:

MISIRIMI KAZMALI

DERLEYEN
M. SARISÖZEN

DERLEME TARİHİ
30_6_1947

NOTAYA ALAN
M. SARISÖZEN

MI SI RI MI KAZ MA LI A NEM
MI SI RI MI PA IS A NEM
ÇAR ŞI DAN ÇA AL DIM MI SIR A NEM

BA SI YE SİL YAZ MA LI KIZ LAR
ÇA O PA CI PA RA IS SU MEH
O DA YA SER DİM HA SIR AF FET

LA OĞ LAN LA RI A NEM GA ZE
LE NİN KIZ LA RI A NEM SI RA NA
BE Nİ YAP TIM SA A NEM SA NA

TE YE BAS MA LI
DAN KO CA IS TER
KAR ŞI BİR KU SUR

—1—

MISIRIMI KAZMALI ANEM,
BAŞI YEŞİL YAZMALI,
KIZLARLA OĞLANLARI ANEM,
GAZETEYE YAZMALI.

—2—

MISIRIM ÇAPA İSTER ANEM,
ÇAPACI PARA İSTER,
ŞU MEHLENİN KIZLARI ANEM,
SIRADAN KOCA İSTER.

—3—

ÇARŞIDAN ALDIM MISIR ANEM,
ODAYA SERDİM HASIR,
AFFET BENİ YAPTIMSA ANEM,
SANA KARŞI BİR KUSUR.

TRT MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
THM REPERTUAR SIRA NO: 493
İNCELEME TARİHİ: 22 /11/1978

(1)

DERLEYEN
M. SARISOZEN

YÖRESİ
BURDUR DOLAYLARI
KİMDEN ALINDIĞI
AHMET YAMACI

DERLEME TARİHİ
2 / 6 / 1981

YAYLA YOLLARINDA YÜRÜYÜP GELİR

(TEKE HAVASI ÇEŞİDİ)

NOTAYA ALAN
M. SARISOZEN

SÜRESİ :

YAY LA YOL LA RIN DA YU RÜ
YÜP GE LİR OY GE LİN OY GE LİN
OY GE LİN AL LI ŞAL VA RI NI SÜ RÜ
YÜP GE Lİ RA MA NA MA NA NA MAN
(SAZ.....) BEN VAR MAM O RA LI YA O RA DA DU
RA LI YA AL LAH NA SİP EY LE SİN DA VUL LU ZUR NA LI YA
(SAZ.....)

YAYLA YOLLARINDA YÜRÜYÜP GELİR

(1)

YAYLA YOLLARINDA YÜRÜYÜP GELİR (OY GELİN OY GELİN OY GELİN)
ALLI SALVARINI SÜRÜYÜP GELİR AMAN AMAN AMAN
BEN VARMAM ORALIYA, ORADA DURALIYA
ALLAH NASİP EYLESİN, DAVULLU ZURNALIYA

(2)

YAYLA YOLLARINDA BİTEN NANELER (OY GELİN OY GELİN OY GELİN)
İNCE BELLİ KIZ DOĞURMUŞ ANNELER AMAN AMAN AMAN
BEN VARMAM İNEKLİYE, YOĞURDU SİNEKLİYE
ALLAH NASİP EYLESİN, OMUZU TÜFEKLİYE

(3)

YAYLA YOLLARINDA MENEVŞE AÇMIŞ (OY GELİN OY GELİN OY GELİN)
SEVDİĞİM O GÜZEL DAĞLARA KAÇMIŞ AMAN AMAN AMAN
ÜNLEDİM AYŞE DİYE
ODAYI DÖŞE DİYE
ÜNLEDİM FATMA DİYE
KAŞLARIN ÇATMA DİYE
ÜNLEDİM GÜLSÜM DİYE
YANIMA GELSİN DİYE

TRT MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
THM REPERTUAR SIRA No: 578
İNCELEME TARİHİ: 15. 3. 1974

YÖRESİ
BURDUR
KİMDEN ALINDIĞI
TEPELİ HASAN
SÜRESİ

♩ = 176

İSPANAKTAN EZEL ÇIKAR MERDEME

(Teke Zottlaması)

DERLEYEN
M. SARISOZEN

DERLEME TARİHİ

NOTAYA ALAN
M. SARISOZEN

İS PA NAK TAN E ZEL ÇI KAR
İ RAF TA Kİ Sİ Nİ LE
POR TA KA LIM Çİ ÇE Ğİ

Saz----- 2-1-5-1

MER DE ME 1- A MAN MER DE ME A MAN
2- İ Nİ Nİ Nİ Mİ Nİ LER
3- YOLVE RİN Kİ GE ÇE YİM

Bİ DA NEM MER DE ME A MAN ZÜ LÜF LE Rİ
A MAN GE Nİ LE RA MAN MAN GUR BET JE Kİ
A MAN GE ÇE Yİ MA MAN YA RİM BA NA

TEL TEL ET MİŞ DÖK. MÜŞ GER DA NE YAN DIM GER DA
YA Rİ Mİ N KU LAK LA Rİ Çİ Nİ LER YAN DIM Çİ Nİ
DA RİL Mİ N A Ğİ LAR Nİ İ ÇE YİM YAN DIM Çİ ÇE

Saz-----

NE LER BEN SA NA GEL ME DE DİM AK ŞA MA KAL
YİM BEN SA NA GEL ME DE DİM AK ŞA MA KAL
BEN SA NA GEL ME DE DİM AK ŞA MA KAL

Saz-----

MA DE DİM GO CA KA PI DU RUR KEN BA CA DAN İN
MA DE DİM GO CA KA PI DU RUR KEN BA CA DAN İN
MA DE DİM GO CA KA PI DU RUR KEN BA CA DAN İN

Saz-----

ME DE DİM
ME DE DİM
ME DE DİM

TRT MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
THM REPERTUAR SIRA NO: 707
İNCELEME TARİHİ 4.10.1974

YÖRESİ
BURDUR

KİMDEN ALINDIĞI
TEPELİ MEHMET

SÜRESİ

DERLEYEN
M. SARISÖZEN

DERLEME TARİHİ

NOTAYA ALAN
M. SARISÖZEN

MENDİLİM DİLİM DİLİM
(ZEYBEK)

MEN Dİ LİM Dİ LİM Dİ LİM NER DE
SİN BE NİM GÜ LÜM YAR YA NI MA
GE LİN CE AK LI MA
GEL MEZ Ö LÜM

SAZ

MENDİLİM DİLİM DİLİM

(Sayfa 2)

AL YAZ MA NIN O SAL YA SI
A KÜ ZÜ MÜN KI MI

AL BE Nİ MA NIM VUR YA DU RİM BO SAK YA SI
LI MI

GİT Tİ YA RİM GEL ME Dİ
GÖS -TE Rİ VE RİN YÜ ZÜ NÜ

AL LA HİN DAN BU LA SI
ÇIL DI RI YOM AK LI MI

1
MENDİLİM DİLİM DİLİM
NERDESİN BENİM GÜLÜM
YAR YANIMA GELİNCE
AKLIMA GELMEZ ÖLÜM

2
AL YAZMANIN OYASI
ALNIMA VURDU BOYASI
GİTTİ YARIM GELMEDİ
ALLAHINDAN BULASI

3
AK ÜZÜMÜN SALKIMI
BENİM YARIM SAKLIMI
GÖSTERİVERİN YÜZÜNÜ
ÇILDIRIYOM AKLIMI

YÖRE
BURDUR
KAYNAK KİŞİ
HASAN TEPELİ
SÜRE : ♩ = 104

SERENLER

DERLEME TARİHİ
02. 05. 1946
NOTALAYAN
MUZAFFER SARISÖZEN

(SAZ ...)

SE REN LER SE REN LER YÜK SEK DE
ŞU BUR DUR DAN GE CE GEÇ TİM DE

SE REN LER OF BEN Gİ Dİ YO RUM
GÖR ME DİM OF ON YE RİM DEN

MA MUR OL SUN A MAN Vİ RAN LAR EY
HAN ÇER YE DİM A AN ÖL ME DİM EY

AH RET HAK KIN HE LÂL EY LE DE YÂ REN LER OF
BAŞ ÇEŞ ME DEN SU LAR İÇ TİM DE KAN MA DİM OF

A MAN AL LAH NE DİR BU NUN A MAN
A MAN AL LAH NE DİR BU NUN A MAN

ÇA RE Sİ EY YAK Tİ BE Nİ
ÇA RE Sİ EY YAK Tİ BE Nİ

SERENLER

- 2 -

YÖRE : BURDUR/Aziziye

SERENLER ZEYBEĞİ

DERLEYEN : HAMİT ÇİNE
NOTALAYAN : HAMİT ÇİNE

SERENLER SERENLER YÜKSEK (De) SERENLER (O)
BEN GİDİYORUM MAMUR OLSUN (Aman) VİRANLAR (Ey)
AHRET HAKKINI HELÂL EYLE (De) YÂRENLER (O)

ŞU BURDUR'DAN GECE GEÇTİM (De) GÖRMEDİM (O)
ON YERİMDEN HAÇER YEDİM (Aman) ÖLMEDİM (Ey)
BAŞ ÇEŞMEDEN SULAR İÇTİM DE KANMADIM (O)

BAĞLANTI :
AMAN ALLAH NEDİR BUNUN (Aman) ÇARESİ (Ey)
YAKTI BENİ KAŞLARININ (Aman) KARESİ (Ey)

BAĞLANTI

SEREN : Ağaç direk
MAMUR : Şenlikli
YÂREN : Dost

NOT : Günümüzde (1997 yılı) Serenler türküsünün giriş ve ara sazı olarak yukarıda yer alan "ZEYBEK" çalınmaktadır.

B işaretli "SOL" sesleri; baş parmak ile üst tel çektilerle "Boğma" yapmak suretiyle elde edilir.

TRT MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
THM REPERTUAR SIRA No: 838
İNCELEME TARİHİ : 4. 10. 1974

YÖRESİ
BURDUR

KİMDEN ALINDIĞI
AYSEL KANDEMİR
ZİYNET YENİYAZ
SÜRESİ :

POTİN BAYIM ÇÖZÜLDÜ

DERLEYEN
M. SARISOZEN

DERLEME TARİHİ

NOTAYA ALAN
M. SARISOZEN

PO TİN BA YIM ÇÖ ZÜL DÜ BAÇ LA DA SEV Dİ
PO TİN BA YIM REC İ Sİ PEK TEN VA LI Dİ YÜ BÜL
O DAM KI REC İ Sİ VA LI İ KAY ÇI DE BÜL

ŞİM BAÇ LA BEN GUR BE TE Gİ Dİ YOM
TO PUK TAN BEN SE Nİ SE Yİ YO RUM
YU VA LI BÖY LE GÜ ZEL CÖR ME DİM

AÇ LA DA SEV Dİ ÇİM AŞ LA E Şİ MA MA
GA YET CAN DAN YÜ DO REK LA TEN
BEN A NAM DAN DO GA LI " " " "

NAM MAN ŞAN LI DA ŞAN LI BEN SE 'Vİ YO RUM BİR DE Lİ KAN LI
" "

— 1 —

POTİN BAYIM ÇÖZÜLDÜ.
BAĞLA DA SEVDİĞİM BAĞLA
BEN GÜRBETE GİDİYOM
AÇLADA SEVDİĞİM AÇLA

Bağlantı: - EŞİM AMAN AMAN ŞANLI DA ŞANLI
BEN SEVİYORUM BİR DELİKANLI.

— 2 —

POTİN BAYIM İPEKTEN
KAYDIDA DÜŞTÜ TOPUKTAN
BEN SENİ SEVİYORUM
GAYET CANDAN YÜREKTEN
Bağlantı.

— 3 —

ODAM KİREÇ SIVALI
İÇİ DE BÜLBÜL YUVALI
BÖYLE GÜZEL GÖRMEDİM
BEN ANAMDAN DOĞALI
Bağlantı..

TRT MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
THM REPERTUAR SIRA NO: 845
İNCELEME TARİHİ: 4/10/1974

YÖRESİ
BURDUR

KİMDEN ALINDIĞI
AYŞELİ KANDEMİR
ZİYNET YENİYAZ

KAHVE YEMENDEN GELİR (Hop şınanay)

DERLEYEN
M. ŞARISOZEN

DERLEME TARİHİ

NOTAYA ALAN
M. ŞARISOZEN

SÜRESİ :

(SAZ.....)

KAH VE YE MEN DEN GE LİR
HÜ KÜ MET Ö NÜN DEN GEÇ TİM

KAH VE YE MEN DEN GE LİR BÜLBÜL Çİ MEN DEN
HÜ KÜ MET Ö NÜN DEN GEÇ TİM AL LI DA ŞEM Sİ YEM

GE LİR AK TO PUK BE YAZ GER DAN AK TO
AÇ TİM BEN YÄ Rİ Mİ GÖ RÜN CE BEN YA

PUK BE YAZ GER DAN HER GÜN YABAN DAN GE LİR
Rİ Mİ GÖ RÜN CE YA VUK LÜM DAN VAZ GEÇ TİM

HOP Şİ NA NAY NAY LAY LOM HOP Şİ NA NAY NAY LAY LOM

KA RA LA Rİ BAĞ LA MA KÖ MÜR GÖZ LÜM AĞ LA MA

(1)
KAHVE YEMENDEN GELİR
BÜLBÜL ÇİMENDE GELİR
AK TOPUK BEYAZ GERDAN
HER GÜN YABANDAN GELİR

(Bağlantı)
HOP ŞINANAY NAY LAY LOM
KARALARI BAĞLAMA
KÖMÜR GÖZLÜM AĞLAMA

(2)
HÜKÜMET ÖNÜNDEN GEÇTİM
ALLI DA ŞEMŞİYEM AÇTIM
BEN YÄRİMİ GÖRÜNCE
YAYUKLUMDAN VAZ GEÇTİM

TRT MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
THM REPERTUAR SIRA No: 1020
İNCELEME TARİHİ: 12 - 6 - 1975

YÖRESİ
BURDUR

KİMDEN ALINDIĞI
TEPELİ HASAN
BÜYÜK ÇOBAN

SÜRESİ :

FERACEMİ AL İSTERİM (ZEYBEK)

DERLEYEN
M. SARISOZEN

DERLEME TARİHİ
27 - 3 - 1945

NOTAYA ALAN
M. SARISOZEN

FE RA CE Mİ
FE RA CE MİN

A LIS TE Rİ MA MAN YEN LE Rİ Nİ
YE Nİ YÜN LÜ A MAN BE NİM YA RİM

YAN DIM DA RİS TE RİM
YAN DIM GÜ MÜŞ TEN Lİ SE VİL ME DİK
SEV Dİ Ğİ MİN

YA RİS TE Rİ MA MAN AL YE ME Nİ YE ME Nİ
YÜ ZÜ BEN Lİ A MAN " " " " " "

FERACEMİ AL İSTERİM
(Sahife-2)

Bİ DA NEM MOR YE ME Nİ FAY DA SIZ GÜ ZE Lİ ... H
" " " " " " " " " " " "

YAN DIM NEY LE ME Lİ
" " " " " "

N. Uysal

- 1 -

FERACEMİ AL İSTERİM (Aman),
YENLERİNİ YANDIM DAR İSTERİM
SEVİLMEDİK YAR İSTERİM (Aman)
Bağlantı- AL YEMENİ YEMENİ, BİDANEM MOR YEMENİ
FAYDASIZ GÜZELİ, YANDIM NEYLEMELİ.

- 2 -

FERACEMİN YEMİ YÜNLÜ (Aman)
BENİM YARIM YANDIM GÜMÜŞ TENLİ
SEVDİĞİMİN YÜZÜ BENLİ (Aman)
Bağlantı.

TRT MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
THM REPERTUAR SIRA NO: 1047
İNCELEME TARİHİ: 12/6/1975

YÖRESİ
BURDUR

KİMDEN ALINDIĞI
NEZAHAT HEKİMCİ

DERLEYEN
HAMİT ÇİNE

DERLEME TARİHİ
1954

NOTAYA ALAN
HAMİT ÇİNE

YAR KAYALARDA YASLANIR

SÜRESİ :

YAR KAYA LAR DA YAS LA NIR A MA NA MAN AL KA RE
YAR İ NİP GE LİR İ NİŞ TE NA MA NA MAN AH HER YAN

Fİ LİM SAK Sİ LAR DA A MAN İS LA Nİ
LA Rİ GÖ RÜN MÜ YOR " " GÜ MÜŞ TE

REY DE Lİ GÖN LÜM YA Rİ Mİ LE US LA NIR
NEY HA BE RİM YOK VAL LAH BİL LAH BU İŞ TEN

AH Fİ DAN BOY LUM SAL LAN DA GEL
AH GE Lİ VER DE YAR OL DU ĞUN
SEN GE Lİ MES SEN Kİ ME YA RİM

GÖ RE Yİ MA MAN
Bİ LE " " "
Dİ YE " " "

(1)

YAR KAYALARDA YASLANIR AMANAMAN
AL KA RE FİLİM ŞAKSILARDA AMAN İSLANIR EY
DELİ GÖNLÜM YARIM İLE USLANIR

(Bağlantı) { AH FİDAN BOYLUM SALLANDA GEL GÖREYİM AMAN
AH GELİVERDE YAR OLDUĞUN BİLEYİM AMAN
ŞEN GELMEZSEN KİME YARIM DİYEYİM AMAN

(2)

YAR İNİP GELİR İNİŞTEN AMANAMAN
AH HER YANLARI GÖRÜNÜYOR AMAN GÜMÜŞTEN EY
HABERİM YOK VALLAH BİLLAH BU İŞTEN

(Bağlantı)

T R T MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
T H M REPERTUAR SIRA No: 1084
İNCELEME TARİHİ : 16.6. 1975

YÖRESİ
BURDUR

KİMDEN ALINDIĞI
HAMİT ÇİNE

SÜRESİ:

DERLEYEN
MUZAFFER SARISÖZEN

DERLEME TARİHİ
30.7.1959

NOTAYA ALAN
MUZAFFER SARISÖZEN

GEMİDEYİM GEMİDE

(SAZ -----)

GE Mİ DE YİM GE Mİ DE A YA ĞİM
GE Mİ NİN BA ŞIN DA YİM KIZ
GE Mİ GE LİR YA NA ŞIR İ Çİ DO

YE ME Nİ DE SÜR GE Mİ Cİ GE
YA SIN DA YİM O Nİ Kİ YAS TAN
LU ÇA MA ŞIR YAR KA PI DAN Gİ

Mİ Yİ Nİ SAN LIM VAR GE Rİ DE
BE Rİ ŞU KI ZIN PE ŞIN DE YİM
RİN CE BA KAN GÖZ LER KA MA ŞIR

HAY Dİ BA SIN Gİ DE LİM (SAZ -----) YAR NA SİL
" " " " " " " " " " " "

E DE LİM NÜRES
" " " " " " " " " " " "

—1—
GEMİDEYİM GEMİDE
AYAKIM YEMENİDE
SÜR GEMİCİ GEMİYİ
NİSANLIM VAR GERİDE

—Bağlantı—
HAYDİ BASIN GİDELİM
YAR NASIL EDELİM

—2—
GEMİNİN BAŞINDAYIM
ONSEKİZ YAŞINDAYIM
ONİKİ YAŞTAN BERİ
SU KIZIN PEŞİNDEYİM

—Bağlantı—

—3—
GEMİ GELİR YANAŞIR
İÇİ DOLU GAMAŞIR
YAR KAPIDAN GİRİNCE
BAKAN GÖZLER KAMAŞIR

—Bağlantı—

T R T MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
T H M REPERTUAR SIRA No. 1509
İNCELEME TARİHİ : 22-2-1978

YÖRESİ
BURDUR

KİMDEN ALINDIĞI
TEPELİ HASAN
(Büyük Çoban)

SÜRESİ : ♩ = 116

DERLEYEN
M. SARISOZEN

DERLEME TARİHİ

NOTAYA ALAN
M. SARISOZEN

ON İKİDİR ŞU BURDURUN DERMENİ

(SAZ-----)

O Nİ Kİ DİR İ MA Nİ
Bİ RİN CE ÇIK İ MA Nİ

MA MAN SU BUR DU RU N DE R ME Nİ (SAZ-----)
MA MAN VO LUM Gİ DE R DE R ME NE

DER MEN Cİ
O TUR MUŞ

YE LA A RA MAN NA SİL GÖ NÜ
ÇA YI Rİ LE

VER ME Lİ (SAZ-----) YA KEN Dİ Sİ İ MA Nİ MA MAN
Çİ ME Nİ HEM SE VE RİM İ MA Nİ MA MAN

YA KEL LE Sİ GE L ME Lİ (SAZ-----)
HEM KOK LA Rİ M Kİ ME NE

AY KA RAN LI KA MAN
AL KA RAN FI LA MAN

ON İKİDİR BURDURUN DERMENİ
(Sahife - 2)

GÖRÜN MÜŞE YOLA Zİ MİZ LA NİR

(SAZ - - - - -) ÜÇ KAR DE Şİ LU ZA MAN KUR BAN LI

Gİ T Sİ NÜ L Bİ Rİ Mİ Z (SAZ - - - - -) U S LA Nİ R

O LA LIM O LA LIM O LA LIM E FE M ZE Y BE KO LA

LIM (SAZ - - - - -) GÜ ZEL DE KIZ LAR PO Lİ SO L MUŞ TE S Lİ

MO LA LIM (SAZ - - - - -) uysal

— 1 —

ONİKİDİR İMANIM AMAN ŞU BURDURUN DERMENİ
DERMENÇİYE AMAN NASIL GÖNÜL VERMELİ
YA KENDİSİ İMANIM AMAN YA KELLEŞİ GELMELİ
A KARANLIK AMAN GÖRÜNMÜYÖR İZİMİZ
ÜÇ KARDEŞİZ AMAN KURBAN GİTSİN BİRİMİZ

- BAĞLANTI -

OLALIM OLALIM OLALIM EFEM ZEYBEK OLALIM
GÜZELDE KIZLAR POLİS OLMUŞ TESLİM OLALIM

— 2 —

BİR İNCECİK İMANIM AMAN YOLUM GÖER DERMENE
OTURMUŞLAR AMAN ÇAYIR İLE ÇİMENE
HEM SEVERİM İMANIM AMAN HEM KOKLARIM KİMENE
A KARANFİL AMAN MÖR ŞİŞEDE İSLANIR
BİR GÜN OLURAMAN DELİ GÖNÜL USLANIR

- BAĞLANTI -

BURDUR GELENEKSEL KADIN BAŞ GIYSİLERİNDE MİTOLOJİK İZLER

Asuman ŞENEL*

ÖZET

Burdur geleneksel kadın baş giysileri tarihin derinliklerinden gelen kültürel zenginlikleri yansıtmaları açısından önemlidir. Bunlarda kullanılan renkler, biçimler, malzemeler Türk tarihinin, eski Türk inanışlarının başlangıcına kadar uzanan mitolojik izler taşımaktadır.

Çalışma, Burdur Müzesinde bulunan bazı çevreler ve tepeliklerle, İbecik köyü ve Kayış köyü kadın baş giysilerindeki mitolojik izleri ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu amaçla gerekli yazın taraması yapılmış, seçilen örneklem incelenmiş, başlıklarda kullanılan kartal ve turna tüylerinde, dağ, ağaç, su motifli işlemelerde, Mühr-i Süleyman motifinde, renklerde ve biçimlerde mitolojik izler tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Burdur, mitoloji, kartal, dağ, ağaç, Mühr-i Süleyman

MYTHOLOGICAL TRACES IN BURDUR

TRADITIONAL WOMAN HEAD COSTUMES

ABSTRACT

Burdur traditional woman head costumes are important for reflecting the cultural circumstances coming deep from the history. Colours, shapes, materials used in them carry signs of old Turkish history and mythological traces of the starting point of Turkish beliefs.

This work aims to show the mythological İbecik and Kayış village's head costumes and some headscarfs and caps which situated in Burdur Museum. With this aim, essential combing is done, chosen samples are examined. In eagle and crane feather which is used in head costumes, in mountain, tree and water theme, in Mühr-i Süleyman theme, in colours and shapes the mythological traces are defined.

Keywords : Burdur, mythology , eagle, mountain, tree, Mühr-i Süleyman

* SDÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı Doktora Öğrencisi. Adres: Burç Mah. Fevzipaşa Cad. Doktorlar Sitesi D Blok Nu:21 Burdur. E-Mail: asumanenel@yahoo.com.

GİRİŞ

Mitler, ait oldukları toplumların tarihinin başlangıcında meydana geldiğine inanılan olayların kutsal anlatımları olarak kabul edilir ve bu yönleriyle mitlerin topluma model oluşturduğu düşünülür (Çoruhlu, 2006: 13). Kutlu dağlar, kutsal ağaçlar, sular, avcı kuşlar, geyikler, dağ keçileri, alaca atlar gibi pek çok unsur taşıdıkları mitolojik anlamlar bakımından önemlidir (Esin, 1976:151). Tarihi süreç içinde mimaride, halılarda, kilimlerde, muhtelif dokumalarda olduğu gibi geleneksel giysilerde de kutlu sayılan unsurların yer aldığı görülmektedir.

Burdur, tarihin derinliklerinden gelen kültürel zenginliklere sahiptir. Bunların yansımaları da adet ve inanışlarında, dokumalarında, giysilerinde çeşitli biçimlerde yer almaktadır. Geleneksel giysiler arasında başlıkların özel bir yeri vardır. Türkçedeki “baş tacı etmek, başının üstünde taşımak” (Aksoy, 1988: 628-629) deyimleri de bu anlamda önemlidir. Anadolu insanı sevdiğine, değer verdiğine başının üzerinde yer gösterir, onu kendisine baş tacı eder.

Sadece bir süsleme unsuru olduğu sanılan pek çok biçim aslında yıllar boyunca özel bir anlatım dili olarak kullanılmıştır (Mülayim, 1999: 7). Burdur geleneksel kadın baş giysilerinde kullanılan malzemeler, işlemler ve renkler de mitolojik izler taşımaktadır. Burdur İbécik Köyü gelin başlıklarında kullanılan kartal, turna tüyleri; Burdur Müzesi envanter seksiyonuna kayıtlı bazı çevrelerde dağ, ağaç, su motifli işlemler; bazı tepeliklerde bulunan mührü Süleyman; tepeliklerde, başörtülerinde kullanılan renkler bu anlamda önemlidir.

BULGULAR

1.Kullanılan Malzemelerde Mitolojik İzler:

Kartal, Türk tarihinde önemli bir ongundur. Eski Türk inanışlarında “Gök Tanrı”nın simgesi sayılır. Eski Türk inanışlarının izlerini devam ettiren Yakut/ Saha Türkleriyle Altay Türklerinin inanışlarına göre gökyüzünün yaratıcısı ve iyilik ilahı Ülgen’in yedi oğlundan beşincisi kartaldır. Kırgızların Er-Töküş Destanı’nda Alp-Karakuş (kartal) dünyanın ortasındaki Kaf Dağı’nda, başı göklere eren Uluçınar’ın tepesinde yaşamaktadır (Görgünay-Kızıoğlu, 2001: 287). Kartal “il-kuş”, hükümdar kuşu anlamına gelir (Esin, 2004: 210, 221).

Altaylılara göre “at gözlü kartal” denen tanrı/ruh insanın hayatını değerlendirir ve gerçekleşecek değişiklikleri haber verir. Asya ve Çin mitolojilerinde önemli bir unsur olan “yada” taşı şamana bir kartal vermiştir. Bir Buryat efsanesine göre insanlara yardım etmesi için gönderilen kartalın dilinden anlamayan insanlar ona güvenemezler; ilk şaman, insan biçiminde tekrar gönderilen bu kartaldan türemiştir. Yakut efsanelerine göre şamanın doğuşu demir tüylü, çelik pençeli bir kartalın karaçam ağacına bir yumurta bırakması ile mümkün olabilmektedir. Esrik yolculuğu esnasında şamana eşlik eden hayvanlar arasında kartal da vardır. Yakutlarda şamanın kullandığı elbiseler kartal, geyik gibi hayvanların unsurlarını (tüylerini, kemiklerini vs.) üzerinde barındırır. Darkhat şamanları kuşak biçiminde (başbantı) kahverengi, yeşil ya da mavi kumaştan yapılan, üzerine kartal vb. hayvanların tüylerinin yerleştirildiği başlıklar kullanmışlardır (Çoruhlu, 2006: 28-77).

Turna ölümsüzlüğün ve uzun hayatın sembolü sayılır (Çoruhlu, 2006: 158). Kartal ve turna gibi kuş tüylerinin yeni bir hayatın başlangıcında, hayatın evlilik gibi önemli bir dönemecinde, bir gelin başlığında kullanılmış olması da ayrı bir önem taşımaktadır.

Kaz da Şamanist çevrelerde önemli bir mitolojik unsurdur. Şamanın esrik yolculuğunda ona eşlik eder. Kuğu ve kaz gibi kuşlar Orta Asya’da ve Çin’de çok eski çağlardan beri kutsal

sayılmıştır. Bıldırcın yiğitliğin, sülün güzellik ve iyi şansın, saksağan iyi haberin, turna ölümsüzlüğün, ördek mutluluk ve refahın, tavus güzellik, itibar ve şeref, güvercin uzun hayatın, kaz erkekliğin, evliliğin ve başarının simgesi olmuştur (Çoruhlu, 2006: 32, 69, 106, 157,158).

Önceleri Muğla- Fethiye'ye bağlı olan İbecik köyü, 1953 yılında Gölhisar'ın ilçe olmasıyla Burdur'a bağlanmıştır. Dokumasıyla ünlü olan köyde geleneksel giysiler halen kullanılmaktadır. İbecik gelin giysilerinde özellikle baş süslemelerine çok önem verilmiştir. Yörede "ciya" adı verilen, kartal, turna, kaz, tavus gibi kuşların tüylerinden, teleklerinden yapılan gelin başlığı mitolojik anlamlar taşımaktadır (Resim 1).

Resim 1: İbecik Köyü Gelin Giysisi

Kaynak: Abdurrahman Ekinci, Özlem Karpuz (Şenel, 2009: 170)

Bir ciya yapmak için turna, kartal, kaz, tavus gibi 4-5 kuşun kanat tüylerini toplamak gerekir (Özkan, sözlü görüşme, 2010). Toplanan tüyler kök boyalarla canlı renklerde boyanır, başbantı gibi bir kumaş üzerine üst üste, yan yana dikilir. Ciya gelin evden çıkarken takılır. Gelin yüzü (duvak) günü ve düğünün ertesi günü de giydirilir (Yılmaz, 1996: 14).

Yapılan sözlü görüşmelerde adı geçen gelin başlığının (ciya) "tuğ" ya da "gelin tuğu" olarak da adlandırıldığı görülmüştür. Orijinal ciyanın 1850'li yıllardan kaldığı, köyde halen bir adet bulunduğu, gelin olacak kızın başına gelin baba evinden çıkarken takıldığı ve başlığın bir sonraki düğüne kadar o gelinde kaldığı belirtilmiştir. Bir nevi köyün ortak malı olan ciyanın kaz, ördek ya da tavuk tüylerinden benzerlerinin de yapıldığı belirtilmiştir(Pehlivan, G., Pehlivan, Y., Konuk, B., Şahin, Ü., Pehlivan, N., sözlü görüşme, 2010).

Resim 2: İbecikdere Gelin Başlığı

Kaynak:Özlem Karpuz, 2010

Bilindiği kadarıyla bir de İbecikdere (Yeşildere) köyünde benzer başlıklar kullanılmaktadır (Resim 2). Ancak bu başlıklar bir çeşit ottan (tam adı bilinmiyor) yapılmaktadır (Pehlivan, G., Pehlivan, Y., Konuk, B., Şahin, Ü., Pehlivan, N., sözlü görüşme, 2010). İbecik gelin başlığında kullanılan kuş tüylerinin eskiden Göcek (Milas) tarafından getirildiği, Burdur Pınaz (Elmalıyurt) köyünde boyacılık yapanlar tarafından boyandığı, çok renkli oluşunun gelinin yeni hayatının renkli, mutlu, huzurlu geçmesi anlamlarına geldiği, kuş tüylerinin kullanılmış olmasının da “yeni yuvasına kuş gibi uçsun” anlamına geldiği kaynak kişilerle yapılan sözlü görüşmelerde belirtilmiştir (Konuk, Karpuz, Erdoğan, sözlü görüşme, 2010).

2.Motiflerde Mitolojik İzler:

a.Mühr-i Süleyman Motifi:

Farsça bir tamlama olan Mühr-i Süleyman, yâni Süleyman Peygamber’in mührü, Hz Süleyman’a isnat edilen mucizevî yüzük ve bu yüzüğün üzerinde bulunan, birinin tepesi diğerinin tabanına geçirilmiş iki eşkenar üçgenin meydana getirdiği altı kollu yıldızdır (Pala, 2006: 524). Bu sembolün üzerinde bulunduğu yüzükle Süleyman Peygamberin insan, cin, hayvan vb. varlıklara hükmettiğine inanılır (Ayverdi, 2005: 2195).

Türkçe’de “Hâtem-i Süleyman” da denilen ve İslâm dünyasında Mühr-i Süleyman olarak bilinen altı kollu yıldız, Hristiyan ve Yahudi dünyasında, “Davud Yıldızı”, “Davud Mührü”, “Davud Kalkanı” olarak bilinir (Atasagun, 2002: 51).

Hz. Süleyman’ın sembolü ve tabiatüstü gücün remzi olan Mühr-i Süleyman; kemerlerde kemerlerin çökmemesi, mezarlarda cesedin çürümemesi, hayvanlardan, böceklerden korunmak, Tanrı’nın gazabından Tanrı’ya sığınmak, evlerde nazarlık olarak ve saadet getirmesi için, kötü ruhlardan korunmak, savaşlarda düşman kuvvetlerinden korunmak, Allah’ın Hz. Süleyman’a bahsettiği ilim, kuvvet ve kudretten nasip almak umuduyla sıkça kullanılmıştır (Bayram, 1998: 49).

Burdur müzesinde bulunan 140.35.74 envanter numaralı tepelikte de Mühr-i Süleyman motifi kullanılmıştır (Resim 3). Anadolu kadınlarının başlarına taktığı altın ve gümüşlerle, taşlarla süslü başlıklara tepelik denir. Tepelikler genellikle feslerin üzerine takılarak kullanılır (Ergür, 2002: 267).

Resim 3: Tepelik

Kaynak: Burdur Müzesi Envanter Seksiyonu Nu. 140.35.74

Yüksekliği 5 cm, çapı 10,5 cm, sallantı boyu 10,2 cm (Envanter Defteri, C 74-3:4) olan tepelik, gümüşten telkârî işçiliğiyle yapılmıştır. Uçları pullu sallantıları vardır. Üzerinde üç adet koyu yeşil, üç adet kırmızı taş vardır. Sallantılar üzerinde mavi taşlar ve mercanlar takılıdır. (Şenel, 2009: 133,134). Tepeliğin üzerinde tamamını kaplayan bir mühr-i Süleyman motifi vardır (Resim 3).

Mühr-i Süleyman motifi kitap sanatlarında, dokumalarda, işlemelerde, çini ve ahşapta, maden sanatında, saltanat ve güç sembolü olarak da kullanılmıştır (Tezcan, 2006: 49) Bu motifin Burdur Müzesinde bulunan bazı tepelikler yanında bazı kemer tokalarında da kullanıldığı görülmüştür.

Resim4: Kemer Tokaları

Kaynak: Burdur Müzesi Envanter Seksiyonu Nu E.99.23.73, Et.175.49.75

Burdur Müzesi envanter seksiyonuna sırasıyla E.99.23.73 / Et.175.49.75 numaralarla kayıtlı olan kemer tokalarından ilki envanter defteri kayıtlarında “madeni kemer tokası” ikincisi “bronz kemer tokası” olarak geçmektedir (Resim 4). Mühr-i Süleyman motifi kemer tokaları üzerine ajur, kakma, kabartma teknikleriyle yapılmıştır (Şenel, 2009:126, 131,132).

b.Dağ, Ağaç, Su Motifleri:

Eski Türklerde dağlar ve ağaçlar, göğün zirvesinden yer-su’yun dibine varan birer eksen gibi görülmüş ve yer-su ile göğü birleştiren ibadet yeri kabul edilmiştir. Dağın tepesinde gök ayini, dağın eteğinde bir koruda, daha sonraları bir ağaç dibinde yer-su ayini yapılmıştır. Kutlu dağ aynı zamanda hükümdarın makamı ve ailesinin mezarlığı olmuştur (Esin, 2004: 26-28).

Dağ, tepe ya da yüksek yerler Türk topluluklarında büyüklüklerinden ve göğe yakın oluşlarından dolayı bazen tanrı kabul edilmiş, bazen de ibadet alanı olarak kullanılmış, dağ ve üzerindeki her şey kutsal sayılmıştır (Çoruhlu, 2006: 34-35).

Hun- Oğuz destanlarından Oğuz Kağan Destanı’nda Oğuz Kağan’ın Gök, Dağ, Deniz adlı oğullarını doğuran kadın göl ortasındaki mukaddes bir ağacın kovuğunda yaratılmıştır (Banarlı, 1971: 18). Bir başka destan rivayetinde oğlunu bir ağaç kovuğunda doğuran kadının çocuğuna Kıpçak (oyuk ağaç) adı verilmiş ve Kıpçak Türkleri bu çocuğun neslinden çoğalmıştır (Banarlı, 1971: 31). Buna benzer pek çok örnekte görülen “anne ağaç” motifi İslamiyet’ten sonra da yaşamıştır. Osmanlı Devleti’nin kurucusu Osman Gazi’nin rüyasına giren bir ağaç devletin sınırlarının nerelere kadar uzanacağını haber vermiştir (Esin, 2004: 50). Dede Korkut Hikâyeleri’nde de ağaç sevgisi şöyle dile getirilmiştir:

Ağaç ağaç der isem sana arlanma ağaç
Mekke ile Medine’nin kapısı ağaç
Musa Kelim’in asası ağaç
Büyük büyük suların köprüsü ağaç
Kara kara denizlerin gemisi ağaç
Şah-ı merdan Ali’nin Döldül’ünün eğeri ağaç
Zülfikâr’ın kınıyilen kabzası ağaç
Şah Hasan’la Hüseyin’in beşiği ağaç...(Banarlı, 1971: 31).

Uygur Destanı’nda Tanrı-Hükümdarlar Tuğla ve Selenge gibi sularla çevrelenmiş kutlu ülkede doğmuşlardır. Su güzel ve mukaddes bir hayat kaynağıdır. Susuzluk ise derin bir felaket ve ümitsizliğe neden olur. Göç Destanı’nda yada taşını Çinlilere veren Kağan ve halkına kuraklık (susuzluk) cezası verilmiştir (Banarlı, 1971: 36). Suların hastalıkları iyi ettiğine, insanları günahlarından arındırdığına, kötü etkileri yok ettiğine inanılmıştır. Her şey sudan yaratılmıştır; ancak suyun Tufan olayında olduğu gibi Tanrı’nın cezalandırma aracı olabileceğini de unutmamak gerekir (And, 2008: 40, 77).

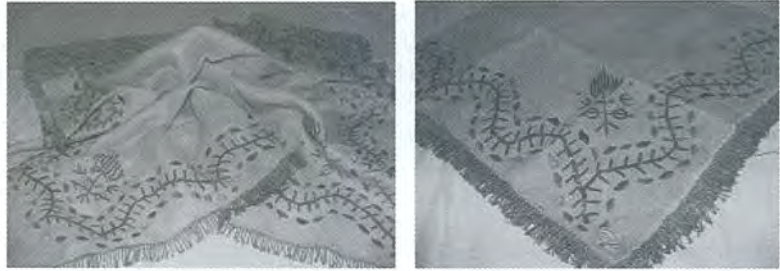

Resim 4: Çevre

Kaynak: Burdur Müzesi Envanter Seksiyonu Nu. 5673

Sırma ya da oya ile süslü mendillere ya da sırmalı başörtülere çevre denir (Ergür,2002: 48). Burdur Müzesi envanter seksiyonuna 5673 numara ile kayıtlı olan 78 x 78 cm ebatlarındaki çevre, 1967 yılında satın alma yoluyla müzeye kazandırılmıştır (Resim 5). (Envanter Defteri [defter-i kebir], C 6:76). Çevredeki işlemler dağ, ağaç ve su motiflerini bir arada bulundurması bakımından önemlidir. Çevrenin dört kenarı boyunca akan bir su, etrafında stilize dağ sıraları ve bitkisel formlar yer alır. Çevrenin dört köşesinde bulunan ve dört yöne doğru yükselen ağaç motifi dikkat çekicidir.

Ağaç Uygurlarda hakan ve hakan soyunun simgesidir. 15. yy.da Eşref b. Muhammed, Hazâ'inü's- Saâdât adlı eserinde ağacı hem dünyevi mekân hem zamanın simgesi olarak görmüştür. Türklerde dağ, yer-su ve ağaç, yani yış motifleri devletin simgesi olarak görülmüştür (Esin, 2004: 50,51).

Resim 5: Çevre

Kaynak: Burdur Müzesi Envanter Seksiyonu Nu. 2357

Burdur Müzesi Envanter seksiyonuna 2357 numarayla kayıtlı olan 76 x 76 cm ebatlarındaki çevre (Resim 6) 1965 yılında satın alma yoluyla müzeye kazandırılmıştır (Envanter Defteri [defter-i kebir], C2-1:147).

Çevrenin dört kenarını dolaşan su motifinin kenarlarında stilize bitkisel formlar yer alır. Çevrenin dört köşesinde ise birer ağaç motifi vardır. Ağacın yere uzanan kökü üç çatal, göğe uzanan üst kısmı ise dokuz dallıdır. Ayrıca ağacın gövdesine bitişik olan ve iki yöne açılan ok- yay motiflerini andıran bezemeler vardır. İnsanlığın yaratılışına dair destan rivayetlerine göre Tanrı önce dokuz dallı bir ağaç yaratmış, sonra her dalın altında insanlığın atalarından her birini (dokuz insan cinsini) yaratmıştır (Banarlı, 1971: 31). Oğuzlarda “yay” hâkimiyet, “ok” tâbîlik timsali sayılmıştır (Görgünay-Kırzioğlu, 2001: XII). Muhtemelen bir gelin çevresi olan bu çevrede yer alan motifler türeyiş, bereket, hâkimiyet, tâbîlik gibi anlamları içeren mitolojik benzerlikler açısından dikkat çekicidir.

Resim 6: Çevre

Kaynak: Burdur Müzesi Envanter Seksiyonu Nu. 282.44.74

Burdur Müzesi envanter seksiyonuna 282. 44. 74 numarayla kayıtlı olan ve 62 x 60 cm ebatlarındaki çevre, 1974 yılında satın alma yoluyla müzeye kazandırılmıştır (Envanter Defteri, C74-4:45). Çevrenin dört köşesinde dağ ve üzerinde ağaç motifleri yer almaktadır (Resim 7). Çevre, dağın biçimi ve ağaçların çeşitliliği bakımından dikkat çekicidir.

Mitolojide tepesi sivri dağlar ateş unsuruna, tepesi yarım küre şeklindeki dağlar maden unsuruna ait sayılmıştır. Türk boyları hakkındaki bir rivayette Çin'in batısındaki Ala Dağ'dan söz edilir. Bol ağaçlı bu dağ alacalı görünüşünden dolayı bu adı almıştır. Sien-piler Doğu Hunları gibi bir koru etrafında yarışır, göğe, yere, hükümdarın atalarına kurban keser, sonra kayın ağaçları dikerler, dikilen ağaçlardan oluşan koru mukaddes sayılır. Kırgız ilinde çok büyük çamlar, kayın ağaçları, karaağaçlar, söğütler olduğu ve bunlara kurban kesildiği Han devrine ait Çin Kaynaklarında görülür (Esin, 2004: 28- 39). Çam ve servi ağaçlarının hep yeşil kalması gövdelerinde hayat suyu bulunmasındandır (And, 2008: 38).

2.Renklerde Mitolojik İzler:

Türklerin ve Çinlilerin düşündüğü kozmolojik sistemde dört anayön tasavvuru vardır. Bunları simgeleyen renklerden kara kuzeyin, kırmızı güneyin, mavi (yeşil) doğunun, ak (beyaz) batının, sarı merkezin yani toprağın sembolüdür (Çoruhlu, 2006: 186).

a.Mavi

Geleneksel kadın baş giysilerinde kullanılan renkler arasında mavi önemli bir yer tutar. Tepeliklere yerleştirilen taşlarda, boncuklarda; başörtülerinde (yazma, çevre, dastar, yemeni vb.) mavi sıklıkla kullanılmıştır.

Mavi eski Türk inanışlarında Gök Tanrı'nın simgesidir. Her şeyi içine alan sonsuz boşluğu da simgeler. Gök (mavi) rengi ile anılan unsurlar saygınlık ifade eder. Mavi ayrıca çeşitli mitolojilerde akıl, idrak, sağduyu, iffet, sadakat, barış gibi erdemlerin de sembolü sayılmıştır (Çoruhlu, 2006: 192-194).

Resim 7: Tepelikler

Kaynak: Burdur Müzesi Envanter Seksiyonu Nu. 364.49.73, 363.49.73, 374.49.73

Burdur Müzesi envanter seksiyonuna sırasıyla 364.49.73 / 363.49.73 / 374.49.73 numaralarla kayıtlı olan tepelikler (Resim 8) telkâri işçilikle pirinçten yapılmıştır. Ortak yanları hepsinin üzerinde de mavi taşların kullanılmış olmasıdır (Şenel, 2009: 134,135).

b.Kırmızı

Kırmızı güneşin ve tüm savaş tanrılarının rengidir. Kuvvet, güç, iktidar, hükümdarlık, aşk, gelin ve evlilikle ilgili hususları ifade eder. Kızıl, alev rengi ya da kırmızıya çalan altın rengi olarak kabul edilir. Osmanlı sultanları ellerinde dünya hâkimiyetini sembolize eden kızıl elma veya altın küre ile tasvir edilmişlerdir. Hükümdar otağları da kırmızı renkle betimlenmiştir. Türkmenlerde güneşe atfen kız ve gelin elbiselerinde sık kullanılmıştır. Çinliler kırmızıyı “hayat veren renk” olarak kabul ederler (Çoruhlu, 2006:191, 192).

Resim 8: Kayış Köyü Geline

Kaynak: A. Ekinci'den alıntılan Şenel, 2009: 171

Burdur Kayış köyünde de hemen tüm Anadolu köylerinde olduğu gibi gelinler kırmızı başörtülerini severek kullanırlar (Resim 9). Resimde Kayış gelininin sadece kırmızı değil onunla birlikte mavi ve sarı renkleri de kullandığı görülmektedir.

c.Beyaz

Beyaz, dünya mitolojilerinde ve kültürlerinde en genel anlamıyla aydınlığı, ışıgı, güneşi, temizliği, saflığı, iffeti, masumiyeti, mükemmeliyeti sembolize eder. Eski Türk inanışlarındaki tanrı Ülgen'in rengi beyazdır. Abakan Şamanlarının dualarından bir parçada “Gök tanrıda gök bulut, ak tanrıda ak bulut. Ak tanrı, merhametli han!” denir. B. Ögel'e göre Türklerde aklık; temizliğin, arılığın, ululuğun, devlet büyüklerinin ve rütbenin sembolüdür. Kutadgu Bilig'de sıradan kişiler siyah, beyler beyazla nitelendirilir. Hun ordusunda üst rütbedeki subaylar beyaz giysiler giyerler (Çoruhlu, 2006: 194-196).

Resim 9: Kayış Köyü Geline

Kaynak: A. Ekinci'den alıntılan Şenel, 2009: 171

Beyaz örtülü Kayış Köyü gelininin bu rengi kırmızı ile birlikte kullandığı görülmektedir (Resim 10).

ç.Sarı

Sarı çeşitli mitolojilerde genel olarak güneşin simgesi olarak kullanılmıştır. Sarı, güneş ve altının rengidir. Olumlu unsur olarak akıl, zihin, sezgi, iman gibi kavramları ifade eder. Türklerde toprağın, yaşanan ülkenin rengidir. “Altın Yış” (Altın Orman) ya da “altın yapraklı kayın ağacı”nda olduğu gibi orman ve ağaç kùltleriyle de bağlantılıdır. Çin’de VI: yy.da imparatorluk rengi kabul edilmiş ve din adamları ile hanedan dışında, sıradan insanların giymeleri yasaklanmıştır (Çoruhlu, 2006: 198, 199).

Resim 10: İbecik Köyü Orta Yaşlı Kadın Baş Giysisi

Kaynak: A. Ekinci’den alıntılan Şenel, 2009: 170

Anadolu köylerinin hemen tümünde olduğu gibi İbecik köyünde de genç kadınlar başlıklarında canlı, parlak renkler kullanırken orta yaşlı ve yaşlı kadınlar daha koyu renkler ya da beyaz kullanmaktadır. Resimde görùlen orta yaşlı kadın (Resim 11) başına siyah çatkı bağlasa da altına örttüğu sarı örtü ile “Halen gençliğin izlerini taşımaktayım.” demektedir (Ekinci, sözlü görüşme, 2008).

d.Siyah

Bütün mitolojilerde siyah (kara) renk daha çok olumsuz anlamları ifade etmek için kullanılmıştır. Siyah, genel olarak ezeli karanlık, boşluk, ölüm, üzüntü, kötülük gibi kavramları sembolize eder. Şamanist Altay Türkleri iyi ruhları “aru töz”, kötü ruhları “kara töz” olarak adlandırır. Kara rengin yas ifadesi oluşu birçok kaynakta yer alır (Çoruhlu, 2006: 188- 190).

Resim 11: İbecik Köyü Yaşlı Kadın Baş Giysisi

Kaynak: A. Ekinci’den alıntılan Şenel, 2009: 170

Resimde görùlen İbecikli yaşlı kadın bilgeliğin, rütbenin sembolü olan beyaz örtünün üzerine siyah çatkı bağlamış, çatkının kenarlarını ise sarı oyalarla bezemiştir (Resim 12).

e.Yeşil

Yaş kelimesinden türeyen yeşil genel olarak orman, özel olarak da ağaç kavramıyla ilgilidir. Gök ve yer kavramlarının birbirini bütünlemesi gibi mavi ve yeşil de birbirini bütünler ve eski metinlerde birbiri yerine kullanılmıştır. Türk mimarisinde göğü simgeleyen kubbelerde daha çok firuze (mavi-yeşil) renk kullanılmıştır. İslamiyet’te de önemli olan yeşil renk her dönemde gençliğe, umuda, yeniden doğuşa, cennete işaret eder (Çoruhlu, 2006:196-198).

Resim 12: İbecik Gelin Giysisi

Kaynak: A. Ekinci'den alıntılan Şenel, 2009: 170

İbecik gelin başlığının önemli bir unsurunu da üst üste örtülen “grap” denilen ince şifon örtüler oluşturur (Resim 13). Bunların arasında da yeşil örtüler diğer renklerle birlikte mutlaka bulunmaktadır.

Yapılan sözlü görüşmelerde İbecik gelin giysilerinde özellikle bazı renklerin bir arada kullanılmasına özen gösterildiği belirtilmiştir. “Gelin beyaz çorap, siyah ayakkabı giyer. Üstü kırmızıysa şalvarı mavi, üstü yeşilse şalvarı kırmızı olur.” (Konuk, sözlü görüşme, 2010)

SONUÇ

İlk bakışta masallar gibi görünse de mitler, destanlar insanların hayata bakışını, tabiatı algılayışını göstermesi açısından son derece önemlidir. Halk hayalinin efsaneler yaratmaya müsait olduğu dönemlerde insanların nazarında her şeyin bugünkünden bambaşka anlamları vardır. Korkulan ya da sevilip sayılan, uğuruna inanılan unsurlar çeşitli malzemeler olarak, biçimler, motifler, renkler olarak insanların hayatında daima önemli bir yer tutmuş, etkileri, izleri günümüze kadar ulaşmıştır.

Süs olarak ya da tılsım, güç, kuvvet, huzur, refah, mutluluk sembolü olarak kullanılan unsurlar mitolojik köklerle bağlantılıdır. Bugün geleneksel bir gelin başlığı olarak kullanılan İbecik gelin başlıklarında türeme ile ilgili mitolojik anlamları olan kartal tüylerinin, ölümsüzlüğü ve uzun yaşamı sembolize eden turna tüylerinin, bir Darkhat şaman başlığını andırır biçimde kullanılmış olması anlamlıdır.

Baş giysilerinde kullanılan motifler, dağ, ağaç, su, binlerce yıllık mazinin izlerini taşır. Hayatı, ölümsüzlüğü, bolluk ve bereketi, hükümranlılığı, mutluluğu simgeleyen bu motifler her dönemde, kurulan her devlette, her çeşit insan arasında önemsenmiş, mimaride, metal, ağaç, cam, çini, kumaş vb. malzeme üzerinde, giysilerde, giysi aksesuarlarında, başlıklarda muhtelif şekillerde kullanılmıştır.

Renklerdeki mitolojik izler belirgin olarak günümüzde de varlığını sürdürmektedir. İbecik gelini baba evinden çıkarken başına yeşil üzerine al krep, onun da üzerine yörede “ak heril” denen bir çeşit duvak örtülür. Başındaki rengârenk tüylerden oluşan başlığıyla birlikte gelinin böyle kat kat renklerle donatılması, yeni hayatının başlangıcında bir çeşit tılsımlarla koruma altına alınması, yeni yuvasına iyi dileklerle uğurlanması anlamlarına gelir. Aynı şekilde Kayış köyü gelinlerinde de kat kat renkler görülür. Kayış gelinleri de uçları altın mavi fes üzerine sarı, üzerine kırmızı, beyaz örtüler örterler. Günümüzde hemen her gelin baba evinden çıkarken beyaz duvağı üzerine bir de al örtülür.

Gençler daha çok hayat, aşk, masumiyet, mutluluk, hâkimiyet, bereket vb. anlamları ihtiva eden renkleri kullanırken yaşlıların bilgeliği, rütbeyi, ölümü çağrıştıran renkleri kullanmaları anlamlıdır. Bugün pek farkında olmasak da mitolojik köklerin bizi hala etkilediği bir gerçektir.

KAYNAKLAR:

Kitaplar:

- AND, M., **Minyatürlerle Osmanlı- İslam Mitologyası**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2008.
- AKSOY, Ö., A., **Deyimler Sözlüğü**, İnkılâp Kitapevi Yayın, İstanbul, 1988.
- ATASAGUN, G., **“İlâhî dinlerde (Yahudilik, Hristiyanlık ve İslâm’da) Dini Semboller**, Konya, 2002.
- AYVERDİ, İ., **Misalli Büyük Türkçe Sözlük**, Kubbealtı Yayınları, C 2, 2005.
- BANARLI, N., S., **Resimli Türk Edebiyatı Tarihi**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, C 1, 1971.
- BAYRAM, S., “Türk Kültüründe Mühr-i Süleyman’ın Yeri”, **Kültür ve Sanat Dergisi**, Türkiye İş Bankası Yayınları, S 34, Mart 1998.
- ÇORUHLU, Y., **Türk Mitolojisinin Anahatları**, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2006.
- ERGÜR, A., **Tekstil Terimleri Sözlüğü**, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul, 2002.
- ESİN, E., **Orta Asya’dan Osmanlıya Türk Sanatında İkonografik Motifler**, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2004.
- ESİN, E., “Ötüken Yış”, **Atsız Armağanı**, Ötüken Yayınevi, İstanbul, 1976.
- GÖRGÜNAY-KIRZIOĞLU, N., **Altaylardan Tunaboyu’na Türk Dünyasında Ortak Yarımlar**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2001.
- MÜLAYİM, S., **Değişimin Tanıkları**, Kaknüs Yayınları, İstanbul, 1999.
- PALA, İ., **DİA**, TDVY, İstanbul, c.31, 2006.
- ŞENEL, A., **Burdur Geleneksel Giysileri ve Giysi Aksesuarları**, Burdur İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayını, Ankara, 2009.
- TEZCAN, H., **Topkapı Sarayı’ndaki Şifalı Gömlekler**, Karizma Yayınları, İstanbul, 2006.

Kaynak Kişiler

- EKİNCİ, A., (Araştırmacı, Öğretmen), **“Burdur Geleneksel Giysileri” konulu sözlü görüşme**, Burdur, (2008).
- ERDOĞAN, Ö., (Burdur- Gölhisar Halk Eğitimi Merkezi Müdürü) **“İbecik Köyü Gelin Başlıkları” konulu sözlü görüşme**, Burdur, (2010).
- KARPUZ, Ö., (Burdur Kız Meslek Lisesi Resim Öğretmeni) **“İbecik Köyü Gelin Başlıkları” konulu sözlü görüşme**, Burdur, (2010).
- KONUK, B., (1951 İbecik doğumlu ev hanımı) **“İbecik Köyü Gelin Giysileri” konulu sözlü görüşme**, Burdur, (2010).
- PEHLİVAN, G., (1952 Senirkent doğumlu İbecik gelini) **“İbecik Köyü Gelin Başlıkları” konulu sözlü görüşme**, Burdur, (2010).
- PEHLİVAN, N., (1945 İbecik doğumlu emekli matematik öğretmeni) **“İbecik Köyü Gelin Başlıkları” konulu sözlü görüşme**, Burdur, (2010).
- PEHLİVAN, Y., (1946 İbecik doğumlu esnaf) **“İbecik Köyü Gelin Başlıkları” konulu sözlü görüşme**, Burdur, (2010).
- ŞAFAK, Ü., (1941 İbecik doğumlu ev hanımı), **“İbecik Köyü Gelin Başlıkları” konulu sözlü görüşme**, Burdur, (2010).

- ŞENEL, H., (1929 Burdur doğumlu ev hanımı), **“Burdur Gelin Başlıkları” konulu sözlü görüşme**, Burdur, (2010).
- UYANIK, H., (Burdur Kız Meslek Lisesi Müdüresi), **“Burdur Geleneksel Kadın Başlıkları” konulu sözlü görüşme**, Burdur Kız Meslek Lisesi, Burdur, (2010).
- YILMAZ, N., (Burdur Kız Meslek Lisesi Emekli Öğretmeni), **“İbecik Köyü Gelin Başlıkları” konulu sözlü görüşme**, Burdur (2010).

TARİHİ İPEK YOLUNDA BULUŞALIM

Nilgün ATAR*

Geçmişten geleceğe Burdur Halk Kültürü ve Sempozyumu sahip olduğumuz zenginliklerin hatırlanması, korunması, geleceğe aktarılması ve tüm dünyaya doğru stratejilerle tanıtılması açısından büyük önem arz ediyor. Alternatif turizm ile markalaşmayı hedefleyen Burdur; doğal, kültürel ve tarihi zenginlikleri alt alta sıralandığında oldukça şanslı...

Sempozyum süresince pek çok yönüyle ele alınan Burdur'u; Tarihi İpek Yolu Projesi kapsamında değerlendirmeye çalışacağım.

Çin'den Orta Asya'ya, Anadolu'dan Avrupa'ya uzanan Tarihi İpek Yolu'nda yüzlerce yıl önce deve ve atlarla yolculuk yapan tacirler, 30-40 km aralarla inşaa edilmiş kervansaraylarda konaklayarak, ticaret ve kültür alışverişi için bir araya geliyorlardı.

Bir kale gibi güvenli, aynı zamanda özgün mimarileri ile günümüz 5 yıldızlı otelleri idi kervansaraylar. Hanlar günümüzün butik otelleri, hamamlar ise ilk SPA'larımız diyebiliriz. Bugün farkında bile olmadığımız, zaman tüneline terk edilmiş bir bekleyiş içinde olan bu yapılar; tarihte ticaretin, turizmin, kültür alışverişinin gelişmesi için çok önemli duraklardı.

Doğu ve batıyı birleştiren medeniyet köprüsü Anadolu topraklarında yer alan yüzlerce kervansaray, hanlar ve hamamın genel durumunu sergileyen tablo ne yazık ki pek parlak değil. Yok olmamak için zamana ve şartlara karşı direniyorlar. Pek çoğu yerleşim alanlarının ortasında, etrafı binalarla kuşatılmış sürdürüyor yalnızlığını.

KERVANSARAY VE HANLAR KEŞİF GEZİSİ...

TURGÖN Turizm Gönüllüleri Derneği kurulma aşamasında ve tüzüğümüzde İpek Yolu Projesi'nin geliştirilmesine yönelik yapılacak çalışmalarla ilgili maddelere yer verdik. Mart ayı içerisinde gerçekleştirilen Kervansaray ve hanları yerinde görmeyi amaçlayan gezi kapsamında Burdur İl Kültür Turizm Müdürümüz Sayın Mehmet Tanır'ı ziyaret ettik. Kervansaraylar için uğradığımız Burdur'da eski evlerin restore edilerek turizme kazandırılmasının önceliği dile getirildi. Burdur evleri bir Alaçatı, bir Şirince örneği olabilir...Bu çalışmaların bir AB projesine dönüştürülerek netice alınması söz konusu..Susuz Han'ın Sayın Adem Sak tarafından restore edildiğini ve müzeye dönüşeceği bilgisini aldık. Hüzünlü bekleyiş içinde olan İncir Han ise bizleri büyüledi.

Denizli ve Aydın'a yaptığımız ziyaretlerde, kervansaray ve hanların restorasyonu için talep olmayışı ve işletmeciliğin eksikliğine vurgu yapıldı. . Restore edilmiş hanlar işletmeci olmadığı için atıl durumda bekliyor.

* Turizm Haberleri Editörü-TURGON

BAKANLIK, TARİHİ İPEK YOLU PROJESİ'NİN TANITIMINI ÇOK İYİ YAPMALI...

Şu soruyu sormak lazım önce:

Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın İpek Yolu Projesi hakkında neler biliyoruz?...Bu proje doğru kullanıldığında çok büyük yeni bir güce dönüşebilir. Bakanlığımızın İpek Yolu Projesi çok önemli ancak yeterince tanıtımı yapılmadığı için çok ağır yol alınıyor. Projelerin de tanıtıma ve reklama ihtiyacı vardır. Projenin geniş kitleler tarafından bilinmiyor olmasının ardında tanıtım ve teşvik eksikliği yatıyor.

NEDİR TARİHİ İPEK YOLU PROJESİ?..

Kültür ve Turizm Bakanlığı ile Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından 1993 yılında imzalanan; kervansaray ve hanların, koruma ve kullanma dengesi içinde yaşatılması ve turizm amaçlı kullanılmasına olanak sağlayan İpek Yolu Proje'si; "restore et- işlet- devret " modeli ile 2886 sayılı Devlet İhale Kanunu çerçevesinde yürürlüğe girdi.

Protokol esasları gereği, yatırım projeleri Kültür Varlıkları Koruma Kurulunca onaylandıktan sonra Bakanlıktan Turizm Yatırım Belgesi ve daha sonra Turizm İşletme Belgesi alınıyor.

1993 yılında imzalanan projede yer alan 59 tarihi yapı arasında öncelik 11 kervansaraya öncelik verildi. Bunların içinde bölgemizle ilgili olanlar; Şarapsa Han- Antalya, Alara Han- Alanya, Susuz Han - Burdur, Akhan Denizli, restorasyonları tamamlandı. İncir Han Burdur ve Çardak Han- Denizli restorasyonları henüz yapılmadı.

TARİHİ İPEK YOLU ALTERNATİFİNİ İYİ DEĞERLENDİRELİM...

Artık alternatif turizmde markalaşmayı konuşuyoruz. 5 yıldızlı otelleri herşey dâhil ile doldurmak bize fazla birşey kazandırmıyor. Kentlerin geçmişine sahip çıkarak geleceğini şekillendirmeye çalışıyoruz.

O halde önce Tarihi İpek Yolu'ndan başlayalım ve kervansaraylar zincirini kurarak diğer ülkelere fark atalım. Kervansaray, han, hamam örneği tarihi yapılar; Avrupa'da özenle restore edilerek, otel veya müze olarak tanıtım kataloglarında yerini alıyor.

Ülkemizdeki Kervansaraylar ve hanların restore edilerek turizme kazandırılmasıyla yeni ve çok farklı destinasyonlar ortaya çıkarak tanınmaya başlayacaktır.

TURİZM PROJELERİ FUAR ALANLARINA TAŞINMALI...

Tarihi İpek Yolu Projesi el birliği ile ulusal ve uluslararası turizm fuarlarına taşınmalıdır. İpek Yolu Projesi'nin turizm ve yapı fuarlarında tanıtılması, yatırımcıların dikkatine sunulması sonucunda; tarihi miraslarımızın ülke turizmine kazandırılması süreci hızlanacaktır.

Antalya'nın en büyük şansı olan EXPO 2016 çalışmalarına Tarihi İpek Yolu Projesi'nin mutlaka dâhil edilmesi gerektiğine inanıyoruz. Bölgemizde Batı Akdeniz Kalkınma Ajansı,

sivil toplum kuruluşları, yerel yönetim, ticaret odaları, üniversiteler, Bakanlık biraraya gelip bu çalışmayı yapmalıdır.

BAKAN GÜNAY: TÜRKİYE'Yİ AŞAN İPEKYOLU TURİZM GÜZERGÂHI PLANLIYORUZ!

Kültür ve Turizm Bakanı Sayın Ertuğrul Günay ile Demre'de yaptığımız kısa görüşmede projeye yeni ve önemli bir açılım getirildiğini ilk kez burada açıklıyorum.

Bakan Günay " Kervansarayların yap işlet devret modeli ile restore edilerek turizme açılmasıyla; Türkiye sınırlarını da aşan özel bir turizm güzergâhı oluşturabilir " dedi.

Bakan Günay " Kervansaraylarla ilgili bir destinasyon oluşturulması yönünde, uluslararası bir İpekyolu turizm güzergâhı oluşturulması için bir çalışmamız var " açıklamasında bulundu. Bu açıklama bölgemizdeki kervansaray ve hanlar açısından çok önemli.. Zira restore edildiği takdirde hepsi Uluslararası Tarihi İpek Yolu Turizm Güzergahında Kervansaray ve hanlar zincirinin değerli birer halkası olacaklar...

**BURDUR İLİ TURİZM DEĞERLERİNİ TANITMADA BİLGİ SİSTEMLERİNİN
ÖNEMİ VE BİR MODEL ÖNERİSİ
IMPORTANCE OF INFORMATION SYSTEMS IN PROMOTING BURDUR
TOURISM POTENTIAL AND A MODEL PROPOSAL**

Murat ÇUHADAR*

ÖZET

Bu çalışmada; Burdur ili turizm değerlerinin daha etkin bir şekilde tanıtımının yapılabilmesi için turistlere internet üzerinden erişme, sorgulama ve ulaştıkları bilgileri görsel olarak görüntüleme imkanı veren bir Turizm Bilgi Sistemi (TBS) sunulmuş, oluşturulan modelin bölge tanıtımı açısından önemi vurgulanmıştır. Model, harita arayüzlü, etkileşimli bir web sayfası olarak tasarlanmış olup, web sayfasının arayüzü “Google Map” Coğrafi Bilgi Sistemi (CBS)’ni kullanmakta, TBS ise ilişkisel bir veritabanı tasarımıyla meydana gelmektedir.

Anahtar Kelimeler: Turizm Bilgi Sistemleri, Etkileşimli Harita Arayüzü, Burdur

ABSTRACT

In this study; to promote Tourism assets of Burdur region more effectively a Tourism Information System that provides access, questioning and visualization for tourists is presented and the importance of model for promoting the region is highlighted. The model designed as a interactive map interface web site that consist of the relationship database and interactive “Google Map” geographical information systems services.

Key Words: Tourism Information Systems, Interactive Map Interface, Burdur

1. GİRİŞ

Günümüzde yaşamın her alanında kullanılmaya başlayan bilgi ve iletişim teknolojileri ülkelerin, bölgesel turizm organizasyonlarının ve işletmelerin, turistik tanıtma ve pazarlama faaliyetlerinde de yaygın kullanım alanına sahip konuma gelmiştir. Bu teknolojiler; kullanıcılara yeni fırsatlar ve imkanlar sunmaktadır. İnteraktif (karşılıklı etkileşimli) olma özelliği sayesinde, kullanıcıların, ihtiyaç duydukları bilgilere istedikleri zaman, kolayca, ve doğrudan ulaşmalarını sağlayan etkili bir bilgi kaynağı durumundadır. Bu teknolojiler diğer alanlarda olduğu gibi turizm sektöründe de en üst düzeyde kullanılmaya çalışılmakta ve başarılı çalışmalar ortaya konulmaktadır (Law , 2009: 599).

Turizm ürününün doğası gereği tüketici, üründen önce ürüne ait bilgileri edinmek ister. Bu bilgi edinimi, turizm bölgeleri ve bu bölgelerde faaliyet gösteren turizm işletmeleri ile tüketicilerin coğrafi olarak birbirinden uzak olmalarından dolayı önem kazanmaktadır. Tüketiciler görmedikleri, deneme olanağı bulamadıkları turizm ürünlerini, kendilerine sunulan bilgi ışığında tanıyarak satın almak durumundadırlar. Böylesi bir özellik ise, turizm hizmeti üreten, tanıtan ve sunan turizm bölgeleri ve turizm bölgelerinde faaliyet gösteren turizm işletmeleri ile tüketiciler arasında yaygın ve kapsamlı bir bilgi ağının oluşturularak, doğru, hızlı, güvenilir ve ucuz bilgi değişiminin gerçekleştirilmesini gerektirir (Sarı ve Kozak, 2005: 263). Turizm ile ilgili kapsamlı bilgilerin etkin biçimde saklanarak yönetilebilmesinin, ancak özel amaçlı bilgi sistemleri ile mümkün olduğunu söylemek mümkündür. İnternet

* Yrd. Doç. Dr., SDÜ Isparta Meslek Yüksekokulu, Turizm ve Otel İşletmeciliği Programı Öğretim Üyesi

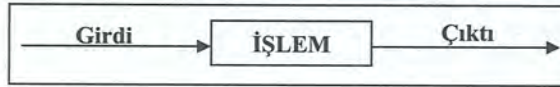
ortamında kullanıcılara sunulan bilgi sistemleri; geleneksel mecralara nispeten çok daha hızlı yenilenebilmekte ve çok geniş bir kitleye hitap edebilmektedir. Bunun yanı sıra; sorgulama ve turistik yerleri görüntülemeye dinamik bir yapıya sahiptir.

Bu çalışmada; Burdur ili turizm değerlerinin daha etkin bir şekilde tanıtımının yapılabilmesi için oluşturulan bir Turizm Bilgi Sistemi (TBS) modeli önerisi sunulmuştur. Burdur ili turizm potansiyelinin özenli bir şekilde analiz edilmesi, altyapısı oluşturulan TBS'nin veri tabanını oluşturması nedeniyle önem taşımaktadır. Yapılan inceleme neticesinde, Burdur ilinin tanıtımı amacıyla Burdur Valiliği, Burdur Belediyesi ve Burdur İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü tarafından hazırlanmış web sayfalarının bulunduğu, ancak söz konusu sayfaların hiç birinin interaktif ve harita arayüzlü olmadığı tespit edilmiştir. Ancak hazırlanan web sayfalarının Burdur ilinin turizm değerlerinin tanıtımına önemli katkıda bulunduğu söylenebilir. Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde; turizm bilgi sistemlerinden bahsedilmiş, tasarlanan TBS uygulamasının yapısı ve işleyişi hakkında bilgi verilmiştir.

2. TURİZM BİLGİ SİSTEMLERİ

Turizm bilgi sistemleri, temelde bilgi sistemlerinin bir türü olarak değerlendirilmektedir. Bilgi sistemleri, organizasyonda kontrolü ve koordinasyonu sağlayarak karar almada kullanılmak üzere bilgiyi toplamak, işlemek, saklamak ve dağıtmak için oluşturulan ilişkisel elemanlar kümesidir.

Şekil 1: İşlemsel Bilgi Sisteminin Genel Şeması

Şekil 1'de tüm bilgi sistemlerine temel oluşturan işlemsel bilgi sisteminin genel şeması görülmektedir. Sistem girdi, işlem ve çıktı bölümlerinden oluşmaktadır. Girdi veri toplama, veri hazırlama ve veri girişi aşamalarından oluşmaktadır. Girdi bölümü, verilerin güvenliği düşünülerek tasarlanması gereken önemli bir bölümdür. Bu veriler üzerinde zaman zaman işlem bölümünde belirtilen saklama, geri çağırma, sınıflama, güncelleme işlemleri yapmak gerekebilir. Buradaki veriler çıktı bölümündeki işlemlerin daha hızlı yapılabilmesi için sınıflama ve sıralama gibi işlemler uygulanarak saklanılabilir. Çıktı bölümü bilgi sisteminin faydalanan kişinin geri çağırma, sınıflama ve sıralama işlemlerini raporlarla ve sorgularla elde ederek kullandığı veya diğer bilgi sistemlerine bunları veri olarak aktardığı bölümdür (Kalıpsız, vd., 2006).

TBS'ler çok genel olarak, turistlerin aradıkları bilgilere basit ve hızlı bir biçimde erişebildikleri bilgisayar destekli sistemler olarak tanımlanabilir. TBS'nin arayüzünü, turizm bölgesinin haritası veya şehir planı oluşturmaktadır. Bu harita veya plan üzerinde turistin ve turizmin amaçları doğrultusunda yer alan bilgiler, örneğin; tarihi yerler, milli parklar, ulaşım güzergahları, göller vb. yer almaktadır. Haritalar turistler için görsel bilgi sunma araçları olduklarından, turizme yönelik konumsal olmayan bilgilerin konum bilgisi ile ilişkisi olması gerekmektedir. Sistem bu verilerin sistemde depolanması, işlenmesi, analiz edilmesi ve güncellenerek kullanıcılara sunulmasını içermektedir. TBS'de yapılabilecek sorgulama ve analizler, sistemin bilgi kapsamına ve analiz yeteneklerine bağlıdır. Bilginin kapsamı, tasarım aşamasında, sistemin kullanıcı kitlesine göre belirlenir. Eğer sistem turistlere bilgi sağlama amacı yanında, turizm sektörünün diğer kesimlerine de hizmet verecekse, bu durumda bilgi kapsamı daha geniş olacaktır. Örneğin turizm acenteleri herhangi bir turistik mekanla ilgili,

ziyaretçi sayısı gibi çeşitli istatistiki bilgilere gereksinim duyabilir. Dolayısıyla bu bilgilerin de veri tabanında bulunması ve sürekli güncellenmesi gerekir (Çelik, 2005:4)

Günümüzde mobil iletişim teknolojilerindeki gelişmeler neticesinde ortaya çıkan kısa mesaj servisleri (SMS), üçüncü nesil mobil iletişim teknolojileri (3G), üç boyutlu (3D) modelleme ve küresel harita veritabanlarının yaygınlaşması ve hizmet çeşitliliği bu teknolojilerin turizm alanındaki kullanımını da arttırmıştır (Ricci, vd. 2010: 73; Sellitto, vd. 2010: 95; Seidel, vd. 2010: 209; Daniele ve Frew, 2008: 232).

3. WEB UYGULAMASI

Çalışmanın web uygulama yapısı, veritabanı ve arayüz tasarımlarından meydana gelmektedir. Geliştirilen model, kullanımı basit, etkileşimli ve hiyerarşik bir kullanım / yönetim sistemine sahiptir. Veritabanı, tüm bilgi sistemlerinin genel anlamdaki her çeşit girdi ve çıktı hizmetlerinin verilmesine olanak sağlayan bir elektronik bilgi yığıdır. Veritabanını oluşturan tablolar, kayıt alanları, kayıtlar ve onlar arasındaki ilişkilerin nitelikleriyle nicelikleri bilgi sisteminin büyüklüğünü, gücünü gösteren parametrelerdendir. Bu çalışma için tasarlanan veritabanı yapısı uygulamanın üyelik ve yönetime ait verilerin kaydedilmesi için tasarlanan yönetim tabloları, turistik verilerin kaydedilmesi için tasarlanan harita, resim, ayarlar, iller, ilceler, beldeler, yer ve kademe tabloları, bu tabloların kayıt alanları ve kayıt alanları arasında tanımlanan ilişkilerinden meydana gelmektedir. Veritabanı uygulaması MySQL kullanılarak gerçekleştirilmiştir.

Harita arayüzü, yaygın olarak kullanılan web tarayıcılarının tamamı tarafından desteklenen internet harita sunucusu “Google Maps” kullanılarak tasarlanmıştır. Arayüz tasarımında HTML ve AJAX yazılım teknolojileri kullanılırken, arayüz-veritabanı bağlantısı PHP programı ile gerçekleştirilmiştir. Sistemin kullanım/yönetim modeli kullanımı basit, etkileşimli ayrıca üye, yönetici ve ziyaretçi kullanıcı arayüzlerinden meydana gelen hiyerarşik bir yapı üzerine geliştirilmiştir. Sistemin veritabanı sadece üyeler tarafından doldurulabilmekte ve güncellenebilmektedir. Üyeler, sisteme üye olduktan sonra Şekil 2’de görülen “Üye Panel” menüsünden “Turistik Yer Ekle”, “Turistik Yer Düzenle”, “Kişisel Bilgilerim”, “Resimleri Düzenle” ve “Harita Yenile” seçenekleriyle veri tabanına turistik bilgiler içeren yeni kayıtlar ekleyebilen kullanıcılarıdır.

Üyeler iki aşamalı bir arayüzle önce turistik yer ile ilgili bilgilerin (başlık, bulunduğu il, ilçe, belde, turistik yer türü, açıklama) girişini yapar sonrada turistik yerin türüne (tarihi yerler, mağralar, milli parklar, piknik yerleri, göller, kanyonlar) göre farklı renklerde tasarlanmış işaretlerden uygun olanını turistik yerin haritadaki konumuna yerleştirerek kayıt işlemini tamamlar.

Şekil 2: Üye Panelinde Turistik Yer Ekleme İşlemi

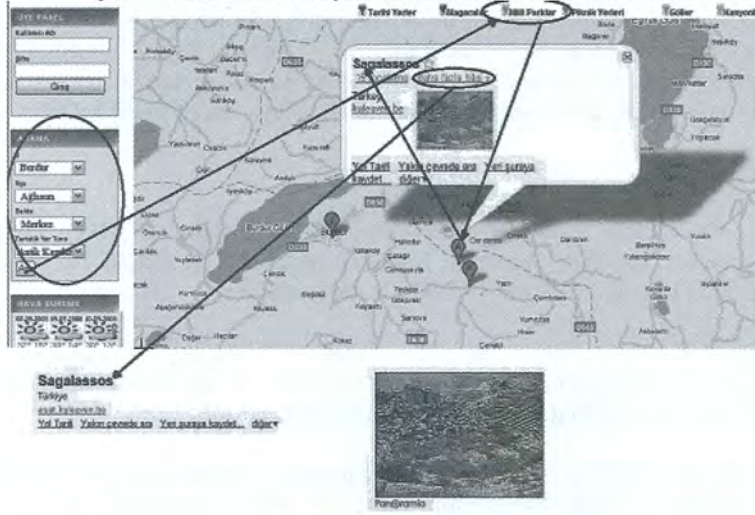
Şekil 3’de görüldüğü gibi, üye “Turistik Yer Düzenle”, “Resimleri Düzenle” ve “Harita Yenile” seçenekleri ile veritabanına yaptığı kayıtlar üzerinde esnek biçimde düzenlemeler yapabilmektedir.

Şekil 3: Üye Panelinde Turistik Yer, Resim ve Harita Yenileme İşlemi

Yönetici, Şekil 4’teki basit arayüzü kullanarak kişilerin üyeliklerini ve üyelerin sisteme girdikleri kayıtların editörlünü yaparak elektronik onay vermekle yükümlü olan kullanıcılardır. Böylece günümüz web sayfalarının çoğunun ortak sorunu olan bilgi kirliliği ve gereksiz bilgi tekrarının önüne geçilmiş olmaktadır.

Şekil 4: Yönetici Arayüzü

Şekil 5: Arama Sonuçlarının Haritadaki Görüntüsü

Saglasos, Antik Kentler 110. Burdur'da 23 km. uzaklıkta, Ağlasun ilçesinin 7 km. kuzeybatısında yer alan antik bir kenttir. Antik Kentlerin 110. Burdur'da 23 km. uzaklıkta, Ağlasun ilçesinin 7 km. kuzeybatısında yer alan antik bir kenttir. Antik Kentlerin 110. Burdur'da 23 km. uzaklıkta, Ağlasun ilçesinin 7 km. kuzeybatısında yer alan antik bir kenttir.

Ziyaretçi, sistem ana sayfasındaki sorgu özelliklerini kullanarak, belirlediği özelliklere uygun kayıtların bilgilerini veritabanından harita arayüzüne çekerek görebilen, sistemden faydalanan kullanıcılarıdır. Şekil 5'de bir ziyaretçinin "Burdur, Ağlasun, Antik Kentler" özelliklerine uygun bir arama sonucunda karşısına gelen ekran görüntüsünü ve etkileşim sonucunda ziyaretçinin ulaştığı bilgiler görülmektedir. Ziyaretçi isterse haritayı yakınlaştırmak veya fiziki harita konumuna geçerek incelediği kaydın coğrafik özelliklerini de görebilmektedir.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Günümüzde bilgi iletişim teknolojilerindeki hızlı gelişme ve internet kullanımının yaygınlaşması, bir çok turistik destinasyonun bu teknolojileri turizm potansiyellerini tanıtmada kullanmasına yönlendirmiştir. Turizm sektöründe rekabet avantajı elde edebilmek ve turizm girdilerini artırabilmenin yolu, her şeyden önce turizme potansiyel teşkil eden turistik verilerin ve kaynakların tanıtımını etkin bir şekilde yapmaktan geçmektedir. Rekabetin giderek keskinleştiği, pazardaki turizm bölgesi ve ürün sayısının her geçen gün arttığı günümüz küresel turizm pazarında çoğu turizm destinasyonu, pazar paylarının korunması için çağdaş teknolojiye yararlanarak sürekli çaba harcanması gereğini açıkça görmektedirler.

Bu çalışmada; Burdur ili turizm potansiyelinin daha etkin bir şekilde daha fazla kişiye tanıtımının yapılması için bir model oluşturulması ve kullanıcılara/turistlere bölgeye ilişkin bilgileri internet üzerinden erişime, sorgulama ve ulaştıkları bilgileri görüntüleme imkanı veren harita arayüzü, etkileşimli bir Turizm Bilgi Sistemi sunulmuştur. Sistem, teknik olarak MySQL, HTML, AJAX ve PHP yazılım teknolojisi ve dilleri kullanarak tasarlanmıştır. Harita arayüzü, "Google Maps" kullanılarak oluşturulmuştur. İleriye yönelik olarak yapılacak çalışmalar için; mobil, 3G, web 2.0 ve web 3.0 teknolojilerinden faydalanan tasarımlar önerilebilir. Turistlerin istedikleri bilgiye kolaylıkla ulaşabileceği şekilde bir web sayfası tasarımı yapılması ve söz konusu bilgilerin doğru olmakla birlikte güncel olması, önemli olan bir diğer konudur. Çağdaş ve yaratıcı bir web dizaynı bölgenin genel imajını etkileyecek ve

web sayfasını farklılaştırarak destinasyon ürününün farklı ve özel olduğu izlenimi kazandırılmış olacaktır. Kapsamlı bilgiler, turistlerin bilgi ihtiyaçlarını tatmin edecek biçimde değişik formatlarda sunulabilir (metin, üç boyutlu görüntü, harita vb). Açık bir web sitesi adresi veya arama motorları aracılığı ile sitenin kolay ulaşılabilir olması sağlanmalıdır.Yapılacak bu çalışmaların, bölgenin ve Burdur ili turizm potansiyelinin geniş kitlelere, etkili bir şekilde tanıtımına olumlu katkılar sağlayacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

Çelik, K. (2005), “Turizm Kaynakları Bilgi Sistemi (TKBS) Oluşturulması: Gümüşhane örneği”, TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası, 10. Türkiye Harita Bilimsel ve Teknik Kurultayı, 28 Mart - 1 Nisan 2005, Ankara

Daniele, R. ve Frew, A. J. (2008), “Evolving Destination Systems: VisitScotland.com”, Information and Communication Technologies in Tourism 2008, Proceedings of the International Conference in Innsbruck, Austria

Law, R. vd. (2009), “Information Technology Applications in Hospitality And Tourism: A Review of Publications From 2005 To 2007”, Journal of Travel & Tourism Marketing, Vol: 26, s. 599-623

Kalıpsız, O. vd. (2006), Bilgisayar Bilimlerinde Sistem Analizi ve Tasarımı, Papatya Yayınevi.

Ricci, F. Vd. (2010), “Exploiting a Map-Based Interface in Conversational Recommender Systems for Mobile Travelers”, Tourism Informatics: Visual Travel Recommender Systems, Social Communities, and User Interface Design, IGI Global

Sarı, Y. ve Kozak, M. (2005), “Turizm Pazarlamasına İnternetin Etkisi: Destinasyon Web Siteleri İçin Bir Model Önerisi”, Akdeniz Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, No: 9, 248 – 271

Sellitto, C. vd. (2010), “A Study of Web 2.0 Tourism Sites: A Usability and Web Features Perspective”, Tourism Informatics: Visual Travel Recommender Systems, Social Communities, and User Interface Design, IGI Global

Seidel, I. vd. (2010), “Itchy Feet: A 3D E-Tourism Environment”, Tourism Informatics: Visual Travel Recommender Systems, Social Communities, and User Interface Design, IGI Global

İNTERNET KAYNAKLARI

Burdur Valiliği, A’dan Z’ye Burdur, http://www.burdur.gov.tr/default_B1.aspx?content=418
Burdur İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, <http://www.burdurkulturturizm.gov.tr/>
Burdur Belediyesi, <http://www.burdur-bld.gov.tr/index.php>

KIRSAL TURİZM VE AĞLASUN

Salih CEYLAN*

ÖZET

Turizmin var oluş nedeni, yeryüzünde farklı ve özgün, doğal ve kültürel peyzajların varlığıdır. Ülkemiz kısa mesafelerde değişen doğal çevre şartları yanı sıra onlarca medeniyete beşiklik etmiş kültürel zenginliği nedeniyle kısa mesafelerde farklı ve özgün doğal ve kültürel özelliklere sahiptir. Bu zenginliklerin turizm faaliyetine nasıl konu oluşturacağı önemli bir problemdir. Her ne kadar kırsal yerleşmelerin doğaya ve kültüre dayalı kaynaklarının turizm amacıyla değerlendirilmesi ülkemizde giderek yaygınlaşmakta ise de kırsal turizm potansiyelimiz henüz saptanmış değildir.

Geleceğe yönelik turizm planlamalarında ülkenin bu zenginliğinin turizm amacıyla değerlendirilmesi ve kırsal kalkınmanın bir aracı olarak görülmesi kırsal turizm potansiyelinin ve bu yöndeki taleplerin belirlenmesine bağlıdır.

Ağlasun da çok zengin kırsal turizm değerlerine sahiptir. Aynı zamanda yakınında yer alan Sagalassos antik kenti sayesinde hem ülke içinde hem de yurt dışında adı sıkça duyulan bir yerleşme durumundadır. Ancak her yıl binlerce ziyaretçi çeken bu kentin turizm bağlamında yerel halkın ekonomik ve kültürel yaşantısına hemen hiçbir katkısı bulunmamaktadır. Bu çalışmada Ağlasun(Burdur) kırsal turizm potansiyeli belirlenerek Sagalassos merkezli gelişen turizm faaliyetinin yörenin kırsal turizm potansiyelini nasıl harekete geçireceği ve turizm faaliyeti için nasıl ürün oluşturabileceği irdelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kırsal turizm, Ağlasun, Sagalassos

GİRİŞ

Temelde insanlar fiziksel, toplumsal, zihinsel, entelektüel ve prestij ihtiyaçlarından biri ya da birkaçını gidermek amacıyla turizm etkinliklerine katılmaktadırlar. Bu ihtiyaçların başlıcaları; dinlenme, fiziksel aktivitelere katılma, yeni sosyal ilişkiler kurma, zihinsel yenilenme, farklı heyecanlar yasama, bilgi ve görgüyü geliştirme, prestij sağlama ve başkalarının hayranlık duyacağı farklı bir toplumsal statüye kavuşmak şeklinde özetlenebilir (Özgüç,1998:38). Turizm sektörü turist sayısını artırmak, kıyılarda yoğunlaşan çevresel baskıyı azaltmak, turizm etkinliklerini bütün yılı kapsayacak şekilde uzatmak ve turizmin ekonomik katkısını daha geniş alanlara yayarak sürdürülebilir bir kalkınma modeli oluşturmak için yeni arayışlar içerisine girmiştir.

Turizmin var oluş nedeni, yeryüzünde farklı ve özgün, doğal ve kültürel peyzajların varlığıdır. Türkiye kısa mesafelerde değişen doğal çevre şartları yanı sıra onlarca medeniyete beşiklik etmiş tarihi geçmişi nedeniyle, çok zengin doğal ve kültürel özelliklere sahiptir. Bu özelliklerin önemli bir bölümü şehirlerin dışında kırsal alanlarda yer alır. Avrupa Birliği turizmi, bölgeler arası gelişmişlik farkını azaltmanın yollarından biri olarak kabul etmekte ve özellikle kırsal kesime yönelik turizm yatırımlarını finansman bakımından desteklemektedir (<http://europa.eu.int>). Geleceğe yönelik turizm planlamalarında ülkenin bu zenginliğinin

*Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü,Burdur, sc221965@gmail.com
Tlf:0506 204 79 19, 0 535 288 80 28

turizm amacıyla değerlendirilmesi ve kırsal kalkınmanın bir aracı olarak görülmesi kırsal turizm potansiyelinin ve bu yöndeki taleplerin belirlenmesine bağlıdır.

Kırsal turizm; “doğal ortamlarda dinlenmek ve değişik kültürlerle bir arada olmak amacıyla bir kırsal yerleşmeye gidip konaklama ve o yöreye özgü etkinlikleri izleme, öğrenme ve katılmayla gerçekleşen bir turizm türüdür”(Soykan,1999).

Kırsal coğrafi görünümünün çekiciliği yer şekilleri ve arazi kullanımının niteliklerine bağlıdır. Çoğu kırsal alan herhangi bir şekilde ekonomik amaçla kullanılmaktadır ve coğrafi görünümü de insanın faaliyetlerinden son derece etkilenmiş değiştirilmiştir. Bu alanlar turizme; iklim koşulları, doğal özellikleri, manzara güzellikleri ve kırsal yaşam tarzı bakımından çekici gelirler(Özgüç,1998:147). Avrupa’da kırsal turizm son yıllarda, ülkelerdeki gelimini sürdürürken, çok iyi olarak organize olmakta ve ayrıca Dünya Turizm Örgütü(WTO) ve Avrupa Birliğinden büyük destek görmektedir(Soykan, 2004:18).

Türkiye’de son yıllarda turistik kıyı merkezleri ve büyük kentlerin çevresindeki köyler, antik kentlerin yakınlarındaki kırsal yerleşmeler, yol kenarlarındaki köyler, kasabalar, turizme artık yabancı değillerdir. Kır lokantaları ve alışveriş sergileri, hatta balık çiftlikleri ve kırsal yollar, turistlerle veya gününbirlikçilerle tanışmışlardır. Bireysel geziler yanında, bu tür yerlere ya da onların içinde bulunduğu kırsal alanlara seyahat acenteleri tarafından günlük geziler düzenlenmektedir. Öte yandan ciddi projelerle (örneğin Karaköy/Fethiye) eski köy kalıntılarının canlandırılmasına gidilmekte, Sirince köyü (Selçuk/İzmir) gibi bazı köylerde ise konaklama, kültür mirası evlerde gerçekleştirilmektedir(Soykan,2001). Her ne kadar yukarıda sayılan örneklerde olduğu gibi kırsal yerleşmelerin doğaya ve kültüre dayalı kaynaklarının turizm amacıyla değerlendirilmesi ülkemizde giderek yaygınlaşmakta ise de kırsal turizm potansiyelimiz henüz saptanmış değildir.

Ağlasun da çok zengin doğal, kültürel ve ekonomik kaynak değerlerine sahiptir. Aynı zamanda yakınında yer alan Sagalassos antik kenti sayesinde hem ülke içinde hem de yurt dışında adı sıkça duyulan bir yerleşme durumundadır. Her yıl binlerce ziyaretçi çeken bu kentin turizm bağlamında yerel halkın ekonomik ve kültürel yaşantısına hemen hiçbir katkısı bulunmamaktadır. Bu çalışmada Ağlasun(Burdur) kırsal turizm potansiyeli belirlenerek Sagalassos merkezli gelişen turizm faaliyetinin yörenin kırsal potansiyelini nasıl harekete geçireceği ve turizm faaliyeti için nasıl ürün oluşturabileceği irdelenmiştir.

1-Ağlasun’un Konumu ve Ulaşım Durumu

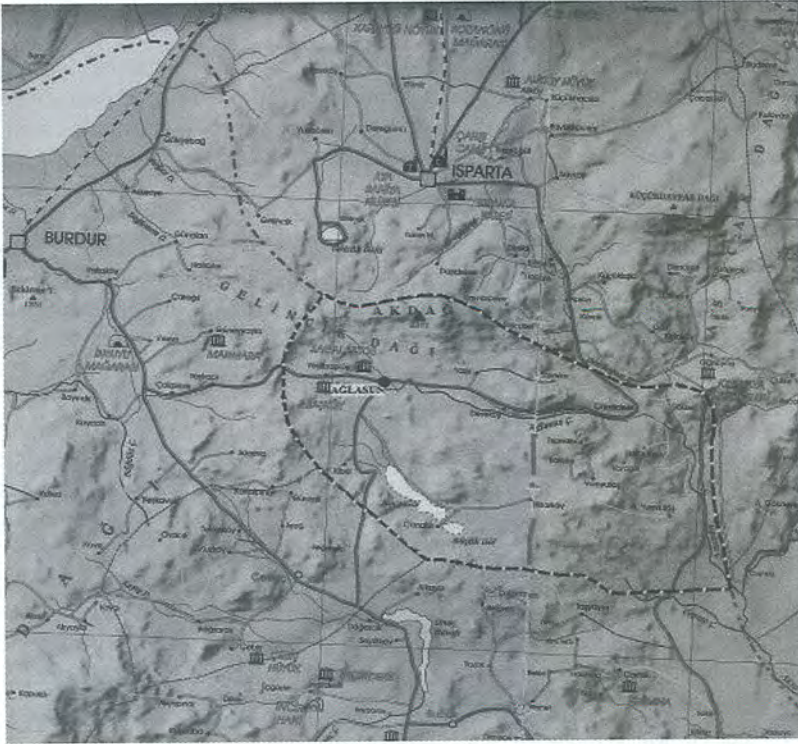
Ağlasun, Türkiye’nin güneyinde yer alan Akdeniz Bölgesi’nin Göller yöresinde ve Batı Torosların iç kısımları üzerinde bulunan Akdağ(Baca Tepe:2271 m)’ın güney yamaçlarında ve deniz seviyesinden yaklaşık 1050 metre yükseltide yer alır(Şekil 1). İki belde(Çanaklı ve Yeşilbaşköy) ve 7 köy yerleşmesinden oluşan ilçenin yüzölçümü yaklaşık 308 km² kadardır.

İlçe topraklarının kuzeyinde Akdağ, güneyinde alçak tepelik alanlar ve Peçenek Geçiti, doğusunda Isparta Çayı ve Dere boğazı, batısında ise Yaylacık Dağı ve Çatak Beli yer alır(Şekil 2). Ağlasun ilçesi mülki idare ayrımı bakımından, kuzey ve kuzey doğudan Isparta ili, batıdan Burdur merkez ilçesi, güneybatıdan Çeltikçi ilçesi ve güneyden de Bucak ilçesi ile çevrilidir. Doğu batı doğrultusunda uzanan Akdağ silsilesi kasabanın kurulduğu Ağlasun Çayı vadisini kuzeyin soğuk rüzgârlarına kapamıştır. Akdeniz ikliminin görüldüğü Ağlasun kasabası yaz mevsiminde çok sayıda gözeden çıkan su kaynakları nedeniyle nispeten serin geçer. Ağlasun kasabası batısında yer alan Yaylacık dağının güçlü kaynaklarıyla beslenen

Ağlasun Çayı sularını, Isparta Çayı ve Aksu Çayı vasıtasıyla Antalya doğusunda Akdeniz'e gönderir. İlçe merkezi Antalya'ya 108 km, Burdur'a ise 35 km uzaklıktadır. İki belde ve 7 köy yerleşmesinin idari anlamda merkezi durumunda olan Ağlasun'un tüm yerleşim birimleri ile düzenli bir karayolu ulaşım bağlantısı vardır. Ağlasun'dan her gün Burdur, Isparta ve Antalya'ya düzenli dolmuş seferleri yapılmaktadır.

Şekil 1: Araştırma sahasının lokasyon haritası

Şekil 2: Araştırma sahasının topografya haritası.

2-Kuramsal Çerçeve

Ağlasun ekonomisi büyük ölçüde tarım ve hayvancılığa dayalıdır. Başka geçim kaynakları olmayan yöre insanı başta Antalya olmak üzere büyük kentlere göç etmektedir. Bu da Türkiye'nin kırdan kente yönelik göç olgusunun Ağlasun'da da devam ettiğini göstermektedir. Nitekim nüfus miktarları incelendiğinde nüfusun sürekli azalma eğiliminde olduğu görülür. DİE 1990 yılı genel nüfus sayımında Ağlasun kasabasının nüfusu 5252 kişi kadarken, 2000 yılında 4738 kişiye, 2007 yılında ise(TUİK) 4251'e gerilemiştir. Dolayısıyla 17 yıllık dönemde kasaba nüfusu yaklaşık % 20 oranında azalmıştır. Bu durum Ağlasun'un göçlerle nüfus kaybettiği anlamına gelmektedir(DİE,1990,2000 ve TUİK,2007,2008).

Şehirleşme Oranı % 41,59 değerle Türkiye'de 872 ilçe arasında 441.sırada yer alır. Şehirden çok kır özellikleri gösteren bir yerleşmedir. 15-64 yaş grubunu kapsayan aktif nüfusun sektörel dağılımına bakıldığında Ağlasun'un bir tarım kasabası özelliği gösterdiği görülür. Nitekim Tarım Sektöründe Çalışan Aktif Nüfusun Oranı % 72,93 iken, Sanayi Sektöründe Çalışanlar Oranı % 7,13 ve Hizmetler Sektöründe Çalışanlar Oranı ise (%)19,94 kadardır(2008). Dolayısıyla Ağlasun'da her dört nüfustan 3'ü tarım sektöründe çalışmaktadır. İlçe ekonomisi tarım, özellikle meyvecilik ve hayvancılığa dayanmaktadır. 2008 yılı istatistiklerine göre ilçede 2700 baş koyun, 5300 baş kıl keçisi ve 3600 baş sığır beslenmektedir. Hayvancılık genel olarak küçük aile işletmeciliği şeklinde yapılmaktadır.

Toplam 44 000 hektar ilçe yüzölçümünün 8 500 hektarı tarıma elverişli arazi, 35 500 hektarı ise orman ve tarım dışı araziden oluşmaktadır. Tarla ziraatı yapılan 6620 hektar tarım arazisinin 488 hektarında yem bitkileri, 261 hektarında sebze tarımı 783 hektarında meyve tarımı(hemen tamamı kiraz), 177 hektarında gül tarımı, geri kalan 171 hektarında da bağ tarımı ve kavak yetiştiriciliği(dikimi) yapılmıştır.

Tarla ziraatı yapılan toplam 6332 hektarın 4104 hektarı buğday tarımına ayrılmıştır. Üretilen ürünlerde 8550 ton ile buğday ilk sırada gelirken 3700 ton ile şekerpancarı ikinci sırada 1100 ton ile kiraz üçüncü sırada gelmektedir. Yörede önemli bir potansiyele sahip gül çiçeği(yağlık) üretimi ise 490 ton olarak gerçekleşmiştir(Ağlasun Kaymakamlığı Brifing Raporu,2009).

İlçe genelinde tarım işletmelerinin işletme büyüklüğü ortalaması 20 dekar kadardır. Tarıma elverişli arazilerin az olması ve veraset(miras) yoluyla arazilerin devamlı küçülme olması birim alana verimi ve kazancı da olumsuz etkilemiş, tarımsal üretim gelir getirici olmaktan ziyade emeği ancak karşılayan geçim tipine yönelik bir faaliyet olmasına neden olmaktadır.

İlçe genelinde üretilen tarımsal ürünler büyük ölçüde aile ihtiyacı olarak tüketilmekte az bir bölümü pazara sunulabilmektedir. Pazara sunulan başlıca ürünler; süt, gül, kiraz, ayçiçeği ve şeker pancarıdır. Son yıllarda ihracata yönelik kiraz üretimi, seracılık, kesme çiçekçilik ve çilekçilik gibi gelir getirici tarımsal üretimde bulunan aile sayısında artış gözlenmektedir(Ağlasun İlçe Tarım Müdürlüğü verileri,2009).

Türkiye'de ilçelerin "Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması" kapsamında 872 ilçenin kapsandığı araştırmada, Ağlasun'un sosyo-ekonomik gelişme endeksi -0.16927 gelişmişlik grubu olarak 3. kademede yer almaktadır(Dinçer-Özaslan,2004:93). En gelişmiş ilçe grubundan en geri kalmış ilçe grubuna doğru 6 kademeli bir yapı sergileyen bu gruplandırmada; birinci ve ikinci kademelerdeki ilçelerin ülke ortalamalarının üzerinde diğer 4 grubun ise ülke ortalamaları altında kaldığı gözlenmektedir(Dinçer-Özaslan,2004:71).

Dolayısıyla Ağlasun ilçesi 3 gelişmişlik grubu içerisinde olup Türkiye ortalaması altında bir değer göstermektedir. Aynı çalışmada Ağlasun Nüfus artış hızı %0,98 olup 528. sırada yer almaktadır. Dolayısıyla Ağlasun kasabası, Anadolu’da onlarca benzeri gibi ekonomisi tarım ve hayvancılığa dayalı, geçim kaynaklarının sınırlılığı nedeniyle sürekli göçlerle nüfus kaybeden, daha çok kırsal özellikler gösteren bir yerleşme durumundadır.

Kırsal kalkınmanın en önemli bileşenlerinden biri, özellikle de ülkemizde küçük tarım çiftçisinin gelir kaynaklarını çeşitlendirmek, bunu da temel yaşamsal ihtiyaçlarını gidererek sağlamak olsa gerek. Ağlasun gibi zengin doğal, kültürel ve ekonomik potansiyele sahip yörelerde kırsal turizm bağlamında atılacak adımlar, burada üretilen ürünlerin turizme yönelik değerlendirilmesi bakımından da fayda sağlayacaktır.

3-Doğal Çekicilikler

Ağlasun kuzeyinde yer alan başta Akdağ olmak üzere çevresinde yer alan diğer dağlık ve tepelik alanlarla zengin bir manzara özelliği yanı sıra, elverişli iklimi, zengin flora ve faunası, verimli toprakları ve zengin su kaynakları nedeniyle doğal çevre özellikleri bakımından önemli avantajlara sahiptir. İlçe arazisinin büyük bir bölümü dağlık sahalara ile yüksek plato düzlükleri, dar ve derin yarılmış vadilerden oluşmaktadır(Fotoğraf 1).

Ağlasun’un ve çevresi yeryüzü şekilleri bakımından oldukça engebeli bir yapı göstermektedir. Antalya Körfezi’nin kuzeyinde Eğirdir-Aksu hattının batısında Toros dağları “Batı Toroslar” olarak adlandırılır(Yücel,1987). Kuzeydoğu-güneybatı doğrultusunda uzanan bu dağların en önemlileri; güneyde Boncuk Dağları, Elmalı Dağı, Beydağları ve Katrancık Dağı, doğuda Kuyucak ve Dedegöl Dağları, kuzeyde Karakuş Dağları, batıda ise Acıgöl ve Eşeler dağlarıdır. Katrancık dağının kuzeydoğusunda yer alan Akdağ(Baca Tepe:2271 m) da bu dağlık alanların bir parçası olup Ağlasun ilçesinin en yüksek dağı durumundadır. Dağlık ve tepelik alanlar ile bunlar arasında dar ve derin boğazlarla birbirinden ayrılan ovalar yer alır. Tabanları eski birer göl yatağı olan bu ovalar arasında; Burdur, Ağlasun, Mamak(bir bölümü göl durumundadır), Bucak, Tefenni, Gölhisar ve Yeşilova sayılabilir.

Ağlasun Akdeniz iklimi ile karasal iklim arasında geçiş bölgesinde yer alır. Akdeniz kıyılarında görülen sıcaklık ve yağış özellikleri ile karasal iklimin düşük sıcaklık ve düşük yağış özellikleri gözlenmez. Ağlasun ilçe merkezi ile hemen hemen aynı yükseltide yer alan Isparta Meteoroloji İstasyonunun(997 m) uzun yıllık(1975–2006) meteorolojik verilerine göre yıllık sıcaklık ortalaması yaklaşık 12 °C kadardır. Düşük sıcaklıkların başlangıç günleri Ekim ayına, sıcaklığın artmaya başladığı ay ise Nisan ayına denk gelmektedir. Gün içindeki sıcaklık farkları, yaz aylarında kış aylarına göre daha yüksektir. Ortalama sıcaklık değerleri incelendiğinde en yüksek ortalama sıcaklık değeri Temmuz ayında (23,5 °C), en düşük sıcaklık değeri ise 1,8 °C ile Ocak ayında görülür. Sıcaklığın mevsimlere göre dağılımına gelince; en yüksek sıcaklıklar yaz aylarında, en düşük sıcaklıklar ise kış aylarında gözlenir(Ceylan,2009). Genel olarak yazlar sıcak ve kurak kışlar ise ılık ve yağışlı geçer. Yıllık yağış toplamı 612,6 kg/m²’dir. Yağışların büyük kısmı bahar ve kış aylarında düşmektedir(Fotoğraf 2). Sonbahar ve yaz ayları ise oldukça kurak geçer. Yağışlar genellikle yağmur, kış aylarında zaman zaman kar, yaz ve bahar aylarında ise sağanak yağışlar şeklindedir.

Fotoğraf 1: Sis bulutlarıyla kaplı Ağlasun ve Çanaklı vadilerinden bir görünüş.

Fotoğraf 2: Ağlasun kasabasından kış mevsimi.

İlçenin en önemli akarsuyu Ağlasun Çayı'dır. Başköy Çayı adıyla Ağlasun ilçe merkezi batısındaki dağlık ve tepelik alanlardan (Yaylacık dağı) doğan çay, güçlü karstik kaynaklarla beslenir. Ağlasun ilçe merkezinden itibaren Ağlasun Çayı adını alan çay, "Şuçatı boğazı" güneyinde Isparta Çayı ile birleşir. Bir süre sonra Karacaören Baraj Gölü'ne dökülen Isparta Çayı, buradan itibaren Aksu Çayı adını alır. Bir süre dar ve derin kanyonlardan akarak Serik Ovası'ndan Akdeniz'e dökülür.

İlçe toprakları genellikle kireçli topraklardır. Yörede yağışların az olması nedeniyle kuvvetli yıkanmalar meydana getirmemiş olduğundan, profillerde yüzeye yakın yer yer CaCO_3 birikimleri görülür (Burdur İl Çevre Durum Raporu, 2009).

Ağlasun ilçesi sınırları içerisinde yer alan Mamak Gölü, karstik göllerden biri olup Akdeniz hidrografik havzası dâhilinde yer alır. Kendi yağış havzasında yağmur suları ile beslenen Mamak Gölü yazın kuru olup, kışın tabanında sular birikerek göle dönüşür. Kenarlarında su yutan düdenler bulunmasına rağmen yağışlı havalarda göl ovanın tabanı sularla kaplanır ve ova göle dönüşür. Yağış alanı $108,7 \text{ km}^2$ olan Mamak Gölü'nün ortalama derinliği 1,5 metre kadardır.

Ağlasun ilçe merkezi güneydoğusunda yer alan Gölyeri Göleti, Ağlasun Çayı kolalarından Gölyeri deresi üzerinde yer alır. Deniz seviyesinden yaklaşık 1050 metre yükseltide yer alan göletin talvegten yüksekliği 24,90 metre kadardır. Sulama amacıyla inşa edilen göletin normal su seviyesi 1087 m., su seviyesi hacmi ise $1,165 \text{ hm}^3$ olarak belirlenmiştir. Etrafı çam ormanlarıyla kaplı olan gölet Meslek Yüksekokulu öğrencileri ve Ağlasun halkı tarafından mesire yeri olarak da değerlendirilmektedir.

Ağlasun çok zengin bitki örtüsüne sahiptir. Ağlasun İlçesinde 1400–1500 m yükseltilere kadar, Akdeniz'e özgü maki türlerinden oluşan ağaççık topluluğu yanı sıra, meşenin egemen olduğu yapraklı ormanlar dağılışı gösterir. Isparta-Ağlasun arasında yer yer iyi koru niteliği gösteren yapraklı ormanlar, geniş alanlar kaplar. Yapraklı ormanlar üzerinde 1700–1800 m.lere kadar kızılçam, karaçam, sedir ve ardıç gibi ibrelili ağaçlardan oluşan iğne yapraklı ormanlar yayılışı gösterir. Yüksek kesimlerde geven çok yaygındır. Yörede, "dağ çayı" olarak bilinen *Sideritis ssp.* ve Adaçayı (*Salvia ssp.*) türleri yayılışı göstermektedir. Nadir olarak yetişen türler ise; Söğüt, Çınar, Kavak, Sandal, Ceviz, Akasya, Akçağaç'tır.

Ağlasun'un simgesi durumunda olan asırlık "Anıt Çınar Ağacı" Ağlasun kasabasının Hamam Mahallesinde yer alır. "Anıt Çınar Ağacı", Doğal Anıt olarak 2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nu ile 3386 Sayılı Kanunun (2863 Sayılı Kültür ve Tabiat

Varlıklarını Koruma Kanunu'nun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi ve Bu Kanuna Bazı Maddelerin Eklenmesi Hakkında Kanun) ilgili maddeleri uyarınca 14.05.1976 tarih ve A-7 sayılı Tescil Kararı ile koruma altına alınmıştır(Fotoğraf 3).

Fotoğraf 3: Ağlasun'un simgelerinden olan ve Hamam Mahallesi'nde yer alan "Anıt Çınar Ağacı"ndan bir görünüş.

Fotoğraf 4: Dağ Ada Çayı (*Sideritis condensata*).

Ağlasun, otsu bitki türleri açısından da oldukça zengin bir yöredir. Nitekim Türkiye için endemik olan *Sideritis condensata* (Dağ Ada Çayı) türü özellikle Sütçüler ve Ağlasun yöresinde bol ye yaygın olarak bulunur(Fotoğraf 4). *Sideritis* türlerinin toprak üstü kısımları çay ve halk ilacı olarak eski yıllardan beri kullanılmaktadır. Halk arasında "*Dağ Ada Çayı*" olarak isimlendirilen bu türlerden hazırlanan çaylar (infüzyon: 5 gr kadar ufalanmış bitki parçaları, genelde çiçek ve yaprak drogları üzerine bir su bardağı 0,2 litre kaynar su dökülerek hazırlanır) soğuk algınlığı, öksürük ve sindirim sistemi rahatsızlıklarında kullanılmakta ve bal yapıcı özelliklerinden dolayı arılarca tercih edilmektedir(Fakir,2007).

Ülkemizde tıbbi ve aromatik bitki olarak kullanılan bitkilerin sayısı 400 civarında olup bunlardan çok az bir kısmının(20 civarında) kültürü yapılmaktadır. Buna karşılık hem dünyada hem de ülkemizde ilaç, baharat, kozmetik, parfüm, gıda, içecek sanayinde bu bitkilere olan talep her geçen gün artmaktadır. Türkiye Dünya kekik ticaretinde önemli ülkelerden birisidir. Hem iç hem de dış pazarda işlem gören kekik floradan toplanmak suretiyle birlikte son yıllarda giderek artan miktarlarda kekik üretimi başlamıştır(Kan ve ark.2005). Ağlasun, bu bitkinin doğal yayılışı bakımından önemli yörelerden biri olmasına rağmen bu bitkinin ticarete konu olması yerelden öteye geçememektedir.

Kızılçam(*Pinus brutia*) ve Kermez meşesi(*Quercus coccifera*) karışık meşcerelerinde, kireçtaşı kayalıkları üzerinde, alüviyal düzlüklerde ve genellikle 600–1200 m.ler arasında yayılış göstermektedir. Tıbbi amaçla kullanılacak Dağ Ada Çayı'nın hasadı Haziran-Ağustos ayları arasındaki çiçek açma döneminde yapılmalıdır. Dağ Ada Çayları keskin bir aletle çiçeklenme döneminde çiçekli dal ve yaprak şeklinde biçilir ve sonra gölgelik yerlerde veya kurutma tesislerinde (suni kurutma sıcaklığı en fazla 35 °C olmalıdır) özenle karıştırılarak kurutulur. Kurutulan çiçekli dal ve yapraklar 15–20 kg'lık bez çuvallarda rutubetsiz ve havalandırılabilen depolarda muhafaza edilir. Sütçüler ve Ağlasun yöresinde bu tür, çay gibi demlenerek(infüzyon) boğazdaki iltihaplanmalar, yorgunluk, sinir yatıştırıcı, soğuk

algınlıkları ve bazı kadın hastalıklarına karşı (kadınlarda reglinin ağrısız ve zamanında olmasını sağlamak amacıyla) kullanılmaktadır(Fakir,2007).

4-Kültürel Çekicilikler

Sagalassos Antik kenti

Kültürel turizm giderek yaygınlaşan, milletler ve ülkeler arasındaki anlaşmayı sağlamada sıradan turizmden çok daha etkin bir süreçtir. Kültür mirasına ilişkin yaklaşımlar ülkeden ülkeye, bölgeden bölgeye, değişebileceği gibi kültür mirasının türüne, niteliğine, mekan özelliklerine, tarihçesine, turizmdeki moda anlayışlara göre de değişebilmektedir (Emekli, 2003). Kültür Turizmi geniş anlamda ziyaretçilerin gittikleri yerdeki tarihi ve bir ulusa ait değerleri görmesi ve tatması olayıdır(Öztürk ve Yazıcıoğlu, 2002:188). Bu tanıma göre kültürel turizmin temelinde çok çeşitli nedenler yatmaktadır. Eski sanat eserlerinin, tarihi yapıların ve onlara ait kalıntıların görülmesi amacı, araştırma, keşif ve dini amaçlı seyahatler, yerel mimari ve orijinal özellikler, kütüphaneler, yerel mutfak, festivaller ve fuarlar, tiyatro ve sinema, müzik ve dans, lisans ve edebi çalışmalar ve alt kültürleri tanıma amacı ile yapılan seyahatler kişilerin bilgi ve görgülerini arttırmakta ve kültür turizmi içinde yer almaktadır(Kızılırmak ve Kurtuldu, 2005:102).

M.Ö. 4000’li yıllara kadar inen ilkel tarımcı toplumlarla başlayan ve onlarca medeniyete beşiklik etmiş Ağlasun, zengin bir tarihi geçmişe sahiptir. Sagalassos antik kentinin kasabaya olan yakın konumu(yaklaşık 7 km) nedeniyle tarihi dokusu, yeterince bozulmamış yerel kültürel değerleri, konut mimarisi, el sanatları, yerel yemekleri(mutfak-gastronomi) gibi birçok kırsal turizm çekiciliklerine sahiptir.

Antalya’ya 110 km uzaklıktaki Sagalassos Antik kenti, Burdur’a bağlı Ağlasun ilçe merkezinin 7 km kuzeyinde ve doğu batı yönünde uzanan Akdağ’ın güney yamaçlarında kurulmuştur(Fotoğraf 5). 1450- 1700 m yükseltiler arası ve meyilli bir arazinin üzerine kurulmuş olan kentin kalıntıları, doğu-batı yönünde 2,5 km, kuzey-güney yönünde ise 1,5 km’lik bir alana yayılmış bulunmaktadır(Fotoğraf 6). Kentin en önemli yapıları olan; Yukarı Agora, Antik çeşme, Antik Kütüphane Binası, Meclis Binası, Antinyunlar Çeşmesi, Heron Tapınağı, Antik Roma Hamamı vb. sayılabilir(Fotoğraf 7 ve 8).

Fotoğraf 5: Sagalassos antik kentinden bir görüntü. Fotoğraf 6: Sagalassos antik kentinin vaziyet planı(<http://www.sagalassos.be/>).

Fotoğraf 7: Antinyunlar Çeşmesinden bir görüntü. Fotoğraf 8: Tiyatro'dan bir görüntü.

Sagalassos'daki ilk modern ve bilimsel kazı çalışmaları, 1990 yılında Prof. M. Waelkens (Leuven Katolik Üniversitesi, Belçika) başkanlığında başlamış ve halen devam etmektedir. Ayrıca 1993 yılından beri her yıl kentin çevresinde yapılan yüzey araştırmalarında birçok yeni ören yeri ve anıt bulunmuş ve bunlardan bazılarında Burdur Müzesi işbirliği ile kurtarma kazıları yapılmıştır. Son yıllarda Türkiye'nin en büyük kazılarında biri haline gelen Sagalassos'da 10'dan fazla değişik meslekten ve ülkeden gelen yaklaşık 130 kişilik bilimsel bir ekiple beraber yaklaşık 100 kişilik Ağlasunlu işçi ekibi çalışmaktadır. Sagalassos projesinin finansı Belçikalı bilimsel kurumlar ve destekleyici şirketler tarafından karşılanmaktadır (<http://www.sagalassos.be/>).

Yerel şenlikler ve festivaller

Kültür turizmi kapsamında destekleyici veya çekiciliğe sahip etkinliklerden biri de festivallerdir. Festivaller, hem dünya insanları arasındaki dostluğu pekiştirirken, hem de yeni kültürlerle ve yaşamlara duyulan merakı artırarak insanları yeni yerler görmeye teşvik eden önemli gösterilerdendir. Kültürel değerler içerisinde yer alan festivaller de ülkemizin her tarafına yayılmış ve yerel kültürleri yansıtan bir eğlence, bir folklor ve aynı zamanda kültür ve turizm olayıdır.

Kültür sözcüğü, yalnızca geçmiş değil günceli de kapsayan bir kavramdır. Günümüz ile ilgili pek çok etkinlik de (konser, sergi, festival, karnaval, olimpiyat oyunları, vb) kültür turizmi kavramı içinde yer almaktadır. "Kültür turizmi" turizm ekonomisi içinde güncel ve tarihsel (actual and historical) olarak iki bölüme ayırmaktadır. Güncel kültür turizmi etkinlikleri içerisinde yöresel etkinliklerin ayrı bir önemi vardır. Çeşitli müzik, tiyatro gruplarının gösterisi; resim sergileri, yöresel festivaller karpuz, kiraz festivali, deve güreşi, yağlı güreş organizasyonları, panayır, vb. etkinlikler sayılabilir (Çulha, 2008: 1827-1852).

Yerel şenlikler ve festivaller, kırsal turizmin ayrılmaz bir parçasıdır. Her yıl geleneksel olarak yapılan "Yeşilbaşköy Deliktaş-Sankaya Kültür Sanat Festivali" yörenin önemli kültür ve sanat etkinliklerinden biridir. Başlangıçta yörede yetişen Napolyon kirazının yurt içi ve yurt dışına tanıtılması amacı ile düzenlenen festival, daha sonraları beldenin ve ilçenin doğası, kültürü, el sanatları, alabalığı ve turizm potansiyelini yurt içi ve yurt dışında tanıtılması amacıyla yapılmaktadır. Kültür ve Turizm Bakanlığının katkıları ile Yeşilbaşköy Belediye Başkanlığı tarafından bu yıl 10'cusu düzenlenecek olan festival henüz kırsal turizme yönelik değerlendirilememektedir.

Ağlasun için de kültür(Sagalassos), tarım ve balıkçılık potansiyeli kullanılarak şenlik ve festival etkinliklerinin düzenlenmesi, yörede kırsal turizmin gelişmesine önemli katkılar sağlayacaktır. Ayrıca bu etkinliklerde folklor ekiplerinin gösterileri turistlerin yörenin halk kültürünü öğrenmeleri konusunda önemli bir figür olabilir. Bu gün folklor ekiplerinin gösterileri sadece milli bayramlarda ve eğitim kurumlarının kutlama günlerinde açılış renklendirmek ve şenlendirmekten öteye geçmemektedir(Fotoğraf 9 ve 10). Bu faaliyet yörenin kültürünü başka ülkelerin kültürlerine tanıtmada figür olarak kullanılabilir. Bu bağlamda yörenin kültürel motiflerini içeren yerel giysilerle bir kooperatif yada dernek çatısı altında oluşturulmuş folklor ekipleri ile turistlerin gelişlerinde karşılama amaçlı oyunlar sergileyebilir. Aynı şekilde turist kafilesinin ayrılması sırasında farklı oyunlarla uğurlama yapılabilir.

Fotoğraf 9: Ağlasun Meslek Yüksek Okulu Folklor Ekibi bir gösteri sırasında.

Fotoğraf 10: Ağlasun Meslek Yüksek Okulu Kız Folklor Ekibi bir gösteri sırasında.

Yerel el sanatları

El sanatlarının sanatsal değeri yanında ekonomik değeri de vardır. Bilhassa kalkınmada öncelikli yörelerde atıl kalmış işgücünün istihdam edilmesine, dolayısıyla aile bütçesine katkısı açısından el sanatlarının önemi büyüktür(Soykan,2004:121). Ağlasun'da geleneksel el sanatlarının başında dokumacılık gelmektedir. Halı ve kilim dokumacılığı eski önemini kaybetmiştir. Bu gün birkaç aile kendi ihtiyacı için halı ve kilim dokumaktadır. Kaybolmaya yüz tutmuş bu değerlerin yeniden gün yüzüne çıkarılması için el sanatlarının turizm yoluyla değerlendirilmesini amaçlayan projelere ihtiyaç vardır.

Oysa dantel, kanaviçe, iğne oyası vb. gibi el işleri Ağlasun ve köylerinde kadınlarımız ve kızlarımız tarafından birinci derecede genç kızlarımızın çeyizliği olarak yapılmaya devam etmektedir. Ancak bu el işlerinin turizme yönelik değerlendirilmesi konusunda herhangi bir adım atılmamıştır. Ağlasun Meslek Yüksek Okulu öğrencilerinin yönlendirilmiş çalışma dersi ve dünya bankası projesi kapsamında yürüttükleri ve Ağlasun'un yerel el sanatlarını gün yüzüne çıkarmak amacıyla yürüttükleri proje kapsamında geçici olarak açılan sergi büyük ilgi görmüştür(Fotoğraf 11 ve 12).

Fotoğraf 11: Ağlasun Meslek Yüksekokulu öğrencilerinin hazırladığı el sanatları sergisinden bir görünüş.

Fotoğraf 12: Ağlasun Meslek Yüksekokulu öğrencilerinin hazırladığı el sanatları sergisinden bir görünüş.

Soykan, günebirlik turlarla yapılan köy ziyaretlerinde turiste en çok halı-kilim dokumacılığı, el örgü isleri, yöresel yiyecek içecek konularında bir hizmet ve sunuş görüldüğünü ifade eder. Buna, turistin konakladığı süre içinde yerel kültürü öğrenme isteği ve merakı dikkate alınır, çok daha fazla konuda etkinlikler düzenlenebileceği anlaşılr(Soykan, 2003).

Toprak kap işçiliği(İbrikçilik)

Toplum yapısının bilimsel ve teknolojik gelişmelerle değişmeye başlaması, her alanda olduğu gibi geleneksel zanaatlarımızın da zamanla işlevlerini yitirmesine, yavaş yavaş ortadan kalkmasına hatta zamanla yok olmasına neden olmaktadır. Bugün Türkiye'nin birçok yöresinde olduğu gibi Burdur ve çevresinde de bazı zanaatların yavaş yavaş yok olduğu (bakırcılık ve dericilik gibi) görülmektedir. Bunlardan biri de Çanaklı(Mamak) beldesinde kaybolmaya yüz tutan "toprak kap işçiliği" dir.

Eski adı Mamak olan beldenin ismi, 1961 yılında Bakanlar kurulu kararıyla "Çanaklı" olarak değiştirilmiştir. Ancak halk arasında halen "Mamak" olarak kullanılan Çanaklı beldesinin Ağlasun kasabasına olan uzaklığı yaklaşık 12 km'dir. Beldenin geçim kaynağı büyük ölçüde tarım ve hayvancılığa dayanır.

Beldenin kuruluş tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Ancak, Çanaklı(Mamak) beldesi ve çevresinde yapılan yüzey araştırmaları, yörenin, Sagalassos antik kentinin seramik-keramik merkezi olduğu yönündeki savını güçlendirmektedir. Kesin olmamakla birlikte ibrikçiliğin(desticiliğin) köyün kuruluşundan beri varlığını sürdürdüğü, 19 ve 20 y.y.larda ise en verimli çağını yaşadığı ifade edilmektedir. Nitekim Bilgen tarafından yapılan bir çalışmada, köyde işlenen kapların yirminci yüzyıl başlarında(1900'lü yıllar) İncir pazarında(Bucak-İncirhan), Burdur pazarında, İstanaz(Korkuteli) pazarında, Isparta, Uluborlu, Argas pazarlarında, Antalya pazarında piyasaya sürüldüğü ifade edilmektedir(2005:6). 1970'li yıllara kadar köy halkının yoğun olarak sürdürdüğü bir faaliyet olan ibrikçilik, bu tarihten sonra yavaş yavaş terk edilmiştir. Bu gün beldede iki kişi (Cüneyt SEZER ve İmdat

KAZAN)* tarafından yaşatılmaya çalışan toprak kap işçiliği(ibrikçilik), gün geçtikçe önemini kaybetmektedir(Fotoğraf 13 ve 14).

Fotoğraf 13: Çanaklı (Mamak) beldesinde toprak kap ve ibrik yapımından bir görüntü (Adnan TARAŞLI).

Fotoğraf 14: Çanaklı (Mamak) beldesinde satışa hazır hale getirilmiş ibriklerden bir görüntü(Adnan TARAŞLI).

Toprak kap yapımında kullanılan toprak, beldeye yaklaşık 3 km uzaklıkta yer alan Katran dağı eteklerindeki *Kuruca mevki*nden temin edilir. Kırmızı renkli Akdeniz toprağı(Terrarossa) olan bu toprak, demir oksitçe zengin ve silisyumludur. Yamaçtan kazma ile kazılarak alınan toprak kalbura dökülerek ön elemeden geçirilir. Daha sonra çuvalara doldurulan elenmiş toprak at ve eşeklere yüklenerek işliklere taşınır. İşliklerde, toprak kap olana kadar bir dizi işleminden geçirilen killi toprak son pişirme işleminden sonra pazara sunulmaya hazır hale getirilir. Burdur, Antalya ve Isparta'ya pazarlanan toprak kaplar, yerinden satış yöntemiyle de pazarlanmaktadır.

Pekmez yapımı

Türkiye gerek coğrafi ve gerekse ekolojik özellikleri itibariyle bağcılığa çok elverişlidir. Ülkemiz asmanın anavatanı olması ve bağcılık tarımının hayli eskiye dayanması yanında, gerek üretim miktarı ve gerekse çeşit zenginliği bakımından dünyanın sayılı ülkeleri arasında yer almaktadır(Batu, 1993; Batu ve Yurdağül, 1993). Üzüm ülkemizde; taze olarak, kurutularak, pekmez, pestil gibi yöresel ürünlere işlenerek, üzüm suyu, üzüm suyu konsantresi ve şarap yapılarak ve bunun yanında, sirke ve rakı yapımında kullanılarak tüketilmekte ise de en çok kurutularak ve pekmez yapılarak değerlendirilmektedir(Toker ve Hayoğlu,2004). Burdur yöresi ve Ağlasun'da da daha çok taze olarak yerel pazarlarda ve kırsal yerleşmelerde pekmez yapılarak değerlendirilmektedir.

Üzüm pekmezi, taze ve kuru üzüm şirasının asitliğini azaltmaksızın veya kalsiyum karbonat veya sodyum karbonat ile asitliğini azaltarak tanen, jelatin veya uygun enzimlerle durultuktan sonra tekniğine uygun olarak vakum altında veya açıkta koyulaştırılması ile elde edilen koyu kıvamlı veya bal, çöven, süt süttozu, yumurta akı gibi maddeler ilavesi ile katılaştırılan bir mamüldür (Anonim, 1989). Üzüm pekmezi, hemen hemen yurdumuzun her yerinde üretilmekle birlikte kırsal bölgelerde daha yaygın olup çok eski geçmişe sahiptir (Yazıcıoğlu, 1967).

Ağlasun ve köylerinde de pekmez yapımı çok eski bir geçmişe sahiptir. Sosyal yaşamın özgün yapısını yansıtan pekmez yapımı da yörenin geleneksel olarak sürdürülen

* Toprak kap üretimi, yapım süresi(sürekli) ve üretilen ürünlerin çeşitliliği(30 civarında) bakımından sadece Cüneyt SEZER tarafından yapılmaktadır.

etkinliklerindendir. Kır evi ya da bağ evinin yanı başında pekmez yapmak amacıyla kurulan pekmez ocaklarında çoğunlukla kadınlar olmak üzere bazen erkeklerde çalışır(Fotoğraf 15 ve 16).

Fotoğraf 15: Pekmez yapımından bir görüntü.

Fotoğraf 16: Pekmez yapımına kadınlarımızın yanı sıra erkeklerde katılır.

Ülkemizde yapılan üzüm pekmezleri çok çeşitli olup üretildikleri yörelere göre örneğin Zile’de “*Zile pekmezi*”, Gaziantep’te “*Ağda*”, Kırşehir’de “*Çalma*”, Balıkesir’de “*Bulama*”, Kahramanmaraş’ta “*Masara*” olarak isimlendirilmektedir. Ağlasun’da üretilen pekmezin “*Ağlasun pekmezi*” olarak tanıtılması yörenin kırsal turizminde ürün oluşturması bakımından büyük önem taşımaktadır.

Eski Kır Evleri

Kır yapıları, ister tek bir ev isterse tüm bir yerleşme olsun, insan davranışı ile yapı ve doğal çevre arasındaki etkileşimin eşsiz örneklerini sergiler(Aran,2000). Yerel yapı malzemesi ve yerel tekniklerle inşa edilmiş bu konutlar ve onların iç donatımları yabancı turistte son derece çekici gelmektedir(Soykan, 2003). Yer ve iklim şartlarına doğrudan duyarlı ve toplumu oluşturan insanların bizzat kendileri tarafından yapılan bu yapılar ekonomik, sosyal ve kültürel özellikleri ile zamanın koşullarına adeta meydan okurcasına varlıklarını sürdürmektedirler. Ancak birçoğunun tarihsel sürekliliği, hızla gelişen yapı teknolojileri ve değişen ekonomik, sosyal ve kültürel şartların tehdidi altındadır(Ceylan,2009).

Benzer durum Ağlasun’daki yapılar için de geçerlidir. Bu yapılardan bazıları, sahiplerinin kentlere göç etmesi ya da vefat etmesi yüzünden terk edilmiş, korumasız ve bakımsız bırakılmışken, bazıları ise sahipleri tarafından kullanılmaya devam etmektedir. Ağlasun’da yerel mimari özellikleri yansıtan kerpiç evler kareye yakın geometrik bir plan üzerine iki katlı olarak inşa edilmişlerdir(Fotoğraf 17 ve 18). Doğal koşullara adeta direnen bu yapıların bir bölümü yaz mevsiminde yaylamak amacıyla Antalya Serik’ten de gelenlerce kullanılmaktadır. Yaz mevsimini daha serin bir iklimde geçirmek amacıyla gelenlerin büyük bölümü yaşlı nüfustan oluşmaktadır. Yaz mevsiminde 2-3 ay kadar bu kerpiç evlerde kalan insanlar güz mevsiminde tekrar Serik ilçesine geri dönmektedirler.

Bazı eski kır evleri ise pansiyon olarak hizmet vermektedir. Bu evlere çok sınırlı da olsa Belçika, Hollanda ve Fransa gibi Avrupa ülkelerinden gelenler olmakta ve buraya gelenler; meyve, sebze, ceviz, reçel, peynir vb. yerel ürünleri satın almaktadırlar. Böylece çevre ve doğayı seven bazı turistler ekolojik tatil olanağı bulabilmektedirler. Ancak bu faaliyet birkaç aile tarafından bilinçsizce yapılan bir etkinlikten öteye geçememiştir. Oysa Avrupa ülkelerinin birçoğu kendi doğal ve kültürel mimari özelliklerini yansıtan yörelerdeki bazı yerleşmelerini iyi planlanmış ve programlanmış etkinliklerle turistlerin kullanımına

sunmuşlardır. Örneğin İtalyanların çoğu Umbria ve Toskana’da onarılıp yenileştirilmiş eski kır evlerine giderek bir hafta boyunca dağ yürüyüşü, kuş gözleme, bahçe işleri ve yemek pişirme kursları ile uğraşmışlardır(Özgüç,1998:148).

Fotoğraf 17: İki katlı ve kerpiç yapı malzemesi ile inşa edilmiş bir Ağlasun evi.

Fotoğraf 18: İlk katın bazen taş yapı malzemesi ile inşa edildiği konutlara da rastlanır.

Değirmenler

Kırsal mimarinin önemli kalıntılarından biri de değirmenlerdir. Tunçdilek, kır iskânını ilgilendiren ve onun ekonomik faaliyetlerini karakterize eden tesislerin başında su değirmenlerin geldiğini belirtir(Tunçdilek,1967:158). Eski işlevin gün geçtikçe yitiren bu yapılardan biri de Yeşilbaşköy beldesinde yer alır.

Halen çalışır durumda olan su değirmeni, yaklaşık iki yüzyıl önce köy halkı tarafından yaptırılmıştır. Önceleri Yeşilbaşköy tüzel kişiliğince işletilen değirmen Yeşilbaşköy’ün 1977 yılında “belde” olmasıyla Belediye başkanlığına devredilmiştir. Yeşilbaşköy Beledesinde bulunan “Eynazlı” ve Çaygözü su kaynakları ile beslenen su değirmeni civarda bulunan faal tek değirmen olması bakımından yöre halkına hizmet vermektedir. Şu an Yeşil Başköy Belediye Başkanlığı tarafından çevre düzenlemesi yapılan su değirmeni kültür varlığı olarak turizme kazandırılmaya çalışılmaktadır. Su değirmeni Ağlasun’un kırsal turizm faaliyeti içerisinde önemli bir argüman olabilir. Turistlere bir yarım gün ya da bir gün boyunca değirmende buğday bitkisinden un çıkarımı gösterilebilir ve üretilen taze undan gözleme ve yöreye özgü hamur yiyecekleri yapılması öğretilir(Fotoğraf 19 ve 20).

Fotoğraf 19: Su değirmeninden bir görüntü (Yeşilbaşköy kasabası).

Fotoğraf 20: Su değirmeninin içten görüntüsü (Yeşilbaşköy kasabası).

Kırsal turizmde Gartronomi(mutfak) çok önemlidir. Yerel tadlar bir kültürel kimliktir. Avrupa ülkelerinde yerel yemekleri ile ünlü lokantaların yer aldığı köyler ve çiftlikler hafta sonu gezileri için vazgeçilmez olmaktadır(Soykan,2004).

Ağlasun'da yöresel yemekler et ve sebze ağırlıklıdır. Doğadan toplanan otlarla hazırlanan içecekler ise orijinal olmaları nedeniyle(taş kekiğinden yapılan Ağlasun çayı) simge olabilir. Ancak bu gün sadece yöresel anlamda bilinmektedir. Hamurlu yiyeceklerden gözleme, su böreği bitkisel ürünlerden; pekmez, ceviz, ergeden yapılan marmelat, gül reçeli, gül suyu ve hayvansal ürünlerden; yoğurt, peynir, tereyağı gibi yiyecekler topraktan yapılan kaplar içerisinde turistlere sunulabilir(Fotoğraf 21, 22, 23 ve 24). Bütün bu yöresel mutfak zenginliği kırsal turizm ile değerlendirilmeyi beklemektedir.

Fotoğraf 21: Gözleme pişiren yerel kıyafetli bir annemiz (Ağlasun).

Fotoğraf 22: Yufka açan genç kızlarımızdan bir görünüş (Ağlasun).

Fotoğraf 23: Yöresel yemeklerden "pöce sarması"ndan bir görünüş.

Fotoğraf 24: Ağlasun'un yöresel yemeklerinden bir görünüş.

2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun 2. Maddesi ile 3386 Sayılı Kanunun (2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi ve Bu Kanuna Bazı Maddelerin Eklenmesi Hakkında Kanun) ilgili maddeleri uyarınca Ağlasun ilçesinde tespiti ve tescili yapılan ve Burdur Müze Müdürlüğüne bağlı anıtsal yapılar; Ağlasun Merkezde yer alan Mülazımoğlu Camii, Ağlasun Dereköy ile Köyünü arasında yer alan Garnizon Kalıntısı, Ağlasun Merkez Sakarca Mahallesinde yer alan Selçuklu Hamamı'dır. Arkeolojik sit alanları olarak Sagalossos Antik Kenti dışında, Ağlasun Hisarköy'de yer alan Asartepe ören yeri, Ağlasun Harmancık Köyü Sandalasar Mevkiinde yer alan Sandarium, Ağlasun Gökbel Köyü Asar Mevkiinde yer alan Yalakasar kalıntıları, Ağlasun Hisarköy Aykıtça Mevkiinde yer alan Karain Mağara ve Nek., Ağlasun Yumrutaş Köyü Aşağı Yumrutaş Mahallesi Dikmen Tepesi Mevkiinde yer alan Antik Kale, Ağlasun Merkez Kum Mahallesi Döşeme Mevkiinde yer alan Döşeme Tümülüsü ve Ağlasun Bala Mahallesinde yer alan Roma, Bizans ve Osmanlı dönemlerine ait mezarların

yer aldığı Bala Mezarlığı sayılabilir. Hamam Mahallesinde yer alan Anıt Çınar Ağacı ise doğal sit alanı olarak ilan edilip koruma altına alınmıştır(Burdur İli Çevre Durum Raporu, 2009).

5-Yerel Ekonomi Ürünleri Bakımından Çekicilikler

Kiraz yetiştiriciliği

Geleneksel tarım da kendine özgü bir kültürel coğrafi görünüm ve yaşam tarzı yarattığından, tarım ile turizm arasında da güzel bir ilişki vardır(Özgüç,1998:147). Günümüzde kırsal turizmle iç içe girmiş iki turizm türü daha bulunmaktadır: Çiftlik turizmi ve tarımsal turizm(agroturizm). Hatta her ikisi de kırsal turizm yerine kullanılmaktadır. Her ikisinde de turistlere sunulan ürünler ve hizmetler tarıma dayandırılmaktadır. Sonuçta, kırsal turizm/köy turizmi/tarımsal turizm/çiftlik turizmi aynı amaç etrafında birleşmektedir: yabancıları kırsal dünyada konuk ederek kültürünü paylaşmak, doğanın içinde dinlendirmek(Soykan,2004:15).

Ağlasun başta kiraz olmak üzere, gül yetiştiriciliği ve balıkçılık potansiyeli ile ekoturizm olanakları bakımından önemli çekicilikler sunmaktadır.

İlçe genelinde tarıma elverişli arazi toplamı 8 500 hektar kadar olup bunun 783 hektar kadarı meyveciliğe ayrılmıştır. Meyve ekim alanları içerisinde ise ilk sırada kiraz gelmektedir(Fotoğraf 25). Büyük bölümü ihraç edilen kirazın 2009 yılı itibariyle üretim miktarı 1 100 ton kadardır(Fotoğraf 26).

Fotoğraf 25: Bir kiraz bahçesinden görünüş (Yeşilbaşköy kasabası).

Fotoğraf 26: Pazara sunulmuş kirazlardan bir görünüş(Ağlasun kasabası).

Gül yetiştiriciliği

Günümüzde insanların kitlesel turizm hareketleri yerine, alternatif turizm değerlerinin yoğunlaştığı yörelere gitmelerinin temelinde, doğa koruma bilinci ile doğal, kültürel ve geleneksel yaşantıya ilişkin bilgileri elde etmeleri, yerel halk ile iletişimde bulunarak onların yaşantılarını anlamaları ve düzenlenen etkinliklere katılarak, tatillerini bu yörelerde geçirmeye çalışmaları yatmaktadır(Kızılırmak,2006). Ağlasun'da yağlık gül üretimi, halen sürdürülen tarımsal faaliyetler arasında yer almaktadır. 2009 yılı itibariyle gerçekleşen gül çiçeği (yağlık) üretimi yaklaşık 500 ton (490 ton) kadardır(Fotoğraf 27). Sagalassos'u ziyarette gelen bazı turistler gül hasat mevsiminde(yaklaşık 15 Mayıs-25 Haziran) gül toplama etkinliğine katılmaktadırlar(Fotoğraf 28). Dolayısıyla kırsal turizmde kırsal dünya tüm

kesitleriyle turiste sunulmaktadır. Turistin kaldığı süre içinde dinlenmesi yanında, çeşitli etkinlikleri izlemesi, katılması, öğrenmesi ve spor yapması da mümkün olabilmektedir.

Fotoğraf 27: Hasat edilmiş gül bitkisinden bir görünüş.

Fotoğraf 28: Ağlasun'da gül toplayan bir turist kafilesi (Adnan TARAŞLI).

Ceviz yetiştiriciliği

Bağ bahçe ürünlerinin üretim, tüketim ve ticareti yönünden önemli ülkeler arasında yer alan Türkiye, çok eski ve köklü bir meyvecilik kültürüne sahip olup birçok meyve türü yanında cevizin de yetiştirilebildiği uygun ekolojilere sahiptir. Gerek ABD'ye götürülen gerekse Avrupa'da yaygın olarak yetiştiriciliği yapılan cevizin orijininin Anadolu olduğu ileri sürülmektedir(Çiftçi ve Gökçe,2006).

Ağlasun da ceviz yetiştiriciliğinin yapıldığı yörelerden biridir. Ancak bütünüyle ticarete konu oluşturacak biçimde örgütlenmiş bir ceviz üretimi yoktur. Nitekim Ağlasun'da 2009 yılı itibariyle yetiştirilen kabuklu ceviz üretimi 85 ton kadardır. Bu üretim miktarı ile ceviz, Ağlasun'da yetiştirilen diğer meyveler arasında üretim miktarı olarak en son sırada yer alır. Az sayıda bakımlı ceviz bahçeleri yanında her ailenin bahçesinde 3-5 ağaçtan oluşan ceviz ağacı bulunmaktadır(Fotoğraf 29 ve 30). Aileler çoğunlukla kendi ihtiyaçları için artan kısmını da yerel pazarlarda satmaktadır. Bir bölümü de Ağlasun'a yaz mevsiminde yayla turizmi için gelen Serikli ailelerce satın alınmaktadır.

Ceviz, başta Burdur'a özgü ceviz ezmesi olmak üzere birçok yemekte kullanılan meyvelerden biridir. Nitekim cevizden yapılan ve yöreye özgü bir yemek olan "cevizli makarna", dövülmüş ceviz ve makarnadan yapılmaktadır. Daha birçok yemekte dövülmüş ya da normal iç olarak kullanılan ceviz sabah kahvaltısının da vazgeçilmezlerindendir.

Fotoğraf 29: Ceviz ağacından bir görünüş(Ali TOPMULU).

Fotoğraf 30: Ceviz meyvesinden bir görünüş (Ali TOPMULU).

Kızılcık (Ergen) bitkisi Ağlasun'da hemen her ailenin bahçesinde yer alır(Fotoğraf 31). Daha çok kendi ihtiyacını karşılamaya yönelik yetiştirilen bu bitkinin geri kalan bölümü pazara sunulur. Bir bölümü de ilçeye yaz mevsiminde yaylamak amacıyla gelen Serikli ailelere pazarlanır.

Ergen bitkisinden yapılan yiyeceklerin Ağlasun'un yemek kültürü içerisinde ayrı bir yeri vardır. Nitekim düğün ritüellerinde kullanılan kıızılcık(ergen) hoşafı ve marmeladı, Ağlasun kültürünü yansıtan içeceklerden biridir(Fotoğraf 32). Büyük kazanlar içine konulan ergen hoşafının içine küçük buz parçacıkları atılır ve soğuk olarak servis edilir. Hemen her yöre gibi Ağlasun'da da düğünlerin genellikle yaz mevsiminde yapılmasından dolayı misafirlere serinletici bir içecek olarak ikram edilir. Mevrit yemeklerinin de vazgeçilmez içeceği olan ergen hoşafı, gelen davetlilere kâseler içinde ikram edilir. Ayrıca Ramazan ayında Ağlasunlu ailelerin için sofraların vazgeçilmez içecekleri arasında yer alır.

Fotoğraf 31: Kızılcık(Ergen) bitkisinden bir görünüş(Ali TOPMULU).

Fotoğraf 32: Kızılcık(Ergen) meyvesinden yapılan "kıızılcık marmelatı"(Ali TOPMULU).

Alabalık Yetiştiriciliği

Ağlasun tatlı su balıkçılığı faaliyeti olan alabalık yetiştiriciliği bakımından da önemli bir potansiyele sahiptir. Daha çok Yeşilbaşköy beldesinde yapılan bu faaliyet turizme yönelik olarak yeterince değerlendirilememektedir.

Yeşilbaş Beldesinde 6 büyük üretim havuzunda yılda yaklaşık 130 bin ton alabalık yetiştirilmektedir(Fotoğraf 33 ve 34). Yetiştirilen alabalık, başta Akdeniz olmak üzere Türkiye'nin değişik bölgelerine pazarlanmaktadır. Kiraz üretiminden sonra beldenin en büyük gelir kaynağı kalemini oluşturmaya rağmen büyük bir bölümü canlı olarak pazarlanmaktadır.

Dünyada sağlık turizminin giderek daha fazla rağbet görmesi, kırların temiz havası ve taze-doğal yiyecekleri yanında tıbbi ve aromatik bitkilerin de turizmde kullanılmasına yol açmaktadır. Bu yönüyle Ağlasun özellikle yörede taş(daş) kekik olarak adlandırılan doğal kekiğin toplandığı yörelerden biridir. Ancak bu faaliyet sadece yerel halk tarafından kendi ihtiyaçları ve yerel pazarlarda taze olarak toplanıp satışa sunulmaktadır.

Terk edilmiş tarım arazilerini sadece ağaçlandırarak koruma altına almak yerine bu tür arazileri yerel halkın geçimine katkı sağlayacak şifalı bitkilerin yetiştiriciliğine ayırmak daha büyük fayda sağlayacaktır. İtalya'da Alplerin eteklerindeki "Bormida vadisi"nde tarımın gerilemesi karşısında, yörede şifalı bitkiler yetiştirmek üzere "Agronanatur" kooperatifi kurulmuş, üretilen 19 çeşit bitki yağı ve kurutulmuş şifalı otlar için organik üretim sertifikası

alınmış ve satışa sunulmuştur(Rural Europa,2001). Ağlasun'da da bu amaca hizmet edecek ve var olan bu potansiyelin değerlendirilmesine yönelik bir kooperatif ya da dernek kurulabilir.

Fotoğraf 33: Alabalıklardan bir görünüş (Yeşilbaşköy beldesi).

Fotoğraf 34: Alabalık yetiştirilen havuzlardan bir görünüş(Yeşilbaşköy beldesi).

6-Rekreatif Yaylacılık Faaliyeti

Bugün yaylacılık faaliyetleri eskiden asli fonksiyonu olan hayvancılık faaliyetlerini büyük ölçüde terk ederek turizm ve rekreasyonel faaliyeti durumuna gelmeye başlamıştır. Nitekim yapılan çalışmalar, Türkiye'de yaylacılığın yaygın olduğu Akdeniz ve Karadeniz bölgesinde artık yaylacılık faaliyetinin daha çok turizm ve rekreasyonel amaçlı bir faaliyet olarak yapıldığını göstermektedir(Zaman,M,2007 ve Zaman,S,2007).

Günümüzde büyük şehirlerde yaşayan insanların şehrin gürültüsü ve kirliliğinden kaçıp yaylaları tercih etmelerinde bu alanların sessizliği yanında, serin ve temiz havası ve doğal güzelliklere sahip çok farklı özelliklere sahip olmasından kaynaklanmaktadır. Ağlasun da yaklaşık 1100 metre ortalama yükseltisi, serin ve temiz havası, su kaynakları, bitki örtüsü, yetiştirdiği ürünleri ve sessizliği ile önemli özelliklere sahiptir.

Ağlasun kasabası rekreasyon yaylacılık faaliyetine sahne olmaktadır. Her yıl yaklaşık 90-100 kadar hane Ağlasun'daki evleri yaylamak amacıyla kiralamaktadır. Örneğin Kıraç Mahallesiindeki yayla kentte 42 ev bu amaçla inşa edilmiştir(Fotoğraf 35). Bu evlerin 5-6 kadarında aileler devamlı kalmaktadır. 5-6 aile ise konutlarını kiraya veriyor(Fotoğraf 36). Geri kalanlar ise sadece yazı mevsiminde kalmakta kışı ise Antalya ve Isparta gibi kentlere geçirmektedir.

Fotoğraf 35: Ağlasun ve Kıraç Mahallesiinden bir görünüş.

Fotoğraf 36: Yaylamak amacıyla inşa edilmiş yayla evinden bir görünüş.

Ağlasun doğal, kültürel ve ekonomik zenginlikleri ile kırsal turizm açısından son derece çeşitlilik, farklılık ve özgünlük sunmaktadır. Ancak bugün çoğunlukla Sagalassos merkezli gelişen turizm faaliyetinin Ağlasun'un ve Ağlasun halkının ekonomik yaşantısına katkısı yok denecek kadar azdır. Bu durum Ağlasun için bir ölçüde fırsat da sayılabilir. Bu fırsatın Sagalassos antik kenti bağlamında değerlendirilebilmesi, geçimini tarımsal faaliyetlerden sağlayan yöre insanının ekonomik gelirine katkı sağlaması bakımından büyük önem taşımaktadır.

Kalkınma stratejilerinde son 20-30 yıldır kırsal alanlar için üç yönde yenilikler öngörülmektedir: yerel ekonomiyi çeşitlendirme; küresel ve yerel koşullar arasında etkileşimler yaratma, yeni işbirliklerini geliştirme (Observatoire Europeen LEADER, 1997). Bu bağlamda kırsal turizm Ağlasun'un yerel ekonomik kaynaklarının turizme yönelik kullanımı açısından önemli bir çekicilik oluşturabilir. Göçlerle nüfus kaybeden Ağlasun'un alternatif geçim kaynaklarının yaratılması ve en başta turizm faaliyetine kırsal turizm olarak adım atması, başlangıçta göç olayının yavaşlaması ve bir süre sonra da durmasında bir etken olabilir. Nitekim A.B.D.de kırsal alanların sürekli nüfus kaybetmesiyle köy ve kasabalar da ortadan kalkmaya başlamıştır. Fakat kırsal kasabalar hayatta kalabilmek için tarımın yerine geçebilecek faaliyetleri araştırma yoluna girmişlerdir. Özgüç'ün Winters(1992)'den aktardığına göre, Amerika'nın her tarafında sayıları gittikçe artan birçok bölge "turizm"i bir çıkar yol olarak görmekte ve refahın metropoliten alanlardan daha yoksul durumdaki kırsal toplumlara doğru coğrafi olarak yeniden yayılabileceğini ummaktadırlar (1998:149).

Dünya turizm talebinde 2000'li yıllarla birlikte köklü değişimlere yönelinmesi, turizm türleri arasında kırsal turizme büyük bir kapı açmaktadır. Turizm talebindeki bu değişimin iyi okunması ve algılanması gerekir. Bu bağlamda kırsal alanların ekonomik, sosyal ve çevresel boyutlarıyla daha etkin bir şekilde analiz edilmesi, buna dayalı olarak kırsal kalkınma politikalarının belirlenmesi ve uygulamaya geçirilmesinde büyük yarar vardır.

Dünya turizm talebinde 2000'li yıllarla birlikte köklü değişimlere yönelinmesi, turizm türleri arasında kırsal turizme büyük bir kapı açmaktadır. Yeni turizm anlayışındaki turistlere ülkemiz, kırsal turizm açısından son derece çeşitlilik, farklılık ve özgünlük sunmaktadır (Soykan, 2003).

Ülkemizin kültürel zenginliğinin, bölge kalkınmasına aktif katkı sağlaması ve bu katkının geniş tabana yayılması için turizm sektörünün yeni bir yaklaşım ile ele alınması gerekmektedir. Bu amaçla, herhangi bir yöreyi başka bir yerden farklı yapan ayrıcalıklarının doğru olarak tanımlanmasının ve bunların hangilerinden, ne şekilde yararlanılarak turizm amaçlı kullanılabileceği konusunda yönlendirmenin gerekli olduğu, yaşanmış deneylerden açıkça anlaşılmaktadır (Emekli, 2005:104). Doğru bir yönlendirme bir bölgenin kültürünün ortaya çıkartılmasına ve yaşatılmasına katkıda bulunabileceği gibi, o bölge için yeni bir çekicilik unsuru da oluşturacaktır. Kuşkusuz bu, yerel el sanatlarının canlandırılmasından, o yörelere özgü yemeklerin ve çeşitli yiyeceklerin sunulması, yerel geleneklerin düzeyli olarak sergilenmesine kadar geniş bir yelpaze içinde düşünülmektedir (Richard, 1996).

Kırsal turizm, öncelikle kırsal topluma değişik kaynaklardan gelir yaratır. Söz gelimi tarımsal ürünler taze ya da işlenmiş olarak yerinde satış yöntemiyle satılmaktadır. Söz konusu tarımsal ürünler ile ilgili yerel etkinlik ve festivallerin düzenlenmesinde temel amaçlar, il ve ilçelerin üretmiş oldukları tarımsal ürünlerin tanıtımının yapılarak yerel ekonomiye katkı sağlanması, gelenek ve göreneklerin yaşatılması ve yöre halkının sanat ve kültür ile ilgili beklentilerinin karşılanmasıdır (Getz ve Frisby, 1989). Bu bağlamda Yeşilbaşköy beldesinde

yapılan festival Ağlasun'un kırsal turizmi için bir fırsattır ancak tek başına bir argüman değildir. Bu bağlamda "Sagalassos" merkezli yapılacak bir kültür ve sanat festivali Ağlasun'da kırsal turizmin gelişmesine büyük katkı sağlayacaktır. Zira Dünya Turizm Örgütü'nün araştırmalarına göre 21. yüzyılda tüketici eğiliminin kültür turizmine yöneleceğine ilksin saptamaları vardır. O halde Türkiye'de deniz turizminin bu yükseliş trendinin kalıcı olacağı hakkında kesin bir şey söylemek yanıltıcı olabilir. Yapılacak olan, deniz turizmine alternatif ya da onu tamamlayan diğer türlerin ülkemizde gelişmesine çaba gösterilmesidir. İşte bu türlerden biri kırsal turizmdir. Türkiye kırsal turizm açısından, belki de hiç bir ülkede görülemeyecek kadar zengin bir potansiyele sahiptir. Bir Karadeniz'in doğal coğrafi görünümü ve kültürü ile Akdeniz, bir Ege ile iç ve doğu bölgelerimiz birbirinden çok ayrı özellikler taşır. Bu noktada ülkemiz Turizm Bakanlığı, turizmin kıyılardan iç kısımlara doğru yayılması yönünde bir politika izlemeye başlamıştır(2003).

Türkiye'nin Uzun Vadeli Gelişme Stratejisinde Kırsal alandaki doğal ve kültürel varlıkların zenginliği ve çeşitliliği turizm ve rekreasyon faaliyetlerinin geliştirilmesi açısından önemli bir potansiyel arz ettiği ifade edilmektedir. Bu kapsamda; turizm ve rekreasyon faaliyetleri ile bunlarla ilgili hizmetlerin iyileştirilmesi; tanıtım faaliyetlerinin etkinleştirilmesi; kırsal alanlarda turizmde yapılanma ve fon yaratma, potansiyeli olan bölgelerde turizme uygun alt ve üst yapı geliştirme modellerinin oluşturulması; turizmin ekonomik ve çevresel etkilerinin tespiti ve takibinin kurumsallaştırılması, turizmin sürdürülebilir kılınması suretiyle turizmin kırsal alan ekonomisine katkısı artırılacaktır denilmektedir. Ağlasun bu bağlamda zengin doğal, kültürel ve ekonomik kaynaklarıyla kırsal turizmin gelişmesi bakımından yukarıda da belirtildiği üzere önemli bir potansiyele sahiptir.

Ağlasun Sagalassos antik kenti bağlamında turizmin gelişebileceği yörelerden biridir. Bunların başında da kırsal turizm potansiyeli gelmektedir. Bu potansiyel içerisinde kerpiç yapı malzemesi ile inşa edilmiş evler, yerel konut mimarisi için önemli bir argümandır. Ancak birçoğu kaderiyle baş başa bırakılmış, bazıları yıkılmış, bazılarının yerine betonarme modern konutlar yapılmıştır. Bu yönüyle Ağlasun gittikçe betonlaşan bir kasaba görünümü almaya başlamıştır. Bu kapsamda turizme yönelik üretilecek projelerde yerel mimarinin mutlaka dikkate alınması ve korunmasına yönelik projelerin geliştirilmesi gerekir. Nitekim Türkiye'nin Uzun Vadeli Gelişme Stratejisinde, "mimari ve kültürel açıdan önem taşıyan, korunması gereken ya da turizmin gelişmesi açısından potansiyeli bulunan kırsal yerleşimlerin görünümünün ve fiziki koşullarının iyileştirilmesi, tarihi ve mimari değer taşıyan binaların restore edilmesi ve korunması, uygun olanların turizm amaçlı kullanıma açılmasına yönelik projeler gerçekleştirilecek ve desteklenecektir" (<http://ekutup.dpt.gov.tr/bolgeel/strateji/UKKS.pdf>) denilmektedir.

Kırsal turizm iklimle yüzde yüz bağlantılı olmayan bir turizm türüdür. Bu nedenle mevsimlik olma özelliği yoktur. Türkiye'de turizm egemen biçimde deniz turizmiyle eşdeğerdir ve yıllardan beri yaz mevsimiyle sınırlı kalmıştır. Günümüzde kuzey Ege kıyılarından batı Akdeniz'e uzanan dış turizm bağlantılı kıyı turizmi, ortalama dört ile sekiz ay arasında bir sezona sahiptir. Bu süre içinde yoğun turist baskısı, bilinen birçok soruna yol açmaktadır. Hâlbuki ülkemiz kıyılarından hemen ardındaki iç kısımlarda; dağ, yayla, orman, su zenginlikleri ile tarımsal yapı ve yerel kültür göz önüne alındığında, buralarda kırsal turizmin hemen her mevsim yapılabilmesinin son derece olanaklı olduğu hemen anlaşılır. Böylece kırsal turizm kıyının gerisinde yer alarak, deniz turizminin alternatifi ya da tamamlayıcısı olabilir. Öte yandan, aynı yörede (belki daha iç kısımlarda) başlıcasına geliştirilecek kırsal turizm, kıyı turizminin alternafi haline gelebilir. Böyle ikili bir gelişme rekabet ortamı yaratarak, turizmin kalitesini yükseltmektedir. Kısacası, kırsal turizmin yılın her ayında

yapılabilmesi, belirli bir mevsime bağılı kalan turizm türlerini (kıyı turizmi, kış sporları turizmi vb) desteklediği gibi, onların sezonunu da uzatabilmektedir (Soykan,2003). Ağlasun bu yönüyle zengin bir potansiyele sahiptir. Ayrıca Sagalassos antik kentinin varlığı ve Akdeniz bölgesinde yer alması dış turizm açısından ayrıcalıklı bir konuma taşıyabilir. Nitekim Soykan, dış turizmin son yıllarda Akdeniz Bölgesi'nde odaklandığını ifade eder(2003).

Kırsal kültürel zenginliklerimiz dışında, doğal güzelliklerimiz de pekala birçok etkinliğe kaynak olabilir. En azından uzun doğa yürüyüşleri için köy yolları ve patikalar kullanılabilir. Aslında Avrupalı için kırsal yollar, birer doğal ve kültürel mirastır. Çünkü onların; doğal, ekonomik ve kültürel kimlikleri vardır. Kimileri tarım alanlarının içinden geçerek yöresel ekilişleri tanımamıza olanak tanır, kimileri son derece güzel manzaralı bakır doğal mekânlar (ormanlar, nehirler, göller...) arasında uzanır, kimileri de essiz kültür eserlerinin yer aldığı yerleşmeleri birleştirir. Bu nedenle Avrupa'nın pek çok ülkesinde uzun doğa yürüyüşleri çok iyi organize olmuştur. Yürüyerek veya atlı gezilerin, özellikle Avusturya, İsviçre, Fransa gibi dağlık bölgelere sahip ülkelerde turistlerin tatillerinin vazgeçilmez bir parçası haline geldiğini görmekteyiz(Soykan, 2000). Bu bağlamda Ağlasun ve çevresi doğa yürüyüşü yapılabilecek önemli parkurlara sahiptir. Yeşilbaşköy-Sagalassos, Sagalassos-Ağlasun, Yazır köyü-Sagalassos ve Sagalassos-Pürenova-Gölcük doğa yürüyüşü parkurları bu yönüyle değerlendirilebilir.

Ağlasun'da geleneksel el sanatlarının başında dokumacılık gelmektedir. Halı ve kilim dokumacılığı eski önemini kaybetmiştir. Bu gün birkaç aile kendi ihtiyacı için halı ve kilim dokumaktadır. Kaybolmaya yüz tutmuş bu değerlerin yeniden gün yüzüne çıkarılması için el sanatlarının turizm yoluyla değerlendirilmesini amaçlayan projelere ihtiyaç vardır. Bu gün el sanatlarının turizm amacıyla değerlendirilmesini amaçlayan projeler Avrupa Birliğinden ekonomik destek alarak Avrupanın bir çok ülkesinde uygulanmakta ve kırsal sosyo-ekonomik kalkınmaya yardımcı olmaktadır(Uget, Dossier R.E.D).

Kırsal alanların ekonomik, sosyal ve çevresel boyutlarıyla daha etkin bir şekilde analiz edilmesi, buna dayalı olarak kırsal kalkınma politikalarının belirlenmesi ve uygulamaya geçirilmesinde etkinliğin sağlanmasına yönelik olarak Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı ve Türkiye İstatistik Kurumu tarafından gerekli veri setinin belirlenmesi ve kırsal alan tanımının güncelleştirilmesi amacıyla çalışmalar başlatılmıştır. Diğer taraftan T.C.Kültür Ve Turizm Bakanlığı Türkiye Turizm Stratejisi 2023 belgesinde Göller Bölgesi Eko-Turizm Gelişim Bölgesi olarak öngörülmüş ve bu kapsamda oluşturulan Tematik bölgelerden (9 adet tematik bölge) VI. bölge, Göller Bölgesi Eko turizm Gelişim Bölgesi içinde değerlendirilmiştir. Türkiye turizm stratejisinin uygulama süreci 12 başlıkta değerlendirilmiş olup bunlardan biri de eko turizm bölgeleridir. Bu bölgelerin uygulama süreci olarak 2013 yılı hedeflenmiştir. Göller yöresinde yer alan Ağlasun'un da kırsal turizm potansiyelini belirlenmesine yönelik yapılacak çalışmalarda tarafımızca yapılan bu çalışmanın ışık tutması beklenmektedir.

Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı "Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi Belgesinde" kırsal kalkınma; kırsal alanda, sürdürülebilir doğal kaynak kullanımını esas alarak, bir taraftan kırsal kesimin gelir düzeyinin ve yaşam kalitesinin yükseltilmesi yoluyla gelişmişlik farklarının azaltılması amacına yönelik, diğer taraftan çevresel ve kültürel değerlerin korunmasını ve geliştirilmesini gözetken, yerelde farklılaşan sosyal, kültürel ve ekonomik özellikleri, ihtiyaçları, potansiyelleri ve dinamikleri dikkate alarak çok sektörlü yaklaşımla planlanan faaliyetler bütünü olarak kabul edilmektedir. Türkiye'nin 2001-2023 dönemini

kapsayan Uzun Vadeli Gelişme Stratejisi, Avrupa Birliği'ne tam üyelik sürecinde ekonomik ve toplumsal yeniden yapılanması ve bilgi toplumuna dönüşerek, 2010'larda bölgesel güç olarak etkinliğini daha da artırması, 2020'lerde ise küresel düzeyde etkili bir dünya devleti olmasını temel amaç olarak belirlemiştir. Kırsal kalkınma, Türkiye'nin, Uzun Vadeli Gelişme Stratejisi ile tespit edilen bu temel amacına ulaşmasına sağlayacağı katkı nedeniyle önem taşımaktadır.

Türkiye'de olduğu gibi Ağlasun yöresinde kırsal turizmi gerçek anlamda başlatabilmek, sürdürülebilir anlayışla yürütebilmek ve geleceğe taşıyabilmek için yapılacak plan, proje ve programlarda; turizm sektöründen, kamu kurumlarından ve sivil toplum örgütlerinden temsilciler, yerel yöneticiler, yerel halk ve üniversitelere görev düşmektedir. Bu bağlamda **öncelikler**;

1-Kırsal turizm potansiyelinin saptanması

2-Yörelere ait alan içi ve alan dışı kırsal turizm bilgilerinin toplanması, işlenmesi ve yorumlanması

3-Pazara ait alanın güçlü ve zayıf yönlerini tanımayı, kendi fırsatlarını ve risklerini öğrenmeyi sağlamak için yörelerin kırsal turizm bakımından SWOT analizinin yapılması gerekir.

sonra;

4-Kırsal mirasın korunarak kullanılması

5-Yerel bileşenlerin kırsal turizm konusunda eğitilmesi

6-Çevreye saygılı olmaları

7-Turistlere sıcak ve candan davranmaları

önemli özelliklerdir.

KAYNAKÇA

Ağlasun Kaymakamlığı Brifing Raporu,2009

Ağlasun İlçe Tarım Müdürlüğü verileri,2009

Akova, İ. (2000), Alternatif Turizm Olanaklarımız. İstanbul Üniversitesi *Coğrafya Bölümü Coğrafya Dergisi*, Sayı: 8, İstanbul

Akpınar, E. (2002), Doğu Anadolu Bölgesi'nde Alternatif Turizm Merkezi Olmaya Aday Bir İlçe: Kemaliye. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6 (2): ss. 207–236. Afyon

Anonim, (1989), Üzüm Pekmezi Standardı. TS. 3792 Eylül 1989.

Aran, K.(2000), Barınaktan Öte: Anadolu Kır Yapıları. Ofset Yapımevi, İstanbul

Avcı, S. (1999), Filyos Çayı Havzasında Turizm Potansiyeline Sahip Alanlara Bir Örnek: Yenice ve Çevresi. Ankara Üniversitesi *Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, Sayı: 7, Ankara

Batu, A.(1993), Kuru üzüm ve pekmezin insan sağlığı ve beslenmesi açısından önemi. *Gıda*, 18 (5), 303–307.

Batu, A. ve Yurdağül, Ü.(1993), Değişik katkıların kullanımı ile beyaz katı kuru üzüm pekmezi elde edilmesi üzerine araştırmalar. *Gıda*, 18 (3), 157–163.

Bilgen, M.A.(2005), Ağlasun Çanaklı Köyünde Yok Olan El Sanatları, İbrikçilik, Toprak Kap İşletmeciliği. 16–19 Kasım 2005 I.Burdur Sempozyumu Bildirileri, Cilt:1,Burdur

Burdur Valiliği Burdur İli Çevre Durum Raporu, 2009.

Ceylan, S. ve Demirkaya, H. (2008), *Research on Contributions of Winter Tourism to Local Societies (in Terms of Ecotourism): Çobanisa Village (Isparta)*. Turkey. Natural Environment and Culture in the Mediterranean Region. Efe, Cravins, Ozturk, Atalay (Editors). Part II, Chapter 6, pp. 337-346. Cambridge Scholars Publishing, UK. 2008. ISBN (13): 9781847186584

Ceylan, S.(2009), *Enez(Edirne) İlçesi'nin Turistik Çekicilikleri ve Sürdürülebilir Turizm Açısından Değerlendirilmesi*. Ankara Üniversitesi, Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi(TÜCAUM), V.Ulusal Coğrafya Sempozyumu(16–17 Ekim 2008), Bildiriler Kitabı, Ankara

Ceylan, S.(2009), Davraz Dağı(Isparta)'nda Kış Turizmi. Atatürk Üniv. Kâzım Karabekir Eğitim Fak. Coğrafya Eğitimi Bölümü, Doğu Coğrafya Dergisi, Yıl:14, Sayı:22, Erzurum

Çiftçi, K. ve Gökçe, O.(2006), İzmir ve Manisa İllerinde Ceviz Yetiştiriciliğinin Sosyo-Ekonomik Yönü ve Sorunları Üzerine Bir Araştırma. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarım Bilimleri Dergisi (J. Agric. Sci.)*,2006, 16(1): 7–17

Çulha,O.(2008),Kültür Turizmi Kapsamında Destekleyici Turistik Ürün Olarak Deve Güreşi Festivalleri Üzerine Bir Alan Çalışmas. *Journal of Yasar University*,3(12), İzmir

DİE.,1990 Genel Nüfus Sayımı. Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri, Burdur İli, DİE Matbaası, Ankara

DİE.,2000 Genel Nüfus Sayımı. Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri, Burdur İli, DİE Matbaası, Ankara

Dincer,B. Ve Özasan,M.(2004), İlçelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması. Bölgesel Gelişme Ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü, Ankara

Doğanay, H.(2001), Türkiye Turizm Coğrafyası, Konya, Çizgi Kitabevi Yayınları, Konya

Doğaner, S.(1995), Köyceğiz-Dalyan Çevresinde Eko-Turizm. Türkiye Kalkınma Bankası, *Turizm Yılı 1994*, Ankara

Emekli, G.(2003), Kültür mirasının kültürel turizm yaklaşımıyla değerlendirilmesi. *Coğrafi Çevre Koruma ve Turizm Sempozyumu 16–18 Nisan 2003, Bildiriler kitabı*. E.Ü. Edebiyat Fak. Yay. S: 43–49. İzmir

Emekli,G.(2005), Avrupa Birliği'nde Turizm Politikaları ve Türkiye'de Kültürel Turizm. *Ege Coğrafya Dergisi*, 14 (2005), İzmir

Fakir,H.(2007), Dağ Ada Çayı. Yazı dizisi–2, Endemik Türler, Isparta İl Çevre ve Orman Müdürlüğü, *Gölçevrem* 2007/2, Sayı:2, Isparta

Getz, D. ve Frisby, W.(1989), Şehir Festivallerinin Turizm Üzerindeki Etki Düzeyi Üzerine Bir Araştırma. *Turizmde Seçme Makaleler*:3, Turizm Geliştirme ve Eğitim Vakfı Yayını: 14–34

Kan,Y.- Altun,L.- Arslan,S.-Kartal,M.- Endes,Z.(2005), Farklı Dozlarda Uygulanan Organik Gübrenin İzmir Kekliği(*ORIGANUM ONITES L.*)'nin Verim Ve Kalitesi Üzerine Etkisi. *Türkiye VI. Tarla Bitkileri Kongresi*, 5-9 Eylül 2005, Antalya (Araştırma Sunusu Cilt I, Sayfa 497-500).

Kızılırmak, İ. ve Kurtuldu, H.(2005), Kültürel Turizmin Önemi ve Tüketici Tercihlerinin Belirlenmesine Yönelik Bir Çalışma. *Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı 1, Ankara

McDonald, R. ve Jolliffe, L.(2003), Cultural Rural Tourism. *Annals of Tourism Research* 30 (2): pp.307-322

Özgüç, N.(1998), Turizm Coğrafyası: Özellikler-Bölgeler. İstanbul, Çantay Kitabevi, İstanbul

Öztürk, Y. ve Yazıcıoğlu, İ.(2002), Gelişmekte Olan Ülkeler İçin Alternatif Turizm Faaliyetleri Üzerine Teorik Bir Çalışma. *Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı 2, Ankara

Richard; G.(1996), *Cultural Tourism in Europe*. I: printed U.K: Cab International, England

Soykan, F.(2003), Kırsal Turizm ve Türkiye Turizmi İçin Önemi. *Ege Coğrafya Dergisi*, 12 (2003), 1-11, İzmir

Soykan, F.(2001), Ege Bölgesinden kırsal turizme özgün bir örnek: Şirince Köyü (Selçuk/İzmir). *Maltepe Üniversitesi Meslek Yüksekokulu Dergisi* (2001/1), 151-176

Soykan, F.(2000-a), Kırsal turizm ve Avrupa'da kazanılan deneyim. *Anatolia Turizm Araştırmaları Dergisi(Türkçe)*, Yıl:11, Mart-Haziran, s.21-33

Soykan, F.(2004), Kırsal Alanların Turizm Potansiyelinin Saptanması ve Şirince Köyüne(İZMİR) Uygulanması. *Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları* No:122, İzmir

Soykan, F.(1999), Doğal Çevre ve Kırsal Kültürle bütünleşen bir turizm türü: Kırsal Turizm. *Anatolia Turizm Araştırmaları Dergisi(Türkçe)*, Yıl:10, Mart-Haziran, s.65-75

Toker,A.-Hayoğlu,İ.(2004), Şanlıurfa Yöresi Gün Pekmezlerinin Üretim Tekniği Ve Bazı Fiziksel-Kimyasal Özellikleri. *Harran Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 2004, 8 (2):67-73

Yücel, T.(1987), Türkiye Coğrafyası. Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları:68, Ankara

Zeyrek,A.N.(2008), Besni'de Alternatif Turizm Potansiyeli. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 7(2), Gaziantep

ZAMAN, M.(2007), Doğu Karadeniz Kıyı Dağlarında Yaylalar ve Yaylacılık. Atatürk Üniversitesi Yayınları No:960,Fen-Edebiyat Fakültesi Yayınları No:105, Erzurum

ZAMAN, S.(2007), Fonksiyonel Değişim Sürecinde Antalya Beydağları Yaylaları. Atatürk Üniversitesi Yay. No: 967, KKEF Yay. No: 125, Araştırmalar Serisi: No: 50, Erzurum

Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi Raporu <http://mevzuat.dpt.gov.tr/ypk/2006/20060204-9-2.pdf>

<http://www.tuik.gov.tr/Start.do?jsessionid=HvwDMhfGTqGLPNIJQH2vvyzFHvSDgTPkGknLxG3G1JGnqnQzpPn!1581169449>, 28.05.2010

<http://ekutup.dpt.gov.tr/bolgeel/strateji/UKKS.pdf>, 14.05.2010

<http://europa.eu.int> 28.05.2010

www.turizm.gov.tr,14.03.2009

BURDUR ÖLÇEĞİNDE ALTERNATİF TURİZM YATIRIMLARI VE TURİZM İŞLETMECİLİĞİ

Seçim AYDIN*

Seyahatlerimiz sırasında kenarından geçtiğimiz, o meşhur şiş köftesini yemek için merkezine girip çıktığımız Burdur'un çevresini de Sempozyum etkinlikleriyle tanımak fırsatını buldum.

Göhlisar ilçesinde bulunan 3 bin yıllık Kibyra Antik Kentinde Anadolu'nun en sağlam ve en büyük Meclis binası ve müzik evi (Bouleuterion ve Odeon)'nde böyle tarihi bir mekânda, bu işe gerçekten gönül vermiş işini gücünü bırakmış, dağın tepesine çıkmış, bizleri dinlemek için gelmiş kişilerle bu zaman dilimini paylaşmak beni çok mutlu etti. Çok duygulandım. Kültürümüzün yaşandığı ve yaşatılacağı imkânları bize tanıtan Bu etkinliği ve sempozyumu Kültür ve Turizm Bakanlığımıza da taşıyacağım.

Konaklama sektörünü temsilen bulunduğumuz yerlerde yatırım imkânlarını ve geri dönüşlerini de inceliyoruz. Burada sevindirici bir farklılıkla karşılaştım. Görüştüğüm yöneticilerin hiçbirisi ille de buraya 5 yıldızlı otel yapılsın, büyük işletmeler gelsin demediler. Burdur için doğru modelin halk kültürümüzü yansıtacak, yemesi-içmesi, sanatsal faaliyetlerini yabancılara sunacak mekânların yaratılması; konakların restore edilmesi, ev pansiyonculuğunun geliştirilmesi olduğunu; kültürel değerlere sahip çıkan şehirlerin turizmde para kazandıracak ve gelecek vadeden yerler olarak önem kazanacağını birlikte tespit etmiş olduk.

Ayrıca burada bazı önerilerimi ilgililerin dikkatine sunmak istiyorum; Konaklama sektöründe 2011 Ocak tarihinden itibaren Servis elemanından aşçısına, resepsiyon memurundan pazarlamacısına, kat hizmetlisine kadar tüm çalışanların mesleki yeterlilik sertifikası almaları gerekiyor... Bu açıdan mesleki kursların merkezi turizm bölgelerine yakın olması nedeniyle Burdur olabilir.. Eğiteceğimiz gençler ilerleyen süreçte çok daha başarılı bir noktaya geleceklerdir. Burdur pilot bir bölge olabilir. Bu eğitimler hem ev pansiyonculuğunu geliştirecek hem de gençlere iş ve istihdam sağlayacaktır.

Bulunduğumuz mekânın özelliği nedeniyle Avrupa Parlamentosu'ndan bir grubun burada bir toplantı yapması tanıtım açısından Sagalasoss da dâhil olmak üzere tüm yöreye farklı bir imkân sağlayacaktır. Bunun için Sayın milletvekilimize bu önerinin iletilmesi gerekiyor.

Roma'da gördüğümüz ölçülerde bir stadyuma sahip olan ve tarihte 25 kentin merkezi olması nedeniyle de Kybra çıkışlı maraton benzeri uzun soluklu bir etkinlik düzenlenebileceğini düşünüyorum.

Son olarak da değerli konuşmacıların üzerinde durduğu mahalli halk kültürü unsuru olan Sipsi şenliğinin bu konuda uzman kişilerin yardımı ile yardımı ile organize edilmesini önermek istiyorum.

* Türkiye Otelciler Federasyonu (TÜROFED) İkinci Başkanı, Anadolu Turizm İşletmecileri Derneği (ATİD) Başkanı

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY

BURDUR İLİNİN TURİZMDE ÖN PLANA ÇIKAN DEĞERLERİ

Mehmet TANIR*

Güler yüzlü, sıcak ve misafirperver insanları,tarihi birikimi, gölleri,yaylaları ile güzelliklerin buluşma noktası Burdur,Batı ve Orta Anadolu"yu Akdeniz'e ve Muğla'ya bağlayan yolların kavşağındadır.Yolların kavşağında olması kadar medeniyetlerin de kavşağında bulunması Burdur'u kültürel ve tarihi açılarından zengin kılmıştır.9000 yıllık tarihiyle ilimiz Antik dönemde Pisidia, günümüzde ise Teke yöresi olarak adlandırılmıştır.

1. SAGALASSOS: İmparatorların gözde şehri

Pisidia bölgesinin Roma İmparatorluk döneminde kuşkusuz en önemli şehri olan Sagalassos, Burdur ili Ağlasun ilçesinin 7 km. kuzeyinde bulunmaktadır. Sagalassos doğu - batı yönünde 5.5 km, kuzey - güney yönünde 1.5 km'lik bir alanı kaplar. Sagalassos'un hemen güneyinde bulunan verimli ovalardan biri olan Çanaklı Ovası, Sagalassos'a seramiği için toprak sağlamıştır. M.Ö. 1. yy'dan M.S. 6. yy'a kadar olan zaman içinde bu seramik yapımının Sagalassos ekonomisinde önemli bir yeri olduğu anlaşılmıştır.

Son 20 yıldan bu yana arkeolojik kazılara sahne olan Sagalassos'ta bugüne kadar önemli kamusal yapılar açığa çıkarıldı. Yapılan kazılar sonucunda gün yüzüne çıkarılan Roma hamamı, Heroon'u, Agora'sı, Neon Kütüphanesi, Antik Tiyatrosu, Antoninler Çeşmesi,Tapınakları ile kent görülmesi gereken bir yerdir. Bunlardan **Helenistik Çeşme ile Neonlar Kütüphanesi'i restore edilerek 1997 yılında** ziyarete sunuldu. 2010 yılında Antoninler Çeşmesi restorasyonu yapılarak 28/08/2010 yılında törenle açılacaktır.

Roma Hamamında, Sagalassos kazılarında 2007 ve 2008 yılları içerisinde açığa çıkarılan **Hadrian ve Marcus Aurelus Roma imparatorlarına** ait heykel başları ve diğer bölümleri Burdur Arkeoloji Müzesinde sergilenmektedir. Heykellerin Baş, Gövde, ayaklar, bacakların bitiş noktasından hareketle 5.50 metre boyunda olduğu tahmin edilmektedir. O dönemde gövdeleri ahşaptan veya üzeri bronz kaplı idi üzerinde bronzlar alınarak eritilip farklı yerlerde kullanılmış olabilir. **Hadrian ve Marcus Aurelus (Roma imparatorlarına)** ait heykeller Burdur'un ününe ün katacaktır.

Sagalassos bu hali ile UNESCO tarafından dünya kültür mirasları geçici listesi içerisinde yer almıştır. Sagalassos Antik kenti Aphrodisias Antik kenti, Çatalhöyük Neolitik Kenti, Perge Antik kenti ve Likya Uygarlık Kentleri arasında **UNESKO Dünya Mirası geçici listesinde en başta yer almıştır.** (Dışişleri Bakanlığının 06.02.2009 tarihli yazısı-Kültür ve Turizm Bakanlığının 24.04.2009 tarih ve 78930 sayılı yazısı)

Kriter (ii): Kentin planı, üzerinde kuruluş olduğu **teraslı yapı** düşünüldüğünde oldukça çarpıcıdır. Bu teras koşulları, teknik olarak sağlam ve mümkün olduğunca düzgün olarak uygulanmasıyla avantaj olarak kullanılmış ve bu **yapı ile uyumlu ve etkileyici bir anıtsal merkez** yaratılmıştır.

* Burdur İl Kültür ve Turizm Müdürü

Kriter(iii): En az bin yıllık seramik üretimi ile Sagalassos antik dönemlerindeki en uzun seramik üretim merkezidir. Alanda 2004 yılında yapılan jeofizik haritalama, önce yerel bir market, daha sonrada Doğu Akdeniz’de gerçek bir ithalat endüstrisi halinde gelmiş olan bin yıllık seramik üretimini ve en az 50 atölyenin varlığını belirlenmesini sağlamıştır. Sagalassos, Roma seramiğinin (sigillata) 5 üretim merkezinden birisidir, ancak yerel olan ve hala araştırılabilen tek merkezdir.

Sagalassos diğer kazılardan farkı kazılarla “restorasyonun” birlikte sürdürülmesidir.

Sonuç olarak Sagalassos, terk edildiği günden beri küçük Asya’da belki de günümüze kadar zarar görmeden en iyi koruna gelmiş antik yerleşimlerden biridir.

Deprem sonrası binaları toprakların örtmesi şehre dönük kaçakçılığı önlemiş böylece kent daha az zarar görmüştür. Kazının %80-90 orijinal malzemesinin orijinal olması açısından önemlidir. Binaların ayağa kalkmasıyla ziyaret sadece antik kente olmayacak, Ağlasun’a da ekonomik yansımaları olacaktır. Çünkü turistleri karşılama yeme içme konaklama gibi ihtiyaçlarını Ağlasun İlçemizde yapmayı planlanmaktadır. Sagalassos bölgede yürütülen en büyük kazılardan biridir. Ayrıca Belçikalı bir kazı ekibi tarafından Türk uzman ve işçilerin katılımı ile yürütülen bir kazıdır.

2010 yılı yazında diğer kazı ve restorasyon çalışmalarıyla birlikte butiklerin olduğu gıda pazarı (macellum) restore çalışmaları yürütülmüş ana hatlarıyla ayağa kaldırılmıştır. Roma Hamamının güneyinde M.S. 10-30 yıllarına ait sıcaklık, soğukluk ve ılık bölümleri olan Anadolu’nun İlk hamamı ortaya çıkarılmıştır. Yukarı Agora’ya çıkan Güneybatı caddesi , Agora’yı güney batıdan giren caddeyi kesmekte olan Claudius ve Germanicus Kapısı ortaya çıkarılmıştır. Kazılara Belçika K. Leuven Üniversitesinden Prof Dr. Marc WAELEKENS ve ekibi tarafından 1989 yılından beri kazı çalışmaları sürdürülmektedir.

Antoninler Çeşmesi:

1993-1995 yılları arasında Sagalassos Antik Şehrinin Yukarı Agorasının kuzeyi boyunca yapılan kazılarla ortaya çıkarılan bir anıtsal çeşme olan Antoninler çeşmesi Augustos döneminde bir istinat duvarının önüne 9,5 metre yüksekliğinde inşa edilmiş olup, Yüksek mühendis Semih ERCAN ve Ebru TORUN tarafından 3500 parça birleştirilerek restore edilerek açılışa hazır hale getirilmiştir.

2. KİBYRA: Kahraman savaşçıların ve hızlı atların şehri.

Likya, Kayra, Pisidya ve Frigya bölgelerinin kesişme yerinde ve ticaret yollarının tam merkezinde kurulan Kibyra, Gölhisar ilçesi sınırları içerisinde.

2006 yılından bu yana Burdur Müze Müdürlüğü’nün başkanlığında MAKÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Ana Bilim Dalı öğretim üyelerinden Yrd. Doç. Dr. Şükrü ÖZÜDOĞRU ve Yrd. Doç Dr. Eray DÖKÜ’nün bilimsel danışmanlığında devam eden arkeolojik kazılar yapılmaktadır. Bu yapılan çalışmalar sırasında stadion, bouleuterion, agora vemeclis/müzik binasında kazıları yapılmıştır. Bouleuterion (meclis binası)/Odeion(Müzik binası) binası 3600 kişilik kapasitesi ile **Anadoludaki en büyük meclis binasıdır.** “Efes” İskender zamanında Asya Eyaletinin başkenti olmasına rağmen Efes Meclis binası bundan küçüktür.

Yine bouleuterion içerisinde bulunan orkestrada opus-sectile tekniğinde yapılmış olan Medusalı bir zemin ortaya çıkmıştır. 2009 sezonunda **en önemli buluntu** ise, Meclis binasında orkestra zemininde yeşil, beyaz ve kırmızı mermer parçalarından oluşan ortada bir “**medusa başı**” ve yanlara doğru ışınlar şeklinde uzanan yaprak formlu (şekilli) opussektile tarzı mermer yer döşemesidir. Bu mermer döşemenin yine %98 oranında sağlam olduğu görülmüş ve acil restorasyon ve konservasyon işlemi yapılması gereklidir. **Bu meduza başı Anadolu da değil tüm dünyada tek örnektir.** Bu çok önemli buluntunun önümüzdeki zaman içinde konservasyonu ve restorasyonu tamamlanarak ziyaretçilerin hizmetine sunulacaktır.

Kibyanın en önemli özelliği şehrin kurulduğu alan açısından bölgedeki en büyük şehir olmasıdır.

Ayrıca kent büyük sürprizlerin olabileceği bir kent niteliğindedir. Nitekim 2009 yılında meclis binası ve Müzik Odeon binasının ortaya çıkması, Medusa başı opus-sektilel tarzı ortaya çıkması buna örnektir.

Türk kazı ekibi tarafından yürütülmektedir. 2010 yılı kazısı **Bakanlar Kurulu Kararlı kazı** haline gelmiştir.

İlimiz araştırılmayı bekleyen Antik kentler açısından çok zengin bir mirasa sahiptir.

İlimizde bilinen farklı büyüklükte 25 kent mezcuttur. Bunlardan bazıları şunlardır:

Kremna Antik Kenti (Bucak) :Kremna, 1971-73 Burdur Müzesi Prof Jale İNAN hoca tarafından kazı çalışmaları yapılmış buluntular müze müdürlüğümüz giriş katında sergilenmektedir.

Bubon (Göhlisar) ve Balbura’da(Altınyayla) 1990 öncesi Jean HİLTON, 1990 Yılı Jale İnan tarafından Fethiye Müzesi ile yapılan kazı çalışması kapsamında tarafından kurtarma kazısı yapıldı. 1993 yılında da kurtarma kazısı yapılmıştır.

Balbura Antik Kenti(Altınyayla)

Bubon Antik Kenti(Göhlisar)

Sia Antik Kenti(Bucak)

Milyas Antik Kenti(Bucak)

Tymbrianassus Antik Kenti(Merkez) yarışlı gölü yakınında

Hacılar Höyüğü: Burdur-Tefenni karayolunun 24. Km. sinde Hacılar Köyü sınırları içindedir. **Batı Anadolu’nun bilinen en eski yerleşim yeridir.**

1957-1960 yılları arasında İngiliz Arkeolog Prof. James MELLAART tarafından kazı yapılmıştır. Kalkolitik ve Neolitik devirlere ait 9 yapı katı ortaya çıkarılmıştır. I. ve V. yapı katları kalkolitik çağı kapsamaktadır. Bu devir eserleri pişmiş toprak çanak çömlekler, pişmiş topraktan doğuran doyanan ana tanrıça figürinleri, kemik aletler, taş baltalar, boncuk ve kolyelerdir. Evleri, toprak, düz damlıdır. Etrafı kerpiç surla çevrilidir. Giriş ve çıkış damdan merdivenlidir.

VI. ve IX. katlar neolitik çağa aittir. Bu çağda insanlar göçebelikten yerleşik hayata geçmişler. Kerpiç duvarlı, düz damlı evler yapılmış, hayvanlar ehlileştirilerek tarım ve üretim yapılmıştır. Yiyecek koymak ve saklamak için çanak ve çömlek yapmasını öğrenmişlerdir.

Neolitik çağın da altında yedi kültür katı daha ortaya çıkarılmıştır. Bu devre, keramiksiz neolitik kültür adı ile adlandırılmış ve MÖ. 8500- 4750 yıllarını içine almaktadır. **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü Protohistorya ve Önasya Arkeolojisi Anabilim Dalı** hocalarında Prof Dr.Gülsün UMURTAĞ ve Prof Dr. Refik DURU tarafından hacılar höyüğün ikinci kısmında 2010 yılında hazırlık çalışmaları yapılarak 2011 yılında kazılara başlanacaktır.

3. KERVANSARAYLAR KONAKLAR VE CAMİLER:

Kervansaraylar:

Bucak İlçesi: Burdur'a 45 km uzaklıktadır. Antalya karayolu üzerindedir. İlin en büyük ilçesidir. Tarım ve hayvancılığın yanında mermercilik en önemli geçim kaynağıdır. Kremna, Milyas, Sia ve Kodrula gibi önemli antik kentleri bulunur. İpek yolu üzerinde bulunan Susuz Kervansarayı ile İncir Kervansarayı önemli Selçuklu eserleridir.

İncir Kervansarayı (İncirhan)

Bucak İlçesinin 6 km. batısında İncirdere Köyü yakınında bulunmaktadır. Anadolu Selçuklu Sultanlarından Gıyasettin Keyhüsrev Bin Keykubat tarafından XIII.yy.da yapılmıştır. Büyük bir kısmı tahrip olmasına rağmen hala ayakta.

Han'ın ilk bakışta dikkati çeken kısmı kitabeli taç kapısıdır. Dikdörtgen şeklindeki taç kapının ortasında istiridye kabuğu şeklinde kemerli esas giriş nişi dış cepheden iki yalancı sütunla desteklemiştir. Sütunların üzerinde geometrik desenlerle bezeli iki rozet motifi ile karşılıklı iki aslan tasviri vardır.

Kervansaray avlulu ve kapalı mekân olarak iki kısımdan oluşturulmuştur. Ne yazık ki avlusu yok olmuştur. Basık kemerli kapının üzerinde dört satırlık kitabede yazılar vardır.

Rahmi Hüseyin ÜNAL hoca İncir Handa kazı çalışması yaptı.

Sususuz Kervansarayı(Susuzhan)

Anadolu Selçuklu devri XIII. yy. kervansaraylarındandır. Bucak İlçesi Susuz Köyündendir.

Susuzhan kareye yakın dikdörtgen bir plana sahiptir. Beş neflidir. Orta nef yüksekçedir. Ortasında bir kubbe vardır. Hanın göze batan önemli yeri batı tarafındaki cephede tak şeklinde giriş kapısıdır. Kapı katının yan söve kanatları çeşitli geometrik desenlerle boş yer bırakılmaksızın bezenmiştir.

Mukarnaslı giriş nişinin üzerinde geometrik oyma süslü iki kabartma rozet motifi vardır. Bu nişin iki yanında yalancı sütunlar üzerinde yükselen ve kemer şeridinde yılan tasvirleri bulunan iki küçük niş daha vardır. Bunların alınlığında ise iki ejder başı vardır.

Hanın beden duvarları dışın payelerle desteklenmiştir. Tonoz örtü sistemi kesme taşlardan sivri kemerler üzerine yani tonoz kaburgaları üzerine oturtulmuştur. Hanın içinin ışılandırılması dışın içeriye genişleyen dikdörtgen pencerelerle sağlanmıştır.

Burdur yolu üzerinde birincisi Evdir Han, ikincisi Kırılı Göz Han, üçüncüsü Susuz Han ve dördüncü sırada İncir Han yer alır. Susuz Han'ın restoratörü Selçuk Üniversitesi Mimarlık Fakültesi öğretim üyesi Yrd.DOÇ.DR. İbrahim BAKIR hocadır.

Kervan Saraylar Selçuklu döneminde ticarete kullanıldığı gibi günümüzde turizmde kullanılacak.

Konaklar

Burdur'un tarihi evleri ve konakları tarihi açıdan Burdur'un zenginliğini gösteren görkemli yapılardır.

Baki Bey Konağı: Baki Bey Konağı 17.yy. Osmanlı sivil mimarisinin en güzel örneklerindendir. Binanın i kinci katındaki vitray pencereleri, altın gümüş

varaklarla ve kalem işi boyalarla süslü tavan süslemeleri, dolap kapakları, pervazlarıyla Başoda dönemin en muhteşem örneklerindendir.

Taşoda Etnografya Müzesi: 17.yy. Osmanlı sivil mimarisinin başka güzel örneğidir. Eşsiz süslemeleri, kendine özgü mimari yapısı ile ziyaretçileri başka alemlere götürmektedir.

Mısırlılar Evi: 19.yy. yapısıdır. Çiçek motifleriyle bezenmiş bir orta göbek ve bunu çevreleyen baklava dilimi motifleriyle süslü yer bordürleri, süslemeli tavanları ve ahşap işçiliğiyle görülmesi gereken bir yapıdır.

Piribaş Evi: 19. yy. sonu 20. yy. başında yapılmıştır. Şehrimizin Oluklar altı mevkiinde Dörtöl köşesinde iki katlı taş temel üzeri kerpiç ve bağdadi kırma çatısı alaturka kiremit ile örtülü bir evdir. Evin köşesindeki cumbasının ayrı bir özelliği vardır.

Çelikbaşlar Evi: Erken cumhuriyet döneminde yapılmış, iki katlı, sade, süslemesiz geleneksel Türk evinin en geç devrindeki modelidir.

Dengere Camii: Çavdır'a bağlı Bölmepınar köyünde bulunan bu cami 15. yy. Osmanlı camisidir. Kim tarafından ve ne zaman yapıldığı belli olmayan bu cami, tavan süslemesi ve ahşap işçiliğiyle seyre doyum olmayan bir güzelliğe sahiptir.

Ulu Cami: İl merkezinde, Pazar mahallesinde yüksek bir tepe üzerindedir. Vakıf kayıtlarına göre Hamitoğlu Dündar Bey tarafından yaptırılmıştır. 1749 yılında Çelik Mehmet paşa tarafından onarılmıştır. 1914 depreminde bir onarım daha geçirmiştir. Kuzey, doğu ve batısında üç kapısı vardır. İçten yarım kubbelidir. Kuzey kapısı yönündeki ikinci cemaat yerini üç kubbe örtmektedir. İki adet minaresi vardır

Saat Kulesi:

Ulu caminin 10 metre kuzeyindedir. Kesme taşlardan inşa edilmiştir. Kare plana sahiptir. 30 metre yüksekliktedir. Zeminden itibaren altı boğumludur. Dördüncü boğumda şehrin dört yanına bakan dört saat yerleştirilmiştir. Saatlerin üzerinde ise dört pencereli ve piramidal çatısı ve âlem ile son bulan bir oda vardır.

4. MASTADON: Dünyada nadir bulunan, 10 milyon yıllık bir dev mastadon.

Filin atası sayılan mastadonun 3.30 metre uzunluğundaki ve 100 kilogram ağırlığındaki savunma dişi ve kürek kemikleri Kemer ilçesinde Elmacık köyünde gün yüzüne çıkarılmıştır. Dünyadaki benzerleri arasında bilinen en yaşlı Masodon fosili özelliğine sahiptir. Mastadon Burdur'da sergilenmektedir.

Dört sezondur Burdur Müze Müdürlüğü'nün başkanlığında Yrd. Doç. Dr.

Nurfettin KAHRAMAN'ın danışmanlığı, Prof. Dr. Berna ALPAGUT'UN Bilimsel Başkanlığında yapılmakta olan Kemer ilçesi, Elmacık köyü sınırlarındaki omurgalı fosil kazıları sonucunda zamanımızdan milyonlarca yıl önce yaşadığı bilinen ve fillerin atası olarak tanımlanabilecek mastadonlara ait fosiller açığa çıkarılmıştır. Bu açığa çıkarılan fosiller, yakın bir gelecekte restorasyonuna başlanacak olan Kavaklı Rum Kilisesi'nde Doğa Tarihi Müzesi şeklinde sergilenecektir.

Elmacık köyünde 4 Sezondur kazı yapılıyor. Prof.Dr. Berna ALPAGUT bilimsel başkanı, Doç.Dr Nufettin KAHRAMAN ilimizde yapılan Mastadon bulunan , bilinen türlerinin en eskileri olma özelliğini taşımaktadır.

Kavaklı Rum Kilisesi **“Doğa Tarihi Müzesi”** olarak düzenlenirse Burdur'da ve **Türkiye’de bir ilk olacaktır.** Bilebildiğimiz kadar sadece Maden Teknik Aramanın bir doğa tarihi müzesi vardır. Yerli ve yabancı turistlerin ilimizi ziyarette önemli bir nedenleri daha olacaktır.

5. **BURDUR MÜZESİ:** 1956 yılında kurulan ve 2001 yılında yeniden düzenlenen Burdur Müzesi, kazılarda çıkarılan, müsadere ve satın alma yoluyla kazandırılanlarla birlikte 60.000 kültür varlığına sahip, Türkiye'nin en zengin müzelerindendir. Burdur Müzesi 2008 yılında "Gezilip Görülmeğe Değer Müze" ödülünü almıştır. Neolitik çağdan günümüze kadar eşsiz örnekleri görmek mümkündür.

En son haliyle 2006 yılında yeniden teşhir-tanzim edilerek ziyarete açılan Müzede bu defa 2007 ve 2008 yılları içinde Sagalassos kazılarında açığa çıkarılan Roma İmparatorlarından Hadrian ve Marcus Aurelius'a ait heykellerin sergilenmesiyle Müze, mevcut ününe ün katacaktır. Bu sergilenecek olan imparator heykellerinin ünü daha şimdiden ulusal ve uluslar arası basın tarafından yakinen takip edilerek sürekli olarak yayımlanmaktadır.

İstatistik verileri:

Müzede 2009 yılı sonu itibarıyla 60015 adet taşınır kültür varlığına ulaşılmıştır. Müzedeki eserler kazı, müsadere(güvenlik kuvvetlerin yakaladığı ve kişilerden zorla alınan) ve satılmalma yoluyla sağlanmaktadır.

60.015 adet tarihi eserin **3.424** adedi müzemiz teşhir salonunda sergilenmektedir.

6. **MAĞARA GÖL VE YAYLALAR**

İnsuyu Mağarası: Burdur'dan 13 kilometre uzaklıkta, Antalya yolu üzerindedir. Karstik yapının erimesi sonucu oluşan mağara eşsiz güzellikte sarkıt ve dikitlerle süslüdür. Mağara tabanındaki göller ve çeşitli yönlerle açılan dehlizler ilgi çekicidir. Binlerce yıl önce olduğu düşünülen ve **Türkiye'nin turizme açılan ilk mağarası** olan İnsuyu Mağarasının keşfedilen ama ziyarete açılmayan galerileri (bölümleri) vardır.

Sefer Yitiği Mağarası: İncir Kervansarayının kuzey tarafındadır. Yen keşfedilen mağarada eşsiz sarkıt ve dikitler bulunmaktadır. Fakat girişi son derece zordur.

Sefer Yitiği Mağarası, Kızıl in Mağarası turizme kazandırılma çalışmaları yürütülmektedir.

Burdur Gölü:100 metre derinliğiyle Türkiye'nin en derin göllerinden olan Burdur gölü yüze yakın kuş türüne ve yaklaşık 300 bin su kuşuna ev sahipliği yapan nadir görülen dikkuyruk kuşunun yaşam alanı olan, Burdur'la özdeşleşmiş gölümüzdür.

Burdur gölü Çevre yönetim planı hazırlandı. Temmuz ayında "Kabotaj Bayramı" Burdur Gölümüzde yapılacaktır. "Göl turizmi" canlandırılması hedeflenmektedir.

Salda Gölü: Yeşilova ilçesine yakın Salda gölü Türkiye'nin en temiz ve en derin göllerindendir. Kumsalı, temiz doğası, ormanları ve kamp yerleriyle alternatif tatil imkanlarını sunan, doğanın en cömert olduğu alanlardandır.

Yeşilova İlçe Merkezine 6 km. uzaklıktadır. Göl, Doğanbaba, Salda, Eşeler Dağları ve Kayadibi Taşı önünde teşekkül etmiştir. Yapı itibarıyla menşei tektoniktir. Denizden yüksekliği 1193 metredir. Tehlikeli bir bataklık sahası yoktur. Oldukça yuvarlak bir görünümü vardır. Suyu tatlıdır, içinde balık yaşar. Türkiye'nin en temiz ve en derin göllerinden biridir. 47 km2 lik bir sahayı kaplar. Güney cephesinde bulunan Sultan Pınar suyu burayı bir mesire yeri haline getirmiştir. Göl çevresinde tabii kumsallar mevcuttur. Gölden sonra kumsalları takiben ormanlar başlar. Göl 1989 yılında doğal sit alanı olarak ilan edilmiştir. Ayrıca Göl ve Eşeler Dağı 2006 yılında da Turizm Merkezi ilan edilmiştir.

Karacaören Barajı: Bucak ilçesine 25 km uzaklıkta, Isparta-Antalya karayolu bulunan ve Aksu çayı üzerinde kurulan Karacaören baraj gölü, doğal güzellikleri, mesire yerleri ile insan ruhunu dinlendiren bir özelliğe sahiptir. Bucak ilçesine 35 km. uzaklıkta olup, bölgenin enerji ve sulama ihtiyacını karşılar. Baraj gölünün kenarında turizme hizmet veren yeme-içme yerleri vardır.

Eşeler yaylası, Böğrüdelik yaylası, Kocayayla, Aziziye yaylası Burdur'un yayla turizmine elverişli eşsiz güzelliklere sahip yaylalarıdır.

7. YÖRESEL HALK KÜLTÜRÜ

Halk Oyunları: Burdur halk oyunları açısından zengin, bu alanda bir markadır. Tekenin yani erkek keçinin hareketlerinden esinlenerek ortaya çıkan Teke zortlatmasının yanında, Teke zeybeği, Serenler zeybeği, Alyazma zeybeği, Avşar zeybeği, Kezban yenge, İğnem Düştü, Gabardıç, sabuncu gibi oyunları Burdur'un marka olduğunun ispatıdır.

Yöresel Sazlar

Sipsi: Türk halk müziği nefesli çalgılar ailesinden en tiz rejistire sahip olan, "ağızlık" ve "klavye" almak üzere iki bölümlü, beş önde bir arkada deliği olan, 11 sese kadar ses elde edilebilen, ağızlığı açılan değneğin bitim noktasında klavyesine takılan, kamıştan (kargıdan) yapılan, akort sesine göre boyutları değişen, Teke Yöresi Burdur'da yoğun bir şekilde kullanılan, neşeli kıvrak yüksek volümlü bir renk sazıdır.

kabak kemane: Su kabağından yapılan ve at kılından yapılmış bir yayla çalınan Burdur ve yöresinde yaygın olarak kullanılan bir halk çalgısıdır.

Yemekler:

Ceviz Ezmesi: İrmik ceviz ve şekerden yapılan, Burdurluların hediye olarak il dışına götürdükleri ve Burdur'a gelen misafirlerin evlerine götürebileceği tatlı çeşidinin en yaygın olanıdır.

Burdur Şiş: Kaburga yatağı denilen et ve kuyruk yağının çekilmesiyle elde edilen kıymanın küçük ve ince şişlere dizilmesi ve pişirilmesi ile hazırlanan Burdur şiş oldukça lezzetli ve meşhurdur. Ala sulu olması makbuldür.

...the ... of ...
...the ... of ...
...the ... of ...

...the ... of ...
...the ... of ...
...the ... of ...

...the ... of ...
...the ... of ...
...the ... of ...

...the ... of ...
...the ... of ...
...the ... of ...

...the ... of ...
...the ... of ...
...the ... of ...

...the ... of ...
...the ... of ...
...the ... of ...

...the ... of ...
...the ... of ...
...the ... of ...

...the ... of ...
...the ... of ...
...the ... of ...

ALTERNATİF TURİZM VE AVRUPA BİRLİĞİ BOYUTU

Ayça ÇİFÇİBAŞI*

Topluluk, AB'nin gerçekleştirilmesinde, turizmin bütünleştirici ve kaynaştırıcı rolünü çok iyi anlamış ve bu sebeple 1986 yılından bu yana ortak turizm politikasının oluşturulmasına önem vermiş; vatandaşlar Avrupa'sının yaratılmasında rol oynayacak en önemli unsurlardan birinin de turizm olduğunu her fırsatta vurgulamıştır.

Bu konuda çerçeve oluşturması adına Avrupa Komisyonu 2006 yılında Avrupa Turizm Politikası'nı yayınlamış, "daha sürdürülebilir bir Avrupa turizmi" için rekabet edebilirliğin geliştirilmesini; daha iyi ve daha fazla istihdam alanının yaratılmasını ve bu sayede hem Avrupa hem de dünya turizminde sürdürülebilir bir gelişme sağlanmasını hedeflemiştir.

Şu anda turizm alanında özellikle çevre koruma, turizm eğitimi, kırsal, kültürel, sosyal turizmin geliştirilmesi, turizmin çeşitlendirilmesi, bilgi akışının en üst düzeyde sağlanması, turizm yoluyla bölgesel farklılıkların giderilmesi, turistlerin bilgilendirilmesi ve korunması, turizmde son teknolojilerin kullanılması, turizm istatistiklerinin geliştirilmesi konularına son derece önem verilmekte ve bu hususlara ilişkin her türlü tedbir alınmaktadır.

Bu tedbirlerin hayata geçirilmesinde AB mali yardımları oldukça önemli rol oynamaktadır. Türkiye ve Avrupa Birliği arasındaki mali yardım süreci ortaklık ilişkisinin başlangıcından Gümrük Birliği'nin tamamlanmasına kadar devam eden "adaylık öncesi dönem"; bu tarihten Türkiye'nin adaylığının kesinleştiği Helsinki Zirvesi'nin gerçekleştiği süreci kapsayan "katılım öncesi mali yardım dönemi" ve 2007-2013 için öngörülen yeni "katılım öncesi mali araç (IPA)" dönemi olarak üç grupta incelenebilmektedir. Bu mali yardımların ana hedefi, Türkiye ve Avrupa Birliği'nin birbirini daha fazla tanımasını ve anlamasını sağlamak, bu sayede de gelecekteki genişlemenin fırsatları ve zorlukları konusunda daha çok farkındalık oluşturmaktır.

Yeni Katılım Öncesi Araç (IPA) kurumsal yapının güçlendirilmesi, bölgesel ve sınır ötesi işbirliği, bölgesel kalkınma, insan kaynaklarının geliştirilmesi, kırsal kalkınma alanlarına odaklanmaktadır. 2007-2013 arasında kabul edilen bütçe uyarınca 11.468 milyar Avro değerinde mali yardım sağlaması öngörülmüştür.

Katılım öncesi yardım aracının yanı sıra, adaylık sürecinin başlangıcıyla, Türkiye'nin uygulamakta olduğu teşvik sistemine dayalı bölgesel gelişme politikaları, yerini özel sektör ve bölgesel rekabetin ön plana çıktığı bir anlayışa bırakmıştır. Bu doğrultuda öncelikle Topluluk kurallarına uygun olarak kısa vadede istatistiksel bölge olarak bilinen Avrupa Birliği (NUTS) sistemi, daha sonra da 2003 yılı Katılım Ortaklığı Belgesinde, katılım öncesi mali yardım programından yararlanabilmek için Bölgesel Kalkınma Ajansları'nın kurulması öngörülmüştür.

Bu çerçevede Türkiye çeşitli programlardan faydalanmaktadır. Yıllık öncelikler, hedefler ve programlar belirlendikten sonra proje teklif çağrıları ve ihale duyuruları yayımlanmaktadır.

* Proje Danışmanı

Bu programların yararlanıcıları sadece Türk Hükümeti, kamu kurum ve kuruluşları ile sınırlı olmayıp, yerel yönetimler, iş dünyası temsilci örgütleri (meslek örgütleri vb.), sosyal tarafları temsil eden kuruluşlar (sendikalar), KOBİ'ler, dernekler, vakıflar, kar amacı gütmeyen örgütler gibi sivil toplum kuruluşlarıdır.

Turizm sektörünü doğrudan hedef alan çalışmalara Avrupa Birliği 90'lı yıllarda başlamıştır. Burada öncelik turizmin özellikle istihdam yaratıcı alanlarına verilmiştir. Bu kapsamda, turizm alanında söz konusu programlara da çerçeve oluşturması adına Avrupa Komisyonu 2006 yılında Avrupa Turizm Politikası'nı yayınlamış, belirli öncelik alanlarını vurgulayarak, "daha sürdürülebilir bir Avrupa turizmi" için rekabet edebilirliğin geliştirilmesini; daha iyi ve daha fazla istihdam alanının yaratılmasını ve bu sayede hem Avrupa hem de dünya turizminde sürdürülebilir bir gelişme sağlanmasını hedeflemiştir. Bu öncelik alanlarından bazıları şunlardır:

- 1- Uzun vadeli stratejiler belirleyerek, tüm paydaşların dahil edildiği, birbiriyle uyumlu politikalar üzerine kurulması,
- 2- Kültürel ve çevresel dokunun korunduğu bir anlayışla turizmde sürdürülebilirliğin teşvik edilmesi,
- 3- Turizm alanlarının genişletilmesi ve rekabet edilebilirliklerinin artmasına yönelik bir kalkınma stratejisi oluşturulması.

Bu önceliklerin yanı sıra Avrupa Birliği turizm stratejisi incelendiğinde aşağıdaki tespitler yapılabilir:

1. Öncelikle mevcut duruma ilişkin kapsamlı bir analiz yapılmalıdır;
2. Belirlenen stratejiler ekolojik ve sürdürülebilir bir anlayış taşımalıdır;
3. Turizm sezonu tüm yıla yayılabilmeli, doğru bir tanıtımla Türkiye'nin her ilinin turizm potansiyeli değerlendirilmelidir;
4. Turizm istihdam piyasası daha nitelikli ve eğitimli hale getirilmelidir;
5. İç turizmin gelişmesi desteklenmelidir;
6. Teşvik edici ve çeşitli paydaşları biraraya getiren bir anlayış benimsenmelidir;
7. Kültür turizmine önem verilmelidir.

Önümüzdeki dönemde özellikle alternatif turizmin geliştirilmesine katkı sağlayabilecek proje başvurularına açık olan bazı teklif çağrıları şunlardır:

- (Hibe) AB-Türkiye Kültürlerarası Diyalog / Kültür ve Sanat Bileşeni, son başvuru tarihi 23 Temmuz 2010, azami hibe miktarı 120.000 Avro

AB – Türkiye Kültürlerarası Diyalog Projesi, Kültür ve Sanat Bileşeni kapsamında yayınlanan çağrı, kültür ve sanat projeleri yoluyla kültürlerarası diyalogu artırarak AB ve Türkiye arasında karşılıklı anlayışı daha da geliştirmeyi hedefliyor. Çağrı kapsamında kültür ve sanat alanında faaliyet gösteren STK'lar aşağıdaki faaliyetlerden bir veya birkaçını gerçekleştirebiliyor: Görsel sanatlar, grafik sanatlar, kamusal alanda sanat, dijital sanatlar, müzik ve opera, tiyatro ve sahne sanatları, edebiyat, kent kültürü, geleneksel sanatlar, sinema, belgesel, animasyon, mimarlık, ortak kültürel miras, somut olmayan kültürel miras, halk kültürü.

- (Hibe) AB-TR Kùltùrlerrarası Diyalog / Mùzeler Bileşeni, son başvuru tarihi 16 Temmuz 2010, azami hibe miktarı 120.000 Avro

Programın hedefi: Türkiye ve Avrupa'daki müzeler, ilgili STK'lar ve üniversitelerin, ortak projeler vasıtasıyla kùltùrlerrarası diyalogu artırarak, karşılıklı anlayışın geliştirilmesi ve Avrupa ile Türkiye arasındaki sivil toplum diyalogu teşvik edilmesidir.

- (Kredi) Kredi Garanti Fonu “Her Köye Bir KOBİ” Projesi, son başvuru tarihi 27 Ocak 2013, 625.000 TL

Program, KOBİ'ler ile birlikte nüfusu 1.000'in üzerindeki yerleşim yerlerinde köyün çevresini koruma ve geliştirmeye, yerel mimariyi korumaya ve bölgedeki turizmi geliştirmeye yönelik projelere açıktır.

Yararlanılan Kaynaklar:

Avrupa Birliği Genel Sekreterliği

Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu

Merkezi Finans ve İhale Birimi

BURDUR İLİ EVLENME GELENEKLERİNDEN ÖRNEKLER

Meltem CİNGÖZ SANTUR*

Hayatı paylaşmak, soyun devamını sağlamak, bir aile kurmak amaçlarıyla bir araya gelen insanların oluşturduğu kurum evlilik kurumudur. Evrensel bir kavram olan evlilik, bağlı bulunulan kültürün gelenek görenek ve inançlarına göre şekillenmektedir. Böylece de evlilik kurumu bir araya gelecek olan insanları ilgilendirmekten çıkmakta toplumsal bir kimliğe bürünmektedir. Bu çalışma Burdur iline bağlı Karamanlı ilçesi; Altınyayla ilçesi Çatak köyü; Ağlasun ilçesi Kiprit köyü; Yeşilova ilçesi İğdir köyü; Merkez ilçe Başmakçı, Büğdüz köyleri; Tefenni ilçesi Hasanpaşa Beldesi; Gölhisar ilçesi Kargalı köylerini kapsamaktadır.

İyi ve kötü günlerinde hayatlarının bundan sonraki bölümlerini birlikte geçirmek isteyen gençlerin, bu birlikteliğin doğurduğu sorumlulukları da yüklenmeleri gerekir. Sorumluluk yüklenilecek yaş sınırı kişilere, bulunan kültürel ortama göre farklılıklar göstermesine rağmen ergenliğin son dönemleri olarak belirlenir. Bu sınırın 18 yaş ve üstü olduğunu söyleyebiliriz. Aile sorumluluğunun üstlenilme yaşı o halde 18 yaş sınırından başlamakta ve üzerine çıkmaktadır. Ancak geçmişte küçük yaşlarda ailelerin isteği doğrultusunda evlilikler gerçekleşmekte, çekirdek aile yerine büyük babanın sorumluluğunda kurulmuş olan ailelerde evlenen gençler yaşamlarını sürdürmekteydi. Büyük ailelerde ekonomi de herkesin sorumluluğunda olurdu. Bu durumlar göz önüne alındığında geçmişte evlilik yaşının bu sorumluluğu tek başına alacak yaşlarda değil de çok daha erken yapıldıkları görülmektedir. Günümüzde değişen yaşam koşulları evlenme yaşının büyümesine neden olmuş, oğullarını asker dönüşünde evlendirir olmuşlardır. Ayrıca askerde aile sorumluluğunu alabilecek belli bir olgunluğa erişildiği belirtilmektedir. Geçmiş devirlerde askere gitmeden evlenen gençler oldukça fazladır. Okuyan, okuduktan sonra bir iş sahibi olmayı bekleyen gençler için evlilik yaşının 25-30 yaşlara kadar çıktığı söylenmektedir. Evlilik yaşı kızlar için de 18- 20 arasında değişir. Okuyan kızlar için de yaş sınırı gün geçtikçe yukarılara çıkmaktadır. Evlenen gençlerin arasındaki yaş farkı 1-5 arasında değişmekte, çok nadir olarak kızın erkekten 1-2 yaş büyük olduğu görülmektedir.

Evlilik yaşını geçtiği halde evlenemeyen kızlar için Büğdüz köyünde kızlar bakkala kalmış denir. Nasipsiz kul olmaz, onun da nasibi vardır “kel horoz, kel tavukla; maz mazla, kaz kazla” denilerek herkesin çok önemli bir kusuru olmaması durumunda nasibi açılırsa evleneceğine inanılır.

Evliliklerde önemli olan bir konu sıra beklemedir. Büyük ablanın dururken küçük kardeşin evlenmesi geçmiş devirlerde hoş karşılanmazken, günümüzde kismetin bir daha açılmaması endişesi ile büyük abladan izin alınarak küçük kız kardeşin evlendirilmesi mümkündür.

Bir insanın hayatının kalan bölümünü kiminle geçirmek istiyorsa o kişiyle birlikte olması kadar doğal bir şey olamaz. Küçük yaşta evliliklerin gerçekleştirildiği geçmiş devirlerde anne babaların çocuklarına, kiminle evlenmek istedikleri konusunda söz hakkı tanımadıkları, onların fikrini almadıkları, çoğu zaman evlendikleri kişileri gerdek gecesinde gördükleri anlatılır. Günümüzde ise değişen yaşam koşullarına paralel olarak bu konudaki söz hakkı çocuklara geçmiş, anne babalar çocuklarının dediğini yapmakla yükümlü olmuşlar, birbiri ile anlaşılan gençler, ailelerin destekleri ile evlilik için adım atar olmuştur.

* Kültür ve Turizm Bakanlığı, Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü Folklor Araştırmacısı.

Günümüzde gençler çoğunlukla düğünlerde, arkadaş toplantılarında, okulda birbiri ile anlaşarak evliliğe karar vermektedirler. Bu durumda aileler gençlerin kararlarına itiraz etmemekte üstlerine düşen görevleri yerine getirmektedir. Bunun haricinde evlenme çağına geldiği halde belirlediği bir kız olmaması durumunda görücü usulüyle gerçekleştirilen evlilikler de vardır. Tanıdıklar vasıtasıyla belirlenen kız ve oğlan birbiri ile tanıştırılmakta, her iki tarafın onayı alındıktan sonra evlilik gerçekleştirilmektedir. Her iki durumda da izlenmesi gereken, toplum tarafından belirlenmiş belli kuralları vardır.

Görücü usulü ile yapılacak evliliklerde ilk aşama aileye uygun bir kız aranmasıdır. Evlenme çağına gelen oğlunun beğendiği bir kız olmadığını öğrenen oğlan annesi akrabaları, tanıdıkları vasıtasıyla kız aramaya başlar. Bu durumda evlenilecek kızda aileye uygun bir takım özelliklerin bulunması istenir. Ahlaklı, çalışkan, huyu güzel, becerikli, yüzü güzel, tatlı dilli kızlar tercih edilir. İşe dayanıklı olması, lafa söze gelmesi, itaatkâr olması istenen özellikler arasında sayılmaktadır. Oğlan anneleri düğünlerde, bayramlarda kızlara bakıp, oğulları için uygun kız ararlar. Hasanpaşa'da soyu sopu belli olsun, bilinsin diye köy içinden olmasına özen gösterilir. Köy içinde uygun bir kız bulunmaması durumunda yakın akrabalar, tanıdıklar, aracılar vasıtasıyla köy dışından da kız aranır. Kız belirlemede kızın belli özelliklerinin olması yanında aile de önemlidir. Ailelerin birbirine denk olması, soylarının iyi olması gibi bir takım kıstaslara dikkat edilir. Kargalı köyünde "al soylunun soysuzunu soyluya çeker, al soysuzun soylusunu ille yine soya çeker" denilerek ailede soyun önemi vurgulanmaktadır.

Oğlan annesi köy içinden bir kız belirlediyse oğlana o kızı beğendin mi, gidip isteyelim mi? diye sorarak oğlundan onay alır. Belirlenen kızın arkadaşları ile de kızı haber salınıp onun da onayı alınır, olumlu cevaptan sonra diğer aşamalara geçilir. Kızdan olumlu cevap alınmaması durumunda zorlanmaz başka kızlara bakılır. Köy içinde herkes birbirini tanıyıp bildiği için kız evine görmeye gidilmez.

Aracılar vasıtasıyla köy dışına gidildiğinde kız ailesi, kız hakkında soruşturma yapıp aileye uygunluğu tespit edilir. Bu durumda ilk aşama önce kızın oğlan annesi tarafından görülmesidir. Büğdüz'de "elin öldürdüğü yılanın kuyruğu diri kalır. Kendin gider kendi işini kendin görürsün" denilerek kız görmeye oğlan annesinin muhakkak gitmesi beğenmesi gerektiği söylenmektedir. Oğlan annesi, aracı olan kişi, oğlanın ablası, yakın akraba kadınlar kız görmeye giderler. Kızın görülmesi için bazı yöntemler uygulanır. Bunlardan biri aracının evine bir bahane ile kızın getirilip oğlan annesine gösterilmesidir. Bazen oğlanın da geldiği, bu durumda kıza da haber verildiği her iki tarafın birbirini incelemesinin sağlandığı söylenmektedir. Bir diğer yöntem haber vermeden aracı olan kişiyle misafir gibi kız evine gidilmesidir. Bu durumda evin temizliğine, düzenine, kızın çay-kahve ikramına, hareketlerine, fiziksel bozukluğunun olup olmadığına bakılır. Kızın gelenlere ikramda bulunması, sohbet etmesi istekli olduğu, yanlarına çıkmaması isteksiz olduğu işaret eder.

Geçmiş devirlerde oğullarına kız beğenen annelerin, beğendikleri kızın fiziksel bir rahatsızlığının olup olmadığını anlamak için bir takım yollara başvurduğundan bahsedilir. Tarlada çalışırken kızlara yakın durup, kulaklarının iyi duyup duymadığını, ellerinin kollarının sakat olup olmadığını anlamaya çalışırlarmış. Eve gittiklerinde halının, yatakların altına bakılır, mutfak kontrol edilir, kızdan su istenir ağır mı hızlı mı dikkat edilirmiş.

Kız görmeye gidildiğinde niyet açılmaz. Eve gelindiğinde kız hakkında edinilen gözlemler oğlana aktarılır. Daha sonra her iki taraf birbiri ile görüştürülür. Hasanpaşa'da "at bir eşinir yiğit bir evlenir, bizim oğlan da gelsin sizin kızı görsün anlaşsınlar" denir kızla oğlanın görüşmesi sağlanır. Görüştürme işi bir tanıdık yanında oğlanla kızın konuşmaları sağlanarak

yapılır. Bunun sonunda her iki taraf olumlu düşünüyorsa kız isteme aşamasına geçilir. Kız istemiyorsa oğlan evi ısrar edemez.

Kız ailesi de kızlarını verecekleri kişide bir takım özellikler ister. Ahlaklı olması, çalışkanlık, önemlidir. İçkisi, kumarı olmayan, evine bağlı erkekler tercih edilir. Bütün bunların yanında paranın saadet getirmeyeceği bu nedenle önemli olmadığı söylenir. Hasanpaşa'da zenginliğe bir kibrit yeter, güzelliğe bir sivilce yeter denilerek zenginlik ve güzelliğin geçici olduğu vurgulanır.

Kızın ve oğlanın birbiri ile anlaşış sevmesi durumunda kız istemeye gidilmeden önce kız evine elçi gönderilir. Elçi kız evine gizli gider kız evinin ağzını yoklar onların gelsinler demesine göre istenmeye gidilir. Bu arada kız annesi kızına dünür geleceğini, isteyip istemediğini sorar, kızın gelsinler demesine göre elçi ile oğlan evine haber verilir.

Kız istemeye Perşembe, Pazar günleri akşam yemeğinden sonra gidilir. Oğlanın annesi, babası, yakın akrabalar (amcası, dayısı, halası, teyzesi) kız istemeye giderler. Kız evinin iyi görüştüğü, sözünü kıramayacağı kişiler de götürülür. İstemeye gidildiğinde tatlılıkla sonuçlanması dileğiyle lokum, helva götürülür. Kahve, şeker, kolonya götürülen diğer hediyelerdir. Kargalı'da kız verilmeyecekse oğlan evinin götürdüğü kahveye hiç ellenmez. Hasanpaşa'da kızın annesi babası kızını verecekse kız da istekli ise şekerli kahve ikram edilir tersi durumda hiç ikram yapılmaz. Kız evinin çay, kahve ikramından sonra oğlanın babası veya yaşlı biri tarafından lafa girilip kız istenir. Kızın istenmesi sırasında damat ve kız bulunmaz. Kız istemede kalıp olarak "Allah'ın emri peygamberin kavliyle kızınızı oğlumıza istiyoruz" denir. Hasanpaşa'da "Hak bastık huk bastık kapınıza börek astık Allah'ın emri ile peygamberin kavli ile sizin kızı bizim oğlana münasip gördük" denilerek istendiğinden söz edilir. Genellikle ilk istenşte kız verilmez. Kız evinin naz evi olduğunu doğrularcasına kız istemeye ikişer gün, birer hafta arayla 3-4 kere gidildiğinden söz edilir. Hasanpaşa'da kızın gelen dünürçüleri istememesi durumunda gelenlerin ayakkabılarına tuz attığı söylenir. Dünürlere yemek ikramı yapılır. Hasanpaşa'da oğlan evinden gidenlerin işimiz kolay olsun diye kız evinin kapının arkasına tükürdüğü (ben tükürdüm ya bu tükürdüğü ağzıma almayacağım, bu iş bitecek), İhlâs duasının okunduğu söylenir. İlk seferinde kız babası kızımız ufak, vaktimiz yok, siz bizi öğrenmişsiniz biz de sizi öğrenelim der. İkinci gidişte danışacağım yerler var cevabını verir. Kız babasının bu cevabı, kızını vereceği şeklinde yorumlanır. Kızı vermeyeceklerse ben kızımı vermeyeceğim, kızım başka yeri istiyor, nasibinizi başka yerden arayın der. Kız evi aracı vasıtasıyla oğlan evine cevabını gönderebilir. Oğlanın beğenip istediği kızın verilmemesi durumunda Hasanpaşa'da "oğlan evinin torbası delik olur, dolasıya kadar bir kıza daha gideriz" denilerek şansın başka bir kıza denendiği söylenir.

Kızın ve oğlanın evlenmeleri için ilk adım söz kesimidir. Kızın verilmesine *kız bitti, sözü bitti* de denir. Başmakçı'da söz bittiği zaman kıza kaynanası bellilik denilen bir yazma bağlar, kız tarafı da oğlana beyaz mendil gönderir. Kargalı'da oğlan evinin götürdüğü içinde bir tane gümüş para bulunan şerbet içilir.

Kızın verilmesinden 1-2 gün sonra genelde Cuma, Perşembe veya Pazar akşamları yakın akrabaların katılımı ile aile arasında gerçekleştirilen bir törendir. Sözün verilmesi, kız evi tarafından yapılan *eh kahvesi* denilen kahvenin içimi ile pekiştirilir. Günümüzde oğlan söz kesimi için kıza çiçek, pasta, çikolata vb. götürür. Kimi aileler oğlanın gelmesini tasvip etmez. Karamanlı'da ortaya bir tüp getirilip üstüne sacayağı konarak aracı olan yenge tarafından un helvası yapılır. Ekmek yırtma denilerek yufkanın içine karılan helvalar konup

yenir. Karılan helvadan bir sahan içinde oğlan evine de gönderilir. Oğlan evi bu helvayı 7 komşusuna dağıtır. Kahveden sonra oğlan evinin getirdiği lokum ile çerezler ikram edilir. Bugün kıza hem oğlan hem kız evinden alınacak olan ziynet eşyaları, ev eşyaları bir listeye yazılıp oğlan evine verilir. Başmakçı'da ayrı bir nişan yapılmayacaksa kıza alınan takılar söz kesiminde takılır. Ayrı nişan yapılacaksa da o gün söz yüzüğü ile küpe takılır. Kız gelenlerin elini öper. Söz yüzüğü takılır. Çatak'ta söz kesiminde damat ve gelin bulunur. Bir imam tatlı ve çerez yendikten sonra gelinle damadın yüzüklerini takıp, hayırlı olması dileğinde bulunur. Karamanlı'da kıza ve ailesine alınan yazma, çeki, dastar, çorap türünden giyecekler bohça içerisine konularak getirilir. Kız evi de oğlana ve ailesine bohçanın karşılığını koyar. Kız evinin akrabaları gelen bohçayı açıp bakar.

Hasanpaşa'da kız bittikten 1-2 gün sonra kız evine heybe götürülür. Heybe gönderenler nişan yapmayacak olan ailelerdir. Heybenin içinde kıza alınan 4-8 bilezik, saat, zincir, küpe, nişan yüzüğü türünden takılar; kız kardeşine kardeşlik denilen elbise, babasına babalık, annesine analık denilen giyecek türünden eşyalar bulunur. Lokum, çerez de götürülür. Bunun yanında bugün kız evinde yemek de hazırlandığı için öncesinde yemeklik, yağ, tatlı için malzeme gönderilir. Bazı aileler damadın gelmesini kabul etmediklerinden bugün damat bulunmayabilir. Kız ve oğlanın akrabaları çağrılır. Kız evinde yemek, çerez yenir. Çerez tepsisinin üzerine para konur. Bu para kıza aittir. He kahvesi içilip, lokum yendikten sonra iş tamamlanır.

Kızın sözünün kesildiğini etrafa duyurmak için Karamanlı'da oğlan evi kız evine bir kutu sakız alır. Etraftan duyup da hayırlı olsuna gelenlere sakız verilir.

Söz kesiminden sonraki aşama nişandır. Nişan yapmayıp söz kesiminden sonra düğün yapan aileler de vardır. Nişan söze göre daha kapsamlı, geniş katılımlı yapılan bir törendir. Öncesinde de bir takım hazırlıklar yapılmasını gerektirir. Hazırlıklardan birisi kızın alış verişi götürülmesidir. Buna Başmakçı'da nişan pazarlığı görme, Karamanlı ve Büğdüz'de nişan urbası, Karamanlı ve Çatak'da nişanlık adı verilir. Kız ve oğlan, anne babaları hep birlikte giderler. Alışverişte kıza nişanlık adı altında nişanın yapılacağı gün giyeceği elbise, yazma, ayakkabı, etek, elbise türünden giyecekler ile takılar (altın, yüzük, bilezik, küpe vb.), oğlana da kız evi tarafından nişan yüzüğü alınır. Alınan giyecek ve takıların kızın beğenisine uygun olmasına dikkat edilir. Bazı aileler oğlana da giyecek türünden eşyalar alır. Alışverişte oğlan evinin aldıkları oğlan evine, kız evininkiler de kız evine götürülür. Büğdüz'de oğlan alınan yüzük dükkânda parmağına takılır.

Nişan öncesi hazırlıklardan birisi de nişana çağrıdır. Nişana çağrı, her iki taraftan çıkarılan çocuklar vasıtasıyla yaptırılır. Karamanlı'da nişan baloda yapılacaksa kart bastırılıp dağıtılır, evde yapılacak nişan için ağızla çağrılır. Evde yapılacak nişan ailelerin maddi durumuna göre yemekli veya sadece çerezle yapılır. Yemekli yapılacaksa fasulye, çorba, et, pirinç pilavı, ırmık tatlısı, helva hazırlanır. Çatak'ta nişan çerezle yapılacaksa kız ve oğlan evi çerezleri ortak alır, yemekli yapılacaksa yemek masrafını kız evi karşılar, çalgıyı oğlan evi tutar. Büğdüz'de yemek verilmeyecekse oğlan evi kız evine baklava, şeker, lokum götürür. Nişan masrafları oğlan evi tarafından karşılanır.

Genellikle ilçelerde nişan törenleri düğün salonlarında gerçekleştirilmektedir. Karamanlı'da düğün salonunda gerçekleştirilen nişana büyük nişan, balo denir.

Nişan töreni Perşembe, Cuma veya Pazar günü kız evinde yapılır. Oğlan evinin davetlileri ve akrabaları oğlan evinde toplanır, alış verişte kıza alınan eşyalar bohça içerisine konarak kız

evine getirilir. Kıza hazırlanan bohçaya Kargalı'da nişan çeyizi denir. Karamanlı'da geçmişte evin içine ip gerilir, oğlan evinin kıza getirdikleri giyecekler o ipe asılarak herkesin görmesi sağlanırmış. Günümüzde de bohçalar içinde getirilen giyeceklerle bohça açılarak bakılır. Kız evine gelindiğinde erkekler bir odaya, kadınlar bir odaya alınır. Önce yemekler yenir. Yemekten sonra oğlan evinin götürdüğü kıyafetler kıza giydirilir. Çatak'ta geçmişte kız nişan elbisesi giymez kendi elbiselerinden birini giyermiş. Kız giyindikten sonra gelinle damat ortaya getirilir. Kiprit'te al bağlanmış olan nişan yüzükleri, hoca veya büyük birisi tarafından takılıp, kesilir. Takı merasimi için kadınlar ve erkekler bir araya gelir. Kıza önce oğlanın babası ve annesi takacaklarını taktıktan sonra diğer davetliler takarlar. Ailenin yakınlığına göre davetliler elbise, para, altın türünden hediye takarlar. Başmakçı'da önce erkekler arkasından kadınlar takar.

Bügdüz'de kız evinde düzenlenen nişan töreninde kızın başına al örtülerek iki kişinin kolunda ortaya getirilip oturtulur. Oğlan evinden getirilen kına başbütün birisi tarafından karılıp kızın eline yakılır. Kaynana kına yakılan elin ortasına demir para koyar. Nişan töreninde damat bulunmaz. Damat kahvede arkadaşları ile birlikte.

Nişan töreninin yapılmasından sonra nişanlı gençlerin birbiri ile görüşmesine izin verilir. Geçmiş dönemde nişanlıların birbiri ile gizli görüşebildikleri anlatılmaktadır. Her iki taraf arasında nişan töreni ile akrabalık bağı oluşmuştur. Düğüne kadar olan zamanda ailelerin birbirini ziyaret ettikleri görülmektedir. Özellikle bayramlarda gelin kıza bayramlık adı altında çeşitli hediyeler alınıp götürülüp aile ziyaret edilmekte, kız evi de karşılığını damada getirmektedir.

Nişanlılık dönemi evliliğe giden yolda gençlerin birbirini tanımaları sürecidir. Bu dönemde gençlerin çeşitli nedenlerle anlaşamayarak birbirinden ayrılmasına rastlanabilir. Böyle durumlarda hangi taraf evlenmekten vazgeçtiyse nişanda takılan takıları iade eder. Ancak oğlanın nişandan vazgeçmesi durumunda kız evi takıları iade etmez. Nişanın bozulması kız açısından olumsuz olmakla birlikte yeni bir evlilik için engel değildir.

Nişanlılık süresi her iki taraf ailelerin maddi durumlarına göre değişmektedir. Genelde düğün için çok beklememeye dikkat edilir. Bügdüz'de araya kara kedi girer diye düşünüldüğünden nişan töreninden 15-20 gün veya bir ay sonra düğün yapılır.

Nişanlılık süresi düğüne başlamadan her iki tarafın hazırlıklarını tamamladığı süredir. Bu zaman zarfında kız tarafı çeyizi hazırlamaya çalışırken, oğlan tarafı da kıza alınacak takıları, ev için alınacak eşyaları tamamlamaya çalışır. Kız tarafı sandık içi olarak da adlandırılan el işi eşyaları kız daha küçükken hazırlamaya başlamıştır. Günümüzde beyaz eşyalar, oturma gurupları kız evi tarafından karşılanmakta, oğlan evi yatak odası ile kıza takılacak altınları hazırlamaktadır. Çatak'ta kız memur ise daha az hazırlık yapmaktadır. Günümüzde evi döşemek için daha çok eşya alındığından bu eşyalar düğünden 10-15 gün önce eve yerleştirilmekte, gelinle birlikte sadece sandık gönderilmektedir. Çeyiz eşyası düğüne yakın bir tarihte 3-5 gün öncesinde oğlan evinden gelenler aracılığıyla ve kız evinin de yardımıyla oğlan evine taşınır. Kiprit'te geçmişte düğünün ilk günü oğlan evi ne aldıysa kız evine götürür, Pazar günü tekrar kız evinden oğlan evine döşenmeye gelirdi. Bu arada kız evinin tanıdıkları, akrabaları oğlan evinin aldıklarını görmüş olurdu. Sandık içinde bulunan işlemler evin içinde iplere serilir, gelen herkes bu çeyizi gördü.

Düğün tarihine karar verildikten sonra yine bir takım hazırlıklar yapılır. Bunlardan birisi alışveriştir. Düğünden 5-6 gün öncesinde gelin olacak kız, oğlanevi tarafından düğün

alışverişi için çarşıya götürülür. Kızı ve oğlanevi yakınlarından birkaç kişi de onlara eşlik eder. Gelinlik, damat kıyafeti, yengeler, kardeşler, anne, babalar gibi yakınlarla alınacak kıyafetler beğenilir ve alınır. Damatlık, kızı ve oğlanevi tarafından, gelinlik oğlan evi tarafından alınır; ancak kız tarafının ekonomik durumu uygun değilse bunların tamamı nişanda olduğu gibi oğlan evi tarafından da alınabilir. İğdir, Tefenni, Bucak, Büğdüz ve Hasanpaşa'da urba görme, Başmakçı'da düğün pazarlığı görme, Karamanlı'da düğün eksigi görme, Çatak'ta pırtı, Kiprit'te harç denir. Oğlan evi kızı alınacak giyeceklerin dışında unduz günü kız evine gönderilecek olan kuru yiyecek maddelerini de alır. İğdir'de geçmişte urba görmede hazır giyecek yerine kumaş alınır, elbise dikmesi için oğlan evi kız evine terzi getirir, dikiş masraflarını oğlan evi karşılardı.

Bugün resmi nikâh işlemleri de yapılır. Gelin, damat ve yanındaki şahitlerle birlikte resmi nikâha gidilir. Resmi nikâh yapılırken herhangi bir tören yapılmaz. Resmi nikâha izinleme de denmektedir.

Düğün öncesi hazırlıklarından birisi de düğün davetiyesinin hazırlanıp dağıtılmasıdır. Düğüne çağrılacak kişilere davetiye gönderip düğün tarihini bildirmeye oku denir. Hem köy içine, hem civarlara dağıtılacak olan oku oğlan evine aldırılır. Çatak'ta kız evi kendi okusunun masrafını kendisi karşılar. Düğün tarihinden bir hafta veya 2-3 gün önce kız ve oğlan evi tarafından ayrı ayrı olmak üzere davet işlemi gerçekleştirilir. Okuyu dağıtacak olan kişinin eline kime ne vereceğini gösteren bir liste verilir. Oku olarak peşkir, havlu, mendil, basma, yelek, gömlek, tülbent, çorap, yazma, terlik, şalvarlık, elbiselik dağıtılır. İğdir'de akrabaları kumaş, yakınlarla, komşulara havlu, Çatak'ta akraba kadınlara birer eteklik ile yazma, erkeklere gömlek ile atlet dağıtılır. Çatak'ta oku olarak geçmişte bardak, sabun, kibrit dağıtılmış. Okunun karşılığı Cuma veya Cumartesi günü getirilir. Kız evi tarafından dağıtılan okunun karşılığı kız evine, oğlan evininki oğlan evine götürülür. Okunun karşılığı gelin ve damada takı takarak ya da tabak, tencere, tepsi, bardak, fincan vb. eşyalar olarak verilir. Okunun karşılığına Kiprit'te annaç denir. Kiprit'te her aileye kadın ve erkeğe olmak üzere iki tane oku gönderilir. Kadına yazma verilirse erkeğe peşkir verilir. Dışarı köylere kadınlara birer donluk, birer yelek verilir, şehirliyse kocasına peşkir kadına eteklik gönderilir. Çatak'ta geçmişte oku dağıtan kişilere okuyu alan aileler yumurta verirmiş. Günümüzde aileler matbaaya bastırılan kartları dağıtmayı çevrenin tepkisi ile karşılaştıktan çekindikleri için tercih etmezler.

Çatak ve Kiprit'te ailelerin oku dağıtmasının dışında gelin ve damat da arkadaşlarına oku dağıtır. Kız arkadaşlarına oyallı yazma, çorap en samimi arkadaşlarına etek, erkek de büyük peşkir, atlet, çorap gönderir. Kızın ve oğlanın okusunun karşılığı kız ve oğlana gelir. Durumu iyi olmayan ailelerde okunun karşılığı aileye verilir. Kız ve oğlanın oku dağıttığı arkadaşları düğünde ayrıca yardım amacıyla görev alırlar.

Kargalı'da oku düğün bayrağının eşliğinde davul çalınarak dağıtılır. Hangi eve gidilmişse o evden bayrağa para, yazma bağlanır. Bunlar bayraktara verilir.

Düğün öncesi uygulamalardan birisi kızın saçına ana kınası olarak da bilinen kınanın yakılmasıdır. Başmakçı, Çatak ve Hasanpaşa'da düğünden bir hafta, 2-3 gün önce yakılmaktadır. Bu kına genelde kız annesi tarafından alınıp, kızın başını bozmak için yakılan kınadır. Günümüzde artık saçta değil sadece sağ elin ortasına oğlan yengesi tarafından yakılır. Oğlan evinden gelenler kınaya para atarlar. Başmakçı'da saçının kınası denir. Karamanlı'da düğünden bir hafta önce kızın başına kına yakılır. Bu kınayı da oğlan evi alır.

Evlilik sürecinin en önemli aşaması düğündür. Nişan yapılmayabilir ancak; düğün normal koşullarda mutlaka yapılır. Düğün zamanı genelde, iki tarafın ve daha çok da çiftçi olması halinde oğlan tarafının tarla, bağ, bahçe işlerindeki hasat durumuna göre belirlenir. Yaz döneminde yapılan düğünler Salı günü başlayıp Perşembe günü bitecek şekilde veya Cuma başlayıp Pazar günü bitecek şekilde yapılmaktadır. Günümüzde okucuların durumu göz önüne alınarak Cuma başlayıp Pazar günü biten düğünler tercih edilmektedir. Burdur düğünleri; bayrak asma, oduna gitme, keşkek dövdürme, kız evine un duz adı altında yiyecek gönderme vb. uygulamaların yer aldığı ilk gün; çeyiz altı, maşala, kına gecesinin yer aldığı ikinci gün; gelin almanın gerçekleştiği asıl düğün günü ve gelin yüzü, duvak olmak üzere dört aşamada gerçekleşmektedir.

Karamanlı'da düğünden bir hafta önce Pazar günü düğün başlama denilen seremoni ile düğün başlatılır. Düğünü kurmak için oğlan evinin yengesi görevlendirilir. Oğlan yengesi oğlan evinde kız evine götüreceği yufkaları yapar. Bu arada yengeye konuşturmak için oklavasını saklarlar, gıdıklarlar, laf atarlar çeşitli oyunlar, işkenceler yapılır. Yengenin hem ekmek yaparken hem de bunları kız evine götürürken konuşmaması gerekir. Yengenin konuşması durumunda gelinin lafçı olacağına inanılır. Boynuna al bir örtü bağlayan yenge bir torbanın içine yedi tane yufka, havlu, çerez, bayrak koyarak kız evine düğün başlatmaya gider. Yengenin gittiği sokaktan dönmemesi gerekir. Kız evinde yengeye yemek hazırlanır. Yengenin suskunluğunu burada da bozmaması gerekir. Yengenin cebine bir miktar para da konur. Yemeğini yedikten sonra yine hiç konuşmadan eve döner.

Düğünün ilk günü genellikle düğüne hazırlıktır. Düğünün birinci gününde oğlan evine bayrak asılması, dağa oduna gidilmesi, gençlere keşkek dövdürülmesi, kız evine un duz adı altında yiyecek maddelerinin gönderilmesi aşamalarından ibarettir.

DÜĞÜNÜN İLK GÜNÜ:

Bayrak:

Düğün kapsamında yer alan bir uygulama düğün bayrağına ilişkindir. Düğün bayrağı, düğünün hangi evde olduğunu belirlemek amacıyla etraftan görünecek şekilde uzun bir çubuğa takılarak oğlan evinin çatısına asılmaktadır. Bayrak olarak geçmişte renkli yazmalar kullanılıyorken günümüzde Türk bayrağı tercih edilmekte, bayrak çubuğa takıldıktan sonra tepesine elma veya ayva türünden meyveler takılmaktadır (Çatak, Başmakçı, Hasanpaşa, Bügdüz). Düğün bayrağı genel olarak bir törenle kaldırılmamakta, sabah erkenden düğün sahibinden birisi tarafından uygun bir yere çakılmaktadır. Kiprit'te düğün evi belli olsun diye düğünün başladığı gün evin yakınına bir yere iki tane karşılıklı bayrak dikilir. *Karamanlı'da* sabah kız evine un odun götürülmeden önce kız evinden gelen kız yengesi oğlan evine bir tepsi baklava ile düğün bayrağı getirmekte, oğlan evindekiler de bayrağı uygun bir yere çakmaktadır.

Burdur civarında özellikli olarak hazırlanan düğün bayrağına İğdir köyünde rastlanmıştır. İğdir'de düğün bayrağını odundan gelen gençler diker. Oduna gittiklerinde küçük bir çam ağacı da getirilir. Ağaç tepesinde yeşillik kalacak şekilde soyulup çatıya bağlanır. Bir çubuğa Türk bayrağı ile bir tülbent bağlanır. Bir ipe dizilen yumurta, yemiş, meyve (üzüm, elma vb.), şeker, ayna, değişik renkte kurdellalar bayrağın bağlandığı çubuğa takılmak suretiyle bayrak süslenir. Gelin gelince bayrak indirilir. Yeşil toruyu düşürmek için silahlarla ateş edilir. Kim düşürse ona oğlan evinin koymuş olduğu bahşiş (çebiç, tavuk vb.) verilir.

S.98.1419 Burdur-Yeşilova-İğdir köyü Düğün Bayrağı

S.98.0360 Burdur-Yeşilova-İğdir köyü Düğün Bayrağı

Çalışma gerçekleştirilen yörelerden Hasanpaşa ve Çatak'ta kız evine oğlan evinden bayrak götürüldüğü tespit edilmiştir. *Hasanpaşa'da* kız evinin bayrağı uzun bir çubuğa bağlanan, tepesinde elma veya ayva türü meyvelerden bulunan, al ve mavi renkli yazmadan oluşan bir bayraktır. *Çatak'ta* bayrağın düğünü başlatmak amacıyla götürüldüğü söylenmektedir. Oğlan evinden kız evine oğlan yengesi ve oğlanın arkadaşları tarafından çalgıların eşliğinde iki tane bayrak götürülür. Birisi poçu denilen pembe, kırmızı, yeşil renklerden oluşan bezlerin bir çubuğa bağlanıp, tepesine de elma geçirilmesi ile hazırlanan bayrak; diğeri de normal bayraktır. Bayraklar bir çocuğun eline verilir, çocuk kız evinden bahşiş alarak bayrağı bırakır. Kız evine götürdükleri yiyecekleri teslim eden delikanlılar kız evinin önünde şenlik yaptıktan sonra geri dönerler. Böylece düğünün bu olayla başlatıldığı anlatılır.

Oduna Gitme:

İlk güne ait uygulamalardan birisi de düğün odunun getirilmesine yöneliktir. Günümüzde geçerliliğini yitirmiş olan bu uygulama hem kız ve oğlan evinin düğün yemeği sırasında yakılacak odunları için, hem de maşalama gecesinde kullanılacak odunların getirilmesine yöneliktir. Günümüzde artık yemek yapmak için tüp kullanılırken, maşalama için de seyyar lambalardan yararlanıldığı söylenmektedir.

Oduna gitmeye Çatak ve Başmakçı'da düğün odunu, İğdir'de oduncu, Karamanlı'da odun enme, Tefenni'de ön odunu adları verilir. Düğün olacak eve odun getirmeye odun imecesi (Hasanpaşa), meci (İğdir) denir. Damat arkadaşlarını oduna gitmek üzere davet eder. Eşeğini de yanına alan 15-20 kadar genç dağa odun getirmeye gider. İğdir'de en çok odun toplayan genç delikanlıbaşı olur. Toplanan odunlar eşeklere yüklenerek getirilir. Bu odunlardan bir kısmı kız evine gönderilir. *Başmakçı'da* odunu getirenler köy sınırında iki el ateş eder, davul gelir, davulla karşılanır. Eşeğin ikisi kız evine gider. Orda eşeğin ipleri çözülmez. En önde gidene kız evi bayrak asar, iki metre hediye asar. *Çatak'ta* köyün girişinde davul zurna ile karşılanır, ilk gelen merkebin sahibine düğün sahibi havlu, sabun vb. gibi hediyeler verir. Odunları getiren gençlere oğlan evinde yemek yedirilir.

Hasanpaşa ve Karamanlı'da düğün odununa düğünden yaklaşık bir hafta önce gidilmektedir. Kimin düğünü olacaksa o kişinin imecesi var denir, gençler sabah namazdan önce toplanıp dağa oduna giderler.

Keşkek:

Gençlerin dağdan odun getirmesinden sonra gerçekleştirilen uygulama keşkek dövülmesidir. Odundan gelen gençler oğlan evinde yemek yedikten sonra dibeklere giderek davul eşliğinde keşkeği ezer. Gençlerin bir kısmı keşkek döverken bir kısmı da oyunlar oynar. Dövülen keşkek kız ve oğlan evinde pişirmek üzere paylaşılır. Hasanpaşa'da keşkek Perşembe günü dövülür. Günümüzde kimi yörelerde artık değirmenlerde yapıldığı için keşkek de dövülmemektedir.

Un Duz:

Düğünün ilk günü gerçekleştirilen bir başka uygulama kız evine kuru yiyecek maddelerinin götürülmesine yöneliktir. Karamanlı'da unudun, Hasanpaşa, Tefenni ve Iğdır'de un duz denir. Başmakçı, Çatak, Hasanpaşa, Iğdır, Karamanlı'da kız evine un, et, fasulye, nohut, salça, tuz, pirinç, ekmeklik, fasulye, bulgur, yağ, şeker kına davarı düğün bayrağı ve davul eşliğinde gençler tarafından götürülür. Kız evine ayrılan keşkeklik, yakacak odun da vardır. Hasanpaşa'da kız evine ayrıca oğlan evinin çeyiz olarak verecekleri de sandık içinde götürülür.

Karamanlı'da öğle üzeri bir un çuvalı ile bir buğday çuvalının her birine kırmızı ve mavi yazma bağlı olan birer çubuk sokulur, davul eşliğinde kız evine gidilir. Heybelerle de nohut, börülce, un, tuz türünden kuru yiyecek maddeleri çerez de götürülür. Oğlan evi gün öncesinden tanıdıklarına unuduna gideceklerinin haberini verir. Oğlak veya keçi gidecekse onların da boynuzuna kırmızı yazma bağlanarak götürülür. Götürülen hayvan gerçekten kız evine verilmeyecekse yine de hayvan süslenerek götürülüp adet uygulanıp onun yerine sonradan et gönderilebilmektedir. Oğlan evinden gelenlere kız evi yemek hazırlar, lokum ikram eder.

Kına:

Düğünün ikinci gününde yapılan kına gecesinin haricinde ilk gün gerçekleştirilen bir diğer uygulama kıza kına yakılmasıdır. Kiprit'te buna gündüz kınası, Bucak¹ ve Başmakçı'da kına günü adı verilir.

S.99.0365 Burdur-Yeşilova-Iğdır Kına Basma

¹ Konu, Hasan: Oğuzhandan Doğan Şehir Bucak. İstanbul 2000. Kremna Yayınları 238 S.

Genellikle akşamüzeri gerçekleştirilen kına olayında, oğlan evinden gelen kadınlar, oğlan yengeleri ile kız evinin akrabaları kız evine toplanırlar. Kiprit'te kadınlarla erkeklerin karışık geldiği ancak kız evinde ayrı ayrı odalarda oturduğu söylenir. Gelenlere önce yemek verilir. Yemekten sonra kına işlemine geçilir. Bunun için önce kızın başına al oyalı bir yazma örtülüp, ortaya konulan sandalyenin üzerine oturtulur. Bu arada mum da yakılır.

Hasanpaşa'da alın altındaki tülbenti oğlan yengesi alıp oğlanın beline bağlar. Bu tülbent üç gün boyunca güveyin belinde durur.

Başmakçı'da ilahi ile sağ eli ve sol ayağına çapraz olarak oğlan yengeleri tarafından kına yakılır. Kiprit'te geçmişte kızın saçının ucuna kına yakılırken elinin ortasına biraz kına konduğundan bahsedilir. Yakmadan önce kızın eline demir para konur. Gelin bu demir parayı saklar. Gelin başındaki al ile orda bulunanların elini öper. Kına yakıldıktan sonra çerez dağıtılır.

Bucak'ta² geçmişte oğlan evi kına tepsisiyle kız evine gelirdi. (Kına tepsisi içine konan üzeri al (kırmızı) ile örtülü bir tepsi olur. Bir çocuk bu tepsiyi başında taşır, en önde gider. Tepsinin arkasında düğüne katılan kadınlar, onların araksında davulcular ve erkekler olur. Kız evine varınca tepsiyi tepsiyi getiren çocuğa hediye verilir...) Oğlan evinden gelenlere ikramda bulunulur. Gelin olacak kız komşu evlerden birine saklanır, görünce ile elti olacak kadınlar gelinlik kızı arar, bulurlardı. Düğün evine getirilen gelinlik kız ortaya oturtulur, üzerine gerilen beze paralar atılırdı. Kızın başına kına yakılır, madeni paralar bu kınanın üzerine bastırılırdı. Kız yas tutar ağlardı... Günümüzde de kına kına gününde kına tepsisi götürülüp, kına yakılmaktadır.

Kozluca'da³ düğünün ilk günü davul zurna eşliğinde oğlan evinden kız evine gelindiği, getirilen kınanın oğlan yengesi tarafından gelinin eline yakıldığı anlatılır. Bu arada yenge ile gelinin karşılıklı yas ettiklerinden söz edilir. Gelinin ettiği yastan bir örnek:

Adelleden⁴ aldım yaprak gınayı
Bezirgândan aldım türlü velayı⁵
Yakma yengem yakma tuzsuz gınayı
Benim ağ ellerim gına istemez
Benim siyah saçım gına istemez

Başmakçı'da çalınan teflere gelenlerin verdiği paralar toplanır. Kiprit'te geline verilen hediyelik eşyalar siniye, çuval içine biriktirilir. Bucak'ta da oğlan evinin ve okucuların takıları bugün takılır.

Başmakçı, Büğdüz ve Hasanpaşa'da kızın arkadaşları gelinin başında sabaha kadar bekler. Hasanpaşa'da kızlara gece yemeği denilen yemek yedirilir.

Kiprit'te kınada oğlan evinden bir kişi yemek sofrasından bir kaşık ile bir tabak çalıp, kızın eşyasının içine koyar, kız evinden bir çivi getirip oğlan evine çakılır.

² Bkz. Age ss. 143

³ Çakır, Sabri: Burdur'un Kozluca Kasabasında "Yas" Gelenegi. ss. 63

⁴ Adelle: Antalya

⁵ Vele: Bir çeşit ipek kumaş

Diğer Uygulamalar:

Burdur geneline mal edemeyeceğimiz, çalışma yaptığımız köylere ait bazı uygulamalardan da bahsetmek gerekir.

Hasanpaşa'da kına günü oğlan evinden kıza gelen kıyafetler ip gerilip asılır. Kızlar o kıyafetleri giyip su doldurmaya giderler. Böylece herkes kıyafetleri görmüş olur. Kiprit'te bugün kızın kolye, bilezik, küpe türünden takıları da getirilir. Buna yük götürme denir.

Bügdüz'de düğünün birinci günü ikindi camisinden çıkılınca oğlan evinde davul vurulur. Komşular birikir, kız evine oğlan evinin hazırlamış olduğu yük gider. Oğlan evinin yeni evlenenler için hazırladığı döşek, yorgan, yastık sandık, minder, leğen, ibrik, kilim, battaniye türünden eşyalar motora yüklenir, davul eşliğinde kız evine götürülür. Özellikle köy dolaştırılarak, herkese gösterilerek götürülür ki ayrılık durdumunda bu eşyaların kıza ait olduğu herkes tarafından bilinsin diye. Eşyalar kız evine indirilir, delikanlılar kız evinin önünde oynar, yemek yerler.

İğdir'de ilk günün akşamı gençlere düğünde hizmet etmeleri için yemek yedirilir. Hizmet eden gençlere ayakçı denir. Kız evinde de gençlere yemek verilir. Bu masraf oğlan evinden alınır.

DÜĞÜNÜN İKİNCİ GÜNÜ:

Düğünün en eğlenceli günlerinden olan ikinci gün kız ve oğlan evinde yemekler yapıp okuculara verilir. Düğünün ikinci gününe Çatak ve Bucak'ta çeyiz; Hasanpaşa'da çeyiz altı; Karamanlı'da çeyiz günü; İğdir'de maşalama; Bügdüz'de maşala; Başmakçı'da sağdıç günü; Kiprit'te hamam adları verilir. Bugün gerçekleştirilen uygulamalar hamam, çeyiz, kına ve maşala olmak üzere oldukça yoğun geçmektedir.

Düğün Yemeği:

Çorba, fasulye, hoşaf, keşkek, pirinç pilavı, helva, börtölce, sulu yemek yapılır çorba, nohut vb. olmak üzere ailelerin ekonomik durumlarına göre 5-6 çeşit yemek yapılır. Yemek yapmak için oğlan evi tarafından aşçı tutulur. Kız evinin aşçısını da oğlan evi tutup, yemek masraflarını karşılamaktadır. Düğünün bütün günlerinde oğlan evinde yemek verilmekte, kız evi de gelin alımı günü yemek vermektedir.

Hamam:

Hamam, kızın arkadaşları ve oğlan evi kadınları tarafından uygun bir yerde, evde yıkanması ile gerçekleşen bir uygulamadır Kiprit ve Hasanpaşa'da hamam sabah saatlerinde gerçekleştirilir. Geçmişte Bügdüz'de sabah kız ortaya alınıp, iç çamaşırları ile yıkanmış. Günümüzde özel bir tören yapılmayıp gelin tek başına evde banyo yapmaktadır.

Çeyiz:

Düğünün ikinci gününde gerçekleştirilen, eğlenmeye dönük uygulamalardan birisi çeyizdir. Bugüne çeyiz denmesinin sebebi oğlan evinden gönderilen çeyizlerle, kızın çeyizleri avluya kare şeklinde gerilen ipe asılıp, altında kadınların eğlenmesindendir. Günümüzde çoğu yerde böyle bir uygulama olmamakla birlikte bugün çeyiz adı ile anılmaktadır. Hasanpaşa, Karamanlı, Bucak ve Çatak'ta artık çeyiz sergilenmemekte çeyiz yeri olarak belirlenen alanda oğlan tarafından davul eşliğinde gelen akraba kızları ile kadınları kendi aralarında, gençler ve erkekler bir başka alanda eğlence düzenlemektedir. Oyunu damat oynayarak açar. Oynatılan geline para takılır. Hasanpaşa'da çeyiz altında nişanlanmış olan kızlara kaynanaları tarafından bilezik, yazma takılır.

Kına:

Akşamüzeri kız evinde kıza kına yakılması ile gerçekleşen bir uygulamadır. Kınaya kına basma da denmektedir. Çeyizden sonra herkes evine dağılır akşam kına için yeniden kız evine gelinir. Geçmişte sadece kadınların katılımıyla gerçekleşen kına gecelerine artık bazı yörelerde damat, genç delikanlılar da gelir. Kızın asıl kınası herkes dağıldıktan sonra gece kız arkadaşları tarafından yakılmaktadır. Çatak'ta gelinle damat yan yana sandalyeye oturtulmakta, damat gelinin elinin ortasına para koyduktan sonra ellerinin ortasına kına basılmaktadır. İğdir'de damadın gelmediği kına için kız, davul eşliğinde mahalle arasında dolaştırılmaktadır.

S.91.0686 Burdur-Yeşilova-Başmakçı Kına

Kınayı karan kişinin başbütün olmasına dikkat edilir. Genellikle kız yengesi tarafından karılıp hazırlanan kına içine mumlar yakılır. Kına için geline önce abdest aldırılır, daha sonra başına al bir örtü örtülerek kibleye döndürülüp ortaya oturtulur. İğdir'de gelinin başının üzerine al bir örtü örtülmekte, dört bir tarafından tutulup üç kere ihlâs suresi okunmakta, kınaya gelenler alın üzerine takılarını atmaktadır. Kına yakılırken gelin annesi, yengesi ve yakın akraba kadınları ile kucaklaşıp yas eder. Kız ağılatması da denir.

S.91.0692 Burdur-Yeşilova-Başmakçı Kına Yası

Anam ben gidiyom haberin olsun
Kırmızı güllerin sararsın solsun
Anam ben gidersem senin kızın kim olsun
Ağlan anam ağlan ayrılmayalım
Ayrılp ayrılp el olmayalım (Tefenni)

Aşağıdan gelen kına bizimdir
Gınaman komşular haktan yazımdır
Ben yazıma gail oldum gidiyom
Aldım garip başımı çıkıp gidiyom (Kemer)

Çift koşmuşlar karşıdaki harıma
Yük vurmuşlar altı aylık doruma
Şimdi gitti bu ayrılık zoruma
Yakma yengem yakma tuzsuz kınayı
Eğer yad ellerde başım gülmezse
İlenirim gözün ile dizine (Kemer)

Evimizin önü ilehim sazı
Süpürüle süpürüle galmadı tozu
Ananın babanın gıymetli gızı
Kıymatlılar ucuz olur ay anam
El evinde aciz olur ay anam (Kemer)

Altın tas içinde kınam karılır
Gelin tarafıyla saçım ayrılır
Yetişmezse ağabeyim darılır
Annemi benim annemi
Bugün durun yarın yakın kınamı (Bucak⁶)

Biner atın iyisine
Gider yolun koyusuna
Haber verildi mi dayısına
Kız dayısız gelin olmaz (Bucak⁷)

Evimizin önü bir dönüm burçak
Saçımı söktüler geldi bir gucak
Şu ellerden gına gelmiş yakılacak
Ben yakınmam bacılarım yakınsın
Ben yakınmam akrenlerim yakınsın (Kozluca⁸)

Yeşilova-Niyazlar köyünden derlenen bir kına yası:

Oduncular ak yokuştan akışır
Düğüncüler guzu gibi meleşir
Ağır çaldır gelin anam davulu

⁶ Konu, Hasan (Derleyen)

⁷ Konu, Hasan (Derleyen)

⁸ Çakır, Sabri:

Gurbetlerden oğlanların yetişir
Tefenni Hasanpaşa kına yası

Adelleden aldım yaprak kınayı
Bezirgandan aldım türlü veleyi
Yakma yengem yakma tuzsuz kınayı
Benim sarı saçım kına istemez
Benim ağ ellerim kına istemez

Yağmur yağar şipirtisi dinmeden
Al yorganın pervazları solmadan
Anam bana ben anama doymadan
Nasıl vereyin kara yere kıymadan

Sekilidir bizim evler sekili
Sekisine gül karanfil ekili
Sen mi geldin oğlumun yeri vekili
Vekillerim olamazsınız, yerlerin dutamazsınız

Davulcular davulunu dövmesin
Ciritciler ciritini sürmesin
Çevirin gapıyı bureye girmesin
Benim anam böyle olduğumu duymasın

Karamanlı Mürseller köyü kına yası:

Gapı altında otur dur anam
Elini böğrüne sok otur anam
Kızım gelecek diye bak otur anam
Yollar çamur kurusun da varayım
Sarıçığdem dürüstün de geleyim

Herkesin bulunduğu ortamda kıza bir miktar kına yakmak adettir. Yakmadan önce genellikle kızın elinin ortasına kaynanası tarafından bozuk para konulması adettir. Kargalı ve İğdir'de sağ avuç içine, Hasanpaşa'da sağ eline ve sağ ayağına oğlan yengesi, sol eline ve sol ayağına kızın arkadaşı tarafından, Karamanlı'da her iki elinin ortasına bir miktar kına yakılır. Kiprit'te kınayı yakan kişi kızın elinde boşluk bırakırsa ki ona ala koyma da denir, karşılığında tavuk keser. Kargalı'da kına yakıldıktan sonra orada bulunanlar kına tasının içine para atar.

S.91.0933 Burdur-Merkez-Başmakçı Kınadan sonra geline hediye atılırken

Kargalı'da kıza kına yakıldıktan sonra kalan kınadan getirilip oğlanın avucuna bir parmak değiştirilir. Karamanlı'da geçmişte kızın kınasından bir parça götürülüp güveyin belindeki yazmanın ucuna çıkılır, gerdek gecine kadar o kına belinde durur sonra damadın sağ elinin

ortasına o kınadan yakılır. Büğdüz'de oğlanın sağ elinin ortasına kına yakıldıktan sonra arkadaşları da ellerine yakabilir.

Daha önce de bahsedildiği üzere kızın asıl kınası gece yatmadan önce arkadaşları tarafından yakılmaktadır. Bu kınada kızın el ve ayaklarına kına yakılır. Kına yakıldıktan sonra sabaha kadar kızlar gelinin yanında kalıp kendi aralarında eğlenirler. Bu arada uyuyanı kazan karası ile boyama, kınalama, kızların ayaklarını birbirine bağlama, döşeklere dikme gibi eğlenceler sabaha kadar devam eder.

Maşala:

Kına gecesinde erkekler arasında oyun çıkararak eğlenmeye yönelik bir uygulama maşaladır. Oğlan evinin önünde geçmişte elektiriğin olmadığı dönemlerde odunların yığılıp yakılmasıyla ortalık aydınlatılmış. Bu ateşe maşala, maşalama isimleri verilir. Bu ateşin etrafında erkeklerin eğlenmek amacıyla çeşitli kılıklara girip oyunlar çıkarması maşalama olarak adlandırılır. Günümüzde çoğu yerde kalkmış bir gelenektir. Ateş yerine de seyyar lambalar kullanılmaktadır. Deve oyunu, Arap oyunu, Külcü oyunu, kız kılığına girerek çeşitli oyunlar oynanır. Erkeklerin çeşitli kılıklara girerek oynadıkları oyunlardan birisi Deve ile Arap oyunudur. Deve iskeleti yapılı, üzerine kilimler örtülür. İç bölmeye erkekler geçer. Arap olarak adlandırılan bir kişinin yüzü tencere isi ile boyanır.

S.91.0907 Burdur-Merkez-Başmakçı Deve Oyunu

S.91.0915 Burdur-Merkez-Başmakçı Deve Oyunu

İyi oynayan erkekler üç etek giydirilerek kadın kılığına sokulur. Külcü denilen bir erkeğe de beyaz bir kıyafet giydirilir. Külcünün omzunda içinde kül bulunan bir torbası asılıdır. 3-4 tane de kızları koruyan efe bulunur. Külcü kızları korumakla görevlidir. Kızların yanına yanaşan kişilere torbasından kül serper. Kızlara çeşitli oyunlar yapıp eğlenmeye devam edilir.

DÜĞÜNÜN SON GÜNÜ:

Düğünün son günü gelin almak için yapılan hazırlıkları ve gelinin kız evinden oğlan evine getirilmesi sırasında yapılan uygulamaları içerir. Gelin almaya gitmeden önce bir takım hazırlıklar yapılır. Bunlardan birisi gelinin bineceği arabanın oğlan evinde hazırlanmasıdır. Genellikle iyi marka bir arabanın süslenmesi ile hazırlanan gelin arabasına oğlan tarafından bir yazma, kız tarafından iki metreden az olmamak üzere basma veya heybe bağlanır. Gelin almaya gidenlerin arabalarına da oğlan evi tarafından yazma bağlanır. Süsleme işlemi için günümüzde arabaların süslediği özel kuaförlere gidildiğinden bahsedilmektedir. Gelin arabasına namazlağ ile Türk bayrağı da yerleştirildiği olur. Gelin alma gününde oğlan evi yemek de verir.

Güvey Giydirme:

Gelin almaya günümüzde çoğu yerde damat da götürülmektedir. Ancak gelin almaya gitmeden önce güvey hamamı ve giydirme işlemleri gerçekleştirilir. Güveyin banyosu genelde bir akrabasının evinde yaptırılır. Yıkama işlemi güveyin yakın arkadaşlarının yardımıyla gerçekleşir. Güveyin giyecekleri sabah erkenden kız evinden kızın yengesi tarafından oğlan evine getirilmiştir. Kız evinden gelenlere oğlan evi bahşiş verir. İğdir’de damat, davul eşliğinde evinden alınıp yıkanmaya götürülür. Yıkama işleminden sonra güvey giydirilir. Yıkama ve giydirme işlemlerinin tamamlanmasından sonra damat durması (İğdir) da denilen güveye takı takılmasındadır sıra. Davul-zurna eşliğinde, tüfek atılarak önde düğün bayrağı, bir kolunda sağdıç, diğerinde yakın arkadaşı olmak üzere damat, banyo yaptığı evden alınarak oğlan evinin önüne getirilir. Güveyin sağdıç en yakın akrabasının çocuğudur. Sağdıç ile güvey kıbleye döndürülür hoca dua edir. Daha sonra güveyin sağ eline kına basılır (İğdir). Damadın ve sağdıçın kollarına al bir bez bağlanır.

S.99.0381 Burdur-Yeşilova-İğdir Güvey ve sağdıçına takı takılması

Çeyiz Serme:

Geçmiş dönemlere ait bir uygulama, kızın çeyizlerinin kız evinden alınıp oğlan evine götürülmesiyle ilgilidir. Gelin alınmadan önce kuşluk vakti oğlan evinin göndermiş olduğu kamyona kızın çeyizi yüklenir, kız evinden de çeyiz sermeye gidilir. Hasanpaşa’da buna ev döşeme denir. Oğlan evi müsait değilse günümüzde de çeyiz Pazar günü götürülür. Kız evinden çeyiz sermeye gidenler damadın bohçasını da götürürler. Günümüzde daha çok gelinin çeyizleri düğünden yaklaşık bir hafta önce eve yerleştirilmektedir. Büğdüz ve Hasanpaşa’da gelinin çeyizleri davul eşliğinde getirilir. Her eşyanın yanında bir çocuk durur, oğlan evinden o eşyanın hediyesini alır.

Gelinin Hazırlanması:

Sabah erkenden geline banyo yaptırılır. Günümüzde gelin hazırlanmak üzere kuaförlere götürülmektedir. Önceleri hazırlama işlemi bu işe eli yatkın, becerikle kadınlar tarafından yapılmış. Karamanlı’da sabah günümüzde gelin kuaföre götürülür. Önceden geline fes giydirilirdi. Evde öyle kendi aralarında süsleyen süslüyodu Oğlan evinden gidenler süsler Gelin alıcılardan önce bu işi yapacak kadınlar sabah erkenden gelip hazırlık işini bitirir. Büğdüz’de oğlanın babası kızı hazırlayanlara gelin yapma parası verir. Oğlan evi de hangi saat gelini alacaklarını önceden belirtirler, o saate kadar hazırlıklar tamamlanıp beklenir. Bu arada gelin yakın akrabalarına yas eder.

Karadeniz inil inil iniler
İniltiden yanaşmıyor gemiler
Ben gidiyom hoşçakalın emmiler (Kemer)

Varın gideyin evlerinizden
Gurtuleyin sizin dillerinizden
Yeşilbaşlı ördek olur uçarsam
Su içmeyeceğim gölünüzden (Kemer)

Dağ başında bindim atıma
Ulu guşlar yedi gitti etimi
Artık çekip giderim elin memleketine
Elin memleketi memleket molur?
Elin silahları silah molur? (Karamanlı-Mürseller)

S.91.0668 Burdur-Yesilova Gelin Kıyafeti

Gelinin hazırlanmasından sonra beline kardeş kuşağı denilen kuşak bağlanır. Genellikle kızın babası veya oğlan kardeşi tarafından bağlanmakla birlikte, bu kişilerin olmaması durumunda yakın akraba erkeklerinden birisi tarafından da bağlanabilmektedir. Bakireliği simgelediğinden kuşak al renklidir. İğdir, Kiprit ve Karamanlı'da gelin kibleye döndürülüp, al kuşak üç kere belinde dolandırdıktan sonra bağlanmaktadır. Kızın başına al renkli poşu olarak adlandırılan bir de duvak örtülmektedir. Çatak'ta oğlan kardeşi tarafından dua okunarak üç kere konulup alınmak suretiyle örtülür. Kiprit'te duvağın üstüne babası tarafından bereket amacıyla un serpilir. Oğlan kardeşi gelinin sağ ayakkabısına, bolluk ve bereket amacıyla demir ya da kâğıt para koyar. Karamanlı'da giydirme işini oğlan yengesi yaptığından bozuk parayı da o koyar. İğdir'de para gelinin eldivenine konur.

Gelin Alma:

Gelinin yeni evine götürülmek üzere alınmasına Çatak'ta gelin binimi, İğdir ve Karamanlı'da gelin alma, Hasanpaşa'da gelin günü denir. Gelin almaya gidenler de gelin alıcı olarak adlandırılır. Oğlan evinde hazırlanan gelin arabası önde, davul zurna açık arabada arkada, gelin alıcılar sıralı bir şekilde kız evine gelin almaya gidilir. Gelin arabasına damat, kaynata, yengeler, sağdıç biner. Gelinin yanında kız yengesi de gelir. Kaynana evde okucularla veya diğer işlerle ilgilendiğinden gelin almaya gelmez.

S.91.0654 Burdur-Tefenni-Hasanpaşa Gelin - Damat

Kız evinin önüne gelindiğinde Kiprit, İğdir ve Karamanlı'da kapı önünde oyun oynanır. Karamanlı'da gelin eğer ilçe dışına çıkıyorsa kız tarafının delikanlıları oğlan evinden kız parası adı altında para alır. Gelin alıcılara kız evi lokum tutar. Çatak'ta merdivende gelin alıcı geldiğinde kız evi ile gelin alıcılar birbirine geçmişte bereket ve bolluk amacıyla arpa buğday, günümüzde ise tatlılıkla geçinilmesi dileğiyle şeker atarlar. Yine Çatak'ta geçmişte gelin alıcılara tatlılıkla geçinme dileğiyle şerbet ikram edildiğinden söz edilir. Gelinin kız arkadaşları, küçük erkek kardeşi veya yengesi kapıyı kilitleyip oğlan babasından kapı parası alır. Gelin evden çıkarılmadan oğlan yengesinin kız eviyle gelinin ilişkisini kesmek amacıyla kız evinden tabak, tencere, su bardağı, kaşık vb. çalması bir gelenektir. Gelinin taş gibi olup evinde oturması amacıyla Büğdüz'de kız evinden tuz taşı alındığı söylenir. Karamanlı'da kül yengesi olarak adlandırılan oğlan yengesi kız evinden tabak, kaşık çalıp, kül, taş, çivi, kabak çekirdeği ister. Kız evinden alınanlar gelinin yeni evinde yerine yerleştirilir.

Başmakçı'da oğlan tarafı çam dalı kesilip mum ve çeşitli süs eşyalarıyla süslenir. Gelin almaya gidilirken çam dalı da götürülür. Bütün akrabalar toplanır davulla delikanlılar önden, kızlar arkada kız evine giderler. Kız evinin önünde halka olarak oturulur. Oğlan tarafı oynar, her oynayana gelin mendil verir. Erkekler ayrı oynar, kadınlar ayrı oynar. Kaynanalar da oynatılır. Gelinin ağzına kaynanası şeker verir, ağdasını attık denir. Gelinin başına önce babası, annesi, abisi, yakın akrabaları ve komşular ev hediyesini atar.

Günümüzde daha çok bir koluna damat, diğerine kız babası girerek evden çıkarılan gelin, geçmiş devirlerde bir kolunda babası diğerinde kayınbabası olmak üzere çıkarılmaktaydı. Kimi aileler istemezlerse damat günümüzde arabada bekler. Geçmiş devirlerde damat gelin almaya gelmez, toprak dam başında veya bir arkadaşının evinde beklermiş. Hasanpaşa'da bir arkadaşının evinde bekleyen damadı gelin gelince davulla gittiği evden alıp gelirlermiş.

Gelin evden çıkarılırken de oğlan babasından kapı parası, kız parası almak adettir. Kızın arkadaşları Karamanlı'da bileziğini, ceketini saklayıp oğlan evinden bahşiş alırlar. Gelinin son kalan eşyaları da sandık içinde gelinle birlikte götürülür.

Çatak'ta gelin evden çıkarıldıktan sonra kız evinin önünde takı merasimi yapılır, yaklaşık bir saat kadar eğlence düzenlendikten sonra gelin arabaya bindirilir.

S.98.1464 Burdur-Yeşilova-İğdir Gelinin arabaya bindirilmesi

Gelin arabasında damat ve gelinin dışında kız ve oğlan yengeleri bulunur. Arabanın arkasından yollarının açık olması dileğiyle kız evinden su dökülür. Çatak'ta gelin arabası kılıbıye döndürülüp dua edilir. Kız annesi arabanın üstüne yine tatlılık dileğiyle Çatak'ta şeker, Karamanlı'da para-şeker karışımı atar.

Hasanpaşa'da gelinin atla alındığı devirlerde gelin için hazırlanan ata sağdıç binermiş. Babası başucun göl olsun, ayakucun pınar olsun diyerek eliyle kızının sırtını sıvazlar sonra bir koluna kendisi diğerine kardeşi girerek çıkarır, ata bindirirmiş. Gelini götürürken atın bir tarafından oğlanın babası, bir tarafından sağdıç tutar, sağdıç küçükse gelinle aynı ata binermiş.

Hasanpaşa'da aynı anda iki gelin alınmışsa her ikisini de al basacağına, çocuklarının olmayacağına inanılır. Bunu engellemek için de duvakları açılıp birbirlerine gösterilir.

Yolda Yapılanlar:

Gelin oğlan evine götürülmeden önce yolda gezdirilir. Gelin almaya gidilen yoldan dönülmeyp başka bir yoldan dönülmesi geleneği Burdur genelinde de vardır. Yolda uygun yerlerde durup oynama, yolu kesen gençlere ve çocuklara zarf verme, caminin, mezarlığın yanından dolaşıp eve gitme de diğer uygulamalardır. Geline köyün içi ve etrafı, evliliğe koruyuculuk kazandıracığı inancıyla cami, ölmüş olan oğlan tarafı büyüklerini memnun etmek ve sonunun ölüm olduğunu görüp ona göre davranmasını sağlamak amacıyla mezarlık etrafı dolaştırılır. İğdir'de önceleri türbede inilip dua edildikten sonra eve gidilir.

Oğlan Evinin Önünde Yapılanlar:

Dolaştırıldıktan sonra oğlan evinin önüne getirilen geline, arabadan inmesi için kaynana veya kayınbaba tarafından indirmelik, üzenlik olarak adlandırılan hediyelerin verilmesi zorunludur. Tarla, koç, ağaç, koyun, bilezik türünden olan hediyeler ailelerin varlık durumlarına göre değişmektedir. Kimi zaman da damat kastedilerek, 20 yaşında tosun veriliyor diye eğlenilir. Gelinin hediye beğeninceye kadar arabada kaldığı söylenmektedir. Çatak'ta kaynana ve kayınbabanın dışında oğlanın yakın akrabalarından da gelin için hediye istenir, genelde para olan hediyeler şapkanın içinde toplanır.

İndirmelikten sonra sıra evliliğin bereket, mutluluk içinde geçmesini sağlamaya yönelik uygulamalara sıra gelir. Bunun için kimi yerlerde kaynana (Karamanlı, İğdir, Hasanpaşa), kimi yerlerde ise damat (Karamanlı, Büğdüz, Kiprit) şeker, para, kâğıtlı çikolata, çerez atar. Özellikle damadın gelin almaya gelmediği geçmiş dönemlerde dam başında bekleyip arkası dönük gelinin ve alayın üstüne para şeker karışımı attığından söz edilir.

Damat ile genellikle kayınbaba tarafından arabadan indirilen gelinin ayağına koyun, keçi vb. türünden bir hayvan kesilir (İğdir, Hasanpaşa, Başmakçı, Karamanlı, Kiprit). Gelinle damat hayvanın kanı üzerinden atlar, alınlarına kanı sürülür. İğdir'de gelinle damat hayvanın kanını çiğneyip geçerler. Kiprit'te de kan taksinin tekerine de sürülür.

Geçmişte gelin almaya damadın gelmediği dönemlerde Başmakçı'da gelin indirildikten sonra içeri alınırken bir koluna Kur'an, diğerine ekmek konulduğundan söz edilir. Ekmek orda bulunanlara dağıtılır.

Gelini merdivenlerden kaynana ile damat çıkarır. Kapının başına geldiklerinde kaynana gelinin boynuna bir yazma bağlayıp ucundan tutarak çeker (Çatak, Karamanlı, Hasanpaşa). Böylece gelinin kaynanasının sözünden çıkmaması sağlanmaya çalışılır. Çatak'ta gelinine, kaynananın sözünden çıkma, baba evindeki kötü huylarını at, izinsiz bir yerlere çıkma türünden bazı nasihatlerde bulunduğu söylenir. Kargalı'da rastladığımız bir uygulama da kaynananın söz sahibi olmak için gelini bacağının altından geçirdikten sonra eve almasıdır. Kiprit'te kayınna ile gelin sırt sırta geçerek birbirini üçer kere kaldırır. Böylece her türlü zorluğun sırt sırta verilerek çözülmesi gerektiği gösterilmeye çalışılır.

Hasanpaşa'da gelinin çalışkan olmasını sağlamak için kaynana kapıda bekleyip elindeki tengereki (kirman) çok hızlı bir şekilde çevirmektedir. Karamanlı'da gelin postun üstünde beklerse koyun gibi uysal olacağına inanılır. İğdir'de de aynı amaçla gelin kapıdan girerken postun üstüne bastırılır.

S.98.1447 Burdur-Yeşilova-İğdir Gelinin koyun postuna bastırılması

Kapının önüne gelindiğinde kapıya yağ sürdürülmesi uygulaması görülür. Derleme yapılan bütün köylerde gerçekleştirilen bu uygulama ile gelinin yeni evine bağlanması sağlanmaya çalışılır. Farklı bir uygulama ile Başmakçı'da karşılaşıyoruz. Başmakçı'da gelinin parmağını bala batırıp kapının üst yanından altına kadar üç kere çevirdiği söylenir. Kiprit'te gelinin kendi odasının kapısını yağladığı söylenir.

İğdir ve Karamanlı'da gelin ev kapısını üç kere sırtı ile zorlayıp öyle girmektedir. Karamanlı'da kapının iç tarafında kayınbiraderin olduğu her ikisinin kapıyı zorladıkları, kazananın gelin olduğu söylenir.

Gelinin doğurganlığını etkilemeye yönelik olan bir uygulama kucağına çocuk verilmesidir. Özellikle oğlu olmasını sağlamak için erkek çocuğunun verildiği görülür. Gelin ayakkabısında, eldiveninde getirdiği parayı çocuğa verir.

Gelinle birlikte damat bir odaya alınarak genellikle şerbet içerler. Gelinin yüzünü ilk defa damat açmakta ve geline yüz açmalık da denilen bir hediye vermektedir. Hasanpaşa'da bulaşıkçının geline şeker tuttuğu görülür.

S.99.384 Burdur-Yeşilova-İğdir Gelin ve damat oğlan evinde

Şerbetten sonra kadınlar gelini görmeye gelirler, damat dışarı çıkar. Dışarıda sor bir kere daha oynatılıp, para asıldıktan sonra damat gerdeğe girinceye kadar sağdıcı, arkadaşları tarafından götürülür.

İğdir'de gelin içeri girdikten sonra bayrak düşürürler. Bayrağı kim düşürürse ona oğlan babası tarafından konulan keçi, horoz, bir şişe rakı vb. hediye verilir.

Gerdek:

Güvey gerdek için odaya sokulmadan önce oğlan evinde kalanlara yemek verilir. Karamanlı ve Çatak'ta damat katma, Hasanpaşa'da güvey katma denilen gerdek olayı yatsı namazından

sonra gerçekleştirilir. Gerdek yatağı, oğlan yengeleri tarafından önceden hazırlanmış olur. Yatağın üzerine ayrı bir çarşaf ya da bez konur. Gelinin doğurgan olmasını sağlamak amacıyla yatağın üzerinde Hasanpaşa, Karamanlı'da oğlan çocuğu, Başmakçı'da kız ve oğlan çocuğu, Kiprit'te de çocuğu olan yengeler yuvarlanır. Geçmişte, gerdek gecesiyle ilgili sonuçları almak konusunda daha sıkı kurallar olsa da, günümüzde sonucun gösterilmesi genelde gelinle damada bağlıdır. Damat, gerdek sonrası herhangi bir sorun olmadığını ifade etmek amacıyla birkaç el ateş edebilir (İğdir).

Güvey, hoca ve arkadaşları eşliğinde yatsı namazından okunarak getirilir. Bu arada önceden kıyılmamışsa hoca nikâhı kıyılır. Nikâhtan sonra hoca veya arkadaşları tarafından sırtı yumruklanarak odaya sokulur. Damadın odaya girerken kapı önüne gerilen ipi kırıp, eşige konan su dolu tası tekmeleyip devirmesi gerekir. Birbirlerine sözlerinin geçmesi amacıyla gelinle güveyin ayaklarına basmaya çalıştıkları gözlenir. Söz geçirme ile ilgili bir başka uygulama Kiprit'te güveyin ceketinin üstüne gelinin kıyafetinin bir parçasını asmasıdır.

Güvey içeri girince gelinin yanında bekleyen oğlan yengesi her ikisinin ellerini birbirine verip dışarı çıkar. Oğlan yengesi, Kiprit'te gelinin yazmasını güveyin beline bağlar.

Yengenin çıkmasıyla yalnız kalan gelin ve damat iki rekât namaz kılıp, dua ederler. Bugün gelinle güveyin dileklerinin gerçekleşeceğine inanılır. İğdir'de gelinin güveyin ceketini, güveyin de gelinin ceketini üzerinde namaz kıldığı söylenmektedir. Gelinler güveyden yüzaçımı, yüz görümlüğü (takı, altın vb.) almadan konuşmaz.

O gece, kız evinden oğlan evine, gelinle damadın yemesi için tavuk, baklava, pirinç pilavı, meyve, çerez, lokum, bisküvi, katmer, vb. yiyeceklerden oluşan bir sini gönderilir. Kız evinde hazırlanan bu yiyecekler, kızın yengesi, teyzesi vb. tarafından oğlan evine getirilir. Hazırlanan yiyecekler gelin ve damat tarafından yenir. Karamanlı'da oğlanın arkadaşları gerdek odasının kapısını tıklatıp yiyecek alırlar. Kiprit'te bu yiyeceklerden üçer lokma gelinle güvey birbirine yedirir.

İş bittikten sonra damat tarafından çarşaf kapının önüne atılmaktadır. Kızın yanında gelen kişinin bir görevi de gerdek sonucu hakkında bilgi almaktır. İğdir'de güvey tarafından kızın yanında gelen yengeye kız evine götürmesi için ayna verir. Yenge kız evine aynayı götürüp bahşış alır. Günümüzde artık çoğu yerde yengelerin beklemeye gitmedikleri ifade edilmektedir. Beklenen işaretin oluşmaması durumunda geçmiş dönemlerde kızın çıplak vaziyette dışarı atıldığı, sırtına semer bağlanarak davulla çevrede gezdirildiği, gece annesinin evine götürüldüğü söylenmektedir. Hasanpaşa'da eskiden kız, kız evi tarafından hazırlanan elbise ile anne evine gönderilirmiş.

Düğün Ertesi:

Gerdek gecesinin sabahına gelin ertesi (Kiprit), duvak (Çatak), gelin önü (Çatak), yüz açımı (İğdir), gelin yüzü (Hasanpaşa, Başmakçı, Kargalı), gelin yanı (Büğdüz) adları verilir. Gelinin bakire çıkması durumunda oğlan evinde sadece kızların ve kadınların katılımıyla gerçekleştirilen eğlenceye dönük törene verilen isimlerdir. Daha çok gelinin bakire olduğunu herkese göstermek için gerçekleştirilen bir törenken günümüzde daha çok gelinin çeyizine bakma günü olmuştur. Ayrıca düğünde okunun karşılığını veremeyenler gelir ertesi gününde getirip kaynanaya verirler. İğdir'de gelinin çarşafı çeyizin uygun bir yerine konularak herkes tarafından görülmesi sağlanmaktadır.

Gelinin yatağını iç yengesi (İğdir) olarak da adlandırılan oğlan yengesi kaldırır. Bu arada yatağa bırakılmış olan yazma, kına, sabun, para türünden bahşişi alır. Yenge almış olduğu bezi kaynanaya gösterir.

Gelin geceden artan yiyecekleri de getirerek evdekilere kahvaltı hazırlar. Kaynanası ile kayınbabasının, evde bulunanların elini öpüp kayınbabasına atlet, gömlek, namazlağ, kaynanaya basma, namazlağ, tülbent vb. türünden hediyesini verir. Onlar da geline bahşiş verir. Kiprit'te günümüzde sabah kahvaltıdan sonra gelinle güvey kız evine el öpmeye gider. Ardın sıra denir arkasından da kız anası ile babası oğlan evine gelir.

Geçmişte gerçekleştirilen bir uygulama da gelinin başına al duvak örtülüp yakın akrabalarının evine el öpmeye götürülmesidir. Güveyle gelin, kaynana veya gelinin yatağını kaldıran yenge eşliğinde sabah yakın akrabaların el öpmeye götürülür, çeyizinde getirdiği hediyeleri vererek el öpermiş. Günümüzde akraba ziyaretleri daha uzun zamanda yapılmaktadır.

Çatak'ta güvey sabah kız evine giderek kaynana ve kayınbabasının elini öpüp hayvan, para altın türünden bahşişini alır.

Öğleden sonra bütün kızlar, kadınlar okunarak bir tören düzenlenir. Gelinin başı beceren birisi tarafından yeniden düzenlenir, yalnız bu sefer yüzü açıktır. Gelecek olan okucular için oğlan evi yemek hazırlar. Yemekten sonra oyunlar oynanarak eğlence düzenlenir. Gelin de oynatılır, etrafa bereket amacıyla buğday saçar.

Çatak ve Kiprit'te geçmişte gelinin saç ortadan ikiye ayrılıp, yanağına gelenler saç örgüsü yapılır, başını düzenleyen kişi tarafından geline zülûf kesilmiştir.

Gelinin çocuk sahibi olmasını anlamak amacıyla gerçekleştirilen birkaç uygulamadan söz etmek gerekir. Bu amaca yönelik olarak Çatak'ta gelinin başına al duvak örtülür, asma dalından koparılan 2-3 tane çubukla oğlan çocuğuna duvak açtırılır. Tören bittikten sonra gelin su kenarına götürülür. Tarak ve ayna saklanır, gelinin tarafı bulması durumunda kızı, aynayı bulması durumunda da oğlu olacağına inanılır.

El Öpme:

Evlilik sürecinin son aşaması gelinle güveyin kız evine el öpmeye gitmeleridir. Kız ardı, güvey daveti olarak da adlandırılan bu uygulama düğünden yaklaşık üç gün sonra gerçekleştirilir. Gelinle güvey ktaynana, kayınbaba eşliğinde kız evine yemeğe giderler. Kız annesine gidilirken çay, şeker, çerez, baklava, helva türünden yiyecekler götürülür. Bu ziyarette dikkat çeken uygulama damadın yemek sofrasına oturmaması, oturursa da kaşık çatma denilen âdeti gerçekleştirmesidir. Damada altın, hayvan, para verilerek damadın sofraya oturması sağlanır. Kızın babası kızına da maddi durumuna göre altın takar.

Gelinle damadın kız evine el öpmeye gitmesinden sonra evlenme sürecinin tören kısmı tamamlanmaktadır. Bundan sonra yeni evli çiftin evlilik yaşamına uyum sağlaması, toplumun evli çiftler için öngördüğü kurallara uygun bir yaşam sürmeleri gerekir.

Evlilikle ilgili geleneklere genel olarak baktığımızda bazı uygulamaların değişime uğradığı, bazılarının artık geride kaldığı görülmektedir. Maşala geleneğinde etrafı aydınlatmak için odun yakılırken günümüzde seyyar lambalar bu iş için kullanılır olmuştur. Artık yemek yapmak için tüp kullanıldığından beridir ki oduna gitme geleneği önemini yitirmiştir. Evlilik geleneklerinde yaşanan değişim bundan sonra da çağa ayak uydurarak devam edecektir.

YARARLANILAN KAYNAKLAR:

Halk Kültürü Arşivi:

B.1991.0142, 0143, 0144 Burdur-Merkez-Büğdüz Köyü Derleyen: Folklor Araştırmacısı Aynur KARATAŞ

B.1991.0148, 0149, 0150, 0151, 0152, 0153 Burdur-Tefenni-Hasanpaşa Beldesi Derleyen: Folklor Araştırmacısı Aynur KARATAŞ

B. 1991.0158, 0159 Burdur-Göhlhisar-Kargalı Köyü Derleyen: Folklor Araştırmacısı Aynur KARATAŞ

B.1991.0160, 0161 Burdur-Merkez-Başmakçı Köyü Derleyen: Folklor Araştırmacısı Aynur KARATAŞ

B.1998.0287, 0288, 0289 Burdur-Yeşilova-İğdir Köyü Derleyen: Folklor Araştırmacısı Meltem SANTUR

Bibliyografya:

Çakır, Yrd. Doç. Dr. Sabri: Burdur'un Kozluca Kasabasında "Yas Geleneği". IV. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri IV. Cilt Gelenek, Görenek ve İnançlar. Ankara 1992 59-71. S.

Ekinci, Dr. Yusuf: Burdur. Ankara 1995, 288 S.

Karataş, Aynur: Burdur Köylerinden Derlenen Yaslar. Türk Folklorundan Derlemeler 1992. Kültür Bakanlığı HAGEM Yayınları 170, Ankara 1992, 79-90 S.

Kazan, Şevkiye: Burdur'daki Dini ve Manevi Halk İnançları, Mahalli Kelimeler, Atasözleri ve Deyimler. Burdur Araştırmaları Sayı: 1, Yıl:1, Mayıs 2001.
Burdur Valiliği Çevre Koruma Vakfı Yayınları

Oğuzhandan Doğan Şehir Bucak. Derleyen: Hasan Konu. Kremna Yayınları 2000, 220 S.

Tefenni Belediyesi Telefon Rehberi 2005

Kaynak Kişiler:

Ayşe Deveci, 59 yaşında (2005 yılında), okur-yazar, Burdur ili Karamanlı ilçesi doğumlu, evli, 3 çocuklu,

Huri Keskin, 45 yaşında (2005 yılında), ilkokul mezunu, Burdur ili Tefenni ilçesi, Beyköy doğumlu, 1978 yılında evlenerek Karamanlı ilçesine gelmiş, evli

Yadigâr Keskin, 53 yaşında (2005 yılında), ilkokul mezunu, Burdur ili Tefenni ilçesi Kılavuzlar köyü doğumlu, 1972 yılında evlenerek Karamanlı ilçesine gelmiş, evli, 4 çocuklu

Yaşar Gürey, 66 yaşında (2005 yılında), ilkokul mezunu, Burdur ili Yeşilova ilçesi Bedirli köyü doğumlu, babası Karamanlı ilçesi doğumlu, evlenerek Karamanlı'ya yerleşmiş, 5 çocuklu

Ümmü Canyıldırım, 65 yaşında (2005 yılında), ilkokul 4. sınıfa kadar okumuş, Altınyayla ilçesi Çatak köyü doğumlu, 4 çocuklu

Şerife Erdem, 43 yaşında (2005 yılında) , ortaokul 2. sınıftan terk, Altınyayla ilçesi Çatak köyü doğumlu, evli, 3 çocuklu

Ümmühan Aşkın, 72 yaşında (2005 yılında), okuması yazması yok, Ağlasun ilçesi doğumlu, Ağlasun ilçesi Kiprit köyünde oturuyor

Saniye Aşkın, 42 yaşında (2005 yılında), Ağlasun ilçesi Yeşilbaşköy doğumlu, Ağlasun ilçesi Kiprit köyüne evlenerek gelmiş, 4 çocuklu

BURDUR'UN BAZI YÖRELERİNDE DOĞUM GELENEKLERİ*

Meltem CİNGÖZ SANTUR**

Türkçe Sözlükte¹ aile, evlilik ve kan bağına dayanan karı koca ve çocuklar arasındaki ilişkilerin oluşturduğu toplum içindeki en küçük birlik olarak tanımlanmaktadır. Tanımdan da anlaşılacağı üzere bir ailenin tamamlanması bir çocuk dünyaya getirmekle oluşmaktadır. Toplumsal kurallara uygun olarak bir araya gelen eşlerin toplum önünde aile olarak kabul görmeleri çocuklarının olması ile sağlanabilmektedir. Ailenin devamının sağlanması açısından çocuk sahibi olmak zorunluluktur. Kişilerin hem soylarını devam ettirmeleri hem de toplumsal baskılardan kurtulmalarının tek yolu evliliğin üzerinden fazla zaman geçirmeden çocuk sahibi olmalarından geçmektedir.

S.91.0600 Burdur Merkez Büğdüz

Bu zorunluluk, gelinin kendi evine geldiği ilk günden hissedilmekte bir takım uygulamalarla doğurganlık sağlanmaya çalışılmaktadır. Doğum ve doğurganlık olayı kadınla özdeşleştirildiği için uygulamalar kadına yöneliktir. Bunlar arasında eve geldiği zaman arabadan inmeden ve arabadan indirilip oturtulduğu zaman kucağına oğlu olması dileği ile oğlan çocuğu verilmesi, gelinin yatağında önce oğlan çocuğu yuvarlanması sayılabilir.

Kızların buluğa ermeleri çocuk sahibi olabileceklerini göstermekte, ay halinden kesilmeleri bir daha çocuk sahibi olamayacaklarını göstermektedir. Bu iki dönem arası kadınların üreme dönemi olarak görülmektedir. Bu dönem yörede 15-16 yaş ile 40 yaş arası olarak bilinmektedir.

Yeni evlilerin evlilikten sonra 1-2 yıl içinde çocuk sahibi olmaları beklenir. Beklenen süre içerisinde çocuk olmuyorsa bir takım çarelere başvurulur. Günümüzde bunun için önce doktorlara gidilmektedir. Ancak geleneksel kesimlerde hala köy ebelerine de başvurulmaktadır. Günümüzde hem geleneksel hem tıbbi yöntemleri uygulayıp çocuk sahibi olamayan gençler artık evlatlık alma yolunu seçmektedirler. Çocuğu olmayan kadınlara *kısır*, erkeklere *dölsüz* denir.

* Bu çalışma; Kültür Bakanlığı Halk Kültürünü Araştırma Dairesi Başkanlığınca 1991 yılında Merkez- Aziziye köyü, Tefenni-Yayla köyü, Kültür ve Turizm Bakanlığı Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğünce 2005 yılında Tefenni-Hasanpaşa beldesi, Başpınar köyü, Karamanlı ilçesi merkez, Yeşilova-Salda beldesi, Niyazlar köyü, Çeltikçi-Güvenli köyü, Bucak-Kocaaliler beldesinde yapılan alan araştırması sırasında elde edilen verilerden yararlanılarak gerçekleştirilmiştir.

** Kültür ve Turizm Bakanlığı, Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü Folklor Araştırmacısı

¹ Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu İstanbul 1992, 31. s.

Bazen çocuk sahibi olamamayla ilgili olarak bazı yorumlarda bulunulur Salda Beldesinde yeni evlenen kadınların çocuk sahibi olmadan korunma yöntemlerine başvurursa çocuğunun çok geç olacağı ya da hiç olmayacağı ifade edilmektedir. Bu durumu rahim çocuk arıyor siz de vermiyorsunuz o zaman kadının çocuğu çok geç olur veya olmaz şeklinde açıklıyorlar. Bundan başka kadının çocuğunun olmama sebepleri kasık damarlarının sert olması (*Hasanpaşa, Başpınar*) çocuk damarının atmaması (*Salda, Niyazlar*) çocukluğun (rahim) olmaması, çok yukarıda olması (*Salda*), damarlarında tutkunluk olması (*Aziziye*), rahim ağzının kapalı olması (*Salda*), aybaşı görmemesi (*Niyazlar*) şeklinde sıralanmaktadır.

Geçmişte tamamen geleneksel tedavilerle çocuk sahibi olmaya çalışılırdı. Genellikle kadınlara uygulanan bu tedavide kadınların adetten kesildikten sonra - yörede temizlendikten sonra şeklinde ifade edilmektedir – bu tedavi yöntemleri uygulanmaktaydı. Bunlardan bazıları:

- Kadının karnına yakı vurulur (Anason dövülüp, pekmez, zeytinyağı, biraz arpa unu katılıp karıştırılır aynı helva gibi yapılır). Dört gün sarılır (*Hasanpaşa*).
- Püren, kaynar suyun içine konulur, kaynar süt de dökülür. Kadın buğusuna oturtulur. Böylece damarların genişleyip, yumuşayacağı söylenir (*Hasanpaşa*).
- İncir, et gibi kaynatılıp 3-4 gün kadının karnına sarılır (*Hasanpaşa*).
- İçi kaynar su dolu ibrik kadının karnına sarılıp yumuşatıldıktan sonra sabunla ovulur (*Hasanpaşa*).
- Kadının beli (*Hasanpaşa*) kasıkları (*Niyazlar*) çekilir, kadının karnı sabunlanarak göbeği yukarı kaldırılıp sabun sarılıp bağlanır (*Karamanlı*).
- Taş kızdırılır, içine saman konur üzerine biraz kaynar su dökülür onun buğunda oturtulur. Böylece kadının damarlarının yumuşaması sağlanmaya çalışılır (*Hasanpaşa*). Buğular kadının ay hali görmeye başladığı zaman yapılıp bitinceye kadar devam etmektedir.
- Yeni doğum yapan kadının düşürülen sonuna sıcakken çocuğu olmayan kadın oturursa çocuğa kalacağına inanılır (*Hasanpaşa, Kocaaliler*).
- Kokulu her ot kazanda kaynatılıp ılıyınca kadın kazanın içine oturtulur bu işlemin 2-3 gün tekrarlanması gerekir (*Salda, Niyazlar*). Kadındaki iltihap sökülür.
- Çeşitli baharatlar et ile birlikte dövülür, bir bezin içine katılıp çıkı yapılır ve rahme yerleştirilir (*Salda*).
- Süt kazanda kaynatılır. Kadın buğusuna oturtulur (*Salda*). Böylece iltihapın sökülmesi sağlanır.
- Ardıç giliği denilen dikenli kıvırdıcın giliği toplanır dövülür, kaynatılır, un katılıp kadının kasıklarına bağlanır (*Yaylaköy*). Böylece kadının damarlarındaki tutkunluk sökülür.
- Su gerdemesi denilen ot dövülür, su ile ocağa konup kaynatılır, soğuyunca arpa unu ile karıştırılıp, kadının kasıklarına sarılır. Ertesi gün de ak toprak çamur kaynatılır, sıcak olarak tutunulur, daha sonraki gün yemiş kaynatılır tutunur. Kasığı çekilir sarılır (*Aziziye*).
- Kadının göbeğine üç gün testi vurulur (*Aziziye*).
- Karnı mısır koçanı sarılır (*Aziziye*).
- Bal kabağı küle gömülür iyice pişirilir, pişince bir beze konulup kasığa bağlanır. Kasıkları yumuşatıp söker (*Başpınar*).
- Taş kızdırılır, üzerine kaynar su dökülüp kadın çıkan buğuya oturtulur (*Başpınar*).
- Anason ile arpa unundan yakı yapıp kadının kasıklarına bağlanır, bu da kadının aybaşısını söktürür içini temizler (*Niyazlar*).
- Katran yakılır, onun üstüne kadın oturtulur. Katran buğu denir (*Niyazlar*).

- Sirke kaynatılır, sıcak suya katılır, kadın üstünü örterek sirkenin buğuna oturur (*Niyazlar*). Damarları, çocukluğu açtığına inanılır.

Dede Mezarı Burdur Tefenni Başpınar

Yukarıda sayılan geleneksel tedaviler arasına türbe, yatır ve kutsal mekânları da eklemek gerekir. Niyazlar köyündeki türbeye gelip çocuğu olmayan kadınlar bağlanır. Türbeden buğday alınır, ilişkiden önce kadın buğdayı ağzına alıp dili ile “al gülünü ver gülümü” diyerek üç kere erkeğe verir. Buğdayı kadın yutar. Kadana türbenin içinden köfer denilen topraktan toprak çektilir, toprağın içindeki böcek yutturulur, topraktan da yedirilir. Türbe dışındaki dut ağacının dibinden de toprak çektilir, içinden çıkan böcek kadına yutturulur. Doğanbey’deki yatıra gidilip iki rekât namaz kılınp dastar bağlanır (*Salda*). Dede denilen mezara gidilir ağaca yazma bağlanır, tavuk kesilip çocuklara yedirilir (*Başpınar*). Ardiç ağacına çaput bağlanıp çocuk istenir (*Aziziye*).Yayla köyünde hiç çocuğu olmayanlar hangi türbeye gideceklerini bulmak için suyun içine okuyarak çeşitli türbelerin ismini verdiği bıçakları atar, hangi tekkeye gidecekse o bıçak paslanır.

Geleneksel kesimde tedaviler çoğunlukla kadınlara uygulanmaktadır. Erkeğe uygulanan bir tedavi yöntemi tespit edilememektedir ancak Başpınar köyünde anason kaynatılıp içirilirse erkeğin çocuğu olacağı yönünde bir tespitimiz vardır.

Çocuk sahibi olmak önemlidir ancak ailelerin bakabilecekleri sayıda çocuklarının olması daha da önemlidir. Önceleri doğum kontrol yöntemlerinin bilinmemesi sebebiyle kadınlar ay halinden kesilinceye kadar 11, 12 sayıda çocuk sahibi olunurken günümüzde 1-2 en çok 3 çocuk sahibi olunmaktadır. Gençlerin bilinçlenmesi, modern tıbbın olanaklarından yararlanma imkânlarının artması, ekonomik etmenler, çocuğun geleceği ile ilgili duyulan kaygılar bunun başlıca nedenidir. Sütün kadını koruduğu emziren annelerin süttten kesinceye kadar hamile kalmayacağı söylene de bazı insanlarda bu yöntemin işe yaramadığı ifade edilmekte, geçmişte doğum koruma yöntemleri kullanılmadığı söylenmektedir. Halk arasında istenmeyen gebeliklerin sonlandırılması için başvuru olan sakıncalı yöntemlerin zaman zaman kadınların ölümleri ile sonuçlandığı anlatılmaktadır. Başpınar köyünde afyonun sütü hem rahme konur, hem de içilerek düşürülmüş. Böyle yapan bir kadın ölmüş. Çocuk düşürmek için kullanılan bazı yöntemleri şöyle sıralayabiliriz: Rahme tavuk teleği (*Başpınar;Karamanlı*), çuvaldız (*Hasanpaşa*) sokulur, kibritin ucu ezilip içilir (*Kocaaliler*), haznenin ağzına nane kökü (*Niyazlar*), ebegümeci kökü konur (*Niyazlar,Hasanpaşa*).

Çocuğu olup da kendi isteminin dışında düşük yapan kadınlar hem tıbbi tedavi hem de geleneksel tedavi yöntemleri ile bu durumu engellemeye çalışırlar. Kadının çocuğunun düşme nedeni olarak rahminin zayıf olması gösterilmektedir (*Kocaaliler*). Bu durumdaki kadınlar doktora gitme dışında hocalara muska yaptırmakta o muskayı boyunlarında taşımaktadırlar (*Kocaaliler*). Çocuk dursun diye kadının beline al çaput bağlanır (*Kocaaliler*), okunmuş su

içilir (*Kocaaliler*), tekelere ip bağlanıp dua edilir (*Karamanlı*). *Niyazlar*'da çocuğu durmayanlar türbenin üstüne yazma örterler, çocuk doğduktan sonra da o yazma çocuğun beline bağlanır.

Kadının beline kilit kilitlenmesi büyüsel bir işlemdir. Böylece kadının düşük yapması engellenmiş olur. Çözülmesi ile de doğum kolaylaşır.

Çocuk sahibi olmak kadar doğacak çocuğun cinsiyeti de çok önemlidir. Her ne kadar kız çocuklarının vefalı olduğu, yardıma ihtiyaç duyulduğu anda yardıma koştuğu söylene de soyun devamının sağlanması erkek çocuklar tarafından yapılabildiği için erkek çocuk isteği daha ağır basmaktadır. Son doğan kız çocuğunun eşi bundan sonraki oğlana dönsün diye döndürülür (*Aziziye, Kocaaliler*). Son doğan kız çocuğunun adı Döndü konur (*Aziziye*).

Çocuk bekleyen kadına hamile, yüklü, gebe, ikicanlı, doğurcek (*Başpınar*), doğmeci (*Hasanpaşa, Karamanlı*), doğuracak (*Kocaaliler*) adları verilir. Gebeliğin süresiyle ilgili olarak gebeliğin 9 ay sürdüğü, oğlan çocuklarının 9 ay 10 günde doğduğu (*Karamanlı, Hasanpaşa, Niyazlar*), kız ve oğlan çocukları arasında fark olmadığı (*Kocaaliler*) şeklinde yaklaşımlar bulunmaktadır. Zamanından önce yedi aylık doğan çocuklar da vardır. Bunlara eksik veya yedi aylık da denmektedir (*Hasanpaşa*).

Hamileliğin ilk belirtisi kadının ay halinden kesilmesidir. Halk arasında günün geçmesi, üstünün gelmemesi (*Kocaaliler*) şeklinde de ifade edilmektedir. Gününün üzerinden bir ay on gün geçmesi kadının hamile olabileceği düşüncesine kapılmasına neden olur. Bu durumda günümüzde genellikle hamilelik testleri yapılmakta, sağlık kuruluşlarına başvurulmaktadır. Bazılarının köy ebelerine muayeneye gittikleri de görülür. Ebeler şu belirtilere bakarak kadının hamile kaldığını söylerler: Kadının damarlarının dolu (*Hasanpaşa*), sıcak (*Kocaaliler*) olması, dik durması (*Kocaaliler*), rahmin ateş gibi yanması (*Karamanlı*), kasığın yukarı kalkması (*Karamanlı*), çatının üstündeki boşluğun dolması (*Salda*).

Midesinin bulanmaya başlaması, canının bir takım yiyecekleri istemesi, bazı yiyecekleri yiyememesi, başının dönmesi, uyuklaması, kadının kirpiklerinin top top olması (*Karamanlı*) da hamileliğin diğer belirtiler arasındadır. Hamilelik döneminin başlangıcında bulantı, kusma, bazı yiyecek-içceklere ilgi duyma, bazılarında tiksime şeklinde kendisini gösteren sürece aşyerme denilmekle birlikte yörelere göre farklı şekillerde adlandırılmaktadır. Aşyermenin ne zaman başlayıp bittiği, bu dönemde nelere dikkat edilmesi gerektiği konularında çeşitli uygulamalar bulunmaktadır.

Hamileliğin belirtilerinden olan ve çocuğun geleceğini etkilediğine inanıldığı için pek çok uygulamayı bünyesinde barındıran aşermeye; aşyerliği (*Salda*), aşyerikliği (*Salda*), goleylik (*Hasanpaşa*), yergin (*Güvenli, Kocaaliler, Niyazlar*), aşyerme (*Güvenli, Niyazlar*), aşyerginliği (*Karamanlı, Güvenli*) adları verilmektedir. Aşyermenin hamileliğin birinci ayında başlayıp, üçüncü ay bitimine kadar devam ettiği söylenmektedir. Bazılarının beşinci (*Güvenli, Niyazlar*), bazılarının da dokuzuncu (*Başpınar*) aya kadar aşerdiği de olmaktadır. Her hamile kadında aşerme olmayacağı da ifade edilmektedir.

Aşeren kadına canı ne isterse yedirilir, yiyemezse çocuğun sakat olacağına (*Başpınar, Kocaaliler, Niyazlar*), kulağının eksik olacağına (*Karamanlı*) inanılır. Kocaaliler'de çocuğun sakat kalmasına engel olacağı inancı ile kadınlar canlarının istediği yiyeceği bulamadıklarında sağ ellerinin ortasını üç kere yalamaktadır. Niyazlar köyünde bu dönemin çocuğun etinin bittiği dönem olduğuna bu nedenle kadının aşerdiğine inanılır. Yine Kocaaliler'de birisinin

çocuğunu kınarsa kendi çocuğunun da öyle olacağına inandığından kınamazlar. Kadın aş yererken canı bal istemiş yedirememişler çocuk doğunca parmakları küçük olmuş. (*Kocaaliler*). Ciğer yer bir yerini kaşırsa çocuğun orasında ciğer gibi leke kalır (*Aziziye, Niyazlar, Başpınar, Kocaaliler*).

Aşerme döneminde çocuğun güzel olması için kadın bir takım uygulamalarda bulunur. Kocası ile cinsel ilişkiye girmez (*Aziziye*), güzel insanlara bakar (*Aziziye, Yayla, Niyazlar*), aynaya (*Niyazlar*), aya, güneşe (*Hasanpaşa*) bakar ki çocuk güzel olsun, gamzeli olması isteği ile ayva yer (*Aziziye, Başpınar, Niyazlar, Hasanpaşa*), karanfil içer (*Yayla*) beni olsun diye kadın karabiber yer (*Aziziye, Başpınar*), gül koklarsa burnunda ben olacağına inanılır (*Başpınar*), maya* ya baktırılır ki kız olursa maya gibi uzun kirpikli, güzel gözlü olsun (*Başpınar, Yayla*), dorum**'ların gözlerine bakılır ki çocuk uzun kirpikli, güzel gözlü olsun (*Yayla*), gök gözlü insanlara bakılır, böylece çocuğun gök gözlü olması sağlanmaya çalışılır (*Başpınar*), keklige bakılır ki keklilik gibi sürmeli olsun (*Başpınar*), keklilik eti, bal yedirilir (*Yayla*), yumurta yedirilmez, yenirse çocuğun saçsız olacağına inanılır (*Yayla*), kelle yedirilmez, çocuğun sümüklü olacağına inanılır (*Niyazlar*), çirkin olmasın diye çirkine bakılmaz (*Aziziye, Yayla*), çirkin insanlara gülünmez (*Aziziye*), tavşana, deveye, maymuna, ayıya bakılmaz (*Aziziye, Salda*), yirik dudaklı olmasın diye tavşan eti yenmez (*Yayla, Hasanpaşa*), tavuğun derisi yedirilmez, yenirse çocuğun derisinin tavuk derisi gibi olacağına inanılır (*Hasanpaşa*).

Hamileliğin her döneminde kadın çocuğuna zararı dokunabileceğine inandığı bir takım davranışlarda bulunmaktan kaçınır. Sakız çiğnerse b..lu olur denir (*Başpınar, Aziziye, Hasanpaşa, Niyazlar*) korkar da çocuğu düşer diye diş çektirmez (*Başpınar*), kadın cenazeye bakmaz bakarsa çocuğuna kırk düşeceğine inanır (*Aziziye*), kadın oduna götürülmez, ağır işler yapmaz (*il geneli*), türbeye girmez, dolu olursa (hamile) boş çıkar (çocuğunu düşürür) denir (*Niyazlar*), doğumu kolay olsun, su gibi akıversin diye su dağıtır (*Niyazlar*), çocukları sevindirir, kuşlara yem verir, inekleri doyurur (*Başpınar*), meyve vermeyen ağaca hamile kadın tarafından taş taktırılır ki ağaç da meyve versin (*Kocaaliler*).

Yörede çocuğun anne karnında canlanması konusunda farklı görüşler ileri sürülmektedir. Çocuk, aşermenin bitmesi ile yani 3 aylık olunca (*Salda*), 4 ayda (*Güvenli*), 3-4 ay arasında kıpırdamaya, seğirmeye başlar (*Kocaaliler*). Çocuğun canlanması konusunda kız ve erkek çocukta farklılıklar olduğu söylenmekte, oğlan çocuğunun 2-3 ay, kız çocuğunun 5 ay (*Niyazlar, Hasanpaşa, Başpınar*), 4 ayda (*Salda*), oğlana göre daha geç (*Karamanlı*) canlandığına inanılmaktadır. Çocukların ana karnında belli bir zamana kadar cansız olup, daha sonra canlandığına inanılmaktadır. Canlanmanın belirtisi de çocuğun seğirmesi ile açıklanmaktadır. Çocuğun iki aylıkken parmağın ilk boğumu kadar olduğu, üç aylıkken iki boğuma ulaştığı, beş aylıkken de bir yumruk büyüklüğüne ulaştığı (*Salda*), ilk zamanlar haznede olan çocuğun 3-3.5 aylıktan itibaren yukarıya doğru çıktığı (*Hasanpaşa*) ondan sonra hareketlerinin daha çok hissedildiği söylenmektedir.

Çocuk sahibi olmak önemlidir ancak doğacak çocuğun cinsiyeti de çok önemlidir. Doğacak çocuğun kız mı oğlan mı olacağı merak konusudur. Çocuğun anne karnındaki hareketlerinden, aşermesinden, kadının fiziki durumundan, doğum sancısından çocuğun cinsiyeti ile ilgili tahminlerde bulunulur.

* Deve

** Deve

Doğacak olan çocuğun erkek olması isteği ile birtakım davranışlarda bulunulur. Doğum yapacak olan kadın çocuğun cinsiyetini etkileyeceğine inandığı birtakım inançlarla yüküldür. Kocaaliler’de “armudu taşıdım kızı koydum da oğlana başladım” diyerek hamile kadınlar ağaç taşlarsa oğulları olacağına inanırlar. Aziziye köyünde de benzer bir uygulama Hidrellez günü yapılır. Sabah erken kalkılıp “armudu taşıdım kızı başladım, armudu taşıdım oğlana başladım” denir. Salda’da doğumda kadının düşürülen sonu ters çevrilirse bir sonraki çocuğun oğlan olacağına inanılır.

Kadının aşermesine bakılarak bir takım yorumlar yapılır. Tatlı yiyeceklerle (*Başpınar, Yayla, Hasanpaşa, Niyazlar, Karamanlı*), ete (*Yayla*), acı yiyeceklerle (*Niyazlar*) aşerirse oğlan, ekşi yiyeceklerle (*Başpınar, Hasanpaşa*) aşererse kızı olacağına inanılır. Bununla ilgili ye tatlıyı doğur atlıyı, ye ekşiyi doğur Ayşe’yi (*Hasanpaşa*) denir. **Fiziki görüntüsüne** göre yapılan yoruma göre; kadının kızı olacaksa kalçası genişler (*Başpınar, Aziziye, Kocaaliler, Niyazlar, Hasanpaşa*), göbeği küçük (*Başpınar*), sivri (*Kocaaliler, Hasanpaşa, Aziziye*), olursa oğlu olur. Çocuk ana karnında aşağıda duruyorsa kız, yukarıda duruyorsa oğlan olacak denir (*Kocaaliler, Niyazlar*) Kadının göbeğinin deliği yüzüne bakarsa kız, aşağı bakarsa oğlan derler (*Başpınar*). Kadının yüzü güzelleşirse kızı (*Başpınar, Kocaaliler, Niyazlar, Karamanlı*), çığit çökerse, kara olursa oğlu (*Başpınar, Kocaaliler, Niyazlar*) olur. Kadının yüzünde duruluk varsa da oğlan olacağı yorumu yapılır (*Hasanpaşa*). Oğlan çocukta kadının kirpikleri top top olur (*Hasanpaşa, Karamanlı*). **Kadının hareketlerine** bakılarak yapılan yoruma göre; oğlan annesi hareketli olur (*Başpınar, Kocaaliler, Hasanpaşa**), kız yükü ağırdır (*Kocaaliler, Başpınar*) “kız yükü tuz yükü” denir (*Kocaaliler*), kızın suyu çok olur denir (*Başpınar*). **Çocuğun ana karnındaki hareketlerine** bakılarak yapılan yoruma göre sağ tarafta kıpırdarsa oğlan, sol tarafta kıpırdarsa kız doğuracak denir (*Kocaaliler, Yayla*). Kız çok dürtür, oğlan kayar (*Hasanpaşa*) Oğlan bir yandan bir yana kayar dürtmez (*Hasanpaşa*). Erkek karında hareketli olur çok kıpırdıyorsa oğlan, az kıpırdıyorsa kız olacak (*Karamanlı, Salda*) denir. **Doğum anına** bakılarak yapılan yoruma göre: Oğlanın doğum ağrısı belden (*Başpınar, Niyazlar, Salda*), kızinki kasıktan (*Başpınar, Niyazlar, Salda*) gelir, Hasanpaşa köyünde tam tersi kızın sancısı belden, oğlanınki kasıktan gelir denmektedir. Kafası küçük olduğu (*Kocaaliler*), kıvrak olduğu (*Niyazlar*) için kızın doğumu daha çabuk olur**, (*Niyazlar*). Oğlan bezelice olur, kafası büyüktür doğumu zor olur (*Kocaaliler, Salda*), kızın sancısı kısa aralıklarla oğlanınki sürekli gelir (*Hasanpaşa, Karamanlı*) Oğlanın kafası büyük olur, doğumda kızın kafası hemen sıyrılır gelir (*Salda*).

Çocuğun cinsiyetinin belirlenmesinde kızla oğlan çocuk arasında fark olduğuna inanılmaktadır. Oğlan çocuğunun ana karnında bir veya üç aylıkken bütün organlarının oluştuğu, kız çocuğunun bu ayda daha et şeklinde olduğu kızın organlarının beş aylıkken oluştuğu ifade edilmektedir (*Başpınar, Niyazlar, Hasanpaşa, Karamanlı*).

Çocuk doğduktan sonra bir takım işaretlerden bundan sonraki çocuğun kız ya da erkek olacağı ile ilgili yorumlar da yapılmaktadır. Çocuğun başının ortasındaki burgacı ortada ise bundan sonraki oğlan olacak, kenarda ise de kız olacak denir (*Niyazlar*). Çocuk doğduğu zaman iki kaşının arasında damar vardır doğan çocuk kızsı arkasından oğlan olacak denir (*Hasanpaşa*). Cinsiyetle ilgili yorumlara etrafta bulunanların yaptıkları uygulamaları da eklemek gerekir. Yayla köyünde kadının başına tuz ekilir, ağzına ellerse kızı, burnuna ellerse oğlu olur denir.

* Yörede oğlan doğuran uçar, kız doğuran s...r denilerek oğlan annesinin çok hareketli olduğu anlatılmak istenmektedir

** Yörede oğlan buğday, kız arpa denir arpa erken, buğday geç erer. Bunu doğuma benzetip oğlan doğumunun daha zor kız doğumunun daha kolay olduğu anlatılmak istenmektedir.

Niyazlar köyünde kadının rüyasında yatır görmesi, kadının oğlu olacağı şeklinde yorumlanmaktadır.

Cinsiyetle ilgili yorumlarda kıza ve oğlana yüklenen değer yargıları görülmektedir. Annenin yüzünün güzelleşmesi, hareketli olması oğlu olacağına yorumlanmaktadır. Annenin çirkinleşmesi, hareketlerinin ağırlaşması da kıızı olacağı şeklinde yorumlanmaktadır. Günümüzde hamileler çocuklarının cinsiyetini artık ultrasonografi ile öğrenmektedirler.

Hamileliğin kesinleşmesinden sonra doğacak olan çocuk için önceleri bugünkü kadar çok hazırlık yapılmadığı söylenmektedir. Hazırlık yapmaya hamileliğin 3-4 ayında başlanmakta, annenin kendisi ile kızın annesi doğacak olan ilk çocuk için hazırlık yapmaktadır. Uzun zamandır çocuğu olmayan kadınların kendileri bir hazırlık yapmamakta, bütün hazırlıklar yakın akrabalar tarafından yapılmaktadır.

Hamilelik döneminin sona ermesi ile doğum süreci başlamaktadır. Hamileliğin 7-8. aylarında aybaşı sancısı (*Niyazlar*), ay sancısı (*Karamanlı, Hasanpaşa*), ay ağrısı (*Salda*) denilen yalancı doğum sancıları olabilmektedir. Bu sancıların gerçek doğum sancısından farkı aynı şiddette kalması, sancı aralarının düzensiz olması, çocuğun dönmemiş olması, kadında herhangi bir akıntının olmamasıdır. Hamileliğin son haftalarında çeşitli belirtiler doğumun yaklaşmakta olduğunu haber verir. 2-3 gün (*Hasanpaşa*) veya doğumdan 1-2 saat önce (*Salda*) çocuk dönmekte, dönmesi ile birlikte kadının böğür^{***}leri boşalmakta, çocuğun kafası aşağı dönmekte (*Hasanpaşa*), can evi de denilen göğüs altı boşalmakta (*Kocaaliler*), sancılar sıklaşmaktadır (*Hasanpaşa*).

Önceleri sağlık kuruluşlarının olmadığı dönemlerde doğum işini köy ebesi denilen bu işte tecrübeli kişiler yaptırıyordu. Evlerde gerçekleştirilen doğumlarda doğum sancılarının başlaması ile köy ebeleri eve çağırılmaktaydı. Sağlık kuruluşlarının her tarafta yaygınlaşmasından bir süre sonra da köy ebeleri evlerde doğum yaptırma işine bir süre daha devam etmişler, günümüzde ise artık işlevlerini yitirmişlerdir. Doğuma çağırma işini genellikle kadının kocası, kaynanası veya evde bulunan birisi yapmaktadır. Geçmişte ebeler tarafından gerçekleştirilen doğumlar hakkında bilgi vereceğiz.

Doğum için köy ebesinin bir hazırlığı yoktur. Hazırlıklar doğum yapılacak ev tarafından yapılır. Yere serilecek toprak, leğen, naylon örtü, yastıklar, zeytinyağı, sabun, sıcak su, göbek kesmek için sındı (makas), bıçak, göbek bağlamak için ip hazırlanır.

Doğum yapılacak olan odaya çok fazla kişi alınmaz. Köy ebesine yardımcı olacak 2-3 kadının yeterli olduğu söylenir. Çoğunlukla doğum yapacak kadın çekineceği için kendi annesi doğum odasına alınmaz (*Hasanpaşa*). Yayla'da doğum odasına aybaşı gören kadın ile hamile kadın alınmaz, alınırsa çocuğun yüzünde yara olacağına, hamile kadının da sancı çekeceğine inanılır.

Doğumun başladığı; doğum sancılarının başlaması, düzenli aralıklarla birbirini izlemesi (Doğumun başlangıcında bile 15-20 dakikalık aralarla gelir, birkaç saat sonra aralıkları 5 dakikaya kadar iner), hafif kanlı bir akıntının gelmesi (nişane), birdenbire büyük miktarda su gelmesi (su kesesinin açılması) belirtilerinden anlaşılır. Doğumun sancı başladıktan sonra 2-3 saat içinde olabileceği gibi 2-3 gün sancı çekildikten sonra olabileceği de söylenir. Doğumların sığırın başı döndüğü zaman (*Hasanpaşa*), malın dönümüne (*Kocaaliler*) olacağı

^{***} Karnın her iki yanı

söylenir. Çocuk sancı ile ilerlemektedir (*Salda*). Bazı kadınların doğumunun zor olmasının sebebi olarak kadınların çatılarının dar olması (*Salda, Başpınar, Hasanpaşa*) gösterilmektedir. Başpınar köyünde kız çocuklarının ilerde kolay doğum yapmalarını sağlamak için kalın bez kullanılmasının işe yarayacağı söylenmektedir. Ayrıca cimri kadınların da zor doğum yaptıkları söylenir (*Başpınar*). Kadınlar doğumu kolay olsun, su gibi aksın diye su dağıtır (*Niyazlar*), çocukları sevindirir, kuşlara yem verir, inekleri doyurur (*Başpınar*). Başpınar'da Allah'ım gelinime tavuk ağrısı ver, kızıma sığır ağrısı ver demiş. Sığır ağrısı olan çabuk doğurmuş, tavuk ağrısı olan çatlamış ölmüş. Kadın tavuğu çabucak yumurtladığını sanmış oysaki tavuğun yumurtlaması daha zormuş.

Köy ebeleri eve geldikten sonra doğumun ne kadar zaman sonra yapılacağını anlamak için önce kadını kendi yöntemleri ile muayene ederler. Buna yoklama da denir (*Kocaaliler*). Yoklama ile çocuğun dönüp dönmediği, doğumun ne zaman olacağı anlaşılmaya çalışılır. Bazen doğum, dölyatağı yolundan gelen birden bol miktarda boşalan veya yavaş yavaş akan bir suyun gelmesi ile başlar. Bazen ağrılar su kesesinin patlamasından birkaç saat sonra da başlayabilmektedir. Su kesesinin patlamasına **önü sıttı** (*Kocaaliler, Niyazlar, Karamanlı, Salda*), **önü geldi** (*Niyazlar*) denir. Suyun patlaması çocuğun kafasının geleceğinin işaretidir (*Salda, Yayla*), patlamadıysa da çocukla birlikte haznenin ağzına gelecektir (*Salda*). Bu durumda elle kesenin patlatılması gerektiği ifade edilmektedir. Baş suyunun kendiliğinden patlamaması durumunda kadının ağrısının daha fazla olduğu söylenmektedir (*Salda*).

Gerçek doğum ağrılarının daha çok belde olduğu, birkaç saat içinde karnı sardığı öne ve kasıklara vurduğu ifade edilir. Bu ağrılara bakılarak çocuğun cinsiyetinin tayin edilmeye çalışıldığı daha önce ifade edilmişti. Doğumun yaklaşmakta olduğunun bir belirtisi de rahim ağzının açılmaya başlamasıdır (*Başpınar*). Kadını yoklamak için ebe önce elini sabunlar (*Hasanpaşa, Başpınar, Yayla*) veya arı zeytinyağına batırır (*Başpınar*), hazneyi ılık su ile (*Niyazlar*) sabunla (*Karamanlı*) çevirir. Çocuğun sabuna geldiği (*Başpınar*), sabunun çocuğu kaydırarak daha çabuk doğurttuğu (*Karamanlı*) söylenir. Çocuk hazneye indiyse doğuma az kalmıştır hazne genişlemiştir, hazneye inmediyse daha zaman vardır (*Hasanpaşa, Güvenli*). Ebe işaret parmağını rahme soktuğunda çocuğun kafası parmağın ilk boğumuna değerse doğum çok yakındır, ikinci boğumda değerse daha zaman vardır denir (*Başpınar, Kocaaliler, Yayla, Karamanlı*).

Doğum kadının evinde yaptırılır. Yere, naylon serilir üzerine, topraktan gark olduk toprağa gideceğiz denilerek toprak serilir (*Hasanpaşa, Başpınar, Niyazlar, Yayla, Aziziye, Karamanlı*). Leğenin üzerinde doğum yaptırıldığı da olur (*Yayla, Aziziye, Karamanlı*). Doğum yapacak kadın doğum sırasında dizleri üzerinde durur, kadının önüne güç alması, dayanması için yastık yığılır, ebe arkaya geçer, bir bezle kadının arkasına dayanılır hem çocuk arkaya vurmasını yolunu bulsun hem de pislik çıkmasını denir (*Hasanpaşa, Güvenli, Niyazlar, Yayla, Karamanlı*). Ebe nin yardımcıları kadının arkasına geçip belinden tutup, karnının üstünden bastırırlar (*Başpınar, Niyazlar*). Ebe de elleriyle rahim ağzını açıp çocuğun dışarı çıkmasına yardımcı olur. Karamanlı ve Salda'da ebe dizlerinin üzerine çökmüş olan kadının sırtına oturup kadının ayağa kalkmasına mani olarak doğurmasına yardımcı olurlar. Aziziye'de kadın yastıkların üzerine oturtur, ebe öne geçip çocuğu alır.

Kocaaliler, Güvenli ve *Hasanpaşa*'da kadınların çok daha eskiden evin tavanına asılan ipe asılarak doğum yaptıkları anlatılmaktadır. Ebeler bu arada kadına sürekli olarak ıkınması konusunda uyarıda bulunurlar.

Evde yaptırılan doğumlarda ebenin ve etrafta bulunan yardımcı kadınların doğumun kolay olmasını sağlamaya yönelik bir takım uygulamalarda bulunduğundan söz edilir. Sancı çoğalsın, çocuk tersse dönsün, çabuk doğsun diye kadın battaniyeye yatırılarak sallandırılır (*Hasanpaşa, Başpınar, Niyazlar*), gezdirilir (*Hasanpaşa, Kocaaliler, Aziziye, Başpınar, Niyazlar, Salda*) okunmuş su içirilir (*Hasanpaşa, Kocaaliler*), cami kapısı okunarak açılır (*Salda*), çocuk dönsün diye kadını arkalarına alıp sallarlar (*Başpınar, Yayla*) ayaklarından silkelerler (*Karamanlı*), kocasının ayakkabısından su içirirler (*Hasanpaşa, Aziziye, Salda*), kocasıyla helalleşirler (*Hasanpaşa*), kocası üç kere üstünden atlar (*Aziziye, Salda*), çabuk ağrı gelsin diye oklavadan su dökülüp o su içirilir (*Aziziye*), dolu silah boşaltılır (*Hasanpaşa*) kilitli yerler açılır (*Hasanpaşa, Niyazlar*) saç bağları çözülür (*Hasanpaşa, Kocaaliler, Niyazlar, Başpınar, Karamanlı*) ilikleri açılır (*Kocaaliler*). *Aziziye* köyünde Fatma ana eli de denilen her tarafı boncuklu* ıslatılınca el gibi açılan bir ot suda ıslatılır. Doğumda ağrısı gelmeyen kadınlara suyu içirilir. O ot açıldıkça kadının doğumunun kolaylaştığı söylenmektedir.

Alınan önlemlere rağmen bazen kadınların doğumlarının gerçekleşmediği bunun için ek önlemlere başvurulduğundan da söz edilmektedir. Kazana sıcak su konup kadın içine oturtulur (*Hasanpaşa, Niyazlar*).

Normal bir doğumda çocuk başıyla gelir başı çekilip çıkarıldıktan sonra ebenin çocuğun omzundan tutup çekerek çıkarttığı söylenmektedir (*Karamanlı*). Normal doğumlarda ellerle yanlardan tutulup açılarak çocuğun çenesinin takılması engellenir. Ters doğum olarak adlandırılan makat (çocuğun doğumda kalçasının ve ayaklarının önce çıkması) doğumlarda önce bacakların kendiliğinden çıkması beklenir, çekilmez. Bazen de iki ayaktan birinin kıvrıldığı, kıvrık olan bacağı ebenin elini içeri sokarak düzelttiği söylenmektedir (*Salda*). *Salda*'da ikiz doğumlarda ters doğumun görüldüğü söylenir. Sağ tarafta duran çocuk büyük ve kiloludur, önce o doğar. Son doğan çocuğun doğumu kolaydır. Her ikisinin de genellikle dönemedikleri için ters doğduğu söylenir.

Zar içinde doğan çocuklara bürüngeçli (*Yayla*), bürgülü (*Başpınar, Kocaaliler, Salda*) denir. Çocuk doğduktan sonra bürğü yırtılıp çocuk çıkartılır. Bürğünün sara hastalığı olanlara iyi geldiğine inanıldığından yemeleri için verildiği söylenmektedir (*Yayla*).

Doğumun gerçekleşmesinden sonra ilk yapılan iş bebeğin göbeğinin kesilmesidir. Göbek bağı eşin düşürülmesinden önce anneye doğru 2-3 kere sıvandıktan sonra kesilir (*Salda, Hasanpaşa*). Son anne tarafında kaldığı için bu şekilde yapıldığı söylenir. Göbekten itibaren yaklaşık dört parmak ölçülüp (*Güvenli, Başpınar, Niyazlar, Başpınar, Hasanpaşa*) iple sıkıca bağlanarak makas veya bıçakla kesilir. *Karamanlı*'da göbeğin düğüm atacak uzunlukta kesildiği söylenir. *Başpınar*'da doğum yapan kadının aklı başındaysa çocuğun göbeğinin ona kestirildiği söylenir. Göbeği kesen kişinin banyo yapıp abdest almasının gerektiği de ifade edilmektedir. *Karamanlı*'da göbek bağına uzun kesilirse çocuğunun sesinin çıkacağı, kısa kesilirse de ince olacağı söylenir. Göbek kanından kız çocuklarının yanaklarına sürülürse kırmızı yanaklı olacaklarına inanılır (*Salda*).

Göbek kesildikten sonra kesilen yere çabuk iyileşmesi için kına serpilir (*Niyazlar*), sarı katran (*Başpınar*), zeytinyağı (*Hasanpaşa, Karamanlı*) sürülür. *Aziziye*'de kızın yanağına göbek kanı sürülürse kırmızı yanaklı olacağına inanılır.

* Doğum için alınan ota kadınlar tarafından boncuk takılmakta, bu boncuğun ota verilen hediye olduğu söylenmektedir.

Göbek kesmeden önce çocuğun doğduğunda baygın olmaması gerekir. Bazı çocuklar ses vermeden doğarlar bu durumda onları canlandırmak için bir takım uygulamalardan bahsedilir. Bu durumdaki çocuğa boğulmuş (*Kocaaliler*), çatta boğulmuş (*Hasanpaşa*) da denir. Bunun çocukların bazılarında göbek bağına dolanması sonucu oluştuğu, göbek bağı çıkarılıncaya kadar çocuğun baygın düşüp, karardığı söylenir. Boynundan göbek bağı çıkarıldıktan bir süre sonra yatıp dinlenen çocuğun kendisine geldiği bu arada onu canlandırmak için bir takım çarelere başvurulduğu görülür. Bu durumda göbek kesilmez, burnuna (*Yayla, Kocaaliler, Karamanlı*), ağzına (*Başpınar*) üfürülür, soğuk su dökülür (*Yayla, Salda*), sırtına vurulur (*Yayla, Kocaaliler, Başpınar*), tokat atılır (*Hasanpaşa, Karamanlı*) ayaklarından tutulup sallanır (*Başpınar*), sonu düşürülüp közde pişirilirse çocuğa can geleceği söylenir (*Niyazlar*), çocuğun sese geleceğine inanılarak ses çıkarılır (*Hasanpaşa*).

Çocuğun doğum müjdesi, ebe veya orda bulunan birisi tarafından verilir. Müjde verenlere kaynana, kadının kocası veya kaynata tarafından bahşış verilir.

Göbek kesildikten sonraki aşama son adı verilen plasentanın düşürülmesidir. Sonun çocuğun eşi olduğu söylenmekte, çocuğun onun içinde büyüdüğü bilinmektedir (*Yayla*). Bu arada göbek kesildikten sonra eşin yukarı çıkmasını önlemek için ebenin sonun ucuna düğüm attığı veya eliyle tuttuğu söylenir. Son düşürülmeden önce bir süre kadının dinlendirilmesi gerektiği, bazı kadınların sonunun biraz bekledikten sonra, bazılarının zor düştüğü söylenmektedir. Sonu düşürülemeyen kadınların öleceği, geçmişte bazı ebelerin kadınları sağlık merkezlerine gönderdikleri anlatılır. Kadın tekneye veya leğene çömeltilip karnının iki tarafından bastırılıp alttan çekilerek düşürülmektedir (*Başpınar, Güvenli, Güvenli, Kocaaliler, Karamanlı, Güvenli*). Sonun da ağrı ile düştüğü söylenmektedir. Düşmekte zorlanılırsa kadına su dolu testi (*Güvenli*) bardak (*Niyazlar*) üfletilir; kadın ayakta dinletilir göbeği kaldırılarak üstüne balta dayanıp bastırılıp (*Hasanpaşa*) düşürülür. Düşürülen eş kedi köpek yemesin diye atılmaz, ayak basmayacak bir yere gömülüp (*Başpınar, Güvenli, Salda, Karamanlı*) üzerine taş konur (*Kocaaliler*). Kedi köpeğin yemesi durumunda kadının onlar kadar doğuracağına inanılır (*Yayla*). Kadının sonu düşürüldükten sonra karnı sıkıca bağlanırsa eski haline dönmektedir.

Doğumdan sonra içi boşalan dölyatağı iri bir portakal büyüklüğündedir ve göbeğe kadar yükselmektedir. Gebelik süresince dölyatağı birçok önemli hizmetler görmüş çocuğa dokuz ay boyunca yataklık yapmış, plasentanın aracılığı ile onun beslenmesini sağlamış, şiddetli kasılmalarla onun doğmasını gerçekleştirmiştir². Görevini tamamlamış olan dölyatağı kısa bir zamanda küçülerek eski halini almaya başlayacaktır. Bu olaya tıp dilinde “envolüsyon” halk arasında da **son sancısı** (*Kocaaliler, Hasanpaşa, Karamanlı, Güvenli, Niyazlar, Salda*), **çocuk eşi** (*Hasanpaşa*), **oğlan eşi** (*Hasanpaşa*), **oğlan eşiği** (*Başpınar, Karamanlı*), **göbek düşkünlüğü** (*Hasanpaşa*), **eşik sancısı** (*Başpınar*) denir. Genellikle ilk doğumlarda görülmediği, her kadında olmadığı, doğum sancısından daha zor olduğu, kadının kaçınıcı çocuğusa o kadar gün sayısınca ağrıdığı, çocuğun orada açtığı yara iyileşinceye kadar devam edeceği şeklinde söylemler vardır. Son ağrısının çocuğun yerini aradığı için olduğuna inanılmaktadır (*Niyazlar, Hasanpaşa*). *Salda*’da ağrının kanı akıttığı söylenir. *Başpınar*’da eşik sancısının çocuğa meme verildikten sonra başladığı, 3-4 gün sürdüğü ve ağır kaldırırsa geçeceği söylenir (*Başpınar*). Son ağrısı çok olmasın diye *Kocaaliler*’de taranın (odun kesen alet) kovanından su içirildiği söylenir. *Hasanpaşa*’da ebeler oğlan eşiğini arayıp bulup göbeğin ortasına getirdikten sonra hiç kullanılmayan bir kalıp sabunu sıkıca bağlayıp, kadının

² HUGHES, Dorothy: Çocuk Eğitimi Ana Karnında Başlar. Çev. Mehmet Kara, İstanbul 1992, Aydınlar Matbaası, 189 S.

ağzına az miktarda çiğ bulgur verip iyileştirmeye çalışmaktadır. *Karamanlı*'da da kadının karnı sıkıca bağlanırsa sancının yok olacağına inanılır.

Doğumdan sonra çocuk ebe tarafından yıkanıp kundaklanır. Orada bulunanların bir kısmı çocukla ilgilenirken, bir kısmı da kadınla ilgilenir. Kadının meme vermesi için yıkanmasının gerektiği söylenmektedir. Bu nedenle kadının kendinde ise doğumu çok zor olmadıysa hemen yıkandığı, yıkanamadıysa silinerek temizlendiği söylenir. Kadının sütünün gelmesi için önce çorba içirilir (*Aziziye, Kocaaliler, Niyazlar*), pelte (*Aziziye, Başpınar, Güvenli*), pelize* (*Hasanpaşa, Niyazlar, Hasanpaşa, Karamanlı*), bulamaç (*Başpınar*), karaot, mersin dalı pişirilip yedirilir (*Aziziye*), bunların kadının içini iyi edeceğine inanılır.

Kadına soğuk su verilmeyip ıhlamur (*Aziziye*), sulu kahve (*Güvenli*), çay (*Aziziye, Niyazlar*), şerbet (*Kocaaliler*), kaynamış su (*Başpınar, Kocaaliler, Hasanpaşa, Salda*) içirilir. *Aziziye*'de kırkı çıkıncaya kadar, *Güvenli*'de 15 gün boyunca su verilmeyip su yerine geçecek içecekler verilir. *Güvenli*'de su içip ateşlenen lohusaya kerpiç, taş buğusu verilir, kadının terletilerek iyileştirildiği söylenir. *Kocaaliler* ve *Hasanpaşa*'da kadın soğuk su içerse kargınlık olur, karnı ağrır, bir daha çocuğu olmaz denir (*Hasanpaşa*).

Çocuk ister beklenen tarihten bir ay önce, ister on beş gün sonra doğsun, sütün gelmesi şaşmaz bir düzenle o en uygun zamanda yani çocuk doğum kanalından geçerken uğradığı sarsıntıdan kurtulup besin almaya hazır olduğu zamanda, doğumdan 3 gün sonra başlar.³ Yörede de kadının sütünün 2-3 gün içersinde ineceği söylenmektedir.

Bebek yıkanıp kundaklandıktan sonra annesinin yanına yatırılır. Bebeğin ana besin maddesi anne sütüdür. Doğumdan hemen sonra kadın banyo yapıp çocuğa meme vermektedir. *Niyazlar*'da sütü insin diye göğsünün üstüne saç taranır, *Niyazlar, Kocaaliler, Salda* ve *Hasanpaşa*'da kadının göğüs uçları bıçılmasın** diye soğan sürülür. *Karamanlı*'da çocuğun karnının ağrımasını engellemek için memeye soğan sürüldüğü söylenir. Meme vermeden önce çocuğun ağzına şekerli su, pekmez de sürülür. Ondan sonra kadın meme verir. Kadının ilk sütüne ağız*** denir (*Başpınar, Niyazlar, Hasanpaşa, Karamanlı, Salda*), önden bir parça aktılıp çocuğa verilir. Kadının sütü inmezse çocuğa pelize yedirilir.

Kadının sütünün bol olması için kavurga, soğan, sarımsak, kendir, helva, mısır kavurgası, nohut, bulgur türünden yiyecekler yemesi gerektiği söylenmektedir. Bu arada kadının aklına evinde bulunmayan bir yiyecek gelmesi veya burnuna kokup yiyememesi durumunda süt umması olacağına inanılır. Süt umması bir hastalıktır. İyileştirmek için bir evden gizlice ekmek alınıp ıslatılıp göğsün üstüne sarılırsa (*Güvenli, Kocaaliler*), burnuna kokan yiyeceği yerse (*Kocaaliler*), saçını göğsünün üstüne tararsa (*Salda, Niyazlar, Karamanlı*), toprak, kil sürülürse (*Karamanlı*) geçeceğine inanılır. Üzüntünün, nazarın kadının sütü keseceği söylenir. *Aziziye*'de sütün rasgele bir yere dökülmesinin de sütü keseceği söylenir. *Niyazlar*'da kesilen sütün bir daha geri gelmeyeceği söylense de diğer yörelerde kesilen sütü geri getirmek için bir takım uygulamalardan bahsedilir. *Aziziye*'de süt ağacı da denilen incir ağacına, al paranı ver sütümü denilerek para atılır, incirin sütü anneye yalıtılır. *Başpınar*'da okutulmuş su içirilir. *Hasanpaşa*'da sütün var mı? diye soranlara yok yerine yayılmaya gitmiş denmeli, yok denirse yok olur denir. Yörede genel olarak kız çocukları bir buçuk, erkek çocukları iki yaşına kadar emzirilmektedir. Emziren kadınların emzirdiği süre içersinde çocuğunun olmayacağı,

* Nişasta ile şekerin suda pişirilmesi ile yapılan bir çeşit tatlı

³ Hughes, 116.s.

** Bıçak yarasına benzeyen kesik

*** Bilimsel adı kolostrumdur

emzirmenin bir çeşit doğum kontrol yöntemi de olduğu söylenmektedir. Ancak bazı kadınların emzirirken de çocuk sahibi olabilecekleri ilave edilmektedir.

Doğum yapan kadınlara lohusalı (*Başpınar*), nokus (*Niyazlar*) loğusa (*Kocaaliler, Güvenli*), loğusa (*Karamanlı*) denir. Doğumdan sonra kadınların yatma süreleri doğumun kolay veya zor olmasına göre değişmektedir. Genellikle 2-3 gün yatıldığı da söylenmektedir. Dölyatağının doğumdan sonraki haftalarda büzüşmeye başladığı daha önce anlatılmıştı. Büzüşmenin gözle görünen yanı, dölyatağının içini döşeyen ve çocuğa gebelik süresince yataklık etmiş olan kalın tabakanın parça parça dışarı atılmasıdır. Bilimsel adı loşidir. Doğumu izleyen 4-5 gün bol miktarda ve kırmızı renklidir. Daha sonra rengi gittikçe açılıp 2-3 haftanın sonunda tamamen kesilmektedir. Yörede kadınların doğumdan sonra 10-15 gün veya kırkı çıkıncaya kadar kanaması olduğu söylenmektedir.

Kadına loğusa iken olduğundan farklı davranılıp özen gösterilir. Bununla ilgili olarak kırkı çıkıncaya kadar iş yaptırılmaz (*Aziziye*), soğuğa çıkarsa bir daha çocuğu olmayacağına inanılır (*Aziziye*). Hatta genel olarak loğusaya kırk gün kabir ağzını açar denir. *Kocaaliler*'de kadının topuğu kanlı olur, doğum yaparken veya loğusa iken ölen kadınlara şehit denmekte, cennete gideceğine inanılmaktadır. *Başpınar*'da kadının doğumun 40 gün öncesinde, 40 gün sonrasında kocası ile birlikte olmaması gerektiği tavsiye edilmektedir.

Doğumdan sonra ebe için genelde yemek hazırlanır. Yaptığı işin karşılığı olarak ya doğumdan sonra orda bulunanlar tarafından ya da daha sonra doğum yapan kadın tarafından kına, sabun, para, dastar, tülbent, havlu, basma türünden eşyalar verip helalleşmek adettir. Ebenin doğum yaptırdığı için evinde banyo yapıp abdest aldığı söylenir. Ebenin işi bitmez çocuğun tuzlanması ebe yapar. Tuzlama işi göbek düştükten sonra yapılmaktadır. Tuzun çocuğu her türlü vücut kokusundan uzaklaştırdığına inanılmaktadır. *Kocaaliler*'de yavan konuşmasını diye tuzlandığı söylenmektedir. Dastardan geçirilip elenen tuz çocuğun ağzına, boynuna, koltuk altlarına, ayak aralarına, vücudunun diğer bölümlerine sürülmekte, bir süre beklendikten sonra yıkanmaktadır. *Hasanpaşa*'da çocuğun ağzına tuzla birlikte biraz pekmez, biraz da zencefil, *Salda*'da şeker sürüldüğü söylenmektedir. Tuzlamadan sonra teni yumuşak olsun (*Başpınar, Niyazlar*), beyaz olsun (*Kocaaliler*) diye taze kaymak (*Başpınar*), süt (*Başpınar, Kocaaliler, Niyazlar, Hasanpaşa, Karamanlı, Yayla*) sürülür; vücudu güzel koksun diye nane, karanfil, gülkurusu (*Başpınar*) ekilir, pekmez (*Güvenli, Niyazlar, Hasanpaşa*) sürülür; sarılık olmasın diye şerbet (*Kocaaliler*) sürülür. *Hasanpaşa*'da çocuk görgüsüz olmasın denip tuzlama yapıldığı gün 1-2 sofralık yemek hazırlanıp akrabalara yedirildiği söylenmektedir. *Salda*'da çocuğun tuzlandığı su, ayak deymeyen bir yere dökülmektedir.

Tuzlanıncaya kadar annesi ile birlikte yatan çocuk tuzlandıktan sonra beşiğe yatırılır. Günümüzde hazır alınan karyolalar kullanılmaktayken, önceleri altı silbinç, silbiç, silbiş olarak adlandırılan, topraktan yapılmış çömleğin yerleştirilmesi için delik olan beşikler kullanılmaktaymış. Silbinçin işlevi çocuğun dışkısını içinde biriktirmesidir. Beşiğe ortası delik yatak dikilmekte, silbince dışkının birikmesi için kız ve oğlan çocukları için ayrı olmak üzere sibek denilen tahtadan yapılan çubuklar kullanılmaktaymış. Çocuk el ve ayaklarında bağırdağ, bağırtağ denilen elde dikilerek hazırlanan bağlarla bağlanırmış. *Hasanpaşa*'da kışın çocuk sıcak dursun diye silbincin içine köz konulduğu, soğuklamasını alsın diye de soğan atıldığından söz edilmektedir. Çocuğun akşama kadar beşikte yattığı, çocuk için daha sağlıklı olduğu, annenin emzirme işini de beşiği kucağına alıp yaptığı anlatılmaktadır. *Yayla* köyünde çocuğun beşiğine Kur'an asılması durumunda çocuğun hoca olacağına inanılır.

Silbinç

S.91.0603 Burdur Merkez Yaylaköy Beşik

Doğumdan sonraki günlerde anne ve bebeği komşular ve yakın akrabalar tarafından ziyaret edilir. Bazı kişilerin çocuğu ziyaret ederse zararı dokunacağına inanılmaktadır. Başpınar'da çocukların yanına aybaşı olan kadın gelmez sürk (isilik) olur denir. Doğumdan hemen sonra yapılan ziyaret geçmiş olsun, hayırlı olsun ziyareti, sonra yapılacak olan ziyaret de çocuk görme ziyaretidir. İlk gidişte genellikle süt, bulamaç türünden yiyecek, içecek götürülürken, sonraki ziyarette çocuğa bir takım hediyeler götürülür. Günümüzde altın, takım türünden hediyelerin çoğunlukta olduğu söylenmektedir. Niyazlar köyünde önceleri görmeye gidilen çocuğun evinden gövlet (çerez) verilir yenilirse haram çıkar denir. Gövleti yiyenler karşılığında para verirlermiş.

Loğusalık dönemi için al basması ve kırk basması olarak adlandırılan hastalıklardan söz edilmektedir. Al basması olarak adlandırılan hastalığın hem anne, hem bebek için zararlı olduğu söylenmekte engellemek için bir takım önlemler alınmaktadır. Yastığın altına (*Aziziye, Hasanpaşa, Salda*), kapının ağzına (*Kocaaliler*) bıçak, demir, makas, çöreotu konur. Çocuk beşiğe yatırıldıktan sonra ekmek, Kur'an konur (*Hasanpaşa, Karamanlı*). Kadının başına (*Yayla, Kocaaliler*), koluna (*Kocaaliler, Karamanlı*) al bez bağlanır, çocuğa al örtülür (*Yayla, Karamanlı*). Şeytanın çocuğun kılıfını değiştireceğine inanılır (*Hasanpaşa*). Al bastığı için ölen kadınlardan söz edilmektedir (*Yayla*). Al basması ile ilgili olarak Niyazlar'da kaynak kişi anlatısı şöyledir: "Ben yatıyodum, üç tane başı sarıklı geldiler üstüme ıktılar oturdular ıkınıver oluyo çocuk oluyo dediler. Çocuğun sesini duyuyom ben, beni katiyen kaldırmıyolar. Çocuk ağlaya ağlaya suların içinde kaldı çatlaya yazdı, kapıyı babası açtı, onlar üstümden sıyrılıp gitti.

Yörede kırk basması ile ilgili uygulamalar daha yoğundur. Uygulamalara baktığımızda kırk basması inancı ile al basması inancının birbiri ile iç içe geçtikleri görünmektedir. Doğumdan sonraki kırk günlük dönem anne için hamilelik ve doğumun vücudunda yarattığı değişikliklerden uzaklaşarak eski haline dönme, bebek için yeni hayatına ilk uyum sağlama dönemidir. Kırk basması olarak adlandırılan ve çocukta oluşan bu hastalık belirtisi çocuğun günden güne zayıflamasıdır. Kırk basmasında aynı zamanda doğan çocuklardan hangisi diğerinin yanına giderse yanına gittiği çocuğun kırk basacağına inanılır. Kız çocuğunun

kırkının oğlan çocuğunu basacağına da inanılır (*Güvenli*). Kırk basmasını engellemek için başvurulmuş çareler şunlardır:

Kadının yanına daha önce kırk basanların kuşağı (*Niyazlar*), yatağına demir dayanır, başının altına bıçak konur (*Niyazlar*), çocuğun beşiğine demir dayanır (*Niyazlar*). Kırk çıkıncaya kadar kadının yanında insan bulundurulur (*Niyazlar*), iki kırklı kadın karşılaşınca birbirinin çocuklarını emzirirler (*Niyazlar, Başpınar*), Hasanpaşa'da emzirilme işinin sokakta, Karamanlı'da akarsuyun veya çeşmenin başında yapıldığından söz edilir. İki kırklı birbirinin elbisesinden parça alıp yakarlar (*Başpınar*). İki kırklı birbiri ile karşılaşmamaya özen gösterir, karşılaştıklarında iğne, toka değiştirirler (*Güvenli, Kocaaliler*). Kırkının bulunduğu evden dışarıya soğan (*Hasanpaşa*), verilmez *Niyazlar*'da iki kırklı kadından birisinin, kendi çocuğunun kırk baskını olmaması için diğer çocuğun beşiğinin altına kırk tane iğne batırılmış kırk tane sabun koyduğundan, sabun eridikçe çocuğun da eridiğinden söz edilmektedir. Çocuğu iyileştirmek için doktor doktor gezdikleri, çocuğun iyileşmesinin zaman aldığı anlatılır.

Çocukta görülen bazı belirtilerden çocuğu kırk bastığına kanaat getirildikten sonra bu hastalığı iyileştirmek için başvurulmuş uygulamalardan da bahsetmek gerekir.

- Cuma ezanı okunurken üç yol ağzında içine iğne, altın, para atılmış su dolu bir kazan sacayağın üstüne konur, altına üç tel süpürge konup çocuk bu su ile yıkanır (*Yayla*)
- Giyecekleri, elbiseleri üç gün ters giydirirler (*Yayla*).
- Güvenli'de kırk karışığı için Çebi köyüne gidilir. Orada bir kadın çocuğu üç hafta üst üste yıkar.
- Kocaaliler'de kırk düşen çocuklara 7 Mehmet adlı evden eği (ateş odunu) toplanır. Üç yol ayrımında çocuk kazana konur, eğiiler sacın altına konur, çocuğu kavurur kırk kavuruyorum der. O kadına ağırlık olarak para verilir. Kadın arkasına bakmadan çocuğunu alıp gider. Üç cumartesi yapılır.
- Mezarlıktan toprak getirilip kırk basan çocuk yıkanır, o su kimin kırkı bastıysa o kişi görmeden onun arkasından dökülür (*Niyazlar*).
- Aynı zamanda doğmuş olan çocuğun kırkı bastığına inanıldığından o çocuktan ilik (düğme) alınıp gelinir kırk basan çocuğa takılır (*Hasanpaşa*)
- Değirmenin altından fıskıran yerden erkenden ibrikle su getirilir, kimin kırkı bastığına inanılıyorsa o evden küçük odunlardan alınır, o odunlarla değirmenden getirilen su ısıtılıp çocuk yıkanır (*Hasanpaşa*).
- Küllük ten çaput getirilip tavanın içinde konup evde tütürülür. Saksağanın yuvası, budur nazarın duası elli atmış yetmiş çıkmış gitmiş diyerek tütürülür (*Karamanlı*)
- İki kırklıdan birinin çocuğu hasta ise gizlice sağlam olan çocuğun bezi hasta çocuğa bağlanır (*Niyazlar*)
- Delik taştan çocuk okunarak üç kere geçirilir (*Başpınar*).
- Yayla köyde terazinin bir kefesine çocuğun giyecekleri, diğer kefeye de taş konup tartılır. O taşlar kırkının karıştığına inanılan çocuğun bacasına konur.

İki kırklı bebeğin birbirini basmasının dışında ölünün kırkının (*Başpınar, Güvenli, Aziziye, Kocaaliler, Hasanpaşa, Salda*), hayvanların kırkının (*Başpınar, Niyazlar, Hasanpaşa*), gelinin kırkının (*Güvenli, Salda*) vb. çocuğu basıp hasta edebileceğine de inanılmakta, baskınlığı önlemek için bir takım uygulamalara başvurulmaktadır.

* Küllerin döküldüğü, eski eşyaların bırakıldığı bir yer

Ölü kırkının bastığına inanılırsa veya ölünün basmasını engellemek için; ölünün yıkandığı sudan getirilip çocuk o su ile yıkanır (*Başpınar,Kocaaliler,Salda*), Güvenli’de ise cenaze kabre konmadan cenaze suyu ile çocuk yıkanır, ölünün arkasından baktırılır (*Aziziye,Hasanpaşa, Karamanlı*), çocuk kaldırılır (*Aziziye*), hamile kadının karnı çocuk aydaş olmasın diye ölü suyu ile yıkanır (*Aziziye*), mezarlıktan toprak getirilir o toprakla çocuk yıkanır (*Kocaaliler,Hasanpaşa, Karamanlı*). *Başpınar*’da cenazeye bakan çocuğun övge edeceğine (ağlarken nefessiz kalma) inanılır.

Gelinin kırkı basmasın diye doğan çocuk gelinin kucağına verilir (*Güvenli*), gelin giderken arkasından çocuk gösterilir (*Hasanpaşa*), çocuğun başına al örtülüp çocuk içeri alınır (*Salda*). Kedi kırkı olursa kedinin üstünde çocuğa su dökülür çocuk iyileşir (*Niyazlar,Hasanpaşa,Karamanlı*). Para kırkı, altın kırkı basarsa, suyun içine para, altın konup çocuk yıkanırsa çocuğun kırkı geçer (*Niyazlar,Hasanpaşa*). Değirmenden un getirilirse unun da basacağına inanılır, çocuk evden dışarı çıkarılıp un içeri sokulduktan sonra içeri alınır (*Hasanpaşa*)

Kırk gün boyunca dış tehlikelerle karşı karşıya olan anne ve çocuk kırkınıcı günün sonunda yıkanarak başka bir deyişle kırklanarak normal hayatlarına dönerler. Kırklama iki kere yapılmaktadır (*Niyazlar*) 15-20. günde yapılana yarı kırkı, 30-40 günde yapılana kırklama denir. Kırklamanın 15 ve 30 günde yapılması çocuğun oğlan olduğunu, 20-40. günlerde yapılması kız olduğunu gösterir (*Niyazlar,Başpınar,Karamanlı*). Kız çocukları eksik olarak kabul edildiğinden tam kırkı sayılıp öyle kırklandığı aktarılmaktadır. Kırklama özde çocuğun kırkınıcı günde yıkanmasından ibaret olun bir uygulamadır. Kırklama için yumurta kabuğu, kırk tane taş kullanılması ile ilerde taş gibi sağlam olması sağlanmaya çalışılmaktadır.

Kırklama için genelde bir yumurtanın ucu delinip içi boşaltılmakta, boşaltılan yumurta ile kırk kere su ölçülüp banyo için hazırlanan suya eklenmekte ayrıca içine olukların aktığı yerden (*Yayla*), pınarın gözünden (*Başpınar*), dam başından akan suyun düştüğü yerden (*Niyazlar,Hasanpaşa,Karamanlı,Salda*) alınan kırk tane küçük taş da eklenmekte bu şekilde hazırlanan su çocuğun başından dökülmekte böylece kırkı çıkarılmaktadır. *Başpınar*’da kırklama için kullanılan yumurtanın tavuğun ilk yumurtası olma zorunluluğu olduğu söylenmektedir. *Karamanlı* ve *Güvenli*’de içine kırk tane taş konulan suyun çocuğun başından elli, atmış, yetmiş kırkı çıkmış gitmiş denilerek döküldüğü tespit edilmiştir. *Kocaaliler*’de de kırklama suyunun içine sadece kırk tane taş eklenmektedir. *Karamanlı*’da da yumurta yerine bardak kullanılmaktadır. *Aziziye*’de çocuğun doğduğu gün kırk tane taş toplanıp çıkıldığı, kırk gün boyunca çocuğa taşların konulduğu suyla banyo yaptırıldığı, kırkınıcı günün sonunda o taşların bir yere atıldığı söylenir. Kırkınıcı gün evdeki herkesle birlikte çamaşırlar yıkanmakta, kalan su süpürge üzerinden eve dökülerek temizlik yapılmaktadır.

Annenin de kırklandığı, ancak onun kırklama suyunun yumurta ile ölçülmediği, suyun içine kırk tane taş eklendiği söylenmektedir (*Yayla*). *Kocaaliler*’de anne ve çocuk için ayrı kırk tane taş toplanmaktadır. Kırklama suyunun ayak değmeyen bir yere dökülmesi gerekir. *Aziziye*’de su dışarı atılacaksa içerisine çöreo tu konur. Çocuğun kırklama suyunun *Kocaaliler*’de ormana, *Niyazlar*’da ağaç gibi büyüsün diye ağaç dibine, *Karamanlı*’da çocuk çabuk yürüsün diye yol ayırmasına döküldüğü söylenir. Çocuk kendiliğinden aniden sıçrarsa suyu yanlış yere dökülmüş denir (*Aziziye*). Kırklanırken kullanılan yumurtanın atılmaz kapının üstüne asılır ki çocuk büyüdüğü zaman onu oradan düşürsün (*Hasanpaşa*).

Kırkı çıktıktan sonra çocuk bir eve ziyarete götürüldüğünde erkek çocuğunun sakalına (*Niyazlar,Hasanpaşa,Karamanlı*) başına (*Salda*), kız çocuğunun ise saçına (*Hasanpaşa*,

Niyazlar, Karamanlı, Salda) un sürülür. Böylece çocukların uzun ömürlü olmaları sağlanmaya çalışılır. Bundan başka yumurta verilir (*il geneli*). Yumurta da üremeyi simgelemekte, çocuğun ileride çocuk sahibi olması sağlanmaya çalışılmaktadır.

Doğum sonrası uygulamalardan bahsettikten sonra doğup yaşamayan çocukları yaşatmak için yapılan uygulamalara da göz atmak gerekir. Bu uygulamalarda birtakım özelliği olan evlerden toplanan kumaş parçası, çivi gibi eşyaların doğacak olan çocuğu hayata bağlayacağına inanılır. Komşulardan toplanan parçalarla çocuğa giyecek dikilmesi büyüsel bir işlemdir. Çocuk bu parçalarla temasa geçecek (Temas Büyüsü), böylece yaşama şansını elde etmiş olacaktır. Çocuğun türbelere götürülmesi de hastalığının önlenmesini sağlayacak bir yöntem olarak kabul görmektedir.

Hocaya gidilip kitaba baktırılarak çocuğun yaşayıp yaşamayacağı öğrenilir (*Yayla*). 7 Mehmet adlı evden parça toplanıp çocuğa doğduktan sonra giymesi için bir giyecek hazırlanır (*Yayla, Aziziye, Kocaaliler, Karamanlı*). Aziziye’de dikilen giyeceğin tekkeye götürüldüğü, çevresinde dolaştırıldıktan sonra çocuğa giydirildiği, bu olaya gezdirme dendiği anlatılmaktadır. Kumaş parçasından başka 7 Mehmet adlı evden mih (çivi) toplanıp bilezik yaptırılarak çocuk doğunca koluna takılmaktadır (*Aziziye, Kocaaliler, Karamanlı*). Çocuk doğduktan sonra kumaş parçası veya demirin alındığı son evin çocuk erkek ise adamın, kız ise kadının adı konmaktadır. Yaşamayan çocuklara Dursun, Yaşar konur (*Aziziye*).

Kadınlar çocuk dursun diye tekkeye gideceklerse gidecekleri tekkeyi belirlemek için suyun içine iğne veya bıçak bıraktıklarını anlatırlar. *Aziziye*’de kadın hamile iken dikiş iğnesinin birine ak, birine gök, birine kara iplik bağlayıp suya atar, hangi iğne küflenmezse o tekkeye bağlanır. *Hasanpaşa*’da yedi Mehmet adlı evden bıçak toplanır. Onlar içi su dolu bakır bir kaba konur her bıçağa farklı bir türbenin ismi verilir. Bıçaklar suyun içinde gece boyunca bekletilir. Ertesi sabah bıçaklara bakıldığında hangisi sararmışsa kadının o tekleden çocuğunun olacağına inanılır. Türbeye giden kadınlar yumurta, para götürüp bırakırlar saç tellerinden de türbeye bağlanır. Arkalarına bakmadan geri dönülür. Aile ne kadar adadıysa çocuk doğduktan sonra kurban kesilir. *Salda*’da 7 Mehmet adlı evden bıçak toplanıp hangi evden alındığı bıçakların üstüne yazılır, bir tane yumurta ile birlikte üç hafta boyunca suyun içinde tutulur, yumurta veya bıçaklardan birisi küflenir böylece hangi isim verilmişse o tekkeye gidilir. Yumurta kaynatılır hamile kadın ondan bir parça yer.

ÇOCUKLUK ÇAĞI UYGULAMALARI

Doğumdan sonra çocuğun gelişimini izleyen onun anne, baba, ailenin diğer üyeleri ve toplumsal çevreyle ilişkilerini düzenleyen bir dizi kural, adet, tören, işlem ve pratik vardır. Çocuğun korunması, büyütülmesi, bağlı bulunduğu gurubun veya kültürel ortamın benimsediği belli kalıplara, değer yargılarına uyması için birçok aşamadan geçmesi gerekmektedir. Doğumundan sonraki aşamada çocuğa yönelik uygulamalar şöyle sıralanmaktadır:

Göbeğin yörelere göre farklı ölçüler esas alınıp bağlanarak kesildiğini anlatmıştık. Göbeğin ince ve kalın olmasına göre düşme gününün değiştiği kimilerinin 4-5 gün sonra, kimilerinin bir hafta veya 10-15 gün içinde düşebildiği söylenmektedir. Göbek düşünce dükkâna, camiye, okula gömülme, böylece çocuğun hem okuyup adam olması hem de dindar birisi olması sağlanmaya çalışılmaktadır.

Çocuğa ait olan parçalar, ondan ayrılrsa bile onunla bağlantılı olarak kabul edilmekte, parçanın başına gelebilecek herhangi olumlu veya olumsuz davranışın çocuğun geleceğini etkileyeceğine inanılmaktadır.

Çocukla ilgili olan ilkler üzerinde her zaman önemle durulmuştur. İlk dişinin çıkması, düşmesi, ilk kakası, ilk tırnağın kesilmesi vb. etrafından pek çok uygulama yer almıştır.

Diş

- Çocuğun dişi altı aydan başlayıp çıkmaya başlar. İlk diş çıktığında diş göllesi (*Başpınar*), diş aşısı (*Başpınar,Niyazlar,Salda*), diş dirgiti (*Güvenli,Niyazlar, Hasanpaşa,Karamanlı*) diş bulguru (*Kocaaliler*) pişirilir. Komşularına verilir. Buğdaydan yapılır içine darı, fasulye konur. 7 komşuya dağıtılır. Eve de çağrılır. Gelen hediye getirir (*Başpınar*). *Hasanpaşa*'da komşular tabağa boncuk da koyarlar. *Kocaaliler*'de çocuğun dişi iri olmasın diye içine nohut konmaz. Kırk tanesi bir ipe dizilir omzuna takılır. Yere namazlağ yazılır üstüne bilezik, yüzük, kalem konur çocuk hangisini alırsa ona göre yorum yapılır (*Kocaaliler,Niyazlar*).
- Dişin ilk çıktığını gören çocuğa hediye alır (*Niyazlar,Hasanpaşa,Karamanlı*).
- Diş düşünce "köpek dişi gibi pek çık, kuzu dişi gibi ak çık" denilerek yüksek bir yere atılır (*Niyazlar,Hasanpaşa*).
- Üst tarafından diş çıkarsa çocuğun babası ölür derler (*Yayla*)

Tırnak

- Çocuğun ilk tırnağı kesilirken babasının cebinden para avuçlaması gerektiğine inanılır. Tırnak kesilmeden önce babasının cebine eli sokturulur, çocuk para alır onunla çerez alınıp dağıtılır (*Başpınar,Hasanpaşa,Karamanlı,Salda*). Kesilen tırnaklar çıkılana kadar duvar dibine konur. Öldüğünde mezara konması gerekir (*Hasanpaşa*).

Yürüme

- İştahı açık olup, iyi yemek yiyen çocukların erken (*Başpınar*), uzun boylu çocukların da geç yürüdüğüne (*Niyazlar*) inanılır. Yürümesi geciken çocuk delikli taşa götürülür (*Başpınar*).
- Yürürken düşen çocuklara duşak kestirilir. Çocuğun bacakları ipe bağlanır. Ne kesiyorsun? Duşak kesiyorum diye üç kere sorulup cevap alınıp, keserle, tahreyle o ip kesilirse çocuğun düşmeden yürüyeceğine inanılır (*Hasanpaşa,Karamanlı*).
- Uzun çocuklar geç yürür. Çocuk yürürken düşerse eğer köstekli denir. Bu durumda çocuğa köstek kestirilir. Akraba olmayanın biri çocuğun ayağına bağlanan ipi keser (*Niyazlar*).
- Çocuğun bacağına ip bağlanır, cumartesi günü üç yol ayrımında hızlı yürüten birisine o ip kestirilir (*Kocaaliler*).

Konuşma

- Konuşması geciken çocuklara davarlara takılan çana su koyup çocuğa onunla su içirilir (*Kocaaliler*).

Kakası

- Bebeğin ilk kakasına kaynaklamış (*Başpınar*), kaynakladı (*Niyazlar*), carası (*Kocaaliler*), gağnak (*Hasanpaşa*), gonaklamış (*Salda*) denir. Çocuğun ana karnında

kan emerek beslendiği için iki gün boyunca kara renkli dışkı yaptığı söylenir (*Karamanlı*).

- Çocuğun ilk kakası kırkı çıkıncaya kadar yıkanmaz. Çocuk kırk karışığı olursa o çaputun konduğu su ile yıkanır (*Güvenli*), bir çaputa bulaştırılıp kapının ağzına konur böylece iyi olmayan bir insan gelirse kesecek denir (*Kocaaliler*). Bezi yıkanmaz bir yere konur (*Niyazlar, Karamanlı*). Onu yıkamazlar, alırlar bir duvara sokarlar orda kalır (*Hasanpaşa*).

Bezleri

- Kırklı çocuğun bezleri ıldız (yıldız) görmesin (*Başpınar, Niyazlar*), kırk basmasın (*Karamanlı*), yıldızları sayar, çocuk uyumaz, durmaz (*Hasanpaşa, Kocaaliler*) diye dışarıda bırakılmaz.
- Yayla köyünde de çocuk iri doğarsa (pötürem olursa), gün inince bezi serersen çocuk yaşamaz derler.

Çocuk Hastalıkları

Sürekli yiyip doymayan, çok zayıflayan çocuklara aydaş olmuş denir. Bunu iyileştirmek için ırsafa denilen bazı uygulamalar gerçekleştirilir.

- Kırk basan çocuğun aydaş olacağı söylenir. Bu durumda bir ebe ardıc ağacının kökünden üç kere çocuğu geçirirse iyileşeceğine inanılır (*Aziziye*).
- Sürekli yiyip doymayan çocuklara aydaş olmuş denir. İyileştirmek için 7 tane çocuk, 7 evden un toplar, bu unla kül kömbesi denilen çörek pişirilir, Kül kömbesinin ortası çocuğun geçebileceği genişlikte oyulur, aydaş olan çocuk kazana konup oklava ile yemek karıştırır gibi karıştırılır, yoldan geçenler ne pişiriyorsun? diye sorar, aydaş aşı pişiriyorum cevabı verilir. Kazandan çıkarılan çocuk kömbe ununu toplayan çocukların elinde tutuğu kül kömbesinin içinden geçirilir (*Yayla*).
- *Karamanlı*'da aydaş aşı pişirilir. Leylek yuvasından getirilen çırpılarla bir kazanın altına ateş yakılır, kazanın içine kırk tane taş ile kırk kaşık su konup çocuğun başından bu su dökülürse çocuğun iyileşeceğine inanılır.
- *Salda*'da aydaş aşı pişirilir. Evlerden börtölce, mısır, bulgur türünden yiyecek toplanır, leylek yuvasından getirilen çırpılarla yakılan kazanda pişirilip çocuklara yedirilir.
- Çocuk yürümese aydaş aşı pişirilir herkese yedirilir (*Niyazlar*).
- Aydaş olan çocuğu iyileştirmek için kök kazılır, çocuk kökten üç cumartesi geçirilir (*Kocaaliler*).
- Yürüyemeyen çocuk için üç yol ayrımında aydaş aşı pişirttirilir. Altı yakılmış kazanın içersine çocuk oturtulur (*Hasanpaşa*).
- 7 Mehmet adlı evden toplanan un ile hamur yoğrulur. Ortası delik bir ekmek yapılır, çocuk üç kere okunarak içinden geçirilir, pişirilen ekmek köpeklere verilir (*Hasanpaşa*).
- Aydaş aşı pişirilir. Aydaş aşı gerçekten pişirilen bir yemek değildir. Üç cumartesi üç yol ayrımına hasta olan çocukla birlikte 7 tane daha çocuk götürülür. Kazan kurulup yakıyormuş gibi altına odun yerleştirilir. Kazanın içine bulgur, nohut, şeker konup pişiriyor gibi karıştırılır. Kazanın içindekiler çocuklara dağıtılır, arkaya bakılmadan eve dönülür böylece çocuğun iyileşeceğine inanılır (*Bucak*).

Çocukla ilgili olarak en çok üzerinde durulan konulardan birisi nazar değmesidir. Nazar değdiğine inanılan çocukların gözlerinin sulanıp aktığı, hastalandığı, sürekli ağladığı, sıtma tutmuş gibi titrediği söylenmektedir. Nazarı önlemek için iri tuz kavrulmaktadır (*Aziziye*), *Aziziye*'de çocuğun annesinden alınan üç tane tüy, üç tane buğday tanesi, örümcek, çörek otu ile birlikte bir beze çıkılarak çocuğa takılır. Hasanpaşa'da da üç tane çöreotu, üç tane buğday, üç parça tavuk pisliği, üç tane üzerlik çıkılarak nazarlık olarak çocuğa takılır.

Nazarı çıkartmak için:

- Bir çanağa çocuğun anne ve babası tarafından para konur, çanak su ile doldurulur. İri tuz tavada kavrulup, çocuğun başının üstüne üç kere su dolu çanağın üzerine dökülür. O suyla da çocuğun yüzü, ayağı yıkanır (*Aziziye*).
- 7 yerden örümcek toplanıp közün üstüne konur tütürülür (*Aziziye*).
- Kimin nazarının değdiğine inanılıyorsa ondan bir parça alınır (*Aziziye, Hasanpaşa*) veya eşliğinden bir parça ağaç yontulur köz üstüne konup tütürülür (*Aziziye, Hasanpaşa*). Buna izini keselim de denir (*Hasanpaşa*).
- Nazarı değdiğine inanılan kişinin kapı eşliğinde bıraktığına inanılan izinden toprak yalatma da nazarı çıkartmanın bir başka yoludur (*Hasanpaşa*).
- Tuz kavrulur (çatlatılır), kurşun dökülür (*Niyazlar*).
- Kurşun tavada eritilir, bir örtünün altına çocuk oturtulup başının üstüne içi su dolu tas tutulup erimiş olan kurşun içine üç kere dökülür. Kimin nazarı değdiyse onun şekli çıkar (*Niyazlar*). *Karamanlı*'da "saksağanın yuvası budur nazarın duası altmış, yetmiş çıkmış gitmiş" denilerek kurşunun su içine döküldüğü söylenir. Kimin nazarı değdiyse onun evinden bir şey çalınıp gelinir.
- Niyazlar köyünde Nazar kesme denir, bu işi eli olan ocaklı bir kişi yapar. Buna göre Kulfuallah, Elham ettehhiyatü okunur, dastarın (başörtüsü) ucu düğüm yapılır, dirsek düğümün üstüne konup kol uzatılır, parmağın dastara değdiği yere tekrar dirsek dayanıp kol uzatılır. Dastarın düğümlü olmayan diğer ucunda da diğer elin başparmağı vardır. Uzatılan kolun parmakları başparmağın üstüne denk gelirse erkeğin, altında kalırsa kadının nazarı değdiğine inanılır. Okunur üç sefer aynı işlem yapılır, parmağın orta yeri denk gelince nazarın çıktığına inanılır (*Niyazlar*).

Adı

- Çocuğa adı doğduğu gün verilir. Okumuş biri adını ezanla kulağına söyler (*Yayla*).
- Çocuğun kulağına üç kere ezan okunup adı söylenir (*Güvenli, Hasanpaşa, Karamanlı*).
- Çocuğun adını önceleri büyükler verirdi. 2-3 günlükken sabah namazında sağ kulağına ezan, sol kulağına kamet edilir, adına sahip ol denip adı verilir (*Kocaaliler*).
- Çocuğun kulağına üç kere Kur'an okunur seçilen isim de üç kere söylenerek konur. Önceleri çocuğa büyükler isim koyarmış (*Niyazlar*).
- Çocuk doğunca oğlan olursa kulağına ezan okunur. Kibleye dönülür, ezan okunur üç kere adı sağ kulağına söylenir (*Başpınar*).

Yaramazlık

Burdur Tefenni Hasanpaşa
Beşiktaş denilen mezar

- Yaramazlık yapan çocuklara tuz dökülür. İsbat oldu diye 7 tuz kavrulur, çocukların üstüne bez tutulup suya tuzlar dökülür çatırdar böylece çocukların uslanacağına inanılır (*Kocaaliler*).
- Çocuklara kurşun dökülüp bir parçası çocuğa takılır (*Kocaaliler*).
- Çok ağlayan çocuğun ağzına, üç Cuma üç kere akraba olmayan biri tarafından ayakkabı vurulur (*Niyazlar*).
- Çok ağlayan çocuklara muska yaptırılıp takılır (*Hasanpaşa*).
- *Hasanpaşa*'da yaramaz çocukların Beşiktaş denilen uzun mezara yatırıldığı söylenir. Akraba olmayan bir kadın tarafından çocuk mezara yatırılır. Abdest alınıp namaz kılınır, kadın çocuğu üç sefer mezarın çevresinde doluşturır, çocuğa ait bir giyecek mezarın başındaki ağaca bağlanır. Çocuğun arkasından mezarın içine yumurta ile para bırakılır. Arkadan gelenler onları alır böylece çocuğun uslanacağı söylenir (*Hasanpaşa*).
- Çok bağırان çocuklar alan deliğinden (Hayvan takılan delik, ahırın penceresi) geçirilir. İki kişi yapar biri içerde, biri dışarıda durur, çocuk içerden dışarıya verilir böylece uslanacağına inanılır (*Salda*).
- Akrabalık bağı olmayan bir kadın çocuğu delik taştan üç kere geçirir, çocuğun sırtına da üç kere vurur böylece yaramazlığı delik taşa kalır derler (*Hasanpaşa*).
- Kümeden çocuğa yumurta getirtilir, sırtına 2-3 kere papuçla vurulursa yaramazlığının kümede kalacağına inanılır (*Hasanpaşa*).

Diğer İnanışlar

- Çocuk akıllı olsun diye beyaz renk kazak örtülür (*Yayla*).
- Gözü seğirirse çocuğa ekmek kırdırıp eniklere verilir (*Aziziye*).
- Korkarsa başının üstüne su tutulup içinde birkaç tane köz söndürülür (*Aziziye*).
- Sarılık olmasın diye üzerine sarı yazma örtülür (*Kocaaliler*).
- Sarılık olursa bileklerine sarı ip bağlanır. 5-10 gün sonra ipler ormana götürülüp bir ağaca bağlanır (*Karamanlı*).
- Önceleri erkek çocuğunun saçı para ile tartılmış. Saçlar kesilince kafası ağrımasın diye rasgele atılmaz bir duvar kovuğuna konur (*Kocaaliler*).
- Çocuğun yüzünde isilik benzeri kabarcıklar olması durumunda aybaşılı kadın bakmış denir. Kadından bir bez alınıp o bezin ıslatıldığı su ile çocuk yıkanır (*Kocaaliler*).
- Ağlarken tıkanan çocuklar türbenin içinde yuvarlanır. Karadutun kökünden üç kere geçirilir (*Niyazlar*).

- Büyük olan çocuklara birden bilekli denir. Böyle çocukların sacayağından üç kere geçirilmesi gerekir. Bu işlem yapılmazsa çocuğun öleceğine inanılır (*Niyazlar*).
- Babasının cebinden para çekilir. O para ile yiyecek alınıp dağıtılır. Çocuğun çektiği paraya bakılarak az çektiyse nasipsiz, çok çektiyse nasipli yorumları yapılır (*Niyazlar*).
- Çocuk iyi yesin, boğazlı olsun diye. “Boğaz boğaz Mehmet dedesinin boğazı diye üç kere söylenerek çocuğun ağzına bal sürülür, bu işleme boğazından açılma denir (*Niyazlar*).
- Önceleri doktor ve ilaç bulunamadığında veya basit görüldüğünden doktora gidilmediği dönemlerde çocukların kulaklarının arkası yarıldığında, iyileştirmek için dananın, eşeğin kulağı kanatılır, kanı çocuğun kulağına sürülür, böylece çocukların yaralarının iyileştirildiği aktarılır (*Hasanpaşa*).
- Uykusunda gülen çocuklara melâikeler güldürüyor denir (*Hasanpaşa*).
- Yürüten çocuk emeklerse misafir gelecek denir (*Hasanpaşa*).
- Kız çocuklarının ilerde doğumlarının kolay olması için bezlerinin geniş tutulması gerekir (*Karamanlı*).
- Altı aylık oluncaya kadar çocuğun yıkandığı su ayak değmeyen bir yere dökülür (*Salda*).

Kütük Atma:

Burdur’un Merkez, Tefenni, Karamanlı, Yeşilova ilçe ve köylerinde rastlanan, günümüzde birkaç örneği görülebilen bir gelenektir. Ailenin ilk erkek çocuğuna yapılan bir gelenektir.

İlk erkek çocuğuna genellikle kırkı içinde atılmaktadır. Kütük atılacak eve önceden kütük atılacağı haber verilmektedir. Ailenin kabul etmesi durumunda atılır. Zira kütük atanlara koyun kesilip yemek pişirilmekte, dağıtılmak üzere çerez hazırlanır. Kütük atmaya gelenler erkeklerdir. Kütük dama çıkarılmadan önce hazırlanır. Kütük atacaklar aralarında topladıkları parayı mendile çıkılayıp kütüğe bağlarlar (*Hasanpaşa*). *Karamanlı*’da altın, *Niyazlar*’da al bez bağlanır. Daha sonra kütük dama çıkarılır. İki kişi tarafından özelliklere kiremitlere vurulup kırılarak aşağı oğlanın babasına seslenilir. Oğlunun adı ne? Üç kere seslenip çocuğun adı öğrenildikten sonra kütük kaldırılıp indirilerek şu tekerleme söylenir:

Oğlunun ömrü uzun olsun
Düğünü güzün olsun
Ardıç gibi kollu olsun
Babası gibi döllü olsun
Dağa gitsin yük odun etsin
Ovaya insin bir dönüm yer sürsün (*Hasanpaşa*)

Oğlunun ömrü uzun olsun
Düğünü güzün olsun
Keklik gibi dilli olsun
Ardıç gibi kollu olsun
Ovada çifti sürülsün
Dağda koyunu güdülün (*Başpınar*)

Oğlun ömürlü olsun
Düğünü güzün olsun
Karpuz gibi kollu olsun

Kelek gibi döllü olsun
Büyüsün delikanlı olsun
Babasının gözünü oysun (*Karamanlı*)

Oğlunun yaşı uzun olsun,
Çıralı kütük senin olsun,
Al erkek bizim olsun (*Niyazlar*) denilir. Daha sonra kütük damdan aşağı atılır. Bu arada aşağıda bekleyenler silah atar. Kütük atanlara yemek verilip çerez dağıtılır. *Karamanlı*'da kütüğe bağlanan yağlığa çerez konup verilir. Aşağı atılan kütük oğlanın evlilik günü maşalada yanmak üzere saklanır.

Modern hayatın bütün imkânlarından yararlanılmasına rağmen, Burdur ilinin bazı ilçe ve köylerinden derlenen doğumla ilgili geleneklerden bazılarının günümüzde de geçerliliğini korumakta olduğu görülmektedir. Doğum ve çevresinde oluşan gelenek ve görenekler çocuğun yeni yaşamına uyumunu sağlamaya yöneliktir. Ailelerin ve toplumun gelenek ve görenekleriyle yörgularak yaşama merhaba diyen çocuk, erginlik dönemine erişikten sonra da evlilik yaşamına merhaba diyecektir.

YARARLANILAN KAYNAKLAR:

Halk Kültürü Arşivi:

B.1991.0162,0163 Burdur-Merkez-Aziziye Köyü Derleyen Folklor Araştırmacısı Aynur KARATAŞ

B.1991.0145,0146,0147 Burdur-Tefenni-Yayla Köyü Derleyen Folklor Araştırmacısı Aynur KARATAŞ

CD.2005.0004 Tefenni - Hasanpaşa Beldesi, Karamanlı İlçesi, Yeşilova - Salda Beldesi Derleyen Folklor Araştırmacısı Meltem E. SANTUR

Kaynak Kişiler:

Şerife Çömek, 85 yaşında (2005 yılında), okur-yazar, Burdur-Tefenni-Hasanpaşa Beldesi doğumlu, 9 çocuklu

Gülperi Çakmak, 55 yaşında (2005 yılında), ilkokul mezunu, Burdur-Tefenni-Hasanpaşa Beldesi doğumlu, 2 çocuklu

Yaşar Yıldız, 80 yaşında(2005 yılında), okuması-yazması yok, Burdur-Karamanlı ilçesi doğumlu, 6 çocuklu

Şerife Türel, 88 yaşında (2005 yılında), okuması-yazması yok, Burdur-Karamanlı ilçesi doğumlu, çocuğu yok

Zeliha Korkmaz, 80 yaşında (2005 yılında), okuması-yazması yok, Burdur-Yeşilova-Salda beldesi doğumlu, 11 çocuklu, ebelik yapmış

Fatmana Özdemir, 65 yaşında (2005 yılında), okuryazar, Tefenni-Başpınar köyü doğumlu, 4 çocuklu

Ayşe Arık, 66 yaşında, okuryazar, Tefenni-Başpınar köyü doğumlu, 4 çocuklu

Sevim Özdemir, 1969 doğumlu, ortaokul mezunu, Tefenni-Başpınar köyü doğumlu, 2 çocuklu

Kamile Özdemir, 71 yaşında, okuması yok, Tefenni-Yeşilköy doğumlu, 16 yaşında gelin olarak Başpınar köyüne gelmiş, 7 çocuklu

Ümmü Tıgılı, 80 yaşında, okuması yok, Güvenli Köyü doğumlu, 6 çocuklu

Fehmiye Özen, 1957 doğumlu, ilkokul mezunu, Güvenli köyü doğumlu, 4 çocuklu

Havana Dilek, 56 yaşında, okuması yok, Bucak -Erdişdüğü doğumlu, Kocaalilere yerleşmişler, 5 çocuklu

Arife Tekin, 49 yaşında, okuması yok, Bucak-Çiner doğumlu, Kocaaliler belde olunca Kocaalilere geçti.

Fadime Aktaş, ilkokul mezunu, Yeşilova-Niyazlar Köyü doğumlu, 3 çocuklu

Zühre Doğan, 62 yaşında, ilkokul mezunu, Yeşilova-Niyazlar Köyü doğumlu

Yadigâr Göl, 67 yaşında ilkokul mezunu, Yeşilova-Niyazlar Köyü doğumlu

Bibliyografya:

Kazan, Şevkiye: Burdur'daki Dini ve Manevi Halk İnançları, Mahalli Kelimeler, Atasözleri ve Deyimler. Burdur Araştırmaları. Sayı:1, Yıl:1, Mayıs 2001, ss. 18-22.
Burdur Valiliği Çevre Koruma Vakfı Yayınları

Karamanlı 1986 Yıllığı, Güven Matbaası, 1986 ss. 167

Oğuzhandan Doğan Şehir Bucak. Derleyen: Konu, Hasan İstanbul 2000, Kremna Yayınları ss. 153-154

Tefenni Belediyesi 2005 Telefon Rehberi

BURDUR'UN BAZI YERLERİNDE GELENEKSEL TEDAVİ ve BESLENME UYGULAMALARI

Öznur TANAL*

Bitkiler insan ve hayvan beslenmesi yönünden bütün canlı varlıkların yaşamının kaynağını oluşturlar. Bitkiler olmadığı takdirde hayat biter. Bugün dünyada hiçbir laboratuvar insan ve hayvan beslenmesi için önemli maddeleri eksiksiz üretemez. Bu ancak bitkiye özgü bir olaydır. Otsu bitkiler bir taraftan yiyecek olarak kullanılırken, diğer taraftan baharat olarak yemeklerin tadını düzenlemekte, içecek olarak sindirimi kolaylaştırmakta, iştah açıcı rol oynamakta, diğer taraftan da birçok hastalığın tedavisinde kullanılmaktadır.

Botanik bilimine göre ot: Bir vejetasyon sonunda toprak üstü organları ölen bitkilerdir. Bu bitkiler sonbahar veya ilkbaharda çimlenip gelişir ve tohum vererek toprak üstü organları ölür. Bunlar tek yıllık, iki yıllık veya çok yıllık olabilirler.

İnsanlar doğal olarak yetişen birçok bitkiyi yeni yeni keşfetmeye başlamışlardır. Dolayısıyla, yabani veya yabancı otlardan nasıl yararlanabiliriz? Sorusu akla gelmektedir. Yabancı otların sağlığımız bakımından önemi;

1. Gıda olarak kullanılmaları,
2. Çay olarak kullanılmaları,
3. Baharat olarak kullanılmaları,
4. Hastalık tedavisinde kullanılmaları, olarak özetlenebilir.

Türk kültüründe hayvan yetiştiriciliği bitki yetiştiriciliğinden önde gelir. Tarım yönüyle bakıldığında hayvancılık esastır. Hâlbuki bitkileri iyi tanımadan ne sağlıklı bir beslenme, ne de sağlıklı bir hayvancılık yapılması mümkün değildir.

Bugün Türkiye'nin birçok yerinde hala yabancı otlar beslenme ve hastalık tedavisi amacıyla kullanılmaktadır. 40 - 50 yaşın üzerindeki çocukluk veya gençliklerindeki yedikleri domates veya diğer sebzelerin doğal tatlarını ve kokularını bulamamaktadırlar. Kültür bitkilerinin atası olan yabani bitkilerde ise bu tat ve kokular hala bulunmaktadır. (Otların Beslenmede ve Sağlıktaki Rolü)

Anadolu'da bitkilerle tedavi de çok eski çağlardan beri bilinmektedir. Anadolu'daki değişik uygarlıkların bitkilerle tedaviye ilişkin bilgilerin mevcut olduğu da bilinmektedir. Lokman hekim efsanesinde de bu konuya ait bilgiler mevcuttur. "Lokman Hekim bitkilerin dilinden anlar ve bitkiler ona hangi derde deva olduklarını söylermiş. Ölümsüzlük ilacını bile bulduğu ve bu ilacın nasıl yapıldığını Çukurova'da birbirleriyle konuşan çiçeklerden öğrendiği söylenir. Fakat öğrendiklerini yazdığı kâğıt Ceyhan nehri üzerindeki Misis köprüsünde elinden uçar ve ölüm çare bulunmaz olarak kalır. (TURAN, Fatma Ayten: Türkiye'de Halk İlacı Araştırmaları.)

Manisa ili, eski Anadolu'da Kybele'nin tapın merkeziydi. Ana tanrıçanın sevgilisi Adonis, avda bir yaban domuzu tarafından öldürülmüş, kanları toprağa aktığı gibi gövdesi de eriyip toprak olmuş. Her yıl ilkbaharda topraktan bitkiler ve çiçekler halinde fışkırmış. Bu bitkiler ve çiçeklerde tanrının dölleyici, doğurtucu, çoğaltıcı gücü varmış. Eski Anadolu

* Antalya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Folklor (Halk Kültürü) Araştırmacısı.

halklarınca her yıl ilkbaharda Manisa'da Mesir Bayramı kutlanır, bu otlar ve çiçeklerden yapılan yemekler yenirmiş. Mesir macunu da çeşitli hastalıklara iyi geldiğine inanılan eskiden kırk bir çeşit ottan yapılan bir macundur. (Santur-Santur)

Son yıllarda hastalıkların tedavisinde tıbbi ilaçların yanı sıra hatta daha da çok bitkisel reçetelerin ve geleneksel tedavi yöntemlerinin tercih edildiğini görmekteyiz. Bitkilerin şifa verici ve gücüne inanan, basın, çeşitli iletişim araçları, bu konularda yapılan sayısız araştırma ve kulaktan kulağa bu konular hakkında bilgi edinen insan sayısı her geçen gün artmaktadır. Hangi hastalığa hangi ot veya geleneksel tedavi yöntemi kullanılmalıdır? Hangisi, neye göre doğrudur? Henüz herşey yerli yerine oturmuş değil ancak bu konuda kimsenin karşı çıkamayacağı; bitkilerin doğanın mucizeleri olduğu, sağlıklı iken kullanıldığında hastalıkların oluşumunu engellediği, doğru kullanıldığı takdirde ise modern tıbbın destekçisi olarak harikalar yaratıldığı gerçeğidir.

Zaten bugün "Alternatif Tıp" terimi ile ifade edilen bitkisel tedavinin asıl amacı hastalıkların tedavisinden çok onları yaratan nedenleri ortadan kaldırmaktır. Hastalığa yakalanma durumunda ise hastalıklara göre bitkilerin seçimi ve kullanımı önem kazanmaktadır. Uzmanlar, seçtiğimiz bitkinin doğru dahi olsa yanlış hazırlanması ve uygulanması durumunda başarılı bir sonuç almanın mümkün olmadığını, öyle ki bir bitkinin üç dakika demlenmesi ile beş dakika demlenmesi arasında büyük farklar olduğu ve hastalığın tedavisinde çok önemli rol oynadığını belirtmektedirler. Başarılı sonuca götürecek olan; doğru seçim, doğru hazırlama ve doğru uygulama şeklinde formüle edilmektedir.

Bunun yanı sıra yetişen sebzenin, bitkinin, tahılın ya da meyvenin mineraller, proteinler, vitaminler, diğer etkin ve biyoaktif maddeler, o bitkinin yetiştiği veya yetiştirildiği toprağa, havaya suya, mevsime ve güneşe bağlıdır. Örneğin yaz aylarında yetiştirilen bitkinin yapraklarındaki protein kış aylarında yetişenden çok fazladır.(Saraçoğlu)

Bitkilerle tedavi konusunda bir diğer çarpıcı gerçek de; ülkemizde bulunan bitkilerin tür ve kalite anlamında dünyanın hiçbir yerinde aynı değerde olanını bulmanın mümkün olmadığı ve bunların çoğu da ülkemizde sadece o yöreye ait (endemik) türler olduğudur. Ülkemizde belirlenen 9500 tür bitkinin 3064 bini endemiktir. (Otların Beslenmede ve Sağlıktaki Rolü)

Buna karşın dünya ilaç sanayinde kullanılan birçok bitki köylülere bilinçsiz yöntemlerle toplattırılarak yok pahasına yurt dışına ihraç edilmekte, çok pahalı ilaçlar olarak geri dönmektedir. Birçok bitki türü ehil olmayan ellerce hoyratça toplanırken zarar görmekte veya yok olmaktadır. Birçok bitki türünün koruma altında olduğu Avrupa ülkelerine bakış bu durum bitki örtümüzün geleceğini tehlikeye sokmaktadır. (Saraçoğlu, 6-8 .S)

1994-2000 yılları arasında Tokat, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Ziraat Fakültesi'nce yapılan bir araştırmada Bitki Koruma Bölümü öğrencilerine doğum yerleri olan ilçelerinde yabancı otlardan gıda olarak nasıl yararlanıldığı ve bu yabancı otlardan en az 15 türün belirlemeleri istenmiştir. Öğrenciler sonuçları bitirme semineri olarak vermişlerdir. Sonuçta, 34 familyaya ait 78 tür yabancı ottan 242 yemek, 44 salata, 31 çay, 6 tatlı ve 3 turşu tarifi belirlenmiştir. Araştırma 24 il ve 43 ilçede yapılmıştır. (Otların Beslenmede ve Sağlıktaki Rolü)

Biz de Kültür ve Turizm Bakanlığı, Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü Halk Kültürü Şubesi ve Burdur Valiliği'nce ortak yürütülen bir proje çerçevesinde 16-27 Mayıs 2005 tarihleri arasında Burdur, Burdur'a bağlı ilçe ve köylerde 6 Folklor Araştırmacısının katıldığı

bir araştırma gerçekleştirdik. Bizim konumuz “Bitkilerle Yapılan Geleneksel Tedavi, yani Halk Hekimliği” idi. Derleme çalışmaları sırasında bu konuda kaynak kişi bulamadığımız yerlerde geleneksel beslenme alışkanlıkları konusunda bilgi topladık.

Burdur’da yapılan halk hekimliği uygulamaları genellikle kulaktan dolma ve büyüklerden öğrenme yoluyla öğrenildiği gibi bazı Burdurlular da hemen her hastalığa yerel halk hekimlerinden çok bitkisel reçetelerin yer aldığı kitaplarla çözüm arama yoluna gitmişlerdir. Otların yaygın olarak 21 Hazirandaki “Gündönümü”nden önce ve günün her saatinde toplandığı ve gazete üzerinde kurutulduğu belirtilmiştir.

Recep SERTTAŞ (Sümbül Dayı)

Bu çalışma sırasında karşılaştığımız halk hekimlerinin otları tanıma ve toplama bakımından en bilinçlilerinden biri Hasanpaşa Beldesi’nde yaşayan **Recep SERTTAŞ**’tı. Halk arasında birçok hastalığa iyi gelen otları bildiğine inanılan bu kişinin yolculuğu önceleri çoban olup koyunların yediği otları merak etme ile başlamış, daha sonraları araştırma ve deneyimlerle hangi hastalığa hangi otun iyi geldiği bulunmaya çalışarak sürmüştü. Bu işi öyle severek yapmış ki bitkilere sevdasından dolayı halk ona “**Sümbül Dayı**” adını vermiş. Sümbül Dayı halk ilacı olarak kullanılan otları Tefenni’de 2500 rakımlı Hasanpaşa Yaylası’ndan toplamaktadır. Kendisi otları kitaplardan araştırdıktan sonra birebir denemeden, yararından emin olmadan tavsiye etmediğini söylemekte. Yararından emin olduğu otların bilinen ve bilimsel adları yerine “Mayasıl Otu, Prostat otu, vb.” olarak anlatıyor.

Mayasıl Otu

Araştırma mevsiminde yetişen ve olanaklarımız ölçüsünde ulaşabildiğimiz bitkileri fotoğrafladık.

DOĞADA KENDİLİĞİNDEN YETİŞEN VE BESLENMEDE KULLANILAN BİTKİ TÜRLERİ VE KULLANIMLARI:

Otlarla pişirilen yemeklere yöre genelinde “Ot Aşı” denir. Genel olarak yağ, soğan, salça, yıkanıp doğranmış ot veya ot karışımı, bulgur, sarımsak, tuz ve karabiber karışımının pişirilmesiyle yapılır. Bu otların bahar ayında yenilmesi gerektiğini bildiklerini, ancak yararından çok karın doyurmak amacıyla yediklerini ifade etmektedirler. Yörede bu aşta kullanılan ve yenen ot türleri:

Toklubaşı

Circimek – Circimik Otu

Toklubaşı, Arapotu, Circimek - Circimik Otu (Ecibici, çobançantası - salatası ve pişirilerek yemeği yapılır, ekşiye batırılarak çiğ olarak da yenir), Turpatan (Yabani roka, hardal), Ebegümeci, taş diplerinde yetişen Dağ Pancarı, Eşek Helvası ya da bazı yerlerde Karakavuk (Güneyik) denen karahindiba, Kuzukulağı (labada), Çövenotu, Ispanak, Boydan Ispanak, Arapsacı, Işılak, Çörtük (Tarhana yapımında kullanılır, tazesı kurutulup baharat olarak yemeklerde kullanılır- Tefenni-Başpınar Köyü) Karaot, Düğmelik, Teke Sakalı (Yemlik), Gavşek, Söğüt Yaprağı Otu, Çadır Otu, Gelincik, Karamuk (yapraklarından bulgur ile “Karamuk Aşı” yapılır, üzümleri de yenir.) Şalba-Şalaba (Labada) ile yapılan yemeğe “Gıcır Aşı” denir - Hasanpaşa.), Sirken, Katırtırnağı, Delice Bakla, Kuş Dili, Urgancık (Bağırgan), Gazzyak (Kazayağı), Dölek Otu (dereotu), Kiriş (Çatak Köyü’nde böreği ve kırış, yağ, salça, tuz, sarımsak ile pişirilerek yemeği yapılarak yoğurtla yenir. Aynı tarif süt katılarak da pişirilir.), Kerzime (Tere), Kuşdili, Yumurta otu, Kedi (.iki, Tespih Otu (çiçeklerinden reçel yapılır), Panguduz (keten tohumu), Katır Tırnağı (yemeği ve böreği olur). “Yağlı diken” denen Şevket-i Bostan (yağ, soğan, salça, bulgur ve sarımsaktan oluşan klasik reçete ile pişirilip yemek olarak tüketilir.)

Karakavuk (Sütleşen)

Gavşek

Taze asma filizlerinin çiğ olarak yenmesi de çok yaygındır. Yarpuz, haşlanmış yumurta ve patates, kırmızı toz biber, tuz, zeytinyağı ve erik ekşisi ile salata yapılarak yenir. (Hasanpaşa) Taze soğanın erkeği denen göbeğinden “Göbekaşı” yapılır. Acımık(Acı marul) ve Ekşimek salata olarak yenir. Kürt üzümü (üzümü ve tohumları yenir.(Tefenni)

Acımık(Acı marul)

Çay olarak içilenler:

- Cavır Küfuru (kükürdü),
- Dağçayı,
- Siğilotu,
- Karaot,
- Bubeşçi (deli papatya),
- Alıç,
- Acı Kekik,
- Elduran (Bir cins adaçayı)
- Gür (Kuşburnu, Yabangülü)
- Kekre Çiçeği

Cavır Küfuru (kükürdü)

Elduran (Adaçayı Türtü)

Acı Kekik

Aliç

Yiyeceklerin yapımında kullanılan bitkiler:

- "İt gülü" denen kuşburnu ,(kaynatılıp ekşi suyu ve tanesi turşulara konur.)
- Çöven otu (tıbbi sabun çiçeği,) helvanın mayası,
- Çörtük Otu (Zülfa Otu) tarhana çorbası için hazırlanan ve "boyalı su" denen, dereotu, nane, fesleğen, soğan, ayva yaprağı ve boy karışımına eklenir).

BAZI BESİNLERİN YAPILIŞI:

Ala çorba Yapımı:

Fasülye, nohut ve mercimek haşlanıp bu sulu karışıma helik denen ve bulgur elendikten sonra üstte kalan irileri ve tuz eklenerek kaynatmaya devam edilir. Helik de yumuşayınca üstüne kızgın biberli yağ dökülüp yenir.

Un Çorbası:

Tereyağı eritilir. Üstüne su konup kaynatılır. Üstüne acı biber atılır. Bir elle un dökülüp bir elle karıştırılır. Tuz eklenir. Kaynadıktan sonra üstüne erik ekşisi dökülüp servis yapılır.

Köfte:

Buğday değirmene götürülüp bulgurdan ince, köftelik öğütülür. Buna halk arasında "Göce" denir. Bir kaptan yağ, ince kıyılmış soğan, domates salçası ve kırmızı biber, kavrulur. Bu karışıma göce eklenip yoğurulur. Bu karışımdan iki fındık büyüklüğünde parçalar alınır, yuvarlanıp unun içine atılır. Un elenip küçük köfteler ayrı bir tencerede kaynayan suya sürekli karıştırılarak eklenip kaynatılır. Üstüne tuz ve eritilmiş sadeyağı dökülüp yenir.

Doğal beslenmenin en önemli unsurlarından biri, çok sayıda zehirli türü de olduğu halde halk mutfağımızın neredeyse vazgeçilmezlerinden olan mantarlardır. Yuvarlak ve taş gibi sert bir mantar türü olan ve has mantarı denen türün zehirli olduğuna, yayla mantarı denen içi pembemsi renkte olan ve kültür mantarına benzeyen türün ise zehirsiz olduğuna inanılır ve onlar toplanır. (Tefenni – Hasanpaşa)

Yörede limon ve nar olmadığı için beslenmedeki yerini erik ekşisi almıştır. Erik büyük bir tencereye veya kazana konup üstüne yarım ölçü su konarak kaynatılır. Erikler tam patlayıp posası suya fazla karışmadan elek veya ilistir ile sudan alınır. Sonra bu su pekmez kıvamına gelene kadar kaynatılır. Soğuyunca şişelere konup serin yerde saklanır. Çorba, dolma, balık ve yeşilliklerde kullanılır.

Bazı bitkiler hem halk hekimliğinde hem de beslenmede kullanılmaktadır.

- Çörtük, fesleğen ve dök otu (dereotu) turşu yapımında kullanılmaktadır. (Hasanpaşa)
- Kuşburnundan sirke yapıp turşularda kullanılmaktadır. (Tefenni - Başpınar Köyü)
- Sızgılı otu ve maya kekiği peynir yapımında kullanılır. (Tefenni – Hasanpaşa)

Doğal beslenmenin en önemli unsurlarından biri, çok sayıda zehirli türü de olduğu halde halk mutfağımızın neredeyse vazgeçilmezlerinden olan mantarlardır. Yuvarlak ve taş gibi sert bir mantar türü olan ve has mantarı denen türün zehirli olduğuna, yayla mantarı denen içi pembemsi renkte olan ve kültür mantarına benzeyen türün ise zehirsiz olduğuna inanılır ve onlar toplanır. (Tefenni – Hasanpaşa)

Üretim ve satış amaçlı yetiştirilen bitkiler:

Buğday, nohut, arpa, pancar, anason, cumur (rezene), mısır, vb. yayla ikliminde yetişen bitkiler tarımsal amaçlı ekilmektedir.

Doğada kendiliğinden yetişen ve halk hekimliğinde kullanılan bitki türleri ve kullanımları:

Hastalıklara göre yapılan uygulamalar şöyle sıralanabilir:

YARALAR, AĞRI ve SIZILAR İÇİN:

- Acımık (Cephalaria syriaca), Ölmez Otu (Xeranthemum), Çöven otu (Saponaria officinalis, tıbbi sabun çiçeği, köpürge), Dövenotu vücuttaki yaralara ve ağrılara karşı yakı olarak kullanılır (Tefenni-Başpınar Köyü). Bu, yörede en sık rastlanan uygulamalardan biridir. Özellikle bacak bölgesindeki romatizmal ağrılara karşı bu otun tazesini dövülerek ceviz kabuğuna doldurulup deriye yapıştırılır. 15 dakika sonra kızarır, 2-3 saat kalırsa şişer, su toplanır, bu su diken ile sızdırılıp üstüne lahana yaprağı veya sinirotu sarılır. Eğer ertesi sabaha dek kalırsa deride onarılmaz yaralar açar, deriyi ve eti tahrip eder. Bunu kendilerinde deneyip inanılmaz acılar yaşamış insanlar anlatmışlardır.

- Yaralar ve romatizma ağrıları için ayrıca dışarıdan bulgur, tarhana lapası sarılır. Bunun için tarhana veya bulgur hastanın dayanabileceği sıcaklıkta sısak su ile bulamaç yapılarak ağırlı bölgeye uygulanır. Ağrı - sızılarda, burkulmalarda ise “Yıkındırık” denilen,

hayvanın her yerinde bulunabilen, etin yenmeyen sinir kısımları dövülüp tuzlanarak ağrıyan yerde yakı olarak kullanılır. (Karamanlı)

- Vücutta isilik gibi küçük iltihaplı ve kaşıntılı yaralara “Sığır Kuyruğu” (Verbena officinalis) banyosu yapılır. Aynı ot omuz, bel, diz ağrıları için de kullanılır. Bunun için gerçek zeytinyağı ile ağırlı bölgeye masaj yapılır. Sığırdili otu doğranıp içine biraz bulgur, biraz da gerçek zeytinyağı eklenerek masaj yapılan yere akşamdan sarılır, sabaha dek bekletilir. (Hasanpaşa)

Sığır Kuyruğu

- Dağçayı suyu ile yaralara pansuman yapılır (Tefenni'nin Eşeler Yaylasında yetişir. Ağız yaraları için de bitki çiğnenir.)

- Bacaklarda romatizma ağrıları için döven otu ezilip ceviz kabuğuna doldurularak ağırlı bölgeye yapıştırılıp sarılır.15 dakika durursa kızarır, gece yapıp ertesi güne kadar kalırsa şişer, su toplar, bu su diken ile sızdırılır. Üstüne sinirotu ya da lahana yaprağı yapıştırılarak sarılır. (Bu uygulama çok yaygındır ve çoğu vücutta ağır tahribata yol açtığı için sonuç tam bir facia olmuştur. Bu konuya araştırmamızda çok sık rastladık.

- Siğil otu (Sinirotu) kaynatılıp suyu ile ayak banyosu yapılırsa ayaklarda yorgunluğa bağlı ağrıyı alır. (Tefenni - Hasanpaşa)

- Kuru soğan ya zeytinyağı içinde kavrulup soğutularak veya çiğ olarak dövülerek yaraya vurulursa iyi eder. (Salda Kasabası)

- Boyun ağrıları için ağırlı bölgeye az miktarda kekikyağı sürülür. (Karamanlı)

- Serkile otunun kökü yakılarak külleri açık yaralara sürülür. (Karamanlı)

- Karın ağrısı için bir tutam kekik, közlenip dövülmüş bir baş soğan, 1 yemek kaşığı siyah çam katranı (sarısı da olabilir ama siyah muteberdir.) karıştırılarak doğrudan göbeğin üzerindeki deriye uygulanır. Geceden sabaha kadar bekletilir. (Çatak Köyü)

- Kulak ağrısı için kulağa anne sütü damlatılır. (Çatak Köyü)

- Göbekte dayanılmaz ağrı (eş çıkması) olduğunda sabun bıçakla kazınır. Hafif sıcak su ile macun yapıp göbeğe vurulursa göbeğin suyunu çeker. (Çatak Köyü)

- Karın ağrısı ve gaz için taze ebeğümeci dövülüp içine bir tutam arpa unu katılarak karna yakı gibi vurulursa karnı yumuşatır, gazı alır. (Çatak Köyü)

- Kol veya bacakta berelenme olursa kuru tarhana içine biraz su katılarak macun kıvamına getirilir ve hafif ısıtılır. İçine dövülmüş taş kekiği eklenip bir bez üstüne sürülerek bereli bölgeye sarılır. Aynı rahatsızlık için sığır tersi (dışkısı) ısıtılıp, yine bir bez üzerine sıvanıp yaralı bölgeye doğrudan sarılır. (Çatak Köyü)

- Bacaklardaki sızılar için akşamdan ısırgan otu dövölüp buna bir tutam arpa unu ilave edilir, biraz da su serpilerek sızlayan yere vurulur. Sabaha kadar bekletilir. (Çatak Köyü)
- Romatizma için Taş Kekiği çayı içilir. (Bucak-Kocaaliler Beldesi)

Taş Kekiği

- Hayıt tohumlarının ağızda çiğnenip yutulması ve yemeklerde kimyon kullanılması karın ağrılarını giderir. (Bucak-Kocaaliler Beldesi)
- Sütleğen, incir yaprağı ile Çalba da Yaraotu ile dövölüp sızılı bölgeye yakı olarak vurulursa önce yara yapar, sonra sızıyı alır. (Bucak-Kocaaliler Beldesi)
- Şalba otu çayı sıcak olarak içilirse karın ağrısına iyi gelir. (Çeltikçi-Güvenli Köyü)
- Karın ağrısı için çam katranı ve ardıc giliği (çekirdeği) ezilir ve bu karışım Ayvadana (Civanperçemi) otu ile kaynatılarak geceden karna yakı yapılır. Bunlar baharda kurutularak kışın da kullanılabilir. (Çeltikçi-Güvenli Köyü)
- Boğaz ağrısı için elma kaynatılıp posası ılık olarak boğaza sarılır. (Çeltikçi-Güvenli Köyü)
- Sarı pıtrak otu romatizma, bacak ağrıları için dövölüp gazoz kapağının içine doldurularak diz kapağının altına sarılır. 1-2 dakika sonra çıkarılır. Bu sırada deri kabarır, su birikir. O su akıtılınca sızının da geçeceğine inanılır. (Çeltikçi-Güvenli Köyü)

Demir Pıtrağı

- Demir Pıtrağı iltihap olan yere lapa olarak vurulursa yarayı kurutur. (Tefenni)
- Burkulmalar için pamukluk denen maki türünün yaprağı dövülerek sarılır. (Tefenni)
- Meşe Mazusu denen, meşelerdeki kahverengi kozalak gibi maddenin kabuğu alınıp içinden çıkan toz açık yaraya sürülürse kapatır. (Tefenni)
- Bertikotu çayı kırık nedeniyle oluşan şişlikler için arpa unu ile karıştırılıp ısıtılır ve yakı yapılırsa şişliği indirir. (Tefenni)

MİDE RAHATSIZLIKLARI ve ÜLSER İÇİN:

- Adaçayı içilir, derideki yaralar için de suyu ile yaraya pansuman yapılır (Karamanlı)
- Küçük bir cam şişenin aldığı kadar sızma zeytinyağının içerisine şişeye sığıdığı kadar kantaron otu konulup 20 gün güneşte bekletilerek ilaç yapılmaktadır. Aç karına birer kaşık içmek suretiyle kullanılmaktadır. (Karamanlı)
- Altın Otu bitkisinin çiçekleri çay olarak içilir. (Hasanpaşa)
- Kındıra Otu'nun (kemer otu – semer otu) kökü çay gibi içilir.
- Karamanlı'nın üst kuzey tarafındaki "Menekşe Sivrisi" mevkiinden toplanan "Acı kekik" çay olarak içilir.
- Geven kekiklerinin özünü yiyen arıların yaptığı bal yedirilir. (Karamanlı)
- Sumak suyu akşamdan soğuk su içine konup sabaha kadar bekletilir ve süzülüp içilirse ülser ve başka içsel yaralara iyi gelir. (Bucak-Kocaaliler Beldesi)
- Isırgan otu vücuttaki yaraları iyileştirir, kanı temizler. (Bucak-Kocaaliler Beldesi)
- Papatya çayı içilir. (Bucak-Kocaaliler Beldesi)
- Günlük sakızı çiğnenir. Bu aynı zamanda baş ağrısı için de kullanılır. (Kocaaliler Beldesi)
- İnsanın bedeninde ve midesinde şişkinlik olursa kuşkonmaz çayı içirilir. (Bucak-Kocaaliler Beldesi)
- Mide üşütmeleri(soğuklama) için zambak kökü kaynatılıp içilir. (Çeltikçi-Güvenli Köyü)
- Sorkuç denen çam ağacının sakızı bal ile karıştırılarak yutulur. (Çeltikçi-Güvenli Köyü)

ÖKSÜRÜK İÇİN KULLANILANLAR VE NEFES AÇICI OLARAK KULLANILANLAR:

- Siğil otu (Kırlangıç otu) çay gibi içilirse nefes açar.(Hasanpaşa Beldesi)
- Kavak ve söğüt ağacı üzerinden toplanan ökseotu gölgede kurutulur (Toplanırken ökseotunun beyaz üzüm şeklindeki parçaları alınmaz). Akşamdan su içine konur, sabah süzülüp suyu içilir. Bu şekilde nefes açmak ve ağrı kesmek amacıyla kullanılır.
- Öksürük için Altın Otu bitkisinin çiçekleri çay olarak içilir. (Karamanlı)
- Ökseotu'nun beyaz üzümleri değil, kavak ne söğüt ağacı başında yetişen türlerinin meyvesi toplanıp kurutulur. Nefes açmak ve ağrı dindirmek amacıyla akşamdan suya ısıtarak sabah süzülüp içilir. (Hasanpaşa)
- Kestane ağacı yaprağı çay gibi demlenerek içilir. (Salda)
- Zencefil çayı içilir. (Bucak-Kocaaliler Beldesi)
- Ayva yaprağı çayı içilir. (Çeltikçi-Güvenli Köyü)
- Afyon'un kozalağı kaynatılıp suyu çay gibi içilir. (Çeltikçi-Güvenli Köyü)
- Pekmez içilip arkasından su içilmez. (Çeltikçi-Güvenli Köyü)
- Mubecce (papatya) kaynatılıp içilir. (Çeltikçi-Güvenli Köyü)

İDRAR GEVŞEMESİ (PROSTAT) İÇİN:

- Dalağan (ısırgan) çay olarak içilir. (Çeltikçi-Güvenli Köyü)

İDRAR YOLLARI RAHATSIZLIKLARI İÇİN:

- Isırgan ve ayırık kökü kaynatılıp içilir. (Çeltikçi-Güvenli Köyü)

SİNÜZİT İÇİN:

- Köpek Hıyarı (Eşek hıyarı) meyvesinin indeki su burna çekilirse sinüziti akıtır. (Tefenni)

ASTİM İÇİN:

- Sarı Kantaron çayı 7-8 gün, sabah aç karnına günde 3-4 kez içilir. (Karamanlı)
- Davşan peri otu çayı nefes darlığı için kullanılır.(Karamanlı)
- Nane astım ve öksürük için çay olarak içilir. (Bucak-Kocaaliler Beldesi)

SOĞUKALGINLIĞI ve NEZLE İÇİN:

- Çörekotu bir tavada kavrulur. Bir dastara çıkılıp burna çekilir. Ayrıca çay olarak içilir. (Çatak Köyü)
- Palanduz otunun evini (tohumları) ezilip süt ile kaynatılır, bağra ve sırta sarılır. (Çeltikçi-Güvenli Köyü)
- Ayvadana (Civanperçemi), soğan (kuru da taza de olabilir), şalba incecik doğranır. Üstüne zeytinyağı, arpa unu, katran ve sirke eklenerek hafif ısıtılır. Bu yakı göbeğe konulursa soğuk algınlığını giderir. (Çeltikçi-Güvenli Köyü)

SARILIK İÇİN:

- Üst dudağın altındaki dudakla diş etini bağlayan perdedeki düğme kesilip alınır. Ayrıca alın bölgesinde iki kaşın arası hafif hafif kesilerek limon basılır. Ama bu işlemi sadece sarılık ocağı olan kişi yapabilir.(Çatak Köyü)
- Zerde çayı içilir. (Bucak-Kocaaliler Beldesi)

TANSİYON İÇİN:

- Karamanlı'nın kuzeyinde 1075-1190 rakımlı "Sivri Tepe" den toplanan Eşek kekiği suyu veya çayının düşük tansiyonlu insanlara iyi geldiği, tansiyonu düzenlediği, ancak yüksek tansiyonları daha da yükselttiği için onlara zarar verebileceği, sinirli olabilecekleri belirtilmiştir. (Karamanlı)
- Oğlan otu çayı tansiyonu düşürür ve zayıflatır. (Bucak-Kocaaliler Beldesi)

KANSER İÇİN:

- Serkile otu çayı kullanılmaktadır. Ayrıca İsmail Okan adlı kaynak kişi bu otun suyunun 20-25 yaşını geçmemiş kişilerin saçına sürmeleri halinde saç rengini değiştirdiğini, sarı ise siyah, siyah ise sarıya dönüştüğünü, kendisinin de bu yöntemi kullandığını belirtmiştir. (Karamanlı)
- Karamık kökündeki sarı kısımlar Ekim ayında kazılıp su ve kuşburnu ile 45 dakika kaynatılır. Sabahları aç karnına 1 su bardağı içilir. (Karamanlı)
- Çamın yeni filizleri kaynatılıp içilir. (Tefenni)

SITMA İÇİN:

- Söğüt ağacını gelişmemiş üzüm şeklinde, sülüğü andıran pürçüğü sıtmaya karşı çiğ olarak yenmektedir.

İSHAL İÇİN:

- Ayva yaprağı haşlanarak suyu içilir.
- Sınameki otu çay olarak içilir. (Bucak-Kocaaliler Beldesi)

BASUR (HEMOROİT) İÇİN:

- Şeytanelması tohumlarının 3-5 gün yutulması halinde basur (mayasıl – hemoroit) rahatsızlığına iyi geldiği, hafif sarhoşluk veren bu uygulama sırasında baharat ve mayalı içeceklerden kaçınılması gerektiği belirtildi (Karamanlı)
- Sığırkuyruğu çayı içilmektedir. (Karamanlı)
- Karamık kökündeki sarı kısımlar Ekim ayında kazılıp su ile 45 dakika kaynatılır. 8 gün boyunca sabahları aç karnına 1 su bardağı içilir. Bu sırada acı yenmemeli ve alkol alınmamalıdır. Bir başka tarife göre bu karışıma kaynatılırken kuşburnu da eklenebilir. (Karamanlı)
- ½ kg. burçak bez kese içinde suda kaynatılarak kese sıkılır. Bu su bir hafta boyunca aç karnına içilir. (Karamanlı)
- Halk arasında Arap Otu ya da Arap Taşağı denen otun kökleri haşlanıp suyu içilir. (Başpınar Köyü)

Arap Otu ya da Arap Taşağı

İDRARYOLU İLTİHABI (SİSTİT) İÇİN:

- Bu rahatsızlığa yörede “sidik zoru” denir ve bunun için kara pıtrak suyu kaynatılıp içilir. (Çatak Köyü)

KOLESTEROL İÇİN:

- Kiraz sapları kaynatılıp suyu içilir. (Salda Kasabası)

SİNİR RAHATSIZLIKLARI VE RUHSAL BUNALIM İÇİN:

- Alıç (Juniperus communis) marmeladı kullanılmaktadır. (Hasanpaşa)
- Sığırkuyruğu çayı içilmektedir. (Karamanlı)

İÇ ORGANLARDAKİ RAHATSIZLIKLAR İÇİN:

- Yılandili Otu’nun beyin ve kalp damarlarını açtığına inanılmakta ve bu yönde tedavi amaçlı çay olarak içilmektedir. (Hasanpaşa)
- Oğulotu çayı kalp yetersizliği olanlara ve strese karşı içilir.(Bucak–Kocaaliler Beldesi)
- Ardıç tohumu çayı kanı inceltir. (Tefenni)
-

ŞEKER HASTALIĞI İÇİN:

- Alkole bağlı şeker hastalığında Sarı kantaron, rezene ve sığırkuyruğu çayı içilir. (Karamanlı)

- Haşhaş yenir. (Karamanlı)
- Aş kekiği çayı içilir (Bucak–Kocaaliler Beldesi)
- Acı badem yutulur (Bir seferde en fazla 3 tane olmak üzere hastalığın belirtileri nüksettikçe yapılabilir. (Bucak–Kocaaliler Beldesi)
- Oğlan otu çayı içilir. (Bucak–Kocaaliler Beldesi)
- Zeytin dalı kaynatılıp içilir. Mayhoş elma yemek de şekeri düşürür. (Çeltikçi–Güvenli Köyü)
- Çam ve ardıç ağaçlarında çıkan purç, ökseotu ya da mantar denen ve mercimek büyüklüğünde domates gibi meyvesi olan çiçekli bitkinin yaprağı kaynatılıp içilir. Tohumları kesinlikle içilmez. (Tefenni)

KALP HASTALIĞI İÇİN:

- Domuz pıtrağının güz aylarında çıkan tohumları yutulur. (Karamanlı)

BEL FITİĞİ VE BEL RAHATSIZLIKLARI İÇİN:

- 6-7 kg. cin biberin çekirdekleri ayıklanarak eti bir kaba konur. Üzerini kapayacak kadar ispirto içinde bir hafta bekletilip süzülür. Elde edilen solüsyon 3 gün boyunca bele sürülür. (Karamanlı)

BÖBREK RAHATSIZLIKLARI VE TAŞ İÇİN:

Sumak Otu

- Sumak Otu çayı 8 gün, sabah aç karnına günde 2-3 kez içilmektedir. (Karamanlı)
- Dalgan (Isırgan) suyu içilir. (Salda Kasabası)
- Dişotu çayı böbrek hastalıklarına ve üreye iyi gelir. (Bucak–Kocaaliler Beldesi)
- Kökboya bitkisinin çayı böbrek taşlarını düşürür. (Bucak–Kocaaliler Beldesi)

Kökboya

- Ayrık otu kökü kaynatılıp suyu içilirse taşları düşürür.
- Demir pıtrak, sarı ve kara pıtrak kaynatılıp içilir. Demir pıtrağın ayrıca kalp damarlarını genişletip kanı sulandırdığına inanılıyor. (Çeltikçi-Güvenli Köyü)

İSHAL İÇİN:

- Ergen (kızılçık) yenir. (Çeltikçi-Güvenli Köyü)

ÇOCUK DÜŞÜRMEK İÇİN:

- Yılan mısırı otunun suyu içirilir. (Bu nedenle bir kadının öldüğü belirtilmiştir. (Hasanpaşa)
- Haşhaş sütü çok alınırsa çocuk düşürür. (Bucak-Kocaaliler Beldesi)
- Ebegümeci çayı içilir.(Çeltikçi-Güvenli Köyü)

AĞIZ KOKULARI İÇİN:

- Karanfil dikeninin göbeğinden çıkan hoş kokulu filiz çiğnenir.(Hasanpaşa)

CİLT PROBLEMLERİ İÇİN:

- Menekşe çiçeği çayı içilir. (Bucak-Kocaaliler Beldesi)

CİNSEL GÜCÜ ARTTIRMAK İÇİN:

- Çadır(çakşır) otu çayı içilir. (Bucak-Kocaaliler Beldesi)

İŞTAH AÇMAK İÇİN:

- Zeytin yemek ve defne çayı içmek iştah açar. (Bucak-Kocaaliler Beldesi)

UYKU BOZUKLUKLARI İÇİN:

- Ayva yaprağı uyku verir. (Bucak-Kocaaliler Beldesi)
- Haşhaş sütü az alınırsa rahatlatır, uyku verir. (Bucak-Kocaaliler Beldesi)

AKREP ve BÖCEK SOKMALARI İÇİN:

- Ağız yoluyla biraz defne yağı alınırsa vücuda dağılan zehiri sadece akrebin soktuğu yere toplar, vücuda yayılmasını engeller. (Bucak-Kocaaliler Beldesi)
- Su değmedik bal yalamak da zehiri akrebin soktuğu bölgeye toplar. (Bucak-Kocaaliler Beldesi)

KANSER İÇİN:

- Isırgan (dalağan) ile yapılmış herşey yenilip içilir. (Bucak-Kocaaliler Beldesi)

KABIZLIK İÇİN:

- Isırgan otu çayı içilir.

DİĞER UYGULAMALAR:

Yörede yapılan halk hekimliği uygulamalarına "Gocagarı ırısfası (ısırvası)" adı verilmektedir. Bu amaçla yapılan uygulamalardan bazıları şunlardır:

- Strese bağlı saç dökülmesi "Saçkıran" için haşhaş yağı, katran (sarı katran makbuldür ama kara katran da kullanılır), kükürt karışımı kullanılır. Bunun için bir çay bardağı katran, onun yarısı kadar haşhaş yağı, bir tutam kükürt karıştırılarak karıştırma karıştırma kaynatılır.

Dökülen yer arap sabunu ile yıkanıp akşamdan o bölgeye karışından sürülür, sabah yıkanır. Bu uygulamaya 10 -15 gün devam edilir. (Karamanlı)

- Sıtma için Tefenni'nin Hasanpaşa Beldesi'nin dışındaki, "Sıtma Pınarı"nın suyu içilir.
- Yanık için sönmemiş kirecin 7. suyu saf zeytinyağı ile karıştırılıp yanık deriye horoz tüyü ile sürülür. Bu şekilde yaranın çabuk iyileştiği, iz de kalmadığına inanılır.
- Balta ve bıçak kesikleri için balık bitkisinin kırmızı kökü zeytinyağında kaynatılarak merhem yapılır ve yaraya sürülür. (Salda)
- Hıdırellez gecesi sabaha karşı süt pişirilip çiğ düşünce toplanan "çayır otu" sütün içine atılırsa yoğurt olacağına inanılmaktadır. Ayrıca ezilmiş kuru incir de sıcak süte atılıp bekletilirse süt yoğurtumsu bir hale gelir. Bu karışımla yeniden süt mayalanırsa tam yoğurt olacağı anlatılmıştır.
- Hayvan postlarındaki tüyleri yok etmek için sumak suyuna veya köpek dışkısına yatırılıp yolunur. (Bucak-Kocaaliler Beldesi)
- İneklerin tırnaklarının arası yara olur, ağzı köpürürse buna "Tabak Hastalığı" denir ve bunda hayvana şalba (adaçayı türü-çalba) suyu içirilip, tırnakları ve ağzı bu su ile yıkanır. (Çeltikçi-Güvenli Köyü)
- Geven bitkisinin kökü bıçakla çizilip sakızı akıtılır. Buna "Püsük" denir. Çiğnenmez ama yenir, ayrıca tutkallarda kullanılır.
- Defne bitkisinin meyveleri öğütülüp hayvanları yedirilerek bağırsak kurtları dökülür. (Bucak-Kocaaliler Beldesi)
- Güvelere karşı eşyaların ve giysilerin arasına, sandıklara taş kekiği konur. (Çeltikçi-Güvenli Köyü)
- Siğil için çam ağaçlarının ucu (dallarının filizi) cumartesi günü burkulursa siğilin geçeceğine inanılır. (Çeltikçi-Güvenli Köyü)
- Ayvadana (Civanperçemi) olan yere yılan ve fare gelmeyeceğine inanılır. (Çeltikçi-Güvenli Köyü)

SONUÇ:

Bitkilerle tedavinin amacına ulaşabilmesi için başta da belirttiğimiz gibi hastalıklar ve bitkiler arasında doğru paralellik, doğru seçim gibi unsurların yanı sıra doğru kullanma, doğru hazırlama ve doğru demleme ve uygulama zorunludur. Bu açıdan bakıldığında araştırma yöremizde bu bilgilerin yetersiz olduğu, bu işle uğraşan kişilerin bu konuda doğru ve bilimsel gerçeklerden uzak, genellikle kulaktan kulağa ve deneme-yanılma yöntemiyle elde edilen bilgi sahibi oldukları görülmektedir ve kaynak kişilerden edinilen bilgilerden, yapılan uygulamaların bazı olumsuz sonuçlar doğurduğu anlaşılmaktadır. Bu nedenle bitkilerle tedaviden olumlu sonuç almak için halkımızın bilinçlendirilmesi gereği ortadadır. Ülkemizdeki bitkilerin bir listesi çıkarılarak doğaya ilgi duyan herkese öğretilmelidir. Bu konuda özellikle sık sık televizyon programları düzenlenmelidir. Konunun uzmanlarınca ülkemizin sadece bir zenginliği olan bu bitkiler tanıtılmalı ve önemi vurgulanmalıdır. Özellikle üniversitelerde bu bitkilere yönelik yayınlar teşvik edilmelidir. Bu çalışmalar hem sahip olduğumuz bitki örtüsü zenginliğini tanımamız, hem yanlış uygulamalardan doğacak tatsız olayların yaşanmasını engellemek, hem de bilimsel uygulamaların yaygınlaşmasıyla daha bilinçli ve sağlıklı bir neslin yetişmesi bakımından çok büyük önem taşımaktadır.

Kaynak Kişiler:

- Recep SERTTAŞ – Tefenni Hasanpaşa Beldesi doğumlu, 74 yaşında, bitki uzmanı.
- Ziynet BALAR. Karamanlı doğumlu. 65 yaşında, 4 çocuklu, Ev hanımı.
- Baki ASLAN. 45 yaşında. İşçi. Evli, 3 çocuklu.

- Halil ÖZTAŞ. Karamanlı doğumlu, 45 yaşında, İşçi emeklisi.
- İsmail OKAN. Karamanlı doğumlu, 65 yaşında. Evli 5 çocuklu, Bağkur emeklisi.
- Salih EREN Karamanlı İlçe Milli Eğitim Müdürü.
- Durmuş ŞENEL. Çatak Köyü eski muhtarı, 77 yaşında, Evli, 2 çocuklu, çiftçi
- Zeliha KORKMAZ. Yeşilova-Salda doğumlu, 80 yaşında evli, ev hanımı.
- Durmuş ÖLMEZ. Kocaaliler Köyü doğumlu. 79 yaşında, Evli, 8 çocuklu. Çiftçi-bakkal.
- Durmuş SANCI. Çeltikçi-Güvenli Köyü'nden, 66 yaşında Evli, 2 çocuklu, çiftçi.
- Abdurrahman SANCI. Çeltikçi-Güvenli Köyü'nden, 73 yaşında Evli, 3 çocuklu, çiftçi.
- Musa ÇOBAN Tefenni doğumlu, 76 yaşında Evli, 5 çocuklu, çoban, çiftçi.
- Arif ŞİMŞEK Tefenni-Başpınar doğumlu, 57 yaşında Evli, 3 çocuklu, emekli memur

KAYNAKLAR:

- Otların Beslenmede ve Sağlıktaki Rolü, Prof. Dr. Zeki Özer (Emekli Öğretim Üyesi) Öğr. Gör. Emine Arzu Elibüyük GOP. Üniv. Tokat Meslek Yüksek Okulu) Yrd. Doç. Dr. Hüseyin Önen (GOP. Üniv. Zir. Fak. Bitki Koruma Bölümü) Araş. Gör. Dr. Oğuz Tekelioğlu (GOP. Üniv. Zir. Fak. Makine Bölümü) İnternet Yayını.
- TURAN, Fatma Ayten: Türkiye'de Halk İlacı Araştırmaları. Yücel Ofset, Ankara 2000,
- Anadolu İnançlarının Halk Hekimliğine Etkileri - Alparslan SANTUR- Meltem SANTUR Folklor Araştırmacıları Vakfı İnternet Sitesi
- Bitkilerdeki Sağlık Mucizesi; Prof. Dr. İ.Adnan SARAÇOĞLU Antalya 2005 Sadrigrafik Matbaacılık.

BURDUR İLİ HALK EDEBİYATINDAN ÖRNEKLER

İzzet KOCADAĞ*

BİLMECELER

Bilmeceler, çeşitli varlık ya da kavramların diğer nesnelere benzeyen yönlerini hatırlatarak çağrışım kuran, eğlenceyle birlikte cevaplayacak kişilerin zekâsını tetikleyen, çoğunlukla kendi arasında کافی yeli kısa metinlerdir.

Kitle iletişim araçlarının henüz yaygın olmadığı dönemlerde Anadolu'nun birçok yöresinde olduğu gibi, Burdur'da da her yaş kuşağındaki insanlar arasında eğlence amaçlı bilmece sorma geleneği yaygın iken; günümüzde bu geleneğin neredeyse tamamen kalkması nedeniyle yaşlılar çok az bilmece hatırlamaktadırlar. Çoğunlukla çocukların okul kitaplarından öğrenerek birbirlerine sordukları bilmecelere, yaşlılar kendi dönemlerinden hatırlayabildikleri bilmeceleri ilave ederek bu ürünlerin yaşamasına katkı sağlamaktadırlar.

Burdur Araştırmaları sırasında Merkeze bağlı Aziziye köyünde, eski yıllarda Anadolu'nun birçok yöresinde rastlanan Bilmece Sorma Geleneğinin değişik bir örneğini tespit ettik.

Köyde bilmece söylenirken karşılıklı şakalaşmalar yapılır. Daha çok, çocuklara sorulan bilmecelerin cevabı alınamadığında, bir şehir istenir. Bilmecayı bilemeyen kişi ile soran kişi arasında önemli şehirlerarasında pazarlık yapılır. Bilmecayı soran kişi cevap karşılığında alacağı şehre razı olunca bir tekerleme ile karşı tarafa takılır. Örneğin; karşı taraf “İzmir’i verdim sana” dediğinde, soran kişi:

“Tık
Ayazlamış fare boku yut.
İzmir İzmir beri gel
Altı üstü benim olsun”

Diyerek yeni bilmeceler sormaya devam eder.

Burdur'dan derlediğimiz bilmeceler konu tasnifi yapılarak aşağıda verilmiştir.

A. İnsan ve uzuvları ile ilgili bilmeceler:

1.	Yakadan aldım Belime çaldım	Sümük	29.
----	--------------------------------	-------	-----

* Folklor Araştırmacısı

2.	Altı mermer, üstü mermer İçinde bir dilber oynar.	Diş, dil	24.
3.	Dam ardında dana böğürür	Osurmak	16.

B. Bitkiler ve bitkilerden elde edilen ürünlerle ilgili bilmeceler:

4.	Temelden atladı Bağa yumurtladı	Kabak	20.
5.	Alçacık tepe, Çıngıllı küpe.	Nohut	17.
6.	Evlerinin önünde burmalı kadın Kızı anasından kadın	Asma Üzüm	17.
7.	Uzun uzun uzalar Boynuzundan buzalar	Fasulye	42.
8.	Harımdan atlar Kaz yumurtlar	Su kabağı	30.
9.	Benim bir tepeciğim var Bir ucuna kar yağar, bir ucuna dolu.	Pamuk	30.
10.	Geriden baktım bir tane İçine baktım bin tane	Nar	30.
11.	Molla başlı Kadın saçlı	Afyon	5.
12.	Çitten atladı, kaz yumurtladı.	Kabak	23.
13.	Terzi görmedik elbisesi var Değirmen görmedik unu var Balta görmedik odunu var	İğde	5.
14.	Kaftanı kara Gömleği sarı İçindeki oturan Buruşak garı	Kestane	37.
15.	Altı beyaz üstü kara Bunu bilmeyen maskara	Turp	36
16.	Dışı gabuk içi kazık Yiyen geline yazık	İğde	33.
17.	Al yastık İçine un bastık	İğde	33.
18.	Dışı gön gibi İçi un gibi	İğde	18.

C. Hayvan ve hayvanlardan elde edilen ürünlerle ilgili bilmeceler:

19.	İzmir'e gider izi bilinmez Arapça söyler dili bilinmez	Arı	17.
20.	Vızdık vızdık, Kırk elli kızdık Kıran geldi kırıldık Hakim geldi dirildik	Bal arısı	2.

21.	Ambar açıldı Gara biber saçıldı	Keçi	27.
22.	İzi yıldız, gözü boynuz Bu nedir hemen bildiniz	Salyangoz	24.
23.	Dört bacaklı yumurlar Ganatlı enikler	Kaplumbağa Yarasa	19.
24.	Abdestsiz ezan okuyan imamın karısının götünden çıkanı yer misin, yemez misin?	Yumurta	5.
25.	Vız vır boku Cennet çamuru Göt lokması	Bal Kaymak Yumurta	5.
26.	Dört bacaklı döşek Bunu bilmeyen eşek	Koyun	23.
27.	Ambar içinde kirli çıkı	Fare	34.
28.	Üstü çayır biçilir Altı çeşme içilir	Koyun	34.
29.	Dağdan gelir seke seke Kuru üzüm döke döke	Keçi	40.

D. Eşya ve yapılarla ilgili bilmeceler:

30.	Girerken han kapısı Çıkarken iğne deliği	Cezaevi	6.
31.	Evlerinin önünde bir kuyu Kuyunun içinde büngülde suyu Suyun içinde bir yılan Yılanın ağzında bir mercan	Lamba Gaz Fıtıl Işık (ateş)	17.
32.	Ganırivedim, anırivedim.	Silah	2.
33.	Bir gelinim var her gelenin elini öper.	Kapı kolu	2.
34.	Derin kuyu Soğuktur suyu	Tüfek	42.
35.	Sarı sarı sandıran Gızları gandırın	Altın	12.
36.	Harar ağzını açar Çıplak içine kaçır	Çorap	30.
37.	Kara tavuk Karnı yarık	Baca	30.
38.	Tahtadan duvar Tık tık et sen de aç	Kapı	44.
39.	Dağdan gelir dak gibi Kolları budak gibi Eğilir bir su içer Bağırır oğlak gibi	Kağnı Arabası	24.
40.	İki tatar Biri yatar Biri kalkar	Terazi	24.

41.	Ben giderim o gider Metelik gibi iz eder.	Baston	38.
42.	Fırt aşağı fırt yukarı Fırt kapı altında	Süpürge	24.
43.	Dağdan gelir taştan gelir Arşın ayaklı aslan gelir	Kağrı	5.
44.	Dört ayaklı Göte meraklı	Sandalye	5.
45.	Üç ayaklı fil Götünü sık da bil	Sacak (Sac ayağı)	5.
46.	Ak don içinde dik durur	Gaz lambası	5.
47.	Ahi geldi vahi geldi Top başlı kadı geldi Saçaklı sayman geldi Cümlesini bastırdı	Sini Sofra altı Kadayıf	5.
48.	Anam dutar, babam sokar.	Ceket	37.
49.	Çektikçe soktukça akıtır yaşı Gittikçe geldikçe bitirir işi	Dolmakalem	37.
50.	Uzun bir kuyu Gümbülde suyu	Tüfek	5.
51.	Salladım vardım Ganırdım soktum Guru soktum yaş çıktı	Hayvan gemi	5.
52.	Dedem damda yatar Anası yanında yatar	Yungu taşı (Yuvak taşı)	41.
53.	Ali dayının katırı Ne sararsan götürü	Köprü	16.
54.	Yer altında ki(li)tlı sandık.	Kabir	29.
55.	Karşıdan baktım emir semir Yanına vardım kilitli demir	Kabir	18.
56.	Usta yapar Alan kullanmaz Kullanan görmez	Tabut	15.
57.	Yol üstünde kitli sandık	Mezar	23.

E. Tabiat ile ilgili bilmeceler:

58.	Dağdan gelir taştan gelir Ağı köpüklü aslan gelir	Sel	45.
59.	Dağdan gelir taştan gelir Ağı açık aslan gelir	Sel	29.

60.	Uzunluğu urgan gibi, eni yorgan gibi.	Çay, akarsu	2.
61.	Bir minare Bir daire Yüz bin çiçek Bir lale	Dünya	27.
62.	Dağdan gelir daşdan gelir Ağzı köpüklü aslan gelir.	Sel	30.
63.	Elsiz ayaksız kapı açar	Rüzgar	34.

F. Soyut kavramlarla ilgili bilmeceler:

64.	Herkes görür Allah görmez	Rüya	33.
-----	---------------------------	------	-----

G. Diğer konularla ilgili bilmeceler:

65.	Fındık kabuğuna sığar, Okul kapısına sığmaz.	Cevabı içinde	45.
66.	Büyük baca, küçük bacaya ne demiş.	Bu yaşta sigara içmeye utanmıyor musun?	10.
67.	Sarı öküzün yattığı yerde ot bitmez	Ateş	30.
68.	İçi cam dışı cam İçinde deli amcam	Rakı	5.

ATASÖZLERİ

Atasözleri, İnsanların yüzyıllardan beri yaşadığı olumlu ya da olumsuz hayat tecrübelerinden elde ettikleri bilgileri, çeşitli benzetmelerle gelecek kuşaklara aktardıkları öğüt niteliğindeki kalıplaşmış sözlerdir. Günlük hayatta karşılaştığımız her türlü insan ilişkilerinde Atasözlerine rastlamak mümkündür. Sıradan sohbetlerden, alışverişlere; eğlence ortamlarından, hararetli tartışmalara kadar her yerde Atasözlerinin ikna edici özelliğinden faydalanılır.

Atasözlerinin bir özelliği de insan hafızasında ne kadar çok olursa olsun, genellikle söze gerek duyulan bir olay olunca hatırlanmalarıdır. Burdur'da gördüğümüz birçok kaynak kişi ilk anda üç beş adet söyleyebildiği halde, sohbet ilerledikçe kimi zaman farkında bile olmadan çok sayıda Atasözü söylemiştir.

Burdur derlemelerinde tespit ettiğimiz Atasözleri, herhangi bir sınıflandırmaya tabi tutulmadan alfabetik sırayla verilmiştir.

	Atasözleri	Kaynak Kişi:
1.	Ağız yerse, burun güler.	43.
2.	Al yazın, sat kışın.	3.
3.	Arı gibi çalış bey gibi ye.	27.
4.	Arıyla garının sırrına erilmez.	27.
5.	At bulunur meydan bulunmaz, meydan bulunur at bulunmaz.	18.

6.	At ölür gemi kalır Pehlivan ölür namı kalır	30.
7.	Atın iyisi beyden beye, İnsanın kötüsü köyden köye.	18.
8.	Bayram etinden köpek canlanmaz.	7.
9.	Bir ölüyü, bir diri sürür.	3.
10.	Bostan dışında kabak, faydasız güzele ha bak, ha bak..	28.
11.	Çok bilmekten, Hak bilmesi iyidir.	18.
12.	Çok laf yalandan, çok mal haramdan.	18.
13.	Dağa gitsem eşek yok Eve gitsem döşek yok Mavzer alsam fişek yok.	26.
14.	Daşa çıkan keçinin, daşa çıkar oğlağı olur.	18.
15.	Davarın uyuzu pınarın gözünden içer.	30.
16.	Delisiz köy olmaz.	13.
17.	Devede akıl olsa eşek ardından gitmez.	28.
18.	Devenin silkinmesinden eşeğe yük çıkar.	13.
19.	Dokuz bacanak bir çavdar gölgesinde olur.	13.
20.	Domuzdan post, Urus'tan dost olmaz. Urus: Rus	13.
21.	Dünya kırk kulplu kazan, bir kulpundan tut da sen de kazan.	24.
22.	Düşün başım düşün, beygir mi alınır kışın.	3.
23.	El gelin getirir, dellal babuç yitirir.	28.
24.	Elden gelen öğün olmaz, o da vaktinde gelmez.	16.
25.	Erken kalkan yol alır, erken evlenen döl alır.	24.
26.	Eski düşmandan dost olmaz, Tilki derisinden post olmaz.	18.
27.	Eşek eşeği ödünç kaşır.	18.
28.	Evini temiz tut misafir gelir, eteğini temiz tut ölüm gelir	13.
29.	Fakirin baş ucunda olacağına, zenginin ayak ucunda ol.	18.
30.	Feslikan sapından odun olmaz Çingen karısından kadın olmaz.	1.
31.	Gargayla konuşanın, burnu boktan gurtulmaz.	13.
32.	Gençliğinde yorulmayan, ihtiyarlığında sürünür.	38.
33.	Gönül yetince, aş da yeter.	32.
34.	Gönülsüz yatan avrattan çulsuz oğlan olur.	13.
35.	Gün doğasıya yatan garıdan Gün dönümünden keri (sonra) oğul çıkaran arıdan Yağmur tavına ekilen darıdan hayır gelmez.	18.
36.	Güzellik çanağa girmez.	16.
37.	Harmanda dirgen yiyen yılına kadar oyutur. Oyutmak : Sakınmak	13.

38.	İki bacanak bir çuval gölgesinde kışlamış, birbirinden haberi olmamış.	27.
39.	İnsan akıllıdan bir neşe alırsa, cahilden iki neşe alır.	18.
40.	İnsan bildiğinin alimi, bilmediğinin zalimidir.	18.
41.	İnsanın iyisine deli, atın iyisine doru derler.	13.
42.	Kadın var ottan aş yapar, kadın var aştan çiş yapar.	43.
43.	Kadının dolaşığı, sabaha gor bulaşığı.	43.
44.	Kapıdan dilenir, pencereden sadaka verir.	13.
45.	Kar yağar iz örtülür, don yamanır diz örtülür.	43.
46.	Kasıntın billa kasıntısı amma, yediğin ekmek kııntısı. Bılla: Ağa hanımı yada büyük abla	13.
47.	Kırk gün tavuk yaşayacağına bir gün horoz yaşa.	31.
48.	Komşu kızının gözü çapaklı olur.	13.
49.	Köpeğe dalanmaktan ormanı dolanmak yeğdir.	18.
50.	Kurban eti nasip olmayacak it, kurban bayramında geziye çıkar.	13.
51.	Kuş teneye çöker. Tene: tane	43.
52.	Kuşu keklik, otu kekik olan yerde eğlenme, Kuşu kazlık, otu sazlık olan yere yurt tutun.	13.
53.	Merkebin canı yanınca atı gor geçer.	13.
54.	Misafirin şaşkıını ev sahibini buyur eder.	30.
55.	Oğlan evleninceye kadar, kız ölünceye kadar insana yüküdür.	28.
56.	Oğluna yar arayacağına, gızına yer ara.	28.
57.	Olacak mal, bokundan belli olur.	27.
58.	Osurmadan sıçmak davulsuz düğüne benzer.	28.
59.	Öküz olacak buzağı, öküzlerin yanında yatar.	13.
60.	Öküze boynuz yük olmaz.	13.
61.	Öküzün ölür düven kalır harmanda Enişten ölür ablan kalır dellalda	30.
62.	Para parayı kazanır, koç yiğit bağ bekler.	13.
63.	Sağlam horozun zapt edilmesi zordur.	13.
64.	Şehirler içinde Konya Akraba içinde kayın Mallar içinde koyun (Makbuldür)	18.
65.	Tarlanın köye yakını, caminin eve yakını, kadının yere yakını makbuldür.	13.
66.	Tarlanın taşlısı, Kızın uzun saçlısı, İneğin öküz başlısı (Makbuldür)	18.

67.	Tarlayı taşlı yerden, gariyi gardaşlı yerden al.	13.
68.	Uzaktaki dosttan, yakındaki düşman iyidir.	3.
69.	Yağı olan yapar boranıyla, yağı olmayan yıkar haranıyla. Boranı : Gök domatesten yapılan yağlı bir yemek Haranı : Tencereden küçük, sahandan büyük kap	13.
70.	Yalan söylendiğinde, gerçek tir tir titrer.	21.
71.	Yatan aslandan, gezen tilki yeğdir.	13.
72.	Yazın urgan, kışın yorgan al.	3.
73.	Yükü goca öküz çeker, gıcirtısı kağnıdan gelir.	43.
74.	Zengin arabasını dağdan aşırır, fakir düz ovada yoldan şaşırır.	13.

DEYİMLER

Deyimler, genellikle akla gelen ilk anlamın dışında mecaz anlamı olan, benzer olaylar karşısında tekrarlanan kalıplaşmış sözlerdir. Yaşanmış ya da hayal ürünü bazı olaylar içinde geçen çarpıcı söz grubu, hafızalarda yer edip benzer yeni olaylar karşısında söylenerek deyimleşirler.

Deyimlerde asıl anlamın dışında yüklenmiş özel bir anlam vardır. Birkaç kelime ile anlatılmak istenen konu çarpıcı bir şekilde ima edilir. Burdur’da sık kullanılan bazı deyimler aşağıda alfabetik sırayla verilmiştir.

	Deyimler	Kaynak Kişi :
1.	Bir damla bal için keçi boynuzu çiğnemek	13.
2.	Bulgar’ın kızları hilal gaşlı Hilal gaşlı olsa ne fayda, fırsat elden kaçtı. (<i>Evde kalmış kızlar için söylenir</i>)	25.
3.	Düğün yerinde don ister gibi olmak.	43.
4.	El deliye, biz akıllıya hasret gidecez	18.
5.	Eldeki yara, duvardaki govuk	13.
6.	Evi var hamamı yok, arkasından ağlayanı yok.	25.
7.	Göhlisarlı öküz gibi bakmak.	16.
8.	Güttüğü üç keçi, ıslığı dağı taşı deldi.	13.
9.	Hasta gavurun angaryaya gittiği gibi	13.
10.	Köpeğin hatırı yoksa, sahibinin hatırı da mı yok..	26.
11.	Muşmula suratlı olmak (<i>Kararıp surat asmak</i>)	13.
12.	Saç düzen aldı hamur bitti, ev düzen aldı ömür bitti	13.
13.	Su deliğinden sıpayı çeker (<i>yaramaz çocuklar için kullanılır</i>)	13.
14.	Uyuz çepiçin kendi gittiğine yanmam, boynundaki çilbirine yanarım.	43.
15.	Züğürtlükten değirmen bekler, cömertlikten hakkını alamaz.	13.

TEKERLEMELER-SAYIŞMACALAR

Oyun tekerlemeleri, çocukların oyuna başlamadan evvel ebe seçimi ve oyun sırasında beraber ya da karşılıklı söyledikleri söz dizileridir. Şiir düzeninde söylenmekle birlikte çoğu zaman birbiriyle tutarsız söz dizilerinden oluşurlar. Ses taklidi ve ikilemelerin sıkça kullanıldığı tekerlemelerde çoğu zaman düzenli bir nazım biçimi görülmez.

Burdur derlemeleri sırasında elde ettiğimiz tekerlemeler herhangi bir tasnife tabi tutulmadan alfabetik sıraya göre verilmiştir.

	Tekerlemeler / Sayışmacalar	Kaynak Kişi :
1.	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10 Kim patron Ron ron ron ron.	9.
2.	10, 20, 30, 40, 50, 60, 70, 80, 90, 100 Dere tepe düz Ördek suda yüz Hangimiz kara öküz	4.
3.	10, 20, 30, 40, 50, 60, 70, 80, 90, 100 Dere tepe düz Ördek suda yüz Önümüze gelen öküz Arkamıza gelen Pamuk Prenses	40.
4.	A grubundan oğlanlar Çıksın bey ve bayanlar Kaydıraktan kayanlar Üç göbek atanlar	40.
5.	Abimi alamazsın Bana yenge olamazsın Cart cart Abini aldım bile Sana yenge oldum bile Şimşekleri çaktım bile Cart cart	14.
6.	Adınız Sim sim sima Soyadınız Kepçekulak İşiniz Kız tavlama Yemeğimiz Ispanak	14.
7.	Allahtan başlıyorum Kim çıkacak bilmiyorum 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10 Kim patron	40.

8.	Alt alta Üst üste Şilibom şilibom Şak şak	40.
9.	Ayakkabım toz atar Çöpçü bana göz atar Gözün kör olsun çöpçü El alem bize bakar	14.
10.	Bir bir iki İki iki dört Dart dört sekiz Kıpırdayan keriz	14.
11.	Bir kedi varmış Ona kadar sayarmış 1, 2,3,4,5,6,7,8,9, 10	14.
12.	Bircik İkicik Üçcük Dörtcük Beşcik Altıcık Yedıcik Sekizcik Dokuzcuk Oncuk boncuk Kara kedi kancık	14.
13.	Bisiklete bindim Karıncayı ezdim Af edersin karınca Seni maymun zannettim	36.
14.	Bisiklete bindim Karıncayı ezdim Af edersin karınca Ben seni yılan zannettim	39.
15.	Çantamı aldım koluma Çıktım asfalt yoluna Ben bir subay beklerken Çöpçü girdi koluma	14.
16.	Çatlak patlak Yus yuvarlak Kremalı börek Sütlü çörek Çek yavrum çek Arabamı yoldan çek Çek çek amca Burnu kanca Al eline bir tabanca Dan dan dan.. (*) Bazı çocuklar son iki dizeyi :	14.

	Al sana tabanca Sakın beni vurma <i>Şeklinde söylemekteler.</i>	
17.	Çitçi çeyrek çek Yavrum arabamı yoldan çek Al sana bir tabanca Bircik, ikicik, üççük, dörtçük, beşçik, altıcık, yedecik, sekizcik, dokuzcuk, oncuk Mavi boncuk Tembel çocuk	39.
18.	Damar Al sana şamar	14.
19.	Idik bıdık Kimin donu yırtık	40.
20.	Kedi camdan atladı Apandisi patladı Bunu gören fareler Dans etmeye başladı	14.
21.	Kompara pinyastor Oyunbozan mikroptur	1.
22.	Masa üstünde bıçak Abim beni vuracak Vurma abi vurma Şu kız senin olacak Bir durakta bir manyak Bana bakıyor salak salak Şişt fıstık arkana bak Şişt fıstık altına bak Egeste megeste turiste gel Yandan yandan kıvrıl da gel	14.
23.	Mustafa mısır kafa Neden çıktın bizim dama Dam senin malın mı Eşek senin karın mı	35.
24.	O o makara Kalk gidelim yukara Yukarısı dar gelir Yaptıralım bir oda Oda değil hamam Cukkası tamam Bir gelin aldım Babası imam	22.
25.	O piti piti Karemela sepeti Terazi lastik cimlastik Biz size geldik bitlendik	1.

	Hamama gittik temizlendik Dik dik dik Dersimiz matematik Öğretmenimiz otomatik	
26.	Öğretmen geldi Tahtayı sildi Üzerine bir nokta koydu. <i>Bu tekerleme söylenirken ebe seçilen çocuğun sırtına bir başka çocuk tarafından yukarı-aşağı parmak sürülür. Daha sonra ebe seçilen çocuk geriye dönerek sırtına sürülen parmağı bulmaya çalışır. İşaret edilen parmak bulununcaya kadar yanlış söylenen her parmak için 10 sayı ilave edilir. Parmak tespit edildiğinde toplanan rakam kadar sayarak ebe oyuna başlar.</i>	8.
27.	Ret kit Met kit İşin yoksa çek git	4.
28.	Sar sar makara Çöz çöz çöz makara On kilo pekmez Yala yala bitmez Ayşecik cik cik Fatmacık çık çık Sen bu oyundan çık	11.
29.	Sar sar sar makara Çöz çöz çöz makara Aslan geliyor Kaplan geliyor Tıp Konuşanın ağzını yırt	9.
30.	Yağ yağ yağmur Teknede hamur Tarlada çamur Ver Allah'ım ver Selli selli yağmur	36.

YANILTMACALAR

Tekerlemeler içinde yer alan yanıltmacalar, anlamlı-anlamsız kelimelerden kurulmuş söylenmesinde güçlük olan cümlelerdir. Genellikle ses benzerliği olan kelimelerin ardı ardına hızlı bir şekilde söylenmesinden doğan dil sürçmelerine rastlanır. Yanıltmaca söyleyen kişinin dili sürçtüğünde ortaya gülünç cümleler çıkar. Bu da çevrede bulunan kişilerin gülüşmelerine neden olur. Yanıltmacalar eğlence aracı oldukları kadar, dili iyi kullanmak için pratik yapmaya yarayan önemli ürünlerdir.

	Yanıtlamacılar	Kaynak Kişi :
1.	İbişle memiş mahkemeye gitmişler. Mahkemeleşmişler mi, mahkemeleşmemişler mi.	12.
2.	Şu yoğurdu sarımsaklasak ta saklasak ta mı yesek, sarımsaklamadan saklasak ta mı yesek.	12.
3.	Eller ala dana almış aladanalanmış, biz de ala dana alıp aladanalanalım mı.	12.

ALKIŞLAR (DUALAR)

Alkışlar; bir kişinin yüzüne karşı veya gıyabında söylenen, olumlu dilekler içeren kalıplaşmış sözlerdir. Genellikle maddi ya da manevi bir hizmet sonrasında teşekkür niteliğinde söylenen alkışlar, günlük hayatta sık kullanılan ürünlerdendir.

Burdur'da tespit ettiğimiz alkışlar, alfabetik olarak aşağıda verilmiştir.

	Alkışlar (Dualar)	Kaynak Kişi :
1.	Allah gocatmasın	44.
2.	Allah sana allı başlı gelinler versin	44.
3.	Allah sana hayırlı komşu versin, gelip gitmeye nasip etsin.	44.
4.	Allah sana hayırlı mal versin, ağız tadıyla yemek nasip etsin	44.
5.	Allah sana huyu huyuna uygun, suyu suyuna uygun gelin versin.	44.
6.	Allah tuttuğunu altın etsin	44.
7.	Bir tuttuğun altın, bir tuttuğun gümüş olsun.	31.
8.	Cenab-ı Allah hindikinden daha iyisini versin (Hindiki: Şimdiki)	31.
9.	Günahların su gibi aksın gitsin	44.
10.	Ömrün uzun düğünün güzün olsun	44.
11.	Tuttuğun altın olsun	44.

KARGIŞLAR (BEDDUALAR)

Kargışlar, bir kişinin yüzüne karşı veya gıyabında söylenen, olumsuz dilekler içeren kalıplaşmış sözlerdir.

	Kargışlar (Beddualar)	Kaynak Kişi:
1.	Allah yüzünü güldürmesin	31.
2.	Allah'ından bul	31.
3.	İnadın gurusun	44.
4.	Nih körolası	44.

5.	Nihindik görmeye.	44.
6.	Şeytanından bul	31.

SÖZCÜK HAZİNESİ

Her yörenin ulusal dilde kullanılmayan birçok yerel kelimesi mevcuttur. Burdur'da tespit ettiğimiz yerel kelimeler aşağıda alfabetik olarak verilmiştir.

	Yerel Adı:	Genel:	Kaynak Kişi:
1.	Angule	Salatalık (Daha çok Bağsaray civarında söylenir)	7.
2.	Bazlama	Hamurlu ekmek	26.
3.	Bılla	Ağa hanımı, büyük abla	13.
4.	Bibi	Hindi	41.
5.	Boduç	Su testisi	3.
6.	Bostan	Salatalık	31.
7.	Böngüldeme	Suyun pınardan çıkması	41.
8.	Camız	Manda	28.
9.	Cırık	Ardıç kuşu	13.
10.	Cibi	Civciv	31.
11.	Cibi	Tavuk yavrusu, civciv	13.
12.	Çığ	Kargı	30.
13.	Dambeç	Toprak damlı evin üstü	21.
14.	Daş yağı	Gaz yağı	28.
15.	Dığan	Tava	31.
16.	Dıkdeleş	Ağaçkakan	30.
17.	Dikenli Porsuk	Kirpi	3.
18.	Dorum	Devenin bir yaşına basmış yavrusu	28.
19.	Döndürgeç	Saçta yufka çevirmeye yarayan alet	41.
20.	Döngel	Muşmula	30.
21.	Egelek	Elma kemsigi	26.
22.	Elduran	Adaçayına benzer bir bitki (Toros dağlarında yetişir)	33.
23.	Esi	Yanıp sönmüş odun	13.
24.	Eyef	Kara sabanda bağlantı halkası	33.
25.	Fatmana Guşağı	Gökkuşağı	26.
26.	Gezem	Bir yaşından büyük dişi keçi	33.
27.	Giga	Büyük erkek kardeş	3.
28.	Gilik	Meyve çekirdeği	30.
29.	Godik	Küçük sığa	28.
30.	Goduk	Sıpadan küçük eşek yavrusu	3.

31.	Göreklemek	Kilitlemek	21.
32.	Gulugulu	Hindi	30.
33.	Harnut	Keçi boynuzu	30.
34.	Holuz	Kalburun büyüğü	13.
35.	İngastan	Şakadan	3.
36.	Isgıran	Hamur sıyırmaya yarayan bir alet	41.
37.	İnce Hastalık	Verem	3.
38.	İnek biciği	Havuç	30.
39.	İspirte	Kibrit	13.
40.	Karnıkara	Börülce	31.
41.	Kelif	Samanlık	31.
42.	Kerdime	Tere otu	30.
43.	Keşir	Havuç	3.
44.	Kevkir	Su kabağı	31.
45.	Kızılot	Havuç	7.
46.	Kirtimiş	Havuç	26.
47.	Kopuç	Zakkum	31.
48.	Köşek	Bir yaşından küçük deve	13.
49.	Laklak	Büyük su testisi	28.
50.	Malak	Manda yavrusu	13.
51.	Mayalı	Bazlama	30.
52.	Namusa	Cibindirik	31.
53.	Oyutmak	Sakinmak	28.
54.	Pardı	Toprak damlı evin saçağı	21.
55.	Pardı	Toprak damlı evlerde, toprak altında kalan ve yükü çeken tahta	33.
56.	Petdoz	Patates	16.
57.	Potak	Manda yavrusu	7.
58.	Sarı ot	Havuç	3.
59.	Sazak	Mersin	31.
60.	Şalap	Salep	30.
61.	Şişek	Bir yaşından büyük dişi koyun	33.
62.	Takdelen	Ağaçkakan	26.
63.	Teğnel	Defne	30.
64.	Toklu	Bir yaşından büyük kuzu	33.
65.	Tülü tombak	Şeftali	31.
66.	Yemece	Verem	3.
67.	Yemece	Kanser	28.
68.	Zehre (zahire'den)	Buğday	30.
69.	Zibidi	Erkek at, dişi eşekten olma tay.	3.

LAKAPLAR

Lakaplar, bir kişi veya aileye verilmiş resmi addan hariç, o kişi ya da ailenin belirgin bir özelliğini yansıtan takma adlardır. Özellikle kırsal kesimde kişi ve aileler gerçek addan ziyade lakaplarıyla anılırlar.

		Lakaplar	Kaynak Kişi :
1.	Kuşçular	Avcılık yaptıkları için	41.
2.	İnce Veliler	Soyca ince yapılı oldukları için	41.
3.	Değirmenciler	Değirmen işiyle uğraştıkları için	33.

MANİLER

Anonim halk edebiyatı ürünlerinin en yaygın şekillerinden biri manidir. Genellikle hece ölçüsünün 7 veya 8 li kalıbı kullanılarak söylenen maniler, çoğunlukla dört dizeden oluşurlar. Dört dizeden fazla olan maniler olsa da yaygın şekli dört dizelidir. Kafiye düzeni (a a b a) şeklindedir. Birinci, ikinci ve dördüncü dizeleri kendi aralarında kafiyeli; üçüncü dize ise serbesttir. Bu ana şekilden başka (a b a b), (a b c b), (a a a b) gibi şekillere de rastlanır. Halk şiirimizin en küçük nazım şekli olması nedeniyle hafızalarda kolay yer etmiş, en ilgisiz kişilerin bile ezber ettiği birkaç mani mutlaka vardır.

Manilerin ilk iki dizesi, çoğunlukla son iki dizede anlatılmak istenen asıl konuya hazırlık için söylenmiş, çok da anlamı olmayan sözlerden oluşur. Mani söyleyen kişi asıl anlatmak istediği konuyu son iki dizede söyler.

Manilerin konularında sınırlama yoktur. İnsan yaşamına ait her şey maniye konu olabilir. Aşk, ayrılık, gurbet, kıskançlık, ihanet, kırgınlık, sitem, ölüm vs. her türlü konuda söylenmiş çok sayıda mani vardır. Manilerde en çok işlenen konu aşktır. Toplumsal yapı nedeniyle bastırılmış birçok duygu manilerde dile gelir. Hatta normal olarak söylendiğinde müstehcen sayılan birçok söz, manilere tanınan özel bir hoşgörü sayesinde yadırganmaz.

Burdur'dan derlenen maniler herhangi bir sınıflandırmaya tabi tutulmadan aşağıda alfabetik olarak verilmiştir.

	Maniler	Kaynak Kişi :
1.	Domatesi haşladım Doldurmaya başladım Yar aklıma gelince Ağlamaya başladım	42.
2.	İncili tasta incim var Sol yanımda sancım var Karşı dağın ardında Siyah saçlı yarım var	42.
3.	Kara kara kazanlar Kara yazı yazanlar Cennet yüzü görmesin Aramızı bozanlar	42.

4.	Yeşil sandık kilidi Üstüne güller бүрүdү Geçme yarım buradan Ömürlerim бүрүdү	12.
5.	Şu dağın adı mersin Beklerim yarım gelsin Beklemekten usandım Allah belanı versin	12.
6.	Dedene dedene Uyku geldi bedene Allah razı olsun dede Bu elden kalkıp gidene	12.
7.	Dirmil dirmil içinde Dirmil dağlar içinde Sakın yıkılma Dirmil Yarım var içinde	12.
8.	Leblebi koydum tasa Doldurdum basa basa Öyle bir yarım var ki Birazcık boydan kısa	22.
9.	Arabası dört teker Yaylalardan kum çeker Şu Aziziye ekibi Oynar oynar diz çöker	5.
10.	Gemi gelir Mısır'dan Yelkenleri kısırdan Ben değimliyim seni Dövüp dövüp osurdan	34.
11.	Selvi senden Uzun yok Yaprağında gözüm yok Sevdiğime kavuşcam Kavuşmaya izin yok	36
12.	Uzun uzun kavaklar Açtı yeşil yapraklar Ben yarime doymadım Doysun kara topraklar	36
13.	Martufalım açıldı Dibine güller saçıldı Yedi cennet kapısı Bizim için açıldı	32.
14.	Merdivenim kırk ayak Kırkıdan yedim dayak Yârım geliyor deseler Koşarım yalın ayak	32.

NİNNİLER

Ninniler; çocukların sesleri algılayıp tepki vermeye başlamasından, üç dört yaşına kadar geçen zaman içinde anne ya da bir yakını tarafından söylenen kısa anonim türkülerdir. Her ne kadar yalnızca çocuk avutmak ve uyutmak için söylenmiş olsalar da, ninnilerin sosyal ve psikolojik yönlerinin de bulunduğunu göz ardı etmemek gerekir. Bazı ninnilerde annenin çocuğunun geleceği ile ilgili dileklerini, sıkıntılarını, sevinçlerini bulmak mümkündür. Diğer yandan çocuğun ninni dinlerken, annesinin uyurken bile sürekli yanında olduğunu hissederek huzurlu derin uykuya dalmasını sağlamaktadır.

Burdur’da yaptığımız derlemeler sırasında birçok kaynak kişi, ninnilerin anne ve çocuğu arasında özel bir ürün olduğunu ima ederek söylemekten çekinmişlerdir.

	Ninniler	Kaynak Kişi:
1.	Köşesi köşesi Ciğerimin köşesi Öyle bir çocuğum var Dünyada yoktur eşi	12.
2.	Dandini dandini dastana Danalar girmiş bostana Kov bostancı danayı Yemesin lahanayı	12.

KAYNAK KİŞİLER

	İlçe / Köy:	Adı Soyadı :	Yaşı:	Tahsili:	M. Hali:	Mesleği:
1	Tefenni / Başpınar	Abdullah AYÇİÇEK	1994	İlkokul	Bekar	Öğrenci
2	Altunyayla / Çatak Köyü	Adil ERDEM	1943	İlkokul	Evli (5)	Rençber
3	Göhlisar / Merkez	Ahmet ERTÜRKMEN	1938	İlkokul	Evli (3)	Rençber
4	Tefenni / Başpınar	Akhemim KILINÇ	1995	İlkokul	Bekar	Öğrenci
5	Merkez / Aziziye Köyü	Ali ATMACA	1955	Ortaokul	Evli (1)	Rençber
6	Ağlasun	Ali İhsan KARABACAK	1963	Lise Terk	Evli (3)	Lokantacı
7	Göhlisar / Merkez	Ali İhsan OKATAN	1950	İlkokul	Evli (3)	Esnaf
8	Tefenni / Başpınar	Arif ÖZEKİNCİ	1994	Ortaokul	Bekar	Öğrenci
9	Merkez / Aziziye Köyü	Ayşe Mine ATMACA	1996	İlkokul	Bekar	Öğrenci
10	Tefenni / Başpınar	Bekir CANTÜRK	1997	Öğrenci	Bekar	-
11	Merkez / Aziziye Köyü	Buse CAN	1998	İlkokul	Bekar	Öğrenci
12	Altunyayla / Merkez	Elmas DEVECİ	1959	Ortaokul	Evli (3)	Ev kadını
13	Göhlisar / Merkez	Emin YILDIRAN	1944	Lise	Evli (2)	Emekli Kadastrocu
14	Tefenni / Başpınar	Fadime Nur DURU	1994	İlkokul	Bekar	Öğrenci
15	Yeşilova / Niyazlar	Gülsade AKKAYA	1965	İlkokul	Evli (2)	Ev kadını
16	Yeşilova / Niyazlar	Halil İbrahim YILMAZ	1944	Yüksekokul	Evli (2)	Öğretmen

17	Ağlasun	Halil UYSAL	1927	İlkokul	Evli (5)	Rençber
18	Yeşilova / Niyazlar	Havva YILDIRIM	1959	Tahsili yok		Ev kadını
19	Merkez / Aziziye Köyü	Hüseyin Ali ACAR	1934	İlkokul	Evli	Rençber
20	Ağlasun	Hüseyin ALKAYA	1968	İlkokul	Evli	Çalgıcı / rençber
21	Yeşilova / Niyazlar	İbrahim BAKAN	90	Tahsili yok	Evli (3)	Rençber
22	Altınyayla / Merkez	İklima ERMAN	1989	Lise	Bekar	Öğrenci
23	Merkez / Aziziye Köyü	Mehmet KOÇAK	1972	Ortaokul	Evli (2)	Rençber
24	Göhlisar / Yusufça	Mehmet KURT	1938	İlkokul	Evli (4)	Marangoz
25	Yeşilova / Niyazlar	Metin DOĞAN	1962	Lise	Evli (2)	Rençber
26	Yeşilova / Niyazlar	Mustafa DOĞAN	1328	Tahsili yok	Evli (6)	Rençber
27	Altınyayla / Merkez	Mustafa TEKİN	1936	İlkokul	Evli (5)	Rençber
28	Göhlisar / Merkez	Osman AKKOÇ	1944	Ortaokul	Evli (3)	Emekli Ormancı
29	Ağlasun	Osman ERDOĞAN (Davulcu Osman)	1932	İlkokul	Evli (5)	Çalgıcı
30	Bucak / Kocaaliler – Kavacık Köyü	Ramazan YILMAZ	1937	İlkokul	Evli (6)	Yapı Ustası
31	Bucak / Kocaaliler – Kavacık Köyü	Recai YILMAZ	1945	İlkokul terk	Evli (4)	Yapı Ustası Şöför
32	Yeşilova / Niyazlar	Sadettin ÖZDEMİR	1935	Ortaokul	Evli (2)	Maliyeden Emekli
33	Yeşilova / Niyazlar	Salih ADAK	1931	Okur-yazar	Evli (5)	Rençber
34	Tefenni / Başpınar	Salih YÜZGEÇ	1991	Öğrenci	Bekar	-
35	Tefenni / Başpınar	Serkan YÜZGEÇ	1998	İlkokul	Bekar	Öğrenci
36	Yeşilova / Niyazlar	Sinem DOĞAN	1993	Öğrenci	Bekar	-
37	Merkez / Aziziye Köyü	Süleyman ATMACA	1945	İlkokul	Evli (3)	Rençber
38	Göhlisar / Yusufça	Süleyman DEMİR	1928	İlkokul terk	Evli (4)	Manifaturacı
39	Göhlisar / merkez	Turafiye AKKOÇ	1996	İlkokul	Bekar	Öğrenci
40	Tefenni / Başpınar	Türker ARIK	1995	Öğrenci	Bekar	-
41	Yeşilova / Niyazlar	Veli AKTAŞ	1938	İlkokul	Evli (3)	Emekli
42	Altınyayla / Merkez	Yadigar BURDUR	1954	Tahsili yok	Evli (3)	Rençber
43	Göhlisar / Merkez	Yılmaz TUNÇ	1965	Yüksekokul	Evli (2)	Öğretmen
44	Göhlisar / Yusufça	Yusuf ÖZARSLAN	1973	2 yıllık Yüksekokul	Evli (2)	Şöför
45	Ağlasun	Yücel ÇETİNER	1949	İlkokul	Evli (4)	Muhtar

BURDUR İLİ HALK OYUNLARININ GÜNÜMÜZDEKİ DURUMU VE DÜŞÜNDÜRDÜKLERİ*

Solmaz KARABAŞA**

Giriş

Oyunun kökeninde dinsel büyüsel sebepler yatmaktadır. Fakat oyunların oluşumuna, bu ortaya çıkış nedeninin dışında başka faktörler de etki etmiştir. Örneğin Türkiye’de oynanan oyunların oluşumuna etki eden ana faktörler; soy (Orta Asya), yer (Anadolu Kültürü) ve din (İslam Kültürü)’dir (And, 1974: 85). Günümüze gelindiğinde ise oyunun kökenindeki anlamından uzaklaşıldığı görülür. Metin And (1974: 20), oyunun ortaya çıkış anlamındaki değişimi; “çağcıl uygarlığın oyunu yaşamdan ve kültürden ayırdığını böylece de oyunun, insan ve toplum için asal değerini ve işlevini yok ettiği” şeklinde ifade etmektedir.

Halk oyunları da bu şekilde ortaya çıkmış ancak daha sonra, ortaya çıkışındaki anlamından uzaklaşarak günümüzdeki şeklini almıştır. Burada çalışmanın sınırlarını aşmamak için kavramlar üzerinde bir tartışmaya girilmeyecektir. Ancak ‘halk dansları’ yerine ‘halk oyunları’ ifadesinin hem kökenine (oyuna) işaret etmesi, hem de genel kabul görmüş olması nedeniyle kullanıldığını belirtmekte fayda vardır. (Kavramlarla ilgil tartışmalar için bkz: And 1964 ve Eroğlu 1994).

Oyunun kökenindeki anlamından gittikçe uzaklaşmasına rağmen; kişiye verdiği ruhsal tatmin¹ ile psikolojik birlikteliği sağlama ve toplumsal vb. işlevlerinin öne çıkması, dikkatleri gene üzerine çekmesine sebep olmaktadır. Çünkü “.... Dans edilmediği takdirde insanlarda duygusal, fiziksel, sosyal ve sanatsal bir eksiklik hissedilmekte” (Aktaş, 1999: 15) olduğu söylenmektedir. Böylece günümüzde halk oyunları, doğal ortamında oynandığı şekilde bile temelindeki anlamını yitirmiş olsa da, çeşitli şekillerde yaşamaya devam etmekte olan bir halk kültürü unsurudur. Halk oyunlarının gösteri amaçlı oynanması, sahneye taşınması, oyuna bu defa başka bir boyut (sanatsal) daha kazandırmıştır. Halk oyunlarının sahneye uyarlanması konusunu işlediği yazısında Metin And (1996: 76) “.... Halk oyunları, balenin şiirsel anlatım gücünden, derinliğinden incelmış, cilalanmıştır” demektedir. Bugün sahneye taşınan bütün halk oyunları gösterileri için bunu söylemek mümkün olmasa da Sultanların Dansı, Anadolu Ateşi gibi gösteriler buna örnek olarak verilebilir. Ayrıca batı kökenli sanatın sadece birkaç büyük şehir ve belli bir kesimle sınırlı kaldığı toplumumuzda bu gösterilerin gördüğü talep, halkın kendi kültüründen bir unsuru modern sanat teknikleriyle izlemeyi yeğlediğini de göstermektedir.

Konunun sanatsal yönünü bir yana bırakarak halk kültürü açısından baktığımızda; halk oyunları konusu, en çok da, festivaller, yarışmalarla gündeme gelen bu sahneleme çalışmalarından etkilenmiştir. Halk oyunları ile uğraşan halkbilim formasyonu olmayan kişilerin, zamanla halk oyunları tartışmaları içine girmeleri, halk oyunları konusunda yapılan tartışmaların ağırlık merkezini; halk oyunlarının öğretilmesi, sahnelenmesi,² otantikliği, hangi oyunun hangi ile ait olduğu, ‘doğru’³ kıyafeti giyip giymediği gibi sınırlı bir tartışma ortamına kaydırıştır.

* Bu yazı 2007 yılında, Milli Folklor Dergisi’nin 74. sayısında yayımlanmıştır.

** Kültür ve Turizm Bakanlığı, Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğü, Kültür ve Turizm Uzmanı

Halbuki halk kültürünün önemli bir bileşeni olan halk oyunları ile ilgili bir halkbilimci tarafından yapılması gerekenler vardır. Bunların başında halk oyunlarının gelenek yönünün incelenmesi gelmektedir. Nebi Özdemir, bilim ve teknolojiye gelişmelerin köy seyirlik oyunlarına etkisini incelediği yazısında; bir halkbilimci için önemli olan şeyin ‘gelenek’ olduğunu ve geleneğin dinamik yönüne vurgu yaparak bir halkbilimcinin yapması gereken şeylerden birinin de değişikliğe sebep olan faktörlerin belirlenmesi ve açıklanması olduğunu söyler. (Özdemir 2001: 119–129) Köy seyirlik oyunları ve halk oyunları aynı kökten geldikleri için Nebi Özdemir’in bu yazısında söylediği pek çok şey halk oyunları konusunda da geçerlidir.

Bu alandaki eksiklikleri gidermede bir adım olmasını umduğum bu çalışma; halkbilimsel bir bakış açısıyla yapılmış ve oyunların ‘geleneksel kültür unsuru’ yönüne ağırlık verilmiştir. Çalışmada Burdur halk oyunları, tespit edilebilen geleneksel unsurları ile verilecek ve geleneğin dinamik yapısı ile birlikte yaşanmakta olan süreç değerlendirilecektir.

Çalışma, 30 Haziran – 8 Temmuz 2005 tarihleri arasında, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü’nün yıllık planlı çalışmaları kapsamında yapılan alan çalışması ve konuyla ilgili yapılmış diğer çalışmaların tarandığı literatür çalışması sonrasında ortaya çıkmıştır. Alan çalışmasının Bakanlığın çalışma yöntemi doğrultusunda olması, alanda uzun süre kalınmaması ve serbest çalışma ortamının olmayışı, çalışmayı sınırlandırıcı etkenler olmuştur. Çalışmada yerel adlandırmalar yahut kaynak kişi ifadeleri *italik* olarak verilmiştir. Kadınlarla ya-pılan çalışmalarda kaynak kişi künyelerini almak güç olduğundan ısrarla alınmaya çalışılmamıştır.

Çalışma Alanı: Burdur

Akdeniz Bölgesi’nin batısında yer alan Burdur, aslında İç Anadolu, Ege ve Akdeniz Bölgeleri arasında kalmakta ve her yönüyle bir geçiş özelliği taşımaktadır (bkz. Harita 1). Ayrıca Burdur, tarihsel geçmişi açısından da önemlidir ve günümüze zengin bir kültürel birikim taşımaktadır. İnsanlık tarihinde önemli bir aşama olan yerleşik hayata geçişin ilk örneklerinden en ileri düzeyde olan beş tanesinden birinin Burdur Hacılar’da olması Burdur’un nasıl bir tarihi birikime sahip olduğunun göstergelerindendir. (Akurgal 1997: 3).

Burdur’un ekonomisinin temelini tarım ve hayvancılık oluşturmaktadır. Hayvancılığı bir yaşam biçimi olarak benimsemiş olan Yörükler ise ilin kültürüne damgasını vurmuştur. Bunu

halk oyunlarına bakarak da görmek mümkündür. Çünkü Burdur halk oyunlarının temelini oluşturan unsurlardan biri zeybekken diğeri de Teke Yöresi⁴ oyunlarıdır.

Burdur Halk Oyunları

Anadolu'nun hemen her yerinde gördüğümüz gibi Burdur'da da oyunlar başta düğünler olmak üzere, nişan, sünnet, yayla şenlikleri vb. gibi vesilelerle oynanmaktadır.

Burdur, kadın erkek ilişkileri açısından kaçgöçün yaşandığı bir bölge olmamakla birlikte, oyun zamanlarında kadın ve erkeğin birlikte olmadığı görülür. Kadınlar da erkekler gibi zeybek ve Teke Yöresi oyunlarını oynamaktadırlar.⁵ Ancak erkekler arasında yerine göre zeybek, Teke Yöresi oyunları ağırlık kazanırken kadınlar daha çok düz oyun oynamaktadırlar. Bununla ilgili bir anlatı kaynak kişinin ağzından aynen şöyledir: *"Bizim burada Amad Ali Akçay dediğimiz büyüğümüzün oğlu düğüne gelir. Kendisi keçi otlatır yaylada, Yörük. Buraya oyun oynamaya gelir. Birişi şikâyet eder, der ki; 'senin oğlun dımıdana oynadı' derler. Bizde dımıdan oyunu kadın oyunudur. Kadın oyunu oynadın diye oğlunu ağulın içine kor, elindeki asa ile döver, niye erkek oyunu oynamadın diye."* (Süleyman Şengen, 2.7.2005, Bucak)

Burdur ili halk oyunlarının karakteristiğini zeybekler ve Teke Yöresi oyunları oluşturmakta ancak gene de ilçeler arası küçük farklılıklar bulunmaktadır. Örneğin Burdur merkez ve Bucak ilçesi civarında ağır zeybekler ağırlık kazanırken, Altınyayla (eski adı *Dirmil*) taraflarında daha çok teke oyunları görülmektedir. Zeybeklere ağırlık veren Burdur ve Bucak ilçesi arasında da kaynak kişilerin değerlendirmesiyle farklar vardır. Bunu Bucak'lı kaynak kişi İsmail Güngör (2.7.2005) şöyle dile getirmiştir: *"Burdur öğretmenlerin öğrettiği gibi oynar, biz atalarımızdan gördüğümüz gibi oynarız"*.

Tefenni ilçesindeki çalışmamızda ise kaynak kişiler; Burdur'un bütün ilçelerinin oyunlarının birbirine benzediğini söylemiş, sadece Karamanlıların pek oyun bilmedikleri, ayaklarının biraz değişik olduğu söylenmiştir.

Oyunlar:

Burdur'da tespit edilen belli başlı erkek oyunları şunlardır: Daval zeybeği (Göhlisar'da al yazma zeybeğine daval zeybeği dendiği söylenmiştir), Guluman (Tefenni'nin bir köyü) zeybeği (ağır), serenler (ağır), al yazmalım (ağır bir zeybeğdir ve *Bucak'ın zeybeği* diye de geçtiği söylenmiştir), basbas, kabir arasında harman olur mu, köroğlu, Avşar zeybeği, menekşeli (teke), sarı zeybek, teke zortlaması, tek zeybek, kaba ardıç vb. (Burdur oyunları için ayrıca bkz. Kırçak 2001).

Kaba ardıç günümüzde pek sık oynanmamaktadır. Çeltikçi ilçesi Güvenli köyünde ve Altınyayla'da Teke Yöresi oyunlarına *boğaz*, bunların da ağır ritimli olanlarına *koca boğaz*, hızlı olanlarına *küçük boğaz* dendiği belirtilmiştir. Altınyayla'da oyunlar; *düz* ve *yüksek* olarak da ayrılmaktadır. *"5-6 gada da kıvrak gaydaladan va"* (Hasan Önyörük, 04.07.2005, Tefenni)

Kadınlar da erkekler gibi zeybek, Teke Yöresi oyunlarını oynar. Ancak günümüzde daha çok düz oyunların oynandığı, özellikle de kadın tavrıyla oynanan zeybeklerin unutulmakta olduğu görülmüştür. Günümüzde kadınların geleneksel haliyle oynadıkları zeybekleri Göhlisar'ın Muğla'ya yakın köylerinde görmek mümkündür. Kadınlar zeybekleri bir ayağının burnunu yere dik basarak ve bir elini öne doğru savurarak oynamaktadırlar. Bunlardan farklı olarak; Tefenni İlçesi Sazak köyünde *leyli çöm çöm*, merkeze bağlı Güneyyayla köyünde ise *keklik* adı verilen bir oyun tespit edilmiştir. *Keklik* oyununu kadınlar, bazı kuşların hareketlerini

andırır şekilde iki ayağını birleştirip dizlerden kırarak sağa sola hoplayarak oynamaktadırlar. Yine Sazak köyünde kadınlar bir düz oyunda (uçlarından tutarak) kaşıkla oynamışlardır. Kadınlar ritmik oyunlara (örneğin Güneyyayla köyünde) *tüngümelî* de demektir. Altınyayla'da tespit edilen kadın oyunları şunlardır: şu dirmilin çalgısı, sarı zeybek, cemilem, menevşeli, kezban yenge, vb.

Oyunlara Eşlik Eden Çalgılar:

Erkekler genellikle davul zurna ile oynar. Eskiden zurnanın olmadığı söylenmiştir. Şimdi de düğün gecesinin ilerleyen saatlerinde sipsi ve bağlama çalınmakta ve buna *kuru saz* denmektedir. Sipsi ve bağlama ile *dıvdıv* oynandığı söylenmiştir. Bağlama, sipsi, darbuka ile de oyun oynanmaktadır. Kadınlar ise *dımdan* çalar. Bakır leğene *dımdan* denilmektedir. *Dımdanı* bir kadın tutar diğeri çalar. Birlikte türküsünü de söylerler.

Oyunların Oynanışı:

Burdur oyunları birbirine bağlı olmayan bağımsız oyunlardır. Bu nedenle tek kişi oynayabildiği gibi iki, üç ve daha fazla sayıda kişi birlikte de oynayabilir. Genelde tercih edileni iki kişidir, fazla kalabalık tercih edilmez. Oyun oynarken insanlar özellikle eşlerini seçmekte, çünkü uyuma önem verilmektedir. Çöküşler, dönüşler, ayak vuruşlarda birlik olması oyunu güzelleştiren unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bazı kişiler de oyununu göstermek için tek başına oynamayı tercih eder. Oyunda her ne kadar dönüş, çöküş, diz ve ayak vuruş gibi temel figürler varsa da, kişi bunlara yeteneğine bağlı olarak ilaveler yapıp oyununu süsleyebilir. Nitekim alan çalışmasında bunlar gözlenmiştir.

Tefenni ilçesi Çaylı köyünde düğünlerde *maşala* yandığı ve oyunların bu *maşalanın* etrafında olduğu söylenmiştir. *Maşala* oyunlarının organizasyonu ise *sarı ayak* adı verilen kişiler tarafından yapılmıştır. *Sarı ayak*, kişileri sırayla oyuna kaldırır. Bazı kişiler oyuna kalkmak istemez ve bu durumda zorla oyuna kaldırılır. Bazı kişilerden de -güzel oynadıkları için- oyun oyna ması özellikle istenir, bu durumda *sarı ayak* onları kaldırırken çevredekiler de alkışlayarak destek olurlar. *Maşalada* oyuna önce gençler kalkar. Altınyayla'da *maşala* oyunları arasında *deve*, *kız*, *eşe*, *külcü oyunları* gibi seyirlik oyunlar da sayılmıştır.

Burdur'da yaygın olarak her yerde '*oyun üçtür*' denmektedir.

- *Oyun üçtür, oynamayan p..tur* (Yusuf Semerci, 6.7.2005, Gölhisar).

- *Ya üç ya hiç* (Mehmet Bedel, 6.7.2005, Merkez)

- "*Bi kalkışta üç tane oyun atarız, biz buna zeybek atma deriz*" (Süleyman Şengen, 2.7.2005, Bucak).

Bu üç oyun örneğin Bucak'da; önce bir ağır zeybek, ardından menekşeli, sonra da sarı zeybek şeklinde sıralanırken Altınyayla (*Dirmil*)'da; şu dirmilin çalgısı, boğaz ve düz olarak sıralanmıştır. Bucak ilçesinde oyunun Cezayir oyunuyla bitirildiği söylenmiştir. Şimdilerde oyunun düz oyunlarla uzatıldığı belirtilmiştir.

Ağır zeybeklerin gezinme bölümleri vardır. Örneğin Çeltikçi İlçesi Güvenli köyünde kemanla Avşar zeybeği oynayan oyuncular, türkünün ilk bölümünü kemana dönerek dinlemişlerdir. Kaynak kişi Mehmet Ali Yenice (2.7.2006) bu bölüme '*onun ayarlaması derler*' demiştir. Tekli gösteriler için en uygun oyunlar ağır zeybeklerdir. Burada oyuncu iyi bir oyun için bütün marifetini ortaya koyar.

Burdur oyunları; zeybek de olsa, Teke Yöresi oyunları da olsa, sekme, çökme, diz vurma, dönüşlerden oluşmaktadır. Bu sekme, çöküş, diz vurma ve dönüşlerin sıklığı ve oyunun ritmi

oyundan oyuna değişmektedir. Birden fazla kişinin birlikte oynaması durumunda hareketlerde birlikteliğe özen gösterilmektedir. Bunun için oyuncular, karşılıklı olarak işaretleşerek anlaşmaktadır. Örneğin Güvenli köyündeki oyun cular 'hoppaa!' dedikten sonra çökmüşlerdir. Oyun içinde oyuncular 'haydaa' gibi naralar atarken, dışarıdan 'varol, efe, haydin efeler' gibi sözlerle oyuncuların teşvik edildiği görülmüştür.

Kaba ardıc oyunu genellikle; bir ayak sürekli öne ve yana vurularak oynanmaktadır. Ayak yorulunca değiştirilir, bazıları da sürekli ayak değiştirerek oynar. Zeybek ve Teke Yöresi oyunları dışında yukarıdaki anlatıda da görüleceği üzere geçmişte pek makbul tutulmayan düz oyunlar vardır. Bu tür oyunlarda iki kişi karşılıklı ellerini şaklatarak kıvrak bir şekilde oynar. Bucak ilçesindeki çalışmada erkek oyunlarının mutlaka kaşıkla oynandığı söylenmiştir. Oysa merkeze bağlı Aziziye Köyü'nde *parmakların çatlaması yeter* denmiştir.

Oyuncu oyunu bitirmek istediğinde elini kaldırarak müzisyenlere işaret verir ve oyun biter. Düz oyunların bitişinde kollar bariz bir şekilde indirilerek işaret verildiği gözlenmiştir. Bucak ilçesinde ise oyuncular müzisyenlere bakıp son bir kez kaşıklarını vurarak bitiş işareti vermişlerdir. Aynı şekilde Çeltikçi ilçesi Güvenli köyündeki oyuncular, müzisyenlere bakarak kollarını açıp son bir kez ellerini şaklatarak haber vermişlerdir. Kadınlar oyuna ya kendileri son vermekte ya da Altınyayla'da gözlemediği gibi sipsi çalanın işaretiyle bırakmaktadırlar.

Aziziye Yaylası'daki gözlemler göstermiştir ki; bölgede insanlar daha çok zeybek ve Teke Yöresi oyunlarını oynamaktadırlar. Gene yayla şenliklerinde gözlenen önemli bir özellik de şenlikte oyunların kadın-erkek, genç-yaşlı gözetilmeden birlikte oynanmasıdır.

Köy Seyirlik Oyunları ve Topal Oyunu:

Günümüzde oyunun, kökenindeki amacından uzaklaşıp sadece eğlence amacıyla yapılıyor olmasıyla halk oyunları ve köy seyirlik oyunları yeniden (oyunun kökeninden uzaklaşmaya başlamasıyla, iki ayrı alanı olarak; salt dans unsurunun ön plana çıktığı 'halk oyunları' ile ritüel oyunlar olarak 'köy seyirlik oyunları' kavramları kullanılır olmuştur) birbirinin içine girmiştir. Çünkü önceleri ritüel amaçlarla yapılan köy seyirlik oyunları da artık sadece düğün, yayla şenlikleri gibi halk oyunlarının yapıldığı zamanlarda icra edilebilmektedir.

2005 yılında 7.si düzenlenen Aziziye yayla şenliklerinde tamamen eğlence amaçlı; *keklik yağcı, çizme dikme oyunu, kalaycı oyunu, yumurta üfleme, Arap oyunu, salak asker, çiftçi, kırat oyunları* yapılmıştır. Altınyayla'da ise bir düğün ortamı olan *maşalada* yakın zamanlara kadar *topal, deve, külcü* gibi seyirlik oyunların yapıldığı belirtilmiştir.

Tamamen güldürme amacıyla yapılan taklidi oyunlardan biri de Bucak'da gözlemediğimiz bir düğünde karşımıza çıkmıştır. *Topal oyunu* adı verilen oyun Altınyayla ilçesinde de tespit edilmiştir. Altınyayla'da *topal oyununun* çıkışı ile ilgili şöyle bir anlatı vardır: *Köylerden birinde yapılan bir düğüne dağdan bi çoban gelmiş. Muhabbet arasında herkes oynarken çoban; 'ya ne güzel oynuyorlar, ben de oynar mıyım?' dediğinde 'oynarsın oynarsın' demişler tutmuş maşalaya kakmışlar. (Çoban biraz topalmış) topal bacağıyla oynayamamış tabi, titremiş titremiş çıkmış gitmiş.* (Arif Cangıldayan, 5.7.2005)

Çoban oynarken müzisyenlerin de ona uygun şeyler çaldığı ve oyunun böyle ortaya çıktığı söylenmiştir. Topal oyununda kıyafetlerin şu şekilde olması gerekiyor: Tersten giyilmiş bir gocuk, şalvar gibi bir pantolon, çarık eskisi, eski bir şapka ya da fötr şapka.

Değerlendirme ve Sonuç

Burdur'da halk oyunları konusunda yapılan çalışma göstermiştir ki; halk oyunlarında değişim yaşanmakta ancak bununla birlikte de oyunlar yaşamaya devam etmektedir. Değişim en çok oyunların içerdiği anlam, oyunlarla ilgili anlatılar, oynanışına ilişkin usuller gibi geleneğe ilişkin unsurlarda olmaktadır. Bazı oyunlar da oynanmaz olmuştur. Günümüzün bilim ve teknolojik gelişmelerinin kültür üzerindeki değişimi nasıl hızlandırdığı bilinen bir gerçekliktir. Dolayısıyla da oyun ortaya çıkış anlamından zaten çoktan uzaklaşmıştır. Burada esas Burdur örnek olayı ile karşımıza çıkan sonuçlar halk oyunlarındaki değişim olgusuna katkı sağlayacaktır:

- Yayla şenlikleri halk oyunlarının genç nesillere öğretilmesine aracı olmakta ve böylece halk oyunlarının sürdürülebilirliğini sağlamaktadır. Aziziye Yaylası şenliklerinde yapılan gözlemler, yayla şenliklerinin halk oyunlarının gelecek nesillere aktarılmasında önemli bir işleve sahip olduğunu göstermiştir. Çünkü geleneksel biçimleriyle oyunların oynanma ya da izlenmesi için neredeyse tek fırsat olan düğünler gittikçe değişmekte ve bu durum oyunları da etkilemektedir. Halbuki geleneksel oyun eğitimi büyük oranda düğün ortamlarında yapılmıştır. Düğünlerde gençler oyuna hem katılabilir hem de büyüklerini izleyebilirler. Günümüzde ise düğünler artık elektronik sazlarla yapılmaya başlanmıştır ancak bu sazlarla geleneksel halk oyunları oynanamamaktadır. Bu noktada geleneksel oyunların gelecek nesillere aktarımını sağlayan zincir kopmuştur. Ancak yayla şenlikleri düğünlerin yerini almakta ve oyunların yaşatılmasında araç olmaktadır. Öte yandan şenliklerde okullarda öğrenilen halk oyunlarının etkileri de görülmektedir.

- Halk oyunları ekipleri oluşturmak amacıyla oyunlarının öğretilmesi, halkın serbest olarak kendiliğinden öğrenip oynadığı halk oyunlarının hem değişmesine neden olmuş hem de devamlılığını sağlamıştır. Okullarda (derneklerde vb.) öğretilen halk oyunlarının oyunlara etkisi ilin bütününde görülmektedir ki bunu kaynak kişiler de dile getirmektedir: “*Nasıl türkülerden şarkı yapıyor, aynı şekilde eski oyunlar da folklor⁷’a çevrildi*” (Hasan Önyörük, 04.07.2005, Çaylı Köyü/Tefenni).

Kaynak kişinin ‘*folklor’a çevrildi*’ diyerek çok güzel ifade ettiği bu değişimi ana hatları ile şöyle sıralayabiliriz:

- Halk oyunları ekiplerinde oyunlar kadın-erkek birlikte oynanmaktadır. Kadın ve erkeklerin birlikte oyun oynaması, örneğin zeybeklerdeki geleneksel kadın tavrını yok etmiştir⁸.

- Gösteri amacıyla öğreniliyor olması nedeniyle oyunlar, (abartılı hareketlerle) gösterişli hale getirilmiştir.

- Metin And (1964) köylü dansları adını verdiği halk oyunlarının ayırıcı özelliklerini sıralarken; bu oyunların bölgesel, yörel olduğunu söylemiştir. Alan çalışması verilerinden de görüldüğü üzere Burdur'da da ilçeden ilçeye farklılıklar görülmektedir. Ancak ekip oyunları ile birlikte halk oyunlarında bir tek tipleşme yaşanmaktadır. Burdur halk oyunları ekipleri sonuçta belli kişilerce çalıştırılmakta ve belli oyunlar aynı figürlerle öğretilmektedir. Oyunun figürlerle öğretilmesi, ilçeden ilçeye hatta köyden köye değişen farklılıkları yok etmekle birlikte üstelik geleneksel oyunlarda, özellikle de zeybeklerde gördüğümüz kişisel marifetin ortaya konması özgürlüğünü sınırlamakta ve böylece oyunun doğasındaki yaratıcılığı yok etmektedir. Fakat öte yandan oyunları bu yolla öğrenen pek çok kişi aynı anda hareket edebilmekte ve bu durum çok kalabalık bir şenlik ortamında bile göze hoş görünen bir uyumu getirdiğinden halkın beğenisini kazanmaktadır.

- Ekipler Burdur oyunları içinde özellikle bazı oyunlara ağırlık verdiğinden, sadece o oyunlar yaşamakta, örneğin *kaba ardıç* gibi diğer oyunlar da yok olmaktadır.

• Okullardaki halk oyunları çalışmalarının ikinci etkisi; köylerde gösteri amaçlı halk oyunları ekiplerinin oluşmasına sebep olmasıdır. Aziziye Köyü'nün halk oyunları ekibi bunun örneklerindendir. Çünkü bu ekip tamamen gösteri amaçlı oluşturulmuştur. Tamamının Aziziye köyünde yaşayan insanlardan oluştuğu topluluk, geçmişte düğünlerde oynadıkları oyunları şimdi belli bir düzenleme ile gösteri amaçlı oynamaktadır.

• Burdur halk oyunlarında dikkati çeken bir başka değişim de (diğer faktörlerin de etkisiyle); eskiden pek tutulmayan düz oyunlar, geleneksel ortamlarda eski oyunların unutulmuş olması yüzünden rağbet görmektedir. Bu sayede artık 'oyun üçtür' geleneği de ortadan kalkmakta, ya okullarda öğrenilen Teke Yöresi ve zeybek oyunları ya da bunları bilmeyenlerce düz oyunlar sürekli oynanmaktadır.

NOTLAR:

1 - "Her normal insan dans etmenin verdiği ritmik hareketlerden haz duyar (H'Doubler 1940'dan akt. Aktaş, 1999:14)

2 - Örneğin halk oyunlarının öğretimi, sahnelenmesi gibi konularda Kültür ve Turizm Bakanlığı üniversitelerle işbirliği içinde sempozyumlar düzenlemiştir.

3 - İnsanın beslenme, barınma gibi temel ihtiyaçlarından biri de giyinmedir. Bu sebeple insan binlerce yıldır giyinir ve gittikçe karmaşıklaşan kültürel yapıya bağlı olarak da giyinme çeşitlenir.

4- Bugün Antalya, İçel, Muğla, Burdur, Isparta ve Denizli illerini içine alan ve Teke Türkmenlerinin bulunduğu bölgeye Teke Yöresi denmektedir. (Demirsipahi, 1975: 337)

5 - Teke Yöresi oyunları arka arkaya ve sıralı şekilde ve sıçramaların olduğu hareketli oyunlarken, zeybekler 'diz vurup yiğitçe doğrulma' figürlerinin olduğu ağır oyunlardır. (Teke Yöresi oyunları ve zeybeklerle ilgili daha fazla bilgi için bkz: Demirsipahi, 1975: 337-372)

6 - Köy seyirlik oyunlarının günümüzdeki durumunu incelediği yazısında Nebi Özdemir (2001: 126) oyunların esas işlevini yitirdikten sonra bir süre de eğlence amacıyla sürdürüldüğünü ondan sonra tamamen yok olduğunu belirtmektedir.

7 - Burada 'folklor' ile kastedilen 'halk oyunları'dır. Bu yanlış kullanım ne yazık ki yıllardır değiştirilememiştir.

8 - Bu durum; alan çalışması esnasında bizim için oynayan kadın kaynak kişiler ve Aziziye yayla şenliklerinde genelde genç kızların oynadığı oyunlar kıyaslanarak tespit edilmiştir.

KAYNAKÇA:

- And, Metin (1964), *Türk Köylü Dansları*, İstanbul: İzlem Yayınları.
- _____ (1974), *Oyun ve Bügü*, İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.
- _____ (1996), "Halk Oyunlarının Sahneye Uygulanması". *Türkiye'de İlk Halk Oyunları Semineri*. (Yay.Hzl. Ş. Baykurt), İstanbul: YKY.
- Aktaş, G. (1999), *Temel Dans Eğitimi*, İzmir: Ege Ün. Basımevi.
- Akurgal, E. (1997), *Anadolu Kültür Tarihi*, İstanbul: TÜBİTAK
- Baykurt, Ş. (1995), *Anadolu Kültürleri ve Türk Halk Dansları*, Ankara: Yeni Doğu Matbaası.
- Demirsipahi, C. (1975), *Türk Halk Oyunları*, Ankara: İş Bankası Kültür Yayınları.
- Eroğlu, T. (1994), *İnsan ve Oyun*, Kayseri: Millî Folklor Yayınları
- Kırçak, Ş. K. (2001), *Burdur'da Oynanan Halk Oyunları ve Yöresel Halk Oyunları Kıyafetleri*, Dumlupınar Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi.
- Özdemir, N. (2001) "Bilim ve Teknolojideki Gelişmelerin Köy Seyirlik Oyunlarına Etkisi" *Millî Folklor*, 51:119-129
- Kültür ve Turizm Bakanlığı, Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü, Halk Kültürü İhtisas Arşivi: BVB.2005.0070, BVB.2005.0071, BVB.2005. 0072, BVB.2005.0073

KAYNAK KİŞİ LİSTESİ:

Merkez:

- Ali Bedel, 1934, Aziziye Köyü, bağlama, davul, zurna çalar, halk oyunları oynar
- Mehmet Bedel, Ali Bedel'in oğlu, Aziziye Köyü, sipsi çalıyor, halk oyunları oynuyor, devlet memuru.

Tefenni/Çaylı Köyü

- Osman Eryılmaz, Çaylı, 1935, OY, Çiftçi, Zurnacı (54 yıldanberi), bağlama, davul, kabak keman, çalıyor. Kendisiyle birlikte Ramazan Eryılmaz, Şeref Eryılmaz olmak üzere iki oğlu ve dayısının oğlu Durmuş Ali Gürel'den oluşan dört kişilik bir ekibi var.
- Ramazan Eryılmaz, Çaylı, 1960., İO, Evli, 3ç., Çiftçi,
- Şeref Eryılmaz, Çaylı, 1967., İO, Evli, 2ç., Çiftçi,
- Tuğrul Yakın, 1945., Küçükalan (Göhlisar), Tefenni'de oturuyor. 3ç., OM, memur emeklisi, çevrede yi oyuncu olarak biliniyor.
- Hasan Önyörtük, 1945., Emekli, Tefenni, çevrede iyi oyuncu olarak biliniyor.

Tefenni/Sazak Köyü

- Hatice Kavak, Şefika Keskin

Bucak İlçesi

- Süleyman Şengen, 1954, Bucak, Evli, 3ç., OM, Tabelacı, iyi zebek oynuyor.
- İsmail Güngör, 1955, Bucak, İO, Bucak Mermer'de işçi.
- Mehmet Büyük, 1969, Bucak, Evli, 2ç., müzisyen (elektronik bağlama)

Çeltikçi/Güvenli Köyü

- Mehmet Ali Yenice, 1944, Güvenli Köyü, Evli, 3ç., Çiftçi, emekli,
- Abdullah Sezer, 1949, Güvenli, muhtar, keman çalıyor. (Kemanı dizinde çalıyor)
- Yusuf Sezer, 1956, Güvenli, Öğretmen,
- İsmail Evcil, 1941, Evli, 7ç., Müzisyen (sipsi, zurna, davul vb. çalar), Çiftçi. 4-8 kişi arası değişen müzisyen ekibi var.
- Arif Cangıldayan, 1967, Çatak köyü/Altunyayla, Müzisyen, Çiftçi. Topal oyunu oynuyor.

Merkez/Güneyyayla

- Ahmet Özçelik'in evinde bir grup kadın.

BURDUR YÖRESİNDE GELENEKSEL EL SANATLARI

Semra AKBULUT®

Bir toplumun kendine özgü kültürel özelliklerinin, yaşam tarzının, üretim- tüketim aşamalarının ve beğenilerinin somut olarak gözlemlenebildiği alanlardan birisi de el sanatlarıdır.

El sanatlarını hammaddelerine göre toprak, taş, maden, cam, hayvan ve bitki olarak sınıflandırabiliriz.

Hammadde gruplarına göre sınıflandırdığımız el sanatları farklı iş kolları ve farklı ürünler olarak değerlendirilmektedir. El sanatlarımız, ahşap işleri (sandık-baston- beşik-mimari- ev araç gereçleri vb), altın işlemeciliği, gümüş işlemeciliği (telkari- kazazlık), bakırcılık (mutfak eşyaları vd.) cam işçiliği (Beykoz cam vb.), bıçakçılık, çarıkçılık (harik-yemenicilik), çinicilik, çömlekçilik, deri işçiliği, kürkçülük, taş işçiliği (lüle taşı, oltu taşı vd.). semercilik, sepetçilik, süpürgecilik, yazmacılık, yorgancılık, dokumacılık (halı, kilim, zili, cicim, sumak, bez dokumalar, çuval, yaygı, ip vd) olarak çeşitlenmektedir.

Halk tabanında ihtiyaçtan yola çıkılarak yaygın olarak üretilen el sanatlarımızın yanı sıra saray kültürünün etkisiyle gelişmiş üstün bir zevke hitap eden sanatlarımız yazmacılık. minyatür, ebru, tezhip, hat bir iki sanatlar da geçmişten günümüze gelerek beğeni kazanmaktadır.

İhtiyaçtan yola çıkılarak oluşan el sanatları çevre ve iklim şartlarına göre değişimler göstermiş bunun yanı sıra ait olduğu toplumun duygularını, kültürel özelliklerini yansıtarak, gerek üretim aşamalarıyla gerekse usta- çırak ilişkisiyle nesiller boyu aktarılarak “geleneksellik” vasfı kazanmıştır. Gelenek; seçilmiş yorumlanabilen bir yapı ve geçmişin bir yorumunu birleştiren sosyal ve sembolik üretimler olarak nitelendirilebilir.

Geleneksel el sanatları konusu incelenirken çalışma alanının coğrafya, iklim, üretim – tüketim ilişkisi, ulaşım şartları ve inanç faktörleri göz önünde tutulmalıdır. El sanatları onu üreten halkın duyu ve düşünce yapısını dile getirirken bazen geçim kaynağı bazen sözsüz iletişim aracı olarak anlam kazanmaktadır. Herhangi bir el sanatı ürününde karşımıza çıkan motif/ işlemler ve bunların oluşturduğu kompozisyonlar; yer aldığı nesneye manevi bir anlam ve öz kazandırmaktadır. Böylece o eşyayı özel ve anlamlı kılmaktadır. Genelde el sanatları özelde süsleme bir toplumun kendi doğru saydığı ve benimsediği hayat üslubunu bir şekilde dışa vurmasıdır.

Ülkemiz; gerek coğrafyasının, ikliminin hammadde çeşitliliği üzerindeki etkisi gerekse tarihi zenginliğinin farklı inanç ve uygarlıkları yüzyıllar boyu harmanlanmasından dolayı kültürel açıdan olduğu gibi el sanatları açısından da olabildiğince renkli olabildiğince zengindir. El sanatı ürünlerimizi diğer ülkelerdeki benzerleriyle karşılaştırdığımızda zarif bir sembolizm ve ince bir işçilikle karşılaşmaktayız. El sanatlarımız dokumadaki inceliği, cam ve gümüş/ altın işlemedeki zarafeti, taş üzerindeki işçiliğiyle dünyaca kabul görmüştür.

Burdur, Akdeniz Bölgesinde yer almaktadır. İç bölgede kalan il genelinde Akdeniz ikliminin yanı sıra karasal iklim görülmektedir. İl Akdeniz Bölgesinin iç kesiminde yer aldığı için karasal iklim etkinliği daha fazladır. Yazları sıcak ve kurak kışları kar yağışlı geçen ilde gerek el sanatları gerekse giyim kuşam karasal iklimin etkisiyle şekillenmektedir.

Burdur göç veren illerimizdendir. İşsizlik ve eğitim nedeniyle özellikle sahil kesimine, Antalya’ya ve İstanbul’a göç fazladır. Göçün köylerden ve diğer ilçelerden il merkezine veya diğer büyük illere olduğu gözlenmektedir.

® Semra AKBULUT

Kültür ve Turizm Bakanlığı Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü Folklor Araştırmacısı (Halkbilimci)

Bulunduğu yerden uzun süreli ayrılmak yaşam koşullarında değişiklik oluşmasının yanı sıra kültürel yapıyı da etkilemektedir. Geçmişle bağlar yerini yeni oluşumlara bırakmakta bu da kültürel yapıyı etkilemektedir. Bu değişim üretimden tüketime her yönüyle yaşamı etkisi altına almaktadır. Geçmiş yıllarda var olduğunu çeşitli kaynaklardan öğrendiğimiz el sanatlarına araştırmamız sırasında ulaşamamış olmamız da bu değişimin bize yansıyan bir diğer yüzüdür. ****

Ülkemizin güneybatı bölgesinde yer alan Burdur ilinde 30 Mayıs-10 Haziran 2005 tarihleri arasında yapılan alan araştırmasında kent merkezi, kasabalar ve köylerde kaybolmakta ve değişmekte olan geleneksel halk sanatları ve giyim kuşam bilgisinin tespiti, belgelenmesi ve arşivlenmesi amacıyla çalışmaya yürütülmüştür. Alan araştırması sırasında gözlem ve görüşme tekniklerinden yararlanılmış, görüşmeler yazarak derleme metodu ile kayıt altına alınmış, tespit edilen malzemeler slaytla belgelenmiştir.

Burdur İli Merkez, Tefenni İlçesi Merkez, Karamanlı İlçesi Merkez, Karamanlı İlçesi Dereköy, Kemer İlçesi Köyü, Yeşilova İlçesi Köyü, Gölhisar İlçesi İbecik Beldesi, Gölhisar İlçesi Merkez, Altınyayla İlçesi Merkez, Gölhisar İlçesi Bölmepınar Köyü, Yeşilova İlçesi Köyü, Çavdır İlçesi Köyü, Bucak İlçesi Kocaaliler Beldesi, Bucak İlçesi Merkez Kavacık Köyü, Ağlasun İlçesi Merkez yörede araştırma gerçekleştirilen yerleridir.

Burdur çalışmamız sırasında yaptığımız el sanatları ve geleneksel giyim kuşam çalışmamızda dokumacılık konusunda halı, kilim, burdur bezi ve ibecik dokumasını, ağaç işlerinde mutfak araç gereçleri ve çam termos yapımını, bakır işlerinde çan yapımını, işlemelerde yorgancılığı, çeyiz hazırlığında el işlemlerinde ağırırıklı olarak dantellerin yer aldığını tespit edilmiştir. Geleneksel giyim kuşamın özellikle düğünlerde ve alevi köylerinde özel günlerde kullanılması devam eden bir gelenek olduğunu gözlenmiştir.

BURDUR İLİ EL SANATLARI:

1. Dokuma- a.halı-kilim dokuma ((haba)kilim-halı)
b. bez dokuma (İbecik Bezi, Burdur alacası)
2. Çeyiz
3. Geleneksel giyim kuşam
4. Ağaç işleri (çam bardak yapımı)
5. Metal işleri (bakırcılık-kalaycılık)
6. Palancılık
7. Yorgancılık

DOKUMA:

Dokuma; birbirlerine dik veya paralel konumda olan ipliklerin birbirinin altından, üstünden geçirilerek kumaş, kilim, sepet vs. oluşturması işleminin ve oluşan malzemenin adıdır. Başka bir tanımlama ile dokuma; eğirme veya başka yollarla iplik haline getirilerek bir bütün meydana getirme yoluyla elde edilen her cins kumaş, halı, kilim, zili, ve cicimlerin genel adıdır.

Örtünme ve değişen iklim şartlarından korunma gibi ihtiyaçlardan doğan dokumanın zaman içerisinde pek çok alanda kullanımı yaygınlaşmıştır.

Geçmişte yer yaygısı ve giyim için kullanılan dokuma günümüzde tekstil sektöründe gelişmesiyle dekorasyonunun değişmez malzemesi olmuştur.

Dokumacılık kullanılan araç gerece göre mekikli, kirkitli ve mekiksiz olarak sınıflandırılmaktadır. Dokuma tezgâhları "yatay tezgah" (yer tezgahı, konar -göçer tezgahı veya dikey tezgah (istar, ip ayağı, mazman,düzen) olarak iki türdür.

Dokuma tezgâhının enine doğru uzanan ipliklere “atkı” boyuna doğru uzanan iplikler “çözü” denir.

Tezgâhlar; en basitinden en gelişmiş olanına kadar çözümlerin geldiği iki uzun sopa (levant), çözümlerin çaprazlanmasını sağlayan gücü sopası ve çözümlerin arasına konan varan- gelen (kargı- sergel) isimli yassı tahtadan meydana gelir. “mekik” yardımıyla ip çözü ve atkılarının arasından bir sağa bir sola geçirilir.

Burdur da dokuma ipler için kullanılan tezgâhlar genellikle “yatay tezgâh” olarak bilinen yer tezgâhlarıdır.(konar – göçer tezgâhlarıdır). Bez dokumalar (İbecik bezi, Burdur bezi,) için dikey tezgâh yöresel adıyla “****” kullanılmaktadır.

Çoğunlukla görülen bez dokumalar atkı ve çözümlerin eşit şekilde birbirinin altından ve üstünden geçtiği dokuma türü bez ayağı veya düz bez dokumalarıdır. Tezgâhta uzunlamasına ön- arka çift sıra ipliklerin (çözü) arasından bir ön ve bir arkadan geçen enine ipliklerden (atkı) meydana gelen ve çözümlerin atkılar tarafından tamamen örtüldüğü bir dokuma türüdür. Çuval, heybe, düz renkli veya enine bantlar halindeki yaygılarda atkılar çözümlerin arasından bol bırakılarak geçirilir ve kirkit ile bastırılıp bu bolluk yok edilir.

HALI-KİLİM DOKUMACILIĞI:

Burdur’da dokumacılığın yaklaşık 300 yıllık bir geçmişi olduğu bilinmektedir. Burdur’da yapılan araştırmalara göre yöredeki dokumacılık Senirkent’ten göç eden ailelerin burada devam ettiği.

Burdur yöresinde mekikli ve kirkitli dokuma örnekleri tespit edilmiştir. Kirkitli dokumaların halı, haba (kilim) ve sumak olduğu özellikle hayvancılıkla geçinen Türkmenler tarafından dokunduğu, mekikli dokumalar olarak İbecik Bezi,Dastar ve Burdur Alacasıdır.

Yöre genelinde dokunan halı daha önceki yıllarda Isparta Halıcılığının paralel olarak gelişme göstermiştir. Burdur da dokunan halı Isparta halısı kalitesinde ve modelindedir. Atkısı yün çözümlü yün olarak dokunan halı kaba havlıdır. Genellikle gül motifleri yerleştirilen halının örnekleri ve malzemesi Isparta’dan gelen tüccarların yanı sıra Sümerbanktan da temin edilmektedir. Daha önceki yıllarda atölyelerde çok sayıda kadının çalıştığı söylenen halıcılık sektöründe günümüzde yurt genelinde olduğu gibi Burdur’da da gerileme vardır.

Yöre Buğdüz Halıları düğüm sayıları ve Yeşilova İlçesi de kilim motifleri açısından önemli merkezlerdir.

Var olan bir iki dokuma atölyesi ve dokuma yapılan bazı evlerde geçmişte Isparta Halısı dokunmaktayken günümüzde ise Milas, Antalya Döşeme altı halılarının dokunmakta olduğu görülmektedir.

Geçmişe oranla halı ebatlarında da farklılık görülmektedir. Geleneksel halı ağır olduğu ve ebatlarının büyüklüğü sebebiyle tercih edilmemekte onun yerine daha küçük daha ince halılar genellikle çeyrek adı verilen küçük ebatlar tercih edilmektedir.

Önceki yıllarda el dokuması halının olması zorunlulukken günümüzde ya küçük bir el dokuması halı koyulmaktadır. Ancak genelde de fabrika halıları ucuzluğu ve modelleri sebebiyle daha çok tercih edilmektedir.

Yünün hazırlanması:

Burdur yöresinde küçükbaş hayvan yetiştirilmektedir. Hayvanların kirkımı bahar aylarında yapılmaktadır. Kırkılan yünler (yapağılar) pınarda ıslatılır. İyice ıslanan yünler tokuçla(tokaç) dövülerek yıkanır. İyice temizlenen yün serilerek güneşte kurutulur. **Tengirekten** geçirilerek **tarakta** taranır. Taranan ipler **çıkırık** ta bükülerek ip haline getirilir. Elde edilen ipler **çile** olarak sarılır. (yörede çile ; **teget** olarak adlandırılır)

Çile(teget) haline gelen ipler boyaya götürülür. Boyama işlemi genellikle Karamanlı'da yaptırılır. Günümüzde hazır kimyasal boyalar kullanılırken daha önceki dönemlerde kökboyama yapıp;**Kızılçam, Çehri, sütleğen, papatya, soğan kabuğu, ceviz yaprağı, ceviz, armut yaprağı** gibi çeşitli otlar kaynatılarak ip boyanmasında kullanılmaktadır. İpin sağlam olması için özellikle bez dokumada çiriş daha havlı dokumalarda ise boyanın kalıcı olması için idrar kullanılmaktadır.

Bazı dokumacılar gerek iplerini gerekse boyamayı kendileri hazır boyalarla yapmaktadırlar. Bazen de tüm malzeme hazır olarak temin edilmektedir.

Yün iplik sağlamdır. Düz, normal ve çok kıvrımlı olarak çeşitlendirilir. Yün lifleri kıvrımlıdır. Dirençli ve esnek bir yapısı vardır. Nem çekme özelliği yüksek olmasından dolayı halı ve kilimlerde tercih edilmektedir.

Çözügünün hazırlanması:

Dokuma tezgâhının enine doğru uzanan ipliklere “**atkı**” boyuna doğru uzanan ipliklere “**çözüğü**” denilmektedir.

İpliklerinin demetler halinde birbirlerine paralel konumda hazırlanma işlemine “çözüğü hazırlama” denilmektedir. Çözüğü; dokunacak halının/ kilimin ebatlarına göre karşılıklı sıra halinde çakılan çivilere iplerin uzunlamasına tek tek geçirilmesiyle hazırlanır.

Kilimler 1.5x1 m. ya da 2.5x1.5 m. olmaktadır. Bu ebatlara uyacak uzunlukta çözüğü hazırlanır. Üçer üçer hazırlanan çözüğü 6 adet olunca bir çözüğü oluşmuş olur. Küçük kilim için 6 büyük kilim için 12 çözüğü hazırlanır.

Dokuma aşaması:

Hazırlanan çözüğüler tezgâha (düzen ıstar) aktarılır. Tezgahın parçaları; kücü, varan gelen, levent, ayakçılık olarak adlandırılır. Dokuma yapılırken kilimin alt başlangıcına “**sızgı**” denir. Sızgı bir parmak kadar yapılır. Genellikle beyaz olur. Sızgının üzerine kilim dokumaya başlanır.

Halı dokumanın başlangıcına “zincir” (zincir” denilmektedir. Halının iplerinin çıkmamamsı için zincir yapılmaktadır. Zincirin üzerine atkı yapılır. Atkı genellikle 12 sıra olarak yapılmaktadır.

Hazırlanan çözgüler Tezgâha (düzene) aktarılır. Kilimin alt başlangıcına “sızıgı”,halının başlangıç yerine ”yoz” denilmektedir.. Bir parmak kadar sızıgı dokunduktan sonra kilimin motiflerine geçilir. Bir kilim yaklaşık olarak on beş günde bitmektedir

Burdur yöresinde geleneksel olarak halı-kilim dokumalarındaki motifler “gül suyolu, kurtağzı, ayna, boncuk, Yedi Dağ çiçeği, Osmanlı sarayı, Lalezar, Kuşlu, Kirman ve Cevahir” olarak adlandırılan geometrik şekillerden oluşmaktadır.

Dokumaya genellikle sağdan başlama âdeti vardır. Bismillah, Allah rızası için kaza bela göstermesin, nazar değmesin denir ve dokumaya başlanır. Yeni bir işe başlarken iş üzerine gelen kişiye göre de yorum yapılır. Gelen kişi eli ağır aksi biri ise bu iş yavaş biter, ters gider gibi yorumlanır. O nedenle işe başlarken tez canlı kişilerin gelmesi istenir ya da kişi koşturulur. Özellikle ipin kopması nazar değmesi, şeytan karışması olarak nitelendirilir. Bazı tezgâhlara nazar boncuğu takılması bundandır.

Başlangıç ipine “yoz” denir. Yoz bir iki sıra örülen başlangıç örgüsüdür. Başlangıç örgüsünün üzerine motifler koyulur.

Burdur’da dokunan halılarda “ters düğüm” uygulanmaktadır. Ters düğümde soldaki ipin arkasından içe, sağdaki ipin dışından içe çevirip aşağıya çekilerek yapılmaktadır.

Düzenli olarak her gün dokuma yapılırsa bir kilim ortalama olarak on beş günde, küçük bir halı yaklaşık olarak bir iki ayda bitmektedir.

Burdur yöresinde günümüzde geleneksel halının yerini Milas; Antalya Döşeme altı halıları almaktadır. Geleneksel halı ağır ve büyük olduğu için tercih edilmemektedir.

Pek çok yöremizde olduğu gibi Burdur da halı dokurken kadınlar türküler maniler söylemektedirler.

“Halı dokurum halı
Yetmiş iki ilmekten
Yârimden mektup geldi
Okuyamam gülmekten

Domatesi doğradım
Toprak tenceresine
Gel yârim konuşalım
Mutfak penceresine

Entarisi al kumaş
Yerleri dolaş dolaş
Ben gurbete gidiyom
Postaneyi sen dolaş”

Anadolu’da inanç çok önemlidir. Doğa olaylarından ve kem gözlerden korunma ihtiyacı tüm üretim alanlarında kendini göstermekle beraber dokumada kendini iyice belli etmektedir. Örneğin evini malını mülkünü koruması için ejder, kurt ağzı, kurt izi, canavar ayağı gibi motifleri kullanmaktadır. Bir başka örnek yaşamın devamlılığını sağlayan “**hayat ağacıdır**” Ailenin mührünü veya damgasını simgeleyen motif ise “**im**” dir. Bu motif tahıl çuvallarında, evde dokunmuş halı kilimde, hayvanların üzerinde, dövme ve giysilerde her aile kendi imini kullanır. Yaşamın bitişi ruhun göğe yükselişi ise “**kuş**” olarak simgelenir. Bu tür anlamları olan motifler sadece dokumada değil tüm el sanatlarında kullanılmaktadır.

BEZ DOKUMALARI:

Atkı ve çözgülerin eşit şekilde birbirinin altından ve üstünden geçtiği dokuma türü bez ayağı veya düz bez dokumadır. Bu dokuma türünde çözgülerin atkıları örtebilmesi için atkılar çözgülerin arasından bol bırakılarak geçirilir.

Bez dokumada kullanılan pamuklu ipler yün ve ipeğe göre daha az esnektir. Çabuk kopar. Nem çekme özelliği vardır.

Pamuk iplerinin daha parlak ve sağlam olması için **çirişleme** ya da **haşılama** diye adlandırılan işlem yapılır. Mum, sabun, yağ, un vb nişastalı maddeler ipin kaynatıldığı suya sağlamlığın artırılması için katılır. İp kaynatılır. Durulanmadan asarak kurutulur. Haşılama ya da çirişleme işlemi ipin dokuma sırasında kopmasını kısmen engeller.

Dokumalarda günümüzde daha ucuz oldukları için suni ve sentetik iplerde kullanılmaktadır. Suni iplerin hammaddesi odun, pamuk ve keten, sentetik iplerin hammaddesi ise petrol atıkları ve tabi gazların senteziyle elde edilir. Kullanılan malzemeler doğal olmadığı için sağlıklı da değildir.

- İbecik Bezi
- Dastar
- Burdur alacası

Burdur bezinden dokunmuş yağlık, mendil ve çeşitli işlemeli örtüler yöre el sanatlarının ve çeyizlerin vaz geçilmezidir.

ÇEYİZ GELENEĞİ

Halk sanatlarımızın oluşumunda ve özellikle süsleme aşamasında çeyizin önemli bir etkisi vardır. Halk sanatlarımız öncelikle ev içi ihtiyacı karşılamak amacıyla üretilmiştir. Çeyiz geleneksel kültürümüzün önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Çeyiz için üretilen her bir parçanın daha gösterişli, daha özenli ve daha süslü olarak yapılması halk sanatlarımızın gelişmesine katkı sağlamıştır.

Kültürümüz içerisinde önemli bir yer tutan çeyiz hazırlıkları özellikle kız çocukları için küçük yaşlarda başlar. Bu durum “Kız beşikte çeyiz sandıkta” diye nitelendirilir. Çeyizin zenginliğinin kızı gelin gideceği evde itibar sağlayacağına inanılır. Bu nedenle oldukça masraflı ve zahmetli bu süreç için hazırlıklara çocuk küçükken başlanır ki çeyiz için evlilik dönemine gelindiğinde aile zor durumda kalmasin istenir.

Annenin çeyizinden aktarılan parçalarla çeyizin ilk eşyalar oluşturulur. Çeyizde bereketli olması için konulan eşyalar vardır. Don koyularak donansın, gömlek koyulması gönensin (zengin olmak) istenir. Çeyiz içerisinde oylar, yazmalar, havlular, çoraplar, kumaşlar, danteller ilk konulan eşyalardır. Çeyiz ilk oluşumu sırasında el emeği gerektiren işlemler danteller vb parçalar konulur.

Anadolu’da çeyiz geleneğinde yörelere göre değişiklikler olmakla birlikte çok büyük farklılıklar görülmemektedir. Çeyiz sandığı, oylar, yazmalar, danteller, çoraplar, işlemeli örtüler ve ufak tefek mutfak eşyaları hazırlanan çeyizlerin hemen hiç değişmeyen parçalarıdır.

Çeyizin düğüne gelenlere gösterilmek amacıyla sergilenmesi de ülkemizin hemen her yerinde uygulanan geleneklerdendir. “Çeyiz asma”, “çeyiz serme” ve “çeyiz yapma” olarak adlandırılan bu geleneğe göre çeyizde sergilenen çeyizler düğün süresince gelenlere gösterilir. Çeyizde el işi olarak hazırlanan her şey (oylar, danteller, keseler, sofrta örtüleri, hamam takımları vd.) ve hazır olarak alınanlar(yataklar, yorganlar, mutfak eşyaları vd.) sergilenir.

Çeyizle ilgili bir diğer önemli uygulamada çeyizin kız evinden oğlan evine götürülme adetleridir. Sağ sallanır bir aksilik çıkar düşüncesiyle çeyiz genellikle diğer günlerde kız evinden alınarak oğlan evine götürülür. Döneme ve şartlara göre değişen uygulamalarda değişmeyen bir uygulama kız çeyizinin oğlan evi tarafından alınmaya gelinmesidir. Bu arada çeyiz almaya gelenlere yemek verilmesi, sandık çıkartılırken kızın kardeşlerince bahşiş istenmesi, kızın çeyizini sermeye kız tarafından bayanların gitmesi de devam eden adetlerden bazılarıdır.

Çeyizin hazırlanması

Kız çocuk 5 -6 yaşlarına geldiğinde çeyiz hazırlığına başlanır.

Toplumumuzda bazı davranış kalıpları ve uygulamalar görüldüğünden farklı anlamlar, niyetler içermektedir. Anadolu’nun pek çok yöresinde gördüğümüz bir uygulamayla Burdur

yöresinde de karşılaşmaktayız. Çeyize konulan ilk parça semboliktir. Çeyizin bereketli ve gelinin şanslı olması temennisiyle “**donansın diye don**” “**gönensin diye göynek**” sembolik olarak konulmaktadır. Bunun yanı sıra nazara karşı ayna, çörek otu ve nazar dualarının yazılı olduğu muska konulması günümüzde de uygulanan adetlerdendir.

Kız çocuk büyümeye başladıkça işlemler, kilimler, halılar ve ufak tefek kap kakac çeyiz için ayrılmaya başlanır. Çeyize iç gömlek konulması da geçmişte uygulanan adetlerdendir. Damat için konulan gömleğin yakasını gelin gerdek gecesi açar. Bazen aile büyüklerinin ve annenin çeyizinden ayrılan eşyalar da çeyize konulur. Ancak çeyiz hazırlıkları söz ya da nişan yapıldıktan sonra hız kazanır.

Burdur dokumacılık yapılan yörelerimizden birisidir. Bu nedenle çeyizin vazgeçilmez parçalarından birisi dokumalardır. Halı ve kilimlerin yanı sıra Burdur alacası, İbecik bezi ve dastarlar da çeyize muhakkak konulmaktadır. El işlerini yanı sıra evde neye ihtiyaç varsa yeni kurulan ev içinde bunlar tamamlanır. Günümüzde yatak odası ve mutfak eşyalarını kız tarafının, oturma odası ve diğer eşyaları da oğlan tarafının çeyiz olarak hazırladığı görülmektedir. Ancak değişen yaşam koşulları çeyiz geleneğini de etkilemiş ve kimi zaman gençler kendi ihtiyaçlarını ortaklaşa temin etmekte ve taksitle ödediği görülmektedir.

Anadolu’nun pek çok yerinde olduğu gibi Burdur’da da çeyizin özenli ve güzel hazırlanmasına dikkat edilir. Çeyizin gelinin ve ailesinin itibarını arttıracakı düşünülür. “**anası uyumuş, kızı büyümüş**” veya “**iyi gelin hoş gelin çeyizi boş gelin**” gibi sözlerle çeyizin beğenilmemesi ve az bulunması ifade edilir.

Çeyizin serilmesi:

Burdur yöresinde de “**çeyiz serme**” âdeti vardır. Çeyiz kız evinde olduğu gibi gelin gideceği yerde de sergilenir. Kayınbabasının evine gidecekse orada gelin odasında ya da ayrı oturacaksa kendi evinde sergilenir.

Çeyizin serilmesiyle kız evinden gelen kadınlarla oğlan evinde yengeler bu işle ilgilenir. Yeni gelinin de evliliği düzgün gitsin başı bozulmasın niyetiyle çeyiz serme, gelinin yatağını hazırlanma işleriyle başı bozulmamış düzgün bir evliliği olan kadınların ilgilenmesi istenir.

Çeyiz serildikten sonra gelen misafirleri kontrol etmek, kötü niyetli kişileri engellemek için çeyiz serildiği oda oğlan evi kadınlarınca sürekli kontrol edilir. Boş bırakılmaz.

Çeyizle beraber kız tarafından hediyelerde gelir. “**dürü**” olarak adlandırılan bu hediyeler damadın anne ve babasına, kardeşlerine varsa eltiye göre hazırlanır. Dürüde elbiselik kumaş, gömlek, çorap, yazma, namazlık, dantel çarşaf kenarı ve lif yer almaktadır.

Çeyiz için hazırlanmış işlemeli gömlek

Gelenlere yazma verme âdeti vardır. Çeyiz görmeye gelenlerde hediyeleriyle gelirler. Çeyiz serme düğün bitiminde sona erer.

Oğlan çeyizinden bir bölüm

Çeyiz serilmesi

GELENEKSEL GİYİM -KUŞAM:

Giyim başlangıçta yaşanan coğrafya ve iklim şartlarına uymn sağlamak ve olumsuzluklardan korunmak amacıyla doğmuştur.

Giysi; Dokuma, örme ve benzeri tekniklerle meydana getirilmiş kumaşın, deri, keçe vb örtücü bir yüzeyin; sararak, bağlayarak, dikerek, örerek insan bedenine uygulanabilecek duruma getirilmiş haline denir.

Giyisilerin hammaddesi ve biçimleri coğrafya ve iklime bağlı olarak belirlenmekte ve çeşitlilik göstermektedir. Giyim zaman içerisinde şekillenmiş, zenginleşmiş ve süslenme ile de yeni biçimler almıştır. Giysilerin çeşitlilik göstermesi takı ve süslemelerle zenginleştirilmesi statü belirleyicisi olmuştur. Aynı iklim kuşağında olan kişilerin farklı giyim tarzlarını benimsemeleri takı ve boyamanın yani giyinmenin iklim şartlarına karşı koruyuculuğu aşan işlevleri olduğunu göstermektedir.

Bireyler bulundukları toplulukların gelenekleri doğrultusunda, yaşlarına, cinsiyetlerine, toplum içindeki sınıfsal farklılıklarına ortak ürün ve biçimleri kullanarak

günümüze taşımıştır. Bu tür topluluklar biçim, renk, şekil ve eşyalarda kullanılan simgeler yaygın olarak kullanılan ve topluluğun diğer elemanlarınca da anlaşılan bir iletişim dilini ifade eder.

Semboller bireysel anlatımları ifade ettiği gibi, toplumsal olarak korunmaya karşı biçim zevk ve malzemenin oluşmasına neden olmuştur. Bunlar nazara karşı, güçlü doğa olaylarına karşı korunma içgüdüsüyle oluşmuş nesneler ve eşyalardır. Giyim kuşam içindeki farklılık, bölgesel iklim, üretim biçimleri nedeniyle farklı biçimleri oluşturmuştur. Kullanılan malzeme (yün, keçe, keten vd.) ve giyim biçimleri değişen işlev ve iklime göre biçimlerinin ayrıntı farklarının oluştuğu görülmektedir.

Geleneksel giysilerin her bir parçasının bilinen işlevi ve görünenin ötesinde manaları olduğu bilinmektedir. Bu durum özellikle “baş giyimi” için geçerliliğini sürdürmektedir. Baş bağlama ve başlıklar geleneksel giyim kuşamın vazgeçilmez bir parçası olarak karşımıza çıkmaktadır. Gelenek ve göreneklere göre değişen giyim ve başlıklar gerek malzeme gerekse süsleme açısından bölge bölge köy köy değişiklik göstermektedir. Pek çok yöremizde geleneksel giyside bütünlük bozulmuş olmasına rağmen baş giyiminde aslına bağlı kalınmaya çalışıldığı gözlenmektedir.

Geleneksel giyimin en önemli bölümü baş giyimdir. Başlık üzerine takılan takılar; fesin alt kısmına dikilen **penezler** , **yanak döğenler**, başlığı çene altından başa tutturmaya yarayan **dulukçalıklar**, başlığın tepesinden tutturularak aşağıya sarkan **püsküller**, başlığın arka kısmına sırt üzerine serbestçe bırakılan **şaçlıklar** geleneksel baş giyiminin önemli unsurlarıdır. Bunların yanı sıra kenarları çeşit çeşit oyalanmış yazmalar gerek renkleri gerekse oyalarıyla birbirinden farklı ve zengindir.

Baş süslemesi güzelliği tamamlamanın aynı zamanda **sözsüz iletişimi** sağlamaktadır. Geleneksel kültürümüzün baskın yapısından dolayı kadınlar duygu ve düşüncelerini açık olarak ifade edememiş olmaları onları farklı arayışlara yönlendirmiştir. Bu nedenle kendilerini halı ve kilim motiflerinin yanı sıra baş bağlama şekilleriyle de anlatmaya çalışmışlardır. Kadının taktığı yazmanın rengi ve oyası o anki statüsünü, medeni durumunu ve içinde yaşadığı ortamı anlatan mesajlar vermektedir.

Pek çok duyguyu anlatmaktadır turna tüylü gelin başı

Tüm giysi bütünlüğünde özellikle oylarımız birer simge niteliğindedir. Bazı el sanatlarımız, aile komşuluk ve diğer toplumsal ilişkilerde sevgi, sitem gibi duygusal durumları, bu ilişkilerin iyi ve kötü yönlerini anlatır. Kocası ile arası iyi olmayan gelin yazmasında “**biber oyasını**” seçer. “**Kütle oya**” dağ çiçeklerinden esinlenerek yapılmıştır ve gelin bunu eltisine takar Barış ve sevgi mesajını iletir. “**çakır diken oya**” kaynanaya takılır ve bana dikenlerini batırma mesajı verir.tüm bu örneklerden de anlaşılacağı gibi sözlü olarak iletilemeyen tüm duygular simgeler yoluyla iletilmektedir.

Geleneksel giyimin parçalarını fes, poşu, terlik, cepken, potur, göynek, yemeni, çarık, çizme, çorap, tozluk, tepelik, işlik, üçetek, çizme, çorap, kemer, kuşak, önlük, zülüflük, kemer, yaşmak, gümüşlük, para kesesi, saat kesesi, mendil ve alınlıktır.

Günümüzde olduğu gibi geçmişte de giysiler yapılan işe ve günün özelliğine göre değişiklik göstermektedir. Ev içi giysileri ile sokak giysileri, iş giysileri ile özel gün giysileri (gelinlik, damatlık, sünnetlik vd.) birbirinden farklı şekillerdedir. Bu farklılıklar genelde giysilerin süslemelerinde göze çarpmaktadır.

Burdur, Akdeniz Bölgesinde yer alması geleneksel giyim tarzını da etkilemektedir. Geleneksel giyim kuşamda yer alan tüm içerik ve simgeler Burdur yöresinde de kendini göstermektedir. Giyilen giysinin her bir parçası görünenden farklı bir anlam içermektedir.

Günlük giyim:

Kadın giyiminde entari, üç etek, kuşak, önlük, işlik, yemeni, Baş giyiminde yazma, alınlık, fes, eşarp, ayak giyiminde ala çorap, patik, çarık, kabaralı kundura ve kara lastik oluşturmaktadır. Aksesuar olarak mendil, kemer, küpe, karanfilli kolye, gümüşlük (tomaka) alınlık ve tepelikler yer almaktadır.

Burdur yöresinde erkek giyiminin parçalarını baş giyiminde fes, terlik, beden giyiminde cepken, göynek, potur, ayak giyiminde çorap, çarık, çizme, kara lastik ve tozluk oluşturmaktadır. Aksesuar olarak silahlık, para kesesi, tütün kesesi ve mendil kullanılmaktadır.

ÖZEL GÜN GİYSİLER:

Geleneklerimiz içerisinde önemli bir yeri olan özel günler giysilerde de farklılık oluşturmaktadır. Bayramlarda öncelikle temiz giyinmek mümkün olduğunca imkânlar dâhilinde yeni giyinmek adettir. Özellikle çocukları bayramlarda yeni giydirme âdeti vardır ve günümüzde de devam etmektedir.

Kişiyi özel günlerin başında doğum, evlenme, sünnet ve ölüm gelmektedir. Bu özel günler geçiş aşamalarını simgeler. Kişinin hayatı bu dönemlerden sonra yeni bir anlam ve yeni bir statü kazanır. Günümüzde olduğu gibi gelenek içerisinde de bu günler tüm törensel uygulamalarıyla toplum içerisinde önemsenir ve kutlanır. Bu önemli günlerde kişinin giyim kuşamı da diğer günlere göre daha özenli daha süslü ve gösterişlidir. Bu özenin yanı sıra nazara karşı tedbirler de alınmıştır.

Gelin giyimi: Günümüzde kullanılan beyaz gelinliğin geçmişi yaklaşık 30 yıldır. Daha önceki dönemlerde geleneksel giysilerden hiç kullanılmamış olanı gelinlik niyetine giyilirdi. Fes ve üçetek bazen köyde bir tane olur onu da her gelin kullanırdı.

Burdur İli Kargalı köyünde gelinin giydirilmesi farklı bir ritüelle gerçekleştirilmektedir. Gelin başı bozulmamış, evliliği düzgün giden ve iyi dürüst olarak bilinen bir kadın tarafından giydirilir. Günümüz Kargalı düğünlerinde beyaz gelinlikle beraber geleneksel gelinliklerin giyilme âdeti devam etmektedir.

Gelin ve onu giydirecek kadın yerde dizlerinin üstünde karşılıklı oturur. Giydirecek kadın Bir yastık alır onu salavat getirerek üç kere yere vurur. Bu yastığa gelini oturtur ve geline giydirilen her bir giysi parçasını salavatlayarak giydirir.

“Bismillah,
Ya Allah ya Muhammet ya Ali
Selavat
Selavati Muhammed
Mutlu olsun Kutlu olsun
Ağzı tatlı olsun
Mutlu olsun diyenin
Akıbeti hayır olsun”

Geline her bir giysiyi giydirilirken salâvat 3 kere tekrarlanır. Geline iç göynek, üç etek şalvar, cepken giydirilir. Kuşak takılır. Başı bağlanır. En son “Peygamber Gömleği” takılır.

Damat giyimi geleneksel giyimin aynısıdır. Yakası işlemeli İç göynek, potur, cepken, işlemeli ala çorap, çarık, ceket, bel kuşağı kullanılır.

Gelin Başı: Burdur yöresinde gelin başı Anadolu’nun diğer yörelerinde olduğu gibi Burdur yöresinde de gelinin başının bağlandığı gün önemsenmekte ve çeşitli uygulamalar yapılmaktadır.

Burdur yöresinde düğün üç gün sürmektedir. Düğünün ertesi gün (gerdek gecesinin sabahında) gelinin baş bağlama merasimi yapılır. Hazır pullu fesin üzerine üç tane tülbent takılır. Fes oyali pullu eprilerle süslenir. Üstünden pullu örtü örtülür. En son **maharma** (dastar) Arkasına mavi yazma takılır.

Burdur yöresinde gelinin başına tüy takma âdeti vardır. Bu genellikle turna tüyüdür. Turna eşine en sadık hayvanlardan birisi olarak bilinir. Gelinin yuvasına bağlılığını simgelemek için başına turna tüyü takılır. Ayrıca tüy göğe yükselmeyi temsil eder. Gelin olmak kadına yeni bir statü kazandırır.

Zülûf kesme: Gelin başı hazırlanırken gelinin saçsını kesilme âdeti vardır. Gelinin saçı çene hizasında kesilir. Buna “**zülûf**” denir. Diğer uygulamalarda olduğu gibi gelinin zülûfünü de başı bozulmamış, evliliği düzgün giden bir kadın keser.

DİNİ GİYSİLER Burdur’da yaşayan alevi topluluklarında cem törenlerinde, kurban ve ramazan bayramlarında dergâha giderken geleneksel kıyafetler giyilmektedir. İç gömlek, koca don, uçkur, yazma, keten kulağı, fistan ve çorap giyilir. En son peygamber gömleği takılır. Herkes kendisi giyinirken salâvat getirir.

Tahtacı Türkmen Kadını cem giyimi

Peygamber gömleği: Arkadan başa takılıp üç eteğin topuk hizasına kadar uzanan kumaştan dikilmiş bir giysi parçasıdır. İki uzun parça halinde dikilir. Üçgen şeklinde 8 parçadan oluşur. Birbirine denk getirilerek tutturulur.

Burdur Tahtacı Türkmenlerinde cenazeyi giysileriyle gömme adeti günümüzde de yaşatılmaktadır. Gelinin giydirilmesinde olduğu gibi cenazeye her bir giysi parçası salavatlanarak giydirilir. Üzerine kefen sarılır. Kıyafetle gömülmek istemediğini sağlığında belirtenler giydirilmez ancak peygamber gömleği muhakkak takılır.

Yörede tahtacı Türkmenleri kadınları cem törenine özel giysileriyle katılmaktadır.

AĞAÇ İŞLERİ:

Başta ormanlık alanlar olmak pek çok bölgede kullanılan araç gerecin hammaddesini ağaç oluşturmaktadır. Ağaç işçiliğinde en çok ceviz, elma, armut, sedir, gül ve şimşir ağaçları gibi işlenmeye müsait ve sağlam yapılı ağaçlar kullanılmaktadır.

Ağaç işçiliğinde yontma, kazıma, torna, yakma, nakış, kakma, boyama işlemleri ile künde kari, kabartma, oyma ve kafes gibi teknikler kullanılmaktadır.

Mimaride kullanılan: Mekanların iç aksamalarında, kapı, pencere, dolap,kiriş, sütun başlığı, tavan süslemeleri, mihrap, minber,sandukaların yanı sıra sehpa,kavukluk, yazı takımları,rahle, kuran muhafazaları gibi dekorasyon amaçlı malzemelerinde hammaddesi ağaçtır.

Müzik Aletleri: Halk müziği aletlerinin yapımı eskiden beri devam eden bir alandır. Temel hammaddesi ağaç olmakla beraber bağırsak, kıl, boynuz, kemik vb. materyallerle birlikte yapılmaktadırlar.

Mutfak araç ve gereçleri: Günlük ihtiyaçlarımızı karşılayan mutfak araç gereçlerinin pek çoğunun hammaddesi ağaçtır. Oklava, sofra, yassı ağaç, saklama kapları, termos, kaşık ve bardak yapımında ağaç kullanılmaktadır.

Burdur'da mimari aksamalarda kapı, pencere pervazları, cami iç aksamalarının yanı sıra ev araç gereçlerinde ve bölgenin geleneksel çalgısı olan sipsi yapımında ağaç işleri kullanılmaktadır.

Çam Bardak ve Termos yapımı

Yörede kullanılan ağaç işlerine bir örnektir. Çam ağacı kuruduktan sonra içi oyularak bardak şekline getirilir. Bu ağaçtan yapılan bardak suyun sıcaklığını muhafaza etmektedir.

Yine çam ağacında yapılan termos iki kulpludur. Küçük bir kapağı vardır. Sürahi boyutundadır. Uzun yıllar suyun soğukluğunu korumak için kullanılmıştır.

METAL İŞLERİ:

Altın, gümüş, pirinç ve bakır hammadde olarak kullanılarak kakma, kazıma vb teknikler yardımıyla şekillendirilmektedir.

Genellikle tarım araç gereçleri ve mutfak eşyalarının yapımında bakır ve pirinç, ziynet ve süs eşyalarının yapımında gümüş ve altın tercih edilmektedir.

Kazaz ve telkari gümüş ve altın işlemeciliğinde önemli tekniklerdir. Kültürümüzün zarif parçalarını oluşturan gümüş/ altın işlerinin başında yöreden yöreye değişik form kazanan bileklikler, kolyeler, küpeler, birbirinden zarif fincan zarfları, kalem takımları ince işçilikleriyle el sanatımızın güzel örneklerini oluşturmaktadır.

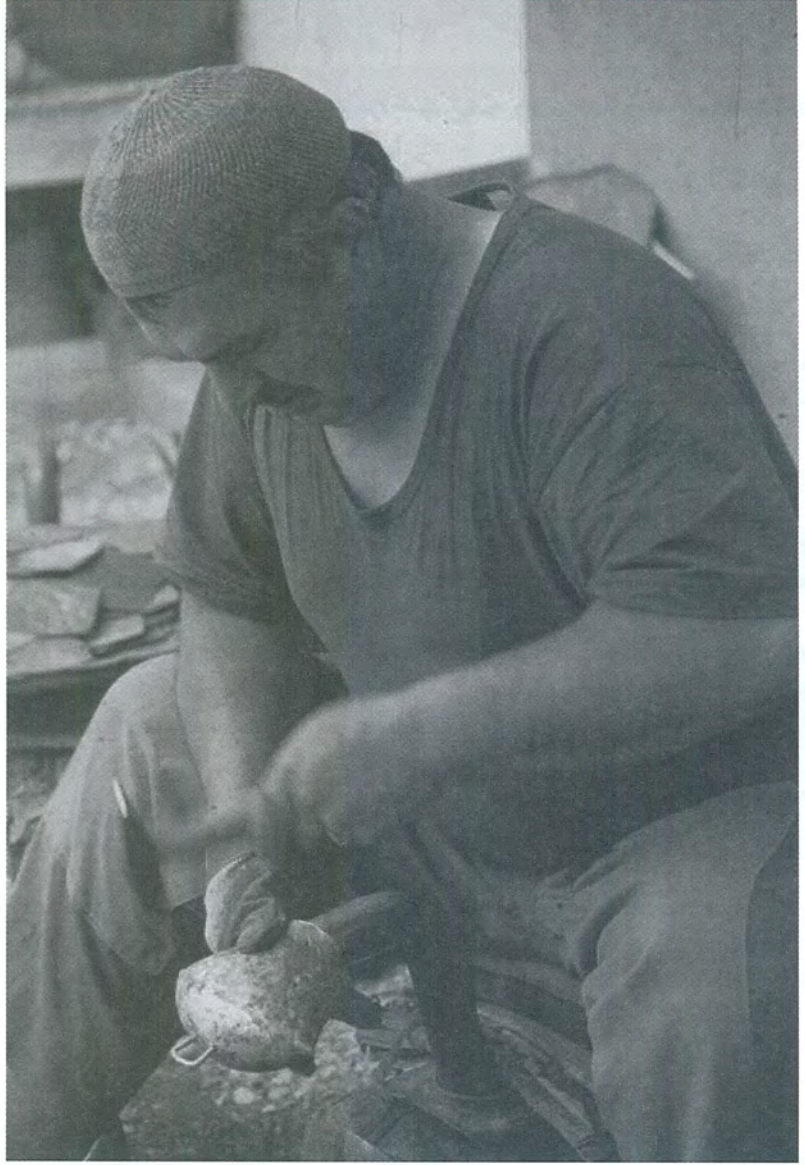
Bakır ve pirinç daha dayanıklı daha sert materyallerdendir. Hammadde olarak kullanıldıklarında genellikle kakma ve kazıma teknikleri uygulanmaktadır.

Burdur yöresinde bakırcılık genellikle güneydoğudan ya da doğudan gelen ustalardan öğrenilmiştir. Genellikle kakma kazıma teknikleri kullanılmaktadır. Yapılan bakırlarda boyama görülmemektedir. Mutfak eşyaları çeşitli kullanım araçlarının hammaddesi bakırdır.

BAKIRCILIK:

Metallerden üretilen ürünlerin başında bakır gelmektedir. Bakır yarı toksit bir metaldir ve kullanımı sınırlıdır. İşlenmesi zor bir metaldir. Kullanım sırasında yiyeceklerle kimyasal tepkime vermesi nedeniyle kalaylanmadan kullanılamamaktadır. Uzun süre dayanan bir materyal olması nedeniyle tarım araç ve gereçlerinde, mutfak eşyalarında tercih edilmektedir. Yörede dövme bakırcılık vardır.

ÇAN YAPIMI:

Burdur yöresinde hammaddesi metal olarak üretilen en farklı sanatlardan birisi “**çan**” yapımıdır.

Ülkemizde ender rastlanan el sanatlarından birisi olan çan yapımı sadece Çanakkale, Afyon ve Burdur-Dirmil’de yapılmaktadır.

Çan yapımında hammadde olarak “sac” kullanılmaktadır. Sac Denizli’den tabaka olarak alınmaktadır. Çan yapımında “**Çukurlama Tezgâhı**” olarak adlandırılan bir kalıp kullanılmaktadır. Kullanılan kalıp düz bir yüzey üzerinde çeşitli ebatlarda çukurlardan

oluşmaktadır. Sac bu kalıbın üzerine konulur ve çekiçle dövülerek çukurun şeklini alır. Makasla kesilir. Kalıpta şekli ve büyüklüğü belirlenmiş parça daha sonra örs üzerinde esas formunu alır. Çanlar ateşe verilir. Şekillendirilme işlemi bittikten sonra her iki parça birleştirilir. Kaynak yapıldıktan sonra ses çıkarması için dil takılır. Önceleri dil olarak dökümden yapılmış parça kullanılırken şimdilerde sert plastik ten imal edilmiş diller kullanılmaktadır. En son tepelik takılır. Tepelik çanın asılmak için ipin geçirildiği yerdir. Çanın sesi döve döve belirlenir ve dövme işleminin yeterli olduğu her usta kendisi belirler. Bir çan ustasının iyi çan yapıp yapmadığını kullanıcı olarak çobanlar belirlemektedir.

Geçmişte hayvancılık yapanların rağbet ettiği çanlar günümüzde yeni bir fonksiyon kazanarak dekorasyonda da kullanılır olmuştur. Farklı ebatlarda yapılan çanların en büyüğü “**deve çanı**” olarak adlandırılır. Ülkemizde bir iki yerinin dışında yapımına rastlamadığımız bu sanat dalı Burdur da beş altı üreticiyle yaşatılmaktadır.

Üretilen çanlar gerek yurt içinde başta Kayseri, Ankara, Eskişehir, Konya, Antalya ve Fethiye’de gerekse yurt dışında özellikle Suriye ve Yunanistan’da alıcı bulmaktadır.

Levha şeklinde temin edilen bakır ya da teneke çan yapımı için kullanılan kalıplarda şekillendirilir. Metal levha bu kalıba koyulur. Çekiçle vurarak levha çukurun şeklini alır. Yapılan çanın ağız ve sap bölümleri tamamlanarak çan bitirilir.

YORGANCILIK

Yorgancılık bir dönem geleneksel el sanatlarımızın en yaygın olanlarından iken hazır yorganların kullanımının yaygınlaşmasıyla neredeyse tamamen kaybolmuş sanatlarımızdandır.

Yorganın yüzü ve astarı farklı kumaştan ipek atlas, mermerşahi, basma vb. kumaşlardan hazırlanıyor. İç malzeme olarak pamuk ve yün kullanılıyor. Bir yorgan için genellikle 3-3.5 kg pamuk kullanılmakta. Ancak çeyiz yorganları için 4-4.5 kg yün tercih edilmekte. Tek dikiş kullanılıyor. Ağırlıklı olarak çift kişilik yorganlar dikiliyor. Çift kişilik bir yorgan için 4 kilo pamuk, astar için 5 metre mermerşahi, yorgan yüzü için 4.5 metre tek en basma ya da atlas kullanılmaktadır. Yorganın dış yüzüne önceleri atlas geçirilirken günümüzde floş saten tercih edilmektedir.

Yorgan dikimine geçmeden önce pamuk yay ile atılıp kabartılır. Yorgancı, kestiği kumaşlarla astar ve yüzü birleştirilerek bir torba oluşturulur. Bu birleştirme işine “**çatma**” denir. Torbanın içine pamuk ya da yün kullanılacak iç malzeme doldurulur. Doldurulan bu torba yorgan olacak biçimde yayılır. (çekilir) İç malzemenin yığılmasını ve kaymasını önlemek için geniş bir teyelle tutturulur. Yüzeyine desen çizilir. Çizilen bu desen yorganın dış yüzeyine işlenir. Bu işlemeye sırmak denir. Yorgan ters çevrilir ve kabarıklıkların giderilmesi için dövülür.

Yorganların modelleri ya daha önce yapılmış yorganlardan ya da ustaların kendi oluşturdukları modellerden yola çıkılarak yapılır. Çerçeve, tavus kuşu, kuğu, yıldız, kare, lale, kelebek ve üçgen en çok işlenen modellerdir.

Değişen yaşam koşullarına bağlı olarak el yapımı yorgan yerini hazır yorganlara bırakmıştır. Günümüzde el yapımı yorganlar çeyizlerde **gelin yorganı** olarak tercih edilmektedir.

YÖRESEL EL SANATLARI TERİMLERİ:

Haba: kilim

Kap ip: Kirmanda eğrilen ip.

Çeltik: çözgü ipi

Ters Dügüm: İki tel ipten soldaki ipin arkasından içe sağdaki ipin dışından içe çevirip aşağıya çekilmesi.

Pontur: Pantolon

Yoz: Başlangıçta kullanılan dokuma. Birkaç sıra örülür.

Kertlez: Tezgâhın yanlarında uzunlamasına uzatılan ağaç.

Istar: tezgâh

Argaç: Dokumanın yatay ipleri olan atkının yöresel adı.

Maharma:

Dastar:

Püçgül:

Kaynak Kişiler:

- Ahmet ÖZÇELİK, Pazar mah.,80,evli, okur- yazar
- Hasan ASAN, Kemer,66,evli, 5 çocuk, okur-yazar.
- Feden ASAN, Kemer,60, evli, 5 çocuk, okur- yazar.
- Ayşe KARAGÖZ, Kemer,55,evli,3 çocuk, okur-yazar.
- Şerife BİÇER, Karamanlı,60,dul, 3 çocuk, okuma- yazma yok.
- Necdet DEMİRALP, Karamanlı, 70, evli, okur-yazar.
- İmran ERDEM, Karamanlı, 65, evli, okur- yazar.
- Güllüşah DEMİR, Karamanlı, 45, evli,2 çocuk, ilkokul.
- Ramazan ÖZKAN, Bölmepınar, 53, evli, 3 çocuk, İlkokul.
- Ömer KARAKAYA, Bölmepınar, 66, evli, 3 çocuk, İlkokul.
- Mustafa ÖZYURT, Bölmepınar, 54, evli,3 çocuk, Fakülte.
- Mehmet SEZER, Güvenli Köyü, 77, evli, 5 çocuk, Okur- yazar.
- Bahriye SEZER, Güvenli Köyü,75,evli, 5 çocuk, okur- yazar.
- Veli ŞENER, Altınyayla,48, Evli, 3 çocuk, ilkokul.
- Fatma TONBUL, Çamlık, 72, evli, 3, okur- yazar.
- Gülsüm GÖZ, Gölhisar, 56,evli, 2 çocuk, okur-yazar.
- Nasuh ÖZSİPAHİ, Kozağaç,74,evli, ilkokul.
- Mehmet SENTAŞ, Kozağaç, 65,evli, okur- yazar.
- Elif ERDOĞAN,62,okur yazar değil, evli 4 çocuk.
- Fatma KAPSAKAL, 53,okur yazar değil, evli, 5 çocuk.
- Ayşe YİĞİT,29, ortaokul,evli,3 çocuk.
- Naciye KOÇER,49,İlkokul,2 çocuk.
- Mehmet ŞENTAŞ, Kozağaç, 65, evli, okur-yazar.

BURDUR'DA HALK İNANÇLARI VE BUNLARA BAĞLI YAPILAN PRATİKLER

Aşiret BORAN ŞEN*

İlkel toplumlardan günümüz modern toplumlarına kadar inanılan şeyler farklı olsa da insanoğlu temelde benzer duygularla bir şeye inanma ihtiyacı duymuştur. Çözemediği doğa olaylarına karşı korkuyla karışık saygı duyan insanoğlu bir şeye kutsallık atfederek kendince birtakım inançlar geliştirmiştir. Türkiye'de inanç konusunda en kapsamlı alan araştırmasını yapan Örnek (1981:20)'e göre "inanç; korku, çaresizlik, çağrışım gibi psikolojik nedenlerle beliren, geleceği bilmek arzusu ile tesadüfi benzerlikleri iyilik veya kötülüğün ön belirtileri olarak değerlendirilen, bilimin ve geçerli bir dinin reddettiği bir takım olağanüstü kuvvetlere inanan, kuşaktan kuşağa geçen, yanlış ve boş inanmalar" diye tarif ederken Boratav (1984:7) inancın sözlük anlamını şöyle tanımlamaktadır; "kişi ya da toplumca, bir düşüncenin, bir olgunun, bir nesnenin, bir varlığın gerçek olduğunun kabul edilmesi" demektir. Buna benzer tanımlardan örnekler vermek mümkündür ama gerçek olan şu ki; bu inançlar günlük deneyimlerle de birleşerek zamanla gelenek haline gelerek kuşaktan kuşağa biraz daha zenginleşerek aktarılmıştır.

İnançların toplumların kimliklerini oluşturduğunu söyleyen Eyüboğlu (1998:38) inancın kişiden kişiye, toplumdan topluma, ulustan ulusa göre değiştiğini bir bakıma ulusların inançlarının kendi özelliklerini yansıtan nitelikler taşıdığını vurgulamaktadır. Burdur'da tespit edilen halk inançlarında Anadolu insanının geçmişini, kimliğini görmek mümkündür. Türkiye'nin birçok bölgesinde olduğu gibi Burdur'un ilçe ve köylerinde elde edilen bulgulardan doğa dinlerinin, İslamiyet'in, Şamanizm'in ve günlük yaşamın beraberinde getirdiği inanmaların oldukça zengin bir biçimde canlılığını sürdürdüğü tespit edilmiştir. Bunun yanında yağmur yağdırma törenleri ve avcılıkla ilgili inanç ve uygulamaların çeşitliliğinde bölgenin iklimi ve coğrafik koşulları rol oynamıştır. Burdur kurak bir iklime sahiptir. Dolayısıyla hemen hemen tüm köylerinde her yıl Mayıs ayında yağmur dualarına çıkılmaktadır. Burdur'da dikkat çeken bir başka nokta da gelişen teknolojiye paralel olarak değişen kültürel yaşamın, bazı halk inançlarının unutulmasına veya değişime uğramasına neden olmasıdır. Örneğin; sacayağı yerini tüplü ve elektrikli ocaklara bıraktığı için sacayağı ile ilgili inanç ve uygulamalar gittikçe kaybolmaktadır. Aynı şekilde ateşle ilgili inanç ve uygulamalar da eskiden oldukça çeşitli olmasına rağmen günümüzde artık geçerliliğini yitirmiştir. Örnekleme gerekirse araştırma bölgesinde eskiden ateş ateşle yakıldığı için akşamları evden eve ateş verilirse veren evin başına bir yıkım geleceğine inanılırken günümüzde artık evden eve ateş verilmesini gerektiren bir durum kalmadığı için böyle bir inanç geçerliliğini yitirmiştir.

Yörede tespit edilen ziyaret yerleri arasında Yeşilova İlçesi Niyazlar Köyünde bulunan Niyazi Baba Türbesi; üstü kapalı, kubbeli, iki makamlı ve karmaşık bir yapıdır. Bunun dışındakiler kompleks yapılar olmayıp ağaç, su veya bir mezardan ibarettir. Kutsal olarak kabul edilen mekanlar, daha çok yağmur yağdırma pratikleri için ziyaret edilmektedir. Dolayısıyla ziyaret yerlerinin etrafında çok fazla inanç ve uygulama gelişmemiştir.

Çalışmada elde edilen veriler başlıklar altında değerlendirilerek şöyle kümelendirilmiştir: Doğum ve kırkla ilgili; Ruh, mezarlık ve ölümle ilgili; Hayvanlarla ilgili; Ocak ve ateş ile

* Adana İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Folklor Araştırmacısı

ilgili; Tarım ve bitkilerle ilgili; Gök cisimleri ve atmosfer olayları ile ilgili; Mevsimler günler ve aylarla ilgili; Karanlık ışık ve suyla ilgili; Bereket, kısmet ev ve avcılıkla ilgili; İnsan vücudu ve eşyayla ilgili halk inançları.

Doğum ve Kırkla İlgili Halk İnançları:

- Burdurun bazı köylerinde yeni gelin için akarsuya ayna ve tarak saklanır. Gelin aramaya başlar. Ayna bulursa ilk doğuracağı çocuk erkek, tarak bulursa kız olur.
- 40'ı çıkmamış gelin ile yeni doğum yapmış 40'ı çıkmamış kadın 40 basmaması için birbiriyle para değiştirir. Burdurun bazı köylerinde düğün olduğunda 40'ı çıkmamış bebek dışarı çıkarılıp düğün alayına gösterilir. Böylece gelinin 40'ının basmayacağına inanılır. Aynı şey cenaze için de geçerli.
- Yeni doğum yapmış kadının evine çöreo tu serpilir.
- Kırklı kadın evinden fazla uzaklaşmaz.
- Kırkı çıkmamış kadına kocası yaklaşmaz.
- Kırklı kadın gece yalnız bırakılmaz.
- Kırklı kadının başucunda gece ışık yakılır.
- Kırklı kadının evine değirmenden un getirilmez. Yeni öğütülen unun da 40'ının basacağına inanılır.
- Kırklı kadınlar ve bebekleri birbirlerine 40'ları geçmesin diye birbiriyle karşılaştırılmaz.
- Kırklı çocuğun yastığının altına bıçak, makas, ekmek, çöreo tu konur.
- Kırklı çocuğun nazar olmaması için çöreo tu, üzerlik, buğday tanesi küçük bir bezin içine dikilir çocuğa iliştilir.
- Çocuk doğduktan sonra ilk kimin evine götürülmüşse, çocuğun nasibi bol olsun diye o evden bir tabak ve bir kaşık verilir. Ayrıca çocuk ileride aksakalı bilge olsun diye ağzının etrafına un çalınır.
- Bebeğin teni yumuşak ve güzel koksun diye göbeği düştükten sonra nane, gülkurusu, süt, tuz karıştırılarak çocuğa sürülür daha sonra yıkanır.
- Kırklı çocuğu olan iki kadın tesadüfen karşılaşırlarsa kırk basmaması için iğne, düğme, yazma, mavi boncuk değiştirirler.
- Burdurun bazı köylerinde kırklı iki kadın karşılaştığında kırk basmaması için birbirlerinin bebeklerini emzirirler.
- Kadınlar muayyen günlerinde 40'lı bebeği olan eve gitmemeliler. Yoksa bebeğin yüzünde ve vücudunda yaralar olur.
- Civarda biri öldüğünde yeni doğan bebeğe 40'ı basmasın diye mezarından bir avuç toprak alınarak bebeğin banyo suyuna karıştırılır ve bebek bu suyla yıkanır.
- Bebeğe al basmasın diye beline kırmızı eşarp bağlanır.
- Bebek zayıf düşüp çok ağlarsa herhangi bir canlının kırkının bastığına inanılır. Bebek üç yol ağzında bir tosağanın üstüne oturtularak yıkanılır.
- 40'lı bebek yalnız bırakılacağı zaman başucuna soğan, sarımsak bırakılır.
- 40'lı bebeğin bezleri gece dışarıda bırakılmaz. Bezler yıldızlar doğmadan toplanmalı, yoksa bebek hiç durmadan ağlar.
- 40'lı kadın evinden dışarıya bir şey vermemeli. Yoksa işi hiç bitmez.

Ruh, Mezarlık ve Ölümle İlgili Halk İnançları:

- Ölü gömüldükten sonra, herkes dağılınca o da kalkıp cemaatle gitmek ister. İşte o anda kafasını tahtaya çarpar "eyvah dünyamdan geçmişim" der ve o an öldüğünü anlar.
- Ölü gömüldükten 7 gün sonra burnu düşmüş, çabuk düşsün diye 7'si yapılır. 7'sinde bişi denilen bir tür çörek yapıp dağıtılır.

- Burdurun bazı köylerinde, ölünün gömüldükten 7 gün sonra kafasını kaldırdığına inanıldığı için ilk 6 gün hayır yapılmaz. 7. gün bişi yapılır.
- Bazı köylerde ise ölü gömüldükten bir gün sonra yemek yapıp dağıtılır. Ölünün olduğu gün yemek yenildikten sonra bulaşıklar yıkanmaz ertesi gün bulaşıklara biraz çöreo tu konularak yıkanır.
- Ölen birisinin ruhu 40'na kadar evini ziyaret eder. Ölünün 40'ında bişi yapıp dağıtılır. Ondan sonra ruhu evini artık ziyaret etmeyip ruhlar alemine karışır.
- Burdurun bazı köylerinde ise Ölünün 40'ında 80 tane bişi pişirilip 40 eve dağıtılır. Her eve bir çift bişi verilir.
- Ölü gömüldükten 40 gün sonra karnı şişip patlamış onun için kırkı yapılır.
- Ölen bir insanın eti ölümünden 52 gün sonra kemiklerinden ayrılır. Ölünün eti kemiklerinden kolay ayrılış diye o gün ölü evinde mevlit okutularak yemek verilir.
- Rüyasında ölü gören kişinin misafiri gelecek derler veya rüya gören kişi hakkında çok dedikodu yapıldığına inanılır. Rüya görüldüğünün ertesi günü ölünün ruhu için sadaka verilir. Bazı köylerde ise rüya gören kişinin ömrünün uzun olacağına inanılır.
- Rüya da ölü gören kişi hakkında çok dedikodu yapılıyor demektir.
- Ölünün elbiseleri fakirlere verilir.
- Ölü elbisesi giyen çok büyük sevap işlemiş olur.
- Ölen kadın ise ellerine ve ayaklarına kına yakıldıktan sonra gömülür.
- Ölü yıkanmaya götürülünceye kadar başucunda buhur yakılır.
- Gece ölen biri şişmesin diye üstüne demir konur.
- Burdurun bazı köylerinde gece ölen birisinin üstüne yeşil yaprak veya uzakta olan akrabalarının elbiseleri konur. Uzaktakinin kokusunu alarak geldiğine inansın diye.
- Ölü yıkanmaya götürülürken kaldırıldığı yere taş konur.
- Kefene makas değmemeli, kefen elle yırtılır.
- Ölünün yıkandığı evde birkaç gün ışık yakılır.
- Ölü olan evdeki tüm sular boşaltılır. Hiçbir kapta su bırakılmaz. Azrail'in bu sulara kılıcını daldırdığına inanılır.
- Bazı köylerde ölü olan evdeki tüm suların ağzı kapatılır. Suların ağzı kapatılmazsa ölünün kirpiğini bu suya atacağına inanılır.
- Baş sağlığına gelenlere hoş geldin ve uğurlar olsun denmez.
- Çevrede 40'lı bebek varsa, ölünün suyundan biraz götürülür bebeğin banyo suyuna katılır. Ölünün 40'ı bebeğin 40'na karışmasın diye.
- Ölen biri rüyada gelip canlı birini beraberinde götürürse o evden biri ölür.
- Ölü yıkayıcısına ve mezar kazıcısına para, havlu, çorap verilir. Verilmezse ölünün rahatsız olacağına inanılır.
- Mezara toprak atılırken kürek elden ele verilmez.
- Mezarlıkta ağaç kesilmez
- Mezarlıkta sigara içilmez.
- Mezarlık parmakla işaret edilmez. Yanlışlıkla işaret edilirse bile işaret ettiğin parmağını ısırman gerekir.
- Bir çocuk durmadan ağlarsa o evde kötü bir şey olacağına inanılır. Bazen de ölüme yorulur. Burdurun bazı köylerinde bu durumdaki çocukların ya başını kümeşe sokarlar ya da çocuğun ağzına babasının terliğiyle vururlar.
- Köpek hiç durmadan ulursa civarda birisinin öleceğine inanılır.

Hayvanlarla İlgili Halk İnançları:

- Evin içine giren yılanın o evin bekçisi olduğuna inanılır.

- Yılan görmek uğursuzluktur.
- Bir kimsenin önünde kara kedi geçmesi uğursuzluk getirir.
- Tavşan görmek uğursuzluktur.
- Rüyada akrep, yılan görülmesi iyi değildir.
- Kurt uluması kar yağacağına işarettir.
- Bir evin önünde baykuş öterse, o evde biri ölür ya da bir yıkım olur. Baykuşa taş, soğan veya ucu yanık odun parçası atılarak kovulur.
- İnek doğurduğunda sütü çok olsun diye ilk sütü sağılıp akarsuya dökülür.
- Doğacak kuzuların dişi olup çoğalması için koçun üstüne kız çocuğu bindirilip dolaştırılır. Aynı şekilde doğacak olana oğlakların da ikiz ve dişi olması için tekkenin üzerine iki gözlü heybe konularak kız çocuğu bindirilir.
- Kuzuların nazara gelmemesi için biraz büyüyünceye kadar kimseye gösterilmez.
- Bir başkasına süt veya yoğurt verileceği zaman nazar değmemesi için sütün ve yoğurdun üstüne çöre otu serpilir.
- Hastalanan veya nazara gelen hayvanların alınına okunmuş yumurta çarpılır. Hayvanlara verilen yem ve tuz hocalara okutulur.
- Bir evin önünde saksağan öterse iyi bir haber geleceğine inanılır.
- Köpek gece havlarsa, horoz vakitsiz öterse, hayvanlar durduk yere bağırırlarsa kötü bir şey olacağına inanılır.
- Güvercin, kumru, kırlangıç, leylek, keklik vurmak günahıdır.
- Köye gelen leyleğin bacakları kırmızıysa o yıl köyde gelinin çok olacağına bacakları beyazsa ölünün çok olacağına inanılır.
- Tavuğun horoz gibi ötmesi iyi değil, öten tavuk kesilir.
- Kesilen kurbanın kanı gömülür.
- Yağmur yağmasını hızlandırmak için ateşe canlı canlı yılan atılır.
- Burdur'un bazı köylerinde yağmur yağması için yılanı öldürdükten sonra yakarlar.
- Merkeple odun taşındığında odunlar indirilince merkebin üstünde bir tane kalırsa o gün misafir geleceğine inanılır.

Ocak ve Ateşle İlgili Halk İnançları:

- Ateşi su ile söndürmek iyi değildir. Ateş toprakla örtülür.
- Külün üstüne besmele çekilmeden su dökülmez.
- Gece dışarıya sıcak su dökülmez.
- Ateşe tırnak atmak, su dökmek uğursuzluk getirir.
- Ateş sönünce cinler, periler ocak başında toplanır.
- Sacayağı boş bırakılırsa şeytanlar yemek pişiriyor derler. Onun için boş sacayağının üstüne bir odun parçası uzatılır veya sacayağı ters çevrilir.
- Sarımsağın kabuğu şeytan giysisi olduğu için ateşe atılmaz.
- Ateşin çıkarttığı ses ateşi yakan kişi hakkında dedikodu yapıldığına işarettir.
- Akşam ateşle oynayan çocuk gece altını ıslatır.
- Gece kül dökülmez, evin bereketi kaçır.
- Gece külün yanından geçilmez, üstünden atlanmaz şeytan gelir.

Tarım ve Bitkilerle İlgili Halk İnançları:

- Ceviz ve incir ağacının altında uyumak iyi değildir. Ağırılık basar.
- Ulu ağacın altı boş olmadığı için orda tek başına uyumak iyi değildir.
- Nar, mersin ve zeytin kutsaldır. Nar tanelerini yere dökmek günahıdır. Nar cennet meyvesidir.

- Ardıc ağacı kesilmez.
- Ekin ekmeye, ekin biçmeye giden kimselerin önceden yıkanması, abdest alması uğur getirir.
- Hamur yoğururken dışarı hamur sıçarsa misafir gelir.

Gökcisimleri ve Atmosfer Olayları İle İlgili Halk İnançları:

- Yıldız kaydığında birisinin öldüğüne inanılır.
- Güneş tutulacağı zaman hayvanlar korkudan bağırır güneşin tutulacağını önceden sezer.
- Ay tutulduğunda bir yılın tarafından tutulduğuna inanılarak sabaha kadar silah patlatılır.
- Ay hilal halinde iken iki ucu kibleye doğru olursa o ay yağmurlu, kibleye bakmazsa kurak olur.
- Sebzeler ve tohumlar kurtlanmasın diye ay eskisinde dikilir.
- Çok yağmur yağdığında avluya ya sacayağı atılır ya da annesinin ilk çocuğu üç dolu alıp yer.

Mevsimler, Aylar ve Günlerle İlgili Halk İnançları:

- Hıdrellezde hiçbir iş yapılmaz.
- Hıdrellezde evin bereketi artsın diye kapalı un çuvallarının ağzı açık tutulur.
- Hıdrellez günü çimenlerin üstüne düşen çiğ damlalarıyla mayasız süt uyutulur.
- Bayram günü hiçbir iş yapılmaz.
- Arife günü iş yapılmaz.
- Çocuğu ölen kadın Arife günü dikiş dikmez.
- Cuma günü temizlik yapılmaz. Ağaç kesilmez, tarlaya gidilmez.
- Cuma günü doğan çocukların rızkı bol olur, ömürleri güzel olur.
- Gelin baba evinden Perşembe, Cuma veya Pazar günleri çıkar.
- Salı günü hiçbir işe başlanmaz. Başlanırsa o iş bitmez, sallanır durur.

Karanlık, Işık ve Suyla İlgili Halk İnançları:

- Gece evden eve tuz verilmez.
- Burdurun bazı köylerinde gece özellikle düdürler birbirlerine acı biber, soğan, sarımsak, tuz vermez.
- Gece evden eve kara kazan verilmez.
- Gece ıslık çalmak günahıdır.
- Gece aynaya bakmak günahıdır.
- Akşam sakız çiğnenmez, ölü etidir.
- Akşam kapı süpürülmez.
- Gece göle girmek iyi değildir. Girenleri periler çarpar.
- Geceleri su üstünden bismillah demeden atlanmaz. Oralarda cinler olur.
- Çamaşır yıkanan suyun üzerinden geçilmez. Bu suda şeytan olur.
- Bir kimse gece kapıdan dışarı bismillah demeden çıkar veya bismillah demeden su dökerse ya çarpılır ya başına bir yıkım gelir.

Bereket, Kısmet, Ev ve Avcılıkla İlgili Halk İnançları:

- Bir adamın üstünde dikiş dikilirse kısmeti bağlanır. Bunu önlemek için dikişten önce ağzına bir çöp verilir.
- Ekmek bıçakla kesilmez.

- Bismillah demeden yemek yiyen doymaz. Şeytan da onunla birlikte yemek yer.
- Kapakla su içilmez, kapakta yemek yenilmez. Yoksa insanın kısmeti kapanır.
- Gittiği yere bereket götürsün diye gelin evden çıktığında kız evinden gelinin arkasından arpa, buğday serpilir.
- Kapı eşiğine oturulmaz, kapı eşiğinde şeytan olur.
- Kapı eşiğine genç kızlar oturmamalı yoksa evde kalırlar.
- Duvar dibine oturmak iyi değil.
- Yola giderken dönüp bakmak iyi değildir.
- Gurbete giden birisinin ardından hemen ev süpürülmez, gidenin yerine vardığı haberi alındıktan sonra ev süpürülür.
- Ava giden birisine nereye gidiyorsun veya uğurlar olsun denmez. Yoksa kişinin avı tutulur ve avlanamaz.
- Avcı avladığı avı hediye olarak başkasına verirse avı tutulur.
- İki avcı birbiriyle mermi değiştirirse ikisinin de avı tutulur.
- Muayyen gününde olan bir kadın av etinden yerse avcının avı 7 kere tutulur.
- Avcılığa başlayan biri ilk avında bir şeyler avlamışsa dönüşte kendisine para veya çanak verilir.
- Avı tutulan avcı daha önce avladığı hayvanı bir eve hediye olarak vermişse gidip o evden bir şey çalar. Böylece avı açılmış olur.
- Av tutulması olursa avcı vurduğu tavşanın burnunu ısıtır.
- Avcı artık avlanamıyorsa avı tutulmuşsa evinde bir kadın avcının silahını yere koyarak üstünde tavuklara yem verir.
- Bir avcının avı tutulmuşsa evlenmemiş kızlar avcının silahının üzerinden atlatılır.
- Tutulan avın açılması için bir genç kızın paçasından bir bez yırtılıp ağaca bağlanır. Avcının avı açıldıktan sonra bez parçası çözülür.
- Avın tutulmaması için av eti yenildikten hemen sonra eller yıkanmalıdır. Yıkamadan tuvalete gidersen avın tutulur.
- Ava giderken önünüze bir kadın çıkarsa uğursuzluktur. Avlanamazsın, onun için ava gidilmez.
- Nazar olmamak için av silahının üzerine nazar boncuğu takılır.

İnsan Vücudu ve Eşyayla İlgili Halk İnançları:

- El bağlamak iyi değildir insanın kısmeti bağlanır.
- Elin parmaklarını çatırdatmak iyi değildir. Şeytan tespih çekiyor derler.
- El yıkanırken önce sağ elden başlamalı, uğurludur. Sol elden başlamak iyi sayılmaz.
- El uzatırken, birine bir şey verirken sol elle değil sağ elle verilmeli. Sol elle yapılırsa uğursuzluk getirir.
- Çorap giyerken ayağını kibleye doğru uzatmak iyi değildir.
- Çorap giyerken önce sağ ayak giyilir.
- Sağ avuç kaşınırsa para gelir, sol avuç kaşınırsa para çıkar.
- Sağ göz seğirdiğinde iyiye sol göz seğirdiğinde kötüye yorulur.
- Akşam tırnak kesilmez.
- Ayak kaşınıncaya yolculuk var demektir.
- Baş taranırken dökülen saçları atmak ve yakmak doğru değildir, bunlar toplanıp ya bir yere konur ya da bir duvar kovuğuna sıkıştırılır.
- Kulağın cınlaması anılmaya işarettir.
- Bacak bacak üstüne atmak günahıdır.
- Rüyada insanın dişinin düştüğünü görmesi iyiye yorulmaz, birisi ölecek denir.

- Ayakkabı çıkarıldığında üst üste gelirse hemen düzeltilir. Düzeltilmezse üstüne kuma geleceğine inanılır.
- Elden ele sabun verilmez. Sabun ya yere konulur ya da elin tersiyle verilir.
- Elden ele bıçak verilmez. Verilirse kavga olacağına inanılır.
- Elden kaşık düşerse misafir geleceğine inanılır.
- Eve nazar değmemesi için üzerlik tohumu, dış kapıya ise tosağa kabuğu asılır.
- Bahçeye nazar değmemesi için ölmüş hayvanların kuru kafaları bir ağaç parçasına geçirilerek görünür bir yere dikilir.
- Kırık ayna uğursuzluktur.
- Ezan okunurken bacak bacak üstüne atılmaz.
- Evde veya dışarıda namaz kılariken önünden birisi geçerse namaz bozulur. Bozulmaması için seccadenin önüne bir şey konur.
- Namaz kılınan yerin duvarlarında resim veya fotoğraf asılı olmamalı.

Sonuç olarak, Burdur'un ilçe ve köylerinde tespit edilen halk inançları incelendiğinde, Anadolu'nun diğer bölgeleriyle benzerlikler taşıdığı gözlenmektedir. Yörenin iklimi, coğrafik yapısı ve sosyal yaşamı halk inançlarını şekillendirerek geçmişten bugüne canlılığını korumasına neden olmuştur. Bunun yanı sıra, Anadolu'nun birçok bölgesinde olduğu gibi Burdur'da da gelişen teknoloji birçok inanç ve pratiği geçersiz kılmış, yeni bir yaşam tarzı oluşturmaya başlamıştır.

KAYNAKÇA:

- BORATAV, P. N., 1984: 100 Soruda Türk Folkloru, Gerçek Yayınevi, 272 s, İstanbul.
 EYUBOĞLU, İ.Z.1998: Anadolu İnançları, Dönüşüm Yayınları, 292 s., İstanbul.
 ÖRNEK, S.V. 1981: Sivas ve Çevresinde Hayatın Çeşitli Safhalarıyla İlgili Batıl İnançların ve Büyüsel İşlemlerin Etnolojik Tetkiki, AÜDTCF Yayınları, 174 s. Ankara.

KAYNAK KİŞİLER

1. Abdullah SEZER, 55 yaş, evli, çiftçi, ilkokul m., 2 çocuklu, Burdur/ Çeltikçi İlçesi/ Güvenli Köyü
2. Eşref CANYILDIRAN, 69 yaş, evli, arıcı, ilkokul m., 3 çocuklu, Burdur, Altınyayla, Çatak Köyü
3. Fidan KARAGÖZ, 60 yaş, evli, ev hanımı, okuryazar, çocuksuz, Burdur/ Tefenni İlçesi/ Başpınar Köyü
4. Firdevsi OĞUZ, 44 yaş, evli, marangoz, ilkokul m., 2 çocuklu, Burdur/ Yeşilova İlçesi/ Salda Beldesi.
5. Güllü ALTINTAŞ, 33 yaş, evli, ev hanımı, lise m., 2 çocuklu, Burdur/ Yeşilova İlçesi/ Salda Beldesi.
6. Gülsüm KARAGÖZ, 70 yaş, dul, ev hanımı, ilkokul m., 5 çocuklu, Burdur/ Tefenni İlçesi/ Başpınar Köyü.
7. Hava DİLEK, 56 yaş, evli, ev hanımı, okuryazar değil, 5 çocuklu, Burdur/ Bucak İlçesi/ Kocaali Beldesi.
8. Hatice ACAR, 63 yaş, evli, ev hanımı, okuryazar, 1 çocuklu, Burdur/Yeşilova İlçesi/ Niyazlar Köyü.
9. Hatice KIL, 60 yaş, evli, ev hanımı, okuryazar, 3 çocuklu, Burdur/ Tefenni İlçesi/ Hasanpaşa Beldesi.
10. Hüseyin BAYRAKTAR, 51 yaş, evli, arıcı, ilkokul m., 4 çocuklu, Burdur/ Altınyayla İlçesi/ Çatak Köyü
11. İsmail ÖZEN, 68 yaş, evli, çiftçi, ilkokul m., 4 çocuklu, Burdur/Çeltikçi İlçesi/ Güvenli Köyü

12. Kemal AVCIKOL, 42 yaş, evli, memur, ortaokul m., 2 çocuklu, Burdur/ Tefenni İlçesi/ Hasanpaşa Beldesi.
13. Kezban ALTAY, 68 yaş, evli, ev hanımı, ilkokul mezunu, 3 çocuklu, Burdur/ Çeltikçi İlçesi/ Güvenli Köyü
14. Melek DİLEK, 51 yaş, evli, ev hanımı, ilkokul m., 4 çocuklu, Burdur/ Ağlasun İlçesi/ Kiprit Köyü.
15. Mustafa ERKAN, 64 yaş, evli, avcı, ilkokul m., 3 çocuklu. Burdur/ Altınyayla İlçesi/ Çatak Köyü.
16. Münevver TAŞ, 61 yaş, dul, ev hanımı, okur-yazar, 3 çocuklu, Burdur/ Karamanlı İlçesi.
17. Nihayet AŞKIN, 43 yaş, evli, ev hanımı, ilkokul m., 3 çocuklu, Burdur/ Ağlasun İlçesi/ Kiprit Köyü.
18. Nimet ÖZGER, 88 yaş, dul, ev hanımı, okur-yazar, 4 çocuklu, Burdur/ Karamanlı İlçesi.
19. Nurten AKÇAY, 54 yaş, evli, ev hanımı, ilkokul m., 3 çocuklu, Burdur/ Karamanlı İlçesi.
20. Rabia YILMAZ, 53 yaş, evli, ev hanımı, okur-yazar değil, 4 çocuklu, Burdur/ Ağlasun İlçesi/ Kiprit Köyü.
21. Raziye DOĞAN, 75 yaş, evli, ev hanımı, okuryazar değil, 8 çocuklu, Burdur/ Bucak İlçesi/ Kocaali Beldesi
22. Recep SERTTAŞ, 76 yaş, dul, çiftçi, ilkokul m., 5 çocuklu, Burdur/ Tefenni İlçesi/ Hasanpaşa Beldesi.
23. Rukiye AKKAYA, 75 yaş, dul, ev hanımı, okur-yazar, 2 çocuklu, Burdur/ Tefenni İlçesi/ Hasanpaşa Beldesi.
24. Saniye ALTINTAŞ, 33 yaş, evli, ev hanımı, lise mezunu, 3 çocuklu, Burdur İli/ Yeşilova İlçesi/ Salda Beldesi.
25. Senayi ÖZKAN, 41 yaş, evli, ev hanımı, ilkokul m., 3 çocuklu, Burdur/ Yeşilova İlçesi/ Salda Beldesi.
26. Şerife ÖZKAN, 51 yaş, evli, ev hanımı, ilkokul m., 3 çocuklu, Burdur/ Ağlasun İlçesi/ Kiprit Köyü
27. Ümmü CANYILDIRAN, 65 yaş, evli, ev hanımı, okur-yazar, 3 çocuklu, Burdur, Altınyayla, Çatak Köyü
28. Ümmühan ÖZEREN, 66 yaş, dul, ev hanımı, ilkokul m., 4 çocuklu, Burdur/ Tefenni İlçesi/ Başpınar Köyü
29. Yadigar GÖL, 67 yaş, evli, ev hanımı, ilkokul m., 3 çocuklu, Burdur/Yeşilova İlçesi/ Niyazlar Köyü.
30. Zühre DOĞAN, 62 yaş, evli, ev hanımı, ilkokul m., 3 çocuklu, Burdur/Yeşilova İlçesi/ Niyazlar Köyü.

BURDUR'UN BAZI YERLERİNDE ÖLÜMLE İLGİLİ GELENEK VE İNANISLAR

Bircan KALAYCI DURDU*

Toplumsal yaşamın önemli geçiş alanlarından biri olan ölüm sürecine, tarih öncesinden günümüze kadar her toplumda çeşitli uygulama ve inanışlar eşlik eder. Bu gelenek ve inanışlar, tarihi, ekonomik, coğrafi, dini vb. kaynaklarla beslenir. Beslenen kaynaklardaki ortaklık, benzer özelliklerin artmasına yol açarken, bu kaynakların farklılığı da çeşitlenmelere yol açar. Bu çalışmada da amacımız, söz konusu kaynaklarla beslenerek oluşmuş ölüm sürecinin, Burdur'da nasıl gerçekleştiğini ortaya koymak olacaktır.

Çalışma konumuzun temel bilgilerini oluşturan sözlü kültür derlemeleri, 16-27 Mayıs 2005 tarihleri arasında Kültür ve Turizm Bakanlığı, Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü tarafından düzenlenen alan araştırmasında elde edilmiştir. Araştırma, Burdur'a bağlı olmak üzere, Tefenni-Hasanpaşa Beldesi, Tefenni-Başpınar Köyü, Yeşilova-Salda Beldesi, Yeşilova-Niyazlar köyü, Karamanlı ilçesi, Altınyayla-Çörten Köyü, Bucak-Kocaaliler Beldesi, Çeltikçi-Güvenli Köyü ve Ağlasun-Kiprit köyünde gerçekleştirilmiştir.

Ölüm Nedenleri

Ölüm insana, hastalık, trafik kazası, doğal afetler, yaş, mevsim vb.ne bağlı olarak pek çok yolla gelebilir. Yörede sözü edilen ölüm nedenleri arasında ilk sırayı kanser (mide, akciğer ve bağırsak kanseri, lösemi vb.) almaktadır. Bunun dışında, sözü edilen diğer ölüm nedenleri arasında yüksek tansiyon, kalp rahatsızlığı, trafik kazası, böbrek yetmezliği, kemik erimesi, felç, sarılık vb. rahatsızlıklar yer almaktadır.

Ölümlerin yaş itibariyle, Hasanpaşa'da orta yaşlılarda ve 50 yaş üzerindekilerde, Güvenli'de 40 yaşın üzerindekilerde görüldüğü belirtilmiştir. Ölümlerin mevsim itibariyle de, Güvenli'de ilkbaharın mart, nisan aylarında (özellikle kanser nedenli ölümlerin); Çörten, Hasanpaşa ve Karamanlı'da (yaşlı ölümleri) kış aylarında daha çok görüldüğü; yazınki ölümlerin ise Karamanlı'da kaza sebebiyle olduğu verilen bilgiler arasındadır.

Ölüm Belirtileri ve Bunlarla İlgili Kaçınmalar

Çevredeki kimi olaylar, günümüzde çoğu kişinin boş inanış olarak görmesine karşın geleneği taşıyan bazı eski kuşakların ve onlardan görerek aktaranların verdiği bilgiler kapsamında ölüm olacağının işareti olarak değerlendirilir. Bunlar, hayvanlarla, gökyüzü olaylarıyla, eşyalarla, cenazeye, rüyalarla ve bunların dışındaki pek çok olayla ilgili olabilmektedir.

Hayvanlarla İlgili Olanlar

Evin yakınında ya da evin üstünde baykuş ötmesi; Karamanlı, Niyazlar, Başpınar, Hasanpaşa, Salda, Güvenli ve Kiprit'te olduğu gibi çoğu yerde iyi sayılmaz. Bu durumda başa bir bela geleceğine ya da ölüm olacağına inanılır. Baykuş, Hasanpaşa'da "üğü kuşu", Güvenli'de "du kuşu" olarak bilinir. Baykuş ötüncü, Kocaaliler'de "ağzını hayıra aç kuş" denip üç sefer ihlâs suresi okunup, bir taş atılırken, Güvenli'de kuşun öttüğü yere doğru ezilen bir soğan atılır. Baykuşla ilgili bu inanış beddualara da yansımıştır. Birinin ölmesini, evinin

* Muğla İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Folklor Araştırmacısı

ve yuvasının dağılmasını dilemek için Karamanlı'da olduğu gibi "evinin bacasına baykuş tünese", Bucak'ta olduğu gibi "yuvanda baykuş ötsün" (Konu, 2000: 193) denir.

Karga ötünce; Hasanpaşa'da acı bir haber geleceğine, Çörten'de köy içinden bir ölüm olacağına inanılırken, Güvenli'de "hayır isen bir daha öt, hayır değilsen git var" denir.

Vakitsiz horoz öterse, Hasanpaşa'da başa bir bela ya da kaza geleceği söylenir. Vakitsiz öten horozun boynu kesilir. Horoz gibi öten tavuk da, Güvenli'de iyi sayılmaz ve kesilir.

Saksağan ötünce, Hasanpaşa ve Karamanlı'da "hayırsan öt, şer isen var git" denir. Saksağan ötmeye devam ederse, bir sevinçli haber geleceğine ya da misafir geleceğine, ötmeden uçar giderse, kaza, ölüm gibi kötü bir olay olacağına inanılır.

Köpek ulursa; Hasanpaşa'da bu birinin başını yiyecek, Çörten'de ölüm olacak, Karamanlı'da iyi gelmez (kaza, ölüm vb.) denir. Hasanpaşa'da, köpek gibi hayvanların gözünde perde olmadığından, kimin öleceğini bildiklerinden söz edilmiştir. Köpeğin işaret ettiği kötülüğü def etmek için Çörten'de "başını ye" denir, Karamanlı'da hayır (ekmek dağıtma gibi) yapılır.

İnek melemesi, Çörten'de 3-4 gün içinde ölüm olacağına yorulur.

Kuzgun'un; köyün üstünde döntüp ötmesi, Niyazlar'da ölüm olacağına, yüksek bir ağacın üstünde ötmesi, Çörten'de uzaktan bir ölüm olacağına işaret eder. Kuzguna ilişkin bu inanış da bir yas dörtlüğüne şöyle yansımıştır: Koca dağ başında bir alay kuzgun/Kuzgunlar ötüşür azgın/azgın/Bizim yuvamız ezelden bozgun/Bozgun yuvalarda kuşum eğlenir (Ekinci, 1995:236).

Eşyalarla İlgili

Makasın ağzının açık olarak yere düşmesi; kimilerince Hasanpaşa'da, (Tefenni Belediyesi-Telefon Rehberi) ölüm olacağına işaret sayılırken, Çörten'de düşmanın ağzını açtığına yorulur. Ayakkabının ters dönmesi de yine bazılarınca Hasanpaşa'da ölüm işareti sayılır. Çörten'de, cenaze suyunun ısıtıldığı kazandan, yıkama sonrası ters çevrildiğinde çıkan duman nereye doğru giderse, o gittiği yerden ölü çıkacağı söylenir.

Gökyüzü Olaylarıyla İlgili

Yıldız kayması, Hasanpaşa'da önceden gökte herkesin bir yıldızı olduğundan hareketle birinin öldüğüne yoruluyormuş. Niyazlar'da, yıldız, mezarlığa doğru kayarsa ölüm olacağı, başka bir yere kayarsa nur indiği; Çörten'de, yıldız kaydığı zaman yaş ağacın dibine bakılıp dilek tutulması gerektiği söylenir. Karamanlı'da ise yıldız kayması, yolculuğa, gezmeye çıkılacağına yorulmuştur.

Ay tutulduğunda, Başpınar'da eskiden Huri Kızları ayı tuttu diye tüfek atılır, teneke çalınırken bu uygulama sonradan kalkmıştır.

Rüyada Görülenlerle İlgili

Başpınar'da, rüyada dor ya da beyaz ata binmek, evin önüne deve çöktüğünü görmek ölüm olacağına yorulur. Kumlu su görmek iyi sayılmaz.

Niyazlar'da, rüyada eve deve hücum ettiğini, dış düştüğünü görmek ölüm olacağının işaretidir. Azı diş düşmesi kendinden, ön diş düşmesi komşudan ölüm olacağının işaretidir.

Kiprit'te, rüyada gelinlik, kar, siyah kazan, siyah çul, odun yığını görmek ölüm olacağına, çıplak kadın görmek erkek ölümüne, çıplak erkek görmek kadın ölümüne, azı dişi yaşlı ölümüne, ön diş genç ölümüne yorulur. Rüya, salı günü görülmüşse ölümün aile içinde olacağı, diğer günlerde görülmüşse köy içinde olacağı yorumu yapılır.

Karamanlı'da, rüyada kara (isli) kazan görmek ölüme, çiğ et görmek bir kaza olacağına işaret sayılır. Ön diş düşerse kendinden, azı diş yaşlılardan, alt damaktan diş düşerse eşin tarafından biri ölecek diye, diş çekilirken acıdıysa genç birisi ölecek diye düşünülür. Çıplak kadın görmek kadının tarafından birinin, çıplak erkek görmek erkeğin tarafından birinin öleceğine yorulur. Ölene bir şey vermek iyi sayılmaz; ondan almak iyi (nasip gelir) sayılır. Kız çocuk görmek tasaya, erkek çocuk görmek iyiye işaret sayılır.

Çörten'de, rüyada çift sürmek, odun toplamak, sel, bulanık su, gelinlik görmek, evin bir yerinin yıkılması, yanması deveye yük götürmek ölüme çıkar. Diş düşerse ve bu diş acırsa kendinden, acımazsa dışardan ölüm olacak denir. Göç ve bu sırada odanın içi temiz, eşyalı ve güzel görülmüşse o kişinin ameli iyi, çok hayır yapmış denir. Rüyada çıplak kadın görmek erkeğe, çıplak erkek görmek kadın cenazeye çıkar.

Güvenli'de, rüyada ocaktaki tencerenin devrilmesi, bulanık su, yılan, kazan, çadır, acıyarak diş düştüğünü görmek ölüm olacağına yorulur. Ev yıkılırsa evin içinden ölüm olur. Kadın ud yerini (üreme bölgesi) görünce erkek, erkek ud yerini görünce kadın ölecek denir. Rüyada diş düşerken acıdıysa ölüm olacağına inanılır.

Hasanpaşa'da, rüyada çiğ et görmek, kır at (al at murattır), ölüye ekmek vermek ölüm işaretidir. Camız görünce Azrail, üzüm görünce gözyaşı, kız çocuğu görünce tasa, erkek çocuğu görünce iyi derler. Deve, ölüme yorulmaz; hükümetlik bir işe yorulur. Duru su iyi, bulanık su kötüdür. Saç kesmek, ömrün kısıyor, uzun görmek ömrün uzuyor demektir. Yine rüyada, ön dişin aldırılması evin içinden, azılardan olması komşulardan biri öleceğine işaret sayılır.

Kocaaliler'de, rüyada diş düştüğünü görmek, tabut görmek, ölene bir şey verdiğini görmek ölüme işaret olaylardan olmakla birlikte, bunlar bazılarınca ufraza (hurafe) olarak da değerlendirilir.

Salda'da, rüyada diş düşmesi, evden ya da dışardan birinin öleceğine işaret sayılır. Ölen kişi bir şey isterse de, çöreğe görünüyor denir.

Kötü bir rüya görüldüğünde, rüyanın işaret ettiği kötülüğü savmak için de bir takım uygulamalara gidilir. Bunların başında, rüyanın sabah erkenden (gün doğmadan) hiçbir kimseye anlatılmadan önce akan bir suya anlatılması vardır. Bu su, akarsu ya da çeşme olabilmektedir.

Çörten'de, gün doğmadan önce bir akarsuya gidilerek "selamün alayküm akansu, ben bugün düş gördüm, düşümü alır mısın" denilerek düş anlatılır. Sonra da arkaya bakmadan eve dönülür.

Rüyanın çeşmeye anlatıldığı yerler olarak da Başpınar'da, üç kere "selamün aleyküm çeşme, gördüğüm düşleri hayıra yaz yarabbim, akan sular, aya-güne bakan sular, ayı-güntü görürsün, Muhammed'i görürsün, hayıra tepki eyle" denir. Karamanlı'da, "su, al git bu rüyanın kötülüğünü" dedikten sonra bir avuç buğday alınır, kuşlara serpilir. Güvenli'de, yine aynı şeyler söylendikten sonra sadaka (buğday, bulgur, tarhana, ekmek, şeker vb.) verilir. Kiprit'te, hayra çıkması için Allah'a dua edilir. Hasanpaşa'da, eskiden kötü rüyanın suya anlatılması yanında, okuyup üfürdükten sonra bir acı soğan ezilip üç yol ağzına atılıyormuş.

Cenazeyle İlgili

Giden bir cenazenin vücudunun, yumuşak olması Çörten, Karamanlı, Hasanpaşa, Kocaaliler ve Niyazlar'da, sıcak olması ise Güvenli ve Hasanpaşa'da arkasından ölümün hazır olduğuna yorumlanır. Cenaze götürülürken salınır sallanması, Güvenli, Hasanpaşa ve Çörten'de yine arkasından ölüm olacağına işaret sayılır.

Cenaze ağırsa, Hasanpaşa ve Karamanlı'da günahının çok olduğuna dair yorumlar yapıldığından söz edilmiştir.

Diğerleri

Çörten'de, sağ göz seğirmesi iyi, sol göz seğirmesi hastalığa ya da ölüme işarettir. Güvenli, Hasanpaşa ve Kiprit'te sağ göz hayır, sol göz şer denir. Karamanlı'da, herkeste farklı çıkabileceği söylenmekle birlikte sağ göz sağlıklı olmaya, sol göz misafir geleceğine yorumlanmıştır. Göz seğirdiğinde, Kocaaliler'de üç defa ihlâs suresi okunup, hayıra çıksın denir. Seğiren gözün üstüne, Kiprit'te yeşil yaprak ya da saman talaşından, Güvenli'de saman çöpü ya da anne-babadan kalan kara tavanın isinden konur.

Kulak çınlaması, Çörten'de yaprak düştüğü ve ömrün birinin bittiğine yorumlanır. Kocaaliler'de "yaprağım mı andı, kulağım mı (hısm, akraba, arkadaş) andı", Güvenli'de "toprağım mı andı, yaprağım mı andı" denir. Kiprit'de iyiliği nedeniyle anılmaya yorumlanarak "çin kulağım çin, ahirette ki toprağım isen, dünyadaki yârim isen din" denir.

Yayla köyünde (Tefenni'ye bağlı), çocuğun büyüme dönemi içinde dişleri çıkarken öncelikle üst dişi çıkarsa, bu durum onun babasının öleceğine yorumlanır.

Kaçınmalar

Bazı olaylar nasıl ki ölüm olacağının işareti sayılıyorsa, bazı olaylardan da acı, kötülük ya da herhangi bir felaket getirmesin diye sakınma yoluna gidilir. Niyazlar'da, gece sakız çiğnenmez. Gece acı (soğan, biber vb.) verilmez, verilmesi gerekirse üstüne çörekotu atılır. Ocak ateşi başkasına verilirse ocağın söner. Sacayağı, üstünde şeytanlar ekmek etmesin diye, sac da aynı şekilde şeytanlar üstünde yemek etmesin diye işi bitince kaldırılır.

Kocaaliler'de, gece sakız çiğnemek ölü eti çiğnemek olarak yer alır gelenekte. İlk ekmeği yiyenin ilk kocası ölür denir. Eskiden gece acı, soğan, sadeyağ (çiğ olduğundan), çiğ süt verilmiyormuş. Mutlaka verilmesi gerektiğinde, sütün üstüne kömür ya da yeşillik konurmuş.

Hasanpaşa'da, ekmeğin ilki yenirse ilk eşin ölür denir. Çocuklar damak çatlatırsa, anan-baban ölür denir. Çok ağlayan çocuk için başını yiyecek, birini yiyecek denir. Onu

kümeşe kapatırlar, ihlâs suresini okuyarak arkasına üç sefer pabuç vurulur. Gece aynaya bakılmaz, sakız çiğnenmez, nasibin kesilir diye giyecek katlanmaz. Yerler boş olmadığı ve her yerin bir sahibi olduğu için sokağa kaynar su atılmaz. Soğan kabuğunu yakmak, sarımsağı tuzsuz dövmek günah kabul edilir.

Güvenli’de, ekmeğin ilki yenirse kocan ölür, sacayak ocakta boş kalırsa cehennem kazanın kaynıyor, çocuk çok ağlıyorsa “babanı yeme, kendini ye” denir ve babasının ayakkabısıyla ağzına vurulur.

Kiprit’te, çok ağlayan çocuk, anasının-babasının başını yiyecek denilerek üç cumartesi ahırda hayvanların dışkısının atıldığı delikten geçirilerek, çocuğun ağzına babasının ayakkabısıyla vurulur. Ocaktaki sacın önünden geçilmesi iyi sayılmaz ve sacın önünden geçilirse ömrün kısalar denildiği gibi bu geçen kişinin yeni gelin olması halinde, çocuğunun olmayacağı da söylenir.

Çörten’de, yapılan ilk ve son ekmek yenirse ölüm ya da hastalık getirir denir, misafire bile ikram edilmez. Gece aynaya bakılırsa “oğlan boncuğu” (morarma ve gözlerin kayması şeklinde kendini gösteren bir hastalık) olursun denir. Ocağa dığan (tava) koyulduğu zaman yağı fazla yakılmaz. Yakılırsa şeytanlar yemek pişiriyor denir. Dışarıya ve ocağa, melekelerin kanatları yanar diye kaynar su dökülmez.

Karamanlı’da, gece sakız çiğnenmez; çiğnenirse ölü eti çiğnendiği söylenir. Eskiden gece aynaya baktırılmazmış. Çocuk aynaya baktırılırsa, çocuğun aynadaki hayalini kovduğu ve gece uyumadığı söylenir. İlk yapılan yufka yenirse ilk nasibin gider, ilk çocuğun ölür denir. Hamur yaparken kullanılan sudan geriye kalan içilmez, dökülür; aksi halde çocuğu ölür denir. Sacayağı ve tencere ocakta boş bırakılmaz; bırakılırsa şeytanlar yemek pişirir denir. Gece vakti, acı getirmesin diye dışarıya soğan, sirke turşu ve tuz verilmez. Eskiden, sirke ve turşu verilmesi halinde, bunların üzerine ateşini kessin ve kötülük olmasın gibisiyle köz konuluyormuş. Kırklı evden iğne verilmez. Kırklı bir evden bir başka kırklı eve gidilmez. Çocuğu ölenler arife günü ve arpa-buğday günü (buğday günü de deniyor) dikiş dikmezler (aksi halde çocuğa iğne batarmış), temizlik yapmazlar. Buğday günü, Arifeden bir önceki gündür. Kurban bayramından önce 9 gün kurban orucu vardır. Bunun 8. günü arpa-buğday, 9. günü arife, 10. gün bayramdır. Hayır (ekmek, pişi, börek vb. dağıtılır) yapmaya, arpa-buğday günü başlanır. Kuşların bile o gün oruç tuttuğu, yem atıldığı halde yemedikleri söylenir.

Bucak’ta da (2000: 200–205), arife günü iş yapılmaz, çocuğu ölenler dikiş dikmezler. Dikiş yapılırsa, hısımlar, akrabaya su taşıyan çocukların kapları delindiğine ve su taşıyamadıklarına inanılır.

Psikolojik ve Fizyolojik Belirtiler

Ölüm işaretlerinden bir bölümü de, doğrudan hasta üzerindeki bir takım değişikliklerle ilgilidir. Bu değişiklikler herkeste aynı olmamakla birlikte, rengine, yeme-içmeye, davranışlara, konuşmaya, bakışlara vb. ne yönelik değişikliklerdir. Ölümü yaklaşan hastada görülen değişiklikler kapsamında Başpınar’da verilen bilgilere göre; bazılarının dudakları, el ve ayakları morarır, kararır ve soğur, kendinde olmaz, bazılarının da aklı başında ve gül gibi olur. Gözüne bir şeyler görünür. Ölümü acılı olan bazı kişilerin ölüm anında Azrail gelirken ev sallanır, kapılar kendiliğinden açılır.

Kocaaliler’de verilen bilgilere göre; hasta yemeden, içmeden kesilir, bakışları değişir, şaşkınlaşır, sağa, sola ya da tavana bakar.

Hasanpaşa beldesinde verilen bilgilere göre; ölecek kişinin gözünün göferi dökülür, eli, ayağı soğur, ölenlerin ismini çağırıp, onlarla konuşur, yanındakilerle ilgisini keser ve yönünü o tarafa döndürür. Bazı kişiler öleceği zamanı bilir ve ona göre neler yapılmasını istiyorsa onları söyler. Kişi imanla gidiyorsa, o anda gözlerinin perdesi alındığından gelenleri görek gelenlerin olduğunu söyler ve kapının açılmasını ister. Cennetten taamlar geldiği için o kişi gevişlenmeye başlar yani bir şeyler yer. Kişi imanlı biriyse, nasıl öldüğünü bile anlaşılmaz. Gülümserken gidiverir. Kişi imansız gidiyorsa, o zaman da kafayı bir o yana bir bu yana çevirir, gitmek istemez. Boğazının altı, yargınları (sırtı) kararır. Azrail onun canını zorlukla, sıkıntıyla alır.

Karamanlı’da verilen bilgilere göre; ölecek kişinin elleri, ayakları şişer, soğur, dili dönmez, gelenlerin kim olduğunu bilemez, yemez, içmez. Bazıları ölen yakınlarıyla konuşur. Öleceği anda kimseyi görmez, gözlerini tavana diker. Yaşarken herkese iyilik yapanların, ölümü kolay olur. Amelleri iyi değilse, kötülük yapmışsa o biraz daha cendere çeker ancak bazen de bir anda ölebilir. Onlar da öbür dünyada çekecektir.

Çörtlen’de verilen bilgilere göre; ölecek kişinin burnu söğelir, beyazlaşır, elleri-ayakları şişer (şişliği inince ölür), ellerini-ayaklarını hareket ettiremez, yemesi-içmesi kesilir, yanındakileri tanımaz, ölen yakınlarıyla konuşur, yukarı bakar. Bu tür belirtiler görülünce o kişinin “zekarete” olduğu yani ölümünün yaklaştığı anlaşılır.

Güvenli’de verilen bilgilere göre; ölecek kişinin elleri-ayakları şişer, burnunun delikleri kararır, gözlerinin altı kararır, bu durumdaki kişi yanında konuşulmasından pek hoşlanmaz.

Yaygın anlatıma göre, can ayaklardan kesilmeye başlar ve önce ayaklar sonra da tüm beden soğur. Bedenin soğuması, Hasanpaşa ve Başpınar’da ruhun bedenden çekilmesiyle, Güvenli’de canın kesilmesiyle açıklanır. Karamanlı’da, ölecek kişinin ayakları soğurken başının henüz soğuk olmadığı ve hatta bazılarının terlediği, “ecel teri” deyiminin de oradan geldiği söylenir.

Ölüm Anı

Ölümü yaklaşan kişinin rahat can vermesi için hem çevredekilere hem de hastaya yönelik uygulamalarda bulunulur. Hastanın ölüme yaklaştığı son anları, Hasanpaşa, Çörtlen, Güvenli gibi yerlerde “zekaret” olarak adlandırılır.

Başpınar, Güvenli ve Çörtlen’de ölümü yaklaşan hastanın başını komşular, hısımlar ve akrabalar bekler. Kocaaliler, Kiprit ve Hasanpaşa’da hastanın yanında hatırlatmak için yüksek sesle şahadet getirilerek, onun da şahadet getirmesi teşvik edilir ancak şahadet getirilmez. Yasini şerif okunur. Bunlara ek olarak, Hasanpaşa’da hasta zekarettayken Kaf suresi, Çörtlen’de bir Fatiha, 3 defa İhlâs suresi okunur, tekbir getirilir. Karamanlı’da Yasin, Amme, Tabereke, Güvenli’de Ayetel Kürsi, İhlâs, Fatiha, Felak, Nas sureleri vb. okunur. Bunları bilemiyorlarsa İhlâs ve Fatiha suresi okunur. Tespih çekilir. Tespih çeken kişi tekbir getirir, salâvatı şerife okur, şahadet getirir. Önceden tespih çekme yokmuş. Çörtlen’de, Yasini şerif, Fatiha ve üç ihlâs okunur. Bu tür dini uygulamalarla, o kişinin ruhunun daha kolay çıkacağı umulur.

Hastanın başında beklenirken, Başpınar'da odanın kapısı açık tutulur; aksi halde Azrail'in gelişinin korkunç ve acılı olacağı söylenir. Çörtlen ve Kocaaliler'de fazla kalabalık oluşturmamaya dikkat edilir ve hastanın ayakucunda, ruhu almak için melekeler geleceği inancıyla kimse oturtulmaz. Karamanlı ve Hasanpaşa'da yine hastanın ayakucunda kimse oturtulmaz. Hatta Hasanpaşa'da geçmişte yaşanan bir olaya göre; özel gününde olan bir kadın, kayınpederinin ayakucunda oturmuş ve daha kayınpederi gitmeden hastalanarak felç olmuş. Güvenli'de, hastanın ayakucunda oturanlar ölüm anında kaldırılır; aksi halde Azrail çarpar denir.

Ölecek hastaya sık sık su verilmesi yaygın uygulamalardan biridir. Çörtlen, Karamanlı ve Hasanpaşa'da zemzem suyu verildiğinden söz edilmiştir. Su, Başpınar'da hastanın boğazını alması diye ıslak çaputla, Niyazlar'da pamukla ya da kaşıkla, Karamanlı'da damla damla verilir.

Yaygın uygulamalardan bir diğeri; ölümü yaklaşan kişinin üzerine, uzakta olup da gelemeyecek olan yakınına ait kıyafetlerden atılmasıdır. Böylece, o kişiye hasret gitmeden ölmesi, o yakınına çekinmeden ruhunu teslim etmesi sağlanmaya çalışılır. Güvenli'de, hastanın üstüne uzakta olan kişinin yazması, ceketi vb. atılır. Bazı yerlerde kıyafet dışında, fotoğraf ve yeşil yaprak da koyulur. Başpınar'da yeşil yaprak konur. Kıyafet ya da yeşil yaprak konurken de üç defa ihlâs suresi okunur. Karamanlı'da göğsünün üstüne ya da yastığının yanına uzakta olan kişinin fotoğrafı konur. Ölecek kişi sevilen biriye, yanına güller, naneler yerleştirilir.

Ölümü yaklaşan hastanın yanında yüksek sesle ağlamamaya ve bağırmamaya dikkat edilir. Aksi halde Karamanlı, Başpınar, Niyazlar, Kocaaliler ve Kiprit'te canı sıçrar, ürker, Çörtlen'de geri sıçrar, Hasanpaşa'da çığdırırsın, Güvenli'de sıçratarsın, geçindirirsin denir. Canı sıçrarsa; Kocaaliler'de bir süre çekeceği, Hasanpaşa ve Başpınar'da 3 gün, Çörtlen ve Niyazlar'da 3 ya da 7 gün, Karamanlı'da bir hafta, Kiprit'te 24 saat, hatta 15 güne kadar ruhunu teslim edemediği söylenir ancak Hasanpaşa'da böyle bir olayla karşılaşmadığı ve bunun batıl bir inanış olduğu da aktarılanlar arasındadır.

Hastanın zor can vermesi bazı yerlerde, kişinin günahının çokluğuyla ve ettiğini çekmesiyle (yetim hakkı yeme, komşu hakkına riayet etmeme vb.) ilişkilendirilir. Örneğin Bucak'ta derlenen "etme kulum bulursun, inleye inleye ölürsün" atasözü (Konu, 2000: 75) bu tür kişiler için kullanılır; ancak Hasanpaşa'da olduğu gibi bunun doğru bir yaklaşım olmadığı da belirtilir. Kişi, ölüm anında gülümsüyorsa bu onun cenneti gördüğüne yorumlanır. Gözlerinin açık olması da yine aynı şekilde değerlendirilir. Dişini sıkıyorsa, o zaman da cehennemi gördüğü şeklinde değerlendirmeler yapılır. Güvenli'de, kişinin kolay can vermesi sağlığında iyi bir insan olmasıyla, zor can vermesi de kötü bir insan olmasıyla ilişkilendirilebilmektedir. Doğum sırasında ölen kadın için Kocaaliler'de topuğu kanlı olur, cennete gider denir.

Ölüm Sonrası

Ölümün gerçekleşip gerçekleşmediğini anlamak için halk arasında başvuru uygulamaları vardır. Güvenli ve Başpınar'da kişinin can damarına (el bileğinde) bakıldığı ve can damarı atmıyorsa öldüğünün anlaşıldığı, Kocaaliler'de eskiden ölenin ağzına ayna tutulduğu ve aynada buhar oluşmuyorsa ölmüş olduğunun anlaşıldığı belirtilmiştir.

Ölenin çenesi ve ayaklarını bağlanır. Çenesi, Çörten, Başpınar, Hasanpaşa ve Niyazlar'da yazmayla, tülbentle, dastarla, ayakları da bir bezle bağlanır. Bu bağlar yıkanırken alınır ve atılır.

Cenaze, gece bekletilirken herhangi bir kirlenme falan söz konusu değilse, dışarıda ölmemişse ve bulunduğu yer uygunsa Güvenli, Karamanlı, Başpınar, Niyazlar ve Kocaaliler'de öldüğü yatakta kalır; başka bir yatağa alınmaz. Çörten (yöntü kibleye getirilir) ve Hasanpaşa'da, yere yatak serilir ve cenaze oraya yatırılır. Çörten'de, cenaze evinde bir gece rahat yatsın denir. Güvenli, Çörten ve Kocaaliler'de, ölenin başının altındaki yastık alınır.

Kişi, akşam vakti ölmüşse ve gömülmesini gerektiren, trafik kazası nedeniyle parçalanma ya da kanama, akıntı, şişme vb. bir durum söz konusu değilse Hasanpaşa'da, Başpınar'da gece gömülmez. Sözü edilen durumlar nedeniyle gömülmesi gerekiyorsa, Başpınar'da yatsı namazına kadar cenazenin gömülebileceğinden söz edilmiştir. Hasanpaşa'da, güneş battıktan sonra keraat vaktinin girdiği ve bu süreçte ne ibadet yapıldığı ne de cenaze kaldırıldığı da verilen bilgiler arasındadır.

Evde bekletilen cenaze, Güvenli, Kocaaliler ve Kiprit'te gece ayrı bir odada olur ve kapısı kilitlenir. Ara sıra kontrol edilir; ancak yanında beklenilmez. Çörten'de cenazenin yanında sabaha kadar beklenir. Salda'da, eskiden cenazenin başında beklenirken sonradan bu uygulama kalkmış ve cenaze ayrı odada bekletilir olmuştur. Mevsimin yaz olması halinde ise cenaze morgda bekletilmektedir. Karamanlı'da da yine cenaze gece bekletilecekse morgda (2-3 senedir varmış) bekletilir. Cenaze evde bekletilirken başına toplanılır, günah olduğu bilinse de yas edilir.

Cenaze gece evde bekletilirken başında bilen kişilerce Başpınar'da Kuran-ı Kerim okunur, ölenin iyi meziyetlerinden bahsedilir. Hasanpaşa'da, söylendiğine göre Kur'an, cenazenin yanında değil, başka bir odada okunur.

Ölen kişinin gözleri açık kalmışsa, bu o kişinin dünyasına doymadığına ya da Çörten ve Karamanlı'da söylendiği gibi uzakta olduğu için göremediği bir yakınına hasret gittiğine, çok istediği bir şeyin gerçekleşmediğine yorulur. Yine Çörten'de, öbür tarafı, cenneti gördüğü için de açık gittiği söylenir. Gözler sıvazlanarak kapatılır. Çörten'de cenazenin üstüne çiçek atılır ve çiçek atılırken de uzakta olan yakınının adı söylenerek cenazenin gözleri kapatılmaya çalışılır.

Gece bekletilen cenazenin elbiseleri, kimi yerde çıkarılır kimi yerde çıkarılmaz. Elbiseleri, Güvenli, Başpınar, Çörten ve Kocaaliler'de cenaze ertesi gün yıkanacağı yere alınana kadar çıkarılmaz. Karamanlı'da bazıları çıkarır bazıları çıkarmaz. Başpınar'da elbisenin sadece sağ kolu çıkarılır. Salda, Niyazlar, Hasanpaşa ve Kiprit'te ölenin elbiseleri çıkarılır. Elbiseler çıkarılırken, üst giyimin ön tarafı Kiprit'te mefta incinmesin diye aşağıdan yukarıya doğru kesilerek açılır. Cenazenin üzerine beyaz bir çarşaf örtülür. Bu çarşaf daha sonra Çörten'de, cenaze yıkayana verilir.

Kişinin özel temizliği, genelde yakınları tarafından sağlığında yapılır ancak aniden gerçekleşen ölüm olaylarında kimi yerde sonradan yapılabilirken kimi yerde doğru bulunmadığından sonradan yapılmaz. Cenazenin bu özel temizliği Çörten, Karamanlı, Başpınar, Niyazlar, Salda, Güvenli ve Kocaaliler'de yapılırken Hasanpaşa'da yapılmaz.

Niyazlar'da, temizliği yapıldıktan sonra cenazenin elleri göğsünün üzerine, namaz kılarkenki pozisyona getirilir, ayakları uzatılır ve cenaze "rahat"a yatırılır.

Cenaze gece bekletilirken üzerine demir bir alet konulması yaygındır. Niyazlar (yanına, başucuna ya da üstüne), Hasanpaşa, Salda, Kocaaliler, Karamanlı, Çörten, Güvenli ve Başpınar'da demir herhangi bir alet, bıçak, makas vb. konur. Bunun amacı; Başpınar'da vücudun şişmesini önlemek, Çörten'de kedi geçmesini önlemek, Güvenli'de kedi geçse dahi hortlamasını önlemek olarak açıklanmıştır.

Cenazenin üzerinden kedi, köpek vb. hayvanların atlaması iyi sayılmadığından, bu tür hayvanlar cenazenin bulunduğu odaya alınmaz. Bununla ilgili olarak; Güvenli ve Çörten'de cenazenin "concalaz" olup hortladığı söylenir. Hasanpaşa'da ise eskiden mefta kalkar, dirilir, "cadaloz" olur deniyormuş ama bugün için böyle bir şeyle karşılaşmadığı, dolayısıyla bu inanın yersiz olduğu da aktarılan bilgiler arasındadır. Ölenin daha sonra hortlamasına ilişkin inamış, Bucak'tan derlenmiş "domuz mezarında hortlayasica" da (Konu, 2000: 193) olduğu gibi bazı beddualarla da zaman zaman dile getirilir.

Cenazeye, kadın olması durumunda kına yakılması sıkça karşılaşılan pratiklerdendir. Kına, kimi yerde cenaze yıkandıktan sonra, kimi yerde cenaze bekletilirken yapılır. Çörten ve Niyazlar'da kadın cenaze gece bekletilirken avuçlarının içine, ayaklarına, başına yakılır. Başpınar (geçmişte aynı uygulama varken) ve Karamanlı'da abdestsiz olmaz denildiği için kına, cenaze yıkandıktan sonra az miktarda cenazenin avucunun ortasına, tepesine ve ayaklarına konur olmuştur. Aynı değişme ve uygulama Güvenli'de de geçerli olmakla birlikte, burada kına sadece avuç ortasına konur. Kocaaliler'de, kına ölenin el ve ayaklarına yakılırken, Hasanpaşa ve Kiprit'te öldükten sonra kına yakılmadığı söylenmiştir.

Cenazenin bulunduğu odada Güvenli, Kiprit ve Kocaaliler'de (günlükten elde edilen) buhur yakılır. Buhur, Çörten'de cenaze yıkanaacağı zaman yakılır. Buhur, cenazeye gezdirilip, başına konur. Bunun nedeni, şeytan yavaşmasını önlemek olarak açıklanmıştır. Buhur, 40 gün dilim yapılırken de yakılır.

Ölüm haberi genelde Hasanpaşa, Başpınar, Kiprit, Kocaaliler'de olduğu gibi camilerden okunan sala vasıtasıyla çevreye duyurulur. Altınyayla (Dirmil), Karamanlı ve Tefenni'de, ilçeye bağlı köylere merkezi sistemle ezan okunduğu gibi sela ve ilan da merkezi sistemle veriliyor. Karamanlı'da verilen bilgiye göre sala; cenaze kadınsa ve evliyse eşinin ismiyle, boşanmışsa veya evlenmemişse babasının ismiyle verilir. Görüşmecimize göre; ölenin kimliğinin daha iyi anlaşılabilmesi için lakabıyla ve çocuklarının ismiyle verilmesi daha yararlı olacaktır.

Sala, eskiden Çörten'de olduğu gibi yüksek evlerin dam başlarına çıkılarak okunuyormuş. Günümüzde uzaktakilere haber vermeyi sağlamada telefonda da yararlanılabilirken, eskiden bu haber ancak adam yollayarak iletilebiliyormuş.

Yıkama

Ölen kişi, defnedilmeden önce bir takım hazırlıklara tabi tutulur. Bunlardan ilki cenazenin yıkanmasına yöneliktir. Cenaze yıkayan kişiler genelde bu işlemi birbirlerinden görerek öğrenen tecrübeli kişilerdir. Cenaze yıkamay, Hasanpaşa'daki birinci görüşmecimiz, kaynanasından (kaynatası da hafızmış), Niyazlar ve Kiprit'teki birinci görüşmecimiz, köyde yıkama yapan diğer yaşlılardan, Karamanlı'daki birinci görüşmecimiz babaannesinden

(hocaymış) ve diğer yaşlılardan, Çörten'deki ikinci görüşmecimiz annesinden, Güvenli'deki görüşmecimiz de teyzesinden öğrenmiştir ve 10 seneden fazladır bu işi yapmaktadır.

Cenaze yıkanacağı zaman battaniyeye sarılarak yıkanacağı yere getirilir. Elbiseleri soyulduktan sonra cenazenin üzerine, boynundan ayaklarına kadar olmak üzere çarşaf örtülür. Cenazenin üzerine örtülen beze Hasanpaşa ve Başpınar'da "sıtır" denir.

Cenaze yıkamaya götürüldüğünde kalktığı yere, Çörten, Karamanlı, Başpınar, Niyazlar, Hasanpaşa ve Kocaaliler'de taş konur. Taş, Karamanlı ve Niyazlar'da mezarlığa giden erkekler döndükten yani cenaze defnedildikten sonra, Kocaaliler'de ertesi gün alınır. Niyazlar'da taşı kim koyduysa o kaldırır. Cenazenin kalktığı yere konulan bu taş Hasanpaşa'da "tuztaşı" olarak adlandırılmaktadır.

Önceden cenaze, kazan kurularak evin avlusunda uygun bir yerde yıkanıyormuş. Önceki dönemlerle ilgili verilen bilgilere göre; cenaze yıkanırken görülmeyi engellemek için etrafına, Çörten, Başpınar, Salda ve Kiprit'te bir örtü, Güvenli'de çadır yapılır ya da Karamanlı ve Hasanpaşa'da olduğu gibi ölen kadınsa kadınlar, erkeke erkekler sıralanır. Cenazenin suyunu ısıtmak ve ısıtırmada kullanmak üzere iki kazan kurulur. Suyunun içine; bazı yerlerde hala devam, bazı yerlerde ise artık yapılmayan uygulamalar olarak Hasanpaşa ve Salda 'da fesleğen, çörekotu, Karamanlı'da mersin dalı, Güvenli'de mersin sazağı (yaprağı) katılır.

Cenaze yıkamak için genelde malzemesi ağaç olan düzenekler oluşturulmuş ya da bu düzenek, Güvenli (demirden) ve Çörten'de olduğu gibi yapıli olarak camide bekletilip, gerektiğinde oradan alınarak kullanılmıştır. Camide bekletilen yıkama düzenekleri ayaklı olurken, evde hazırlananlar genelde ayaksızdır. Bunların altına ağaç ya da taş yükseltirler konularak yıkamaya uygun hale getirilir. Birbirine benzeyen bu düzenekler; Kiprit'te kapı biçiminde iki-üç uzun tahta parçası, Hasanpaşa'da teneşir, Çörten'de teneşir ya da taput, Güvenli'de yunak, Karamanlı'da divan biçiminde sal ağacı, Başpınar'da düven (1 metre 80-90 cm. uzunlukta, 70-80 cm. eninde kapı görünümde) olarak ifade edilmiştir.

Günümüzde ise yıkama, çoğunlukla cenaze arabasında yapılmaktadır. Bunlara arasında; Güvenli (2 yıldır), Niyazlar, Başpınar, Hasanpaşa, Kiprit (5 yıldır), Salda (10 yıldır), Karamanlı ve Çörten (Cenaze aracı Dirmil'den geliyor) yer almaktadır. Cenaze aracı römork şeklindedir ve gerektiğinde traktöre takılarak cenaze olan evin önüne götürülür. Kiprit'te söylenene göre de cenaze aracının içinde çizme, önlük, kazan vb. eşyaların hepsi bulunur.

Kocaaliler'de, cenaze aracı bozuk olduğu için yıkama evin avlusunda yapılmaya devam etmektedir.

(1)

Yıkama hazırlıkları kapsamında; Karamanlı, Niyazlar, Kiprit, Hasanpaşa ve Kocaaliler'de sabun küçük küçük kesilip, kefenden hazırlanan kesenin içine konulur. Başpınar'da, içinde sabun bulunan ve dikilen peşkir (havlu) bakracın içine ıslatılır. Karamanlı ve Hasanpaşa'da sabunun iyi köpürmesi için kesenin içine "Fatma Ana" saçı da katılır. Çörten'de, sabunlama için doğrudan "H (F)atma Ana Saçı", Güvenli'de varsa Fatma Ana saçı kullanılır. Bu saç, Karamanlı'da verilen bilgiye göre Hac'dan getirilmiştir ve kullanılması halinde Fatma Ana'dan şefaet geleceği umulur.

Kefen bezinden taharet bezi hazırlanır. Taharet bezi, Başpınar'da 3, 9 adet, Karamanlı ve Hasanpaşa'da 7 adet, Niyazlar'da 6 adet, Kocaaliler'de ve Kiprit'te duruma göre 4, 5 ya da 6 adet hazırlanır. Taharet verirken kullanılan bu bezler her defasında değiştirilir.

Yıkama suyu dışardan getiriliyorsa, Karamanlı'da yere konmadan, Çörten'de tek elle (sağ) getirilir. Suyu dolduran kişinin abdestli olması gerekir. Yıkama suyunun ılık, yumuşak olması gerekir. Su dökmek için saplı taslar kullanılır. Su dökmeye kullanılan araç, Niyazlar'da maşrapa, Hasanpaşa'da bakraç, Çörten'de ganavaz (önceden süt sağmada kullanılmış) olarak adlandırılır.

Cenazeyi yıkayacak kişiler (suyu döken, yıkayan vb) abdestli olur. Yıkama öncesinde, Başpınar'da cenazeyi yıkayacak ve cenazeye suyu dökcek kişilerin eskiden 2 rekât namaz kıldığından söz edilmiştir. Yıkamada genelde biri su döken, biri de yıkayan olmak üzere iki kişi bulunur. Karamanlı'da, yıkayan, yardım eden (cenaze yakını), su döken ve su getiren olmak üzere 4 kişi olduğundan, Güvenli'de 3 kişi olduğundan söz edilmiştir. Yıkayıcı, isterse Karamanlı, Hasanpaşa ve Kiprit'te beline havlu, önüne önlük, ayağına çizme, eline eldiven, Çörten'de çizme, şalvar ya da etek, Güvenli'de önlük ve çizme kullanılır.

Adetli kadınlar, hamileler genelde cenaze yıkanırken bakmazlar. Çörten'de, yeni gelinin de cenazeye gelmediği söylenmiştir. Kiprit'te, hamile kadınların cenazeye bakması halinde çocuğunun uğunacağı (ağlarken dili boğazına giderek boğulacak gibi olması) söylenir.

Cenaze yıkanacağı düzeneğe getirildiğinde, Hasanpaşa'da başı batıya, ayakları kibleye gelecek şekilde yatırılır. Cenazenin üzerine, Çörten, Başpınar, Kocaaliler, Karamanlı ve Hasanpaşa'da bir çarşaf örtülerek, cenaze o çarşafın altından yıkanır. Bu çarşaf, Başpınar'da "sıtır", Çörten'de "sıtır veya sır bezi", Kocaaliler'de "sedir" olarak adlandırılır.

Ön hazırlıkların tamamlanmasıyla birlikte sıra, cenazenin yıkanmasına gelir. Yıkamada başvurulmuş uygulamalar genel itibarıyla aynı olsa da; işlem sırası, taharet ve abdest aldırma sayısı, sabunlamada kullanılan malzemeler gibi konularda farklılıklar olabilmektedir.

Başpınar'da, yıkamaya başlarken cenazenin sırtının üstünden yumuşaması amacıyla bir bakır su dökülür. Cenazenin, sol tarafına geçilerek tahareti verilir, boy abdesti aldırılır, sağından, solundan, başından su dökülür ve sabunlamasına geçilerek, iyice yıkanması sağlanır. Aynı işlemler yani taharet verme, abdest aldırma ve yıkama üçe tamamlanır. Cenazenin akıntısının olması halinde de bu bezlerden 3-4 tanesi birleştirilmek suretiyle akıntının geldiği bölgeye kapatılır.

Hasanpaşa'da da yıkama işlemi Başpınar'daki gibi yapılmakla birlikte, taharet 3 kere aldırılır (gerekirse 5, 7 defa) ancak herhangi bir kirlenme söz konusu değilse abdest bir defa verilir. Üreme bölgesine, katlanmış peşkir konur. Yıkama sırasında herhangi bir dua

okunmaz; sadece “gufraneke ya rahman” denir. Yıkarken de cenazenin kulaklarına ve ağzına su kaçmasın diye pamuk konur.

Kocaaliler’de, yıkamaya elin parmaklarına dolanan bezlerle taharet yaptırılarak başlanır. 3–4 defa taharet temizliği yapılır. Eller yıkandıktan sonra niyet edilir meftanın abdesini aldırarak üzere ve besmeleyle abdest aldirmaya geçilir. Abdestten sonra da sabunlaması yapılır. Abdest bir defa verilir.

Güvenli’de de, yine cenazede önce kefinden hazırlanan bezlerle taharet temizliği yapılır. Taharet temizliği 7 defadır. Sonra abdest aldırılarak sabunlamasına geçilir. Cenazenin boynundan tutup hafifçe kaldırarak karnına baskı uygulanır. Herhangi bir atık gelmesi halinde yeniden taharet ve abdest verilir. Gerekiyorsa da ilgili bölgeye mağlıç (pamuk) konur.

Kiprit’te, cenazenin önce 3–4 defa olmak üzere taharet temizliği yapıldıktan sonra sabunlamasına geçilir. Sabunlaması bitince abdest verilir.

Niyazlar’da, yıkamaya besmeleyle ve 3 defa “gufraneke rahman” denilerek başlanır. Öncelikle cenazenin her bir tarafı içinde sabun kesikleri bulunan keseyle sabunlanır. Sabunlama bitince üç defa ön bölgeye, üç defa da arkaya olacak şekilde taharet verilerek abdest aldırılır.

Karamanlı’da, önce cenazenin Niyazlar’da olduğu gibi sabunlaması ve taharet temizliği (ön ve arkası olmak üzere) yapılır. Tahareti 7 defa yapılır ve gerekiyorsa pamuk konur. Sonra abdesti verilir. Abdest aldırırken Ayetel Kürsü okunur ve sonrasında sürekli “gufraneke ya rahman” denir.

Çörten’de, yine önce cenazenin başından başlayarak sabunlaması yapılır. Sonra ele dolanan bezle taharet verilir. Abdest tutmazsa temizlenen kadar taharet verilir. Yine tutmazsa pamuk konur. Taharettten sonra abdest aldırılır. Tekrar başından itibaren sabunlanarak yıkanır, taharet, abdest aldırılır ve yıkanır.

Yetişkinlerin yıkanmasında yerine getirilen işlemlerin hepsi çocuk cenazeler için de geçerlidir. Bunun nedeni, Karamanlıda öbür tarafta herkesin aynı yaşta olacağı (bir rivayette 17 yaşında, bir rivayette 35 yaşında olacaktı) şeklinde açıklanmıştır. Bu işlemler, Karamanlı, Kocaaliler, Kiprit, Niyazlar, Hasanpaşa ve Başpınar’da verilen bilgilere göre sadece ölü doğan çocuklarda geçerli değilken, Çörten’de ölü doğan çocukların da (9 aylık) yıkanıldığı söylenmiştir.

Yıkama bitiminde, helalleşmek amacıyla isteyen cenaze yakınları, komşuları (kadında kadınlar, erkekte erkekler) Çörten, Karamanlı, Başpınar, Salda, Kocaaliler, Hasanpaşa ve Kiprit’te cenazenin üzerine birer tas su döker. Güvenli’de, hocalar tarafından su dökmeye gerek olmadığı söylendiği için bazıları bu uygulamayı yerine getirmektedir. Bu su, baştan ayağı doğru dökülür ve geri döndürülmez. Helalleşmek amacıyla yakınların su dökmesi, Çörten ve Niyazlar’da, cenazenin sabunlanmasından sonra, abdesti verilmeden öncedir.

Dışardan gelen cenazeler, geldiği yerde yıkanmışsa genelde tekrar yıkanmaz. Çörten’de ise, cenaze trafik kazası gibi nedenlerle parçalanma vb. gibi engelleyici bir durum yoksa genelde yıkanır.

Cenaze olan köyde kırklı çocuk olması halinde kırk basmasını ve kırk karışmasını önlemek için Güvenli, Niyazlar, Başpınar, Çörtten ve Kiprit'te cenazenin yıkama suyundan götürülen suyla kırklı çocuk yıkanır. Karamanlı'da önceden yapılan ancak günümüzde pek yapılmadığı belirtilen benzer bir uygulama; kırk basmadan önce değil de kırk basması sonrası çocuğun yıkanmasıdır. Aziziye köyünde ise (merkeze bağlı), çocuk daha sonra aydaş olmasın diye hamile kadının karnı ölü suyuyla yıkanır.

Cenaze suyundan yararlanma ile ilgili olarak, yine Karamanlı'da içki içen erkeklerin bu alışkanlığından kurtulmasını sağlayacağı inancıyla bu sudan içirildiğinden, Kocaaliler'de ise bir defa karşılaşılan bir durum olarak kocasıyla huzursuz olan bir kadının, kocasının yıkama suyuna karıştırmak üzere cenazenin yıkama suyundan istediğinden (huzursuzluğu giderecek umuduyla) söz edilmiştir.

Yıkamadan artan suyla, Güvenli ve Başpınar'da ölenin giysileri, Hasanpaşa ve Niyazlar'da ölenin yatağı, çarşafları, giysileri yıkanır. Hasanpaşa'da, helalleşmek için herkes cenazenin çıkışıyla elini yüzünü siler. Cenaze yakınları ve isteyenler, Karamanlı'da rüyamda göreyim diyerek, Güvenli'de yeğnilik olsun diyerek elini yüzünü yıkar. Artan sabunla da, cenazenin havluları, çarşafları yıkanır. Sırtından çıkan elbiseleri daha sonraki bir günde cenaze yakınları tarafından yıkanır. Kalan sabun parçaları bir taşın altına sıkıştırılır. Orada, yağmur yağdıkça eriyerek yok olur.

Çörtten'de, cenazenin çamaşırları, yatağı, çarşafları vb. eskiden 3 gün sonra yıkanırken günümüzde ilk gün yıkanmaktadır. Ölü sırtı sıkmadan, sulu olarak serilir ve asıldığı yerde 3 gün kalır.

Suyun ısıtıldığı kazan, yıkama bitiminde Güvenli, Karamanlı, Başpınar, Hasanpaşa ve Kocaaliler'de ters çevrilir ve üzerine bir taş konur. Bu taş ertesi güne kadar kalır. Çörtten'de ters çevrilen kazanın üstüne 3 taş konur. Kazanın, Güvenli'de cenazenin sırtı dinlensin diye boşaltılıp ters çevrildiği belirtilmiştir. Kocaaliler'de, cenazenin yıkandığı yere de üç gün kalmak üzere, ölenin gelip içeceği inancıyla bir ufak kap içersinde su bırakılır. Su, Hasanpaşa'da ters çevrilen kazanın altına konur ve bir akşam, Çörtten'de 3 gün orda bırakılır. Ölenin ruhunun gelerek, Hasanpaşa'da o sudan içeceği, Çörtten'de suya kirpiğini atacağı söylenir. Su, dastarla süzülerek, ölenin suya kirpiğini atıp atmadığına bakılır. Hasanpaşa'da, ilk gece için hemen bir lamba alınır ve camiye verilir. Eskiden ise camiye bir şişe gazyağı veriliyormuş.

Cenazenin gönderilmesi kapsamında hizmeti geçen bazı kişilere belli bir hediye ya da para verilir. Karamanlı'da, suyu hazırlayana, yıkayana, suyu dökene para (10-20 milyon TL) verilir. 2-4 metre pijamalık basma verilir. Eskiden basma yerine havlu veriliyormuş. Ekonomik durumu iyiye ve ölen vasiyet etmişse kulaklarındaki küpeleri verin diye, onlar verilir, birer küçük altın verilir.

Başpınar'da, kadın cenazeyi yıkayana üst don (şalvar) ya da önüne germesi için 2-3 metre basma verilir. Erkek cenazeyi yıkayana, peşkir (havlu) ya da para (20 YTL civarında) verilir. Bunların haricinde cenazenin salasını verene, kabrini kazanlara, çimentosunu dökenlere de para verilir.

Niyazlar'da, kadın yıkayıcıya don, etek ya da 2-3 metre basma, sabun, kına, 5-10 milyon TL para, Salda'da bir yevmiye kadar para, Kocaaliler'de yine gönlünden koptuğu kadar 10-20 milyon TL para verilir.

Çörtlen'de, kadın cenazeyi yıkayana sabun, kına, çorap, para (ekonomik duruma göre 5, 10, 20 ya da 30 milyon TL) verilir. Kabir kazanlara cenaze sahibi para teklif eder; ancak onlar almazlar.

Güvenli'de, kişi sağlığında kendisine hizmeti geçenlere verilmek üzere bir şey bırakmışsa, o verilir.

Kefenleme

Cenazenin gönderilmesine ilişkin hazırlıklardan bir diğeri kefenlenmesine yöneliktir. Bazıları, özellikle de yaşlılar kefenliğini önceden hazırlar. Bazıları da Çörtlen'de olduğu gibi önceden hazırlamak günahmış diye hazırlamaz. Önceden alınan kefenliğin her sene; Başpınar'da fitresinin, Çörtlen'de kefaretinin (Oruç ayında), Güvenli ve Hasanpaşa'da zekâtının verilmesi gerektiği belirtilmiştir. Yine önceden alınan kefenin, Karamanlı'da her sene içine girilip yatırılması gerektiği, Kiprit'te hem her sene içine girilmesi gerektiği hem de zekâtının verilmesi gerektiği ancak bunun uygulanmadığı, Kocaaliler'de ise bu tür uygulamaların yanlış olduğu söylenmiştir.

Hazırlanan kefenliğin içinde; Başpınar'da 3-4 tane havlu, sıtır bezi, çarşaf, enam, şalvar (yıkayanlara vermek için), sabun, gülyağı, kına, Fatma Ana saçı (yanına koymak için), buhur, çörekotu vb. olur. Hasanpaşa'da, önceden kefenle birlikte bir bohça çorap, bir bohça peşkir olurken bu uygulama sonradan kaldırılmış. Kocaaliler'de, tülbent, gülkurusu, mersin yaprağı kuru su, günlük, zezem suyu, Fatma Ana saçı (bağına koymak için), bağır kâğıdı olur. Karamanlı'da, koku, sabun, havlu vb., Güvenli'de sabun, ispirte (kibrit), sünger, eldiven, silecek vb. olur.

Kefende genelde dikiş olmaz; sadece kefenden hazırlanan sabun kesesi ve Hasanpaşa'da söylendiği üzere ara bezinde, Karamanlı'da söylendiği üzere bağır bezinin sağ tarafında, başörtüsünün arka kısmında, Çörtlen'de pijamada dikiş olur. Dikişte kullanılan ipin ucu da düğümlenmez. Kefen, cenazenin yıkanmasına başlamadan önce bir kenarda hazır edilir.

Kefenin boyu; Karamanlı'da bir ipin, Kocaaliler'de cenazeyi sala sarmada kullanılan kolanın cenazeye ölçülmesiyle ayarlanırken, Çörtlen'de doğrudan kefenin cenazeye tutulmasıyla ayarlanır.

Yıkaması tamamlanan ve çarşafı kurulan cenaze, Başpınar'da yıkandığı yerin kenarında, Niyazlar, Kocaaliler, Hasanpaşa, Karamanlı ve Kiprit'te cenaze aracı içine konulan tabutun ya da salın üzerinde kefene sarılır.

Kefen olarak, Kiprit, Çörtlen ve Hasanpaşa'da humayın, Karamanlı'da akfil kullanıldığı ve kefenin, Kocaaliler ve Kiprit'te 9-12 metreden, Karamanlı'da 10 metreden, Çörtlen, Niyazlar ve Başpınar'da 12 metreden oluştuğu belirtilmiştir. Yörede, cenazeyi sarmada kullanılan kefen parçaları genel itibarıyla birbirine benzese de, parçalara bazı eklemeler yapılması ve isimler verilmesi gibi özellikler yönüyle farklılıklar gözlemlenebilmektedir.

Kadın kefeninde ortak olan parçalar, cenazenin boyundan ayakucuna (boy ve ayakucunu 1-2 karış geçecek şekilde) kadar uzanan iki parça ve içe giyilen gömlektir. Gömlek, yakasız ve kolsuz olur. Boydan boya olacak şekilde hazırlanan kefen parçaları;

Çörten, Başpınar ve Kocaaliler’de “çadır”, Karamanlı’da “çat”, Güvenli’de dış göynek olarak adlandırılır. İçe giydirilen parça; Çörten, Karamanlı, Başpınar, Güvenli ve Kocaaliler’de göynek, Niyazlar’da yakasız gömlek olarak adlandırılır. Yakasız ve kolsuz olan gömleğin uzunluğu; Kiprit, Çörten ve Kocaaliler’de boydan diz aşağısına kadar, Güvenli’de dize kadar, Niyazlar’da ön kısım boyundan dize kadar, arka kısım ondan biraz daha kısa olur. Karamanlı’da da yine göyneğin arkası diz hizasında, önü topukları kapatacak şekildedir.

Bunlara eklenen parçalar ve bu parçaların özellikleri ise şöyledir:

Alt bölge için Güvenli, Karamanlı, Başpınar, Kocaaliler, Hasanpaşa ve Kiprit’te ara bezi (ahirette görünmesini önleyeceği inancıyla) vardır. Bu bez, Kocaaliler’de iki kat, Kiprit’te 5–6 kat yapılır ve Karamanlı’da arasına pamuk konur. Hasanpaşa’da, cenazeden herhangi bir akıntı gelmiyorsa 3 kat yapılır. Çörten’de, ara bezi 7 kat yapılırken, bunun üstünden “ayakkabı” olarak ifade edilen ve kefenden kesilen pijama giydirilir. Bu pijamanın üst yanına lastik yerine bezden ip geçirilir. Ayak tarafları da iğneyle büzülür. Ara bezine, Güvenli ve Kiprit’te “sıtır bezi” denir.

Baş ve yüz için Başpınar’da başa taka, yüze al, Çörten’de başa yazma/tülbent, yüze yeşil yazma, Kocaaliler’de baş için beyaz tülbent (yüze bir şey örtülmez), Güvenli ve Kibrit’te kefenden dastar (başörtüsü), Karamanlı’da kefenden başörtüsü ve beyaz tülbent, Hasanpaşa’da baş ve yüz için birer beyaz dastar, yapılır. Niyazlar’da, cenazenin başına “baba” tarafından okunmuş beyaz tülbent, altına yazma ya da tülbent, yüzüne duvak örtülür. Alna çekilen ve yüze örtülen bezler renkli olabilirken, başa örtülen tülbent beyaz renkli olur. Çörten’de kadın cenazelerin kaşına sürme (Hacdan getirilmişse) çekilir.

Göğüs üstü için Güvenli, Kiprit, Kocaaliler, Hasanpaşa ve Karamanlı’da kefen bezinden bir parça hazırlanır. Kefen yeterliyse, bu bezin Hasanpaşa’da sırtını da içermek üzere daha geniş bir alanı kaplayacak şekilde 2 kat; aksi halde sadece başına gelecek şekilde sarıldığından söz edilmiştir. Çörten’de, göğüs üstüne konulan bez 7 kat, Güvenli’de 5 kat yapılır. Ayrıca, Karamanlı’da göğse konulan bu bez haricinde, birinci “çat”ın üstünden boyundan dizlere kadar uzanan ince göğüs örtüsü yapılır. Göğüs bezi örtüldükten sonra 3 defa tekbir alınır. Saçlar göğüs üstüne getirilir. Saçların, öbür tarafta herkes üryan olacağı için göğüsleri örteceği ve kadınların kabirden kalkarken tutunmasını sağlayacağı söylenmiştir. Saçlar, Güvenli’de bir tarafa toplanarak, ön tarafa getirilir. Göğüs üstüne yapılan beze, Karamanlı, Hasanpaşa ve Kiprit’te “bağır bezi” denir.

Kefeni oluşturan bazı parçalar ve bu sırada başvurulmuş uygulamalar kimi yerde sonradan kaldırılmış ya da farklılaşmıştır. Kadında, Başpınar ve Kocaaliler’de eskiden olup da şimdi yapılmayan kefen parçası dondur. Başpınar’da don, insan anasından çıplak doğuyor, o yüzden de gereksizdir denildiği için kaldırılmış. Önceden kefenlikle birlikte verilen ama artık verilmeyen yüze örtülen al yerine, kırmızı yazma, taka yerine de kullanılmadık beyaz bir dastar örtülmektedir. Çörten’de ise, 7 kat ara bezi ve 7 kat göğüs bezi koymaya ilişkin uygulama eskiden yokken, sonradan geleneğe girmiştir. Kefenlenen cenazenin elleri, Güvenli’de önceden göğüs üstüne konurken şimdi kasıklarının üstüne gelecek şekilde konuyormuş.

Kefen ve ona eklenen parçalar haricinde, Başpınar, Kocaaliler ve Kiprit’te kefenin içine “Fatma/Fadime Ana Saçı”; Çörten, Kocaaliler, Karamanlı (eskiden yapılmıyormuş) ve Hasanpaşa’da gelin olurken kesilen zülüfler; Hasanpaşa ve Başpınar’da istek olması halinde enam; Kocaaliler’de başına “bağır kâğıdı” koyulur. Niyazlar’da, ıkrarlı kişilerde, cenazenin boynundan bir ip dolanır ve ipin uçları yuvarlanarak cenazenin sağ eline verilir, el de göğüs

üstüne getirilir. Bu ip, ikrar kurbanı sırasında örülmüştür. Tefenni Belediyesi-Telefon Rehberi'nde yer alan bir başka bilgiye göre de; Hasanpaşa'da kefene nur duası ve salâvâtı şerife yazılır.

Erkek kefenini, Kocaaliler ve Kiprit'te erkekler hazırlar, Karamanlı'da kadınlar keser. Erkek kefeninde parça sayısı daha azdır. Bu parçaların Paşpınar, Kocaaliler ve Kiprit'te 2 çadır bir göynek (dizüstüne kadar uzanır), Hasanpaşa'da iki büyük kefen ile bir yakasız gömlek (diz altına kadar uzanır), Karamanlı'da iki çat ve bir gömlek, Güvenli'de 2 dış göynek ve ve bir iç göynek olduğu söylenmiştir.

Hasanpaşa'da, erkeğin başına, "Tefenni Belediyesi-Telefon Rehberi"'nde tülbent (şeytan gelmesin diye) yapıldığına dair bir bilgi yer almakla birlikte, görüşmemiz sırasında böyle bilgi edinilememiştir.

Kefenleme sırasında, Başpınar'da erkeklerin burnuna, ağzına, kulaklarına tepesine, avuçlarının içine, ayaklarının üstüne, parmaklarının aralarına; kadınların kulağı hariç bunlara ek olmak üzere bağrına, ellerine, kollarına pamuk konur. Niyazlar'da, parmaklarının arasına, kulaklarının arkasına, alt bölgesine ön ve arkaya, gözlerine ve ağzına, boyun ve koltuklarının altına, Hasanpaşa'da avuçlarının içine, ayak parmaklarının arasına, Karamanlı'da bileklerine, kollarına, boynuna, kulaklarına, alnından burnunun üzerine, göbeğine, bacaklarına, topuklarına, dizlerine pamuk koyulur.

Cenaze kefene sarıldıktan sonra, kadın erkek fark etmeksizin, en dışına sarılan ve boy ile ayakucundan daha uzun mesafede bırakılan kefen parçası, yine kendinden koparılan iplerle alt ve üst ucundan bağlanır. Her bir kefen katı sarılırken de sol kenar alta, sağ kenar üste gelecek şekilde sarılır.

Cenazeyi mezara indirirken kullanılmak üzere kimi yerde ayrı bir parça bez daha hazırlanır. Bel altına konulan bu kuşağın, Hasanpaşa'da basmadan, Kiprit'te basma ya da kefenden 1 ya da iki tane, Güvenli'de basmadan 2 tane, Karamanlı'da kefenden, Niyazlar'da kefenden 2 tane hazırlandığı belirtilmiştir. Aynı bez, Başpınar'da "gergi", Karamanlı'da bel kemeri olarak adlandırılır. Bu bezin eninin Karamanlı'da bir karış kadar, uzunluğunun Niyazlar'da 1 metre kadar olduğu söylenmiştir. Kiprit'te, cenazenin mezara indirilmesinde kolan da kullanılabilir. Cenazenin mezara indirilmesinde kullanılan basma, Hasanpaşa'da definden sonra bir fakire verilir.

Kefenin dışından halı, kilim ya da battaniye gibi örtüler sarılır. Çörten ve Kiprit'te kilim, Güvenli'de kilim ya da battaniye sarılır. Karamanlı, Hasanpaşa ve Başpınar'da eskiden kilim sarılırken sonradan battaniye sarılır olmuştur. Battaniyenin üzerinden, Hasanpaşa'da kolan sarılır. Niyazlar'da halı sarılır ve halı sarılırken bir ucundan su döken, diğer ucundan yıkayan kişi tutarak üç kere tekbir getirir. Halı, daha sonra cemevine ya da camiye verilir.

Kefenleme sırasında başvuru uygulamalardan bir başkası buhur kokutmaya yöneliktir. Kefen biçilirken kefenin her parçası Karamanlı, Başpınar, Hasanpaşa, Kocaaliler, Çörten ve Kiprit'te tava, dığan içinde tutulan köze atılan buhur malzemesinin yakılması suretiyle buhurlanır. Başpınar'da kefenle birlikte cenaze de buhurlanmakta ve buhurlama işlemi üç defa yapılmaktadır. Buhurlama, Hasanpaşa'da tekbir getirerek yapılır. Buhur olarak Kocaaliler'de günlük yakıldığı söylenmiştir.

Kefenin içine, Çörten'de gülkurusu, zemzem suyu, çörekotu, Başpınar'da gül yağı, çörekotu, üzerlik, Niyazlar'da gülsuyu, fesleğen, çörekotu, Kocaaliler'de gülkurusu, yeşil mersin yaprağı, Kiprit'te gülkurusu, menekşe kurusu, çörekotu, Hasanpaşa'da hacdan getirilen kokular, gül suyu, gül yağı, gül yaprağı, Güvenli'de koku, gül suyu, gül kurusu, menekşe kurusu, karanfil atılır. Karamanlı'da, kefenin içine gülkurusu, gül suyu, mis, zemzem suyu, üstüne Mekke'den getirilen toprak vb. serpilir. Çörekotu ve üzerliğin, Başpınar'da cinlerin, şeytanların ölenin yanına gelmesini önleyeceğine inanılır. Hasanpaşa'da, ölmeden önce kına yakılmamışsa, cenazenin sadece avuç içlerine az miktarda kına koyulur. Güvenli'de, kişi sağlığında her "la ilahe illallah" deyişinde bir düğüm atarak ip saklamışsa ve hocaya "urabbas" yazdırmışsa, bunlar cenazenin avucunun içine konur.

Çörten'de, cenazenin üstüne, ayak parmaklarının arasına koyulması dışında, diğer ölen yakınlarla hediye olarak götürmesi için herkes tarafından pamuk atılır. Cenaze kadınsa, kefenleme bitince, pamuk atmaya oğlan çocukları da gelir. Hediye götürmesi amacıyla yine cenazenin eline hurma verilir.

Hasanpaşa ve Başpınar'da, cenazeyle birlikte geçmişte ölenin sandığındaki eşyalardan, komşu ve akrabaların getirdiği çorap, havlu vb. eşyalardan mezarlığa götürüyor ve bunlar oradaki fakirlere dağıtılıyorken, bu uygulama sonradan kaldırılmıştır.

Çocuk cenazelerin kefenlemesinin, Güvenli'de çocuk 1-2 aylık olsa da, Karamanlı'da çocuk ölü doğsa da aynı şekilde yapıldığı, Çörten'de ise küçük çocuklarda göğüs ve ara bezi konmadığı söylenmiştir.

Tabut, Sal

Kefenlenen cenaze, tabut ya da sal ile cenaze namazının kılınacağı yere götürülür. Cenazeyi mezarlığa götürmede, Karamanlı'da cenaze dışardan gelmiyorsa sal (cenaze aracı içine konularak), dışardan geliyorsa tabut, Güvenli'de sal, Başpınar'da bazen sal bazen de tabut kullanılır. Tabutun üstü kapaklı, salın üstü kapaksızdır ve sadece kenarlıkları biraz yükseltilmiştir. Sal ile götürülen cenaze, Başpınar ve Kocaaliler'de salın üzeri açık olduğundan cenazenin kaymasını önlemek için üzerinden kolan ile bağlanırken tabutta götürülürken buna gerek kalmaz. Cenaze mezarlığa, Başpınar, Kocaaliler, Güvenli ve Niyazlar'da omuzlarda götürülür. Cenaze arabası, tabut, sal vb. malzemeler Hasanpaşa ve Başpınar'da camide, Niyazlar'da türbe avlusunda bekletilir.

Tabutun üstüne, Başpınar ve Kiprit'te camiden alınan yeşil örtü örtülür. Kadın cenazenin tabutunun baş tarafına, Hasanpaşa ve Kocaaliler'de beyaz tülbent, dastar vb., Kiprit'te yazma ya da basma konur. Güvenli'de, kişi sağlığında alı-yeşilli bir yazma, beyaz tülbent koymuşsa, o konur tabutunun üstüne. Yoksa aranmaz. Kadın ya da erkek fark etmeksizin Hac'dan getirilen namazlık gibi örtülerden atılır. Çörten'de tabutun üstüne, erkek cenazede sadece kilim örtülür, kadın cenazede üçetek örtülür. Üçeteğin sağ eli sallandırılır. Söylenene göre bunun anlamı "hani ne yaptın dünyada, ne götürüyorsun" demektir.

Genç kız ve erkeklerde, Güvenli'de al (alı görmedi, görsün diyerek), Kiprit'te yazma, Başpınar'da kırmızı yazma, çiçek, Kocaaliler'de al ya da tokalı (oyalı) yazma, Karamanlı'da çiçek (nane, gül vb.) konur; yazma veya başka bir şey konulmaz. Genç kızlarda gelinlik konulduğu da olur. Çörten'de, genç kız salının üstüne poçu (gelin olurken başa örtülen yeşil-kırmızı vb. renkli, pullu örtü) bağlanır. Bu bezler, Başpınar'da mezarın baş ya da ayakucuna asılarak mezarlıkta bırakılır, Kiprit'te fakir çocuklara verilir.

Dışardan gelen cenazenin tabutu, Karamanlı'da evinde dursun diye bir 5 dakika kadar evinin içine konur. Dışardan gelen (Denizli, Antalya, İstanbul vb.) cenazeyle birlikte kimi yerde Başpınar'da olduğu gibi ekmek, su ve toprak, Çörtlen ve Kocaaliler'de olduğu gibi ekmek, toprak, Güvenli, Karamanlı ve Kiprit'te olduğu gibi ekmek getirilebilmektedir. İnanişâ göre; toprak cenazenin hafif olmasını sağlar. Karamanlı ve Kiprit'te ekmek konulmazsa, cenaze arabası yürümez denir.

Tabut geçerken Başpınar'da saygı gösterildiği ancak hamileler ya da kırklı çocukların kaldırılmadığı söylenmiştir. Çörtlen'de, kırklı çocuk, kırk basmaması için tabut mezarlığa götürülürken tabutun önünden geçirilir. Karamanlı'da, çocukların bulunduğu ev, tabutun geçirildiği yolun altında kalıyorsa, çocuklar kaldırılır ve tabuta baktırılır. Yolun üstündeyse kaldırılmaz.

Cenazeyi mezarlığa erkekler götürürken genelde kadınlar mezarlığa gitmez. Başpınar'da da eskiden yaşlılardan bazılarının gitmesine karşın, köyde yaşayan kadınların mezarlığa gitmediği ancak dışarıda yaşayan ve okuyan bazı bayanların, genç kızların cenazenin ardından gidebildikleri söylenmiştir. Onlar da cenaze gömülürken yakınında değil uzağında bekler. Kadınlar, Niyazlar'da cenazenin ardından biraz gitseler de geri dönerler, Hasanpaşa, Karamanlı ve Kiprit'te cenazenin ardından gitmezler. Gidenlerin de çoğu yerde olduğu gibi mezarlığa girmelerine izin verilmez. Nitekim, Karamanlı'da kadınlardan bazıları, bir şehit tabutunun ardından mezarlığa kadar gitmişler ancak mezarlığa girmelerine izin verilmemiştir.

Cenaze Namazı

Tabut ya da sala konulan cenaze, cenaze namazının kılınacağı yere götürülür. Cenaze namazı mezarlıkta ya da caminin önünde, hocanın önderliğinde kılınır. Başpınar'da, cenaze mezarlık ile caminin ortasındaki "meyit taşı" üzerine konularak namazı kılınır. Aksi halde yaşlıların mezarlığa kadar gitmesinin zor olacağı, cami avlusunun da dar olması sebebiyle sıkıntı yaratabileceği belirtilmiştir. Cenaze namazı, Karamanlı'da cenazenin merkez camisinin ilersindeki meyit taşına konulmasıyla, Niyazlar'da türbe avlusundaki caminin önünde, Hasanpaşa ve Salda'da caminin önünde, Güvenli, Çörtlen, Kocaaliler ve Kiprit'te kabristanlıkta kılınır.

Cenaze namazında saflar 3, 5, 7 gibi tek sayılardan oluşur. Cenaze namazı 4 tekbirden oluşur. Önce cenaze kadınsa hatun kişi niyetine, erkekse er kişi niyetine denilerek başlanır. Hasanpaşa'da söylenilene göre; birinci tekbirde, vecellesiyle birlikte sübhaneke duası okunur. İkinci tekbirde Allahümme Salli ve Allahümme Barik duaları okunur. Üçüncü tekbirde cenaze duası okunur. Onu bilmeyenler konut dualarını okur. Dördüncü tekbir ve selamla biter. Sonra da hoca, cemaate dönerek üç defa mevtayı nasıl bildiklerini ve haklarını helal edip etmediklerini sorar.

Mezar Hazırlama ve Defin

Mezar kazma işlemi, genelde küçük yerlerde komşulardan bilen kişiler tarafından kazma-kürekle yapılır. Başpınar'da mezar kazmaya köyden 3-4 kişi gider ve bu kişilere o günkü yevmiye üzerinden (2005 yılı itibarıyla 20 milyon) para verilir. Güvenli ve Çörtlen'de, mezar kazmaya gidenler hayırına kazar, para almaz. Niyazlar'da mezar kazmaya, gençlerden 2-3 kişi gider. İsteğe bağlı olarak belediyeden araç istenip onunla da kazılabilir. Daha

öncesinde araçla, gerektiğinde kullanılması için mezar yeri kazılmış ancak bazılarınca önceden mezar hazırlanması iyi bulunmadığından kabul görmemiş. Mezar, Hasanpaşa ve Kocaaliler'de kepçeyle kazılıp, içi kazma kürekle düzeltilir. Kepçeyi kullanana ve mezarı düzeltenlere, cenaze sahibi gönlünden koptuğu kadar para verir. Karamanlı'da ise isteğe bağlı olarak kendi tarafından birkaç kişiye, belediye işçilerine ya da kepçeye kazdırılır.

Burdur merkezde, mezarlık içinde aile mezarlarına ait ayrı bölümler yer almaktadır. Kazan'ın (2003: 31) verdiği bilgilere göre; önceden mezar yeri alma vardır ve defin, erkek ve kız cenazelerde baba soyundan, evli kadınlarda koca soyundan olan yakınlarının yanına yapılır.

Mezar derinliği, Hasanpaşa, Çörtlen, Başpınar, Salda ve Kiprit'te kadınlarda göğüs, erkeklerde göbek hizasında olacak şekilde ayarlanır.

Mezar boyunun ayarlamak için Karamanlı'da ölçü verilmezken, Çörtlen'de cenazeye ölçülen ip verilir. Bu ölçü alınırken de, ilk ölçüde kullanılan ip 3 defa kırılıp cenazenin üstüne atılır. Sonra tekrar bir başka iple ölçü alınır ve mezar kazanlara da o ip gönderilir.

Mezar kazarken kemik çıkması halinde, Güvenli'de kemikler mezarın bir yanına konurken, Çörtlen'de ikisi yatağı üleşemez diye para atılır. Mezara yılan gelmesi de o kişinin cezasının ağır olduğuna yorumlanır.

Kiprit'te, mezar kazılırken alınan toprak cenaze evine getirilir ve bir tarafta cenazenin yıkaması, kefenlemesi gibi hazırlıkları yapılırken, bir tarafta da kadınlar o toprağa Yasini şerif okurlar. Sonra bir poşete konulan bu okunmuş toprak, cenazeyle birlikte mezarlığa götürülür ve mezarın üzeri kapatılırken, önden atılır.

Mezar içine, Güvenli, Karamanlı, Salda, Niyazlar, Başpınar, Kiprit ve Kocaaliler'de olduğu gibi ayrıca bir oygu yapılması ve cenazenin oraya yerleştirilmesi yaygın bir uygulamadır. Kible ve sağ tarafa doğru kazılan bu oygu Başpınar'da "mevta yeri" olarak, Hasanpaşa'da "lefte" olarak adlandırılır.

Güvenli'de, mezar kazmaya gidenlere ekmek, helva, zeytin, peynir vb. yiyecekler gönderilir. Yemek isteyen orda yer gelir.

Cenaze mezara, Çörtlen, Hasanpaşa ve Başpınar'da sağ kolunun üstüne ve yönü kibleye gelecek şekilde yatırılır. Kadın cenazeyi mezara, Güvenli ve Çörtlen'de yakınlarının (evlatlarının, kocasının vb.) indirdiği belirtilmiştir.

Cenazenin yerleştirildiği mezar içindeki oyunun üzeri, Başpınar'da önceden hasır, kiremit vb. ile kapatılırken sonradan hazır beton kapaklarla kapatılır olmuştur. Hasanpaşa'da önceden kerpiç yapılırken sonradan kiremit konulmaya başlanmıştır. Bu kapatma işlemi, Güvenli'de boşluk kalan yerlere ot, çöp koymak suretiyle "gayrak"la (kaya parçası), Kiprit'te tahta ve onun üzerinden naylonla kaplanarak yapılır. Eskiden naylon yaygın olmadığı için sap, ot vb. kullanılıyormuş. Mezarın üzerine herkes üç kürek toprak atar. Toprak atılırken de, kürek yere bırakılır, yerden alınır.

Mezarın, toprakla kapatılmasını takiben üzerine su dökülmesi yaygın uygulamalardandır. Su, baştan ayakucuna doğru dökülür ve ayakucunda bitirilir. Mezarın üzerine su dökmede kullanılan kap, (testi, ibrik) daha sonra Güvenli'de camiye bırakılırken, Karamanlı'da mezarın üstüne bırakılmakta ve bu kabı ihtiyacı olan biri alabilmektedir.

Mezarın üstü, gömme sonrasında Başpınar 'da herhangi bir hayvan eşip de cenazeyi çıkarmasın diye çalıyla kapatılır. Baş ve ayakucuna Hasanpaşa, Başpınar, Çörtlen, Salda ve Niyazlar'da ağaç başlıklar, Hasanpaşa'da'da ağaç ya da kiremit başlıklar, Güvenli, Kocaaliler ve Kiprit'te taş (eski olanlar) ve ağaç başlıklar, Karamanlı'da ağaç ya da mermer başlıklar konulur. Salda'daki ağaç mezar başlıkları, kadın ve erkeğe göre şekillendirilmiştir. Üç boğumlu olan ve diğerlerinden daha farklı bir görünüme sahip olan bu ağaç başlıkları, üzeri yapılmış mezarların yanında da görmek mümkündür. Mezarın baş ve ayakucuna dikilen tahtalar, Çörtlen'de "sal ağacı" olarak adlandırılır. Kefenin baş ve ayakucundan çıkartılan bağlar da mezarın baş ve ayakucundaki bu başlıklara bağlanır. Kefen bağları dışında, mezartaşlarına (hem defin günü hem de mezarın üzeri yapıldıktan sonra), Karamanlı, Başpınar, Hasanpaşa, Çörtlen, Niyazlar, Salda gibi çoğu yerde yazma, renkli-renksiz bezler asıldığı gözlenmiştir. Başpınar ve Çörtlen'de, bayanlarınkine renkli, kırmızı yazmalar, erkeklerinkine beyaz örtülerden bağlandığı belirtilmiş olmakla birlikte bu tür renkli örtülere, gençlerin mezarlarında daha sık rastlanır. Özellikle Karamanlı mezarlığında, al bağlanmış mezarlar genelde genç ölenlere ait mezarlardır. Gençlerin mezarına bu tür renkli örtüler örtülmesinin nedeni; Hasanpaşa'da "bu dünyada muradına eremedi orada ersin" olarak açıklanır.

Burdur yöresindeki mezarlar, bez bağlama yanında su kabı bırakma, süsleme, çiçek ve ağaçlandırma gibi özellikler açısından da zengin ve renkli bir görünüme sahiptir. Mezarın baş ve ayakucuna çeşitli ağaç dallarının sokulması, mezarın baş ve ayakucuna dikilen başlıklara doğal ve yapay çiçeklerle yeşil dallar tutturulması ya da mezarın üzerinin bu tür yeşilliklerle kaplanması yaygın uygulamalardandır. Hasanpaşa ve Niyazlar'da yeşil ağaç dalları, Güvenli'de meşe, Çörtlen'de söğüt, (badem, elma ağacı vb. de var), Karamanlı'da söğüt vb., Kocaaliler'de mersin dalı, bunlar arasında sayılabilir. Ayrıca, Çörtlen'de mezar üstüne, çörekotu da atılır.

Telkin

Mezar üzerinin kapatılmasıyla birlikte hoca, mezar başında kalır ve dua okur, talkın verir. Hasanpaşa'da, Yasini şerifin bir sayfası, Mülk suresinin bir sayfası, Fatiha vb. okunur, arkasından telkin verilir. Dağılırken de herkes, üstü örtülen mezara üçer avuç toprak atar. Hoca, telkini herkes dağıldıktan sonra kendi başına verir. Görüşme yaptığımız kişinin yaklaşımına göre; bu uygulama yerine, mezarın içine toprak atılırken onbir tane taş ya da kum, alıp ihlâs suresini okumak daha sevaptır.

Talkının, Karamanlı'da Kuran'da geçen isimlerle (Ayşe, Fatma, Hatice vb.) verildiği ve Çörtlen'de de cenazenin haberi olana kadar (başını vurunca oluşan takırtıya kadar) devam ettiği belirtilmiştir. Çabuk uyanan cenazeler için ameli iyi, geç uyananlar için de ameli kötü yorumu yapılır. Talkın sonrasında hoca, Kiprit'te geçmişte kalan bir uygulamaya olarak küreği mezara saplar, sapına da alnını yaslamış. Bu şekilde, aşağıdan gelen ve cenazenin uyanmasıyla oluşan gürültüyü duyabiliyormuş.

Baş Sağlığı

Defin sonrasında, Güvenli, Çörtlen, Kiprit, Başpınar, Hasanpaşa ve Kocaaliler'de cenaze yakınları mezarlık çıkışında dizilerek kendilerine yapılan "başın sağ olsun, hüküm Allahın, Allah cennete kavuştursun, Allah kusurlarını affetsin, Allah ecir sabır versin, kabir genişliği versin vb." şeklindeki baş sağlığı dileklerini kabul eder.

Baş sağlığı için bir süre cenaze evine gitmeye devam edilir. Cenaze evine baş sağlığı için gitmek, Karamanlı'da "ezaya gitmek" olarak ifade edilir. Bu tür ziyaretlerin, Hasanpaşa'da köy içindekiler açısından bir hafta-10 gün kadar sürdüğü, dışardan gelenler açısından bir seneyi bulabildiği, Kocaaliler'de 15-20 gün, Çörten ve Karamanlı'da 1 ay devam ettiği belirtilmiştir. Gelenlere, Hasanpaşa'da öğün zamaniysa yemek verildiği, diğer zamanlardaysa çay verildiği belirtilmiştir.

Cenaze Adına Düzenlenen Günler

Cenazenin ardından belli günler düzenlenir ve bu günlerde dini ve geleneksel kimi uygulamalara gidilir. Bu günlere yönelik uygulamalardan bazıları gelenekte olmasına karşın sonradan kalkmıştır.

Hasanpaşa'da, cenaze gittikten sonra kadınlar evde Kuran, Yasin, Tabereke, Amme vb okurlar. Cenazeyi defnedenler, definden sonra cenaze evine gelir. O gün için davar kesilir. Çorba, pilav (üstüne et konur), nohut, fasulye, helva (hazır) yapılır ya da Tefenni'den kıymalı pide getirilir ve ayrıla birlikte ikram edilir. Eskiden yemeği komşular getirir ve cenaze evinde yemek pişmezken şimdi cenaze evi yemekçi tutar, kazanlar kurulur. 7 gün geçince "yedi bişisi" yapılır. Evlere, ikişer, üçer tane dağıtılır. Kırk gün geçince "kırk bişisi" olur. Yapılan bişiler dağıtılır. Sonra "elliikinci gece duası" yapılır. Onda, dua okunur, mevlit (evde) yapılır, yemek verilir. İsteyen davar keser. O gün cenazenin etinin kemiğinden ayrıldığı ve çok ızdırap çektiği söylenir. Yılında "ölüm günü" yapılır. Ölüm gününde kadınlar toplanır, Yasin okunur ya da mevlit yapılır. Yemek olarak da cenaze sahibi ya yemek yapar, bişi yapar ya da kıymalı pide ve ayrıla ikram edilir.

Başpınar'da, eskiden cenaze evine ilk üç gün komşular tarafından yemek getirilir ve cenaze evinde yemek pişirilmezken, günümüzde yemekler cenaze evinde yapılmakta ve dışardan gelen misafirler cenaze evi tarafından ağırılanmaktadır. Cenazenin ardından yapılan ilk gün, üçüdür. Üçünde yemek verilir, mevlit okutulur. Yemek için hazır et alınır ya da davar kesilir. Ekonomik durumu iyi olanlar aşçı tutar, 2-3 köyü davet eder. Kırk gün boyunca, ekmek, çörek dağıtılır komşulara. Cenaze sahibi bunun için özel olarak bir teneke yağ, 5-6 kilo buğday alır. Kırkında 40 bişi (mayalı hamurdan koparılan bezelerin kızgın yağda kızartılmasıyla elde edilir) yapılır. Bu bişiler çift olarak dağıtılır. Yani seksen adet olur. Elliikisinde yine hoca çağrılır, dua edilir, davet edilenler yedirilir içirilir. Daha sonraki günlerde ise birinci ve ikinci bayramı yapılır. İsteyen üçüncü bayramını da yapar ve yemek verir. Bazıları, bu tür günler düzenlenmesini doğru bulmasa da geleneğin önüne geçilemediğini belirtmektedir.

Niyazlar'da, ilk gün hem cenaze evinde yemek pişirilir hem de komşular bir ekmek, 1-2 kap pişmiş yemek (dolma, taze fasulye, salata, yoğurt vb.) getirir. Ertesi gün erkek kesilir. Cenazenin üçünde üç bişisi olur. Hazırlanan bişiler, arabayla dağıtılır. Kırkında, ekmekle beyaz helva (hazır alınan) ya da kara helva (evde yapılan) dağıtılır. Elliikisini, isteyen yapar. Ölüm yıl dönümünde isteyen bişi yapar, isteyen şeker, lokum, bisküvi vb. dağıtır.

Kocaaliler'de, defin sonrasında cenaze evine gelenlere çay, dışardan gelenlere yemek verilir. Yemek, cenaze evinde de hazırlanır, komşular da getirir. Sonra üç gün bişisi yapılır. Gelenlere çayla ikram edilir. Kırkında, lokum, bisküvi vb. dağıtılır ya da bişi yapılır. Hem eve gelenlere verilir hem de dağıtılır, hatim yapılır. Elliikisinde yine hatim yapılır, 5-10 sofralık yemek verilir. Yıldönümünde bişi ederler, zeytin, peynir, çay vb. verilir, hatim yapılır.

Kocaeliler’de, bahsedilen günlerin dışında, cenaze yakını istediği bir günde ve daha çok da üç aylarda, Ramazan girmeden önceki iki ayda, ilk namazlar denilen dönemde bilen birinden hatim yapmasını isteyebilir. Hatimden sonra da evde bir yemek daveti yapar, çay verir. Kocaeliler’in bağlı olduğu Bucak ilçesinde de, Perşembe ve Cuma günleri, ölenler için çörek (kuru üzüm, şeker, lokum, pekmez bulanmış yufka vb) dağıtılır (Konu, 2000:200–205).

Kiprit’te, cenazenin ardından evde kalan kadınlar Kırkbir Yasin okumaya çalışır ya da hatim yapılır. Sonrasında çörek (bir kasa lokum, bisküvi, şeker vb.) dağıtılır ki buna “ölünün çöreği” denir. Çörek olarak önceden, taze yapılan yağlanan yufkalar dağıtılıyormuş. İlk akşam “ölü gecesi” yapılır. Bütün komşular evinden birkaç kap yemek ve ekmek getirir cenaze evine. O gün kimse evinde yemek yemez, cenaze evinde yer. Cenaze yakınlarına iş yaptırılmamaya çalışılmakla birlikte bazı cenaze yakınları helva yapar ya da hazır helva alır. Yedi gün sonrasında yedisi yapılır. İlk günkü gibi dualar okunur. Okuyanlara ve onlarla gelen çocuklara 5–6 sofralık yemek verilir. Kırkında “kırk bişisi” yapılır. Bir leğen hamurdan hazırlanan bişiler, arabayla köyün hepsine dağıtılır. Kırkıyla ilgili olarak, o gün ölenin burnunun düştüğü söylenir. Elliikisinde “ellikinci gecesi” yapılır. Hatim yapılacaksa, Kuran okumayı bilenler çağrılır ve onlar birer cüz paylaşarak okurlar. Hatim yapılmayacaksa, Kırkbir Yasin, Amme, Tabereke, Cuma suresi vb. okunur. Ekonomik durumu uygun olmayanlar 2–3 sofralık yemek verir, ekonomik durumu iyi olanlar mevlüt okutup, tüm köyü davet edebilir. Yıl dönümlerinde, durumu iyi olan tarafından yemek verilir mevlit okutulur.

Güvenli’de, cenazenin ardından 7. gün “yedi bişisi” yapılır (sonradan yapılır olmuş), evde ikram edilir ya da dağıtılır. Kura’an okutulur. 40’ında, “kırk bişisi” yapılır. Kur’an okutmak isteyen okutur. Elliikisi yapılır. Elliikisinde davar kesilir, yemek (nohut, pilav, et, çorba, helva) yapılır evde verilir, Elliiki duası okutulur. Yıldönümü yoktur ancak isteyen ilk yıldönümünde ya da daha sonrasında (6–7 sene sonrası da olabilir) ölenin ruhuna Fatiha, Yasin okutup, yemek verir. İstenilen bir günde “kocaman yemeği” denilen yemek (2–3 davar kesilir ya da et alınır, fasulye, bulgur, pirinç, ırmik helvası vb.) verilir. O gün yemek dışında çörek (helva yapılıp birer ekmekle) yapılır tüm köye dağıtılır.

Salda’da, cenaze evine definden itibaren ilk üç gün komşular yemek getirir. 3 ya da 7 gün Yasin ve Tabereke okunur ve yemek verilir. İsteyen yedisinde bişi de yapar. 40. gün ölenin eti kemiğinden ayrılır denir. 52. günü cumaya denk getirilir, evde ya da camide mevlüt okutulur, şeker, bisküvi, çikolata, lokum, şerbet vb. dağıtıldığı gibi isteyen yemek verir. Bir yıl sonrasında da “ölüm günü” yapılır. Belirtilen günlerde verilen yemekler için; kıymalı pide, ayran, çay vb. ya da sütlü ve yağlı dövme aşı, tatlı helva, ırmik vb. tatlılar, fasulye vb. hazırlanır. Bu tür uygulamalar, eskiden belli günlerde yapılırken, günümüzde bu günlerin dışındaki bir günde de yapılabilir.

Karamanlı’da, cenaze gittikten sonra evde kalan kadınlarca Kuran okunur, tövbe istiğfar edilir, Tebareke, Amme, Hamim okunur, tekbir getirilir. Erkekler gelince kadınlar dağılır, erkekler Kuran okur. Erkeklerle çay, süt ikram edilir. Cenaze evine, komşular tarafından pişirilen yemekler (çorba, fasulye, nohut, sarma, pilav vb), yoğurt, turşu, meyve, kuru yiyecekler vb. getirilir. 3 gün cenaze evinden bir şey yenmez, hatta su da içilmemesi gerektiği ancak günümüzde buna pek uyulmadığı, örneğin ikinci gün mevlit yapıldığında yemek de yenilebildiği, su da içilebildiği söylenmiştir. Eskiden, cenaze olunca hem evdeki hem de komşulardaki sular dökülüyorken, günümüzde sadece cenaze evindeki dolu kaplar boşaltılmaktadır. Defnin yapıldığı ilk gün, öğle sonrası ya da akşam vakti kadınlar tarafından 70.000 kelime-i tevhit (la ilahe illallah) yapılarak tespih çekilir, arkasından duası yapılır ve

tekrar Kuran okunur, dağılır. 7. gün “yedi bişisi” yapılır. Söylenene göre bu uygulama sonradan geleneğe girmiştir. Önceden cenazenin üçünde, evde yemekli ya da pideli mevlit yapılıyormuş. Bu üç mevlidin amacı; daha önce yapılamayan hayırları karşılamak olarak açıklanmıştır. 40. günü gelince “kırk bişisi” yapıp herkese dağıtılır. Kırk bişisi, cenazenin kırk gün cendereden, sorgudan, sualden geçeceği için sağına soluna bakamayacağı ancak o günden sonra bu taraftan gönderilenlerden haberi olacağı inancıyla ilişkilendirilmiştir. 51. gecesinde 7 defa “Ellikinci duası” okunur. O gün cenaze evinde mevlit okutulacaksa elliikinci duası da orda okunur. Cenaze yakınlarının durumu uygun değilse, okuma bilen kişilerin kendi evinde okuması istenir. Yıldönümünde isteyen mevlit yapar, yemek, pide, kömbe (haşhaşlı, tahinli) pişi vb. hazırlar ve her yıldönümünü tekrarlar.

Karamanlı’da, bahsedilen günlerin dışında, cenazenin ardından istenilen bir günde 3–5 ay sonra, 5 sene sonra vb. “davrantılar” yapılır ve onda bütün Karamanlı davet edilir. Yine Kuran, mevlit okunur. Sabahtan erkekler, öğleden sonra kadınlar okur ya da okuyan hocaları dinler. Davrantılar için ya aşçı tutularak yemek hazırlanır ya da pide (kıymalı, peynirli vb.) yaptırılır. Karamanlı 1986 Yılığında yer alan bilgiler göre (Yaman, 1986: 163–165); hazırlanan yemeklerin 12 çeşide kadar tamamlanmasına çalışılır. Davetin kalabalık olmasının sebebi ise, yapılan hayrın Allah katında kabul edilmesi ihtimalinin daha çok olacağıdır. Hatta yaşayan her 40 kişiden birinin evliya olduğu ve evliyaların duasının Allah katından geri dönmeyeceği inancıyla mevlide ve sonundaki duaya kırktan fazla kişinin katılması sağlanmaya çalışır. Günümüzde davrantı yapmak yerine, okullara, hastanelere bağış yapılabilmektedir.

Çörten’de, cenazenin arkasından evdeki ve komşulardaki su kapları 3 kere çalkanarak dökülür, sonra 1 Fatiha ve 3 İhlâs suresi okunarak doldurulur. Cenaze gidince evde Yasin okunur. Komşular, eskiden 3 gün cenaze evine yemek getirirken günümüzde aşçı tutulmaktadır. 3. gün “üç günlük bişisi” yapılır. Bişi evde verilecekse zeytin, peynir, ayran, çay vb. ile ikram edilir ya da köye dağıtılır. 40 gün “dilim” (bişi, ev ekmeği ya da hazır ekmek üzerine yağ sürülerek) yapılır ve komşulara, çocuklara birer dilim dağıtılır. Bu 40 günün Perşembe ve Pazar günleri çift ekmek yapılır, diğer günleri tek ekmek yapılır. Tek ekmek, yeni ölen için, çift ekmek diğer ölenleri de anmak üzere dağıtılır. Bu arada isteyen Hatim yaptırır ya da Yasin okutur. 40’ında helva alınır, köye dağıtılır. Bişi yapmak isteyen bişiyile, bişi yapmayan da hazır ekmekle dağıtır. Eve gelenlere de yine zeytin, çökelek, bişi ikram edilir. 52’sinde yemek (komposto, nohutlu et, çorba, pilav, keşkek vb.) verilir, hoca çağrılır dua okutulur. Ölüm yıldönümünde, hocalar ve komşular çağrılır, hatim edilir, Yasin okutulur. Çay, pasta vb. ya da yemek verilir. Her sene yıldönümü tekrar edilir.

Çörten’de, sözü edilen günlerin dışında, ölenin ruhunun ilk 40 günden sonra afır (dernek) günlerinde (Perşembe, Pazar) geldiğine inanıldığından o günlerde yine dilim dağıtılır ve evin önüne buhur (köz üzerine yağ ve un atılır) konur. Aynı uygulama, Buğday günü (Arifeden önceki gün) ve Arife günü de geçerlidir. Hayırların, ikindi vaktine kadar yapılması gerektiği söylenir. Buğday günü ve arife günü de dâhil olmak üzere bayram öncesi 10 gün ya da 3 gün isteyen oruç tutar. Oruç, kurban kesildikten sonra kurbanın boyun tokasıyla açılır.

Devir, Iskat, Toprak Kurbanı

Cenaze için düzenlenen uygulamalardan bir başkası borçlarının giderilmesine yöneliktir. Bu işlemlerden biri devirdir. Verilen bilgilere göre devir, Güvenli ve Başpınar’da henüz cenaze kaldırılmadan yerine getirilen bir işlemdir. Başpınar’da, bir tarafta cenaze yakanırken bir tarafta da hocalarla birlikte fakirlerden 7–11 kişi devire oturur, ortaya içinde

para olan bir çıkı konulur ve bu çıkı devire oturanların arasında dolaştırılır. Devir bitince de, cenaze sahibi ne kadar ödeme yapması gerektiğini hocaya sorarak, katılanlara para verir. Bir diğer uygulama ıskattır. Iskat, tam ıskat ya da yarım ıskat olarak iki şekilde yapılır. Miktarı yine hoca tarafından belirlenir. Tam ıskat, iki muttur, iki mut, 400 kilodur. Yarım ıskat bir mut, bir mut da 200 kilo buğdaydan oluşur. Her iki uygulamanın da, Başpınar ve Güvenli’de (10 yıl kadar) geçmişte kaldığı, artık uygulanmadığı söylenmiştir.

Kocaaaliler’de, devirin eskiden yapıldığı ancak şimdi pek yapılmadığı, zaten tam hakkıyla yapıldığında altından kalkılmasının zor olduğu şeklinde bilgiler verilmiştir. Devir 100 yemin, 61 savum olarak hesap edilir. Kadınlar 12 yaşından itibaren, erkekler 9 yaşından itibaren sorumlu tutulur.

Çörten’de, ıskat işlemi kefen kesilirken belirlenir. Hoca çağırılır üç defa olmak üzere devir teslim yapılır. Bu işlem, “ıskat ve vasiyet geçirme” şeklinde ifade edilir. Iskat’ta 33 kile buğday ya da bunun karşılığı olan para verilir. 58 yaşında ölen bir kadın için 140 milyon TL verilmiştir.

Karamanlı’da, ıskatı önceden herkes yaptırırken, günümüzde ekonomik durumu iyi olanlar yaptırıyor.

Niyazlar’da, devir ya da ıskat yerine arzu edilen bir günde üçünde, kırkında, iki ay sonrasında, bir yıl sonrasında “toprak kurbanı” olarak adlandırılan uygulamaya gidilir. Toprak kurbanı için tıpkı ikrar kurbanı gibi bir yemek düzenlenir. Mutlaka bir koç kesilir. Cenaze yakınları, hangi gün istiyorlarsa bunu gözcüye ve babaya bildirirler. Gözcü, babaya ve köy halkına haber verir. Toplantı yerinde çerağlar uyandırılır, buhur yakılır. Toprak kurbanı için mezardan toprak alınır. Toprak, babaya okutulur. Toprak kurbanı okunduktan sonra cenaze yakınları, ölenin alacağına-vereceğine kefil olmak üzere ortaya, babanın önüne geçer. Ölenin borcu-alacağı sorulur ve borcu varsa bunu öderler ya da ödemeyi üstlenirler. Sonrasında, hazırlanan yemekler yenir, nefesler söylenir, semahlar dönlür. Babaya okutulan toprak da, tekrar alındığı yere bırakılır.

Yas

Cenaze olan yerde hem çevre hem de cenaze yakınları açısından birtakım kaçınılmaz söz konusudur. Cenaze düğüne denk gelirse, Çörten, Başpınar, Niyazlar, Salda ve Kocaaaliler’de cenaze kalkıncaya kadar davul-zurna çalınmaz ancak düğün devam eder. Tıpkı “ölü ile gelin kalmaz, yerine ulaşır” (Konu, 2000: 75) atasözünde olduğu gibi. Cenaze yakını, hısım akraba düğünü olmadıktan sonra 1 ay kadar, Hasanpaşa’da 3 ay kadar (ölen gençse daha uzun süre) düğüne vb. yerlere gitmez. Komşular, Başpınar’da birkaç gün eğlenceli düzenlemeler yapmaktan sakınır. Kiprit’te düğünler iki hafta kadar ertelenir. Evde çocuk yoksa televizyon açılmaz. Çörten’de, televizyon 1 hafta-10 kadar açılmaz, düğüne 15-20 gün sonra gidilebilmekle birlikte, oku karşılığı verilip, dönlür. Güvenli’de, yine 15-20 gün düğüne gidilmez, düğün bir yakına aitse, çocuklar gönderilir. Karamanlı’da, düğüne gidilmez, 1-2 hafta iş yapılmaz, yemek yapılmaz, pazara gidilmez (ihtiyaçları komşular alır), televizyonu çocuklar açsa da büyükler seyretmez.

Ölenin genç olması halinde yas süresi daha uzundur. Yaşlıysa, Karamanlı’da 3-5 gün sonra normal hayata dönlüğü belirtilmiştir.

Cenaze olan yerde her ne kadar çevrece bir takım kaçınmalara gidilse de, kaçınmalar daha çok “ölüyle, deli sahibinindir” atasözünde olduğu gibi cenaze yakınları için geçerlidir. Dolayısıyla yas da cenaze yakınlarınca tutulur.

Yörede, “yas etme” olarak ifade edilen ağıt söyleme geleneğiyle sıkça karşılaşmaktadır. Hatta eskilerin deyimiyle, yas yapamayan kişiler toplum içinde önceden ayıplanıyordu. Yaslar özellikle gurbet, askerlik, evlenme, ölüm gibi olaylarda yakılır. Bununla beraber Kiprit’te yas yapılmadığı, Karamanlı, Hasanpaşa, Başpınar ve Kocaaliler gibi bazı yerlerde ise yas olmakla birlikte yas yapmanın yanlış olduğu gerekçesiyle yas yakıtılmamaya çalışıldığı verilen bilgiler arasındadır. Çörten’de ilk gün ve cenazenin çamaşırlarının yıkandığı 3. gün yas yapılır. Yasin okunduktan sonra da cenaze rahatsız olur diye cenaze yakınları fazla ağlatılmaz. Yakılan yaslardan bazı örnekler şöyledir:

Hasanpaşa’dan Derlenenler;

İlk ağıt, genç yaşta (37 yaşında) ölen erkek kardeşin arkasından, ablası tarafından yakılmıştır. Ağıt, Ayşe Öztürk’ten derlenmiştir.

Mezerliğin dereleri, sümbül bitmiş arıları
Pek mi goyumuş gardaşım yaraların
Goyuk yaralarğa derman olamadık
Goyuk dertlerige derman bulamadık
Her bayramlar geliyor, yiğit gelmeyo oy oy

İşklansın goca çamın dalları
Şakırdasın al atımın nalları
Üstümüzden geçen bayram ayları
Bayram ayları geldi gardeşim gelmedi

Bizim yaylalamız altın oluklu
Sular akar içi gara balıklı
Arkasından bakdım esker gııklı
Hindi bi gardeşimin yeri değil mi oy
Hindi bir yiğidin yeri değil mi?

Gara goyun goyunların beyidir
Akca goyun yüreğimin yağıdır
Arzı ettiğim gara yerin dağıdır
Gara yer dağlarında yiğidimiz var oh

Mezerlik arası oniki direk
Yalvardım yaykardım geçmiyo dilek
Arzihilin kesdiği yakasız göynek
O da gollarını dar geliyor oy
Gardaşimin guzularından ayrılması dar geliyor of oh

Bizim sandığımız demirden, telden
Yükünü yükletmiş domurcak gülden
Domurcak gülleri solcak mı sandın?
Gara yeri gideni gelecek mi sandın?

İkinci ağıt, yine genç yaşta (27 yaşında) ölen bir gelinin arkasından, ablası tarafından yakılmıştır.

Haneyler yaptırdım bir uçdan uca
İçinde yatmadım üç gün üç gece
Dünkey gördüğüm çepıraşık düşe
Yosmıydım gardeşim senin üstüğe

Gardeş dedikleri garlı dağımış
Mortu yeri mor sümbüllü bağmış
Gardeş acısından zoru va mıymış?
Zorların zoruymuş genç ölüm of oh

Eneyim ovaya ıpıl görünmeyim mi?
Başımı mahrumu (örtümüzü) bürünmeyim mi?
Eller abam dese yerinmeyim mi?
Yerini yerini kül oldum abam of

Keten göynek geymiş teninden nezik
Gollarını sıkmış altın bilezik
Ben gardeşimin öldüğünü acıman
Onun gençliğini oldu yazık of oh

Mezerliğin alt yanında pıgar var
Üst yanında gonca güllü timar var
Çık bak gardeşim şu dünyada neler var
Boynu buruk galmış dört guzulan var of oh

Ak goyunu güde güde getirdim
Getirdim de yerine yatırdım
Dört guzunun çobanını yitirdik
Yitirdik de bulemiyoz gardeşim of oh

Feslikanın uzun uzun dalları
Gezdin dolaşdin mi bizim orları
Bizim orlar haram oldu gardeşim
Yeşil dünya yalan oldu gardeşim of oh

Evimizin öntü harım arası
Gardeşimin yarası gırşun yarası
Yok muymuş bu genc ölümle çaresi
Bulun çareleni yiğit de gelsin
Bulun çareleni gelin abam da gelsin of oh.

Yas dışında, cenazenin kaldırıldığı ilk gün ve dini toplantıların yapıldığı diğer günlerde ilahi de söylenmeye başlamıştır. İlahi, Ayşe Öztürk'ten derlenmiştir.

Gönlüm sen ölmez misin?
Ölmeye gelmez misin?
Gönlüm sen ölmez misin?

Ölmeye gelmez misin?
Yakasız gömlek biçilmiş
Keymeye gelmez misin?
Yakasız gömlek biçilmiş
Keymeye gelmez misin?

Gönlüm sen ölmez misin?
Ölmeye gelmez misin?
Tahdadan atın çekilmiş
Binmeye gelmez misin?
Tahdadan atın çekilmiş
Binmeye gelmez misin?

Gönlüm sen ölmez misin?
Ölmeye gelmez misin?
Toprakdan evin yapılmış
Girmeye gelmez misin?
Toprakdan evin yapılmış
Girmeye gelmez misin?

Gönlüm sen ölmez misin?
Ölmeye gelmez misin?
Nizam terezi gurulmuş
Dartılmaya girmez misin?

Niyazlar'dan derlenenler;
(Derleyen: Meltem Santur)

Uzaktan mı geldin yengem gezmeye
Kim oyladı (oyladı) başındaki yazmayı
Dayıların gitmiş çifte kabir kazmaya

Mezarlık arası oniki direk
Hazreti Ali'nin kestiği yelek
O da gollarıma dar geldi benim
Anamdan ayrılması zor geldi benim

Diledim diledim geçmedi dilek
Mezarlıktan geçilir mi ay anam
Altın tastan sular mı içtin ay anam
Körpe kuzudan vaz mı geçtin ay anam

Yol üstüne gomasınlar ölümü
Gelen geçen çiğnemesin golumu
Kedi köpek yalamasın ganımı

Karamanlı'da derlenenler;
(Derleyen: Meltem Santur)

Akşam ile ikindinin arası

Saçma değil kurşunumuş yarası
Nedir anam genç ölümün çaresi
Bulun çaresini anam da gelsin
Gelsin kuzularının halini görsün

Elimin garasıdı dığan garası
Yiğidin yarası kurşun yarası
Yok mudur komşular bunun çaresi
Bulun çaresini Ali gelsin

Yüce dağ başında gezen ilanlar
Ağlayıp da gözyaşını silenler
Ölür gider yüreğinde yağ olmaz
Silam diye gurbet elde duranlar

Kozluca'dan derlenenler;
(Çakır, 1992: 59-71)

Yemişim ermeden yaprağın döktü
Kervan gelmeden yükünü duttu
Ölüm ayrılığı belimi bükdü
Bükülen bellerim doğrulmaz
Şu günde hallarım sorulmaz.

Ak goyunu güdüm getirdim
Getirdim de bir yamaca yatırdım
Uzun boylu ben bir gelin yitirdim
Yılı yetmiş çobanlara döndüm
Hakı yetmiş çobanlara döndüm.

Beyaz giyer toktorların hepsi
Hastanenin ardındadır kapısı
Burnuna tüttürdüler eter kokusu
Eter kokularından uyanamadı
Bıçak yaralarına dayanamadı.

Su yüzünde dönüp yören yılanlar
Ağlayıp da gözyaşını silenler
Benim gibi genç ölümü görenler
Ölüp gider muradını eremez
Ölüp gider dünyasına doyamaz

Dürüm dürtüm dürekodum kilimi
Kimselere bildiremedim halımı
Gurbet elde koma benim ölümü
Köyüme döndürüverin yönümü
El evinde koman benim ölümü

Çöl ovada çil keklğim yaslanır
Yağmur yağar kanatları ıslanır
Ökstüz guzular nasıl beslenir
Beslense de zor geliyor gomşular
Eklense de zor geliyor gomşular

Yayla yollarında göç gatar gatar
Eşinden ayrılmış bir palaz öter
Ötme palaz ciğerim delik
Gözümün ucunda yaş belik belik
...

Aziziye, Çalhca, Hasanpaşa ve Mürseller'den derlenenler;
(Karataş, 1992:79-90)

1)

Daldan dala atlayım kirazı
Ermiş M'ola arasında birazı
Neymiş bu Allah'ın garezi
Ovada sabanı dikili kaldı
Elde guzuları dökülü kaldı

2)

Deniz kenarında oturan gemi
Kır atıma verin aşşadan yemi
Eğer buban vurulca(ğı)nı bileydi
Mavi gözlerinden ırmazdı seni
Top kirpiklerinden ırmazdı seni.

3) Mezarlığın deresinde

Sümbüller bitmiş arasında
Gösteriverin benim bubam neresinde
İyi olmuş mu yaraların sorayım
İyi olmuş mu dertlerini sorayım.

4)

Kara taş a benzer anam yatışı
Ulu kuşa benzer anam ötüşü
Havlumuz a şahin indi yetişin
Alamadım şahinlerin elinden
Tutamadım Azrailin kolundan

5)

Mezarlığın alt yanına varılmaz
Kapısı topraktır açıp girilmez
Anam senin dertlerin sorulmaz
Dertlerin sorulcak yerde değilsin
Hallerin alıncak yerde değilsin.

Burdur genelinden derlenmiş ağıtlardan örnekler;
(Ekinci, 1995:236-243):

1)

Ulalıdır kahpe dağlar ulalı
Altın yüzük parmağına dakalı
Benim babam yedi yıl oldu öleli
Kara gözlerine toprak dolalı

2)

Mezarlıktan gece mi geçtin ay anam
Altın tasta sular mı içtin ay anam
Sen guzularından vaz mı geçtin ay anam
Sen geçtiysen ben geçmedim ay anam

3)

Değirmenin taşı deliktir delik
Ciğerim içimde parçadır bölük
Ciğeri delikler gelsin yanıma
Derdi çok olanlar gelsin yanıma
Kuzusu olmayanlar gelsin yanıma

Ölenin Eşyaları

Ölenin ardından, kıyafetlerinin, ayakkabılarının dağıtılması yaygın bir uygulamadır. Hasanpaşa'da, cenazenin yıkarken üstüne örtülen sırtı, kurularken kullanılan çarşafı, Karamanlı'da, yıkarken üstüne örtülen çarşafı, kurulamada kullanılan çarşafı, havlusu, mezarlığa götürülen battaniyesi vb. genelde bir fakire verilir. Hatıra olsun diye Hasanpaşa'da ölenin eşyalarından saklanabilmektedir. Hasanpaşa'da ilk gün ya da ertesi gün, Niyazlar'da hemen 3-4 gün ya da bir hafta içinde, Karamanlı'da ölen yaşlıysa 3 gün sonrası gibi daha erken dönemde, Salda ve Kocaaliler'de 1 hafta gibi bir süre sonrasında fakirlere verilir. Ölenin, eşyaları dağıtılmazsa, Salda'da rüyada görüldüğü belirtilmiştir.

Ruhla İlgili İnanışlar

Halk arasında, insan yaşamı ruh ve beden birlikteliği ile ilişkilendirilir. Karamanlı ve Hasanpaşa'da verilen bilgilere göre; ölüm sonrasında kimisinin bedeni çürür, kimisinin çürümez; ancak yaşarken vücudun her yerinde olan ruh, ölümle birlikte bedeni terk eder ve mekânına gider. Yine Mahşer günü kuruluncaya kadar da kabirde kalır. Ölüm sonrasında ruh gökyüzüne çıkarken, amele bağlı olarak da kabir, cennet bahçelerinden bir bahçe ya da azap yeri olacaktır. Güvenli'de, kötü amelli kişilerin dilini, kabirde yılan emdiği ile rivayetlerden söz edilmiştir.

Ölen kişinin ruhunun çeşitli şekillerde evini ziyaret ettiği de yaygın anlatılardandır. Eve sinek geldiğinde; Kocaaliler'de hayır olsun denir, Çörten'de bu ölenin ruhuna yorulup, bir kap içersinde köze sadeyağ ve un atılarak tütmesi sağlanır ve dışarı bırakılır. Ayrıca Perşembe ve Pazar günü dilim (yağlı ekmek ya da bisküvi, üzüm vb.) dağıtılır. Pazar günü yapılan bütün cenazelerin, Perşembe günü yapılan aileden ölen cenazelerin alıp götürdüğüne inanılır. Eve kelebek gelmesi ise, eskiden Hasanpaşa'da ölenin ruhuna yorulurmuş.

Ölenin ruhunun, Karamanlı'da ilk üç gün içinde evine ziyarete geldiği ve herhangi bir kalıpta olabildiğinden söz edilir. Aynı yerde aktarılan bir olaya göre; ölen bir adamın ardından, hanımının yanına yılan gelmiş, kadın da ölen eşinin ruhu olabileceği inancıyla ona dokunmuş, yılan bir şey yapmadan çıkıp gitmiş.

Güvenli'de, ölen kişinin rüyalarda görüldüğü söylenir. Özellikle de, derneklik (Perşembe ve Pazar günü yapılan hayır) verilmediği zamanlarda ve yakınardan biri ölecekse sık sık görüldüğü söylenir.

Mezar Üstünün Yapılması

Mezarın üstünün yapılması için genelde mezarın çökmesi ve toprağın oturması beklenirken bazı yerlerde daha önceden de yapılabilmektedir. Bu süre, Başpınar'da eskiden 2 yıl iken günümüzde 1 ay, 6 ay ya da 1 yıl olabilmektedir. Yapılma tarihi, arifeye denk getirilir ki bayrama hazır olsun. Mezar üstünün, Çörten ve Karamanlı'da 1 yıl sonra, Kiprit'te 1 yıl sonra arefe günü, Kocaaaliler'de 8 ay ya da 1 yıl sonra, Hasanpaşa'da bir bayram geçtikten sonra ve özellikle arife günü, Güvenli'de bir arife geçtikten sonra, Niyazlar'da 2-3 yıl sonra, yaptırıldığı belirtilmiştir. Normal bir kabir üstü yaptırmanın maliyeti Hasanpaşa'da söylenen göre; 250-300 milyon TL. kadardır. Mermer mezar daha pahalı yapılmaktadır. 2004 yılı itibarıyla beton mezarın maliyeti 90 milyon TL, mermer mezarın maliyeti 270 Milyon TL olarak belirtilmiştir. Mezar üstünün yapılması, Güvenli, Bucak gibi yerlerde "kabir kaldırma" olarak adlandırılır.

(2)

(3)

Mezarlıklar, Karamanlı, Salda, Niyazlar, Kiprit, Güvenli, Çörten vb. yerlerde olduğu gibi çoğunlukla yol kenarındadır. Bunun nedeni Karamanlı'da, gelen geçenlerin yaptığı dualardan kimsesiz mezarların da yararlanabilmesi olarak açıklanmıştır.

Mezar ve mezartaşları, yapılış şekli, işlenişi, üzerindeki süsleme ve yazılarla geleneğe ilişkin pek çok bilginin taşıyıcılığını yapar.

Yöredeki mezarlar genelde taş, betonarme ya da mermerdir. Diğerleri yanında, Kocaaaliler ve Kiprit gibi yerlerde eski taş mezarlar, Niyazlar'da mermer mezarlar ve Salda'da daha önce bahsedildiği gibi ağaç başlıklı mezarlar dikkat çeker.

(4)

(5)

(6)

Mezarların üzeri, Salda, Niyazlar, Karamanlı, Çörten, Başpınar ve Hasanpaşa gibi yerlerde çoğunlukla zambak olmakla birlikte, gül, karanfil, menekşe gibi doğal çiçekler ve bazıları da yapay çiçeklerle süslenmiştir. Zambağa, Hasanpaşa'da "ulfar" denir. Bazı

mezarlara, Güvenli, Kiprit, Başpınar, Kocaaliler, Karamanlı, Niyazlar ve Hasanpaşa'da su bölmesi ya da su kabı; Başpınar, Karamanlı ve Salda'da ölenin fotoğrafı; Hasanpaşa'da mezarı yapan ustanın reklâmı konulmuştur.

(7)

(8)

Mezarların yanına, çam, badem, söğüt, meşe, elma gibi ağaçlar dikilirken mezarların baş ve ayakucundaki başlıklara, yan, ön ve arka duvarlarına çeşitli motifler işlenmiştir. Hasanpaşa, Başpınar ve Karamanlı'da çiçek motifi süslemeli mezartaşları, Niyazlar ve Kocaaliler'de bayrak ve cami motifi süslemeli mezartaşları dikkat çekmektedir. Bir diğer yaygın uygulama, Karamanlı, Hasanpaşa, Başpınar vb. yerlerde olduğu gibi mezar taşı üzerine, Arap ya da Latin harfleriyle hüvelbaki yazılmasıdır.

(9)

(10)

Bilindiği gibi mezar taşlarında, ölenin kimlik bilgilerini içeren bilgiler yer alır. Çörten'de söylenene göre; ölü doğan çocuğa dahi ad verilir ve mezar taşına yazılır; aksi halde adını şeytan koyar. Kimlik bilgilerinin yer aldığı mezar taşı yazılarında dikkat çeken bir diğer husus; evli kadınların çoğunlukla eşlerine göre (Hüseyin eşi Fatma gibi), nadir olarak da hem baba hem eşe göre (Ali kızı, Hasan eşi gibi) tanımlanmalarıdır. Bu uygulamaya, Salda, Niyazlar, Hasanpaşa, Karamanlı, Başpınar vb. yerlerde rastlanmıştır.

Mezarlıktan Kaçınma ve Yararlanmaya Yönelik Uygulamalar

Çok ağlayan çocuğu Başpınar'da, kırk basmış olabileceği düşünülür ve bu çocuk gün doğmadan önce akraba biri tarafından köyün etrafında dolaştırılır. Sonra herhangi bir mezardan toprak alınarak suya karıştırılır ve çocuk o suyla yıkanır. Mezardan toprak alıp, onun katıldığı suyla kırk basan çocuğun yıkanması uygulaması, Güvenli, Çörten, Niyazlar, Kocaaliler ve Kiprit için de geçerlidir; ancak Kiprit'te 40 mezardan toprak alınır ve kırkın, ölü dışında, değirmenden gelen unla, doğum yapan kedi-köpekle vb. karışabileceği söylenir.

Defin günü havanın yağmurlu olması ve daha sonraki günlerde yağmur yağmaması halinde, Niyazlar'da mezardan toprak alınır ve suya ıslatılır. Karamanlı'da, kefenin sal ağacında giderken ya da mezara indirilirken yağmur değerse ve yine daha sonraki günlerde yağmur yağmazsa, o cenazenin mezarından toprak alınır ve baraja bırakılır. Çörtlen'de, toprak suya ıslatılır ve 3 gün bekletilir. Aynı uygulamanın bir başka varyantı olarak, Hasanpaşa'da defin günü havanın yağmurlu olması halinde, kefenin parçasından alınır ve çaya salınır. Eğer ıslağıyla gömülürse bir daha yağmur yağmaz denir.

Yağmur duası için Karamanlı'da Baraj, Bağlı Orman ve su deposunun üst kısmını içeren mevkiiler dışında mezarlığa gidilir. Öğlene kadar Kuran okunur, tespih çekilir, dua edilir. Öğle olunca namaz kılınır, evden götürülen yemekler yenir, mezar ziyareti yapılır. Yağmur duası burada "hacet duası" olarak adlandırılır. Salda'da hem "Dedelik" denilen alana hem de mezarlığa gidilmektedir. Kocaaliler'de ise eskiden kabristanlığa gidiliyorken, günümüzde bu uygulama kalkmıştır. Yağmur duası için karşısında eski mezarlık bulunan ve "Dede" denilen yatıra gidilmektedir. Yağmur duası Çörtlen'de, ahır gün (dernek günü) denilen Perşembe ve Pazar gün mezarlıkta yapılır. Hazırlanan aşure yendikten sonra mezarlığa gidilir, dua edilir. Sonra mezarlık yakınındaki meydan çeşmesinin önünde herkes birbirini ıslatır. Yağmur duasına erkekler ve çocuklar katılır; kadınlar gitmez.

Çoğu yerde mezarlıktaki ağaçların odunlarını evde kullanmaktan, orda yetişen ot ve meyveleri yemekten kaçınılır. Kocaaliler'de, mezarlıkta yetişen ağaçların odunu evde kullanılmaz, orda yetişen otlar koparılmaz. Hasanpaşa'da, mezarlıkta yetişen ağaçların meyveleri yenmez. Bu kaçınmanın nedeni, Hasanpaşa ve Başpınar'da mezarlıkta yetişen bitkilerin ölenlerin yağıyla beslendiğiyle ilişkilendirilir. Çörtlen'de ise o odunların "sınaplı" olduğu için eve getirilmediği söylenir ve kesildikten sonra camiye bırakılır. Mezarlıktaki ağaçlardan keçiye vermek için dahi dal kesilmez. Güvenli'de de aynı şekilde mezarlıktaki ağaçlardan herhangi bir dal dahi eve getirilmez; kesilen odunlar camiye bırakılır. Bununla ilgili olarak, Çörtlen'de mezarlıktaki ağaçtan dal kesip keçisine yediren birinin keçisinin öldüğü, Güvenli'de mezarlıktan çalı kırıntısı getiren birinin rüyasında, getirdiklerini geri götürmesi için sürekli uyarıldığı ve götürdükten sonra o rüyaları bir daha görmediği söylenmiştir.

Kabristanlığın parmakla işaret edilmesi, Hasanpaşa ve Başpınar'da eskiden, Karamanlı'da hala iyi sayılmayan ve kaçınılan davranışlardır. Mezarlık işaret edilirse, Başpınar ve Hasanpaşa'da parmağın kesilir denirken, Karamanlı'da parmağın kanatılması gerektiği söylenir.

Çörtlen'de, babası ölen genç kıza, gelin olacağının akşamında babasının mezarına götürmek suretiyle yumurta gömdürülür. Bunun amacı; kızım gelin oluyor diye babanın yerinmesini önlemektir. Aynı işlemi, eşi ölen birisi tekrar evleneceği zaman da yapar.

Mezar Ziyaretleri

Mezar ziyaretleri daha çok dini bayramların arife günlerinde gerçekleşirken, dışardan gelen ziyaretçiler diğer günlerde de mezar ziyaretine gidebilmektedir. Zaten defin ertesinden başlayarak, istenilen herhangi bir günde mezar ziyaretine gidilebileceği söylenir.

Hasanpaşa'da, arife günü mezar ziyaretine gidilir. Mezar ziyaretinde, diğer dualar bilinmiyorsa üç ihlâs bir fatiha okunur; ancak herhangi bir yiyecek dağıtılmaz. Yiyecek dağıtma, cuma günü cami önünde yapılır. Yerine göre perşembeleri birkaç ekmek fazla alınır

ve fakirlere verilir. Onun haricinde, Perşembe günleri sabahtan başlayarak evde bilen kişilerce Onbir Yasini şerif, Muhammed suresi, Fetih suresi, Mülk suresi, Nebe suresi vb. okunur. Cumacılar gelesiye, ruhlar dolanıyor denir. Perşembe sabahından, Cuma namazının bitişine kadar imanlı ruhların serbest olduğu, evi yokladığı, eğer bir hayır hasenat, Kuran okuma gibi bir şeyler yapılıyorsa “Allah sizden razı olsun”, yapılmıyorsa “bizden de beter olun” dedikleri söylenir. Perşembe, Cuma ve Pazar günleri yağ kokutalım denilerek bişi, çörek/hamurlu ekmek, (üzeri yağlı bazlama) ya da herhangi bir hayır yapılır, üleştirilir.

Başpınar’da, bayram namazının ardından erkekler topluca mezarlığa gider ve orada okunan duadan sonra herkes kendi yakınının mezarına gider. Mezar ziyaretine, dışardan gelen kadınlar gitse de köyün kadınları pek gitmezler.

Karamanlı’da, arife ve bayram günleri mezar ziyareti yapılır. Karamanlı 1986Yılığında yer alan bilgilere göre (Yaman, 1986:161–162); Kurban bayramı arifesinde öğlen namazından sonra, Ramazan Bayramında bayram günü öğle namazından sonra toplu mezar ziyaretine gidilir. Kadınlar gitmez. Normal zamanlarda kadınlarla erkeklerin birlikte mezar ziyaretine gidebildiği söylenmiştir. Mezarlığın yanında Kuran ve Yasin okunarak topluca dua edilir. Geçmişte “siyrat yeri”ne yani kabristanlığa gidilirken de baklava, börek, bişi vb götürülür, bunları herkes birbirine ikram ettikten ve yendikten sonra mezar ziyareti yapılmış ancak bu gelenek sonradan kalkmış.

Kocaaliler’de, perşembe (daha hayırlı olduğu inancıyla) ve arife günleri mezar ziyareti yapılır. Dini bayramlarda, erkekler ikindi namazından sonra, kadınlar ondan sonra mezar ziyaretine gider.

Salda’da, arefe ve bayramın ikinci gün gidilen mezar ziyaretine, kadın-erkek karışık gidilir. Askere gidecek gençler de, gitmeden önce belki bu gidişin dönüşü olmayabilir diyerekten yakınlarınının mezarını ziyaret ederler.

Yine ziyaretlerin, yoğun olarak dini bayramlarda gerçekleştiği Kiprit’te, kadınlar Perşembe günleri her hafta bir evde toplanmak suretiyle, (mezarlıkta okumaları caiz kabul edilmediği için) hatim yaparlar ya da Yasin, Amme, Tabareke, Cuma suresi vb. okurlar. Sonra da katılanlara, kahvaltı niteliğinde çörek, peynir, zeytin vb yiyeceklerle çay ikram edilir. Bunların hayrı ölenlerin ruhuna bağışlanır.

Niyazlar’da, mezar ziyaretine arefe günü kadın-erkek isteyen gider. Eve gelen çocuklara şeker, lokum vb. verilir. İsteyen o gün bişi yapar.

Çörten’de istenilen herhangi bir günde mezar ziyaretine gidilebilmekle birlikte, cuma ve pazartesi günü gidilmesinin daha sevap olduğu söylenir. Onun dışında afra (arife) gün gidilir ve o günün ölenlerin bayramı olduğu söylenir. Evde çocuklar ve komşulara yiyecek (bişi vb.) dağıtılır. Mezar ziyaretine giderken çiçek, mersin dalı götürülerek sal ağacına bağlanır.

Güvenli’de, mezar ziyaretine arife gün öğle namazından sonra erkekler, ikindi namazından sonra ya da sabahtan kadınlar gider. Arife günü gidilememişse bayram günü gidilir.

(11)

Mezar ziyaretlerinde, Güvenli, Çörtlen, Başpınar, Niyazlar ve Kocaaliler'de mezar üstündeki su kapları doldurulur. Kuşlar, kurtlar yesin diye mezarın üstüne, Başpınar ve Niyazlar'da buğday, Kocaaliler'de buğday, şeker, Güvenli'de buğday, arpa, Çörtlen'de buğday ve çörekotu konulur ve başındaki sal ağacına mersin dalı, karanfil, gül vb. bağlanır. Buğday serpilmesine ilişkin uygulama, Karamanlı, Salda ve Kiprit'te yoktur.

Mezar Taşı Yazıları

Mezarın, baş ve ayakucuna konulan başlıklarda, ön-arka ve yan duvarlarında yer alan mezar taşı yazılarından bazı örnekler şöyledir:

Başpınar ve Hasanpaşa'dan Derlenenler;

Kazım Ayçiçeği
Hakdan geldi bir
Nida hakikate
Can feda
D.1323 Ö.1971

Anlımın yazısı
Buymuş Ali oğlu
Bahri Koç
D.1968 Ö.17.9.1996
Dirmil kocaş da mafız
Memuru idim görev
Başında şehit oldum
Tüm miletile şükranlarım
Sunar cenabı Allahtan
Rahmetimi dilerim.
Eşim Cevdet Salman kızı
Gülseren Koç yazımız
buymuş. Okursan
bir fatiha oku

Gençliğime
Doymadan
Ecele göz yumdu
Sizden f. Umdum
Ramazan oğlu
Halil Acar

D. T 1943
Ö. T 14.7.1975

Beyhude ciğerime
Girdi sızı
Doyamadım eşim
Anne, baba
Yavrularım
Emanet sizi
...endilerden
Yusuf eşi
Emine Erbil
D. T 1932
Ö. T 1967

Hüvel Baki
Dönecektir gelen
Şu cihan bağına
Tabi olma
Kardeşim nefsin yoluna rahmet
Eyle yarab aciz
Kuluna
Fatihalar hediye edelim.

22 yaşında
Erişti hüda
Eyledi ferman
Erişti ecel
Vermedi aman
Abdullah oğlu
Ömer Akcakoca
D. 1930
Ö.13.4.1952
RU. FA.

Salda'dan derlenenler;

Kelamullaheyti insanlığa
Nur burada yatan Nazmi kızı
Hadiye ne doğduğunu ne öldüğünü bildi çünkü
Allah böyle istemişti
Her müslimde vardır
Bir onur fatiha
Okursan ruhuma konur.

Bismillahirrahmanirrahim
Sevgili babamız
Üzeriniz Allahın
Nuru ile dolsun
Cennet mekanın

Olsun
Gelen geçen bir
Fatiha okusun
Muharrem oğlu
Tevfik Öztürk
D. 1944
Ö. 19..

Ramazan
Oğlu
Lütfü
Urdoğan
R. fatiha
D. 1955
Ö. 1983
Allahım
Genç yaşta
Aldın canımı
Cennet
Eyle
Mekanımı.

Ey bu topraklar
İçin
Bir hilal uğruna
Toprağa düşmüş
Asker,
Vurulup tertemiz
Alnından,
Uzanmış yatıyor
Halit oğlu
Durmuş
Arıkan

Tevfik Balhan
Jandarma Kıdemli
Üst Çavuş Özel
Hareket Tim. Kom.

Niyazlar'dan derlenenler;

Hak beni eylemiş
Doğuştan sakat
Çok doktor
gezdin
Bulamadım çare
Büyüdüm
Delikanlı oldum
Hakkın emrine
Razı oldum

Bakir oğlu
Necivan
Yılmaz
D.1956
Ö.1976
Ruhuna Fatiha

Bu bağ Gülşende
Bir fidan iken
İstanbul'da bir taşıt
Kazası beni eyledi
Hak ile yeksan
İki goncama ilem
Dostlarım eyledi figan
Hasan oğlu Hüseyin Akyol Ruhuna Fatiha

Karamanlı'dan derlenenler;

İstanbul Tıp talebesi iken
Side deniz kazasında hayata
Gözlerini yumdu
Ruhuna Fatiha.

Hacettepe Üniversitesi
Son sınıf öğrencisi
Atiye Damla Güçlü
Ruhuna Fatiha
D.4.5.1974
Ö.4.5.1998
Bırakıp gittin bizi unuttuk sanma
Zaman alışmayı öğretir
Belki ama unutmayı asla.

Tat Ömerali
Eşi
Anakadın
Barın
Ruhuna Fatiha
D.1926
Ö.8.11.1979

Abdullah oğlu
Cengiz Balar
D. 21.12.1959
Ö.29.3.1996
Belediye Yazı
İşleri Müdürü
Ruhuna Fatiha.

Alın yazımış

Trafik kazası
Dostlarıma
Gözü yaşlı
Yavuralırımı
Yetim bıraktı
Abdullah Çelik

D.1939
Ö.1.6.1965
Hasan eşi
Gülsüm Bakan
Genç Yaşında
Göç eyledim
Dünyadan
Yavrularım size
Olsun elveda
Hısım akraba
Vekil olan
Çektirmeyin
Cefa okuyun
Ruhuna canı
Gönülden bir fatiha

Eli boş gidilmez gidilen yere
Rabbim ben boş gelmedim
Ben suç getirdim çağların taşların
Çekemeyeceği bu ağır yükü
İki kat sırtımda çok güç getirdim
Turgut oğlu
Ali Tekin Özarslan
Ruhunu fatiha

K.T.Ü. Öğrencisi
Kurudu yeşil otları
Toprak oldu umutları
Gökte mazi bulutları
Bu mezarda bir yiğit var
Hüseyin Oğlu
Mustafa Aktar

Çörten'den derlenenler;

Hayat fanidir
İbret alın benden
Ruhum için üç ihlas bir fatiha
Dilerim senden
Hacı Halit Erdem
D.1910 Ö.

Ummuhan Evcil
D. 1931 Ö. 11.3.2002
Sana minnettarız
Evlatların

Kocaaliler'den derlenenler;

İstanbul'dan çıktım
Başım selamet
Bilecik-Bozuyük arasında
Koptu kıyamet
Üç körpe kuzum
Allaha emanet
Hüseyin oğlu
Adil Ocak
R. fatiha

Merhum
Ahmetoğlu Terörist kurbanı
Şehit polis Fahrettin Kayacan
D.8.9.1950 Ö.26.11.1980
R. Fatiha

Merhum
Kızılseki köyünden
Ömer Ali oğlu
İsmail Erkan
R. fatiha
D. 1930 Ö. 18.7.1981

Trafik kurbanı
Durmuş oğlu
Merhum
Mehmet Çakır
R. fatiha
D.1. 6. 1962 Ö.27.5.1995

Nur kokulu nar tanesi
Dünyanın en güzel annesi
Seni çok özledik gidişinle
Yüreğimizdeki yara kapanmadı
Kapanmayacak annem sen rahat uyu hani derdin ya bir annenin
Evlatları mutlu oldu olduğu zaman
Anneler günüdür. Biz mutluyuz
Anneler günün kutlu olsun. Anne
Sana hayırlı bir evlat olmak için gece gündüz çalışıyoruz. Seni
Unutmadık unutmayacağız.
Evlatların ...

....

Bir kuş kondu mezarımın
Taşına mevlam sabır versin
Geride kalan tatlı eşime
3 iflaz bir fatiha oku
Taşıma
Hüseyin ailesi
Dudu Öztürk
D.1928 Ö.14.5.1990

Güvenli'den derlenenler;

İlkokul müdürü
Ramazan Ay
Ruhuna fatiha
D. 1953
Ö. 1982

Tıgılı oğlu Hoca
Halil Okur
Ruhuna Fatiha
1866-1960
Kaderde ne ise o olur
Etme merak
Nefsine uyma
Hakkın emrine bırak
Altından ağacın olsa
Zümrütten yaprak
Akıbet gözünü doyurur
Bir avuç toprak.

Süphanallahi ve
bihamdihî süphanallahil azim
Hatim Mehmet eşi
Meryem
D.1895 Ö.1959
Allahumme salli ala
Seyyidina ve nebiyyina
Muhammet.

Ey benim Allahım affını
Ümit ederek geldik
huzuruna. Azametinden
Seslerin kısıldığı kıyamet
günü bizleri
Zelil etme Emin
Hatip Mehmet Hoca
D.1303 Ö.1978

Tefenni-Yayla (Ovacık) köyünden derlenenler;

(Derleyen: Ömer GÖZÜKIZIL)

Kaktım apdes
Almak için Ayağa
Ezrail geldi
Can almağa
Eş dost ile
Müsaade edilmedim
Helallaşağa
Ziyaretime
Gelenler
Okusun
Bir fatiha.

Bakıp geçme ey
Muhammed tümmeti
Ölünün diriden
Bir fatihadır
Mihneti
Ahmetoğlu
Mustafa Öztürk
Ruhuna fatiha
D. 1324
Ö. 1982

Trafik
Kazasında
Vefat eden
Süleyman Eşi
Sultan Sipahi
Ruhuna fatiha
D. 1950
Ö. 20.12.1989

Hüvel Baki
Dönecekdir gelen
Şu cihan bağına
Tabi olma
Kardeşim nefsin
Yoluna rahmet
Eyle yarab aciz
Kuluna
Fatihalar
Hediye edelim
Ruhuna

Allah baki
Ziyaretden
Murat bir duadır

Bugün bana ise
Yarın sanadır
Ramazan Oğlu
Mahmut Ruhuna
Fatiha 1990

Bakıp geçme ey Muhammet
Ümmeti
Ölünün diriden bir fatihadır
Mihneti

Merkez-Karakent köyünden derlenenler;
(Derleyen: Ömer GÖZÜKIZIL)

1.

Mezarın Ön Yanından:

Sen gibi
Bak şimdi oldum yer gibi
Fatiha okumadan geçme
Olursun sende ben gibi.

Aynı Mezarın Arka Yanından:

Haktan geldi bir
Nida
Hakka ettim canım
Feda

Aynı Mezarın Mezartaşından:

Yıldırım
Kazasından
Ölen Mustafa
Oğlu Satıcı Yiğit

2.

Ey yolcu bende bir gün güler oynardım

Sen gibi
Bak şimdi oldum yer gibi
Fatiha Okumadan geçme
Olursun sen de benim gibi
Ahmet eşi Zehre Baysal

3.

Mezarın üst ön tarafından:

İnanma dünyanın şatafatına nakkaşına
Adem babanda girdi bin yasına onunda
Konu başı bu musalla taşına bir gün
Seninde başın konacak bu musalla taşına

Aynı mezarın üst arka tarafından:

Bakıp geçme ey Muhammet
Ümmeti
Ölünün diriden bir fatihadır
Mihneti

Aynı mezarın arka yanından:

Ziyaretten murad bir
Duadır
Oku ruhuna
Fatiha

Aynı mezarın ön yanından:

Sen gibi
Bak şimdi oldum yer gibi
Fatiha okumadan geçme
Olursun sende benim gibi

Çok gezdim
Derdime derman
Bulamadım
Genç öldüm
Dünyama
Doyamadım
Hatip Süleyman O. Mustafa

Merkez-Yazıköy Yolu Üzerinden Derlenenler;
(Derleyen: Ömer GÖZÜKIZIL)

Mezarın yan duvarından:

Ey yolcu gayem çok idi
Hazreti Kuran olsun bana şefi
Dün bende senin gibi idim
Olursun sende benim gibi

12.5.1971 günü sabah saat
8.26. gece
Oldu deprem
Yıkıldı Evimiz Ruhumu aldı
Mevlam
Bu toprağa koydu beni annem
İle babam

Aynı mezarın mezartaşından:

Deprem felaketinde ölen

Hamdi kızı Zehra Şen
Ruhuna Fatiha
D:T. 1955 Ö.T. 1971

Burdur Şehir Mezarlığından Derlenenler
(Kazan, 2003: 31–42)

Ey nazlı yavrum unutamam seni
Aylar, günler değil geçse de yıllar
Yaktı mahvetti ayrılık beni
Çıkar mı gönüllerden o tatlı diller
(İbrahim kızı Şadiye Durmazer D.1981-Ö.1996)

Yolların sonsuz boşluğunda
Elleri cebinde hali perişan
Bir garip görürsen beni hatırla!
Aşktan ümidi kaybolmuş
Sönen neşesiz acıdan eleme dönen
Bir genç görürsen beni hatırla!
(Ebru Güngörmez Ruhuna Fatiha, D.7.1.1985-Ö.7.9.1996)

Bir sonbahar günüydü
Kuşlar bile ötmüyor artık
Canım dediğim sevdiklerime doymadan
Fakir ayrıldım bu dünyadan
(Şeref Esdirici Ruhuna Fatiha, D.1.1.1945-Ö.21.10.1999)

Bugünü düşün
Dün geçti yarın var mı
Gençliğine güvenme
Ölenler hep ihtiyar mı
(Tekkesinzade Osman kızı Emekli Ebe Fidan Gönenç Ruhuna Fatiha.)
(D.1327-Ö.11.1.1998)

Ey fani!
Dünya bir avuç topraktan halk oldu
Yüz yıl sürse de ömrümüz,
Akıbet tecelli edip aslına döneceğiz, hepimiz öleceğiz.
Fırsat elde, can tende iken oku fatiha.
(Hacı Mustafa Akçalı D.1902-Ö.1962)

SÖZLÜ KAYNAKLAR

Ali İhsan Aşkın, 45 yaşında, ilkokul mezunu, muhtarı, evli, 4 çocuk sahibi, köyün yerlisi, Saniye Aşkın'ın eşi. (Burdur-Ağlasun-Kiprit Köyü)

Ayşe İŞLEYEN, 45 yaşında, ilkokul mezunu, evli, bir tane çocuğu var, Ağlasun'dan gelin gelmiş.

Ayşe ÖZTÜRK, 60 yaşında, ilkokul mezunu, evli, 2 çocuk sahibi, ev hanımı, beldenin yerlisi. (Burdur-Tefenni-Hasanpaşa Beldesi)

Bayram KARA, 72 yaşında, ilkokul mezunu, evli, 6 çocuk sahibi, eski muhtar, çiftçilik yapıyor, Fidan Demirel'in damadı, köyün yerlisi. (Burdur-Tefenni-Başpınar Köyü)

Fatma TÜRKKAN, ilkokul 3.sınıfa kadar okumuş, 70 yaşında, evli, 5 çocuk sahibi, köyün yerlisi. (Burdur-Altınyayla/Dirmil-Çörten Köyü).

Fidan DEMİREL, Balcıların gelini olarak tanınıyor, 100 yaşında olduğu belirtiliyor, okur-yazarlık yok, ev hanımı, eşini kaybetmiş, 5 çocuk sahibi, köyün yerlisi. (Burdur-Tefenni-Başpınar Köyü)

Firdevsi OĞUZ, muhtar ve marangozluk yapıyor, 44 yaşında, ilkokul mezunu, evli, 2 çocuk sahibi, beldenin yerlisi. (Burdur-Yeşilova-Salda Beldesi)

Gülsüm AVCI, terziilik yapıyor, 51 yaşında, iki yıllık akşam kız sanat okulu mezunu, 20 yıl önce eşinden ayrılmış, 3 çocuk sahibi, Karaman'ın yerlisi, 17 sene Denizli'de yaşamış, Manisa'da, Kayseri'de bulunmuş, Erzurum'u, Siirt'i, Afyon'u, Bitlis'i görmüş. (Burdur-Karamanlı ilçesi)

Gülsüm YILDIRIM, Ev hanımı, 42 yaşında, ilkokul mezunu, evli, 3 çocuk sahibi, beldenin yerlisi. (Burdur-Yeşilova-Salda Beldesi)

Hatice AVCI, 72 yaşında, 4 çocuk sahibi, eşini trafik kazasında kaybetmiş, okur-yazar değil, yörenin yerlisi. (Burdur-Karamanlı ilçesi)

Hatice SANCI, 56 yaşında, eşini traktör kazasında kaybetmiş, 3 çocuk sahibi, köyün yerlisi. (Burdur-Çeltikçi-Güvenli Köyü)

Hediye ÇİFTÇİ, 38 yaşında, ilkokul mezunu, evli, 2 çocuk sahibi, köyün yerlisi. (Burdur-Altınyayla/Dirmil-Çörten)

Huriye ERDEM, 36 yaşında, okur-yazar değil, evli, 4 çocuk sahibi, köyün yerlisi. (Burdur-Altınyayla/Dirmil-Çörten Köyü)

İbrahim ÖZTÜRK, 64 yaşında, ilkokul mezunu, evli, 2 çocuk sahibi, emekli, ihtiyaç duyulduğunda Hasanpaşa beldesi ve Bayramlar, Başpınar gibi köylerde imamlık yapıyor (resmi değil), beldenin yerlisi. (Burdur-Tefenni-Hasanpaşa Beldesi)

Mümine ÜNAL, 66 yaşında, okur-yazarlık yok, evli, 4 çocuk sahibi, 4 tane de ölmüş (biri hariç, diğerleri ölü olarak doğmuşlar), beldenin yerlisi, yöre dışında gördüğü yer olmamış. (Burdur-Bucak-Kocaaliler Beldesi)

Osman Ünal, 73 yaşında, evli, 4 çocuk sahibi, ilkokul mezunu, Mekke'ye, Medine'ye gitmiş. (Burdur-Bucak-Kocaaliler Beldesi)

Rabia YILMAZ, 61 yaşında, ilkokul mezunu, evli, 1 çocuğu var, Antalya-Elmalı Tekke köyünden 1992 yılında gelin gelmiş, ikamet ettiği yer Yeşilova olmakla birlikte eşi Niyazlar köyünden. (Burdur-Yeşilova-Niyazlar)

Saniye Aşkın, 42 yaşında, ilkokul mezunu, evli, 4 çocuk sahibi (3 oğlan, bir kız), Yeşilbaş köyünden 24 yıl önce gelin gelmiş, Ali İhsan Aşkın'ın eşi. (Burdur-Ağlasun-Kiprit Köyü)

Suzan KAYA, ilkokul, 43 yaşında, evli, 2 çocuk sahibi, bir tane de ölmüş, köyün yerlisi. Burdur ve Antalya'yı görmüş. (Burdur-Altınyayla-Çörten Köyü)

Yadigâr GÖL, 67 yaşında, okur-yazar değil, evli, 3 çocuk sahibi, köyün yerlisi. (Burdur-Yeşilova-Niyazlar köyü)

YAZILI KAYNAKLAR

Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü Halk Kültürü Arşivi: (Derleyen: Aynur KARATAŞ) B1991 0147, B1991 0163

Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü Halk Kültürü Arşivi: (Derleyen: Bircan DURDU) MD2005 0049–0052, YB2005 0196, YB2005 0195, YB2005 0194, YB2005 0193

Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü Halk Kültürü Arşivi: (Derleyen: Ömer GÖZÜKIZIL) YB1992 0025

ÇAKIR, Yrd. Doç. Dr. Sabri: Burdur'un Kozluca Kasabasında "Yas" Geleneği. IV. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri, IV. Cilt, Gelenek, Görenek ve İnançlar, Kültür Bakanlığı Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yayınları: 167, Seminer, Kongre Bildirileri Dizisi: 37, Ofset Repromat Matbaası, S.59–71, Ankara 1992

EKİNCİ, Dr. Yusuf: Ölüm Yakımları. Burdur, S. 236–243, Ankara 1995

KARATAŞ, Aynur, Burdur Köylerinden Derlenen Yaslar. Türk Halk Kültüründen Derlemeler 1992, Kültür Bakanlığı HAGEM Yayınları: 170, Ankara 1992, S.79–90

KAZAN, Şevkiye: Burdur Mezar taşlarının Dili ve Ölümle İlgili Uygulamalar. Burdur Araştırmaları, Sayı:4, Yıl: 2 Ocak 2003, Anıt Matbaası, Ankara.

Tefenni Belediyesi-Telefon Rehberi 2005

KONU, Hasan (Derleyen): Oğuzhan'dan Doğan Şehir Bucak, Kremna Yayınları 2000.

YAMAN, Belediye Başkanı Durali (Hazırlayan): Karamanlı 1986 Yıllığı, Güven Matbaası 1986

FOTOĞRAFLAR

Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü Halk Kültürü Arşivi: (Çekimi yapan: Bircan DURDU)

1) Cenaze yıkama aracı	: S.2005 1335
2) Yeni mezar	: S.2005 1311
3) Mermer mezar	: S.2005 1309
4) Ahşap başlıklı mezar	: S.2005 1350
5) Ahşap ve betonarme mezartaşı	: S.2005 1299
6) Başlık formlu mezartaşı	: S.2005 1307
7) Su kapları bulunan mezar	: S.2005 1292
8) Mezar ustası reklâmlı mezartaşı	: S.2005 1295
9) Cami motifi süslemeli mezar	: S.2005 1304
10) Testi motifi süslemeli mezartaşı	: S.2005 1294
11) Mezar ziyareti	: S.2005 1336

TEKE YÖRESİ-BURDUR HALK ÇALGILARI *

Abdurrahman EKİNCİ*

Sayın başkanım,
Dostlarım
Halk kültürü âşıkları hepinize selam olsun.
Hoş geldiniz.

Teke yöresinin, Burdur ve çevresinin, halk çalgıları üzerinde duracağız. Teke Yöresi, Burdur halk müziği denince akla kullanılan çalgıların zenginliği gelir. Bu çalgıları perdeli telliler, telli yaylılar, üflemeliler, vurmaları diye ayırabiliriz.

Gerçek halk çalgıları çalıcıların elinde, televizyonların ekranlarında görülen çalgılar değildir. Alanda bulunan, yaşatılan çalgılarımız, görünenlerden çok çok fazladır.

“Musiki ve çalgı onu geliştiren toplumların kültürünün önemli bir parçasıdır.”(1)

Çalgılarımızın biçimsel, çalımsal, teknik ve tınısal özelliklerini araştırıp incelerken, öte yandan yapısal incelik ve farklılıklarını gözden kaçırmamalıyız.

“Çalgılar malzemesi ses olan musiki sanatının gerçekleşmesinde rol alırlar.”(2)

İnsanlarımızın hafif çekik gözlü, söbü kafalı (bireki sefal) siyah gözlü, hafif kıvrıcık saçlı sağlam vücutlu oluşları bizi alıp Orta Asya’ya bağlıyorsa sazlarımızda oraya bağlanırlar.

“Ülkemizde bağlama olarak kullanılan çalgı ailesinde, kopuz adı altında, Orta Asya’dan geldiği kesindir. Bu çalgı Kazak ve Kırgız Türklerinde Dombra Uygur, Türkmen ve Özbeklerde dutar adıyla hala kullanılmaktadır.” (3)

Bu bildirimde yaylı, nefesli, vurmali çalgılarımızı da incelemek isterdim zaman yokluğu fırsat vermiyor.

“Yayla çalma fikri ilk defa Kırgız, Kazak ve Moğollar tarafından icat edilmiş görülmektedir.”(4)

“İkitelli.-Veya “İkitelli saz” İkitelli Anadolu’nun pek eski bir saz çeşidi ve her halde “iki telli kopuz” hatırası olduğu için adını birleşik yazmak doğrudur.

Otuz Kopuz, kırk çeşte, elli ıklığı rebab
Hup çalunsun odada “İkitelli saz “ ile “ (4)

* Emekli Öğretmen-Araştırmacı

“İkitelli bağlama “ya da kısaca “İkitelli” de denilen yapı, bu gün Teke yöresinde hala yaşatılmakta olan, yörenin önemli bir sazıdır, Adını Asya –Anadolu ortak adlandırma geleneği doğrultusunda tel sayısından almaktadır.” (5)

İkitelli curayı görmek isteyen, sesini dinlemek isteyen, derinlemesine incelemek isteyenler Burdur ili Çavdır ilçesi Kozağaç’ı beldesi ve Dirmil ilçesi ve köylerine gitsinler.

Beni dinlediğiniz için hepinize selam olsun.

KAYNAKLAR

- 1-Z.Tülün Değirmenci: Yüksek Lisans tezi S.37
- 2-A.G.E.
- 3-Murat Karabulut :1. Türk Halk Kültürü Araştırma sonuçları Sempozyumu Bildirileri –11-S-85
- 4-Mahmut Ragıp Gazimihal: Ülkelerde Kopuz ve Tezeneli Sazlarımız S. 123
- 5-Erol Parlak: Türkiye de El İle (Şelpe) Bağlama Çalma Geleneği ve Çalış Teknikleri S-114

MÜZİK KÜLTÜRÜMÜZDE TEKE YÖRESİ BURDUR KOZAĞAÇ DİRMİL İKİ TELLİ CURASI

1

(İki Telli Cura Ustası Kozağaçlı Kerim Erdem ve Çırağı)

“Türkü Türk’ün yüreğinde köz, ağzında söz, elinde saz olmuştur.”¹ Türkü ayıtlarda (okunur, söylenir, çağrılır) üyenki ağacının dibinde, karagay ağacının dibinden çekilip alınan, tabulgu dan perdeni, ırgay çalıışından kulağını, ak atın kuyruğundan birinci teli, kara atın kuyruğundan ikinci teli alınan (kıl kıyak)² kılı kemeçeyi boynuna asan atalarımız Hazar’ın güneyinden Anadolu’ya girerler.

Güney Anadolu Türkmenleri kemeçe kopuzlarına kuzu bağırsağından kirişler gererler.³ Sazının perdesini bağlar, düzeninin sağlar, boyunu ayarlarlar. İlk beş perdesinde kulak havaları, diğer perdelerinde yumuşak havalar çalarlar. Üç sesli akortta yine havalara göre “zil – sarı orta – ağır hava” diye adlandırırılar.⁴

Avşarlar düşerler yollara. Yeni yurtlara, yeni yaylalara. İsa’dan sonra 1100’lerden 1400’lere kadar⁵ gelirler yurt ederler buraları. Bayındırı, Kayıcığı, Kozağacını, Çavdırı, (Çavunduru) bilhassa Acıpayamı.⁶ Türkmen – Yörük’tür adları. Yeniye, güzele açık. Edindiği kültürünü korumasında tutucudur. Bağnaz ve gerici değildir. İki telli kılı kıyak, iki telli kopuzu belleğinde, torbasında, elindedir. Bağlama cura olarak.

Cura : (İsim)

- Tezene ile çalınan iki veya üç telli halk sazı.
- Bir çeşit küçük atmaca.
- Halk. –Ufak, tefek, gelişmemiş.⁷

Cura :

1 1. a) Anadolu Öğretmen Lisesi Müdürtü Hilmi Dikici, Okul Dergisi 2003

1.b) Prof. Dr. Bahattin Ögel : Türk Kültür Tarihine Cilt 9 – S.95

2 Ragıp Gazimihal : Ülkeler Kopuz ve Tezeneli Sazlarımız – S.19

3 Ali Rıza Yalın : Cenupta Türkmen Sazları – S.28

4 Age

5 Hayati Kuzucu : Burdur Araştırmalar Dergisi - 2002/2

6 Age

7 Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu

- 22- Halk musikisinde küçük bağlama.
23- Küçük zurna
24- Bir tür küçük bağırman atmaca.8

Ansiklopedik : Bağlama ailesinin en küçük boylu sazı olan cura, Türk halk müziğine ait olan çağlılardanır. Gövde kütükten oyulmuştur. Armut biçimlidir, ses diğer sazlardan bir oktav tizdir.9

Ya da cura şahin gibi de gayet yüksekte uçar.
Sıkılmış da kanatlarını aman göğsünü açar.
Ya da kırmızı gülün ömrü de tezdır tez geçer.
Kırmızı güller geçti de deli gönül geçmiyor geçmiyor.10

Çalmakta olduğu curasını gayet yükseklerde uçan şahine benzeterek her şeyden yüce, üstün tutar. Üstündür de. Bütün mallarının en değerlisidir. Burdur Mahkeme sicillerinde: Bir ananın terekesinde (öldükten sonra kalan mal varlık listesinde) cura da bulunmaktadır. Burdur ve köylerinde iki telli, üç telli çalınmakta olan Burdur curası zaman içinde köylü şehirli ayırımından köylere, göçerlerin obalarına doğru çekilmiştir. Gün olmuştur iki telli üç telli curayı çalanlar kaba, görgüsüz, bilgisiz, zevksiz insanlar olarak yorumlanmıştır. İyi de olmuştur. Gerçek sahibine dönmüştür. Türkmenler oturmuş sazlarını sözlerini tanımış bilmiş, bezemiş, geliştirmiştir.

Orta Asya'dan getirdikleri iki telli kopuzu geleneklerinden ayrılmadan zaman içinde küçük eklemeler yaparak geliştirmişlerdir. Bu gelişme daha devam etmektedir.

İki telli curanın bu gün yoğun olarak çalındığı yer : Teke Yöresi'nde Kozagaç bölgesidir. Kozagaç Beldesi'nde yaptığım araştırmada, derleme çalışmamda iki telli Kozagaç curası, çalan ustaları, çalınan melodileri (türküler) çalanların tavırlarını, üsluplarını izleme ve gözleme fırsatı buldum.

İki telli cura : Yek pare dut ağacından ya da kızıldıç – katranardıcı (juniperus communus) dört tip olarak oyarlar.

TİPLER

1. Armudi tip
2. Balta saz (balta gibi)
3. Ceviz yaprağı gibi (oval)
4. Yağmur damlası gibi

Kapak üzerinde kızdırılmış demir şişlerle açılmış delikler bulunmaktadır. Curaların tuşesi (sapı, kolu) eğilmeyen, bel vermeyen, dönmeyen, ardıç, sedir gibi ağaçlardan yapılmıştır. Bazı curaların sapının da aynı ağaçtan çıkarıldığı görülmüştür.

Her cura çalan usta, curasını kendisi yapmıştır. Kulağına göre en güzel tınıyı yakalamıştır. Curaların perdesi metal telden, misinadan bağlanmıştır. Doksan yaşında olan

8 Mehmet Doğan : Büyük Türkçe Sözlük

9 Meydan Larousse

10 Türkü : Mustafa Kara'dan Alınma, Ahmet Ali Selçuk'tan Derleme – 2000

Yusuf Serttaş usta giriş perdeli cura çaldığını anlattı. Curaların ayar düğmesi (akort düğmesi) burguları, cotamağı sert ağaçtan yapılmıştır. Göğüs tahtası (bağır tahtası, tekne kapağı) lifleri sık ve düzgün olan ardıc, sedir gibi ağaçlardan iki buçuk üç mm kalınlıkta yapılmıştır. Alt eşik daha bir özenilerek çok sert ağaçtan yapılmıştır. 3, 3,5 mm yüksekliktedir. Rezonans kutusuna (tekneye) tel takım yeri özel olarak yapılmış ve yapıştırılmıştır. Üst eşik gibi özenle seçilmiş sert, sert olduğu kadar sıkı bir ağaçtan yapılmıştır. Curaların cilası domalak (domanika) vernik gibi koruyucu ile kaplanmıştır.

Kozağaç curalarına iki sıra iki altta, iki üstte olarak 0,16 mm kalınlığında tel takılmaktadır.

Kozağaç curalarında akort (düzen) : Birinci sıra alt iki tel piyano “do” suna, yani La sesine ayarlanır. İkinci sıra üst iki telin alttan birinci telide alt iki telin sesine ayarlanır. Üst sıranın en üst teli dördüncü teli Re sesine akortlanır(ayarlanır).

İşte o zaman değmeyin Kozağaçlı’nın keyfine. Alır başını, curasını, çalar Avşar Beyleri’ni, gider Avşar, Avşar.

Kozağaç Curası’nın bütün ölçülerini çizimlerde santimetre olarak veriyorum. Ölçüler verilirken form – boy, form – en, form – derinlik diye bilimsel terimler kullanılmıştır.

Form boy : Curanın tel takılan yerden oyum işleminin bitimine kadar olan uzunluk.

Form en : Kapağın en geniş bölümünün ölçümüdür.

Form derinlik: Curanın rezonans kutusunun (teknenin) derinliğidir.

Cura boyu : Tel takım yerinden en uç noktasının ölçümü.

Sap boyu : Teknenin oyum yerinin bittiği yerden üst eşığe kadar olan ölçümüdür.

Sap (tuşe) : Teknenin başlangıcından 2,7cm, en uçta 2,2 cm ye inen konik bir yapıdır.

Tuşe kalınlığı : 2,6 – 2,7 cm dir.

Burguluk : 18 – 20 cm uzunluğundadır.

Curası kozağaçlıyı, Kozağaçlı curasını bilir. Yaslar bağrına, salındırır kollarında, an gelir yaslanır üzerine. Yol havası, uzun hava, gurbet havası, avşar beyleri bitince menevşelere girer. Arkasından yayla yollan. Sıra boğazlardadır. Düzen değışecek. Bağlama düzeni olacak.

Akort : Üst sıranın ikinci teli, üst eşik ve alt eşikte bulunan yerine alınır. En alt iki tel La, orta tel Re üst tel Mi’ye ayarlanır.

Sapın üzerinde Mi perdesinde döverek, iterek, çekerek, tarayarak boğazlar çalınır. İşte çok ses. İşte çok sese yol. İşte yöntem. İşte sanat.

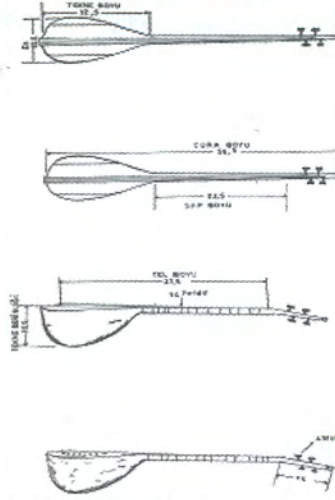
Yürekler hoplar, tüyler diken diken, gönüller ayakta, hop oturur hop kalkar. Oynamak isteyenler coşmuştur, uçmuştur tirtir titrer heyecandan.

Usta ustadır hani, çalar bir gezenneme. Oyuna alır, topluma sokar oyuncuyu. Düzler, menevşeler, tüğmeler. Oyunun hakkı üçtür.

Üç oynamayan p.... yerine oyuncu bulmak güçtür. Ardından kabardıc, ayak sallama, yavaşlama (düzler), sarı zeybek, avşar zeybeği, ağır zeybek.

Kerim usta çal gayri “gelin ağlatma” (gelin alma) Havasını uygun adımlarla gidelim yuvamıza.

DİRMİL KOZAĞAÇ CURASI

Not: Cursu eileri 3- 3.5 - 10 - 10.5 - 11 - 11.5 cm ölçülerinde yapılmalıdır.
Çizen: Celal Akça

Çizen: Celal AKÇA (Öğretmen, Burdur Belediyesi Fen İşleri Teknik Elemanı)

KOPUZ

ÖZET

Köklerimiz üzerine yazmak ne kadar zor ise kök çalgımız olan Kopuzumuz hakkında da yazmak o kadar zor. Hele birde sahadan çekildiyse? Sahayı, kaynakları, söylenceleri, destanları tarayarak kopuzumuzu yazalım.

ANAHTAR SÖZCÜKLER

Kopuz, kıl kopuz, atkuyruğu, Bayburt, göğüs, kopsalamak.

Tarihi Türk Çalgıları ve Otantik Teke Yöresi Çalgıları sergim için Burdur yeni sanayide üç yıl atölyelere kapanmıştım. Aklıma koymuştum kopuz denen sazımızı da yapacaktım. Elime geçirdiğim kopuz fotoğraflarından at tırnağından yapılmış bir fotoğrafa rastlamamıştım. Ağaçtan oyacağım kopuzlar için Kırgızistan dan getirilmiş üç tane fotoğraf hazırды. Ben yinede tırnaktan kopuz yapacaktım. Yöremizde at kalmamıştı. At tırnağı bulmam mümkün değildi. Burdur mezbahasına giderek o günkü kesimde en büyük dananın ayaklarını bekledim. İlgili kasaba anlatıncaya kadar akla karayı seçtim. Sonun da iki tane büyük ayağa ulaştım. Dananın babıklarını çıkarmak büyük bir zorluktu. Onu da başarmıştım. Olsa olsa böyle olur yöntemi ile iki tane, iki tırnaklı kopuz yaptım. Tırnak kopuzlarım hazırды. Sonradan ağaç kopuzlarımı da oydum.

“Tekelinin telinden dilinden” kitabım hazırlandı basılıyor kopuz konulu bir yazımı yazıp ta bu kitaba koyamadım. Çünkü kendimde o cesareti bulamadım. 2003–2009 yıllarının arasından çok zaman geçti bana da o cesaret ve bilgi birikimi yeni geldi.

“Bu çalgının adı çeşitli Türk ağızlarında ((kobuz, kobus, kobız, komuz, komus, komız, komıs deyişleri ile söylenmiştir.

Kopuz çalmak manasına da ((kopsamak, kopsadı, kopzaladı, gibi fiiller türemiştir
Doğu Türkistan da ise telli sazların hepsisine, kopuz deniyordu. Radlof Wb.2662) “
Manas Destanı söyleyen Manasçılar ile türkü veya destandan bazı epzodiler, söyleyen
ırçılar, iki
telli kemençeye hem komus ve hem de kıyak yani kemençe diyorlardı
Kaş garlı Mahmut, kobuz sözünü ((kutuz)) ((kıımız)) gibi deyimlerin yanında
andığından bunun ((kubuz)) diye de okunabileceği düşünülebilir.(M.R. G.M.)
Ama ((kopuz)) aygır gibi kişner bir sazdır açıklamasını Evliya Çelebi getiriyordu.
Tukiyu=Türk erkeklerinin düşkünlükle ((hyupu)) çaldıklarını kadınlarının ((çelik
çomak))oynamağı sevdiklerini kaynağından öğreniyoruz.
Pipanın neslimizden iki bin küsur yıl önceleri Türkistan dan dan Çine geçtiğini,
Çinliler haber vermiştir. (M.R. G.M.)
Baksa davul yerine bir nevi keman veya viyolonsel denebilecek 3-4 ½ fuss
yüksekliğinde kobus adı verilen bir alet kullanır. (Radlof)
Bu gezennememizden sonra dönelim biz, benim dana tırnağından kopuz yapmama.
Zorlandığım nokta babıkların çıkarılması idi. Onu da bütün apartmanı kokutarak tencerede
kaynattım ha kaynattım. En sonunda çekiçe vura vura babıklar ayaklardan ayrıldı. Artık işim
kolaydı. Yuvarlak bir sap (klavye) hazırladım. Tırnakların içe bakan kısmından delerek
hazırladığım ağaç aksama bağladım. Tırnak üzerine deriyi gererek kopuzumuzu hazırladık.
Tel takma yeri ve alt eşikten sonra atkuyruğundan telleri taktım. Bu güne göre zayıf bir ses
çıkardı ama zamanında ne güzeldi.

Köylerin şehirlere indiği bir ortamda yaşıyoruz. Köy çocuklarının devlet
kademelerinde görev alıp emekli oldukları bir ortamdayız. Kendimi şanslı sayıyorum. On köy
gezip de bulamadığım halk değerini bir mahallede bulmam her zaman karşılaştığım
olaylardandır. Burhaniye’nin Öğretmen evleri Mahallesinde oturan Baş Komiser Muhlis
Aydın bu köy çocuklarından birisi.

Adı...	Muhlis
Soyadı...	Aydın
Doğum yeri...	Kelkit
Doğum tarihi...	1945
Köyü...	KOPUZ KÖYÜ

“Kopuz Köyü ile ilgili bilgileri İsmet Mir oğlunun ”Bayburt Sancağı” isimli kitabı
vermektedir. Tapu tahrir defterlerinin çevirisi özelliğinde olan bu eserin 55 sayfasında
“Kopuz Köyü” ile ilgili tapu kaydının çevirisinde gerekli bilgiyi vermektedir.

Konuyla ilgili olarak şöyle diyebilirim ki Dede Korkut Bayburt’un Maşat köyünde
mezarı bulunmaktadır. Bundan fazlası duyduğuma göre konuşacağım. Türklerin çalgılarının
ismi olan kopuzu yerleşim yerine vermişlerdir.

Diğer bir söylenceye göre Dede Korkut’un bu köyün adını koyduğu söylenmektedir.

Kopuz Köyünün altında da Manas Köyünün bulunduğundan Kırgızların Manas
Destanına atıf yapılmaktadır; dolayısıyla bölge Türklerin destanlarının yaşandığı, yaşatıldığı
yerleşim yerleridir.

Annem Nadide Akbulut bana çocukken masal olarak Dede Korkut’un destanlarında
geçen tepegöz ve onun söylediği beybörecek hikâyelerini anlatırdı. Annem okuma yazma

bilmezdi. Bu anlattıklarını Çavuş Emmimden dinlediğini söylemişti. Anlaşılan o ki Nesilden nesil', ağızdan ağıza anlatılarak Dede Korkut menkıbeleri yaşatılmıştır.

Bayburt'ta her yıl Dede Korkut'u anmak, anlamak için anma günü, anma şenlikleri yapılmaktadır."

"XVI yüzyılda Bayburt Sancağı" isimli eserinde İsmet Miroğlu çizdiği Bayburt haritasında Kopuz Köyü ve Manas Köyünü Bayburt ilinin güneyine yerleştirmiştir. Bu köylerin etrafında ki köylerin adlarında Türkçe olanlar olduğu gibi Türkçe olmayanlarda vardır. Siptoros, Tomla, Hardişi Rum köy adlarıdır. Aynı yörede Manas, Çorak, Ergi, Viranşehir gibi Türkçe köy adları da verilmiştir.

"Kopuz (266):Hristiyanlarla meskûn olan bu köyde,1516 senesinde 19 h, 9 m; 1530 da 35 H h, 12 m; 1591' de 120 nefer Hristiyan vardı. Mahsulleri buğday, arpa, darı, bal ve bostan ürünlerinden müteşekkildi. Geliri 1516 da 9000 akça olup,1530'da 10162'ye 1591'de ise 15000'e yükselmiştir. Burada bir değirmen, birde bezir hane vardır. Köy halkı Bayburt kalesinde bulunan miri evleri, ambarları ve sulukları tamir etmekle görevli olup, bunun mukabilinde avarız-ı divaniye ve tekâlif- i örfiyyeden muaf tutulmuşlardı.

Bugün ilçe merkezine bağlıdır. 1965'teki nüfusu: 293."1)

Anadolu'yu yurt ederken Anadolu'nun birçok yerine saz adlarını vermişlerdir atalarımız. Kopuz köyü Bayburt'ta verilmiş. Burdur'un Tefenni ilçesinde Sazak köyü, bir başka yerde Davulcular, bir başka yerde Curalar ismi verilmiştir.

IKLIĞ

Emin KÖK

Burdur'a iyice bahar geldiğinde apartman bloklarımızın önünde bulunan armut yapraklanmış, armudun dibi çayırda çimenle çoktan kaplanmış. Durur muyum ben, hangi sazı kopyalayacaksam o sazın malzemeleri saz yapım aletleri armudun dibindeyim. Armut yola yakın, yoldan ilköğretim öğrencileri, meslek yüksek okulu öğrencileri, eğitim fakültemizin tüm bölüm öğrencileri geçerler. Ben çalışırken beni ziyaret etmeden de geçmezler. Dede kolay gelsin, emmi kolay gelsin, dayı kolay gelsin. Sağ ol. Sağ olun. Tanımayanlar da hocam kolay gelsin. Sağ olun. Yapım işlemimi bir süre gözlerler. Önce kendi ovalarında bu sazın adı, şu bu yok yok o derler. Ben olaya karışırım. Arkadaşlar bu sazın adını tam söyleyene en pahalı bir araba alacağım. Bütün dikkatler sazda ama isim gelmez soru cevapsızdır, zekileri hocam uçak da araba da sizde kalsın bu sazımızın adını öğrenebilir miyiz?

Sahi hocam nedir bu? Kabak kemane desek, kemençe desek, keman desek. Bilemediniz, ödül bende kaldı. Bu sazımızın adı IKLIĞ. He ıklığ. Şimdi yurdumuzda çalan var mı? Nereden buldunuz. Antalya ili Manavgat ilçesi Selge (Altınyaka) köyünden Ali YILMAZ'dan, Antalya ili Gebiz köyünden Ramazan CANKAYA'dan derledik. Serik ilçesi Demirci köyünden 89 yaşında Kedi Ramazan, Emin'den derledik.

En güzel IKLIĞ ardıc ağacından, boyunlu su kabağından yapılıyor. Su kabağı oturmuş şişman çocuk gibi olmalı, gövdenin uygun yerinden kabak düzgünce kesilir alt bölüm kabak kemane için ayrılır. Üst bölüm ıklığ için ayrılır. Üst bölümün üstünde düzgünce kesilir. Kum saatine benzeyen kabak bölümü ortaya çıkar. Genellikle ortası renkli ardıçlar seçilir. Ağaçlar 8,5*12 cm. olacak şekilde biçilir. Kalas haline getirilecek ağaçlar renkli bölümü bir tarafa bırakılır. 8,5*12*50 cm'lik ıklıklık parçalar hazırlanır. Oyum yeri, boyun yeri, baş yeri çizilir. Renkli taraf plan yadan geçilerek ağaçlar 9-8 cm'ye indirilir. Renkli olmayan taraftan oyum işine başlanır uzun bir midye kabuğuna benzeyen ağaç kısmı ortaya çıkar. Iklığın başı genellikle at başı, koç başı, sahim başı olarak yapılır.

Kabağa deri veya yürek zarı geçirilir. İsteyen zarı ardıc çivilerle isteyen yapıştırıcı ile yerine bağlar.

Iklığın telleri demetlenmiş at kuyruğundan yapılır. Dileyen do telini at kuyruğundan, re telini ise siyah kuyruk kılından takar. Bu paragraf Tülin Hanım."Alan araştırmalarında ıklığ teli üzerindeki gözlemlerimi size şöyle aktarabilir miyim? En yüksek köylerde teller at kuyruğundan, ova yüksek köy arasında bulunan köylerde ıklığın telleri kırıktan, dağ eteklerindeki köylerde ise ıklığın teli çelik teldir."

İklığda akort la- re veya la - mi dörtlü veya beşli aralıktadır.

Iklığın yayı (oku) at kuyruğundan bir demet at kılıdır. O tam dik olarak onu da yaptık mı iş çalmaya kalır. Keman ve kabak kemane çalan herkes çalar. Çamlardan topladığımız reçineyi yaya sürmeyi unutmamalıdır.

Ben bu sazımızı (ıklığımızı) 60-65 yaşındaki insanlara gösterdim. Hiç kimse tanımadı. Geçmişte Antalya'da çalındığını bizden önceki yazarlar belirlemiş durumda.

"Anamas eteklerinde Yenice'de çalışırken Yenice dolaylarından getirdiğimiz bir halk sanatkarı bize Karağı sınırında Hacı İsmail Aşireti'nden Gebeş Hasan Oğlu Ahmet'in (İklik) çaldığını, yukarı yaylada asıl Karakoyunlu Yörüklerinin bu çalgıyı çaldıklarını söyledi. (İklik) eski bir Türk sazıdır. Eski kitaplarda (ıklığı) olarak geçer.

Hicri 9'uncu yüz yılda Ahmet oğlu Şükrullah'ın Yıldırım Beyazıd şehzadelerinden İsa Çelebi'ye itaf ettiği eserde bu çalgının tarifi yapılmıştır ki bugünkü kabak kemaneye benzer. Rauf Yekta "Şimdiye kadar ismine bile bir yerde tesadüf etmediğimiz bu saz" demektedir.(1)

Sayın Tülün DEĞİRMENCİ (SDÜ Müz.Kül.Ar.Mu.Mer.Öğretim Görevlisi) Antalya ili Manavgat ilçesi'nin Selge (Altınyaka) köyünde (Manavgat'a 180 km., Isparta ili Sütçüler ilçesine yakın ama yol yok) alan araştırması yaparak gün yüzüne çıkarmıştır. Ben hocamıza ıklığın anası dediğinde çok sevinmişti. Iklığın anasına selam olsun.

Dönüp Orta Asya'ya baktığımızda orayı tanıyanlar ne güzel de yazarlar.

"Bir kazak, hayatından korkulacak şekilde hastalanır ve ihtiyar koca karılarının ilacı da fayda etmezse, bir baksa çağrılır. Baksa evvela hastanın nabzına bakar ve bu esnada bir sürü anlaşılmaz sözler söyler. Sonra kabus ile yere çökerek hastaya birçok melodiler çalar ve buna kabusun takırtısı ile refakat ederken yarım sesle şarkı söyler. Bundan sonra kumalak (koyun pisliği) atarak fala bakar, hastalığın sebebini ve bunu gidermek için lazım olan kurbanı söyler."(2)

"Türk sazları, insana biraz korku ve biraz da sihirle dolu bir duygu verir. Tedavi, fal ve sihir duaları da, bu yaylı kopuzlar ile çalınıyordu.

İklı yarı yaylı saz deyimleri Kuzey Asya Türkleri'nde de Anadolu'da da görülebiliyordu.

IKLIK: (En eski Türk kemençesi) Şimdi tarihin derinliklerine iniyor, belki de binlerce yıllık geçmişte bir gezinti yapmak istiyoruz. Anadolu, her zaman belirttiğimiz gibi Türk tarihi ile Türk kültürümüzün bir kaynak bölgesidir. " (3)

Kaynak:Prof. Dr. Bahaeddin Ögel Türk Kültür Tarihine Giriş (Türk Halk Musikî aletleri) Sayfa:269-272

Anadolu diyeceğim ama , gezmedim, görmedim ki her yerini, Teke Yöresinde her ev canlı birer müze gibi, kültürümüzün bir bölümünü bulabilirsiniz. Antalya'nın Serik ilçesi Gebiz köyünde Manavgat'ın Selge (Altınkaya) köyünde ıklığımızı bulup dinlemek her an mümkün.

"Şunları da baştan hatırlatalım: Okuna at kılları takıl gelmiştir. Iklığın yüz zarı Asya'da at derisindendi. Çalgının kendi telleri de at kılından bükümlü tutamlardı. Tibet Iklığı'nın boyun kısmı tepesinde hemen daima bir at başı uygulanmış bulunur. Bütün bunlar at kültür çağından ongun hatırları sayılabilir, kıdem delilleridir.

Iklığ adı Türk diyeleglerine münhasırdı: Tarihte Türk kültürünü çevreleyen Çin, Hint, Fars, Arap ve kuzeyden Slav dillerinde bu addan en ufak bir intikal izi yoktur.

XVI. y.y. sonlarında İnegöllü Mustafa'nın cami-fürs lügatındaki iki madde bu anlamdaşlık bakımından açıktır.

"Çegâne [Fa.] - Usul çalacak ve ıklık dahi demişler, rebab manasına"

"Kemance [Fa.] -İklık ki çalanlar, çegane manasına"

Kanun-ül Edeb tercümesi, kitabının maddesinde “El-rebab “ [Arapça]-Bir sazdır ki gaçek ve kemeçe ve ıklık dahi derler.

İklık dediğimiz sazımız sözlüklerde böylece yazılı duruyor.

“Kaygusuz Abdal’ın şu sözleri: Yüzbin yiğit yanınca gürzün çekip yürüsün

Yangulansın doğru tas tabulbaz avazı ile zil-u zurna borular hazretinde çalınsun.Müddiler anı görsün ol çıkası göz ile otuz kobuz kırk seste elli ıklığ-ı rebab hüb çalınsın odada “iki telli” saz ile bunca sözü söyledik bize baki kalın yok kaygusuza nazar eyle bir güler yüz ile.

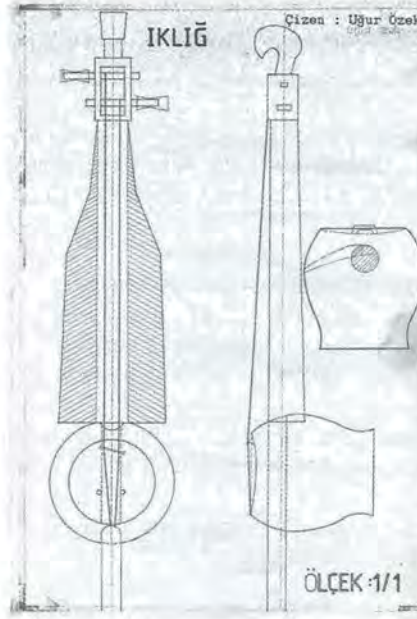
İklığ “okluğ” kelimesinin muhaffef bir şöylenişi olduğunu 1500 yıllık Türk kültürüne bağlı tarihini, başka hiçbir dile koymadığını ve nihayet adların tercih görmesine daha fazla dayanamayarak sazın kendisinden önce şehirlerimizde tarihe karıştığını metinde baştan başa söyledik.Oklu çalgıların proto tipi ıklıktır.”(4)

“İklık, doğrudan doğruya Asya’dan getirilen Türk yaylı sazıydı.” (5)

Kopuzdan doğma, bütün kemanların anası bu sazımız elimizdedir.

“Bir rivayete göre ıklık (Dırnak kemane) yalnız Yörükler çalarmış, aptallar çalmazmış, doğru ise bu öz Türkmen sazını aptalların çalmaması dikkate değer bir olaydır.” (6)

Antalya’da Yörükler , Tahtacılar, Aptallar olmak üzere üç ayrı rengimiz, üç sesimiz, üç ayrı zenginliğimiz bir arada yaşamaktadır. Hepsı birinden zengin, hepsı birinden sanatkâr.

1. Bedi Yönetken Derleme Notları 1 Sayfa: 124

2. W. Radloff Sibiryadan seçmeler Sayfa: 293

3. Prof. Dr. Bahattin ÖGEL: Türk Kültür Tarihine Giriş (T.Halk Müzik Aletleri Sayfa 269-272)
4. Mahmut Ragıp Gazi Mihal Asya ve Anadolu Kaynaklarında İkılığ. Sayfa: 7-31-55
5. Halil Bediğ Yönetken Derleme notları: 1-9 Sayfa:129
6. Kaynak:Mahmut Ragıp Gazi Mihal Türk Folklor Araştırmaları 3. Cilt sayı:53 Sayfa:835

Kaynak Kişiler

1. Ali YILMAZ Antalya Manavgat Selge Köyü
2. Ramazan ÇANKAYA Antalya Serik Gebiz Köyü
3. Emin KÖK Antalya Serik Demirciler Köyü
4. Kedi Ramazan Antalya Serik Tonguzlar Köyü
5. Tülin DEĞİRMENCİ S.D.Ü. Müz. Kült.Ar. Mrk.Müdürü
6. Uğur ÜZEK S.D.Ü. Müz. Kült.Ar. Mrk.Öğretim Görevlisi

YÖRÜK KEMENESİ

Himmet ALDEMİR

Alan araştırmalarımnda uzunca bir süre Saçıkaraı Yörükleri ile uğraşmıştım. Saçıkaraıılar cura ve üçtelli bağlama çalmakta ustadırlar. Hoca biz çalacak bir aygıt bulamazsak tahranın kovasını çalarız derler.

Serik çevresinde araştırma yaparken Osman Pepe ile tanıştım. Pepe dayı seksenini çoktan geçmiş. gün görmüş bir Yörük kocasıydı. Ne istediğimi, neyi aradığımı ağzımı açmadan anladı. Başladı anlatmaya : ”Hocam buralarda Yörük çoktur. Honamlı mı dersin, eski Osmanlı mı dersin, Saçıkaraklı mı dersin, Karakoyunlu mu dersin, Murtınalı , Çakal, Küçükklü çok çok.. Sen Karakoyunlu ile Sarıkeçilileri iyi takip et. Karakoyunlular boğaz ve guval çalmada, Saçıkaraklılar cura çalmada , Sarıkeçililer yaylıları çok güzel çalmada ustadırlar. Yörüklerin hada ve boğaz havalarında iyi olur.

Sarıkeçililer Aziziyeden sahile yanı tekeye kadar yayılmışlardır. Bu yolculuğumuzda Pınarbaşı, Kozluca, Kayı, Aren, Akçaören üzerinden Bozlar, Aziziye, ovacık, Kayış Arvalı üzerinde geriye dönüş planlamıştık. Diğer köyleri sorup soruşturduktan sonra Akçaörendeydik. Bizimle ilgilenenlere kaval çalan, çoban düdüğü çalan, kemene çalan, masal anlatan, yakım yakan, uzun hava okuyan, uzun uzadıya soruyorduk. Rehberim Bilal Erdem teyzesi Hatice hanımın yanına götürdü.” Teyze dayımın zaman zaman gıylattığı o sazı ne yaptı” .Duruyor herhalde. Ayşe teyzene bir soralım.

- Dayım nerede?
- Kuzugöbeği mantarı toplamaya gitti .
- Eyvah.!
- Oğlum köyde kimsecikler yok ki .
- Sen varsın ya yetersin Hatice Hanım
- Az sonra Ayşe Aldemir ve Himmet Aldemir in evindeydik.
- Ayşe teyze Himmet dayımın çalıp durduğu o şey nerede
- Burada
- Getir getir. Ayşe Hanım el kadar bir sazı getirip ortaya koymuştu.

Hatice hanım daha konuşkan daha bilinçliydi. Ben sorularımı Hatice hanıma yönelttim. Konuşmalarından, ağızlarından, duz torbalarında gördüğüm dokumalarından sarı keçili olduğunu sandığım Hatice Hanım a,

- Nerelisin.?
- Burdur Akçaören köyünden.
- Adınız?
- Hatice
- Bu sazın adı nedir?.
- Kemene. Yörük kemenesi.
- Kim çalıyor bunu?.
- Gardaşım Ümmet.
- İyi çalabiliyor mu. ?
- Pek iyi değil
- Bu arada Bilal Erdem söze karıştı.
- Hocam bu kemeneyi kambır Osman dayı çalardı. Subanikeyi okuttururdu
- Hatice hanım bu kemene kim tarafından ne zaman yapıldı.?
- Kambır Osman ile bizim Ümmet tarafından yapıldı. Yapılalı elli altmış yıl oldu herhalde.

Ben bir taraftan kamera çekimi yapıyor bir taraftan da fotoğraf çekimi yapıyordum. . Çekimler laflar devam ederken bir taraftan da çizim yapmak için hazırlığa başlamıştım. Elime aldığım sazı incelerken Ali Rıza Yalğının cenupta Türkmen çalgıları kitabındaki Yörük kemenesi resimleri canlandı belleğim de . Aynı kemeneydi.

Alibey ÇORUH

Yörede bulunan , yörenin en asil ve en dayanaklı, en güzel saz yapılan kızıl ardıçtan oyulmuş basit görünümlü , ama güzel mi güzel bir sazdı. Üzerinde üç tane burgu yani (ayar düğmesi) , sazın tel takım yeri saz teknesine bitişik. Yani kendiden tel takım eşikli, bu eşige ve tokmaklara üç tane kiriş tel gerili idi. Alt eşik göğüs kapağı üzerinde açılmış bir delikten can direği ile sazın tabanına ulaştırılmıştı. Candireğine geçirilmiş alt eşik iki deliğin üzerinde duruyordu.. Kapak çam ağacından ,oyum yerini kapatıyordu. Sazın boynu kalınca ama uzun değil di. Baş tabir edilen kısım, üçgen ve daire karışımı bir görünüm veriyordu.Burgular sazın arka tarafından öne doğru takılmıştı . Sazın silindirik gövdesi ağacın silindirik gövdesine uydurulmuştu.En alt tarafta teknenin bitiminde ,teknenin uzantısı tel takım eşiği vardı.

Bu Yörtük kemenesinin.:

Tam boyu : 45 cm

Tekne boyu : 25 cm

Boyun(sap)	: 14cm
Sap genişliği	: 5 cm
Tel boyu	
Tel sayısı	: 3tane
Tekne eni	: 11 cm
Tel	: kırıšten.
Akort	: AVŞAR(bağlama düzeni) La- Re-Mi
Burguluk	: 9 cm ye 9 cm
Eşik deliği	: 6,5 cm
Eşik deliği	: Büyük D harfi şeklinde 2,2-bir cm
ebadında.	
Saz derinliği	: 8 cm
Tel takım yeri	: 3 cm ye 2,5 cm yuvarlak

Yörük kemenesi ile ilgili ayrıntıyı çizim ve fotoğraflarda bulmak daha kolay olacaktır. İş zamanı kapanmış güz gelmişti. Telefonla Akçaören köyünde yaşayan Ümmet Aldemir e ulaşarak yanına geleceğimi bildirdim . İkinci defa Akçaören köyü'ndey- dim.Yörük kemenesi ve sahibi oradaydı. Söz sohbet şaka ağırlıktaydı.

-Hoca ben bunu iyi gıylatamam.
 -Bildiğin kadar Ümmet Usta
 -Bildiğimde ne ki ?
 -Baksana yayıda gitmiş.
 -Kör Alilere gidelim at kuyruğu isteyelim.
 - Ali dayı, Ali dayı !
 -Buyurun
 -Benim kemenenin yayı gitmiş . Atların kuyruğundan yaylık kuyruk kılı alalım demiştik.

-Buyurun sözü mü olur.
 At kuyruğu, yay yapılacak ağaç bulunmuş kısa bir süre içinde yay yapılmıştı.
 -Çalayım mı ?
 -Buyurun Ümmet Usta.

Bir uzun hava, arkasından bir menevşeli çalmaya çalıştı. Amaaan unutmuşum. Zaten iyide çalmıyordum.

Yeterli ustam. Çok sağ ol, Ümmet usta Bu sazı çalamıyorum diyorsun , senden sonra da çalacak yok diyorsun doğru mu diyorum.

-Öyle hoca .
 -O zaman bu sazı ...S.D.Ü Müzik Kültürleri Araştırma Ve Uygulama merkezine satalım mı ? Ne dersin? Olur mu? Olur. Olur. Hemde adın müzede sonsuza kadar yaşar.

Olur Hoca ,olur be.

Bir Yörük kemenesinin varlığını bu kemeneyi derlediğimi, uygun bir para verirsiniz satabileceğini S.D.Ü. Müzik Kültürleri Araştırma ve Uygulama Merkezi müdürü sayın Tülün Değirmenci' ye bildirdim. Merkezin çalışan müdürü sayın Tülün Değirmenci ve diğer öğretim elamanları Burdur da benim yanımda idiler.Yolumuz yine Akçaören köyüne düşmüştü. . En kısa yoldan , en seri şekilde Kozluca' da idik. Sayın Belediye başkanına kısa bir ziyaret , Akçaören' de Ümmet Aldemir' in evinde idik. Yörük kemenesini ilgili hocalar incelediler. Ftograf ve kamera çekimleri yapıldı. Benim aklım yakın komşuda istihbarat ettiğim kemik düdükle eski bir kavalda idi. Kavalın sahibi Hasta olduğundan

Burdur Devlet hastanesinde yatıyordu. Köyde kalanlarına bir şey söyleyemedik. Kemik düdüğü izini kayıp ettirdi sanki.

‘Ümmet Aldemir’ in parası verildi. Senet imzalatıldı. Yoldaydık. Bozlar Köyü üzerinden çoktan Aziziye de idik. Birkaç sanatçıya, köylüye hoşbeş dedikten sonra saat onbeşe geliyordu. Aziziye’den hemen ayrıldık. Yol üzerinde bulunan pınarın başında mangalımızı yaktık.. Akşama Burdur da idik.

Halk çalgılarını, halk türkülerini kısacası halk değerlerini canlı birer müze olan köylerimizde buluyordum. Bana köyünü, evini yüreğini açan köylülerime ne desem az gelir. Soruyorlar bana ara sıra sen ne iş yaparsın? Ben sizin kültür uşağınızım. İşçinizim. Hepsine hepsine selam olsun.

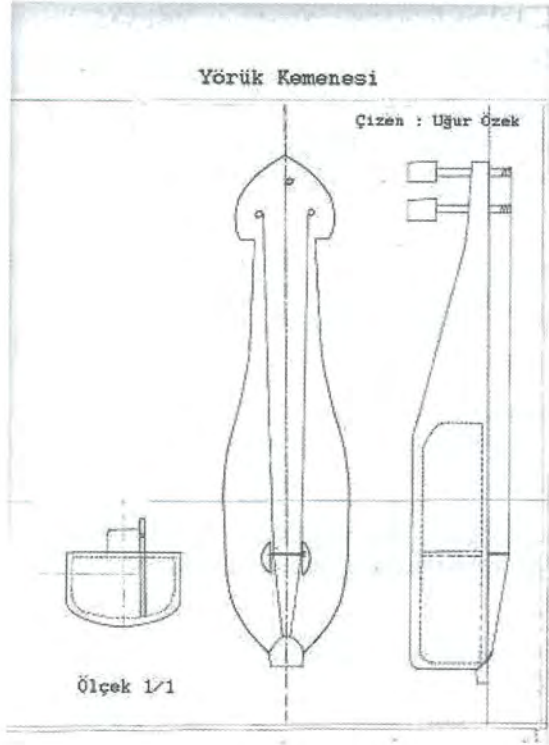
“Çukurova’da en çok çalınan çalgılardan biride yaylı çalgılardır. Bunlar Kemen, Eğit, yahut Heğit, keman olmak üzere üç nevidir. Kemen halk çalgılarının kendi elleri ile yaptıkları bu çalgı kapak, kafa çanak ,eşek olmak üzere dört parçaya bölünür. “(1)

“Kemen: Kemene:Keman bazen küçük, bazen daha ince kimide violadan mülhem, fakat çoğu zaman köylü yapısı ve İklik gibi dize dayanılarak çalınan köy kemani çeşitleridir.”(2)

Baksa, davul yerine bir nevi keman veya viyolonsel denebilecek 3-4.1/2 fus yüksekliğinde kobus adı verilen bir alet kullanır. “(3)

İşte bizden öncekilerin tarifleri .Bu gün 2007 yılında halkımızın elinde bulunan Yörük kemenelerini tarif edelim. 11 cm kapak genişliğinde ,45 cm uzunluğunda silindirik bir ağaç tan basitçe oyulmuş, işlenmiş üç tane kiriştel takılmış yayla çalınan tırnak dayatılarak notalar belirlenen bir sazımızdır. .

Burdur yaylalarından Antalya’ya , Fethiye’ye Muğla’ya inildikçe boy görünüm ses karakterinde değişiklikler kendisini gösteriyor. Biz yörüklerde adı Yörük Kemenesidir.

KAYNAK KİŞİLER

Hatice hanım.

Fatmana Ergün Akçaören köyü 1933 doğumlu

Gülsüm Aldemir “ “ 1947 “

Himmet (Ümmet) Aldemir “ 948 “

Bilal Erdem “ 1964 “

1- Ali Rıza Yalçın : Cenupta Türkmen Çalgıları sayfa:34-35

2- Mahmut Ragıp Gazi Mihal Asya ve Anadolu kaynaklarında İkliğ : Sayfa :60

3 - W. Radloff: Sibiryadan Seçmeler: Sayfa- 291

TEKE YÖRESİ TÜRK HALK MÜZİĞİ VE HALK ÇALGILARI (YÖRÜK TÜRKMEN TÜRKÜLERİ VE ÇALGILARI)

Biz Anadolu'yu türkülerle yurt ettik. Anadolu'nun tarihini türkülerle yazdık. Türküler Anadolu'nun sesi, tanığı, tarihidir.

Teke yöresi Halk Müziği denince akla kullanılan çalgıların zenginliği gelir. Türkülerin okunuşu ise köyden köye değişir. Bu çalgıları, perdeli telli, yaylı, üflemeli, vurmali diye ayırabiliriz.

İnsan sesi müzik yapmaya yarayan en soylu çalgılardan birisidir. Bu soylu çalgı ile ninni, ağıt, uzun hava, gurbet havası, boy havası oyun havaları üretilir.

Bu türküler, ıklığ Yörük kemenesi, kabak kemene, iki telli cura, üç telli bağlama, çifte, kaval sipsili, çobandüdüğü, zurna ve diğer sazlar ile üretilirler

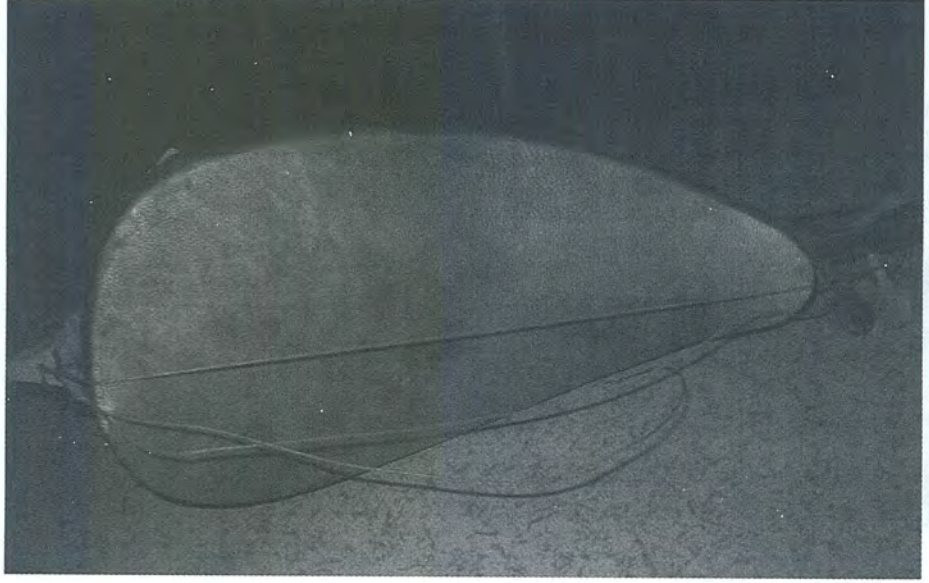
BİZİM TOPRAKLAR MIYDI BURALAR

Kılıcın alıp verdiği topraklarda idik. Bu topraklarda Kalkan delen, Çolaklı köyü, Bahçebosu (Bahçeobası) Manastır, Türkçe isimli yerleşim yerleri karşıladı bizi. Bu topraklar sabanın sürmeye devam ettiği topraklar. Suyu, havayı, güneşi, otu, odunu kendi adını Türkçe söyleyen, Türkçe konuşan, Yörük gibi yaşayan köylüler kullanıyor

Her yerleşim yerinde cami yükseklerle boy atan minareleri ile göze çarpıyor. Kasabalarda ve diğer büyük yerleşim yerlerinde Türk mahalleleri Anadolu'nun köy havası içinde yaşamına devam ediyor.

Kalkan delende camiye gezerken başı örtülü 7-8 yaşlarında 8-10 tane kız çocuğu kur'an öğrenmeye gelmişler. Hem oynuyorlar hem de bizi izliyorlardı. Yaklaştım onlara üzerine parmağımı uzatarak

Sen?
Pomak.
Sen?
Arnavut.

Ya sen?
Türk.
Ne bileyim Türk olduğunu.
Türkçe konuşuyorum baksana.
İyi bir ders almıştım Türk kızından. Pekte anaç birisiydi.
Adın ne?
Aylin.
Aylin'in kucağında kocaman bir Kur'an vardı.
Aylin öğreniyor musun kur'anı?
Öğreniyorum.

Kız Aylin, gel sevelim seni. Aylin, tatlı, cana yakın, o dostça tavır içinde gelip önümüzde boynun uzattı. Ben başını okşadım. Başına bir öpücük kondurdum. Yanımda Prof. Dr. Necati Demir vardı dayanamadı Aylin'i alından öptü. Necati Hoca elini cüzdanına attı.

Aylin para vereceğim sakın almam deme.
Bende Aylin alır alır dedim.

Hoca iyi bir para verdi Aylin'e, bende verdim. Aylin'le Türkçe konuşarak vedalaştık. Gözlerimiz buğulanmıştı. Aylin bizden ayrılmadan önce o küçük parmakları ile paraları sıkıca kavradığını ve koşarak uzaklaştığını gördük.

Büyük bir Osmanlı evini ziyaret ediyorduk. Bu büyük avlulu evde cami ile Bektaşî Tekkesi hemen hemen iç içeydi. Bahçede mezarlar açılmış bahar menekşeleri gibiydi.

Bir ara bir kasabayı gezerken bir türkümüzü yolda mırıldanarak söylüyordum. Anında 5-6 kişinin koluma girerek Hooş geeeellmiişeeen diyerek yanımda bitiverdiler. Türkünün dilinin nede etkili güçlü olduğunu anlıyı verdim.

Bu gezimizde gurup olarak gezdiğimiz gibi, serbest zamanda her birey bir kenara dağılıyordu. Biz Necati Hocaıyla Vardar nehrinin çıktığı kaynaktaydık. Arkadaşım çoraplarını çıkararak nehir sularında ayaklarını ıslattı.

Çolaklı köyünde bazı arkadaşlar sergi açacaklardı. Bizim sergimiz yoktu. Biz bu zamanı uzak veya yakın bir köyü inceleyerek geçirmeyi düşünmüştük. Sokak ta bizi derinden derinden inceleyen iki genç vardı. Hal ve hareketlerin Çolaklı köyünden olmadıkları belliydi. Yanaştım yanlarına merhaba gençler!

Merhaba amca.
Siz buralı değilsiniz herhalde.
Değiliz amca.
Nerelisiniz?
Bahçe bosluyuz.
Köye dönecek' misiniz?
Şu dükkana uğrayalım ,hemen gideriz..

SİBSİLİ(sipsi)

“Sipsili (sipsi)(1) İnce bir kamıştan yapılan üflemeli bir halk çalgımızdır.Üstte beş,altta bir deliği bulunur.Ağızlık kısmına cukcuk denir.Uygurca sıbzıgudur’(1).

“Sipsi sözü çok eski Türkçe bir değımdir.Çocuklar bile ağızlarına bir kamış parçası olarak çalarlardı.Zurna ile mey bu pratik uygulamadan doğmuştur’’. (2),

“ Kazak kavrlarına sıbzıgı adı verilir.Sıbzıgı Anadolu da ki sipsi sözünün karşılığıdır’’. (4)

“Ağaç kabuğundan boru burup tepesine sipsi takmaları çocukların ayrı bir marifetidir.Sipsi ile boru yani eski söylenişlerden olarak sıbzıgı ile boru bu oyuncakta iç içe geçmiş bulunuyor’’. (9)

“Türkçe derleme sözlüğünde sipsili (sipsi) Anadolu’nun otuzbeş ayrı yerinden,derleme sözlüğünün ek bölümünde ise dokuz yerde daha çalındığını tanınığını yazmaktadır.Aynı derleme sözlükleri Katransa ,Selanik,Razgrat,Kırcaali,Ağrakos gibi dış yerlerde tanındığını,çalındığını yazmaktadır.

Sipsili(sipsi) savaşlarla,göçlerle Türklerin gittiği her ülkede bilinmekte ve çalınmaktadır., Türki Cumhuriyetlerde de bu ötkü sazımız ve çalınmaktadır.

Doğru ,olan Yöreden ulusala, çevreden evrene,yöreden çağdaşlaşmaya gitmek değili midir? Ha ne var ki sipsiliyi (sipsiyi) yeniden ulusumuza sevdiren günümüze getiren ustalarımız Burudur’un Dirmil ilçesi merkez olmak üzere,Asmalı lı Kızılyaka lı Çörtlenli,Asma bağılı ustalarımıza borçluyuz..

Şimdi sipsiliyi tanıyalım:Sipsili (sipsi) nedir? Neresi sipsidir?Neresi borudur diye soralım cevaplar arıyalım.Yukarıda bilim adamlarımız bu sorunun cevabını yazmışlardır.Biz yinehalkımızada soralım.Yaptığım alan araştırmalarında ustalar boru kısmına, (gövde, g....., altlık götlek) gibi isimler verdiler..Sipsi kısmına ise: ağızlık, cukcuk, sıbuzgu, sebezgu, hotluk gibi isimler verdiler.

Elbette halkın kendi sazına bulup verdiği,yakıştırdığı isimler en güzelidir.Biz erkek egemen bir toplumuz.Sipsi boruya girdiği için birazda ironi olsun diye yukarıdaki isimler verilmiştir bu sazımızın adını,parçalarının adını özden ayırımla dan adlandırırsak birçok olumsuz etmenden sazımızın zarar görmesini önlemiş oluruz.Kalıcı olmasını sağlamış oluruz.

Sipsinin borusu.sipsilinin sipsisi.Bu iki isimi birleştirelim.Sipsili olmaz mı?

“Zurna sipsili bir borudur”(15)Mey yassı sipsili bir borudur.Tulum çifte sipsili bir borudur sipsili,silindirik sipsi borudur.

Halk çalgılarımızdan bazıları ,sipsisiz zarsız sadece boru ile hava blokunun titreşmesinden ses elde edilen üflemeli ötkü sazlarımızdır.Bunlar:çobandüdüğü çığırtma,mey,kavaldır.

Alan araştırmaların da ulaştığım sipsili ustalarının(Osman Ali,İsmailEvcil Ali Tekin Mehmet Ali Kayabaş Hüseyin Demir İnanç İkinci elinde bulunan sipsililer incelenmiştir.

Mehmet Ali Kayabaş ve Hüseyin Demirin sipsilileri ölçülmüş üzerlerindeki sesler belirlenmiştir.Sonuç çizimlerdeedir.

Mehmet Ali Kayabaş:“bu sipsilim, bu sipsimden biraz kalın seslidir, bu ise biraz ince seslidir.Sipsilinin uzunluğu,kalınlığı bu kadar olur.Bundan daha uzun daha kalın olmaz.

Kayabaşın sol karar sipsilisi ölçüldü 17,2 cm olduğu görüldü.

Hüseyin Demirin do karar sipsilisi ölçüldü 14cm olduğu görüldü.

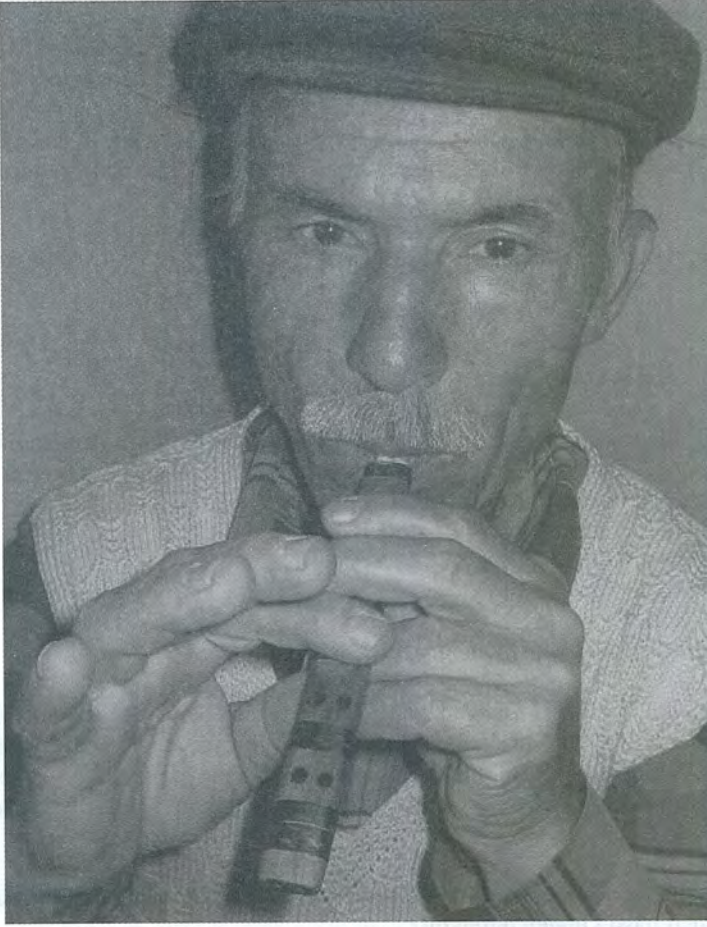
Diğer ölçümler çizimlerdeedir .

Sipsinin üzerinde bulunan sesler de çizimlerde belirtilmiştir.

Orta Asya nın kültürü Anadolu harman yerinde Hitit, Asur,Urartu,Uygur,Avar kültürleri ile harmanlanarak bu günkü ötkü sazlarımız yaratılmıştır.

Bu sazımızın adı sipsilidir.

Sipsili de 8-9 ses elde edilir.

HÜSEYİN KÖSE

ÇİFTE

Teke yöresinde on bin kilometreyi çoktan aşmıştım. Nisan soğukları gitmemiştii Burdur'un üzerinden. Sürekli hava raporunu izliyordum.Yarın hava açık sıcaklık beş santigrat derece artacak. "Sabahın altısı, çoktan Bucak dolmuşlarını bulmuştum.Önce Bucak'a geçip, Bucak'ta Görek kızından yeğen çalmayı, kurşun dökmeyi, tuz kavurmayı, çocuk kırklamayı belgelemeyi düşünüyordum. Çeltikçi'nin Aşağı Sülemiş (Güvenli) köyü yolunun üzerindeydi. Yol ayrımında dolmuştan indim. Köy yukarılardaydı. Yavaş yavaş köye doğru yürüdüm. Bir türkü düşmüştü dilime,

"Üç giderde beş arkama bakarım.
Ela gözlerikden kanlı yaşlar dökerim.
Sen gittin gideli ben ayrılık çekerim.
Ölelim gidelim de ayrılmayalım."

Yol çoktan yarı olmuştu, arkamdan bir traktör yetişti. El kaldırmaya zaman kalmadan, bin amca o motor gürültüsü içinde, hoş beş , ne iştir, hayırdır sözcükleri arka arkaya geldi.

Beni Hüseyin KÖSE'nin evine indirir misin, Hüseyin'in filmini yapacağım. Olur. Eh. Yine de hoş geldin.

Eve gelmiştik. Köy evlerinin çoğunda kapı zili bulunmaz. Hüseyin Usta, Hüseyin Usta, bir taraftan da evin önünde özel yetiştirilen sipsili yapımında kullanılacak kargıları inceliyordum. Ey, buyurun, kim o? Dış kapıya bir köylü kızı çıkmıştı, "buyurun amca" hemen içeri daldım. Seslerin geldiği yöne doğru hızla ilerledim. Hüseyin Usta sabah kahvaltısı yapıyordu. Zeytin, çökelek, ısıtılmış ekmek ve çay. "Buyurun" sağ olun siz buyurun. Bana da çay koydular.

Hüseyin Usta bu gün seninle çalışacağız. Zurna, sipsili çalıyormuşsun, düğünlere gidiyormuşsun.

"Evet"

-Ben hazırlanayım sende hazırlan ustam.

"Olur"

Hüseyin Usta az konuşan bir insandı. Benim hazırladığım ve ustamın hazırlığı eş zaman da bitmişti. Hüseyin Usta çalmaya önce sipsiliden başladı. Yöresini ve kendisini çalıyordu. Yapmacık, gösteriş, uyduruk hiçbir davranış göstermiyordu.

-Hüseyin Usta çifte sipsili çalıyor diyorlardı

"Hocam ben bunu da çalarım"

-Nedir o?

"Çifte"

-Hüseyin Usta, çifte sipsili hangisi, çifte hangisi?

"Hocam iki sipsili borusu yan yana getirilerek bağlanır ve iki tane sipsi takılarak çalınır sipsili olur. Bütün malzemeler kargıdandır. Şimşir, ceviz, çıtlık ağaçlarından şu gördüğün büyüklükte, genişlikte, eninde ağaçlar delinerek çiftinin borusu hazırlanır. Hazırlanan boruların tepesine sipsiler takılır ve çalınır. Malzemesi ağaç ve kargıdır. Bu büyüklükte olur."

Uzun yıllardır arkasında olduğum sazımı (Ötkü-Üflemeli) bulmuştum. Bu ötkü, üflemeli çalgımızı nasıl kimden öğrendin?

"Da çok eskiden, uzak köylerde, yapar, çalarlardı oradan"

Teke yöresinin her köyü, her köylüsü, her evi halk kültürümüzün kaynağı ve korunağıdır. Canlı müzesidir. İşte bu müzedeyim.

"10 Haziran 1966 gününde İstanbul'a gelen Bilim Adamı Picken İstanbul'dan Edirne'ye, Kırklareli'ne, Bolu'ya, Mudurnu'ya, Ankara'ya oradan da Zonguldak Ereğli'sine geçen araştırmacı çifte adıyla bilinen düdüğü sormuş. Önce kimse bilememiş. Birkaç saat sonra bir ihtiyar böyle bir düdüğü gördüğünü, çifte düdüğün bir tarafında delikler bulunduğunu bir tarafında da bulunmadığını söylemiş.

Picken 15 yıl önce tarif edilen düdüğün bir örneğinin Tefenni'den alınmış olduğunu bu örneğin, Muzaffer SARISÖZEN'in Devlet Konservatuvarı folklor arşivinde kendisine gösterildiğini söylemekte ve bu konuda SARISÖZEN'in o zamanlar, Güzel Sanatlar Dergisinde çifte hakkında birde yazı yazdığını belirtmektedir. (1)

Bir öğrencim aracılığı ile adı geçen kurumda bu sazımız araştırılmış, soruşturulmuş, rast gelinememiştir.

“Çifte:Zurna ailesinden olmakla beraber, yassı bir kutuyu andırır, bazılarında iki sıra delik vardır.Yalnız başına çalınan bir sazdır. (2)

Ben çiftely bulmak için Tefenni, Çavdır, Dirmil, Kozagaç, Hasanpaşa, Guluman, Aziziye bölümlerini taramıştım, ama tam tersine Çiftely Çeltikçi'nin Sülemiş Köyünde bulmuştum.

-Hüseyin usta bana üç tane çiftely yapar mısın?

“Yapalım hocam.”

-Birisi Süleyman Demirel Üniversitesi Araştırma ve Uygulama Merkezine, birisi bana, diğeri ise Dirmil'in Çatak Köyü'nde yaşamakta olan sipsili ustası İsmail TÜRKKAN'a.

“Hay haaaay”

Hüseyin Usta'ya öncelikle sipsili çaldırdım. Arkasından çiftely sipsili çaldırdım. Arkasından da çiftely çaldırdım.Bir çok türküler kaydettim. Sipsili net sesler veren tiz sesli bir üflemeli çalgımız. Çiftely sipsilimiz sipsilinin sesine yakın ama çok gür sesi olan bir çalgımız. Çiftely ise boruları ağaçtan olunca kargı boruların aksine değişik bir tını veriyor. Ayrı bir tat veriyor.

“Bu yıl ki gezinin dikkate değer önemli bir olayı, Burdur'un kazalarında Tefenni'de bir delikanlının “sipsi havaları” kaydetmemiz olmuştur. Genç halk sanatçısı “çiftely sipsi” çalıyor. Bu 20 santim uzunluğunda, ince iki kamışın yan yana bağlanmasından meydana gelmiş bir nefesli çalgıdır.Kamışların üzeri ince kiraz dalları ile örtölmüş ve süslenmiştir..Sipsinin üstte beş çift, altta tek bir deliğı vardır, parmaklar bu delikleri birden örtüyor, yani çaldığı tek ses çıkartıyor, güzel, zarif, bir alet. Kalın kamıştan yapılmış ayrı birde muhafazası var. Sipsi, Dirmil ve dolaylarında çok eskiden beri çalınmış, temiz sesler çıkaran bu aletten bir çok ezgiler kaydettik.”

Şimdi de çizim ve fotoğraflarla çiftely tanıyalım.

-Hüseyin ustam çiftely hangi ağaçlardan yapıyorsunuz?

“Hocam her ağaçtan olurda, en güzelleri ceviz, şimşir, çıtlık ağaçlarından olur. Tabi sipsileri kargıdan yapılır. Tıpkı çiftely sipsili, sipsili sipsilileri gibi.

-Hangi aletleri kullanıyorsunuz?

“Keser, bıçkı, keskin bir bıçak, onluk bir çivi, yapıştırmak içinde iyi bir yapıştırıcı.

-Nasıl yapıyorsunuz?

“Nasıl yapacağım, çiftely olacak ağaçlar uygun ende, boyda, uzunlukta kesilir. İki ayrı parça halinde hazırlanır.Parçaların içi bıçakla hafifçe oyulur.Neden? Çünkü kızdırılmış şişin kolay girmesi için bu işlem şarttır.Yolları açılan iki ayrı parça tutkallanarak yapıştırılır.Yapışan bu iki parçanın içinde bulunan daha önce bıçakla açılan delikler kızdırılmış şişlerle delinir.Alt tarafta üç santim, üst tarafta üç santim bırakılır. Bu aralığa orta büyüklükte bir insanın başparmak kalınlığı düşünö biliriz. En alta konur çizilir. Birinci delikler işaretlenir. İkinci parmak yukarı doğru konarak bu işlem 6 defa tekrarlanır. Dikey ve yatay olarak deliklerin yerleri belirlenir. Beş milimetrelik bir şişle ön ve arka delikler delinir. Sipsileri yapılır. Yerine yapıştırıcı ile yapıştırılır.Kurumaya bırakılır. Sonra kiraz kabukları ile süslenir. Sipsi ayarları yapılır. Akort edilir ve çalınır. İşte bu kadar hocam.”

Hüseyin Usta bana diyecek bir şey bırakmamıştı. Sağ olasin Hüseyin Usta.

Çiftenin uzunluğu:16,7 cm, eni:2 cm, tutum kalınlığı:1-2 cm, alt ilk delikler: 3 cm, birinci ikinci delikler arası:2,5 cm, ikinci üçüncü delikler arası:2,7 cm, üçüncü dördüncü delikler arası:2,5 cm, dördüncü beşinci delikler arası:2,7 cm, beşinci delikler çalım yeri arası:3,3 cm olarak ölçülmüştür.

Çiftenin üzerinde on tane 0,5 cm'lik delik, arkada ise aynı ölçümlerde iki delik bulunur. Boru delik kalınlığını Hüseyin ustaya sormuştum onun o güzel tarifini vereceğim "onluk çivi kadar."

Sipsilerde bir değişiklik yoktur, sipsilinin sipsisi gibidir.

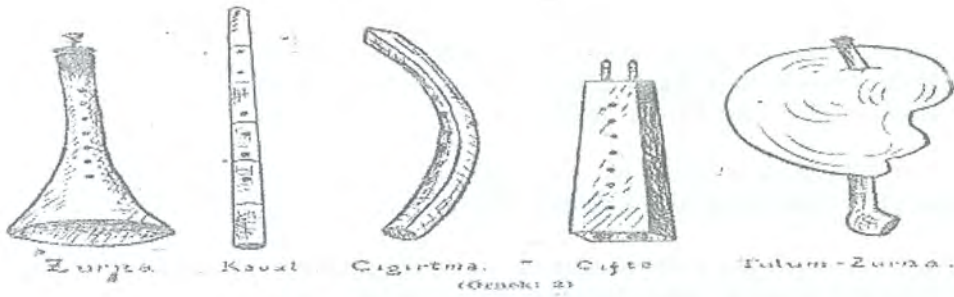
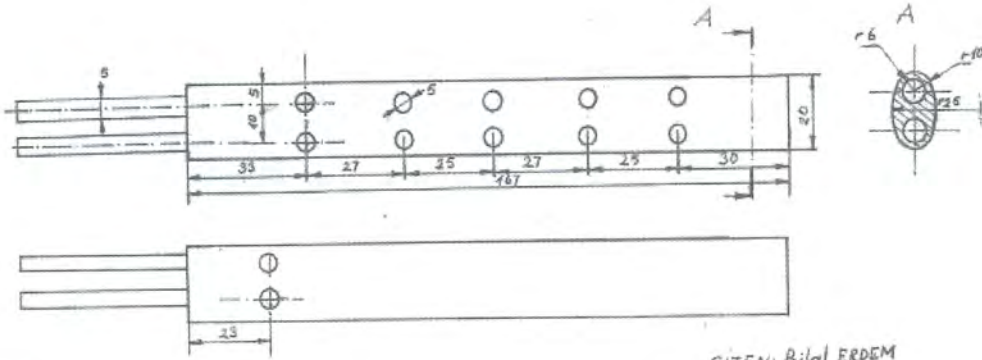
KAYNAKLAR,

1-İhsan HIÇER-Türk Folklor Araştırmaları 1966 Sayı:207 Sayfa:4025-6

2-Veyssel ARSEVEN-Türk Folk Araştırmaları Sayfa:2391,23,4

3-Halil Bedi YÖNETKEN-Derleme Notları Sayfa 125

Kaynak Kişi
Hüseyin KÖSE
Ali Osman YENİCE
Abdullah SEZER

DÜDÜK

Kargı Dūdük
ik Dūdük
Çam dūdük
Dilli dūdük

Alan araştırmalarımnda: İşte yine de öyle başladım; ne diyeyim, konar göçerken mi, gezgincilik yaparken mi, veliler gibi ev ev köy köy dolanırken mi, Karacaoğlan gibi oba oba gezerken mi diyeyim, lafa başlayacağım ya, başlamış olayım.

Teke yöresinde dağlık yerlerde; köylerde, yaylalarda, güzlelerde bolca keçi vardı. Bu keçileri (davarları) çobanlarımız güder. Çobanlar da dūdük çalarlar. Çobanlar sanki Yörüklerin sanatçılarıdır. Çobanlık da sanatçı yetiştiren birer okuldur. Abartmadan söylüyorum, her köyde üç dört tane dūdük çalan bulursunuz. Hele yaşlılar, hepsi, hepsi. Oturup konuşuyorum onlarla;

- Neden dūdük çalan çok ?
- Çobanlık hoca çobancılık.
- Alırsın keçileri sürersin dağa başlarsın çalmağa.
- Vallahi ben en çok yalnızlığımı giderirdim.
- Yahu ben çaldıkça çalasım gelirdi.

Çaldıkça da güzel çalardım. Alıvsam elime yine çalarım. Emme dudağın kanı gitmesi gerekir. Dişlerin sağlam olması gerekir. “Dükük 1. Üflendiği veya içinden her hangi bir şekilde hava geçirildiği zaman tiz ses çıkaran, tahtadan maddeden vb. den yapılmış küçük alet. II. İnce sesli küçük fülüt, kaval. II.”(1)

Bilinen tek gerçek, “düdük” ün ilkel tütek imlası ve emzik anlamıyla derinlerden Türkçe olduğudur. (Kaşgarlı) Sonraları Orta Asya’dan yurdumuza yayılmakla kalmıyor, İslav ve Cermen ülkelerine doğru da türlü anlamlarla dağılıyor.

.... Mesele bizdeki “sipsi” ve ya “sıbzıgı” Kaşgarlı Mahmut’ca yazılı “sıbzıgı” dır.... Meragalı Hoca Abdulkadir, Türkistan çalgılarından olarak kendi musiki kitaplarında bahseder.

... Çünkü Türkistan’da “Tüdek” adıyla hala kullanılan yan düdük ve o kadar eski ve Çin’e, Orta Asya’dan geçtiği itirafıdır ki M.S. V. Yüzyıldan bir duvar resminde çalınışı açıkça görünür... Yalnız Ahmet Vefik Paşa, “çığırtma için, ufak dilsiz yan düdük diyor.

Birbirine paralel olarak bağlı çift kamışlı veya kartal kanadından çift kemikli düdüklerden Anadolu’da seyrek de olsa yer yer vardır. Türkistan’da da vardır. Adına bizde halen kısaca “Çifte” orada “konsey” (çift düdük) deniliyor.

(1) Macaristan’da açılan bir Avar mezarında kartal kemiğinden böyle bir çifte bulununca bilim dünyasında mesele büyüdü, yayın genişledi.

.... Farsça’nın pek nadir ve nispeten yenice ferhenklerinde (sözlüklerinde) “tutak” kelimesini kaval anlamıyla bulduk. Demek ki Türkçe’den edinmişler.

Prof. C. Sachs işte bütün bu adların Türkçe “tütek” (= düdük) kelimesinden çıkmışlığını her vesilede özenle belirtiyor. Ben de inanıyorum “ (2) diyor hocamız.

“Bugün Çukuruova Yörükleri arasında soluk yanı nefes ile çalınan çalgılar KAVAL, ZURNA, KAVAL DÜDÜĞÜ, DİLLİ DÜDÜK olmak üzere dört türdür. Bundan tahminen 150-200 sene önce KARKIN adını taşıyan ve keçi tulumundan yapılan gayda nevlinde bir çalgı daha çalınmış. Yörükler, bu çalgının Türkmenlerden Araplara geçmiş olduğunu ve hala Arabistanda çalınmakta bulunduğunu söylemektedirler. Kavallar üç kısımdan teşekkül eder. KAP, çıbık, kaval . “ (3)

“ **Çoban kavalı ç.** – 100 kişi. Mucidi Musa aleyhisselamdır derler. A’leminde dokuz delikli bir sazdır.

Yelli düdük ç – 62 kişi Dum (anadol) çobanlarının icadıdır. Kamıştan yan yana iki düdüktür.

Çağırtma düdük ç – 65 kişi. Üsküpte icat edildi. Kar turna kemiğindendir. Evliya Çelebi çağından böyle sesleniyor.

Çifte Kaval : - Anadolu çifte kavallarının çeşitlerini görüp yokladık.

Ankara’nın köyleri gibi nice semtlerde izi büsbütün silinmiş, hatırlanmaz olmuş görünüyor...

Şehir çalgısı olmamakla beraber, çocuk oyuncuğu da değildir. Köylü ve Çoban çalgısıdır. Nitekim çifte kavalcı Mehmet'le Ürgüp'ün Şahin Köyü'nden bir rençberin oğlu ve 14 yaşındayken dayısının çifte çaldığını görerek kendi kendine öğrenmişti.

Elindeki çifte kartal kanadı kemiklerinden yapılmıştır. İki kavalı yan yana bağlıdır. Her birinin üstünde yedişer delik vardır; üç yerden bir birine telle sarılarak bağlıdır, tellerin uçları arkadan lehimle tutturulmuştur.

Çiftenin iki borucuğu tepelerinde kamış düdüğü bulunduğu için borularına kaval denilmesi yersiz düşmüştür; kısaca çifte denilmiş olmalıydı.

Çifte kaval, seyrek olarak, Anadolu'dan Tunceli, Van, Toros oymakları, İskenderun'un Bela Yaylası ve Safranbolu taraflarında görülmüştür.

Borucukları bitişik ve nispeten küçük boy ot keçin Asya'daki tarihi ilkçağa kadar gerilektir....: Macar ülkesinde Avarlara ait olarak bulunup açılan bir mezarda bir Avar çobanının iskelet elinde yine böyle kartal kanadından yapılmış bir ikizli düdüğü bulunmuş, hatta yenisi yapılarak bir sureti Dolmabahçe sarayının o yıllardaki müzesi için Macar bilginlerince İstanbul'a gönderilmiş, Avarlar bölümünün bir camlığına konulmuştur; Teke yöresinde kargı düdüğü (çoban düdüğü) (4) kemik düdüğü, demir düdüğü, çam düdüğü, sipsili olarak derlenmiş her düdüğü kendi bölümünde yazılmıştır.

Burdur ili Çavdır İlçesi'nde Karayılan (Recep Yörük) Dilli düdüğü çalmaktadır. Yaygınlık göstermediğinden üzerinde durulmamıştır.

Biz yine de yazı kaynaklarımıza dönelim. Türkmen dili düdüğü, insan sesine yakındır. Bunun içindir ki şarkı ve düdüklere dilli düdüğü ile ustalıklı eşlik edilebiliyordu... (1)

“Konuyu her zaman olduğu gibi Vertkov'un tanıtmasıyla başlayacağız.

“Dilli düdüğü” ince bir kamıştan yapılır. 15-16 santim kadar bir uzunluktadır. 3 veya 4 delikli olurlar. Diatoniktir. Beşli olarak çalınırlar. İki oktava kadar çıkabilir.

Dilli düdüğü insan sesine çok benzer. Bunun için uyumlu olarak şarkı söyleyenlere, eşlik yaparlar. Kargı düdüğü gibi dilli düdüğü de pastoral bir alet olduklarından yavaş yavaş kullanımdan kalkmaktadırlar. (Atlas-115) (2)

“Birbirine bağlanmış çift düdüğü hemen hemen bütün Türk kavimlerinde görülür. Aynı akodla, iki düdüğü veya kavalcı tarafından çalınma tarzını, bu koşa veya çift kavallardan ayırmak gereklidir.

Türkmenlerin goşa dili düdüğü dedikleri birbirine bağlı bu düdüğülerin ayrı bir repertuarı vardır. (3)

Şu anda sınırlarımızın dışına bir uzanalım. Türkmenistan Aşkabat şehrine varalım.

“38-Goşa dilli düdüğü

39- Dilli düdüğü

40- Gargy düdüğü

41- Gargy düdüğü (koruclip yaralan)

42- Durli olcegdaki gargy düdüğü” (7)

Burdur Tefenni Hasanpaşa'da İsmail Alpaslan, Guluman'da Ahmet Gürbüz, Çavdır Ambarcık'ta Eşref Özer, İğdeli Köyünde Mustafa Acar, Eğneşte Mustafa Yılmaz Kargı düdük çalıyorlar.

Burdur Aziziye'de Şevket Ceber, Burdur merkezde Gardiyan Mehmet, Ovacık' da, Kocapınar'da, Maşta'da, kartal kemiği düdüğü, Çeltikçi Sülemiş'te demir düdük, Mehmet Köse, Ağlasun'da Ömer Usta Demir düdük çalmakta.

Denizli Çameli Gökçeyaka köyü'nde Hayri Dev çam düdüğü, Çeltikçi Sülemiş'te çifte çalınmaktadır.

KAYNAKLAR

1. Meydan Larousse 5. cilt sayfa 568
2. Mahmut Ragıp Gazi Mihal türk Folklor araştırmaları Şubat 1963 sayfa 163
3. Ali Rıza Yalçın Cenupta Türkmen Çalgıları sayfa 17
4. Mahmut Ragıp Gazi Mihal Türk Nefesli Çalgıları "Türk Ötkü Çalgıları" sayfa: 5-22
5. Prof Dr. Bahattin Ögel Türk kültür tarihine giriş sayfa 447
6. A.G.E sayfa 455
7. Türkmenistan Halk Çalgıları albümü

Kaynak kişiler

1. Hayri Dev
2. İsmail Alpaslan
3. Eşref Özer
4. Hüseyin Köse
5. Ahmet Gürbüz
6. Mustafa Yılmaz
7. Şevket Ceber

HALK İNANÇLARINI DOĞURAN NEDENLER

HALİL ERDEM

Halk İnancı, ilk insanlarla başlamıştır. İnsan içinde yaşadığı doğanın, evrenin yasalarını, düzenini anlayamayıp şaşmış, dahası korkmuştur; bunun sonucunda kendini rahatlatmak ve güvencede hissetmek için kendince yaptığı açıklamalarla başlayan; öyle olduğuna inanan, birçok duygusal anlamda insani gereksinimlerini karşılamaya yönelik ilkel, basit yaklaşımlarla başlayan dogma inançlar bütünüdür, dersek halk inançları için ortalama bir tanım yapmış oluruz; çünkü halk inançları konusu, hala tartışmalı bir konu olarak yer almaya devam etmektedir.

1934'te Warren'in yaptığı açıklamaya göre "bilimsel açıdan yanlışlığı ispatlanmış olsa bile doğadaki olayları, doğaüstü güçlere mal etme eğilimi olarak" tanımlanırken Maller ve Lundeen (1933) tarafında da: "birbiriyle sebep sonuç ilişkisi bulunmayan görüngü ve nesneler arasında böyle bir ilişkinin varlığını iddia etmek" olarak açıklanmış.

Bilimin yöntemi; bilgi toplamaya, yorumlamaya, bir önerme ortaya atmaya, bu önermeyi deney yoluyla sınama aşamalarını içerirken; hurafelerde insanlar, dış dünyadan bir takım uyarılar duyumsar; bu duyuları dış dünyaya ait bilgi taşıyıcılarını devreye katarak kendi önermeleriyle algılar ve bir varsayımla yola çıkar. Organizma çeşitli uyarılar arasında bir bağıntı kurmak ve daha sonra davranış ya da düşüncelerini buna göre değiştirmek ya da yeni davranış ve düşünceler edinmek için fizyolojik bir ihtiyaç ya da fizyolojik bir ihtiyaçla ilişkilendirilmiş ikincil bir ihtiyaç duyarlar. Bu nedenle çoğu hurafenin altında kaygı, tehlike ve üzüntü gibi duygular yatar

Bu tanımlamalara denk düşen inançlarla ilgili Burdur'da Ay tutulmasına ait hurafe uygulamasını ve

bu uygulamanın nedenlerini şöyle aktarabilirim: Tutulan Ay'a silahla ateş edilmesi ya da teneke çalmanın nedeni doğa yasalarını bilmemekten kaynaklansa da asıl nedeni ilkel bir başka inancın arkasında yatmakta olduğunu görüyoruz.

Türkler, eski İran'ın İslamiyet öncesi **Zerdüşt** dininden etkilenmişler: Zerdüştler'e göre iyilik tanrısı aydınlığı temsil eder ve adı **Ahura Mazda** -Hürmüz'dür. Kötülüğün ve karanlığın temsilcisi **Angra Mainyu** -Ahriman'dır. Bu iki tanrı savaş halindedir. Ahriman, madde ve ruhları ele geçirmek için göklere saldırmıştır. Işık Tanrısını tutsak etmiş, etkisini, gücünü zayıflatmıştır. O halde biz insanlara da, iyilik tanrısına yardım edip karanlık tanrısına karşı savaşmak düşer. Bu savaşta Işık Tanrısı Hürmüz'e yardım etmeyenler ölümlerinden sonra ateş köprüsünden geçerken köprü bir bıçağın kesen yüzü kadar incelik ve üzerinde yürüten ateşe düşer. İyilik Tanrısı aydınlığın yolundan gidenler ise bu köprüden rahatlıkla geçer, cennete girer. (Anımsayacaksınız bu betimleme İslamiyet'teki **sırat köprü**'sünün aynısıdır.)

Bu inanç halktan halka taşınmış ve etkileriyle hurafe uygulamaları yaklaşık 2000 yıldan beri süre gelmiş.

CEVİZ DİKEN ÖLÜR İNANCI'NIN NEDENLERİ:

İnsanın doğa karşısında yetersizliği ve onun sonucu kendini korumak için geliştirdiği inançlardan biri de **"Ceviz diken ölür"** inancıdır. Organizma kendini ölüm gibi kötü sondan korumak için ceviz diken ölür inancının oluşturduğu güçlü bir uyararla kendini ölüm tehlikesinden koruyacağını düşünmektedir.

Burdur ve Teke Yöresinde **ceviz dikenin öleceği**, **ceviz dikmenin uğursuzluk** getirdiği inancının epey yaygın olduğunu görüyoruz.

En yakınimdaki insanların bu inançtan etkilenerek ceviz dikmediklerini gördüm. Kargaların ağzından düşürerek, sincapların taşıyarak toprağa bıraktığı cevizlerin kendiliğinden çıkmasıyla, fidanın korunup cevizin büyümesi sağlanıyordu.

Burdur-Çörten, Gölhisar, Dirmil'de var olan bu inancın, Isparta-Senirkent-Ulubey Kasabasından, Mersin'in köylerine kadar yaygın olduğunu görüyoruz. Antalya Kumluca ve Acıpayam Pınarbaşı köyünde dikilen cevizin kalınlığı diken kişinin göbeğini geçince, kötülüğe uğrayacağına inanılıyor.

Ceviz dibinde geceleyen sağlıklı bir at, üç ayda bir deri bir kemiğe döndüğünü halktan dinliyorum. Bu noktadan sonra işin bilimsel yönünü araştırınca şu sonuca ulaştım:

Ceviz yaprağından köküne kadar iyi bir besin olmasının ötesinde; hastalıkların tedavisinde mucizevi bir bitki olarak karşımıza çıkıyor. İnsanların batıla saplanmasının nedeni ise cevizin kökündeki **juglose** olarak adlandırılan toksik bir madde. Bu toksik madde domates, armut, böğürtlen, kırmızı çam, yaban mersini, beyaz çam, azaleas, gibi bitkilere duyarlı olduğu; hatta bitkiyi öldürdüğü gerçeği idi.

Bunun yanında ceviz, yaprağından azot salgılıyor. Azot oksijene göre daha yoğun olduğu için ağacın altında oksijen oldukça seyrekleşiyor. Bu nedenle insandan hayvanlara kadar metabolizmanın etkin olmadığı durumlarda; yani cevizin dibinde uyunması halinde yetersiz oksijenden ölüme neden olabileceği söylenebilir. Bir de buna tesadüf ölümleri ve cevizden düşerek ölenleri eklersek, **"ceviz diken ölür,"** inancı yer etmiştir, diyebiliriz.

Halk İnançları ve söylence ilişkisi:

Halk inançlarıyla söylencelerin temelinde bir birliktelik var. Her inancın mistik bir söylenceye, her söylencenin de sonunda bir inancı yaşattığına tanık oluyoruz. Söylence ve inanç ayrı bir yapı gibi görülsede ayrılmaz birer ögedir. Teke Yöresi Halk İnançları kitabımda yer alan Su inançları, Dur Dağı, Gaybi, gadamsız, söylenceleri iyi bir örnektir. Aşağıda açıklayacağım Kumru, güvercin ve Demir İnancının temelinde de söylence yatıyor.

Kumru İnancı inancına ait söylence:

Biri erkek diğeri kız iki kardeş varmış. Bir gün anneleri bakkala bir şişe yağ almaları için bu iki kardeşi göndermiş. Bakkaldan yağı alıp gelirlerken yağ şişesi ellerinden düşüp kırılmış. Yağ yola akıp

gitmiş. İki kardeş eve gitmekten korkmuşlar. Çünkü anneleri çok hoşgörüsüzmüş. En küçük hatalarında dövermiş. Bu nedenle Allah'a yalvarmışlar:

-Allah'ım, biz şimdi eve gidersek, annem ikimizi de azarlayıp dövecek. Ne olur bizleri iki kuş yap, demişler.

Duaları kabul olmuş. Duaları biter bitmez bu iki kardeş, iki kumru olmuşlar.

O gün bu gün kumrular kutsal sayılmış

GÜVERCİN İNANCI

*Güvercin de kumru gibi kutsaldır. Tasavvuf ehli güvercin donuna girer, güvercin ile ilgili efsaneler anlatır.

*Güvercin hangi evin balkonuna yuva yaparsa o ailenin zengin olacağına inanılır.

*Güvercin ile ilgi efsaneleri farklı mekânlarda benzer öykülere rastlıyoruz: Çörten köyünde sekenli yıllarda ölen Cemal Önal'ın başından geçtiği söylenen söylence ye göre bu köylü, bir gün dağa ava çıkar. Bir güvercin alayına rastlar. Güvercinler gelip yakınındaki bir ağaca konar. Avcı, tüfeğiyle nişan alır; ama ağacın başındaki her bir güvercinin çocuğa dönüşmüş olduğunu görünce, tüfeğini omzundan indirir. Bu kez gördükleri güvercindir. Tekrar tüfeğiyle güvercinlere nişan alınca, güvercinler yine çocuk donunda görünürler.

Cemal Önal'ın o günden sonra eline tüfek almadığı, her türlü avcılığı bıraktığı söylenir.

Güvercinle ilgili aynı bölgede başka bir söylence anlatıldı. Avcı bir gün ava çıkar. Gün geçip akşam olduğu halde, eve dönmez. Bir gurup köylü aramaya çıkar. Köylüler, kendisine rastladıklarında yarı baygın, hareketsiz bulurlar. Elleri ayakları tutmaz, yürüyemez durumdadır. Alıp evine getirirler. Kendine geldikçe zar zor konuşarak anlatmaya başlar:

-Uçarda vurduğum güvercinleri topluca önüme koydum. Bir abdest alıp namaza durdum. Önümde duran vurduğum ölü güvercinler, birer birer canlanıp uçu gitti! der.

GÜVERCİNLE İLGİLİ BAŞKA BİR SÖYLENCE:

Avcı güvercini ararken güvercin kavak ağacına gizlenmiş. Keklik ise avcıya:

Kak kavakta

Kak kavakta

Çık da bak

Çık da bak

/demiş. Bunun üzerine avcı güvercini gizlendiği kavakta bulup avlamış. Güvercin de keklige beddua etmiş: *Yavrun çok olsun/ Alayın az olsun* diye. O gün bu gün güvercinin iki yavru yapmasına karşın alayı oldukça kalabalık olurmuş. Keklik ise çok yavru yapmasına karşın alay oluşturamazmış.

DEMİR İNANCI

Teke yöresinde demirle ilgili şu inançlar var:

*Loğusa kadınların altına **demir** konur.

*Gelin evine ilk adımını atarken **demire bastırılır**.

*Kırklı çocuğun beşiğindeki yatağının altına **demir** konur.

*Kırklanacak çocuğun **kırk suyu**, **demir kazmanın deliğinden** kırk kere geçirilir

*Nazardan korunmak için yine demirden yapılmış **at nalı** göz önünde bir yere asılır.

***Ölüler** bekletilirken üzerine **bıçak veya bir demir** konur. Bunu yapan insanlar, neden olarak ölünün şişmemesi için yapıldığını söylüyorlar; fakat bir ölünün kokuşup şişecek kadar kalmadan defnedildiği zamanlarda bile bu yapılıyor. Ayrıca şişmemesi için bıçaktan başka ağırlıklarda konulamaz mıydı?

*Nazar aldığı düşünün kişi nazar edenin **yolunu bıçakla keser**.

*Korku anında **demir ısırma** geleneği var.

*Ormanda hayvanlarımızı otlatırken yağmurlu, gök gürültülü havalarda bir ağaç altına girer, kendimizi şimşekten korumak için ağacın gövdesine de bir **bıçak** saplar, öyle beklerdik. Oysa o bıçak, şimşekten korumak yerine, şimşeği üzerine çekecek bir nesneydi. Peki neden böyle bir uygulama vardı.

Demir inancın nedenlerine bakalım:

Anadolu dinlerinde, Greklerde ve Romalılarda demir işi tanrıların idi. Hephaistos bir ayağı topal demirci bir tanrıydı. Ateş yakmak, demir dövmek, gökten düşen yıldırımlara engel olmak onun işiydi. Ocağın, ateşin tanrısıydı. Onun elinde demir pamuk gibi yumuşar, su gibi eriyip akardı. Gökler tanrısı Zeus öfkelenip yıldırımlar, şimşekler fırlattığında Hephaistos engel olurdu. Şimşegün yansıtıcısı demirdi. Şimşekten kaçan ona sığınırdu.*

Diğer taraftan demiri bulan Davut Peygamberdir. Demircilerin ustasıdır.

Eski Türklerde de demir kutsaldı. Tanrı Dağları'nı demir olduğu için eritip sıkıştıkları yerden çıkarak Türklerin tutsaklıktan kurtuluşlarını anlatan destanda **demir** önemlidir.

Yukarda sözü edilen demir inançlarının temelinde yatan, hem batı uygarlığının, hem doğu Türk inançlarının binlerce yıllık süre gelen çok tanrılı inanç dönemlerinin etkilerini gördüğümüz söylencelerde **tanrılaştırılmış insanlar, insanlaştırılmış tanrılar** görebiliyoruz. Hepsinin yaratıcıları insandır.

Halk İnançlarında Benzerlik Kuramı:

"Benzerlikler kuramına" bağlı olarak yapılan hurafelerden en bilineni; zarar vermek istenen kişinin bir benzeri bez bebek ya da oyuncak bebek gibi kişiye benzetilen nesne üzerinden iğne sokarak, ateşe dokundurarak yapıldığı gibi bir sabuna iğne batırılıp geçtiği yere konarak, o kişiye zarar verileceği sanılır.

Erkeğin erliğini bağlamak için nikâh anında ipe düğüm atarak ya da kapılar kilitlenerek erliğin bağlanacağı inancına ait uğrasa ya da etkilerdir ki; bu tamamıyla bir birine benzeyen uyaranların aynı olduğunu varsayma yanılığıdır. Ya da kişinin içine düştüğü uyarıcı genelleme yanılığıdır.

Kaybettiği keçilerini gece kurt yemesin diye **kurtağı bağlama etkisi** de bu benzerlik kuramına uyan inançlardan biridir. Bu uygulamayı yapan çoban kaybettiği hayvanları için artık kaygılanmamakta ve geceyi bu (tılsım) uğrasının pozitif etkisiyle huzur içinde geçirmektedir.

Kurt Ağzı Bağlama: Sürüsünü veya bir bölük davarını kaybeden çoban, o gece sürüsünü kurttan koruyabilmek için, kurtağı bağlama uğrasını yaptırır. Bu bağlama işinin birkaç şekilde yapıldığı görülüyor.

Bir taş küle gömülür. Bir ipe düğüm atılır ve bu işlem yapılırken:

*Kurtun ağzı sıkı bağ
Kurtun ağzı sıkı bağ
Kurtun ağzı sıkı bağ*

-diyerek üç defa tekrar edilir. Kayıp davar bulununca, ipe atılan düğüm çözülür; yoksa ağzı bağlanan kutrun beslenemeyip açlıktan öleceğine inanılır. *Çavdır, Çörtten Köyünden Hasibe Erdem*

Bir de kurtun sürüsünün içine girmemesi, hep dışarıda kalması için, sürüyü toprak üstünde değnekle hayali olarak çember içine alınır, ayet yazıp bu ayeti sürüsünün dolandığı çevrede bir taşın altına konarak kurtun sürekli sürüsünün dışında kalmasını sağlayacağına inanılan, kurtağı bağlama şeklidir. *Çoban Baki Erdoğan. Alveren Yaylası Çörtten Köyü*

Çok tanrılı dönemde insanoğlu doğanın gücü karşısında çaresizdi, güçsüzdü. Ölüm korkusu korkuların en büyüğüydü; bu nedenle insan her türlü varlığı tanrılaştırdı. Anadolu'da bu tanrıların sayısı iki binin üzerinde bulunmakta. Bunlardan ateş, su, dağ, ağaç sadece birkaçıdır. Tanrısal bir varlık olarak görülen su inancı nelerdir ve 2 bin yıl öncesinden günümüze bakın nasıl gelmiştir:

SU İNANCI

*Arife gecelerinde kaynak sularının **zemzem suyu** olduğu ve bu suyla yıkanan insanların bütün günahlarından arındığına inanılır. Bu zamanda akarsuların **uyuduğuna**, uyuyan sulara ancak iyi insanların rastlayabileceğine, eğer o an kurban kesip suyu dışarı serperse; serpiyen suların altına dönüştüğüne inanılır.*

*Damat gerdeğe girerken **eşiğe konan içi su** dolu kabın dökülmesi uğurdur.

*Kötü **muskalardan kurtulmanın** tek yolu, muskayı akar bir suya bırakmaktır.

Çörtten ve Purnaz köyü.

*Suya işeyip kirletenin kirpiği suya atılır.

*Yola çıkanın arkasından su dökme geleneği vardır.

*Su içerken yılan bile dokunmaz.

* Akşam darında su içilmez.

*Kötü rüyalar akarsulara anlatılarak suyun etkisiyle düşün kötülüğünden kurtulacağına inanılır.

*Hıdrellezde dilek tutulurken ya bir denize, göle ya da bir akarsu kenarında dilek tutulur.

Su İnançlarının Temeli:

İbn Faldan'a göre:

X.YY'da Oğuzların doğal gereksinimlerinde bile kendilerini yıkamadıkları, suya dokunmadıkları; ateşin temizleyiciliğine inandıkları, bunun için ateşin üzerinden atladıklarını yazar. Batı Gök Türklerde Tanrı, Gök Tanrıdır. Kutsal yer Su, Türklerin Tamir Nehri kaynağı, Ötüken Ormanı gibi tanrı düzeyine çıkarılmış yerlerdir, demektir.

Orhun yazıtlarında kutsal su kaynakları belirtilir.

Çağatay Türklerinde gündüz suya girmek yasaktır. Suya işeyen ve sümküren idam edilir. Cengiz Han suya saygıyı yasallaştırır. ***

Suya saygı Anadolu Türklerinde de sürer. **Suya tükürmek, işemek**, kirletmek İslam Tahtacılarca en büyük günahlardan sayılır, diye tarihçi ve araştırmacılar, yazsa da bu su inancı salt tahtacı Türklerinde değil Sünni Yörük boylarında da var. Çocukluğumda Dirmil -Çörten köyünde yaşadığım olay bunun kanıtıdır. Çünkü suyu işeyerek kirlettiğimiz için, suya kirpiğimizi attıran büyüklerimiz Alevi değil, Hanefidir.

Türklerde doğa inancının en tanrısal, en kutsal varlığın su olduğunu görüyoruz. Diğer taraftan o dönemde batı uygarlıklarında da su tanrısal düzeydedir. Su kutsal bir varlıktır. Tanrıların emrinde kutsal varlıklar olarak görülür. Tanrı kadar saygı görür; ancak Asya'daki gibi suyun kirletilmesinden korkulmaz. Yıkanma, çiftleşmelerden sonra dinleşme, günahlardan arınma eski Mısır'da yaygındır ve İslamiyet'ten öncedir. Yıkanarak günahlardan arınma inancı Mısırlılardan İranlılara, Araplara geçtiğini görüyoruz.****

YEME İÇME İLE İLGİLİ İNANÇLAR.

Kutsal olan varlıklara bağlılık, koruma, gibi inançlar yeme içme biçimine etki ettiğini görüyoruz.

Buğdayın bir nimet olarak ezilip un edilmesinin günah olacağı inancını doğurmuş, bu nedenle Burdur'da değirmencilikten Müslümanlar bir dönem uzak durmuşlar. O dönemlerde değirmencilik gayri-Müslim olan Rum ve Ermeni kökenli vatandaşlarda kalmış. Bu inancın belgesi bir Burdur türktüsü olan **On İkidir Şu Burdur'un Değirmeni** türktüsünün sözlerinde saklıdır. Ancak daha sonraları türkünün Rum ve Ermenilerle ilgili bölümü çıkarılarak söylenmeye başlandığını görüyoruz.

On ikidir şu Burdur'un dermeni

Dermencisi Urum deyil Ermeni

Ya kendisi imanım(efem)aman

Ya kellesi gelmeli

Bağlantı

Bir incecik yol gider dermene

Oturmuş çayır ile çimene

Hem severim imanım(efem)aman

Hem döverim kime ne

Diğer taraftan **tuz dökmenin aklı dökülür** inancına Dirmil çevresinde rastlıyoruz. Bana göre bu inancı doğuran tek bir neden olabilir, o da inancın etkili olduğu dönemde tuz, altmış yetmiş km yoldan eşek yüküyle ya da insan sırtında getirilmiş, insanlar için kolay ulaşılamayan çok değerli bir nesne olan tuzu dikkatli kullanmanın **en güçlü uyarısı** bu inançla oluşturulduğunu düşünüyorum.

Son söz olarak bu inanç sistemi insanı geçmişte ayakta tutmuştur; oysa günümüz bilişim çağında bilginin on yedi günde bir ikiye katlandığı hıza erişmişken; hala söylencelerle yeni gelişmelere direnmek kendi özümüzü tanımamızı engelleyecektir. Eskileri aktarmakla yetinmek yeni

yaratıcılığımızı engellemekten öte gitmez

Halk inançları köklerimizde hayat bulup günümüze kadar taşınmış, bilimselliği olmayan ya da bilimin henüz yeterince açıklayamadığı bu inanç yapısı, toplumsal durağanlığı sağladığı için yazılı olmasa da toplumsal kurallarla korunur ve emir niteliğindedir.

Günümüzde bile insanı derinden etkileyen bu boş inançlar, insanların yaşamını şekillendirmekte, adeta yönlendirmektedir. Çok tanrılı dönemlerden tek tanrılı döneme geçerken inançlar, bir önceki dönemin etkilerini, izlerini alarak oluşmuş. Tek tanrı döneminin soyut boyutunu kavramakta güçlük çeken, daha çok tek tanrıcılığın özüyle değil, önceki inançların izleriyle kendini aldatıp inanç boşluğunu doldurmuş. Bu inancın uygulayıcısı, bilmezlik içinde karanlık inanç çemberinden çıkamamıştır.

Bir toplumun inanç zenginliği o toplumun düş gücünü, yaratıcı ufkunun genişliğini, dil becerisi ve zenginliğini gösterir; ancak bu inanç yaşam koşullarını, yaşama biçimlerini belirler duruma gelmişse; karşı olduğunuz bir anlayışı bilinçsizce ayakta tutarsınız. Çağdaş uygarlığın bilim ışığından uzaklaşılır; inanç bunalımı kaçınılmaz olur.

İnsanlığın inanç evrimini, evrene bakışını, düş gücünü tanıma bakımından, halk inançlarını tanımak bu etkinliklerin anlaşılması ve toplumsal aydınlanmanın sağlanması için daha çok araştırmaların yapılması gerekmektedir.

Halil ERDEM (Araştırmacı-Öğretmen)

Kaynak kişi: *Nuri Erdem (Küçük Musa) 62 Çörten Köyü

**Timur Balkı Tunceli 45

*** Prof. Bahattin Ögel, Türk Kültür Tarihi

Doğan Avcıoğlu Türklerin Tarihi. 1.ve 3. Cilt

Prof. İ.Kafesoğlu İslam Ansiklopedisi, Türkler

****İ.Zeki Eyupoğlu Anadolu İnançları

PROFESYONEL TURİST REHBERLERİ GÖZÜYLE BURDUR

Oktay TILKI*

Sevgili, Burdurlular,

Profesyonel rehber gözüyle Burdur nasıl görünür diye konuşma yapmamız sayın İl Kültür ve Turizm müdürümüz Mehmet Tanır tarafından istendiğinde Burdur hakkında kafamda var olan çoğu zaman Pamukkaleye giderken Burdur Gölünün uzaktan görüldüğü noktadan itibaren Otobüste etrafı seyreden Turist grubuna Göl hakkında, Burdur hakkında, coğrafik konumu hakkında, denizden yüksek olması nedeniyle yayla sayıldığı ve yazın sıcaklarından uzaklaşmak isteyen bazı Antalyalıların yazı daha serin olan Burdurda geçirmek istediklerine yönelik bilgiler verdiğimizizi, bu bilgi aktarımlarının ardından yöreye ait yemeklerden olan Burdur şiş kebabından bahsedip türk mutfağının zenginliğini anlatmaya ve yaklaşık bir saat sonra öğle yemeği molası verip zengin mutfağımızdan çeşitler tadabileceklerini söyleyip Burdur konusunu bitirdiğimizi söylemek gerekir diye düşünmüştüm.

Zira durum buydu. Burdur da vakit geçirmiyor, sadece uzaktan şöyle bir bakıp gidiyorduk. Bazı Belçikalı, Fransız turistlerin grup halinde veya bireysel Sagalassos antik kentini ziyarete geldiğini biliyorum. Bu ziyaretleriyle Burduru ve folklorünü ne kadar tanıyabildiğini bilemiyorum.

Kültür veTurizm Bakanlığı, Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü ile Burdur Kültür ve Turizm Müdürlüğü işbirliği ile hazırlanan bu sempozyum aracılığıyla Burdur halkının kültürüne, adetlerine, yemeğine, müziğine halkoyunlarına yönelik ne çok şey öğrendik. Bu sempozyum bana sizler hakkında birçok bilgi sundu. Ben sizler hakkında ve İliniz hakkında şimdiye kadar bildiğimden çok çok fazlasını bilme şansını yakaladım.

Artık bundan sonra bulduğum her fırsatta, seyahat acentelerinin tur programlarını hazırlayan operasyon müdürü arkadaşlarımıza, Burdur'u anlatıp, tur programlarına Burdur'u koymaları gerektiğini söyleyeceğim. Hatta bizzat program oluşturup, bu programı ürün haline getirip, bu programın ülkeye getirilen turistlere satılmasına öncülük etmek istiyorum.

Ayrıca Bakanlığımızdan sizler aracılığıyla bu tür bölge tanıtımlarının ülkemizin başka yerleri içinde yapılmasını rica etmek istiyorum. Zira insan ülkesini daha iyi tanıdığında daha çok sevdiğini söylemeliyim. Zaten ülkesini seven biz rehberlerin ülkesini daha detaylı tanıma fırsatı buldukça daha çok seveceğini ve sevdireceğini duyurmak istiyorum. Bazı haftalık turlarda ülkemize gelmiş insanlara tur programı çerçevesinde ülkeyi tanıtıp anlatıp, turun bitiminde vedalaşırken, bir çok turistin gözyaşları ile vedalaştığını sizi ve ülkenizi tanımaktan mutlu oldum demesini yaşayan biz rehberlerin ülkesini yabancılara sevdirebilmiş olmanın gururunu taşıdığını söylemek isterim.

Şu hususun çok iyi bilinmesi gerekir, ülkemize gelen turistlerin bir çoğu tekrar gelmektedir. Bu tekrar gelmelerin ardında biz rehberlerin önmeli bir rolü olduğu muhakkaktır. İnsan sevdiği şey hakkında bilgilendirme yaparken bunu yüreğinde hissederek yaptığı için karşı tarafada o sevgiyi çok iyi aktarabilmektedir. Sevginin hissedilmesi kişiyi tekrar oraya

* Antalya Rehber Odası Başkan V. (ARO)

getirmektedir. Hani bazı yerlerde söylenir ya buranın ekmeğini yiyen suyunu içen bir daha gelir diye, işte o gelmenin cazibesi orada oluşmuş olan sevgidir.

Sizleri ve yörenizi tanıdıktan sonra sizi ve yörenizi daha çok sevmeye başladım. Artık Burdur dan geçerken değil, bir program çerçevesinde gelip bu öğrendiklerimi sizleri tanımayan, bilmeyen insanlara anlatmak istiyorum. Benim gibi onlarında sizleri bilmesini ve tanınmasını arzu ediyorum. Ülkemin ve insanların bilinmesi ve tanınması onların diğer insanlar tarafındanda sevilmesine aracılık etmek önemli bir görevdir diye düşünüyorum. Sagalassos antik şehrinde Antoninler çeşmesinin önünde sizlerle birlikte olmak ve birşeyler paylaşmak çok güzel ancak denizden bu kadar yüksekte olunca havada iyice serinledi. Burada konuşmacı olarak bulunan bizlerde sizlerde üşümeye başladık. Ben konuşmamı burada daha fazla üşümemek için bu sempozyumu hazırlayanlara ve katılımcı olarak bizleri dinlemeye gelen sizlere teşekkür edip bitirmek istiyorum.

KİBYRA

Yrd. Doç. Dr. Şükrü ÖZÜDOĞRU*

Kibyra, antik dönemde Likya, Karya, Pisidya ve Frigya kültür bölgelerinin kesişme noktasında, kuzeyi güneye ve doğuyu batıya bağlayan ticaret yollarının tam merkezinde konumlanır (**Res. 1.2**). Bölge erken dönemlerde “Kabalia”, Roma İmparatorluk Dönemi’nde ise “Kibyratıs” olarak bilinmektedir. Anlamı henüz kesin olarak bilinemese de Kibyra adı, Hellence bir ad değildir. Ortak kanı, sözcüğün Geç Tunç Çağı’ndan itibaren Batı ve Güneybatı Anadolu’da yaygın olarak kullanılan Eski Anadolu budunlarından Luvi Halklarının konuştuğu dile ait olduğu ve bu bilmediğimiz ilk adlandırmanın Hellen ağzında “Kibyra” formuna dönüştürüldüğüdür. Amasyalı gezgin Strabon’un kayıtlarına göre, Kibyralılar aslen Lidyalı olup buradan göç ederek Kabalis bölgesine gelirler. Ayrıca bu göçmenlerin gelir gelmez yörede etkinlik kurup burada oturan Pisidyahıları ve diğer halkları boyundurukları altına aldıklarını ve çok geçmeden yerleşim alanlarını değiştirerek çevresi 100 stadia’ya ulaşan bir kent kurduklarını bildirmektedir. Aynı kaynakta Kibyra’da Lidce, Solymce, Pisidce ve Hellence olmak üzere dört farklı dilin konuşulduğu da vurgulanmıştır. Strabon’un kentin taşınmasıyla ilgili bu anlatımı, Kibyra’ya yaklaşık 18 km. uzaklıktaki Uylupınar antik yerleşmesindeki arkeolojik bulgularla da desteklenir. Gölhisar’a bağlı Uylupınar Köyü çevresindeki ve Gölhisar Gölü kıyısındaki kayalık tepeliklere yayılmış görünen yerleşim, Erken Demir Çağ’dan başlayıp süreklilik gösteren buluntulara sahiptir. Yani bu yerleşim, Kibyralılar’ın, olasılıkla M.Ö. 4. - 3. yüzyıllarda, bugün görülebilen kentlerine taşınmadan önce yerleştikleri alandır. Kentin bugün görülebilen tüm mimari kalıntıları Roma Dönemi’ne aittir.

Kibyra, II. Eumenes (M.Ö. 197-159) zamanında Bergama Krallığı egemenliğinde görünmektedir. Hemen sonrasında Kibyra ve yakın çevresinde konumlanmış antik kentlerden Bubon, Balboursa ve Oinoanda’dan teşekkül dörtlü ortak meclisin (Kabalis Tetrapolisi / Kabalis Bölgesi Dört Kent Birliği) M.Ö. 2. - 1. yüzyıllarda, yörenin politik tarihinde önemli bir yere sahip olduğu bilinmektedir. Dörtlü Meclis, kentlerin temsilciler aracılığıyla katıldıkları oylama esasına göre düzenlenmiş bir karar alma mekanizması görünümündedir. Bu siyasi birlikte sadece Kibyra iki oy hakkına sahipken, diğer üç kent birer oy hakkına sahiptir. Strabon’a göre Kibyra, bu birliğin ordusuna 30 bin piyade ve 2 bin atlı süvari çıkarabildiği için iki oy hakkına sahiptir. Tarihsel kayıtlar söz konusu birliğin M.Ö. 82 yılında Roma generali Murena tarafından dağıtılarak ortadan kaldırıldığını gösteriyor. Nitekim bu tarihten sonra Kibyra, Asia Eyaletine ve diğer kentler Likya Birliği’ne dahil edilmiştir. Roma Dönemi’nde ise Asia eyalet valisinin yargı merkezi olmuştur.

M.S. 23 yılında meydana gelen büyük bir deprem sonucunda yerle bir olan kente; o zamanki Roma İmparatoru Tiberius 5 yıl için vergi affı getirmiş, ayrıca para yardımında da bulunmuştur. Böylelikle kent yeniden inşa edilebilmiş ve Kibyralılar imparatora olan minnettarlıklarını kentlerinin adını “Caesarea Kibyra” olarak değiştirerek göstermişlerdir.

Kibyra ana kenti birbirinden derin yarılarla ayrılan hakim üç tepelik üzerinde oturmaktadır. Bu tepelik alanlar üzerinde kamu, sivil ve dini yapıların belli bir bütünlük

* Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Öğretim Üyesi.

oluşturacak biçimde, simetrik düzenlendiği görülür. Yapılar, tepelik teraslanarak göl ve ova manzarasına hakim konumda ve hiçbir yapı bir diğerinin manzarasını kesmeyecek biçimde yerleştirilmişlerdir. Kentin çok ve çeşitli mimari tipleri barındıran Nekropolü (Mezarlık) üç yandan kamu yapılarının yoğun olarak görüldüğü ana tepeliği çevreler. Bu yapılar doğuda Stadion'dan batı uçtaki Tiyatro ve Meclis Binası'nın oturduğu sırt arasında yoğunlaşmıştır. Aynı aks üzerinde, ana cadde, ikincil yollar, yine idari ve yargı binası işlevli bazilika, tapınaklar, sosyal ve ticari çarşı – pazar yeri (Aşağı ve Yukarı Agoralar) yanı sıra; kentin ekonomik yaşamının canlılığını belgeleyen küçük işletmelerin bulunduğu görülür. Antik kaynaklar ve yazıtlardan okunan bilgilere göre; Kibyra özellikle demir işleme, dericilik ve at yetiştiriciliğinde ünlüdür. Yapılan araştırmalar sonucunda özellikle seramik üretiminin çok yoğun olduğu tespit edilmiştir.

BOULEUTERION (MECLİS BİNASI) / ODEION (MÜZİK EVİ)

Temel işlevlerinden hareketle Bouleuterion \ Odeion (Res. 3. 4) olarak adlandırılan yapı, üstünün bir çatıyla örtülü olmasından ve ısıtılabilmesinden ötürü, oldukça soğuk geçen kış aylarında Tiyatro ve Roma Dönemi'nde bir yargı merkezi olan Kibyra'da, büyük mahkemelerin yapıldığı bir mahkeme binası işlevlerini de görmüş olmalıdır. Yapı, büyük bir yangın sonucu yok olan çatısı haricinde oldukça sağlam olarak günümüze ulaşmıştır. Son haliyle M.S. 2. yüzyılın ikinci yarısında inşa edilmiştir.

52,5 m. uzunluğundaki kuzey-güney doğrultulu cephe duvarı her iki yönde 2 m. uzunluğundaki çıkıntılarla (ante) sonlanır. Cephe duvarı “düzenli İsodom” tekniğiyle, üzerleri kaba bırakılmış iri bloklardan örülmüştür. Yapıda, biri güney ante duvarına açılmış, yedisi cepheye toplam sekiz kapı bulunmaktadır. Yapıya giriş, cephedeki yedi kapıyla sağlanır. Cephenin merkezinde, üzeri kemerli ve öteki kapılara oranla daha yüksek tasarlanarak vurgulanan ve doğrudan sahnenin merkezine açılan ana kapı yer alır. Bu kapının her iki yanında yine sahneye çıkan ve üstleri kemerli ikişer kapı bulunmaktadır. Yapıya girişi sağlayan kemersiz son iki kapıdan biri güney Parados'a (giriş-çıkış koridoru), öteki ise kuzey Parados'a açılır ve bu kapılarla, hem sahneye hem de Parados'lara açılmış birer koridor vasıtasıyla Diazoma'ya (oturma sıralarını yatay bölen koridor) ulaşılır. Girişler, çift kanatlı ahşap kapılarla kapatılmıştır. Tek Diazoma ile bölünmüş Cavea'da (oturma sıraları), üstte 17, altta ise 14 olmak üzere toplam 31 oturma sırası bulunur. Yaklaşık 3600 kişilik kapasitesiyle, Anadolu'nun üzeri çatılı en büyük kapalı yapılarından. Cavea'nın güney bölümünün bir kısmı ve koridor merdivenleri olasılıkla Geç Doğu Roma İmparatorluğu döneminde sökülmüştür. Güney Parados'un üst yapısı ise büyük bir deprem sonucu yıkılmıştır. Yapının iç cephesi, duvardaki delikler ve kazı sırasında ele geçen malzemeden anlaşıldığı üzere mermer kaplıdır. Ayrıca sahne üzerinde, kapılar arasına yerleştirilmiş ilki dar sonraki dördü geniş Postament'ler (altlık) bulunmaktadır. Postament'lerin üzerinde renkli mermer sütun ve mermer kaplamalarla bezemeli sahne cephesi yapıldığı anlaşılmıştır. Yapının 9.80 m. x 5.80 m. ebatlarındaki orkestrasının zemini; beyaz, kırmızı, mor ve gri renkli, oldukça ince kesimli mermer plakalarla (Opus Sectile) kaplanmıştır. Mermer plakalarla, ortadaki daire içinde bir Medusa (Antik Çağda saçları yılan şeklinde ve bakışlarıyla görenleri taşa çevirdiğine inanılan mitolojik yaratık) başı ve etrafında yaprak desenli şualar resmedilmiştir (Res. 5-7). Medusa, kanatlı başlığı ve yılanlı saçlarıyla oldukça etkileyicidir. Proscene'nin izleyiciye bakan cephesi, renkli ince mermer plakalarla yapılmış kapı ve sütun motifleriyle bezenmiştir.

STADION

Kente girişte ilk anıtsal yapı olan Stadion'un kazılarına 2006 yılında başlanmıştır. Kentin doğu yamacında yer alan yapı, ana caddenin ucunda yer alan anıtsal giriş kapısından sonra, ikinci bir anıtsal kapı ile girilen, tek sphendoneli "U" formudur (**Res. 8-10**). Yaklaşık 12 -13 bin kişilik kapasitesi ve 200 m.'ye varan pist uzunluğuyla Anadolu'nun en görkemli stadion'ları arasında sayılmaktadır. Stadion'a yüksekliği 7 m., uzunluğu 30 m. olan anıtsal bir kapı (Propylaion) ile girilir. Batıda, yamacın yüksek olan ana kayasına yaslanan 21 oturma sırası yerleştirilmiştir. Doğuda ise, eğimden dolayı yapay bir dolgu üzerine oturtulan Cavea, bir istinat duvarı ile güçlendirilmişse de ancak 7 oturma sırası konulabilmektedir. Böylece mimari olarak batı sıralarda oturan seyircilerin muhteşem ova ve göl manzarası kapatılmamıştır. Batı oturma sıralarının tam ortasında, diğer birçok Stadion'da görülmeyen bir protokol alanı ayrılmış ve hemen karşısına açılan kapıyla sporcuların sırayla alana girip protokoldekileri selamlamaları sağlanmıştır. Sporcuların veya gladyatörlerin alana girişini sağlayan bir diğer kapı, güneydeki apsisin tam ortasındaki tonozlu geçittir. Stadion batı oturma sıralarının altında ele gecen ve pışmış toprak künklere birbirine bağlanmış büyük pithoslarla oluşturulan kanalizasyon sistemi, yukardan gelen suyun stadion zeminine gelmeden tahliye edilmesini sağlamıştır. Batı oturma sıralarının üzerinde yer alan ve tüm batı cephe boyunca izlenen portiko (üstü örtülü açık dehliz), Stadion'a anıtsal bir cephe kazandırmıştır. Bu yapı Stadion'a kuzeyden girişi sağlayan anıtsal giriş kapısına benzerliğiyle, mimari uyumluluk ve bütünlük sağlar. 4 m. aralıklarla yerleştirilmiş ve birbirlerine kemerle bağlanan ayakların üzerine oturtulan çatısıyla, Portikonun toplam yüksekliği yaklaşık 6.5 m.'dir ve tüm batı Cavea boyunca devam etmektedir. Portikonun üst blokları üzerinde yer alan uzunca imparatora ithaf yazıtı, M.S. 2. yüzyılın sonları ve 3. yüzyılın başları arasında tarihlendirilmiş olup, yapının ihtişamını bir kez daha vurgular. Portiko alanının ardında baştan sona devam eden ve daha geç bir dönemde yapıldığı düşünülen teras duvarı ise yapıyı batıda sınırlandıran son mimari unsurdur.

AGORA (ÇARŞI – PAZAR YERİ)

Tiyatro ve Stadion'u birbirine bağlayan doğu – batı doğrultulu Ana Cadde, kuzey – güney doğrultusunda uzanan Agora'yı tam ortadan böler. 2010 Agora kazıları sonucunda Agora teras duvarı önünden başlayarak kuzey yönde uzanan sütunlu bir caddenin 50 m.lik kısmı açığa çıkarılmıştır. Söz konusu caddenin doğu yanında, ön ve iç alanlarının zeminleri ince tuğla plakalardan teşekkül bir tür mozaik döşem ile süslenmiş dört adet Geç Roma Dönemi "dükkân" ortaya çıkarılmıştır (**Res. 11-13**). Yine bu caddenin batı yanında ise beş sıra künkten oluşan ve kuzey-güney doğrultusunda uzanan bir su taşıma sistemi bulunmaktadır. Agora'da yuvarlak planlı bir çeşme yapısı görülebilir. Agora'nın teras duvarlarındaki geç dönem tamiratlarında Agora içindeki yapılara ait mimari elemanlar kullanılmıştır. Agora'nın kuzey batı köşesine yakın konumda, büyük oranda sağlam durumdaki Roma Dönemi Hamam yapısı ve onun önündeki düzlükte Gymnasion yer almaktadır.

ANIT MEZAR

Bu anıtsal yapı (**Res. 14**), Stadion'un yaklaşık 500 m. doğusunda konumlanmaktadır. Roma İmparatorluk Dönemi mezar yapısıdır. Cephe serbest mimari düzenlense de, iç kısımda

ana kayaya oyulmuş iki adet mezar odası bulunmaktadır. Düz damlı çatıya “u” biçiminde üç lahit mezar yerleştirilmiştir.

ANA CADDE VE YUVARLAK KULELİ TAK

Kentin doğu girişinde yer alan Ana Cadde'nin her iki kenarında anıt ve lahit mezarlar sıralanmıştır. Burdur Müzesinde sergilenen ünlü Gladatör kabartmaları da bu alanda bulunmuştur. Ana Caddeden batı yönde devam edildiğinde kentin ana giriş kapısı olan anıtsal Tak'a ulaşılır. Bugün tamamen yıkılmış durumda görülebilen Tak, ortada dört ayaklı üç kemerli kapıdan ve her iki yanda birer yüksek yuvarlak kuleden oluşur. M.S. 2. y.y. da inşa edilmiştir.

TAPINAK PLANLI ANIT MEZAR (MARTYRİUM?)

2009 Stadion kazıları esnasında Stadion'un kuzeydoğu köşesinde bir mezar yapısı açığa çıkarılmıştır (**Res. 15**). Yapı, moloz taş ve kireç harçla örülmüş, tek odalı, in – antis (Önde iki sütunlu bir sundurmanın bulunduğu yapı tipine verilen ad.) planlı bir mezar yapısıdır. Girişte iki sütun altlığı korunmuştur. Asıl odanın tabanında bir mezar odası bulunmaktadır. Mezar odasının dört tarafındaki tonozlar, üst odanın tabanını taşımaktadırlar. Doğu tonozun altında, anakayaya oyulmuş dikdörtgen sanduka bulunmaktadır. Kazı çalışmaları sonucunda, 8.70 m. X 7.30 m. ebatındaki yapının, Erken Doğu Roma Dönemine ait (M.S. 6. Yüzyıl), tapınak formu bir anıt mezar olduğu anlaşılmıştır.

BAZİLİKA (İDARİ BİNA)

Yapı, Stadion'un batı oturma sıralarının yaslandığı tepenin doruğunda inşa edilmiştir. Doğu-batı doğrultulu olarak yapılmıştır (**Res. 16**). Giriş kapısı batı cephesindedir. Doğu uçta bir apsisle son bulan yapının, bu yönüyle Doğu Roma Döneminde bir kilise olarak da hizmet verdiği düşünülebilir. M.S. 2. yüzyılda yapılmıştır.

HAMAM

Yapı, kamu yapılarının oturduğu ana tepenin kuzeybatı eteğinde yer alır (**Res. 17**). Yıkınma odaları kuzey – güney doğrultusunda yan yana sıralanmıştır. Bu özelliği ile, Roma İmparatorluk Dönemi “Anadolu Sıralı Tip Hamamları”yla aynı plandadır. Güney önündeki düzlükte bir Gymnasium yer almaktadır. Her iki yapıda Roma İmparatorluk Döneminde, olasılıkla M.S. 2. yüzyılda inşa edilmiştir.

TİYATRO

Meclis Binası'nın hemen kuzey kenarında, büyük oranda sağlam durumdaki Tiyatro (**Res. 18**); tüm manzaraya hakim konumda, tepenin doğu yamacına yerleştirilmiştir. Yarı dairesel planlı üç katlı oturma sırası, beş kapılı sahne binası ve yaklaşık dokuz bin kişilik izleyici kapasitesiyle Anadolu'daki büyük tiyatrolarla özdeştir. Oturma yerlerine, bugün güneydeki Dorik tarzındaki kapısı tamamen sağlam durumda görülebilen, yanlardaki iki tonozlu geçitle ulaşılır. Oturma sıralarını yatay bölen yürüme yolunun (diazoma) parapet bloklarında Hellence yazıtlar bulunmaktadır. İzlerden anlaşıldığı gibi, seyircilerin oturduğu

kısımlar güneşe ve yağmura karşı korunmak için ahşap direklerin taşıdığı bir örtüyle kapatılmıştır. Yukarısında, oturma sıralarının hemen bitiminde, daha sonradan kiliseye çevrilmiş bir tapınak kalıntısı görülebilmektedir. En tepesinden sahne binası ve orkestraya bakıldığında, oturma sıralarının tepe yamacına insanın başını döndürecek diklikte yerleştirildiği anlaşılır.

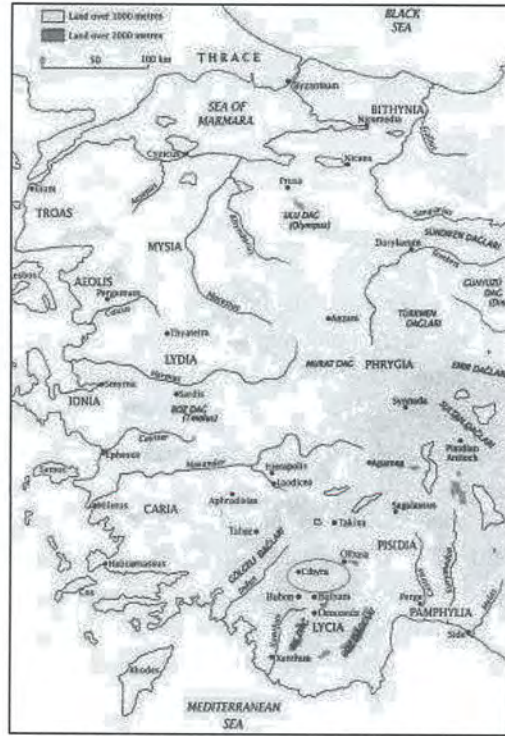
Turizm ve Koruma Stratejisi Üzerine Öneriler:

Burdur sarp dağların çevrelediği geniş ve sulak ovalarıyla salt çağdaş Anadolu'nun değil, antik çağların da önemli yerleşim alanlarından biridir. Gerçekten de şu ya da bu biçimde örgütlenmiş ilk yerleşimci topluluklardan, gösterişli sütunlarla bezenmiş geniş meydanlara sahip görkemli kentlere değin farklı süreçlere tanıklık eden Burdur kültür tarihi, Anadolu arkeolojisinde hatırı sayılır bir yere sahiptir. Bu bağlamda, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi bünyesinde henüz faaliyete geçen Arkeoloji Bölümü önemli bir misyon üstlenmiştir.

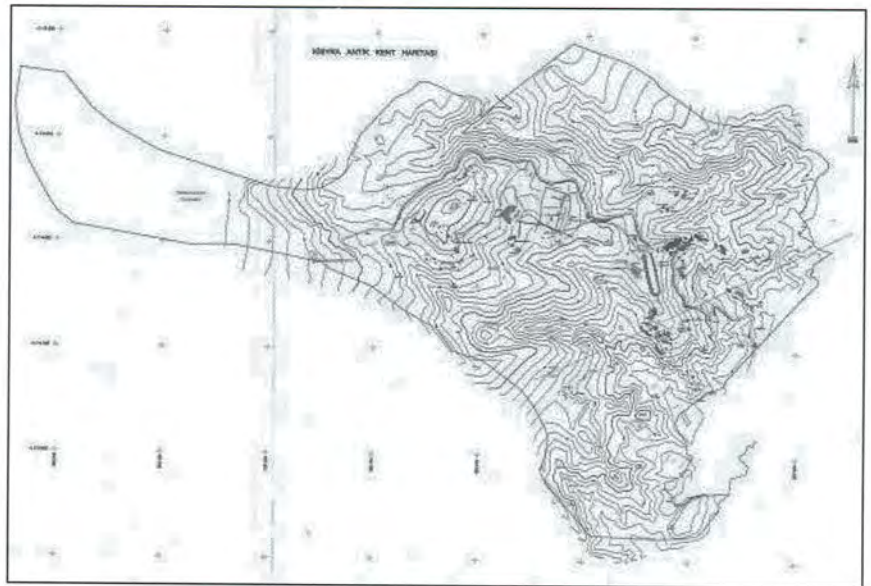
Amasyalı coğrafya yazarı Strabon'un, Kibyra antik kentinin bugünkü yerine taşınmasıyla ilgili anlatımı, Kibyra'ya yaklaşık 18 km. uzaklıktaki Uylupınar antik yerleşmesindeki arkeolojik bulgularla da desteklenir. Gölhisar'a bağlı Uylupınar Köyü çevresindeki ve Gölhisar Gölü kıyısındaki kayalık tepeliklere (Göladası) yayılmış görünen yerleşim, Erken Demir Çağ'dan başlayıp süreklilik gösteren buluntulara sahiptir. Yani bu yerleşim, Kibyralıların, olasılıkla İ.Ö. 4. - 3. yüzyıllarda, bugün görülebilen kentlerine taşınmadan önce yerleştikleri alandır. Ne yazık ki; sadece Kibyra'nın değil, Kibyris veya Kabalya olarak bilinen bu bölgenin Tunç ve Demir Çağ gibi Erken Dönem tarihine ısıktutabilecek Uylupınar / Göl Adası yerleşimi; kaçak kazılar, taş ocakları ve göl toprağının ticari amaçlı alınması gibi faaliyetlerle günden güne tahrip olmaktadır. Şayet Bölge tarihi ve arkeolojisini tam anlamıyla doğru şekilde öğrenmek istiyorsak bu alanın da koruma önlemlerine önem verilmelidir.

Kibyra antik kenti merkezli olarak düşünülen Turizm geleceği, sadece antik kentin değil eşsiz yaylaları, florası ve faunasıyla kent çevresi doğasının yani kısacası kentin doğal peyzajının korunmasıyla mümkün olabilecektir. Bu sebeple, ülkemizde daha önceleri kazı çalışmaları başlatılıp kısmen açığa çıkarılmış olan birçok antik kentte gözlemlenen acı deneyimlerden ders alınmalı, Kibyra antik kenti ve çevresinde doğal yapıyı bozacak taş ve maden ocağı işletilmesi gibi faaliyetlere izin verilmemelidir. Böylece antik kent merkezli olarak, konunun uzmanlarınca hazırlanmış, doğal yapıyı bozmayacak turizm projeleri değerlendirilebilir. Umulan turizm potansiyeli bir "Kültür Turizmi"dir, antik kenti, doğal güzellikleri, özgün etnografik ve folklorik zenginlikleriyle beraber.

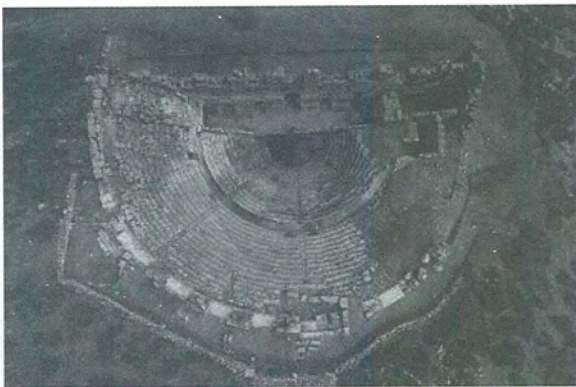
Eski Anadolu'nun bu görkem ve sağlamlıkta ayakta kalabilmiş sayılı birkaçından biri olan Kibyra'da yapılacak restorasyon çalışmaları sonucunda umulan; yalnız soğuk taşların değil, modern Kibyralıların neşe dolu alkışlarının yeniden canlandığına tanık olabilmektir. Tabii ki öncelikle, günlük politikalardan ve kişisel kazanç hırslarından uzak ileri görüşlülükle; antik dönem mirasını bugünkü doğal çevresi; çam ve ardıç ormanları, su kaynakları, yaylalarıyla koruyarak...

Res. 1 Kibyra Antik Kentinin Konumu

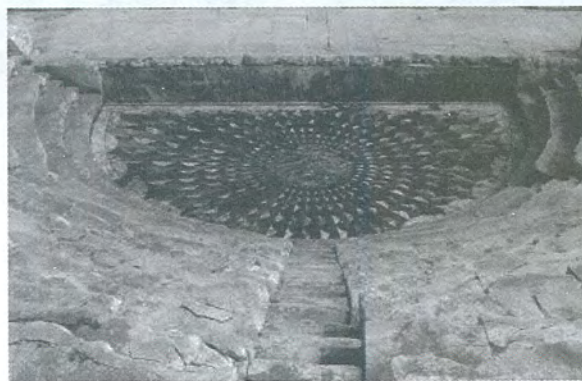
Res. 2 Kibyra Kent Planı

Res. 3 Kibyra Meclis Binası / Müzik Evi

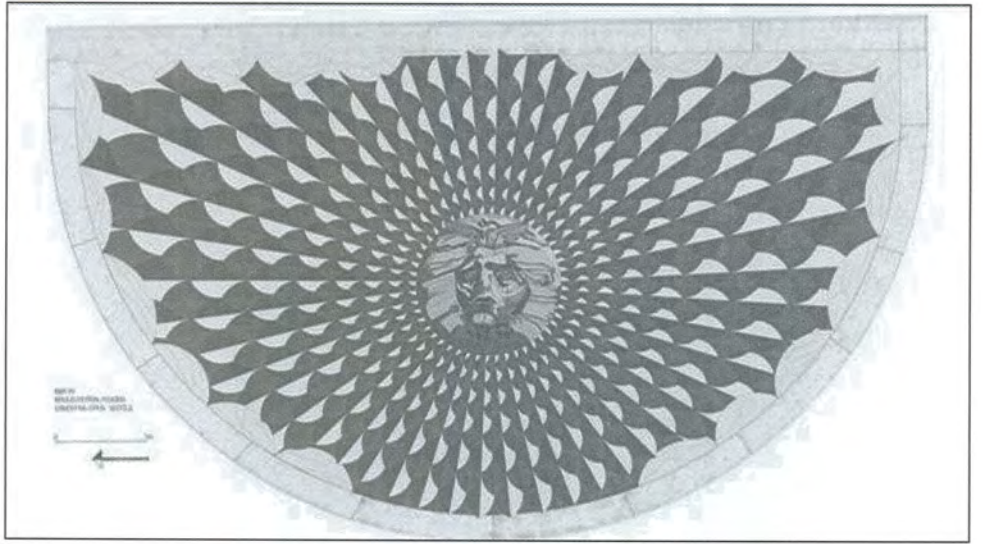
Res. 4 Kibyra Meclis Binası / Müzik Evi İç Bölüm

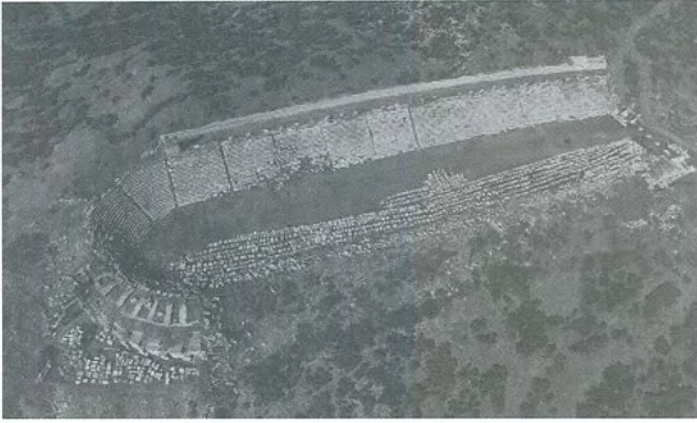
Res. 5 Kibyra Meclis Binası / Müzik Evi Orkestra ve Medusa Resmi

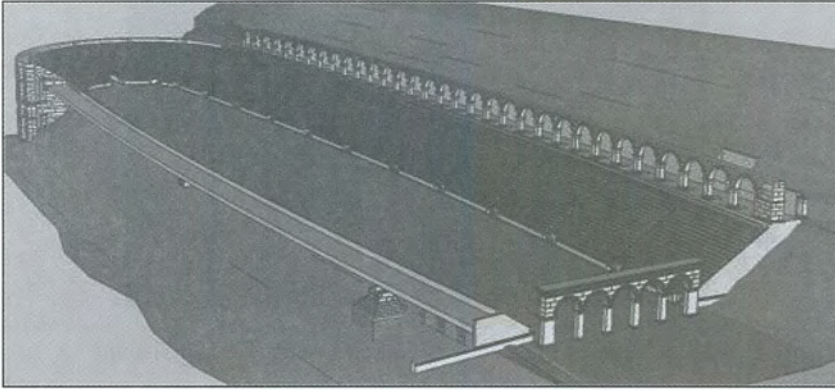
Res. 6 Medusa Resmi Detay

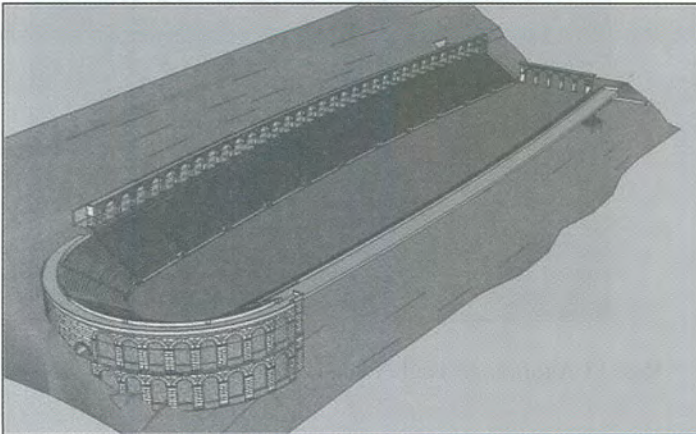
Res. 7 Medusa Resmi Renklendirilmiş Çizim

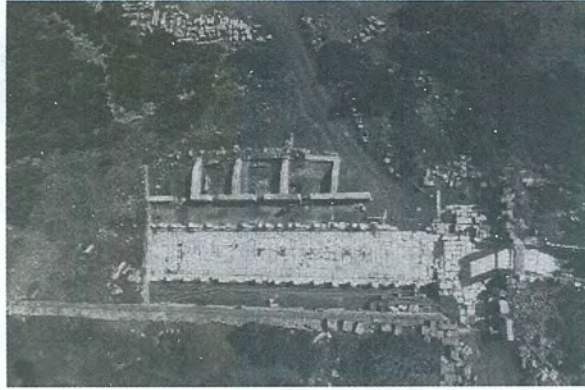
Res. 8 Stadion Hava Fotoğrafi

Res. 9 Stadion 3D Model

Res. 10 Stadion 3D Model

Res. 11 Agora Ana Cadde

Res. 12 Agora Ana Cadde Dükkânlar ve Su Taşıma Sistemi

Res. 13 Agora İnce Tuğla Plakalardan Teşekkül Zemin Döşemi

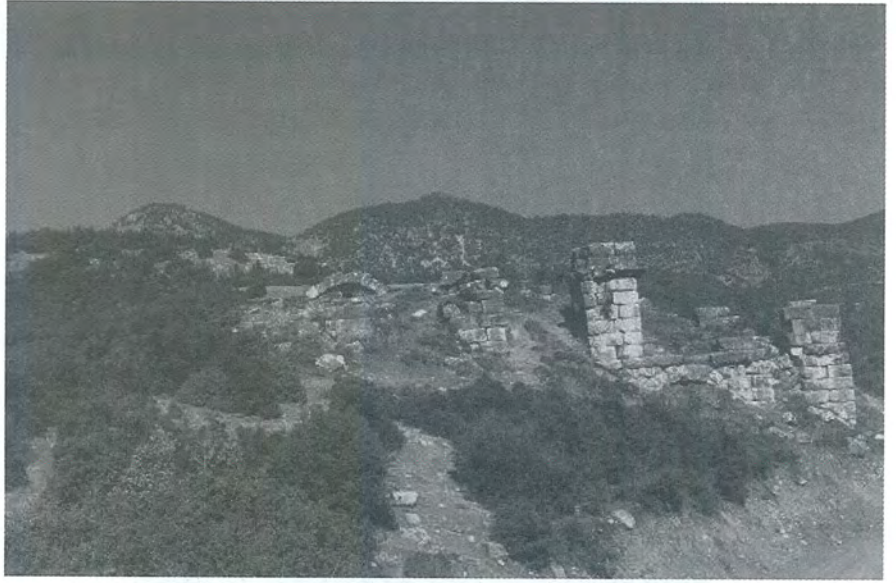
Res. 14 Anıt Mezar

Res. 15 Tapınak Planlı Anıt Mezar

Res. 16 Bazilika

Res. 17 Hamam Yapısı

Res. 18 Tiyatro

**GEÇMİŞTEN GELECEĞE
BURDUR HALK KÜLTÜRÜ VE TURİZM SEMPOZYUMU
SONUÇ BİLDİRGESİ 2010**

TURİZM

1. Kibyra Odeon Blotoryumda, “**Burdurlu 1000 küçük sipsici**”ye konser verdirilerek bu sayede sipsinin gelecek kuşaklara aktarılması sağlanacaktır.
2. Kitle turizmi ve kitle turizmine ait tesislerden farklı turizm geliştirilecektir. Örneğin; Zirai Turizm Dönemleri (afyonun çiçek açma dönemi gibi) ve Bölgeleri teşvik edilecektir.
3. Göllerden yararlanmak ve turizme kazandırmak için, özel bir turizm eylem planı (Burdur Gölleri turizm eylem planı) hazırlanacaktır.
4. Doğa turizmi, turizmin en hızlı büyüyen koludur. Kuş gözlem turizmi doğa turizminin en önemli dalıdır. Kuş gözlem turizmine öncelik verilecektir.
5. “Aile işletmeleri”, “butik otelcilik” bazında konaklama ve hizmet üniteleri oluşturulması teşvik edilecektir.
6. Hizmet ara elemanı yetiştirilmesi sağlanacaktır.
7. Sagalassos ve Kibyra daki tarihi alanlarda, stadyumda eski spor gösterileri yapılacak, odeonda gösteri ve müzik etkinlikleri gerçekleştirilecektir.
8. Tarihi mekânların restoresine hız verilecek, koruma-kollama dengesi içerisinde etkinliklere açılacaktır.
9. Restorasyonların yapılmasına yönelik AB projeleri hazırlanacaktır.
10. Göller çevresinde turistik tesisler oluşturulması teşvik edilecektir.
11. İlimizde doğal ve tarihi mekanlarda bisiklet turnuvaları düzenlenecektir.
12. AB Parlamento Meclisinin İlimizde toplanması için çağrı yapılacaktır.
13. Antalya Burdur tren ulaşımının turizme katkı sağlayacak şekilde bir an önce gerçekleştirilmesi için çaba sarfedilecektir.
14. Avrupa Birliği ve Japonya Büyükelçilerinin eşleri ile birlikte İlimize davet edilerek doğal ve tarihi güzelliklerimizle halk kültürümüzü tanımaları sağlanacaktır.

HALK KÜLTÜRÜ

1. Burdur’un kendine özgü müziği ve oyunları vardır. Serenler Zeybeği başlı başına Burdur’u simgeler. Fransa’nın Dijon kentinde Dünya Birincisi olmuştur. Teke yöresi türküleri ve oyunları Yörük kültürünü yansıtır. Teke Yöresi coğrafik sınırları ve Teke Yöresi kültürünü masaya yatıracak bir sempozyum “Teke Yöresi Sempozyumu” düzenlenerek Yöre tescil edilecektir.
2. 1000 kişilik sipsi çalma etkinliği düzenlenecektir.

3. Halk kültürünü geliştirmek için AB projeleri yapılacaktır. Örneğin Sipsi...vb.
4. Çömlekçilik gösteri atölyeleri basında teşvik edilecektir.
5. Kös oyunu vb. çocuk oyunu araçlarından hediyelik eşya yapımı teşvik edilecektir.
6. “İbecik gelinbaşı”nda ki süslemelerin turizm ürünü olarak üretilerek, hikâyeleri ile gezginlere arz edilecektir.

TANITIM

1. Bu sempozyumla ilgili Burdur tanıtım cd si 81 il ve yurt dışı temsilciliklerine ve turizm aktörlerine gönderilecektir.
2. El sanatları festivali gerçekleştirilecektir. Kültürel çeşitliliğimizi ve farklılığımızı ön plana çıkartarak tarihi otantik yerlerde sergilemesi sağlanacaktır.
3. Halk mimarisi yaşayan açık hava müzesi geliştirilecektir.
4. Kültür-doğa ve tarih turizmi iç içe sergilenecektir.
5. Burdur'u tanıtan daha fazla belgesel film çekilmesi sağlanacaktır.
6. İlin tanıtılması için ünlü sanatçılar Burdur'a davet edilecektir.
7. Yöre Kültür ve Tarihini tanıtan ayrıntılı bir sinevizyon hazırlanacaktır.
8. Burdur'a gelen konuklara, asker, öğrenci, kamu kurum ve kuruluş misafirlerine, Burdur müzesi gezdirilecektir.
9. Burdur gölleri gezisi düzenlenecektir.
10. Diğer illerden farklı olan ürünlerimizin patentleri alınacaktır.

GENEL

1. Turizm ve Kültür Varlıklarımızın envanteri güncellenecektir.
2. Yöresel Kültür Turizm ürünlerinden hediyelik eşyaları oluşturulacaktır.
3. STK lar ile kültür ve turizm aktörleri arasında koordinasyon hızlandırılacaktır.
4. 21. Yüzyıl kentlerin yüzyılı olacak. Burdurlu hem kendinin hem de kentinin kaderi üzerinde söz sahibi oldukça, yaşadığı kentle ilgilendikçe, değişmeyi sahiplendikçe, düşünmeye, üretmeye, örgütlenmeye giriştikçe, her zaman kazanacaktır.
5. İbni Haldun “Geçmişler geleceğe suyun suya benzemesinden daha çok benzerler” der. Burdur'da yaşayanlara Burdurluluk bilincini kazandırarak, kentleri ile gurur duymalarını ve kentlerine sahip çıkmaları sağlanacaktır.

6. Hedefimiz, Burdurun etkin değerlerini ön plana çıkarmak, kültür sanat alt yapısını geliştirmek, Burdur'un kültür turizm pazarından pay almasını sağlamak, Burdurlunun karar alma sürecine katılımını sağlamaktır.
7. Turizm Kültürünün gelişimi için okullarda halk kültürü dersine önem verilecek somut ve somut olmayan kültürel miras öğeleri belirlenecektir.
8. Sempozyumun çıktıları kitap haline getirilecektir.

ÖNERİLER

1. Bundan sonraki etkinliklerin ilk etaplarında kültür ve turizmin farklı ortamlarda işlenmesi sağlanacaktır.
2. Türk Halk Kültürünün otantik, anonim eserleri Türkiye Cumhuriyeti halkı adına Kültür ve Turizm Bakanlığınca derlenerek tescil edilmelidir.
3. Halka mal olmuş sahibi bilinmeyen bu eserler Bakanlık izni olmadan değiştirilmemelidir.
4. Bu eserleri kazandıran derlemecilerin Bakanlıkla eş düzey söz hakkı olmalıdır.
5. Eylül 2010'da Ankara'da yapılacak "Burdur Tanıtım Günleri" etkinliğine her sektörden katılım sağlanacaktır.
6. Müze kartlarının çocuklara da verilmesi için KTB nezdinde girişimde bulunulacaktır.

SEMPOZYUM ÇIKTISI OLARAK, BİR CÜMLE İLE İFADE ETMEK GEREKİRSE;

Turizm Alanında, Burdur'da Farkındalık Yaratılmıştır.

Kamuoyuna saygıyla duyurulur. 05.06.2010

Süleyman TAPSIK
Burdur Valisi

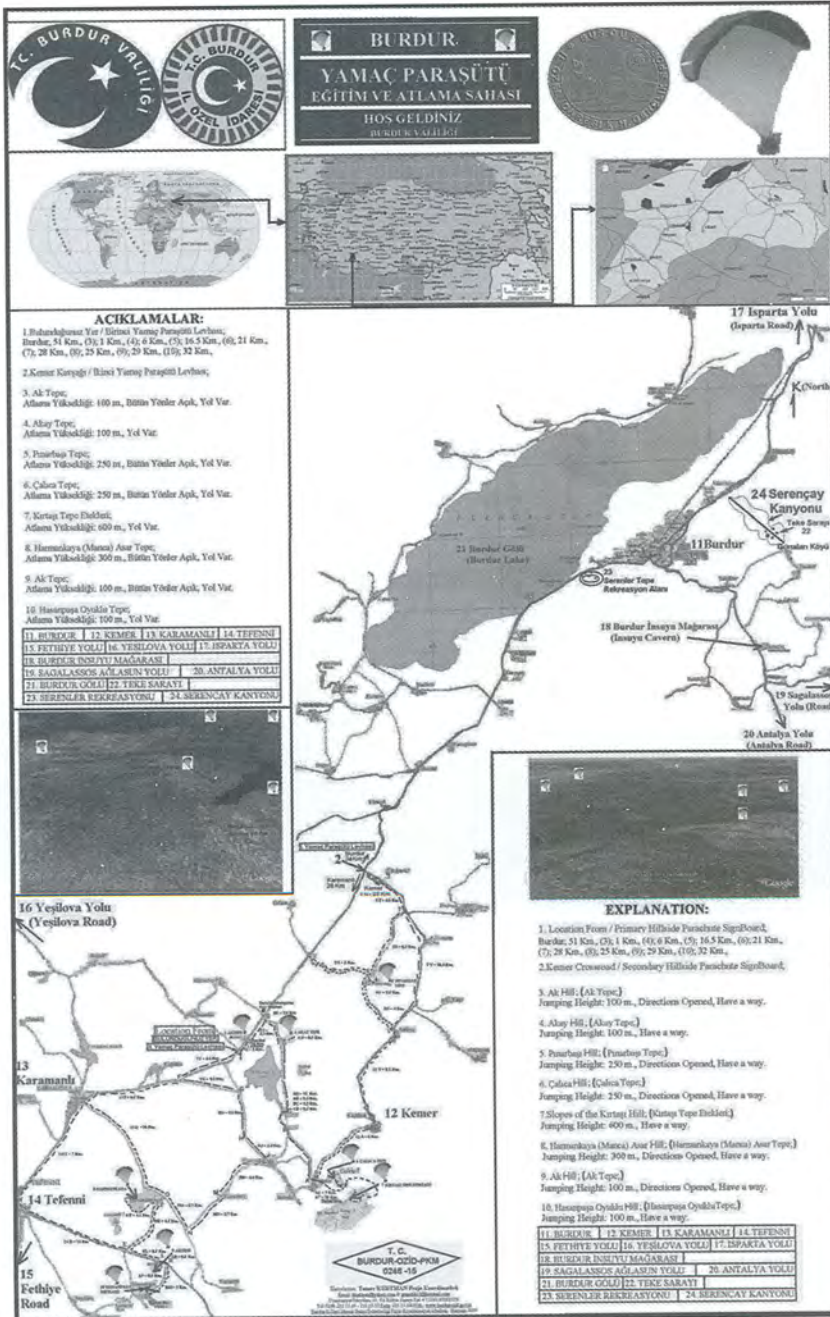
İbrahim ŞİMŞEK
İl Genel Sekreteri

Mehmet TANIR
İl Kültür ve Turizm Md.

Yrd.Doç.Dr. Şevkiye KAZAN
MAKÜ Öğretim Üyesi

BURDUR'UN YAMAÇ PARAŞÜTÜ ATLAMA VE EĞİTİM ALANLARI

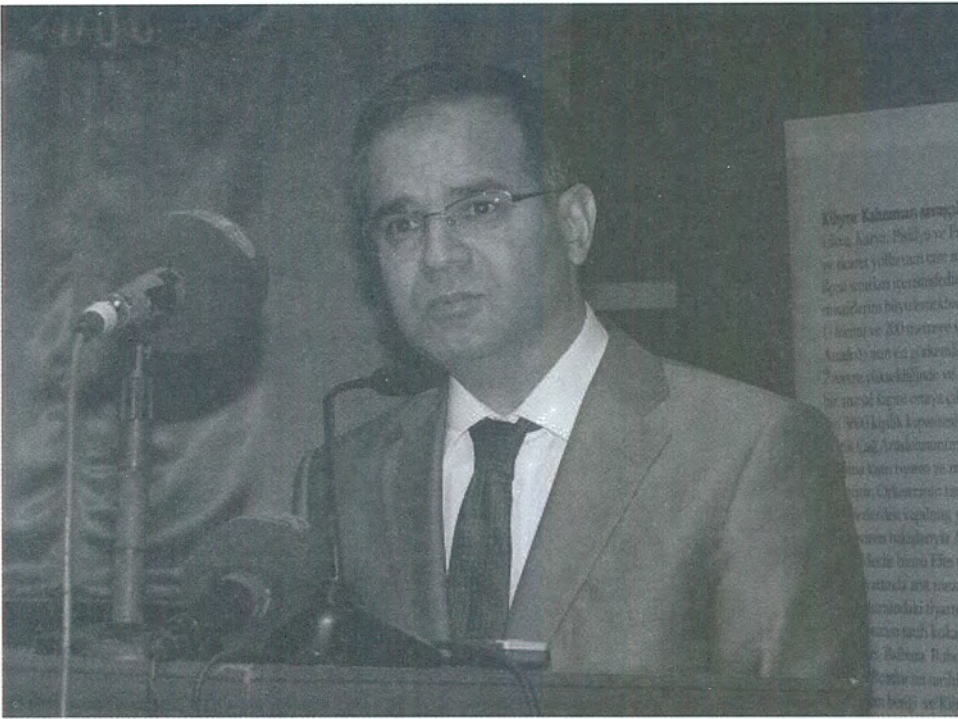
Tamer Kurtman*

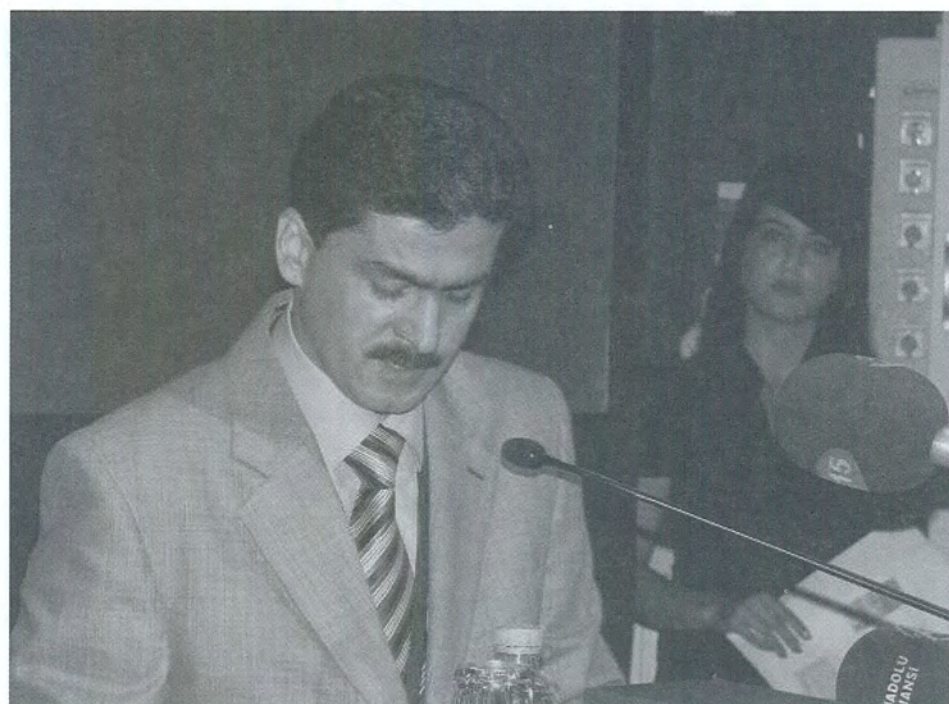

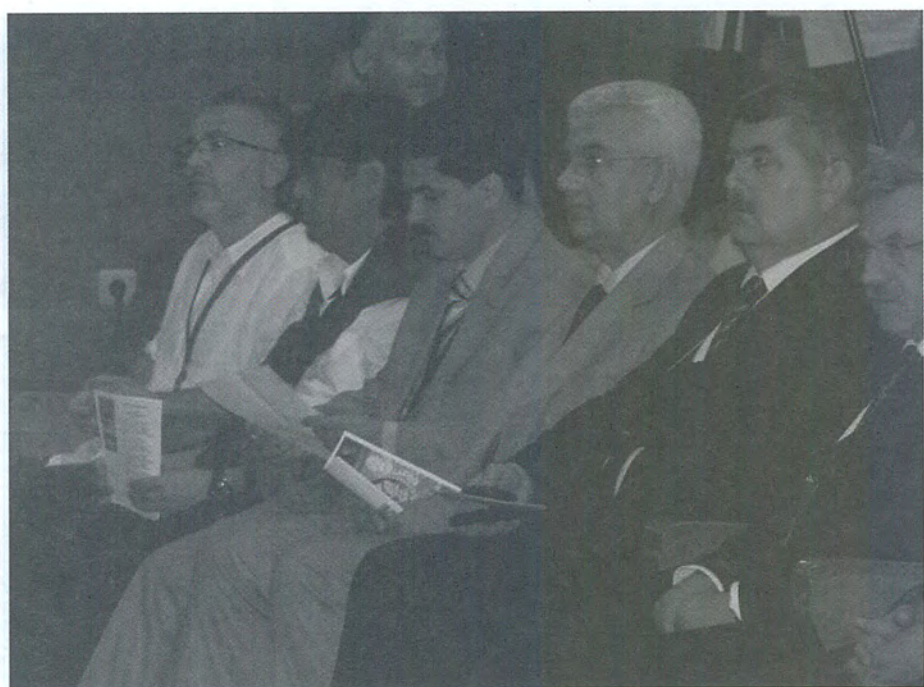
* Afet ve Acil Durum Müdürlüğü Şube Müdür V.

SEMPOZYUM FOTOĞRAFLARI

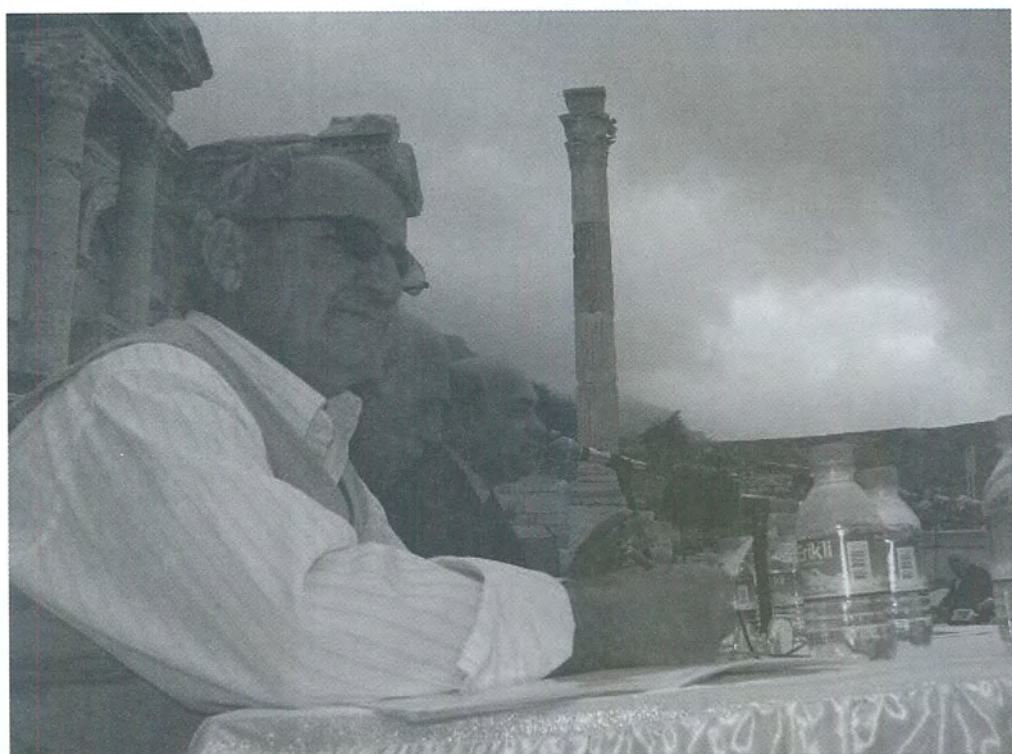

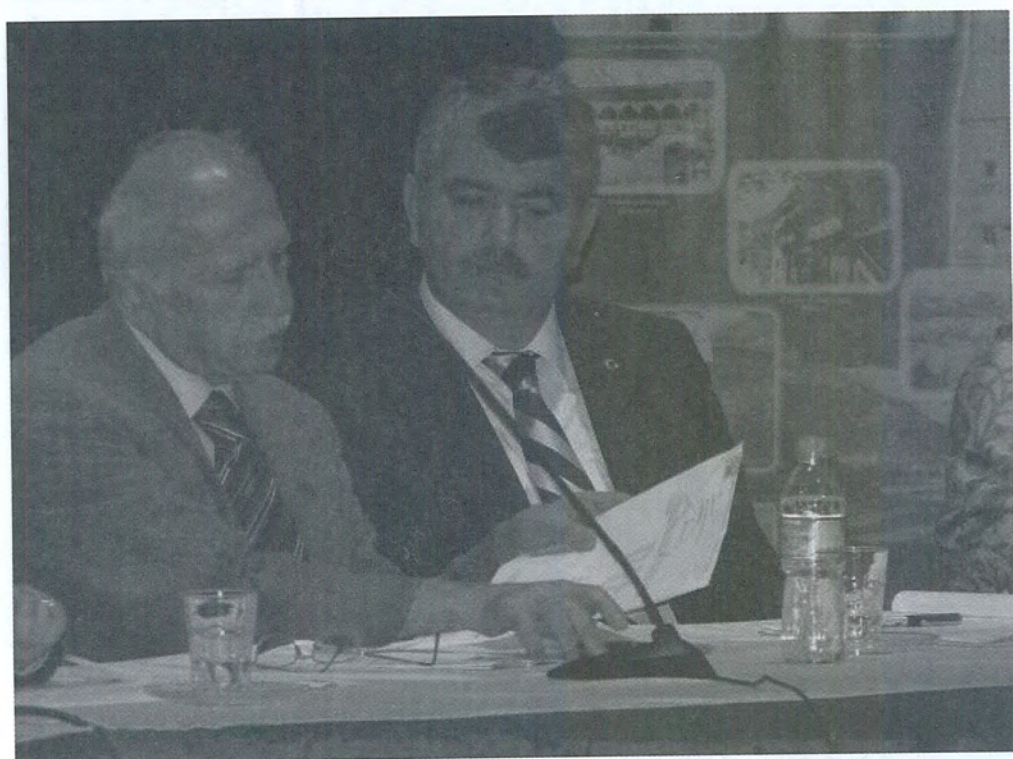

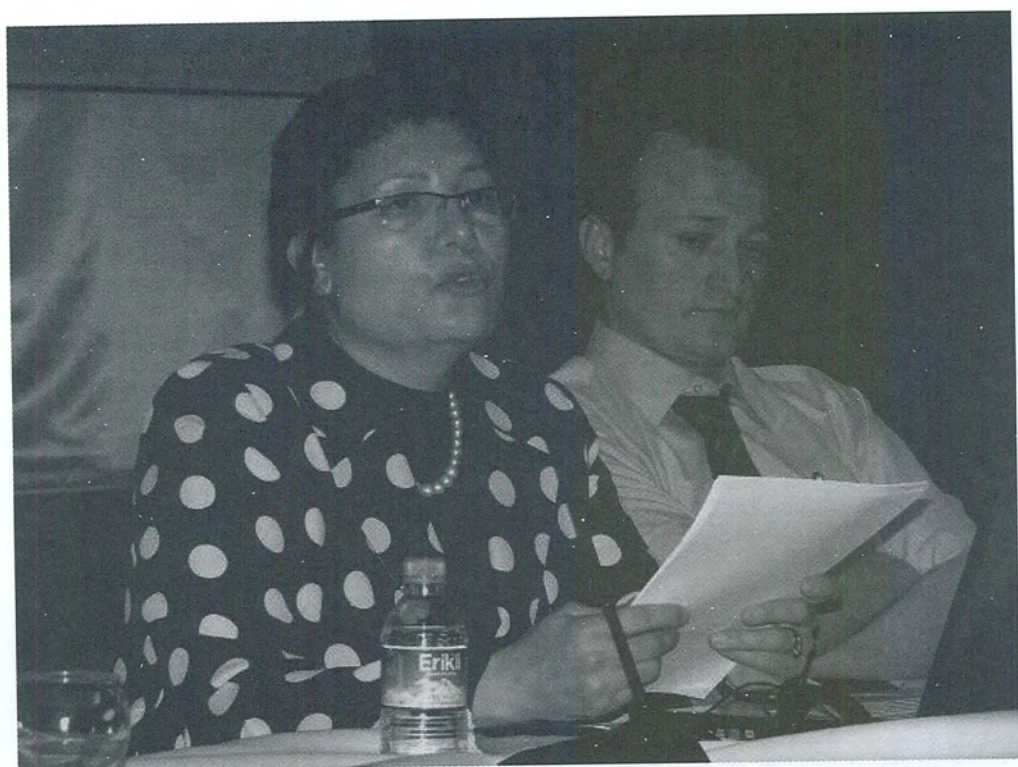

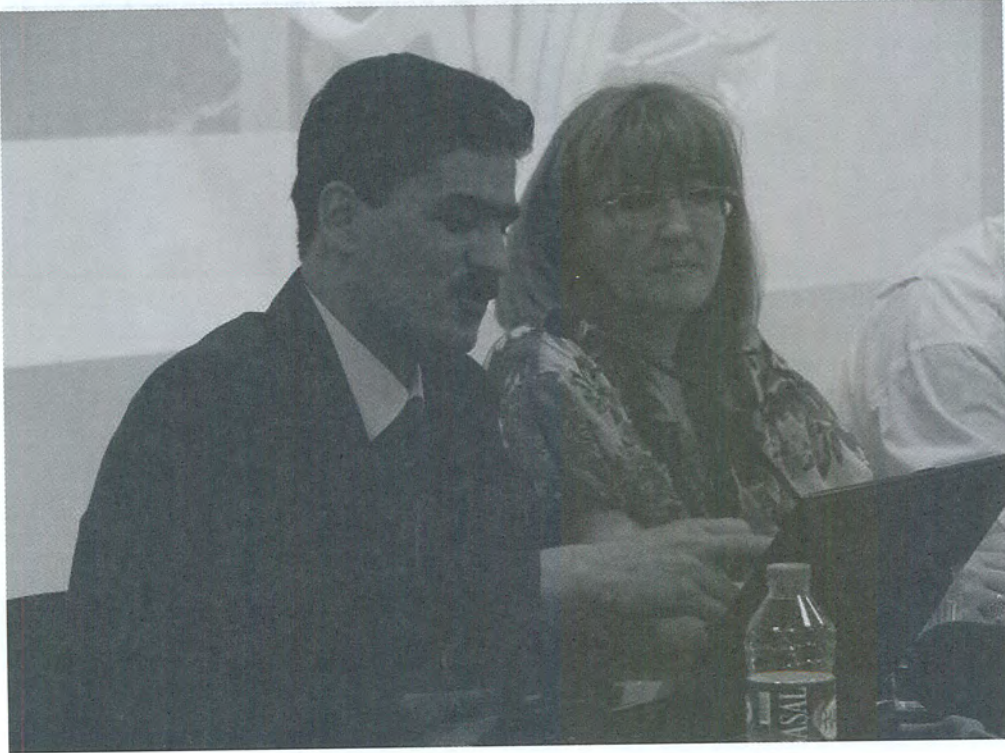

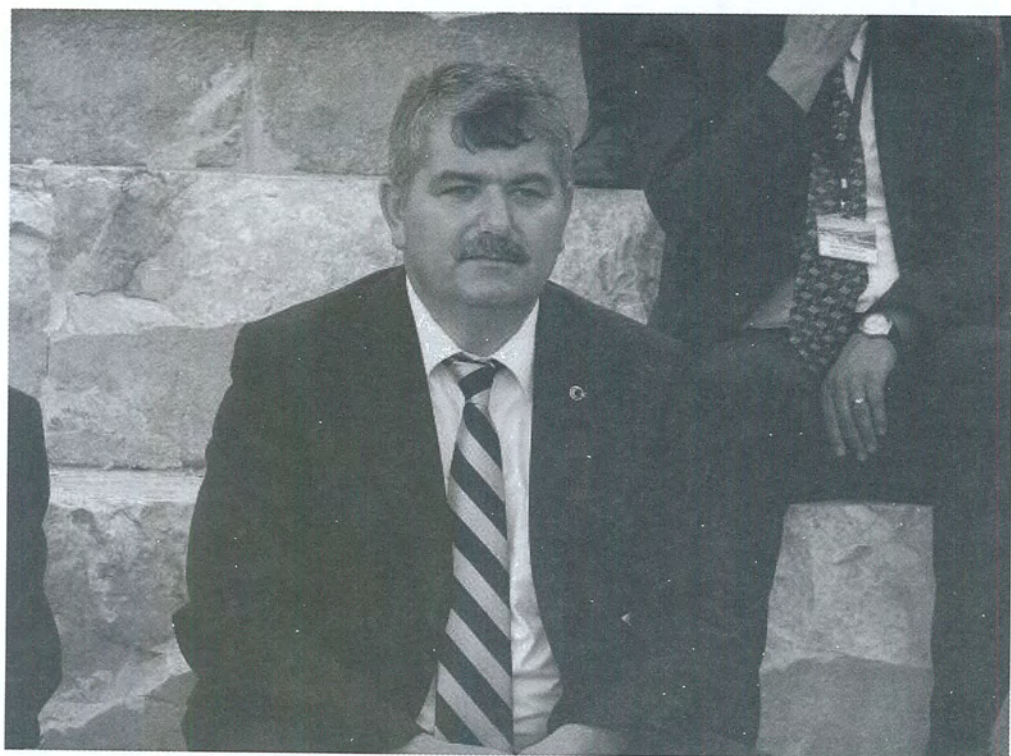

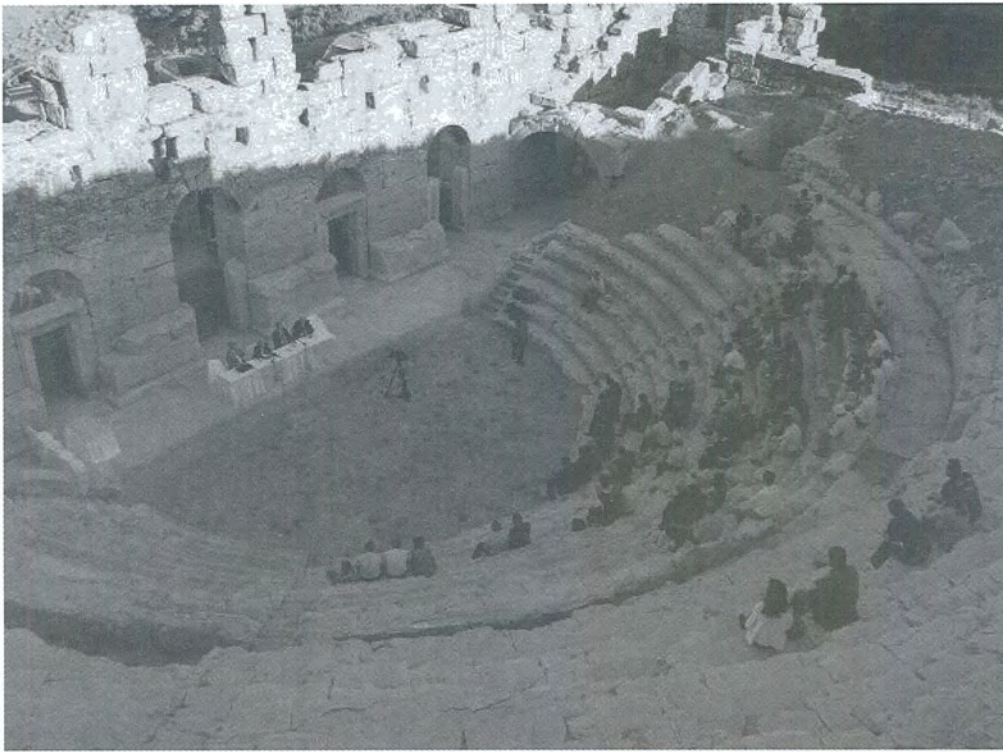

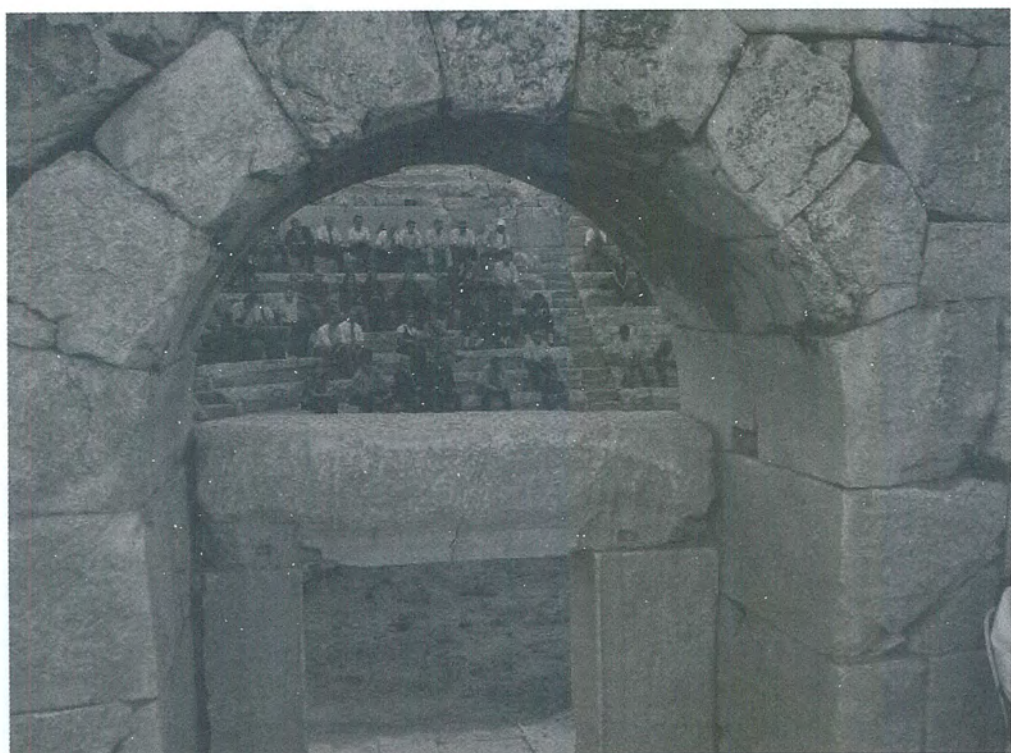

BASINDAN

**GEÇMİŞTEN GELECEĞE BURDUR
HALK KÜLTÜRÜ VE TURİZM SEMPOZYUMU**

Geçmişten Geleceğe Burdur Halk Kültürü ve Turizm Sempozyumu

Burdur Valiliği, Burdur İl Özel İdaresi, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi ve İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü'nün işbirliği ile "Geçmişten Geleceğe Burdur Halk Kültürü ve Turizm Sempozyumu, MAKÜ Sergi ve Konferans Salonu'nda düzenlenen tören ile başladı.

Törene, Vali Süleyman TAPSIZ, Kültür ve Turizm Bakanlığı Araştırma ve Eğitim Genel Müdürü Mahmut EVKURAN, Belediye Başkanı Sebahattin AKKAYA, Rektör Prof. Gökay YILDIZ, İl Jandarma Komutanı Jandarma Albay Enver AYDIN, İl Genel Meclis Başkanı İbrahim EKİCİ, İl Özel İdare Genel Sekreteri İbrahim ŞİMŞEK, İl Kültür Turizm Müdürü Mehmet TANIR, akademik ve idari personel ile çok sayıda öğrenci katıldı.

Saygı duruşu ve İstiklal Marşı ile başlayan tören, Üniversitemiz Akademik Oda Orkestrası tarafından sunulan müzik dinletisi ve Burdur tanıtım filmi ile devam etti.

Sempozyumun Burdur'a çok faydalı olacağına olan inancını belirten Burdur valisi Süleyman Tapsız "Değerli akademisyen ve uygulayıcıların ilimizin kültür ve turizm konularında yapacakları sunuşların bilgi ve tecrübe paylaşımının bölgemize, Burdur'a ve Burdur'un geleceğine çok yararı olacağına inanıyorum. Sempozyumun tüm çıktılarının kitap haline getirilerek burada bulunmayanların da istifadesine sunulmasının çok önemli olduğunu da düşünüyorum" diye konuştu.

Açılış konuşmalarının ardından sempozyumun ilk paneline geçildi. Kültür ve Turizm Bakanlığı Araştırma ve Eğitim Genel Müdürü Mahmut EVKURAN'ın başkanlığında Burdur'un coğrafi ve tarihi kentleri, halk takvimi ve meteorolojisi, profesyonel turist rehberlerinin bölge turizminin gelişmesindeki rolü, ve Burdur Halk Kültürü örneklerinin ele alındığı panel gerçekleştirildi.

Rektörlük / 03.06.2010

<http://www.rehberbucak.com/haber/1641/GEÇMİŞTEN GELECEĞE BURDUR HALK KÜLTÜRÜ VE TURİZM SEMPOZYUMU PROGRAMI>

GEÇMİŞTEN GELECEĞE BURDUR HALK KÜLTÜRÜ VE TURİZM SEMPOZYUMU PROGRAMI

Tarih : 03-04-05 Haziran 2010

Yer : Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi (MAKÜ) Konferans ve Sergi Salonu

<http://www.haberler.com/burdur-un-kulturel-ve-turistik-degerleri-akademik-haber/>

Burdur'un Kültürel ve Turistik Değerleri Akademik Boyutta Ele Alınacak

Burdur'un Halk Kültürü ve Turizmini Tanıtmak İçin 3-5 Haziran 2010 Tarihleri Arasında "Geçmişten Geleceğe Burdur Halk Kültürü ve Turizm Sempozyumu" Düzenlenecek. Sempozyumda Burdur'un 'Kültürel Değerleri ve Turizmi' Bütün Boyutlarıyla Alanlarındaki Uzmanlar ve Akademisyenler Tarafından Ele Alınacak.

<http://www.gazetegercek.com/haber-konusu/sempozyumu/>

Burdur'un kültürel ve turistik değerleri akademik boyutta ele alınacak.

Burdur'un halk kültürü ve turizmini tanıtmak için 3-5 Haziran 2010 tarihleri arasında "Geçmişten Geleceğe Burdur Halk Kültürü ve Turizm Sempozyumu" düzenlenecek. Sempozyumda Burdur'un 'kültürel değerleri ve turizmi' bütün boyutlarıyla alanlarındaki uzmanlar ve akademisyenler tarafından ele alınacak.

<http://www.gazetegercek.com/burdurun-kulturel-ve-turistik-degerleri-akademik-boyutta-ele-alinacak.html>

Burdur'un kültürel ve turistik değerleri akademik boyutta ele alınacak

15 Mayıs 2010 - 16:17

Burdur'un halk kültürü ve turizmini tanıtmak için 3-5 Haziran 2010 tarihleri arasında "Geçmişten Geleceğe Burdur Halk Kültürü ve Turizm Sempozyumu" düzenlenecek. Sempozyumda Burdur'un 'kültürel değerleri ve turizmi' bütün boyutlarıyla alanlarındaki uzmanlar ve akademisyenler tarafından ele alınacak.

Burdur İl Özel İdaresi ve İl Kültür Turizm Müdürlüğü tarafından organize edilen sempozyumda, halk kültürünü kayıt altına almak ve ildeki güçlü alternatif turizmi geliştirmek hedefleniyor. Sempozyum sürecinde halk müziği, halk oyunları gösterileri, seyirlik oyunlar ve etkinlikler de yapılacaktır.

Türkiye

<http://www.seyratgen.tr/guncelhaberler/33063.html>

"Burdur Halk Kültürü ve Turizm Sempozyumu" ile ilgili videoyu seyratgen.tr'den izleyebilirsiniz.

06 Haziran 2010 Pazartesi 14:22:03

Burdur Kültür ve Turizm Sempozyumu

http://www.anta-yaguncel.com/haber-20006-Burdur_kultur_ve_turizm_alaninda_atilimlarina_devam_ediyor

Burdur kültür ve turizm alanında atılımlarına devam ediyor

Kültür ve Turizm Bakanlığının Katılan, Burdur Valiliği İl Özel İdaresi, Burdur İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Burdur Üniversitesi İşbirliği ile.

"Kültür ve Turizm Bakanlığının" katkı sağladığı sempozyumda Burdur Merkezde olmak üzere, bölgede Kültür ve Turizmi geliştirmeye yönelik bilimsel araştırma ve çalışmalar sempozyum süresince alanında uzman akademisyen, uygulayıcı, işletmeler tarafından ele alınacaktır. 2010 Yılı'nın "Kültür ve Turizm Yılı" olarak ilan edildiği Burdur'da düzenlenen sempozyum Burdur'da Kültür ve Turizmin gelişmesine ve geleceğe yönelik çalışmalara ışık tutarak katkı sağlayacaktır.

<http://www.mehmetakif.edu.tr/index.php?type=0002&page=detail&dataID=529>

1989-1990 YILLARININ SONLARI VE 1991 YILININ BAŞLANGICI TÜRKİYE'DE YAŞANAN OLAYLARIN KRONOLOJİK ÖZETİ

1989-1990 YILLARININ SONLARI VE 1991 YILININ BAŞLANGICI
 TÜRKİYE'DE YAŞANAN OLAYLARIN KRONOLOJİK ÖZETİ

1989 YILININ SONLARI VE 1990 YILININ BAŞLANGICI
 TÜRKİYE'DE YAŞANAN OLAYLARIN KRONOLOJİK ÖZETİ

1989 YILININ SONLARI VE 1990 YILININ BAŞLANGICI
 TÜRKİYE'DE YAŞANAN OLAYLARIN KRONOLOJİK ÖZETİ

1989 YILININ SONLARI VE 1990 YILININ BAŞLANGICI
 TÜRKİYE'DE YAŞANAN OLAYLARIN KRONOLOJİK ÖZETİ

1989 YILININ SONLARI VE 1990 YILININ BAŞLANGICI
 TÜRKİYE'DE YAŞANAN OLAYLARIN KRONOLOJİK ÖZETİ

1989 YILININ SONLARI VE 1990 YILININ BAŞLANGICI
 TÜRKİYE'DE YAŞANAN OLAYLARIN KRONOLOJİK ÖZETİ

1989 YILININ SONLARI VE 1990 YILININ BAŞLANGICI
 TÜRKİYE'DE YAŞANAN OLAYLARIN KRONOLOJİK ÖZETİ

1989 YILININ SONLARI VE 1990 YILININ BAŞLANGICI
 TÜRKİYE'DE YAŞANAN OLAYLARIN KRONOLOJİK ÖZETİ

1989 YILININ SONLARI VE 1990 YILININ BAŞLANGICI
 TÜRKİYE'DE YAŞANAN OLAYLARIN KRONOLOJİK ÖZETİ

1989 YILININ SONLARI VE 1990 YILININ BAŞLANGICI
 TÜRKİYE'DE YAŞANAN OLAYLARIN KRONOLOJİK ÖZETİ

1989 YILININ SONLARI VE 1990 YILININ BAŞLANGICI
 TÜRKİYE'DE YAŞANAN OLAYLARIN KRONOLOJİK ÖZETİ

1989 YILININ SONLARI VE 1990 YILININ BAŞLANGICI
 TÜRKİYE'DE YAŞANAN OLAYLARIN KRONOLOJİK ÖZETİ

1989 YILININ SONLARI VE 1990 YILININ BAŞLANGICI
 TÜRKİYE'DE YAŞANAN OLAYLARIN KRONOLOJİK ÖZETİ

1989 YILININ SONLARI VE 1990 YILININ BAŞLANGICI
 TÜRKİYE'DE YAŞANAN OLAYLARIN KRONOLOJİK ÖZETİ

1989 YILININ SONLARI VE 1990 YILININ BAŞLANGICI
 TÜRKİYE'DE YAŞANAN OLAYLARIN KRONOLOJİK ÖZETİ

1989 YILININ SONLARI VE 1990 YILININ BAŞLANGICI
 TÜRKİYE'DE YAŞANAN OLAYLARIN KRONOLOJİK ÖZETİ

Burdur Kültür ve Turizm Sempozyumu

Basında Yansımalar

Videoyu oynat
İl Özel İdaresi, Valilik, Kültür ve Turizm
Müdürlüğü ve MAKÜ işbirliği ile sempozyum düzenlendi

İlimizin zihinlerden silinmekte olan kültürel değerlerinin araştırılıp incelenmesi,...
00:10:18

<http://www.bighaber.com/burdurun-tanitimni-icin-bin-kisi-ayni-anda-sipsi-calacak/>

Burdur'un tanıtımı için bin kişi aynı anda sipsi çalacak

05 Haziran 2010 17:01:41

Burdur'da kültür ve tarih değerlerinin tanıtılması amacıyla yaklaşık bin öğrenci Kıbrya Antik Kenti Odeon(Müzik Evi)'da sipsi çalacak. Yapılan bu organizasyonla Guinness Rekorlar Kitabı'na girilebileceği belirtildi. Burdurulular 2006 yılında 20 bin 328 kişinin katılımıyla Teke Zortlatması oynamış ancak bazı aksiliklerden dolayı bu deneyimi gerçekleştirememişti.

Burdur'da turizm potansiyellerinin daha çok ortaya konması ve tanıtımının yapılması için düzenlenen 3 günlük "Geçmişten Geleceğe Burdur Halk Kültürü ve Turizm Sempozyumu" sona erdi. Bakıbey Konağı'nda sonuç bildirisi oturumunda yapılacaklar başlıklar halinde özetlendi. Oturum, Burdur'daki mahalli sanatçıların verdiği Türk Sanat Müziği konseri ile başladı. Folklor Araştırmacısı ve Halk Müziği Derlemecisi Hamit Çine(84), kendi yazdığı "Serenler" isimli parçanın çalınması üzerine sahneye çıkıp bir süre oynadı. Çine'nin bu gösterisi Vali Süleyman Tapsız ve katılımcılardan yoğun alkış aldı.

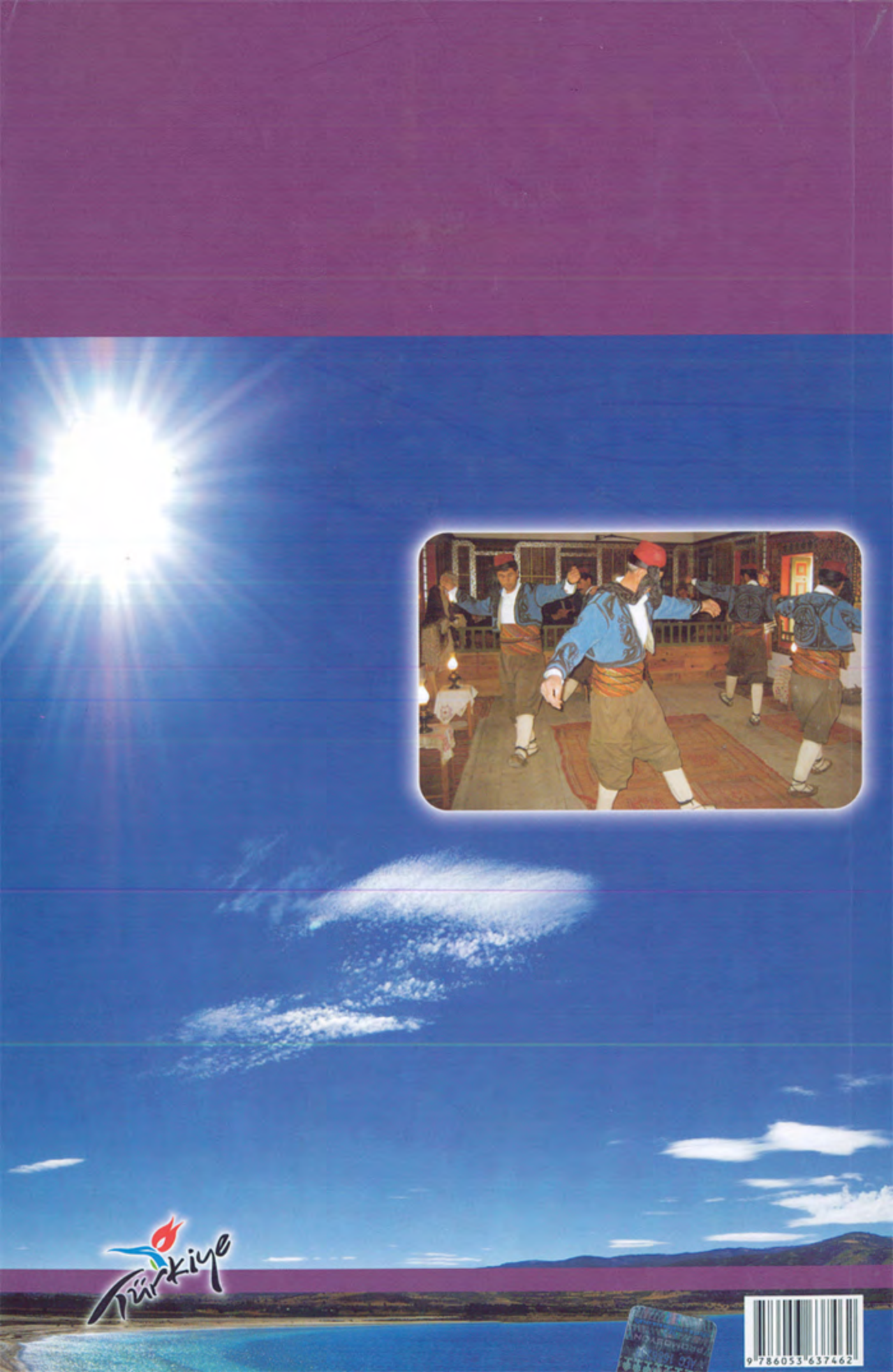
Sonuç bildirgesini ve yapılmış planlanan çalışmaların İl Özel İdare Genel Sekreteri ve Sempozyum Düzenleme Kurulu Başkanı İbrahim Şimşek anlattı. İlk olarak Göhisar ilçesi sınırlarında yer alan Kıbrya Antik Kenti'nde en az bin küçük öğrencinin katılımıyla sipsi konseri vermeyi planladıklarını kaydeden Şimşek, bunun için hemen koronun kurulması için girişimleri başlayacaklarını belirtti. Planlanan konserin eylül ayında verilmesini düşündüklerini vurgulayan Şimşek, bu organizasyonla Guinness Rekorlar Kitabı'na da girebileceğini vurguladı.

Vali Süleyman Tapsız da kültür miraslarının gelecek nesillere aktarılması gerektiğini dile getirdi. Tanıtım için bu tür toplantıların önemli bir vesile olduğunu kaydeden Vali Tapsız, sempozyuma değişik illerden gelecek destek veren herkese teşekkür etti. Burdur'un bünyesinde birçok doğal güzelliğin yanı sıra dünyaca ünlü Sagalassos ve Kıbrya gibi antik kentleri barındırdığını vurgulayan Tapsız, turizmde şehrin yol haritasının çizilmesini sağlayan herkesi artık Burdur'un gönüllü turizm elçisi olarak gördüklerini dile söyledi.

Vali Tapsız ve sempozyuma katılanlar daha sonra Bakıbey Konağı'nı gezdi. Bakıbey konağında kabak kemane çalan Vali Tapsız, ağa için ayrılan bölüme bir süre oturdu. Doç. Dr. Nurettin Kahraman, Vali Tapsız ve beraberindeklere Kemer ilçesine bağlı Elmacı köyü sınırlarından çıkartılan ve 10 milyon yıl önce yaşadığı tahmin edilen fosiller hakkında bilgi verdi. Tapsız, kentte doğa tarihi müzesi yapılması için başlatılan çalışmanın yakın takipçisi olacağını kaydetti.

(CIHAN)

Türkiye

